53265

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
FILIALA CLUJ

ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE DIN CLUJ

V

1962

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

66 1265

55285

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
FILIALA CLUJ

ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE DIN CLUJ

V

1962

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

COMITETUL DE REDACȚIE

Acad. C. DAICOVICIU, redactor responsabil;
Acad. D. PRODAN, Prof. L. BÁNYAI,
Prof. V. CHERESTEȘIU, IUDITH WINKLER,
Conf. I. KOVÁCS.

Secretar de redacție: B. SURDU

Redacția și administrația:

Filiala Academiei R. P. R., Cluj, str. Republicii 9.

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
FILIALA CLUJ

ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE DIN CLUJ

TOMUL V 1962

SUMAR

Pag.

FR. PALL, Frămîntările sociale și religioase din Cluj în jurul anului 1570 7

Acad. D. PRODAN, Domeniul Beiușului la 1600 35

I. IONAȘCU, Mihai Viteazul și autorii tratatului de la Alba Iulia (1595) . 111

A. EGYED, Aspecte ale dezvoltării industriei mari din Transilvania între anii 1867—1873 145

B. SURDU, Aspecte privind rolul băncilor în consolidarea burgheziei românești din Transilvania pînă la primul război mondial 179

C. SZABÓ, Manifestări ale crizei economice din 1929—1933 în regiunea Cluj 203

MISCELLANEA

P. TEODOR, Două manuscrise copiate pentru biblioteca lui Ștefan Cantacuzino 229

C. A. STOIDE și C. T. JIGA, Cantacuzinii și Brîncoveanu creditori ai Brașovului. Două acte inedite 233

C. GÖLLNER, Date noi cu privire la călugărul Sofronie 239

RECENZII 247

Bibliografia istorică a Romîniei pentru anii 1959 și 1960 (I. Crăciun, I. Domșa, Gh. Hristodol și L. Jordáky) 291

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMINE

ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE
FILIALE DE CLUJ

ANNUAIRE DE L'INSTITUT D'HISTOIRE DE CLUJ

TOME V 1962

SOMMAIRE

Page

FR. PALL, Les troubles sociaux et religieux de Cluj vers 1570 7

Acad. D. PRODAN, Le domaine de Beiuş en 1600 35

I. IONAŞCU, Michel le Brave et les auteurs du traité d'Alba Iulia (1595) . 111

A. EGYED, Quelques aspects du développement de la grande industrie en Transylvanie entre les années 1867—1873 145

B. SURDU, Le rôle des banques dans la consolidation de la bourgeoisie Roumaine de Transylvanie jusqu'à la première guerre mondiale . . . 179

C. SZABÓ, Manifestations de la crise économique de 1929—1933 dans la région de Cluj 203

MISCELLANEA

P. TEODOR, Deux manuscrits copiés pour la bibliothèque de Ştefan Cantacuzino 229

Ç. A. STOIDE et C. T. JIGA, Les Cantacuzènes et Brîncoveanu créditeurs de Braşov. Deux actes inedites 233

C. GÖLLNER, Nouvelles données sur le moine Sofronie 239

COMPTES RENDUS 247

La bibliographie historique de la Roumanie pour les années 1959 et 1960 (I. Crăciun, I. Domşa, Gh. Hristodol et L. Jodárky) 291

ÉDITIONS DE L'ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

АКАДЕМИЯ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
КЛУЖСКИЙ ФИЛИАЛ

ЕЖЕГОДНИК КЛУЖСКОГО ИНСТИТУТА ИСТОРИИ

ТОМ V 1962

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

ФР. ПАЛЛ, Социальные и религиозные волнения в Клуже около 1570 года 7

Акад. Д. ПРОДАН, Поместье Бейюш в 1600 году 35

И. ИОНАШКУ, Михаи Храбрый и авторы соглашения в Альба Юлии (1595) 111

А. ЭДЭД, Некоторые вопросы развития крупной промышленности в Трансильвании в период 1867—1873 гг. 145

Б. СУРДУ, Роль банков в укреплении румынской буржуазии Трансильвании до первой мировой войны 179

К. САБО, Проявления экономического кризиса 1929—1933 гг. в клужской области 203

MISCELLANEA

П. ТЕОДОР, Две рукописи, переписанные для библиотеки Штефана Кантакузино 229

К. А. СТОЙДЕ и К. Т. ЖИГА, Бояре Кантакузино и Брынковяну кредиторы Брашова. Две нейзданные грамоты 233

К. ГОЛЛНЕР, Новые данные о Монахе Софронии 239

РЕЦЕНЗИИ 247

Историческая библиография Румынии 1959—1960 гг. (И. Крэчун, И. Домша, Гх. Христодол и Л. Иордаки) 291

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

FRĂMÎNTĂRILE SOCIALE ŞI RELIGIOASE DIN CLUJ ÎN JURUL ANULUI 1570*

DE

FR. PALL

Dintre oraşele Transilvaniei, Clujul era cel mai dinamic în a doua jumătate a sec. XVI. Producţia breslaşă şi schimbul de mărfuri ale acestui oraş se aflau pe atunci în plină dezvoltare. Adîncirea diferenţierii economice din sînul orăşenimii şi exploatarea maselor au intensificat contradicţiile dintre deosebitele pături ale populaţiei. Aceste contradicţii izbucneau în mişcări sociale, care îmbrăcau adeseori haina controverselor religioase sub steagul Reformei sau se exprimau, în lupta pentru conducerea oraşului, în rivalităţi aparent „naţionale", în urma compoziţiei etnice neomogene a locuitorilor. Renaşterea, în interdependenţă cu Reforma — aceste două mari curente ideologice generale ale vremii — au transformat Clujul, pe temeiul premiselor social-economice amintite, şi într-un important centru cultural, a cărui acţiune nu se mai mărginea asupra orăşenimii înstărite şi a unor elemente culte ale nobilimii feudale, ci pătrundea în pături sociale mai largi. Prin dezvoltarea sa economică şi culturală, precum şi prin cea demografică, Clujul ocupa, după Braşov, locul cel mai important printre oraşele Transilvaniei în această perioadă. Legăturile sale comerciale şi culturale depăşeau însă cu mult graniţele acestei ţări, cuprinzînd în reţeaua lor nu numai ţările vecine, printre care Moldova şi Ţara Romînească Ungaria şi Polonia, dar şi o serie de ţări mai îndepărtate[1].

Din această perioadă, de o viaţă atît de intensă, a Clujului, în ciuda îngrădirilor inerente relaţiilor feudale dominante, răstimpul cel mai frămîntat îl formează anii 1560—80, mai ales evenimentele din jurul anului 1570, cînd Clujul era focarul curentului burghez celui mai radical

---

* O formă prescurtată a studiului de faţă, cu titlul: *Über soziale und religiöse Auseinandersetzungen in Cluj-Klausenburg in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts und ihre polnisch-ungarischen Beziehungen*, a fost pregătită pentru Conferinţa despre Renaşterea şi Reforma în Polonia şi Ungaria, care a avut loc la Budapesta între 10—15 oct. 1961, şi va apare în volumul cuprinzînd lucrările acestei conferinţe.

[1] S. Goldenberg, *Clujul în sec. XVI. Producţia şi schimbul de mărfuri*, Buc., 1958 (Biblioteca istorică, IV), p. 42 et passim.

al Reformei în Transilvania: antitrinitarismul (unitarismul de mai tîrziu) şi totodată constituia teatrul primelor lupte făţişe în sînul sistemului de breaslă, al celor dintîi „greve" cunoscute în istoria acestei ţări.

*

Cercetări recente îmbogăţesc considerabil cunoştinţele noastre asupra frămîntărilor social-religioase din Cluj în vremea ce ne interesează. Din ele rezultă că acest oraş a devenit unul din centrele antitrinitarismului internaţional, unde şi-au desfăşurat activitatea în bună parte ideologii transilvăneni în frunte cu Dávid şi cei străini (Sommer, Palaeologus, Neuser, Glirius) ai aripei stîngi ai acestui curent raţionalist, care în speculaţiile sale metafizice îndrăzneţe, în opoziţie cu catolicismul, dar şi cu celelalte curente protestante, a ajuns să combată rînd pe rînd dogmele creştine fundamentale, contestînd, printre altele, nemurirea sufletului şi accentuînd în acelaşi timp principiul toleranţei religioase.

În aceleaşi cercetări s-a căutat să se arate că baza socială a mişcării antitrinitariene din Transilvania, în primul rînd din Cluj, era prea îngustă, „căci numai elementele cele mai culte ale nobilimii şi ale orăşenimii erau în stare să urmărească ideile abstracte, filozofice şi teologice, dar chiar şi aceste elemente, în cea mai mare parte, s-au speriat şi au dat înapoi cînd şi-au dat seama de adevăratul caracter al acestor învăţături", iar teoreticienii acestui curent raţionalist „s-au ferit în general să tragă concluzii de ordin practic, social-politice, din învăţăturile lor"[2]. În Transilvania, excepţie făcînd oraşele săseşti, n-ar fi existat — spre deosebire de Ungaria răsăriteană — condiţii favorabile pentru exercitarea influenţei antitrinitarismului asupra luptei de clasă a maselor, care, fiind prea înapoiate, „n-au sezisat posibilităţile ce le ofereau tendinţele radicale ale mişcării antitrinitariene din punctul de vedere al luptei lor de clasă". De altminteri ideologilor antitrinitarismului transilvănean le-ar fi lipsit (în privinţa aceasta sîntem de acord!) inclinaţiile plebee, caracteristice celui polon, care simpatiza cu ideile anabaptiste despre comunitatea bunurilor[3].

„Centrul mişcării, Clujul — după aprecierea dată de cercetările din care am reprodus citatele de mai înainte şi din care cităm în continuare — era în aceşti ani un orăşel pe cale de dezvoltare, cult şi plin de viaţă. Despre viaţa locuitorilor săi putem să ne facem o idee destul de clară pe baza limitaţiilor de preţuri şi salarii ce s-au păstrat. În urma avîntului economic, contradicţiile de clasă nu puteau fi prea ascuţite înăuntrul oraşului. Sînt indicii în sensul că în această vreme la Cluj putea să trăiască potrivit toată lumea. Chiar şi leafa păturilor celor mai sărace: a jelerilor, lucrătorilor la vie, vizitiilor, le ajungea spre a-şi procura alimentele şi îmbrăcămintea cele mai necesare, precum şi pentru a asigura o oarecare instrucţie şcolară copiilor lor". Aici se citează în notă — din protocoalele inedite ale Clujului — drept dovadă: În anul 1564, de pildă, leafa săptămînală a unui vizitiu era de 32 dinari, în timp ce o pereche de cizme care

[2] Antal Pirnát, *Die Ideologie der Siebenbürger Antitrinitarier in den 1570er Jahren*, Budapesta, 1961, p. 11, cf. 64, 159—160, 180, 182, 186.
[3] *Ibid.*, p. 31, 157.

ajungeau pînă la coapse costa 50 dinari" şi se precizează, după acelaşi izvor, taxele şcolare din 1571, ele variind între 25 dinari şi 1 florin pe an, după clasă şi locul în clasă. (Chestiunea şcolii nu ne interesează însă cu acest prilej.) Se reia apoi firul expunerii: „În anii 70 cunoaştem numai o singură mişcare mai hotărîtă a păturilor populare de jos; greva calfelor de argintari, dar şi aceasta a putut fi uşor potolită de consiliul orăşenesc, rezolvînd litigiul în chip semnificativ mai de grabă în favoarea calfelor de cît a meşterilor, ceea ce dovedeşte că în sfat micii meşteşugari din breaslă se aflau în majoritate faţă de întreprinzătorii mai mari. De altfel calfele de argintari n-au dat nici un colorit religios mişcării lor profesionale izolate şi nici nu puteau să-i dea, după cum jelerii, care potrivit mărturiei protocoalelor judiciare, trăiau într-o mentalitate ţărănească, superstiţioasă, n-au încercat niciodată — după cunoştinţa noastră — să se amestece în disputele religioase, adesea de neînţeles pentru ei, pe care le susţineau predicatorii culţi, cu studii la universităţile din străinătate, în multe cazuri aceştia fiind chiar de origine străină"[4]. Nici în celelalte „orăşele" ale Transilvaniei, în cele care aveau o populaţie maghiară în mare număr, „ele fiind aşezări săteşti şi mai nedezvoltate decît Clujul", nu se putea conta pe „o influenţă revoluţionară asupra maselor" din partea curentelor religioase radicale din cadrul Reformei.

În schimb, „în vechile oraşe săseşti, care totuşi în această epocă s-au împotmolit în dezvoltarea lor, sau în Ungaria răsăriteană, expusă expediţiilor războinice, sărăcită şi deznădăjduită, învăţăturile religioase radicale se asociau mai uşor cu mişcările revoluţionare". Ni se citează ca exemple „mişcările plebee din Sibiu şi Braşov", dar mai ales „răscoala anabaptistă de la Debreţin, probabil independentă de antitrinitarismul din Transilvania. Prin această situaţie mai încordată se explică faptul că saşii sau orăşenimea din Debreţin şi nobilimea din Ungaria răsăriteană s-au izolat răspicat încă în anii 60 în faţa înnoirilor lui Francisc Dávid şi că au rămas la forma neasemănat mai conservatoare, luterană, respectiv calvină, a Reformei"[5].

Ni s-au părut necesare aceste largi citate, spre a putea aprecia în contextul ei părerea pe care o exprimă ele cu referire la situaţia demografică, economică şi social-religioasă a Clujului în vremea ce ne interesează.

Să examinăm unele (poate chiar principalele) din tezele enunţate mai sus.

Mai întîi, oare e just să se considere Clujul un „orăşel" în cadrul realităţilor demografiei urbane din sec. XVI?

E adevărat că sîntem departe de a dispune de date statistice precise asupra populaţiei oraşelor Transilvaniei din această perioadă. Dar în cazul unora, cel puţin, din aceste oraşe, ea a putut fi totuşi evaluată cu aproximaţie, pe baza registrelor de impozite din perioade relativ apropiate ale aceluiaşi secol. S-a arătat astfel, mai nou, că spre sfîrşitul sec. XVI (potrivit confruntării unor date dintre anii 1593—96) Clujul putea să aibă 8.000—8.500 de locuitori, fiind al doilea oraş ca mărime în Transilvania

[4] *Ibid.*, p. 31.
[5] *Ibid.*, p. 32, 158.

după Braşov, care la începutul sec. XVI număra cam 9.000 de suflete, şi avem mărturii că pe la mijlocul veacului, era cel mai populat oraş al Transilvaniei. Cît priveşte Clujul, Giovanandrea Gromo, oliţer italian în serviciul principelui Ioan Sigismund, deci un străin originar dintr-o ţară clasică a oraşelor, îl caracterizează, pe la 1566, ca „oraş mare, bogat şi comercial"[6]. Aşadar, în perioada de care ne ocupăm, Clujul nu poate fi socotit un „orăşel"; dimpotrivă, era un oraş chiar mare pentru condiţiile Transilvaniei.

Era oare satisfăcătoare situaţia economică a maselor din Cluj în această perioadă?

Exemplele citate mai sus, pe care le specificăm mai amănunţit direct după izvoarele de arhivă, şi anume reglementarea de către adunarea centumvirilor (nu de consiliul orăşenesc, care era mai restrîns) a salariului săptămînal al „vizitiilor şi al servitorilor" *(aurigis et servitoribus)*, la 32 de dinari, nimeni neavînd voie, sub sancţiuni severe, să le plătească mai mult (hotărîre din 5 februarie 1564); şi dispoziţia aceleiaşi adunări ca cizmarii — potrivit unei alte reglementări, adică „limitaţii anterioare" — să vîndă cu 50 de dinari „cizmele ce ajung pînă la coapse" *(ocream combig walo dictam)* „atît localnicilor cît şi străinilor fără deosebire" *(equaliter indigenis et alienis sine discrimine* — hotărîre din 23 octombrie 1564)[7], nu ni se par concludente. Din aceste două exemple nu se poate trage o concluzie generală asupra raportului dintre preţuri şi salarii, asupra nivelului de trai şi puterii de cumpărare a întregii populaţii clujene, îndeosebi a diferitelor categorii ale plebei.

Evident, aceasta din urmă nu se reducea numai la vizitii şi alte slugi în casă. Plebea se mai compunea, în primul rînd, din jeleri (inquilini), adică muncitori agricoli care lucrau ogoarele sau viile orăşenilor înstăriţi, fiind angajaţi de aceştia sub diferite condiţii de plată, ori din meşteşugari săraci, neîncadraţi în bresle, aşa-zişii cîrpaci, care îşi cîştigau existenţa ca lucrători sezonieri sau cu ziua la meşterii breslaşi, dacă nu lucrau chiar pe cont propriu, ocazional. Din rîndurile destul de pestriţe ale plebei

---

[6] Goldenberg, *Braşovul la mijlocul secolului al XVI-lea şi încercarea de răzvrătire din 1557*, în *Buletinul Universităţilor V. Babeş şi Bolyai Cluj*, I, nr. 1—2 (1956), Ser. ştiinţelor sociale, p. 201—202; idem, *Clujul*, p. 39—40. Numărul locuitorilor din Cluj „în epoca Reformei" e evaluată de Makkai László la 7000, „deci conta atunci ca un oraş mare" *(Dávid Ferenc és a népi reformáció Magyarországon* = Fr. D. şi reforma populară în Ungaria), în *Természet és Társadalom* (Natura şi Societatea), 114 (1955), nr. 8, p. 485. Populaţia Clujului a trebuit să sufere o scădere — însă desigur trecătoare — prin ravagiile ciumei din 1574, acesteia căzîndu-i victime, între alţii, umaniştii Gáspár Heltai (care de altminteri era bătrîn) şi Johann Sommer, împreună cu familia sa, după ce a descris molima într-un frumos poem german (Pirnát, *Ideologie*, p. 50—53).

[7] Arh. Stat. Cluj, *Procesele verbale ale sfatului orăşenesc (Decretalia dominorum centumvirorum)*, p. 211, 227 (nu la p. 229, cum e la Pirnát, *o. c.*, p. 194, n. 14), „Ocrea" şi „combig" nu erau deci două categorii de încălţăminte (Goldenberg, Clujul, p. 133, pe baza aceluiaşi izvor), ci una singură, al cărei preţ era însă „limitat" după sorturi: „unum par oerearum de corio arietino" (o pereche de cizme din piele de berbec) trebuia să se vîndă cu 40 dinari, conform limitaţiei dietale din 1556; cu 28 d. (de corio vervecino), respectiv 50 d. (ex arietino corio) după limitaţia dietei din 1560; tot cu 50 d. trebuia să se vîndă „egy felketõ szekernye kecske berbõl" (cizmă ce se leagă sus de

făceau parte şi iobagi fugiţi la oraş, precum şi cerşetori, ţigani etc. Într-o anumită măsură tot plebei aparţineau şi calfele, exploatate în cadrul sistemului breslaş, mai ales că o parte din ele — calfele sărace — neputînd face faţă cheltuielilor sau altor condiţii puse pentru primirea în bresle, n-aveau posibilitatea să devină meşteri şi erau condamnate să rămînă toată viaţa elemente salariate şi exploatate[8].

Din păcate nu cunoaştem decît puţine date privind preţurile şi salariile la Cluj în perioada ce-o studiem. Totuşi dintr-o cercetare atentă a ansamblului ştirilor de această categorie — întreprinsă în ultima vreme — pentru o epocă ceva mai cuprinzătoare: a doua jumătate a sec. XVI, rezultă că situaţia economică a păturilor sărace, a plebei, s-a înrăutăţit continuu în această epocă, în care „revoluţia preţurilor" şi-a făcut simţit efectul, deşi în proporţii diferite, în întreaga Europă[9]. După calcule plauzibile, salariile lucrătorilor calificaţi şi necalificaţi au crescut la Cluj, în a doua jumătate a sec. XVI, abia cu 16—18%, în timp ce preţurile, mai ales la produsele meşteşugăreşti, s-au urcat cu 80—200%. Avem mărturii despre plîngeri repetate ale populaţiei, deci despre accentuarea nemulţumirilor sociale, din cauza scumpirii mărfurilor, împotriva meşteşugarilor, în special împotriva cizmarilor, chiar din anii 1561, 1564, 1569, ei nerespectînd „limitaţiile" şi cerînd pe piaţă preţuri cu mult mai ridicate decît cele oficiale, impuse de diete, de consiliul orăşenesc sau de breslele înseşi[10]. Astfel stînd lucrurile, nu credem că e justificată părerea de mai sus despre situaţia materială mulţumitoare a păturilor sărace, părere fundamentată doar pe două date din „limitaţii", care nu redau — după cum am văzut — întocmai realităţile vieţii economice de aci.

A fost favorabilă atitudinea consiliului orăşenesc faţă de cererile calfelor de argintari cu prilejul „grevei" din 1576, şi care au fost raporturile acestor calfe cu curentele religioase?

Breasla argintarilor era una din principalele corporaţii meşteşugăreşti clujene, vestită prin măiestria artistică şi faima produselor sale destinate exigenţelor de lux ale claselor posedante, exigenţe sporite de gustul pentru fast al Renaşterii. Calfele de argintari s-au ridicat, în acel an, împotriva ştirbirii unor drepturi ale lor, contra abuzurilor exploatării şi despotismului meşterilor. Ca răspuns la revendicările calfelor, conducerea breslei, avînd concursul autorităţii orăşeneşti, i-a arestat ilegal pe delegaţii lor, care n-au fost eliberaţi decît peste 10 zile, în urma procesului la care s-a ajuns între meşteri şi calfe în faţa consiliului orăşenesc, ca scaun de judecată[11].

---

coapse din piele de capră) sau cu 25 d. „egy térdig való szekernye" (cizme pînă la genunchi), potrivit limitaţiei dietale din ianuarie 1571 (*Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae*, II, Budapesta, 1877, p. 67, 179, 380). Pentru această încălţăminte cf. şi Şt. Szamota — J. Zolnai, *Lexicon vocabulorum hungaricorum*, Budapesta, 1902—1906, la cuvîntul: *szekernye*.

[8] Pirnát, *Kolozsvár Dávid Ferenc évtizedeiben* (Clujul în deceniile lui Francisc Dávid), în *Az Eötvös Loránd tudományegyetem évkönyve, 1955* (Anuarul Universităţii de ştiinţe L. E.), Budapesta, 1956, p. 108—109; Goldenberg, *Clujul*, p. 51—54.

[9] Vezi mai nou Wittman Tibor, *Az árforradalom és a világpiaci kapcsolatok kezdeti mozzantai* (Momentele iniţiale ale revoluţiei preţurilor şi ale relaţiilor de piaţă mondială), (cu rezumat francez), Budapesta, 1957, mai ales p. 47—55.

[10] Goldenberg, *o. c.*, p. 321—340, 356—364.

Acesta s-a mărginit să pună în libertate pe reprezentanţii calfelor, fără să satisfacă cererile lor. După ce calfele, nemulţumite, au apelat — de altfel zadarnic — la principe, s-au pomenit cu elaborarea unui nou statut al breslei, în care articolele privitoare la ele au fost înăsprite. In atari condiţii, e greu de întrezărit în ce măsură a fost rezolvat acest litigiu de către consiliu „mai de grabă în favoarea calfelor decît a meşterilor".

Sîntem de acord că nu i s-a dat, sau măcar nu cunoaştem să i se fi dat, acestei mişcări vreun „colorit religios" din partea calfelor de argintari din Cluj. Ele n-au putut totuşi să rămînă indiferente — ba, dimpotrivă! — faţă de frămîntările religioase, mai precis faţă de curentul radical întruchipat de antitrinitarism. Faptul iese la iveală dintr-un alt proces, pe care breasla argintarilor clujeni îl purta tocmai în această vreme (între 1573—1578), cu breasla argintarilor sibieni, în urma unei scurte „greve" anterioare, din 1573, a calfelor de argintari din Cluj, care au protestat împotriva faptului că meşterii din Sibiu nu voiau să angajeze (pe mai mult de două săptămîni) calfe maghiare, ce proveneau de obicei din Cluj. Din acest proces rezultă că meşterii din Sibiu şi conducerea acestui oraş se temeau ca „erezia" calfelor clujene, care în „călătoriile" lor profesionale veneau să lucreze acolo şi nu se înţelegeau „în privinţa religiei" cu calfele din Sibiu, să nu le cuprindă pînă la urmă şi pe acestea şi să le facă recalcitrante faţă de exploatarea patronală, asemenea celor din Cluj, care erau „încăpăţînate", animate de spirit de libertate. Teama aceasta, adăugată la concurenţa economică dintre cele două bresle, se manifestase încă din 1566, puţin după ce începuse să pătrundă la Cluj curentul antitrinitarian, considerat drept erezie de către saşi, adepţi ai luteranismului, variantă moderată a Reformei[12]. Ostilitatea orăşenimii săseşti înstărite faţă de antitrinitarism era încurajată după 1571 şi de principii Transilvaniei din dinastia Báthoreştilor[13], care în politica lor reacţionară, de restaurare catolică, voiau să îngrădească mai întîi antitrinitarismul, de bună semă fiindcă îi neliniştea, prin radicalismul său, mai mult decît luteranismul şi calvinismul.

N-au încercat oare masele plebee (jelerii) din Cluj „niciodată să se amestece în disputele religioase" din această perioadă?

Izvoarele sînt de altă părere. O hotărîre a centumvirilor din 11 decembrie 1564 arată că pasiunea discuţiilor sub masca religiei s-a răspîndit

[11] Deák Farkas *A kolozsvári ötvöslegények strikeja 1573-ban és 1576-ban* (Greva calfelor de argintari din Cluj în 1573 şi 1576), în *Értekezések a történelmi tudományok köréből* (Comunicări din domeniul ştiinţelor istorice), 13 (1886), p. 1—57 şi (pe baza acestui studiu) Al. Doboşi, *Din frămîntările calfelor de aurari din Cluj în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în *Studii şi cercetări de istorie medie*, I (1950), p. 112—119 (cu unele erori). O mişcare a calfelor de argintari din Cluj va avea loc şi în 1649 (Makkai, *A magyar puritánusok harca a feudalizmus ellen* = Lupta puritanilor maghiari împotriva feudalismului, Budapesta, 1952, p. 122—123).

[12] Goldenberg, *Clujul*, p. 232—236. E inexact însă să se atribuie secularizării bunurilor mănăstireşti şi pretinsei prezenţe a instituţiilor bisericii catolice la Cluj, vreun rol în frămîntările sociale de aici în deceniile 7—8 ale sec. XVI, adică în timpul mişcării antitrinitariene (*ibid.*, p. 55—56), căci poziţiile bisericii catolice au fost lichidate în acest oraş între 1552—56 (Jakab Elek, *Kolozsvár története* = Istoria Clujului), II, Budapesta, 1888, p. 70—74, 83, 99, 102—104), deci înainte de apariţia la Cluj a antitrinitarismului (în 1566).

[13] Pirnát, *Ideologie*, p. 154, 181—182.

deosebit de mult la Cluj: „Mulţi obişnuiesc să pălăvrăgească şi să născocească lucruri false" împotriva „adevărului curat şi sincer" al credinţei, încît predicatorii sînt indignaţi şi li-e groază să rămînă în acest oraş „din pricina răutăţii şi obrăzniciei acestora". Din care motiv, oricine ar mai îndrăzni să facă asemenea lucru, să fie denunţat de predicator judelui şi juraţilor, iar aceştia să-l silească să se urce în amvonul bisericii, de unde să-şi enunţe deschis părerile sale şi să le susţină sub formă de dispută cu predicatorul; dacă nu va reuşi să le dovedească din scriptură sau va refuza să le expună şi să le susţină, să fie despuiat de haine şi expulzat din oraş, după cum arată documentul respectiv[14].

Dar frămîntările provocate de Reformă, în loc să se domolească, continuau să crească, fiind alimentate neîndoios de ascuţite contradicţii sociale. În decurs de un deceniu şi jumătate, tocmai în această vreme se abătea asupra Clujului, după luteranism şi calvinism, cel de-al treilea val al schimbărilor religioase: antitrinitarismul, propovăduit începînd din ianuarie 1566[14a], de însuşi parohul oraşului, Dávid, după ce el însuşi trecuse succesiv prin celelalte două curente protestante. Prozelitismul său şi al altor predicatori ai acestei doctrine cîştiga tot mai mulţi aderenţi în sînul populaţiei maghiare, dar se lovea de opoziţia lui Heltai şi a celorlalţi predicatori ai comunităţii săseşti[15]. O nouă hotărîre, din 6 februarie 1566, a centumvirilor, e şi mai semnificativă, decît aceea pe care am citat-o, pentru agitaţie ce cuprindea şi masele: „Oraşul constată — se spune, printre altele, în acestă hotărîre — tulburarea uriaşă şi groaznică pricinuită de rivalitatea dintre domnii pastor şi predicatori, care predică unii împotriva altora, tulburare ce s-a extins şi se extinde din zi în zi tot mai mult asupra plebei". Spre a înlătura această gravă tulburare, centumvirii cer juzilor să cheme în faţa lor pe pastor (e vorba de parohul Dávid) şi să-i atragă atenţia în chip serios ca să ia măsuri pentru încetarea atacurilor publice dintre predicatori, care „se sfîşiau" reciproc de la amvon, după cum se spune în hotărîrile din 4 mai şi 11 iunie acelaşi an[16].

[14] Arh. Stat. Cluj, fondul cit., p. 259; în traducere maghiară la Jakab, *Kol. tört.*, II, p. 178 (cu data greşită: 20 dec.); tradus în parte şi de Pokoly József, *Az erdélyi református egyház története* (Istoria bisericii reformate din Transilvania), I, Budapesta, 1904, p. 189 (în textul original însă nu se prevede ca sancţiune „bătaia cu vergi", ci dezbrăcarea „în izmene şi în cămaşă" şi expulzarea: in perizomate et indusio exutum e civitate expellere debeant).

[14a] Botár Imre, *Újabb adatok Dávid Ferenc életéhez* (Date noi cu privire la viaţa lui Fr. D.) în *Irodalomtörténeti Közlemények* (Comunicări de istorie literară), Budapesta, 59 (1955), p. 338.

[15] Jakab, *Kol. tört.*, II, p. 175; Révész Imre, *Magyar református egyháztörténet* (Istoria bisericii reformate maghiare). I, Debreţin, 1938, p. 155.

[16] 1566, feria quarta post Blasÿ [6 febr.] domini centumviri congregati... Proinde civitas animadvertit quam ingens et horrendum transierit ac eciam in dies transeat ad plebem ex contencione et predicacionibus contra sese inter dominos pastore[m] et concionatore[s] existentibus scandalum, quod ut evitari queat, p[er] do[minos] judices do[minus] pastor [urmează *ac eciam*, şters de aceeaşi mînă] introvocetur et admoneatur serio, ut cessent a predicacionibus contra sese publice facien[dis], verum tamen concionari non, desistant in hÿs que ad usum et emolumentum ecclesie dei citra scandalum conferunt. Quod domino Casparo, domino Tito et domino Michaeli et eciam domino pastori loquantur et assecurent eos ad continuandum munus et ministerium eorum in eadem qua ante hac solucione.

Intervenţiile acestea ale organelor conducătoare ale Clujului în frămîntările religioase, spre a preveni repercusiunile lor asupra maselor, ne amintesc de politica consiliului orăşenesc de la Geneva în preajma instalării lui Calvin în acest oraş, cu trei decenii mai înainte.

Un cronicar, ce-i drept, de la mijlocul sec. XVII, Francisc Nagy Szabó, meşteşugar înstărit din Tîrgu Mureş, care în adnotarea şi continuarea unei cronici din veacul precedent foloseşte desigur izvoare din acest veac, notează şi el, cu referire la evenimentele din jurul anului 1570: „În acele zile ai fi putut auzi în Transilvania întreagă, în toate locurile, de la poporul de rînd multe dispute şi flecăreli zmintite: la sate, la oraşe, la masă şi la băutură, seara şi dimineaţa, noaptea şi ziua; ai fi putut auzi multe ocări şi certuri fără cumpăt de la predicatori din amvon, dispute de la adepţii celor două religii, şi anume cea calvină şi cea ariană" (antitrinitariană)[17].

E interesant că Pokoly (*o. c.*, p. 196, 202), în urma unor greşeli de lectură, transformă pe *Casparo* (= Heltai) din acest pasaj în Gheorghe, iar pe *et eciam* într-un alt nume de persoană, născocind astfel un predicator inexistent, Gheorghe (*ibid.*, p. 185) şi dînd naştere la forma inexactă Amician Titus (*ibid.*, p. 138, 185, 186) în ceea ce priveşte numele predicatorului Titus Amicinus (Michel Titus, după *Historien von Hieronymus Ostermayer*, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, IV, 1903, p. 522; Titus Amicinus Michaelis Amicini, după cronica lui Simon Massa, *ibid.*, p. 81, Cf. şi *Album Oltardianum*, în Eugen von Trauchenfels, *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, Neue Folge, Braşov, 1847, p. 62 şi matricola gimnaziului Honterus, în *Quellen* cit., V, 1909, p. 7—8, unde se indică anul 1566, ca dată a morţii sale; cf. şi J. Trausch, *Geschichte des Burzenländer Capituls*, Braşov, 1852, p. 38). Cele două erori ale lui Pokoly au fost adoptate de Gál Kelemen, *A kolozsvári unitárius kollégium története* (Istoria colegiului unitarian din Cluj), I, Cluj, 1935, p. 14, 16. Forma corectă: Amicinus Titus, la Révész, *Magyar ref. egyh. tört.*, I, p. 115.

Reproducem şi pasajul următor al textului original:

Sabato post dominicam Misercordia [= 4 mai]... Ex parte predicatoris decrevit civitas quod dominum Michaelem predicatorem et eciam alios dominorum saxonum concionatores in confessione et consensu coram regia Maiestate facto conservent et assecurent, com[m]it[t]ant nichilominus ut do[mino] pastori debitam reverenciam reddant et alter alterum in suggesto ne proscindant sed si quid alicui ipsorum divinitus ex novo revelatum fuerit, ne de hÿs [urmează *in*, şters de aceeaşi mînă] coram ecclesia contendant, sed in aliquam domum seorsum convenien[tes] conferant.

(Arh. Stat. Cluj, fondul cit., foi nenumerotate; reprodus în parte de Pokoly, I, p. 197 nota, cu data greşită 4 iunie 1567; în document figurează data exprimată după calendarul bisericesc: sabato post dominicam Misericordia, fără indicarea anului; dacă se atribuie documentul anului 1566 — cum face Jakab, *Kol. tört.*, II, p. 173 — e vorba de 4 mai; dacă se ia anul 1567 — cum procedează Pokoly, *l. c.*, — atunci nu poate fi vorba de 4 iunie, cum crede el, ci de 19 aprilie). Hotărîrile din 6 febr., 4 mai şi 11 iunie 1566 în traducere maghiară la Jakab, *o. c.*, II, p. 173—174; ele sînt citate (după traducerea maghiară) şi de Pirnát, *Kolozsvár*, p. 112, pentru a-şi ilustra părerea sa anterioară, conjecturală: „sprijinul cel mai activ şi cel mai de încredere al mişcării antitrinitariene din Cluj putea fi desigur pătura plebeo-ţărănească... din oraş şi din împrejurimile sale" (*ibid.*)

[17] Mikó Imre, *Erdélyi történelmi adatok* (Date istorice transilvănene), I, Cluj, 1855, p. 29. De altminteri, deja la sinodul ţinut la Turda în iunie 1558, în care se condamnă sacramentarismul (zwinglismul) şi stancarismul (învăţătura italianului Stancaro despre rolul lui Hristos în izbăvire), se interzicea activitatea — apărută în legătură cu pătrunderea acestor noi curente religioase în Transilvania — a unor predicatori din sînul „comunităţii săteşti", deci a unor predicatori populari (Pokoly, I, p. 117).

Prin urmare, izvoarele înseşi, folosite şi pînă acum în istoriografie, ne arată că masele, nu numai cele plebee, dar şi cele ţărăneşti — la Cluj şi în împrejurimile sale, ca şi în restul Transilvaniei — „se amestecau" în felul lor în disputele Reformei. Firește făceau acest lucru nu de dragul unor speculaţii abstracte, „adesea de neînţeles" pentru ele, ci fiindcă doreau să vadă în Reformă o mişcare antifeudală, aşa cum a şi fost ea în esenţă, cel puţin la începuturile sale. Ca şi în întreaga epocă a feudalismului, tot aşa în perioada de care ne ocupăm, „masele — după cunoscuta indicaţie a lui Engels — fuseseră hrănite exclusiv cu idei religioase"[18]. Este explicabil deci că îmbrăcau în haina credinţelor religioase — în cazul nostru în veşmîntul curentelor protestante, care se perindau şi se ciocneau în Transilvania — aspiraţiile lor la o viaţă mai bună.

Oare „se asociau" mai uşor „învăţăturile religioase radicale" cu „mişcările revoluţionare" în oraşele săseşti decît la Cluj?

În a doua jumătate a sec. XVI nu se cunosc de cît două mişcări mai mult sau mai puţin revoluţionare în aceste oraşe: cea din Sibiu în 1556 şi cea din Braşov în 1557. În mişcarea sibiană, îndreptată împotriva patriciatului de la conducere, „răsculaţii s-au recrutat din două pături de populaţie diferite, meşteşugari mai înstăriţi, reprezentaţi de centumviri şi elemente plebee, îndeosebi calfe". Rolul principal îl aveau centumvirii, exponenţi ai breslelor meşteşugăreşti, în urma contradicţiilor mai vechi dintre ei şi consiliul orăşenesc, dominat de oligarhia patriciatului comercial[19]. La Braşov nici n-a avut loc propriu-zis o mişcare, ci „o încercare de răzvrătire" — e adevărat, tot contra oligarhiei patriciene din consiliu — a unui meşteşugar de frunte, Gheorghe blănarul (Georgius pellio), fost centumvir şi jurat, care îndeplinise funcţii de conducere în oraş, încercare de răzvrătire în urma unui conflict pe care îl avea „pentru nişte treburi ale sale private" cu consiliul din care fusese exclus. Nu cunoaştem mai de aproape cauzele acestui conflict personal, dar într-un document se spune că acţiunea lui Gheorghe blănarul însemna „tulburarea liniştei şi păcii publice" şi că în cele din urmă el a scăpat de pedeapsa cu moartea, după mărturia unui cronicar braşovean contemporan, la rugămintea stăruitoare „a întregii obşti şi a ţării"[20]. De aici s-a emis ipoteza că el reprezenta „probabil interesele meşteşugarilor şi poate ale plebei urbane", fără să se fi putut aduce vreo dovadă pentru acest presupus caracter de reprezentare a amintitelor pături sociale prin acţiunea sa personală şi singulară[21]. Aşadar, nu poate fi vorba de „mişcări plebee la Sibiu şi la Braşov", ci, în primul caz, de o mişcare a meşteşugarilor breslaşi, la care au participat şi elemente plebee, iar în al doilea caz, despre o încercare personală

---

[18] K. Marx şi Fr. Engels, *Despre religie, Edit. Politică*, [Bucureşti], ed. a 2-a, 1960, p. 238.

[19] Gustav Gündisch, *Der Hermannstädter Aufstand des Jahres 1556*, în *Forschungen zur Volks-und Landeskunde*, I (1959), p. 109, 106—107.

[20] die ganze Gemein und das Land (*Historien von Hieronimus Ostermayer*, în *Quellen*, IV, p. 519), expresie prin care se înţelege obştea oraşului Braşov şi „provincia" Braşovului, adică cele 13 comune care ţineau de Braşov, în Ţara Bîrsei.

[21] S. Goldenberg, *Braşovul*, p. 210.

de răzvrătire a unui orășean de frunte al Brașovului, la care n-a luat parte în mod activ sau efectiv nici o pătură socială.

La Brașov și la Sibiu, unde luteranismul, varianta cea mai moderată a Reformei, corespunzătoare intereselor orășenimii bogate, era deja consolidat în această vreme, n-au putut să cîștige teren „învățăturile religioase radicale", de seama antitrinitarismului. Patriciatul săsesc veghea cu tărie, după cum am văzut, pentru a preveni orice contaminare „eretică", ce ar fi putut veni tocmai de la Cluj. În asemenea împrejurări, aceste învățături radicale nu se puteau „asocia" cu „mișcările revoluționare" din orașele săsești. De altfel, tocmai despre mișcarea, respectiv acțiunea menționată mai sus, care s-a desfășurat în aceste orașe, n-avem nici un indiciu că ar fi avut un „colorit religios". Și apoi să nu uităm: în 1556—57 nici la Cluj, cu atît mai puțin la Brașov și Sibiu, sau în alte părți ale Transilvaniei nu poate fi încă vorba de „mișcări religioase radicale". Anabaptismul, unul din curentele radicale ale Reformei, e atestat, în 1552, doar printre minerii săraci din Rodna, unde se amintesc refugiați anabaptiști (probabil din Moravia sau Slovacia), elemente izolate[22] dintre aderenții orientării pașnice, care caracterizează în această vreme, după înăbușirea marii răscoale din Münster (în 1535), întreaga sectă anabaptistă. Antitrinitarismul, celălalt curent radical, apare în Transilvania, mai întîi la Cluj, așa cum am spus, abia în 1566.

În consecință, tezele pe care le-am trecut în revistă despre „orășelul" Cluj; despre situația economică satisfăcătoare a maselor; despre atitudinea favorabilă a consiliului orășenesc față de revendicările calfelor cu prilejul „grevei" din 1576 și asupra raporturilor acestor calfe cu curentele religioase, în speță cu antitrinitarismul; despre indiferența plebei față de controversele dintre curentele Reformei; despre asocierea curentelor radicale din sînul acesteia cu luptele sociale din orașele săsești spre deosebire de Cluj — toate acestea nu rezistă unei analize critice, întemeiată pe izvoarele contemporane.

Dimpotrivă, după cum am încercat să arătăm, din analiza acestor izvoare rezultă în mod clar că pentru condițiile demografice ale perioadei pe care o studiem, Clujul poate fi socotit chiar un oraș mare; că starea materială a păturilor sărace s-a înrăutățit, alimentînd în chip firesc nemulțumirile sociale; că consiliul orășenesc, reprezentînd interesele meșterilor, n-a satisfăcut cererile calfelor clujene ridicate împotriva exploatării breslașe, ci situația lor a fost înăsprită, iar prin „erezia" și „încăpățînarea" lor, ele erau considerate un pericol și pentru calfele din Sibiu; că plebea din Cluj putea să vadă în curentele și frămîntările Reformei un prilej pentru a-și exprima năzuința la o viață mai bună; în sfîrșit, că la Brașov și la Sibiu, principalele orașe cu populație compactă săsească, curentele protestante

[22] E. Hurmuzaki—N. Densușianu, *Documente*, II, 4, București, 1894, p. 732 (asupra acestei știri ne-a atras atenția S. Goldenberg). Despre afirmația că anabaptiștii au fost alungați din Transilvania în 1556, „wo zu derselben zeit das Edict von 1548 (cu privire la Ungaria habsburgică) wiederholt wurde" (J. Loserth, *Der Communismus der Mährischen Wiedertäufer*, în *Arhiv für österreichische Geschichte*, 21 (1895), p. 174), nu găsim nici o urmă în dispozițiile dietelor sau în celelalte izvoare privind Transilvania.

radicale, bunăoară antitrinitarismul, n-au jucat rol în lupta de clasă a plebei din aceste oraşe, mai ales că în vremea izbucnirii răscoalelor sau încercărilor de răzvrătire din ele, nici nu se răspîndiseră încă amintitele curente în Transilvania.

*

Tot cercetări mai noi au scos la lumină o scrisoare interesantă, care aduce informaţii necunoscute pînă acum, completînd cu trăsături importante imaginea frămîntărilor social-religioase din Cluj în jurul anului 1570. Întrucît editorul ei, în cele cîteva rînduri de încadrare ce i-o face, îi relevă doar în treacăt semnificaţia, vom încerca în cele ce urmează să-i interpretăm conţinutul ideologic, să identificăm originea şi caracterul ideilor pe care le cuprinde, precum şi răsunetul acestora în păturile sociale din Cluj.

E o scrisoare în limba germană adresată, la 28 februarie 1571, din Cracovia, de un oarecare Elias Gczmidele lui Gaspar Heltai, arătat cu această ocazie ca „cetăţean" (burger) şi predicator la Cluj. Cu toate acestea, scrisoarea a ajuns — nu ştim prin ce împrejurări — şi s-a păstrat în arhivele Bistriţei[23]. Poate a trimis-o ulterior Heltai unui cunoscut al său din acest oraş, spre a-i atrage atenţia asupra cuprinsului ei şi astfel a ajuns în arhivele amintite.

Despre autorul scrisorii nu cunoaştem nimic mai mult decît ceea ce rezultă din cuprinsul ei, uneori destul de întortochiat şi neclar. Personajul cu nume curios[23a] a stat el însuşi cîtva timp ca predicator sau poate ca simplu capelan al lui Heltai la Cluj, unde acesta îi încredinţase un post de

---

[23] S. Goldenberg, *Frămîntări sociale şi religioase la Cluj oglindite într-o scrisoare din 1571,* în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj,* I—II (1958—1959), p. 371—373. Deşi documentul e publicat destul de îngrijit, totuşi, colaţionîndu-l pe baza originalului de arhivă, relevăm cîteva scăpări mai importante: p. 371 rîndul 4, după „nicht" lipseşte *noch;* r. 8 „die". corect *sie;* r. 12 „aufrufft", cor. *ausrufft;* p. 372, r. 32 „geschen", cor. *geschehen;* r. 4 (jos) „beyenander", cor. *beyeinander;* r. ult. „Sonderen", cor. *Sondern;* p. 373, r. 1 după „da" lipseşte *er;* r. 12 „meine" cor. *meiner;* r. 17—18, de şters, după „straf[f]en lassen" următorul pasaj repetat: *von Gott geschaffen hatt, wer ein Ehbrecher vnd hurer ist, der sol einer bleiben, vnd sol sich strafen lassen von Gott;* r. 25, după „vnd" lipseşte *aus;* r. 27, „eppostulieren", cor. *expostulieren;* r. 44, „velle", cor. *wollt.*

[23a] Gczmidele ar putea fi o variantă a lui *Gecz—Gocz—Gotzmidele,* în analogie cu *Gechman, Goechlin, Gotzgabe, Gozbert* din regiunea Rinului superior în sec. XIII (Adolf Socin, *Mittelhochdeutsches Namenbuch,* Basel, 1903, indicele); cu *Gocz-Gotzman* (cf. *Gechman*) nume purtat de locuitori din Braşov şi din Ţara Bîrsei în sec. XVI (*Quellen,* I, p. 683—684, 693; II, p. 7, 171); cu *Gocz-Gotzmeister,* nume de familie atestat, pentru cetăţeni fruntaşi din Braşov şi Sibiu în sec. XVII (*o. c.,* IV, p. 199, 203, 260; VI, p. 18, 55, 70, 197 etc.). Pronumele Elias însă nu prea era purtat de saşi şi în general de germani. Prof. Bernhard Capesius (Sibiu), pe care l-am consultat în privinţa acestui nume, a avut amabilitatea să ne comunice următoarele: consideră că *Goz* — ar putea să corespundă, aşa cum am arătat, lui *Gotz-,* dar explicarea părţii a doua a numelui *-midele* e mai dificilă în limba germană; ea ar putea fi pusă eventual în legătură cu *Müthel* ca diminutiv din *Mut.* In schimb, pronumele Elias, deşi rar, e atestat la saşi în sec. XVI (*Siebenbürgsich-sächsiches Wörterbuch.* II, A. 194). De altfel, de aici provine şi numele de familie Elges, care e răspîndit, precum şi alte derivaţiuni din aceeaşi categorie onomastică de pe întreg teritoriul german (Heidre—Cascorbi, *Die deutschen Familiennamen,* Berlin, 1933, p. 183).

cleric. Poate era sas din Transilvania; dar el putea fi şi un german originar din Polonia sau cel puţin va fi venit de la Cracovia la Cluj, căci sosirea lui la Cracovia, în urma fugii din Cluj, o aminteşte ca o „reîntoarcere" (Wiederkunfft). Venirea sa din Polonia, mai ales de la Cracovia, n-ar fi un lucru surprinzător, dacă ne gîndim la legăturile strînse polono-transilvănene nu numai în sec. XVI, dar şi mai tîrziu, îndeosebi la faptul că saşii unitarieni din Cluj vor chema la sfîrşitul acestui secol şi în prima jumătate a veacului următor mai mulţi predicatori din Polonia (ca Ioan Erasmus, cei doi Radecius, Stegmann, Adam Frank, Valentin Baumgarht)[24]. La Cluj, Gczmidele nu se simţea „încă" pe deplin convins că adevărul „învăţăturii voastre" (Ewer lehre) — precum spune el adresîndu-se lui Heltai — aşadar de justeţea doctrinei antitrinitariene din Transilvania. După cum ştim, Heltai se convertise la această doctrină pe la 1569[25], urmînd pilda unei bune părţi a populaţiei clujene. Ca să scape de slujba de predicator, pe care o deţinuse probabil — la fel ca şi Heltai — în sînul comunităţii săseşti, Elias a fugit în taină, poate pe la sfîrşitul anului 1570, la Cracovia. N-a prevenit, la plecare pe nimeni: nici pe „praeceptor"[26], nici măcar pe fratele său. Acesta i s-a plîns într-o scrisoare că o duce greu; el depindea — fără să ştim în ce formă — de Heltai, care îl lăsa să umble rupt, deşi îi făgăduise să-l îmbrace. S-ar putea să fi fost un angajat, bunăoară calfă, în tipografia sau la moara de hîrtie a lui Heltai[27].

Gczmidele afirmă că a părăsit Clujul în secret pentru a nu fi pricina „vreunei tulburări sau răzvrătiri" (einiges tumults oder auffrurs), prin care „poporul" (dass volck) ar fi putut să-i împiedice plecarea, căci, după cum a aflat de la unii, acesta ar fi pus totul la cale spre a nu-l lăsa să plece. Ca să preîntîmpine deci „o schismă sau o despărţire în biserica voastră" (se adresează tot lui Heltai) n-a anunţat pe nimeni. Îl roagă pe Heltai ca, spre a se evita „multe supărări" (viel Ergernis), să nu lase să ajungă la cunoştinţa „poporului de rînd" (fur das gemein volck) conţinutul acestei scrisori sau slăbiciunile credinţei sale religioase (aluzie de-

[24] Gál, *o. c.*, I, p. 128—129.

[25] Révész, *Magyar ref. egyh. tört.*, I, p. 164. Pirnát (*Kolozsvár*, p. 113, 115) datează această convertire „după 17 iunie 1568", citînd o hotărîre a centumvirilor, datată de Jakab (*o. c.* ,II, p. 175) din 17 iunie 1568. În realitate această hotărîre s-a păstrat pe o foaie detaşată din registru, fără indicaţia anului. În prefaţa ediţiei a 2-a a publicaţiei despre disputa antitrinitariană de la Alba Iulia, care s-a ţinut în martie 1568, Heltai arată că regretă atitudinea sa de atunci faţă de tezele lui Blandrata şi Dávid (protagoniştii antitrinitarismului) şi că „acum" aderă „în public şi solemn" la doctrina antitrinitariană (Jakab, *Dávid Ferenc emléke* = Memoria lui D. F., Budapesta, 1879, II, p. 60—67). De aici rezultă că convertirea sa era de dată recentă.

[26] Oare face aluzie la un lector al şcolii din Cluj, sau e un titlu de deferenţă ce îl dă lui Heltai, pe care, în adresă, îl numeşte „iubitul meu stăpîn şi părinte"? Rectorul şcolii din Cluj în 1570 era Toma Félegyházi, care venise de la Debreţin şi în 1571 se va reîntoarce tot acolo. El studiase şi la Cracovia (Gál, *o. c.*, I, p. 13, 45).

[27] În 1563 Heltai intenţiona să trimită pe Ioan Schesspurger (alias Schuth), un colaborator al său, pînă prin părţile Cracoviei spre a-i aduce calfe (knechten) pentru moara lui de hîrtie din Cluj. Admiţînd că a şi dat urmare acestei intenţii, nu este exclus ca fratele lui Elias să fi fost unul dintre calfele angajate de Heltai din Polonia (sugestie a prof. S. Jakó); cf. de altfel şi articolul acestuia: *Heltai Gáspár papirmalma* (Moara de hîrtie a lui G. H.), în *Magyar Könyvszemle* (Revista cărţii maghiare), 88 (1961), nr. 3. p. 293.

sigur la rezervele lui cu privire la evoluţia antitrinitarismului transilvănean). După ce a atins în fuga sa Oradea, întîlnind pe drum şi un blănar din Cluj, care s-a oferit să-l înveţe meşteşugul său, ofertă pe care însă n-a primit-o, Elias şi-a continuat calea spre Cracovia[28]. El a fost bine primit de „fraţii" din acest oraş. E vorba de „Fraţii poloni" sau „arieni", adică de antitrinitarienii din Polonia. Unul dintre ei, Conrad Eisenschneider, era „prietenul întru domnul" al lui Elias. Cu Eisenschneider se afla în relaţii şi Heltai, scriindu-i după fuga lui Elias, plîngîndu-se de ideile radicale, considerate subversive, propovăduite de acesta la Cluj şi anunţîndu-l că l-a depus (desigur ulterior fugii sale) din funcţia de predicator. Conrad, de altminteri, a plecat între timp în Germania, iar „fraţii" îi dădură lui Elias bani spre a se putea întreţine pînă la întoarcerea aceluia. Gczmidele a făcut, la rîndul său, o vizită la Lublin. Îi mărturiseşte lui Heltai că în acţiunile şi în atitudinile sale din viaţă el e „foarte nestatornic" (sehr unbestendig bin) şi că acum nu ştie de ce să se apuce şi nu prea are poftă la nimic. Deocamdată aştepta reîntoarcerea prietenului său Eisenschneider. Probabil cu el urma să chibzuiască de ce anume să se apuce în Polonia.

Gczmidele afirmă că nu e de loc supărat pe Heltai, care l-a destituit din funcţia de predicator la Cluj, deoarece dorea el însuşi să scape de această sarcină în urma îndoielilor pe care le nutrea. Căci, deşi admitea că „învăţătura" antitrinitariană — desigur în evoluţia ei din acea vreme la Cluj, reprezentată mai ales de Dávid — cu referire la „dumnezeu şi botez", nu poate fi combătută după „litere" (se înţelege după textul bibliei) şi că interpretarea dată acestor probleme în „scrierile voastre" (Ewer schriften), aşadar în publicaţiile unitariene din Transilvania, „trebuie să fie justă" (musse recht sein), totuşi el nu se simţea încă pe deplin lămurit. „Pe lîngă această credinţă istorică şi cunoaşterea exterioară" (neben diesem historischen Glauben und eusserlichen Erkentnis), socoteşte necesară şi „revelaţia învăţăturii interioare" (die Offenbarung der innerlichen lehre), deci iluminarea mistică din partea duhului divinităţii, „căci — după vorba Apostolului — litera ucide, iar spiritul dă viaţă". Or, nesezisînd pînă acum acest spirit mistic în conştiinţa sa, el nu era de loc bucuros „să înveţe pe alţii" — aluzie la clujeni — lucruri de care el însuşi „nu era încă sigur" şi caută să-şi argumenteze această atitudine, potrivit epocii, cu citate din scriptură şi cu consideraţii teologice, în care se face o aluzie şi la sacrilegiile „papiştilor".

Elias caută să se justifice în faţa învinuirilor lui Heltai, care s-a plîns lui Eisenschneider şi altora, proclamîndu-l peste tot, deşi pe nedrept (crede Elias), ca „tulburător sau distrugător al comunităţii" din Cluj (pertubator oder Zerstörer ewer gemein).

Care erau aceste învinuiri şi ce a propovăduit Elias la Cluj, după propriile sale mărturisiri? Să încercăm sistematizarea „lucrurilor temerare"

[28] La Cluj se auzea totuşi că el ar fi devenit blănar, din care motiv fratele său i-a scris că, dacă aşa stau lucrurile, să-i trimită un cojoc (beltz), căci îmbrăcămintea i s-a zdrenţuit, parcă ar fi o haimana, şi-i era frig. Elias fiind prea sărac spre a-i putea cumpăra un cojoc, stăruie pe lîngă Heltai să-l îmbrace, „mai ales" că el însuşi îi promisese şi să nu se răzbune pe fratele său din cauza nemulţumirilor ce le va fi avînd împotriva sa, a fugarului.

(wilde ding) predicate de el la Cluj, potrivit acuzaţiilor lui Heltai, pe care scrisoarea le înşiră incoherent, cu reveniri şi repetiţii.

Principalele învinuiri, adevărate capete de acuzare — aflate de Elias de la Conrad, căruia îi scrisese Heltai — erau două: propovăduirea comunităţii bunurilor (gemeinschafft der guther) şi problema autorităţii publice (obrigkeit). Din aceste două motive, notează el, a fost destituit din funcţia de predicator şi reclamat „în faţa autorităţii la Cluj". De altminteri, „numai aceste două pricini" ale „reîntoarcerii" sale le-a anunţat el „fraţilor" (din Polonia) şi i se părea că nici ei nu aveau altă părere în atari chestiuni.

Cît priveşte prima învinuire, Heltai îi reproşa anume de a fi „început să predice din amvon" că „creştinii trebuie să aibă totul în comun (sollen alles gemein haben) şi că nici un creştin să nu spună cu conştiinţa împăcată că banul este al meu". Încercînd să se justifice, Elias protestează, într-o formă confuză, că s-ar fi exprimat astfel şi invocă mărturia „întregii comunităţi (die gantze gemein) că el n-a rostit nicidecum „cuvîntul" acesta „din amvon". Mai sus, el mărturiseşte totuşi că, spre a i se interzice predica, de care dorea să scape, „a vorbit" „în faţa întregii comunităţi" despre comuniunea bunurilor (man solle alleding gemein haben). Această comuniune însă „trebuie să se facă de bună voie şi să nu fie un lucru silit" (sol aus freyem gemuth kommen, und nicht ein gezwungen ding sein). De altfel, adaugă Elias între paranteze, „nici un apostol n-a învăţat ca toate lucrurile să se aibă în comun şi nu e nici o poruncă [divină] ca să se ţină atare lucru". El mai declară: „nicidecum nu vreau o comunitate asemănătoare celeia a Fraţilor din Moravia, potrivit căreia fiecare trebuie să-şi lase casa şi gospodăria (haus und hoff) şi să-şi vîndă tot avutul, iar banii să-i depună într-o ladă, aşa cum am aflat-o abia aici la Cracovia de la [unii] fraţi dintre ei. Căci se poate organiza şi o comunitate creştină, măcar că fiecare rămîne în bunurile sale".

Potrivit celei de-a doua învinuiri, Elias ar fi propovăduit că „Turcul e autoritatea supremă (die groste Obrigkeit) de pe pămînt; drept aceea nimeni nu trebuie să poarte război împotriva lui". Elias protestează hotărît în acest caz că n-a pomenit în predicile sale cu nici un cuvînt despre chestiunea autorităţii.

Pe lîngă aceste două „puncte" (Artickell), scrisoarea lui Heltai către Eisenschneider mai conţinea şi alte învinuiri pe seama refugiatului la Cracovia. El ar fi predicat că soţii nu sînt obligaţi să fie fideli în căsătorie unul faţă de celălalt; dacă pot să-şi păstreze fidelitatea e bine, dacă vreuna din părţi n-o poate, nu e datoare nicidecum să fie credincioasă celeilalte „căci aceasta ar fi un lucru cu neputinţă". Elias răspunde că „întreaga comunitate" ştie că el n-a rostit „aceste cuvinte", ci s-a exprimat altfel. Şi anume, arată el, a citat un verset din biblie, prin care se opreşte jurămîntul şi de aici a tras concluzia că Hristos interzice şi soţilor, „dacă sînt creştini", prestarea jurămîntului.

Gczmidele recunoaşte însă a fi propovăduit la Cluj că „dumnezeu e o cauză a păcatelor" şi pretinde că a şi dovedit-o (das Gott ein Ursach der sünden sey und habe diess auch bewiesen); dar protestează împotriva acuzaţiei, după care din „această învăţătură" ar fi tras concluzia ca fiecare

om să se poarte „aşa cum l-a făcut dumnezeu", în sensul că bunăoară adulterii sau destrăbălaţii (hurer) trebuie să rămînă astfel şi „să se lase pedepsiţi aici, în această viaţă, şi acolo, în cea veşnică". Elias declară sibilin că el nu ştie dacă a tras o asemenea concluzie, „ascultătorii vor fi ştiind aceasta". Apoi adaugă o declaraţie semnificativă, din care ne vedem siliţi să facem un extras mai întins, deoarece ea confirmă în esenţă temeinicia învinuirii: „ştiu însă bine că atunci cînd am vorbit despre natura coruptă a omului, am spus că omul în fond e corupt, aşadar prin el însuşi nu poate să se facă cucernic şi drept; de aceea, cel care e destrăbălat, acela trebuie să rămînă aşa pînă cînd dumnezeu îl schimbă şi-l face cucernic... Iar dacă dumnezeu din graţie, prin duhul său, nu-l schimbă şi dintr-un destrăbălat nu face un om cast, atunci el trebuie să se lase pedepsit de dumnezeu aici în această viaţă şi acolo, în cea veşnică, deoarece el nu se poate certa cu dumnezeu sau reclama de ce acesta nu l-a făcut să se pocăiască. Chiar dacă n-am folosit aceste cuvinte (continuă Elias), totuşi aceasta a fost părerea mea şi tot astfel m-a înţeles şi poporul". Subliniază din nou, dar într-un stil destul de nebulos, că el consideră pe dumnezeu drept „o cauză a păcatelor" şi că, susţinînd această teză, nu e de acord „nici cu fraţii de aici" — prin urmare cu cei din Polonia — „ba poate cu nici un om de pe pămînt" (ja vielleicht mit keinen menschen auff Erden).

Acestea sînt ideile sociale, politice şi morale, pe care scrisoarea lui Elias le exprimă într-o frazologie religioasă, explicabilă atît prin atmosfera generală a vremii — epoca efervescenţei sociale şi religioase a Reformei şi a începuturilor Contrareformei — cît şi prin condiţia sa personală, ca predicator căruia prin însăşi activitatea lui profesională trebuiau să-i fie familiare imaginile şi vocabularul teologiei. Am văzut că autorul scrisorii refuză paternitatea unora din aceste idei (ca aceea privitoare la chestiunea autorităţii publice), sau măcar a formei în care îi erau atribuite (caracterul obligator al comunităţii bunurilor; justificarea infidelităţii conjugale). Scrisoarea nu-şi pierde însă complet valoarea documentară nici în asemenea cazuri, întrucît denotă că aceste probleme constituiau un obiect de preocupare cel puţin pentru cei care le ridicau cu titlul de învinuiri; ele îngăduie să ne dăm seama de circulaţia, influenţa, încrucişarea, amalgamarea sau ciocnirea unor idei religioase, generate de realităţile sociale şi colportate într-o vastă zonă europeană, înglobînd şi Transilvania.

De ce origine erau şi ce caracter aveau ideile pe care le-am expus pe baza scrisorii din 1571?

Ele sînt un amestec curios de influenţe ale unor curente radicale ale Reformei, fiind caracteristice anabaptismului şi libertinismului.

Influenţa anabaptistă (directă sau poate prin mijlocirea antitrinitarienilor poloni) se poate recunoaşte uşor în ideea comunităţii bunurilor, în atitudinea faţă de problema otomană, în interzicerea jurămîntului, în accentuarea interiorizării sau spiritualizării credinţei religioase.

Se ştie că, deşi comunitatea bunurilor făcea parte dintre trăsăturile esenţiale ale mişcării anabaptiste, ai cărei adepţi se recrutau în marea

lor majoritate din păturile sărace, plebee-țărănești, totuși unii dintre anabaptiști rămîneau pe pozițiile proprietății private. Nici măcar între „Frații din Moravia", care erau refugiați germani și austrieci, nu exista o unitate completă de vederi în această privință. Aici predomina însă orientarea rigoristă reprezentată de grupurile huteriene (după Huter, unul din conducătorii lor) organizate pe baza principiului comunității de avere. În această epocă, în a doua jumătate a sec. XVI, anabaptiștii, indiferent de divergențele dintre grupurile lor, moderate sau rigoriste, nu mai preconizau propaganda revoluționară în spiritul lui Thomas Münzer și a comunei din Münster, ci desfășurau o propagandă pașnică pentru realizarea concepțiilor lor social-religioase[29]. În perspectiva pasivă a „împărăției milenare" divine, ei trăiau după principiile lor proprii, fără a mai încerca înlăturarea pe calea armelor a rînduielilor feudale. Astfel și în problema comunității bunurilor, scrierile anabaptiștilor din Moravia recomandau — la fel ca Elias — o aderare de bună voie. „Comunitatea — spune una din aceste scrieri — nu înseamnă constrîngere și presiune... cel care nu e silit la aceasta de iubire, de recunoaștere și de duhul lui dumnezeu, acela poate renunța la ea"[30]. Cu toate acestea, în ciuda protestelor lor, anabaptiștii erau suspectați atît de catolici cît și de reprezentanții variantelor burgheze și împăciuitoriste ale protestantismului că n-ar fi renunțat la vechile tendințe revoluționare, la răsturnarea prin forță a relațiilor sociale existente[31].

În acea parte a învinuirilor aduse autorului scrisorii, în care se spune că el ar fi propovăduit ca turcii să nu fie combătuți cu armele, putem întrezări răsunetul îndepărtat al unor nădejdi mai vechi ale anabaptiștilor, sau cel puțin a unor grupe ale acestora, care așteptau ca loviturile otomane date societății feudale din Europa, ce-i prigonea, să provoace prăbușirea acesteia, întruchipată de imperiul romano-german, și îmbunătățirea situației lor. Asemenea speranțe au apărut printre anabaptiștii austrieci încă din 1528, în preajma expediției împotriva Vienei și ele n-au dispărut nici mai tîrziu[32]. E de remarcat că Heltai reproșează lui Elias atitudinea sa filoturcă într-o vreme cînd Ioan Sigismund, principele Transilvaniei, deși se afla sub suzeranitatea Porții, căuta să se apropie de Habsburgi ducînd tratative cu ei[33]. Între imperiul otoman și imperiul romano-german, între aceste două mari puteri dușmane și lacome, Transilvania era preocupată mereu de soarta ei.

O trăsătură dintre cele mai cunoscute a anabaptiștilor era refuzul lor, bazat pe biblie, de a presta jurămînt, nu numai la încheierea căsătoriei —

---

[29] S. D. Skazkin, A. S. Samoilo, A. I. Cistozvonov, *Istoriia srednih vekov*, II, Moscova, 1954, p. 102.

[30] J. Loserth, *o. c.*, p. 238: Die Gemeinschaft ist kein Zwang und Drang... Wen nicht die Liebe, die Erkenntniss und der Geist Gottes dazu zwingt, der mag's bleiben lassen... Cf. p. 233, 235.

[31] Pirnát, în *Irodalomtört. Közl.*, t. 58 (1954), nr. 3, p. 299—308.

[32] Loserth, *o. c.*, p. 140, 150—151.

[33] *Istoria Romîniei*, II, [București, 1962], p. 938—939.

cazul pe care îl întîlnim în scrisoarea analizată — ci în orice împrejurare, bunăoară şi în procese[34].

De asemenea, îi caracteriza exigenţa — asupra căreia stăruie Elias — a unei convingeri personale, intime în materie de credinţă, pe care n-o poate satisface cunoaşterea formală a literei scripturii, ci trebuie să fie animată de „acţiunea interioară" a „spiritului dătător de viaţă", precum subliniază anumite izvoare anabaptiste, din 1544, 1560 şi 1565[35].

Principalul semn de recunoaştere — „simbolul comun, după expresia lui Engels[36] — al doctrinei anabaptiste: botezul adulţilor, pentru care se declara tot mai făţiş, din 1568, antitrinitarismul transilvănean[37], nu era împărtăşit — după cît se vede — de către Elias. Am arătat că el nutrea rezerve nu numai faţă de concepţia profesată, în jurul anului 1570, de către reprezentanţii acestui curent cu privire la „dumnezeu" (e vorba de atacurile tot mai radicale la adresa dogmei trinităţii), ci şi în privinţa „botezului". Începînd din 1570, pe Dávid şi adepţii săi nu-i mai mulţumea sistemul antitrinitarian relativ moderat al lui Servet, care constituie platforma lor ideologică comună cu arienii poloni pînă la acea dată. Supunînd, în temeiul culturii lor umaniste, textul bibliei unei analize raţionale şi unei critici tot mai ascuţite, în anii următori ei vor ajunge treptat la negarea divinităţii lui Hristos. Dacă aceşti ideologi, oglindind în primul rînd poziţia de clasă a orăşenimii înstărite şi a unor elemente feudale culte[38], erau ostili principiului comunităţii bunurilor, susţinut de anabaptism (principiu care găsise ecou şi în aripa stîngă a „Fraţilor poloni", după cum reiese din scrisoarea lui Elias şi din alte izvoare), în schimb ei s-au dovedit (spre deosebire de aceşti „fraţi" şi de acelaşi Elias) receptivi faţă de influenţa anabaptistă în chestiunea botezului[39]. Se ştie că în 1570 a apărut chiar în tipografia lui Heltai, la Cluj, versiunea maghiară şi probabil cea germană a unei „cărţulii" anabaptiste despre botez. Traducătorul ei din limba flamandă în cea germană, Alexandru Wilini, o închină lui Dávid, dedicaţia fiind datată din Varşovia, la 19 august 1569[40]. Dávid putea să fi fost influenţat şi de anabaptism, pe lîngă Servet sau doctrinele mistice, chiliaste, mai vechi, atunci cînd propovăduia aşteptarea pasivă a iminentei instaurări a unei ere noi, în care va domni pacea în lume, cînd oamenii simpli vor „lua", prin intervenţia divină, iar „nu prin putere omenească" sau „cu sabia", pămîntul cotropit cu armele de către „necredincioşi". În scrierea sa cu titlul *Rövid magyarázat* (Scurtă explicaţie), tipărită la Alba Iulia în 1567, el a prevestit evenimentul epocal pe anul 1570[41]. Faptul acesta a con-

[34] Révész Imre, *Debrecen lelki válsága* (Criza sufletească a Debreţinului), în *Századok* (Secole), 70 (1936), p. 68—69; Pirnát, *Ideologie*, p. 83, 93—94 (anecdota antitrinitarianului Iacob Palaeologus, care ironizează această caracteristică anabaptistă).

[35] Loserth, *o. c.*, p. 157—158, 225, 303.

[36] Engels, *Războiul ţărănesc german*, Edit. S.L.P., Bucureşti, 1958, p. 64.

[37] Révész, *Magyar ref. egyh. tört.*, I. 163, 165.

[38] Pirnát, *Ideologie*, p. 11, 64, 158, 180, 186.

[39] *Ibid.*, p. 34, 62—64, 157, 158, 162, 166.

[40] K. Fabritius, în *Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*. N. F. 10 (1872), p. 240—241; Jakab E., *Dávid Ferenc*, II, p. 69—70; Pirnát, în art. cit. din *Irodalomtört. Közl.*, 58 (1954), nr. 3, p. 290—308.

[41] Makkai, *Dávid F.*, p. 486—488.

tribuit, deşi fără sau chiar împotriva intenţiei lui Dávid, la intensificarea tensiunii din sînul maselor, mai ales al celor ţărăneşti din Partium, care din punct de vedere politic aparţinea pe atunci principatului Transilvaniei.

Prevestirea mistică a lui Dávid, pătrunzînd în mase, va fi avut o repercusiune puternică în aceste părţi, îndeosebi în sînul iobăgimii ruinate nu numai de exploatarea feudală, ci şi de prădăciunile turceşti. De altfel, aşa cum s-a atras mai nou atenţia, Reforma luterană pusese în circulaţie mai de mult zvonuri despre sfîrşitul apropiat al puterii otomane, care trebuia să se prăbuşească deodată cu papalitatea, spre a face loc „împărăţiei milenare". Predicatorul reformat şi traducătorul textului integral al bibliei în ungureşte, Gaspar Károlyi, într-o scriere a sa din 1563, compusă în cetatea Sătmarului, reluă această previziune chiliastă, însoţind-o de demascarea vehementă a lăcomiei feudalilor, care storceau vlaga sărăcimii[42]. Dávid, încuscrit cu patriciatul clujean şi predicator al curţii principelui Ioan Sigismund, se ferea să critice abuzurile exploatării feudale sau orăşeneşti. Din contră, în *Krisztus uralma* (Stăpînirea lui Hr.) — o altă lucrare a sa, tot din 1567 — el recomanda tradiţionala resemnare creştină în faţa nedreptăţilor sociale[43]. Raţionalismul său, oricît de îndrăzneţ în deducţiile sale logice (îmbinate însă cu trăsături mistice, chiliaste), nu depăşea speculaţiile teologice; dorind doar o reformă bisericească, nu urmărea un program progresist din punct de vedere social şi politic. „Împărăţia milenară" trebuia să se realizeze prin intervenţia divină (aşa cum spera şi anabaptismul paşnic), nu prin acţiunea revoluţionară a maselor. Cu toate acestea, poporul care se afla sub jugul otoman s-a folosit şi de prevestirea lui Dávid, spre a proiecta în ea năzuinţele sale de Reformă populară, de eliberare nu numai de sub exploatatorii străini, ci şi autohtoni. Masele s-au ridicat sub conducerea iobagului romîn Gheorghe Crăciun în 1569—1570, deci în jurul datei fatidice prorocite de Dávid, într-o răscoală ce a cuprins regiuni întinse din Partium (astfel şi din Bihor, Sălaj, Sătmar). Această mişcare, în organizarea şi desfăşurarea ei, poartă, printre altele, amprenta unor influenţe anabaptiste, datorită desigur prezenţei unor elemente ale sectei respective, semnalate încă din 1553 în părţile în care

[42] Kathona Géza, *Karácsony György „szent hada" 1569—1570* („Oastea sfîntă" a lui Gh. Crăciun), în *Egyháztörténet* (Istoria bisericească), Budapesta, I (IV), 1958, nr. 4, p. 267—268, 270—271. Nu putem fi însă de acord cu autorul atunci cînd contestă în întregime — fără argumente convingătoare, după părerea noastră — influenţa anabaptistă asupra acestei mişcări, de vreme ce nu poate pune la îndoială nici el caracterul anabaptist al interzicerii jurămîntului printre răsculaţi. Tot aşa, nu credem că din „apocaliptica lui Dávid „lipseşte complet ideea victoriei miraculoase asupra antihristului turc" (p. 272). Am văzut că Dávid prevesteşte instaurarea unei epoci noi („împărăţia milenară") prin recucerirea, pe cale supranaturală, a „pămîntului cotropit cu armele de necredincioşi". E adevărat că epitetul de „hitetlen" (necredincios), în terminologia curentelor radicale reformatoare (bunăoară în aceea a anabaptiştilor) are o accepţiune largă, cuprinzînd, pe lîngă turci, şi pe adepţii celorlalte confesiuni creştine (catolici, luterani, calvini), care, după părerea acestor protestanţi radicali, n-ar fi profesat „adevărata credinţă" creştină. Dar „necredincioşii" care au „cotropit cu armele" pămîntul nu puteau fi de cît turcii. Aşa au înţeles, de altfel, prevestirea lui Dávid înşişi ţăranii răsculaţi sub conducerea lui Gh. Crăciun, după cum arată caracterul antiotoman, pe lîngă cel antifeudal, al acestei mişcări.

[43] Makkai, *Dávid F.*, p. 487.

a avut loc mişcarea populară amintită, care a luat — ca în timpul lui Dózsa — aspectul unei „cruciade". Dar, ca şi Dávid, probabil chiar sub influenţa acestuia, conducătorul „oştii sfinte", Omul Negru, nădăjduind că biruinţa asupra „necredincioşilor" se va obţine fără arme, în chip miraculos, răscoala trebuia să se sfîrşească iremediabil cu un dezastru.

Această mişcare va fi avut ecou în întreaga Transilvanie, de vreme ce Crăciun conta, spre sfîrşitul ei, şi pe sprijinul secuilor[44], a căror răscoală fusese înăbuşită abia cu cîţiva ani mai înainte, în 1562. Fără îndoială împresionate de situaţia creată, clasele posedante căutau să îngrădească agitaţia socială ce-şi găsise expresie în veşmîntul frămîntărilor religioase. Dieta, din care — să nu uităm — făceau parte şi reprezentanţii nobilimii din Partium, întrunită la Mediaş, la începutul lui ianuarie 1570, interzise tolerarea „ereziilor ivite acum", ceea ce echivala în fond cu interzicerea înnoirilor religioase, dispoziţie care va fi repetată de dietele din anii următori[45]. „Am ajuns în acele vremuri — notează Dávid ceva mai tîrziu, într-o scrisoare către Palaeologus, dată la Alba Iulia, 29 noiembrie 1570— cînd nu e îngăduit să se cerceteze în mod liber adevărul"[46]. Dávid socotea că trebuie să adopte, cel puţin pentru moment, o atitudine mai prudentă în concesiile făcute anabaptismului. Fără să fi renunţat în principiu la aceste concesii — după cum arată faptul că tocmai în cursul anului 1570 apare la Cluj acea publicaţie anabaptistă despre botez, dedicată lui şi poate tradusă de el în ungureşte, şi după cum reiese din atitudinea sa teoretică ulterioară faţă de problema botezului, pînă la sfîrşitul vieţii, în temniţa cetăţii Devei, în timpul Contrareformei bathoriene (în 1579) — probabil Dávid nu considera deocamdată oportună realizarea ei practică, opinia publică nefiind încă suficient pregătită. De aceea, consiliul centumvirilor din Cluj, la cererea lui Dávid, decide la 3 ianuarie 1570, ca predicatorul Nicolae, care după cît se vede, trebuie să fi propovăduit cu deosebit zel împotriva botezului copiilor, „să păstreze tăcere cu privire la învăţătura despre botez" pînă la hotărîrea ce urma să fie luată asupra acestei chestiuni de un sinod[47]. O hotărîre anterioară a centumvirilor, la 11 decem-

[44] Nicolaus Isthvanfius, *Historia regni Hungariae*, lib. XXIV (sub data greşită: 1572), ed. Viena-Praga-Triest, 1758, p. 323; cf. Kathona, *o. c.*, p. 266. De altminteri în secuime vor avea loc noi mişcări în 1571 şi 1575. *(Székely Krónika*, ed. S. Barabás, în *Történelmi Tár* = Magazinul istoric, 1880, p. 642, 643).

[45] *Mon. Com. Trans.*, II, p. 368. Din textul hotărîrii dietei nu rezultă că această hotărîre ar fi îndreptată, cel puţin formal, împotriva unitarismului, cum afirmă Szentmártoni Kálmán *(János Zsigmond*, Cristur, 1934, p. 330—331). Cu ocazia dietei următoare, din mai 1570, înseşi Stările se plîngeau de „marea foamete şi scumpete" din acea vreme *(ibid.*, p. 370 n. 4), care au agravat fără îndoială şi ele nemulţumirile maselor.

[46] Jakab, *Dávid F.*, II, p. 12—13.

[47] Arh. Stat. Cluj, *Procesele verbale*, cit. mai sus, 3 ian. 1570; cf. Pokoly, I, p. 230. Sinodul a avut loc la 5 sept. 1570, la Tîrgu Mureş (Pirnát, *Ideologie*, p. 55). Totuşi botezul copiilor va fi abrogat de antitrinitarieni abia la sinodul din martie 1578, întrunit la Turda (*ibid.*, p. 132 ,170). Gál (*o. c.*, I, p. 32) se întreabă dacă predicatorul Nicolae nu e una şi aceeaşi persoană cu Nicolae Sztárai. Acesta (cu numele latinizat Staurinus), de origine din Blaj, a publicat între 1550—1581, mai multe lucrări în ungureşte, avînd un conţinut religios, unele în spirit antitrinitarian, Cf. Szabó Károly, *Régi Magyar Könyvtár* (Vechea Bibliotecă Maghiară), I, Budapesta, 1879, p. 745.

brie 1568 (sau la 10 decembrie 1569) prevedea ca „predicatorii să fie datori a boteza şi a face să jure pe cei ce încheie căsătorii"[48]. Aceasta e încă o mărturie despre unele influenţe anabaptiste, populare, ce s-au manifestat printre predicatorii clujeni, influenţe pe care însă conducerea oraşului, prin însăşi poziţia ei de clasă, nu le privea favorabil.

Influenţa libertinismului apare, în scrisoarea lui Gczmidele, în teza despre originea păcatului şi lipsa de răspundere morală a omului pentru păcatele sale. Interesul ei ideologic e cu atît mai mare, cu cît nu cunoaştem mărturii ca asemenea concepţii libertine să mai fi fost propovăduite în Transilvania.

Libertinismul spiritual, cu îndepărtate origini în ereziile mai vechi medievale, era un curent care s-a răspîndit în epoca Reformei îndeosebi în ţările Europei apusene: în Ţările de Jos, Franţa, Elveţia, Italia. Ca şi antitrinitarismul şi anabaptismul — curente cu care adesea se împletea în sincretisme variate — libertinismul nu era o mişcare omogenă, ci prezintă orientări felurite, în care spiritualismul mistic, panteist, degenerază de multe ori într-un senzualism vulgar, într-o adevărată anarhie morală. Cea mai cunoscută dintre formele sale se bazează pe o interpretare unilaterală a dogmei predestinaţiei. Negînd libertatea de voinţă a omului şi susţinînd teza — retrogradă chiar pentru condiţiile acelei epoci — că toate acţiunile omului decurg nemijlocit din pretinsa voinţă atotputernică şi din rînduiala divină, libertinii dezlegau pe om de răspunderea pentru „păcat", văzînd originea acestuia în hotărîrea eternă a divinităţii, care ar fi determinat inexorabil soarta fiecărui om. Fireşte, dacă omul nu poate răspunde pentru păcatele sale, atunci, după adepţii acestei secte, nu are sens nici pocăinţa. Ei mai afirmau, printre altele, că adevărata căsătorie trebuie să se întemeieze pe acordul între soţi, dar fără obligaţia fidelităţii conjugale[49], chestiune atinsă, precum am văzut, şi în scrisoarea analizată.

Ideile libertine propovăduite de Gczmidele la Cluj şi asociate cu elemente anabaptiste, îmbrăcau o formă mai nuanţată. Ele nu erau ancorate într-o predestinaţie rigidă, absolută, cum era varianta extremistă, calvină, a acesteia, căci el admite posibilitatea unei îndreptări în viaţă şi a salvării sufleteşti a „păcătosului", dacă acesta are norocul să se împărtăşească de graţie. În cazul contrar, însă, trebuie să se resemneze cu viaţa sa păcătoasă, căci posibilitatea îndreptării nu depinde de voinţa sa, ci de harul divin. De aceea Elias nu şovăie şi n-a şovăit nici în faţa poporului la Cluj să tragă concluzia că „dumnezeu e o cauză a păcatelor[50]. El înclina să

[48] Concionatores baptisare et matrimonium contrahentes teneantur jurari facere (Arh. Stat. Cluj, *Procesele verbale,* cit. mai sus, foi detaşate din registru, nenumerotate şi fără indicaţia anului; informaţie menţionată de Jakab, *Kol. tört.*, II, p. 175—176, care o atribuie anului 1568; poate fi şi din 1569).

[49] Trechsel—Choisy, *Libertiner,* în *Realencyclopädie für protestantische Theologie und Kirche,* XI, Lipsca, 1902, p. 458, 460—461.

[50] Prin concepţia sa libertină, Gczmidele degrevează pe om de răspundere morală, printre altele, pentru adulter, dar îl expune — fără vina sa, după aceeaşi concepţie! — sancţiunilor temporale şi spirituale. Faptul trebuie subliniat cu atît mai mult, cu cît jurisdicţia civilă considera adulterul ca o crimă capitală şi-l pedepsea ca atare. De ex., în 1568,

creadă că aceasta e o concluzie originală a sa. Dacă ea l-a indispus pe Heltai şi desigur pe ceilalţi antitrinitarieni transilvăneni, (peste doi-trei ani se pronunţă împotriva ei în scrierile lor şi cei emigraţi în Transilvania: Palaeologus, Sommer)[51], şi dacă, după propria mărturisire a lui Elias, ea nu era împărtăşită nici de arienii poloni, la care se refugiase, pare totuşi pretenţioasă afirmaţia sa că aceasta e o părere cu care nu era de acord „poate nici un om de pe pămînt".

In realitate, e vorba de o teză susţinută nu numai de libertinii apuseni şi combătută vehement de Calvin (care vedea în ea o răstălmăcire a dogmei sale capitale, a predestinaţiei), dar şi de adeptul maghiar al aceloraşi libertini, Toma Arany. Se cunosc ideile antitrinitariene, întreţesute cu înrîuriri anabaptiste şi libertine, ale acestui predicator bihorean. Se ştie că el nega trinitatea, într-o formă radicală, încă înainte de a fi apărut antitrinitarismul în Transilvania, nici măcar în varianta lui iniţială, moderată. Pe lîngă alte teze libertine, respectiv anabaptiste, dintre care unele fac parte şi din ideologia lui Gczmidele, doctrina lui Arany cuprindea idei social-politice îndrăzneţe, revoluţionare, pe care nu le găsim la Elias şi la care nu vor ajunge niciodată antitrinitarienii transilvăneni. Arany afirma anume că se poate refuza plata dărilor şi propovăduia nesupunerea faţă de „principele necredincios şi păgîn"[52]. Atari idei, formulate în spiritul Reformei populare, păreau pe drept cuvînt primejdioase lui Méliusz, episcopul reformat al Debreţinului, care asemenea lui Dávid (în curînd neobositul său adversar pe tărîm teologic, deşi erau amîndoi în slujba păturii înstărite orăşeneşti şi a feudalismului) predica maselor îndeplinirea conştiincioasă a obligaţiilor feudale şi le atrăgea atenţia să nu se ridice cumva în „oaste cruciată" împotriva principelui, chiar dacă acesta le-ar răpi soţiile şi copiii[53]. Folosindu-se şi de ajutorul autorităţilor laice, Méliusz îl constrînse pe Arany, în urma unei dispute ce a avut loc la Debreţin, să-şi retragă în public învăţăturile, în 1561. Totuşi aceasta nu înseamnă implicit „lichidarea" ideilor sale[54]. Dimpotrivă, sînt indicii că, retras din Debreţin într-un loc mai ferit, el continua să le răspîndească şi în anii următori[55]. Aceste idei, împreună cu prezenţa menţionată a unor elemente anabaptiste în Partium, precum şi cu prevestirile escatologice ale lui Károlyi şi Dávid, au contribuit la pregătirea ideologică a răscoalei conduse de Crăciun, care îşi va stabili tabăra chiar lîngă Debreţin, oraş ce aparţinea, de altfel, din punct de vedere politic, principatului Transilvaniei.

---

a fost condamnat la moarte de jurisdicţia oraşului Cluj şi executat în urma unei asemenea învinuiri (care a servit de altminteri mai mult ca pretext), un nobil, Ioan Brassai (Pirnát, *Kolozsvár*, p. 116).

[51] Pirnát, *Ideologie*, p. 49, 74.

[52] Révész, *Debrecen*, p. 57, 62, 68, 71.

[53] *Magyarország története*, I, 2 Budapesta, 1957, p. 47. Citatul e din *Magyar Praedikatioc*, culegere de predici ale lui Méliusz publicată la Debreţin în 1563.

[54] după cum crede Kathona, *o. c.*, p. 273.

[55] Révész, *Debrecen*, p. 50.

Agitaţia social-religioasă în perioada probabilă a activităţii lui Gczmidele la Cluj se întetea tot mai mult. Predicatorii saşi (Mihail, Titus)[56] în frunte cu însuşi Heltai, dar şi unii dintre predicatorii maghiari (de ex. Petru Károlyi)[57] se opuneau timp de cîţiva ani învăţăturii antitrinitariene profesate de Dávid şi alţi clerici. Contradicţiile dintre grupurile conducătoare maghiare şi săseşti, în întrecerea lor pentru putere, au avut repercusiuni şi asupra păturii mijlocii şi asupra plebei, accentuînd şi ele tensiunea din oraş[58]. O hotărîre semnificativă în acest sens a centumvirilor, din 6 februarie (1568), arată că „unii" s-au dedat la ameninţări cu moartea faţă de Dávid şi adepţii săi, şi voiau să dezbine oraşul în două tabere; centumvirii cereau ca judele să pedepsească pe cei ce proferau asemenea ameninţări[59]. In timpul acestor neînţelegeri cu Dávid, în chestiunea trinităţii, Heltai renunţase la funcţia sa de predicator, cu toate stăruinţele repetate ale conducerii oraşului, şi n-a reluat-o de cît după adeziunea sa la antitrinitarism.

In astfel de împrejurări şi judecînd după caracterul radical al ideilor lui Elias, îndeosebi despre comunitatea bunurilor, ca şi după aluziile sale la ataşamentul „poporului" din Cluj faţă de persoana sa, precum şi la învinuirea ce-i aducea Heltai că ar fi fost un „tulburător sau distrugător" al comunităţii credincioşilor din acest oraş, rezultă — chiar şi în ipoteza unor exagerări subiective — că acţiunea lui de propovăduire a trezit un ecou favorabil la populaţia clujeană, mai ales printre elementele ei meşteşugăreşti sărace şi plebee, mediu preferat al învăţăturilor anabaptiste în toate ţările care au fost atinse de acest curent popular al Reformei. Răsunetul ideilor lui Gczmidele a fost de bună seamă deosebit de viu în această perioadă zbuciumată a pătimaşelor controverse dintre antitrinitarienii lui Dávid şi trinitarienii lui Méliusz, cît şi răscoalei cu un colorit de Reformă populară, condusă de Crăciun.

Heltai, cu toată simpatia sa, mai mult literară, faţă de oamenii simpli din popor şi cu toată critica, de asemenea literară, adresată în operele sale unor abuzuri ale cîrmuirii orăşeneşti şi ale exploatării feudale faţă de iobagi[60], era întîi de toate un reprezentant al intereselor orăşenimii bogate. In calitate de proprietar al unei mori de hîrtie şi al unei tipografii, el făcea parte din patriciatul clujean, la fel, de altminteri, ca şi Dávid.

[56] Vezi mai sus nota 16. Predicatorii s-au schimbat frecvent în această perioadă zbuciumată, de schimbări şi dezbinări religioase. „Regret — remarcă Jakab (*Kol. tört.*, II, p. 177) — că protocoalele, de cele mai multe ori neclare, m-au lăsat nelămurit asupra identităţii şi numelui de botez al multor predicatori". In acest regret trebuie să-l includem şi pe Elias Gczmidele, pe care nu-l găsim menţionat în protocoalele respective. Dar ele nici nu s-au păstrat complete, în special pentru această perioadă.

[57] Révész, *Magy. ref. egyh. tört.*, I, p. 155, 164; Pirnát, *Ideologie*, 38—39.

[58] Joseph Kemény, în *Deutsche Fundgruben*, I, Cluj, 1839, p. 69—149; Pirnát, *Kolozsvár*, p. 112—115. Procesele de vrăjitorie care au avut loc la Cluj în această perioadă (1565, 1568, 1570 etc.), fiind implicate şi pedepsite mai ales elemente plebee, reprezintă un aspect al asupririi sărăcimii clujene de către patriciat (*ibid.*, p. 109).

[59] Arh. Stat. Cluj, foi detaşate din registru, nenum. şi fără indicaţia anului; traducerea maghiară, cu data menţionată, la Jakab, *Kol. tört.*, II, p. 175.

[60] *Heltai Gáspár válogatott munkái* (Opere alese ale lui G. H.), publicate cu o introducere şi note de Székely Erzsébet, Bucureşti, f. a., [1957], p. 24—42, 52, 57, 58.

Aşadar, prin poziţia sa de clasă şi ca unul dintre fruntaşii unitarismului transilvănean, sprijinit de principe şi de o serie de mari feudali, Heltai nu putea să aprobe în nici o formă, silită sau liber consimţită, ideea progresistă a comunităţii bunurilor, şi nici celelalte concepţii anabaptisto-libertine, dintre care unele — e adevărat — mergeau pînă la anarhia morală, răspîndite de Gczmidele la Cluj. Asemenea lui Dávid şi altor ideologi ai curentelor burgheze ale Reformei, Heltai îndemna — în lucrările sale literare — poporul la suportarea nedreptăţilor sociale, ca unele care sînt rînduite de providenţa divină[60a]. Ostilitatea lui Heltai şi implicit ostilitatea antitrinitarismului din Transilvania, precum şi a cîrmuirii patriciene din Cluj faţă de aceste idei, pe lîngă îndoielile sale personale cu privire la evoluţia antitrinitariană din această ţară, trebuia să-l fi determinat pe Elias să fugă din Cluj. La hotărîrea aceasta putea să fi contribuit şi teama de sancţiuni în urma decretului dietei din 1570, interzicînd înnoirile religioase, în care neîndoios se încadrau şi ideile propagate de el[61].

Gczmidele s-a refugiat (ori s-a întors) în Polonia, între „arienii" din Cracovia. E un fapt cunoscut că Transilvania se afla în sec. XVI în multiple legături: economice, politice, culturale şi religioase cu Polonia. Mai ales relaţiile Clujului cu Cracovia erau deosebit de strînse. Într-o vreme cînd mişcarea antitrinitariană a fost prigonită şi aproape exterminată în Europa apuseană, ea şi-a găsit refugiu şi s-a bucurat de o mare răspîndire în Polonia şi Transilvania. Totodată antitrinitarismul transilvănean a suferit, în deceniul 7 al aceluiaşi secol, o puternică influenţă din partea celui polon, sau mai precis polono-italian. Spre deosebire de ideologii antitrinitarismului din Transilvania, „fraţii" lor din Polonia au formulat idei sociale foarte avansate, deşi utopice pentru epoca respectivă, unii dintre ei (bunăoară Grigore Paweł) condamnînd bazele înseşi ale orînduirii feudale, fără a îndemna însă la răsturnarea ei revoluţionară, ci preconizînd calea convingerii, a transformării interioare a omului, pentru înlăturarea spontană a nedreptăţilor sociale. În schimb, în speculaţiunile teologice, în critica trinităţii şi a botezului, ei erau relativ mai puţin radicali decît transilvănenii.

Ideile lui Gczmidele erau destul de apropiate de ale „Fraţilor poloni". Dacă nu era de acord cu aceştia în concepţia sa libertină despre originea păcatului, în alte chestiuni, în primul rînd în aceea a comunităţii bunurilor, care poartă a amprentă anabaptisto-plebee, i se părea că avea aceeaşi părere cu ei, mai bine zis cu aripa lor stîngă. Aceasta se găsea în strînse raporturi cu anabaptiştii din Moravia, deşi nu împărtăşea cu totul punctul

---

[60a] Horváth János, *A reformáció jegyében. A Mohács utáni félszázad irodalom története* (Sub semnul Reformei. Istoria literaturii în jumătatea de veac de după Mohács), ed. a 2-a, Budapesta, 1957, p. 381, 513.

[61] Credem că urmaşul său la Cluj a fost Adam Neuser, antitrinitarian radical refugiat din Heidelberg, mai întîi, în 1571, în Polonia, apoi de aici la Cluj. La recomandarea lui Sommer, consiliul oraşului îl invită chiar pe Neuser ca predicator (sau unul dintre predicatorii) comunităţii clujene, desigur a celei săseşti. În orice caz, el a sosit la Cluj în primăvara anului 1572. Sommer îl cunoscuse cu prilejul unei călătorii la Cracovia. Mai tîrziu Neuser,care nu s-a înţeles apoi nici el cu antitrinitarienii clujeni, s-a convertit la islamism, şi şi-a încheiat viaţa, în 1576, la Constantinopol (Pirnát, *Ideologie*, p. 119—125).

lor de vedere în problema comunității de avere. Aceeași rezervă o nutrea și Elias. În 1569 se constată prezența unor delegați ai Fraților din Moravia, la Cracovia. Cu aceștia trebuia să fi avut legături personale Elias, așa cum rezultă dintr-un pasaj al scrisorii sale. „Arienii" au încercat, precum se știe, să-și realizeze programul lor social prin organizarea vestitei comunități din Raków, cu o vădită înrîurire a comunității anabaptiste morave. Se cunosc bine — grație și unui studiu polon recent[62] — relațiile dintre celebra școală de la Raków și unitarienii clujeni prin anii 1630. Au fost întemeiate și alte comunități similare, de pildă la Lublin. Am văzut că Elias menționează vizita sa proprie în acest oraș. Dar orientarea de stînga, cercurile cele mai radicale ale Fraților poloni, printre care s-a refugiat fostul predicator clujean, situîndu-se pe aceeași poziție a transformărilor sociale spontane, ca și acesta, nu căutau să impună programul lor social întregii mișcări antitrinitariene polone, ci tolerau în sînul ei și pe cei care nu voiau să adopte comunitatea bunurilor[63].

*

Poate am insistat prea mult asupra analizei acestei scrisori din 1571, publicată de curînd, al cărei autor, mic predicator, necunoscut din altă parte, pare pe drept cuvînt un personaj prea modest în comparație cu figurile marcante ale mișcării unitariene din Transilvania epocii: cu corespondentul său Heltai, literat și cronicar, predicator el însuși, reprezentant de seamă al culturii umaniste; cu Dávid, campion neabătut al acestei mișcări, varianta cea mai radicală a Reformei burgheze din aceeași țară, și cu ceilalți ideologi antitrinitarieni, emigranți în Transilvania, care au făcut obiectul amintitei cercetări recente și interesante. Acest personaj minuscul, însă, prin datele pe care ni le furnizează aruncă lumini noi, deosebit de prețioase, asupra frămîntărilor sociale și religioase din Cluj, citadela antitrinitarismului transilvănean și totodată unul din principalele focare ale celui internațional. Elementele anabaptiste și libertine din gîndirea sa adaugă note inedite la gama bogată a orientărilor reformatoare ce se perindau cu repeziciune în orașul de pe malul Someșului, stîrnind — mai ales ideea comunității bunurilor — un răsunet viu în pătura mijlocie și în cea plebee a populației, în atmosfera încordată a contradicțiilor sociale, care s-au ascuțit în chip necesar într-un centru meșteșugăresc, comercial și cultural în plin avînt, cum era Clujul. În sfîrșit, ideile social-religioase pe care am încercat să le punem în evidență, să le stabilim originea și caracterul, prezintă sugestive apropieri și analogii cu manifestările ideologice din țările vecine Polonia și Ungaria, cu care Transilvania a avut un schimb larg de influențe nu numai economice și politice, ci și spirituale, sub semnul Renașterii și al Reformei.

---

[62] Lukasz Kurdybacha, *Z dziejów pedagogiki ariańskiej* (Din istoria pedagogiei ariene), Varșovia, 1958 (pe bază și de cercetări făcute de autor la Cluj).

[63] Kazimierz Lepszy, în *Historia Polski*, I, (red. H. Lowmianski), Varșovia, 1957, p. 279, 286—298; Idem, *Die socialen Haptprobleme der Reformation in Polen in den Werken polnischer Historiker aus den Jahren 1945—1960* (referat la Conferința de la Budapesta, ms. șapirografiat), p. 19—23.

СОЦИАЛЬНЫЕ И РЕЛИГИОЗНЫЕ ВОЛНЕНИЯ В КЛУЖЕ ОКОЛО 1570 ГОДА

РЕЗЮМЕ

Во второй половине XVI века Клуж был наиболее развитым из всех городов Трансильвании. Ремесленное производство и товаро-обмен достигли здесь большого расцвета. Углубление экономической дифференциации и эксплуатация масс усилили противоречия между различными слоями населения. Эти противоречия выливались в социальные движения, которые в условиях той эпохи зачастую прикрывались религиозными разногласиями под флагом Реформы. Вообще же, Реформа и Возрождение — два крупнейших идеологических течения того времени — содействовали превращению Клужа в важный культурный центр.

Новейшие исследования показывают, что около 1570 года этот город был не только цитаделью трансильванского антитринитаризма (унитаризма), но и его главным международным очагом. Здесь развертывали свою основную деятельность как трансильванские идеологи во главе с Давидом, так и иностранные (Соммер, Палеолог, Нойсер, Глириус), входившие в левое крыло этого радикального буржуазного течения Реформы; их смелые, хотя и носившие мистический характер, рационалистские рассуждения выступали против всех коренных христианских догм. Однако в вышеупомянутых исследованиях сформулированы некоторые положения, согласно которым в Клуже — в отличие от южных городов Трансильвании с населением сакским — общественные антагонизмы якобы не были глубокими в этот период и массы относились безразлично к борьбе между различными течениями Реформы. Автор приводит ряд аргументов для опровержения этой точки зрения и показывает, что она не выдерживает критического анализа основанного на источниках того времени. В новых исследованиях рассматривается письмо от 28 февраля 1571 года, отправленное из Кракова неким Элиасом Гчмиделе известному проповеднику и гуманисту Гаспару Хелтаи в Клуж. Поскольку издатель письма лишь мимоходом подчеркнул его значение, в настоящей работе оно подвергается более тщательному исследованию. Автор письма был проповедником в Клуже, откуда он — не будучи полностью согласен тогда с антитринитаризмом в Трансильвании — бежал в Краков. В этом письме Гчмиделе пытается защититься от обвинений со стороны Хелтаи, недовольного „смельми идеями", пропагандировавшимся Гчмиделе в Клуже, поскольку они превышали общественные интересы знати и некоторых феодальных элементов, поддержавших антитринитаризм.

Пытаясь установить происхождение и характер этих „смелых идей", автор отмечает, что они представляют собой любопытную смесь влияний некоторых радикальных течений Реформы, характерных для анабаптизма и либертинизма. Анабаптистское влияние, прямое („Моравских Братьев") или может быть косвенное (со стороны польских антитринитаристов,

к которым перебежал Гчмиделе), можно опознать и в идее общности благ. Однако, это обобществление, в соответствии с мирной направленностью анабаптизма того времени, должно быть достигнуто, по мнению бежавшего проповедника, не революционным путем, а путем добровольного согласия. Влияние либертинизма, особенно широко распространенного в западно-европейских странах, появляется у Гчмиделе, в частности, в одностороннем тольковании догмы предопределения, в снятии с человека ответственности за грехи. Однако его либертинские идеи не получили строгого законченного характера, которым отличался его экстремистский кальвинистский вариант. С идеологической точки зрения либертинские положения клужского проповедника вызывают тем больший интерес, что пока не имеется доказательств того, что они проповедовались еще кем-либо в Трансильвании. Впрочем, либертинские, анабаптистские идеи были обнаружены и в Венгрии; их высказывал антитринитаристский проповедник Томаш Арани, в 1560 году. Эти идеи, а также наличие некоторых анабаптистких элементов в Кымпия Тисей и хилиасткого превещания Гашпара Кароли и Франциска Давида способствовали идеологической подготовке восстания 1569—1570 годов, носившего окраску народной Реформы и руководимого „Черным человеком" — румынским батраком Георге Крэчуном. Это движение, охватившее обширные области *Partium* (включая Бихор, Селаж, Сэтмар), повидимому, нашло отклик во всей Трансильвании.

Как это вытекает из некоторых намеков, содержащихся в письме, видно, что анабаптистские и либертинские идеи с народным оттенком клужского проповедника содействуют обогащению гаммы реформатских направлений, быстро распространившихся в Клуже, вызывая — особенно идея общности благ — живой отклик в средних и плебейских слоях населения, как показывают некоторые намеки письма. Эти идеи в значительной мере сходны с идеологическими течениями в соседних странах, Польше и Венгрии, с которыми Трансильвания имела связи в экономической, политической и духовной областях в период Возрождения и Реформы.

LES TROUBLES SOCIAUX ET RELIGIEUX DE CLUJ VERS 1570

RESUMÉ

Parmi les villes de Transylvanie, Cluj était la plus dynamique dans la seconde moitié du XVIe siècle. La production des corporations et l'échange de marchandises de cette ville se trouvaient alors en plein essor. La différenciation économique de plus en plus accusée ainsi que l'exploitation des masses intensifièrent les contradictions qui opposaient les diverses couches de la population. Ces contradictions trouvent leur expression

dans les mouvements sociaux qui, dans les conditions de l'époque, revêtaient le plus souvent l'aspect de controverses religieuses sous l'égide de la Réforme. D'ailleurs, la Réforme, en interdépendance avec la Renaissance — les deux grands courants idéologiques de l'époque — transformèrent Cluj en un important centre de culture.

Des recherches récentes montrent que vers l'année 1570, cette ville était non seulement la citadelle de l'antitrinitarisme (l'unitarisme) transylvain, mais qu'elle devint aussi l'un de ses principaux foyers internationaux. C'est à Cluj qu'ont deployé leur activité, en grande part, les idéologues transylvains, Dávid en tête, et étrangers (Sommer, Palaelogus, Neuser, Glirius) de l'aile gauche de ce courant bourgeois radical de la Réforme qui, dans ses spéculations rationalistes audacieuses, bien qu'entremêlées encore de traits mystiques, finit par combattre tour à tour tous les dogmes chrétiens fondamentaux. Mai c'est dans ces mêmes recherches récentes qu'il a été affirmé qu'à Cluj — a la différence des villes a population saxonne compacte, du sud de la Transylvanie — les antagonismes sociaux n'auraient pas été aussi accusés à cette période et que les masses seraient demeurées indifférentes à la lutte entre les courants de la Réforme. L'étude présente apporte une série d'arguments qui infirment ces thèses, montrant qu'elles ne résistent pas à une analyse critique, fondée sur les sources contemporaines.

Ce sont également des recherches plus nouvelles qui ont rélévé l'existence d'une lettre, datant du 28 février 1571, adressée de Cracovie par un certain Elias Gczmidele (Geczmidele, Goczmidele?) au prédicateur et humaniste bien connu Gáspár Heltai de Cluj. L'éditeur de la lettre n'ayant pas approfondi sa signification, la présente étude la soumet à une recherche plus détaillée. L'auteur de la lettre avait été prédicateur à Cluj, d'où il avait fui à Cracovie, en raison des réserves qu'il nourrissait envers l'évolution momentanée de l'antitrinitarisme en Transylvanie. Dans cette lettre, Gczmidele s'efforce de se défendre des accusations que lui apportait Heltai, que les „choses téméraires" propagées par Gczmidele à Cluj indisposaient, vu que celles-ci dépassaient, sur le plan social, les intérêts du patriciat et de certains éléments féodaux qui avaient embrassé cette doctrine.

Soucieux d'identifier l'origine et le caractère de ces „choses téméraires", l'auteur de cette étude constate qu'elles sont un mélange bizarre d'influences de plusieurs courants radicaux de la Réforme, étant caractéristiques à l'anabaptisme et au libertinisme. L'influence anabaptiste directe (des „Frères de Moravie"), voire même indirecte (par les antitrinitariens polonais, au milieu desquels s'était réfugié Gczmidele) peut y être reconnue, entre autres, dans l'idée de la communauté des biens. Mais cette dernière, selon la tendance pacifique de l'anabaptisme de l'époque et dans l'intention du prédicateur, ne devait pas être réalisée par la révolution, mais par une adhésion bénévole. L'influence du libertinisme, très répandu surtout dans les pays de l'Europe occidentale, apparaît chez Gczmidele en particulier dans l'interprétation unilatérale du dogme de la prédestination, dans l'absolution de l'homme de la responsabilité du péché. Cependant ces idées libertines n'étaient pas ancrées dans une prédestination aussi rigide que

celle de la variante extrémiste, calviniste. L'intérêt idéologique des thèses libertines est d'autant plus grand dans le cas de Gczmidele, que nous ne connaissons pas de témoignages suivant lesquels elles auraient déjà été propagées en Transylvanie. D'ailleurs la présence des idées libertino-anabaptistes a été relevée en Hongrie, chez le prédicateur antitrinitarien Tamás Arany, vers 1560. Ces idées, ainsi que la présence d'éléments anabaptistes dans la Plaine de la Tisa, et les prédications millénaristes de Gáspár Károlyi et de Ferenc Dávid contribuèrent à la préparation idéologique de l'émeute revêtant une teinte de Réforme populaire, dirigée par „l'Homme Noir", le serf roumain Gheorghe Crăciun, en 1569—70. Ce mouvement, qu s'étendit dans le Partium (Bihor, Sălaj, Sătmar), aura eu un écho dans la Transylvanie entière.

Les éléments anabaptistes et libertins, d'empreinte populaire, de la pensée du prédicateur de Cluj ajoutent des notes inédites à la riche gamme des orientations réformatrices qui circulaient dans la ville riveraine du Someş, suscitant — en particulier par l'idée de la communauté des biens — un puissant écho dans la couche moyenne et plébéienne de la population, ainsi qu'il ressort de quelques allusions renfermées dans la lettre. Ces idées présentent des analogies suggestives avec les courants idéologiques des pays voisins, la Pologne et la Hongrie, avec lesquels la Transylvanie entretenait un vaste échange d'influences non seulement économiques et politiques, mais aussi spirituelles, sous le signe de la Renaissance et de la Réforme.

DOMENIUL BEIUŞULUI LA 1600

DE

Acad. D. PRODAN

Urbariul după care reconstituim raporturile feudale de pe domeniul Beiuşului la 1600 şi pe care îl publicăm aci[1], e un preţios izvor documentar. E preţios atît prin întinderea şi bogăţia informaţiilor sale, cît şi prin faptul că e printre puţinele urbarii din acest răstimp care ne dau nu numai numele iobagilor, ci şi starea lor, vitele, porcii, oile pe care le au. E preţios în sfîrşit pentru că ne dă stările dintr-un ţinut masiv romînesc din apusul ţării.

Urbariul, făcut pentru împărat, înscrie tîrgul Beiuş şi 64 de sate[2]. Din toate acestea caracter unguresc nu au de cît Beiuşul, Tărcaia şi Şoimuşul. Dar şi în acestea e frecvent numele de Olah, apar şi nume romîneşti. Băiţa e amestecată. Tot marele rest, de 61 de sate, e romînesc. Numele ca de obicei nu ne dau o imagine clară a acestei situaţii, sînt scrise corupt, au adesea rezonanţă neromînească. Caracterul romînesc al satelor însă îl afirmă înainte de toate urbariul însuşi, care le califică romîneşti, prestaţiile lor de caracter romînesc, organizaţia lor, crainicii, cnezii care stau în fruntea lor. Ceea ce, fireşte, nu exclude şi mici amestecuri de populaţie, asimilări şi de alte elemente, maghiare sau altele. Masa populaţiei lor însă e evident romînească.

---

[1] Original în Arhiva Statului din Budapesta, U. et C., fasc. 17 nr. 6. Fotocopie în Arh. Ist. a Fil. Acad. din Cluj.

[2] Localităţile înscrise: Beiuş, Tărcaia, Şoimuş, Burda, Creşuia, Cărbunari, Budureasa, Gurani, Petroasa, *Zeoldeo* (dispărută), Beiuşele, Pociovelişte, *Zloueczti* (cont. cu Pociovelişte) Bunteşti, Poienii de Jos, Brădet, Poienii de Sus, *Gem falva* (înglobată pe urmă în Bunteşti), Cociuba Mică, *Raeztoka* (unită pe urmă cu Petroasa), Dumbrăveni, *Fekete Patak* (disp.), *Rechaeleny* (disp.), *Szaka* (disp.), Tălpi, *Maczola* (contopit cu Răbăgani), Mizieşul de Jos, Ferice, Mizieşul de Sus, Broaşte, Leleşti, Tielec, Măgura, Chişcău, Săliştea de Beiuş, Hîrşeşti, Seghişte, Şteiu, Petrileni, Rieni, *Pantosest* (disp.), Hinchiriş, *Burdest* (disp.), Hotărel, Lunca, Coleşti, Cărpinet, Săliştea de Vaşcău, *Boy* (contopit cu Vaşcău?), Craiova, Şuştiu, Briheni, *Vrszest* (cont. cu Lunca), Sohodol, Cîmp, *Foltesth Sukan* (cont. cu Sîrbeşti), Valea Mare de Codru, Vărzarii de Jos, Vărzarii de Sus, Poiana, Băiţa, Fînaţe, Sighiştel, Cîmpanii de Sus, Cîmpanii de Jos.

Urbariul din 1600 înscrie pe domeniul Beiușului trei crainici. Crainicul Petru Burdan *(Petrus Burdan Krainik)* are în subordine 32 (sau numai șase?) sate, în frunte cu satul Burda în care locuiește și de la care și-a primit numele. Al doilea crainic e Ion Uscat *(Joannes Vzkat alter Krainik* sau în lista supușilor *Vszkat Janos Krainik)* din Hîrșești, avînd în subordine șapte sate, în frunte cu satul său. Al treilea crainic e Mihail Hitraș *(Michael Hitras Krainik* sau *Hitras Mihal* cum e înscris în lista supușilor) din Burdești, avînd în subordine șase sate, în frunte cu satul său. Nota de la margine îl notează ca fiind crainic și cnez, *Krainik et kenez.*

Urmează apoi satele ținînd de topitoriile de fier și de aramă. De fierărie țin 11 sate, iar de topitoria de aramă șase sate. Pe domeniul Beiuș cei trei crainici fac serviciul pe care îl fac pe alte domenii voievozii și probabil oficiul lor se extinde asupra tuturor satelor românești ale domeniului, cel puțin în privința daturilor, dijmelor.

Despre instituția voievodatului conscripția nu ne dă nici o informație. Documentele mai vechi însă pomenesc mai mulți voevozi și arată instituția ca obișnuită și în aceste părți. Cei mai mulți sînt voevozii obișnuiți, avînd în subordine mai multe sate. Mai mulți dintre ei, pentru serviciile lor, au fost ridicați, mai ales de episcopia din Oradea, la rang nobiliar, au primit danii, au devenit stăpîni de sate și de iobagi, obișnuit ai satelor și oamenilor lor dinainte, au trecut la religia catolică, s-au înrudit cu alte familii nobiliare, s-au confundat în nobilime[3].

Sînt pomeniți și voevozi de Beiuș. În 1442 episcopul reglementa raporturile în „provincia" Beiușului, rînduia, probabil ceea ce era în uz și pînă aci, ca românii să instituie dintre cnezi 12 jurați, care împreună cu voevodul sau vicevoevodul să judece în toate pricinile lor. Gloabele le va strînge voevodul și dregătorul *(officialis)* ținutului, numit altfel crainic[4]. În fruntea ținutului, corespunzînd cu aproximație domeniului, stătea astfel voevodul, ai cărui subalterni erau vicevoevodul, crainicul (sau crainicii) și cnezii.

Cnezi în schimb apar mulți în conscripția de la 1600. Ei sînt desigur juzii sătești. Cnezul însă nu apare consecvent, la toate satele, el alternează cu judele. Sînt și sate care nu au jude, la care se notează *„judicem non habent"*, ca Răbăgani sau Măgura, care aveau jude desigur împreună cu alt sat. În schimb sînt sate în care sînt înscriși doi cnezi, ca Petroasa, Poienii de Sus, Cociuba, Răstoaca. Sînt amîndoi cnezi în funcțiune, e numai unul și celălalt e fostul cnez, al doilea poartă numai titlul de cnez? E greu de stabilit. Nu e sigur însă că judele nu se numea și el tot cnez, conscripția înregistrîndu-i doar echivalentul numelui.

Satele ungurești au în frunte juzi. Tîrgul Beiuș are înscris un *„judex primarius"*. Tot așa și Tărcaia. Ceea ce poate însemna că mai au și un al doilea jude, desigur judele mic. În Șoimuș e înscris un *„judex juratus"*.

---

[3] Cf. mai ales lucrările: Jakó Zsigmond, *Bihar megye a török pusztitás előtt*, Budapesta, 1940, și Bunyitay Vincze, *Bihar vármegye oláhjai és a vallásunio*, Budapesta, 1892; idem, *A váradi püspökség története*, III.

[4] Jakó, *o. c.*, p. 174.

Urbariul, în întreg domeniul, anume în 65 localități, înscrie cu numele 1.773 capi de familie, din ceea ce rezultă o medie de 27 de localitate. In tîrgul Beiuș, care e cel mai populat, sînt 168 înscrișI. Cele 64 sate împreună însumează 1605 capi de familie, dînd o medie de 24,6 de sat. Cel mai populat sat e Fînațe, cu 53 înscrișI. Urmează Beiușele și Vărzarii de Sus cu cîte 50, Tărcaia cu 49, Budureasa cu 44, Cîmpanii de Sus cu 43, Gurani și Băița cu cîte 42, Poienii de Sus și Șuștiu cu cîte 40. Restul sînt mai mici.

Urbariul înscrie și porțile pe care le constituie supușii înscrișI. Nu însă consecvent. Luînd numai localitățile care au înscrise și porțile, totalizînd și raportînd numărul porților la numărul celor înscrișI, ajungem la rezultatul că 1.338 înscrișI constituie 221 porți, o poartă cuprinzînd în medie peste 6 supuși. Corespondența dintre numărul supușilor și al porților altfel e foarte variabilă. Exemple:

Beiuș	168	înscrișI	20	porți
Tărcaia	49	„	12	„
Creșuia	32	„	3	„
Budureasa	44	„	5½	„
Beiușele	50	„	4½	„
Seghiște	34	„	8	„
Hinchiriș	27	„	8	„
Boy	22	„	10	„
Poiana	30	„	2	„
Fînațe	53	„	6½	„

Numărul porților s-a stabilit, evident, pe mai mult timp, desigur după numărul sesiilor și starea supușilor la data stabilirii și se menține împotriva variațiilor survenite.

Domeniul se găsește acum într-o zonă primejdioasă, expus incursiunilor, jafurilor turcești sau ale oștilor imperiale sau transilvănene în luptă, fie cu turcii, fie între ele. La 1600 în Beiuș cuvîntul „arsă“ *(combusta)* e notat la nu mai puține de 100 case. Textul vorbește de focul *(conflagratio, incineratio, combustio)*, de calamitatea care a lovit tîrgul. Tîrgul e înscris deci după un încendiu, a cărui cauză urbariul nu o notează. In Șoimuș sînt inscrise cinci case arse. Aici se spune însă că sînt arse de dușman și că mai sînt și 13 case în care nu se mai vede nimic de cît ruină. La satul Pantoșești se notează că a fost ars total de tătari și numai cei șase oameni înscrișI au mai rămas acasă. La celelalte nu mai găsim asemenea notații, ceea ce nu înseamnă că nu se puteau abate și asupra lor asemenea calamități.

Supușii înscrișI nu sînt clasați în nici un fel, nu se disting din ei nici măcar jelerii. Doar anumite funcții sînt notate în dreptul numelor: cnez, jude, preot, pescar etc. Intr-un singur sat, anume Șuștiu, sînt înscrișI în afara celorlați iobagi, Laza Drăguș cu trei frați ai săi, ca libertini, care stau în aceeași casă și nu prestează nimic, de cît se ridică dacă

e nevoie cu dregătorul şi merg la război[5]. Preoţi sînt înscrişi numai de trei ori, în Cociuba unul, în Seghişte trei şi în Boy doi, sub numele obişnuit la ruteni de *„bateko"*, *„batko"*. Ceea ce înseamnă că conscriptorul putea să fie din părţile rutene, căci cei notaţi altfel toţi poartă numele de Popa. Cel din Cociuba e notat liber. Dar trebuie să fie şi alţi preoţi, mai ales din cei înscrişi Popa sau greşit Poka. Pescari sînt înscrişi doi în Creşuia şi doi în Fînaţe, desigur de cei care serveau cu pescuitul. Despre cei din Fînaţe textul spune că sînt trataţi ca libertini şi scutiţi de munci. În Creşuia sînt înscrişi şase păsărari *(madarazok)*. În Gurani apar şase lucrători la moara de scînduri din Oradea. Printre cei înscrişi sînt mai mulţi notaţi *„porozlok"*. Pe întreg domeniul am numărat 52. Ei trebuie să corespundă cu *„praecones"* din textele latine ale urbariului şi probabil ei erau cei care vesteau, chemau şi aduceau la slujbe pe iobagi. Iobagii din Craiova, din serviciul fierăriei, nici nu plăteau cens, ei fiind doar trimişi să adune celelalte sate, desigur la lucru.

În tîrgul Beiuş acum sînt notaţi mai mulţi nobili, anume trei sînt notaţi „nobilis", printre care un *Matthias Vayda. Petrus Literatus* se declară nobil, casa sa însă e iobăgească. În dreptul a trei înscrişi se notează *„curia nobilitaris"*. Printre ei şi un *Nicolaus Vayda*. În dreptul a 11 înscrişi: *„domus nobilitaris"*. În dreptul a doi: *„libera domus"*. În şirul numelor *Ambrosius Pap Varadiensis contionator*. Printre cei înscrişi întîlnim de vreo zece ori numele sau notaţia de *literatus*, printre care şi doi nobili. Şi *„judex primarius"* al tîrgului e *Michael Literatus*. Mai mulţi poartă nume de meseriaşi. Am putut număra asemenea nume 45, nume ca zidarul, olarul (3), argintarul (2), croitorul (8), cizmarul (9), fierarul (5), cojocarul (9), *tonsor* (tunzător de postav?) (2), tîmplarul, şelarul, săgetarul, morarul. Desigur unii dintre ei sînt meseriaşi cu adevărat. Numai după nume, însă, nu-i putem distinge care sînt şi care nu. Cu atît mai greu putem distinge pe meseriaşi în sate. În Fînaţe, în dreptul lui Teodor Lupşe e notat *„Magister Architecti"*, probabil greşit în loc de „magistri architecti", căci textul scutirii de alte sarcini întrebuinţează şi el tot pluralul. În acest caz trebuie să socotim „architecti" cel puţin pe cei doi înscrişi după jude, pe *Tiuadar Niko* şi *Teodor Lupse*. Şi ei sînt trataţi ca „libertini".

Urbariul înscrie şi vitele supuşilor. Înscrierile trebuie să le primim, firește, cu rezervele respective. Trebuie să presupunem nu numai sustragerile obişnuite la asemenea conscripţii, ci şi posibilităţi de sustragere mai mari la o populaţie din preajma pădurilor, munţilor, acum, cînd lipsurile se puteau motiva şi cu devastarea ţinutului. Numărul vitelor însă trebuie să fi fost şi realmente foarte scăzut.

Totalizînd cifrele înscrise rezultă că cei 1.773 supuşi ai domeniului au:

boi	vaci	cai	porci	oi
1.573	1.111	585	4.801	10.126

Ceea ce dă o medie de 0,9 boi, 0,6 vaci, 0,3 cai, 2,7 porci, 5,7 oi de cap de familie. Media vitelor de jug în genere e foarte scăzută, ea nu se

[5] *... nihil praestant sed cum officiali si opus est consurgunt et ad bellum vadunt.*

ridică nici măcar la un bou. Din cifrele de mai sus, numai Beiușul la 168 capi de familie are înscriși în total 98 boi, 42 vaci, 39 cai, 109 porci și nici o oaie.

Boii, firește nu se repartizează uniform. Ei se distribuie inegal și obișnuit în perechi. Făcînd o statistică după cifrele înscrise, rezultă următoarea repartiție:

Boi	—	1	2—3	4—5	6—7	8—11	12—15	16
Tot domeniul	1005	165	547	41	11	1	2	1
Numai Beiuș	139		16	11	1	—	—	1

Rezultă deci că 1.005 din 1.773, adică 56,6% nu au boi. Din cei 768 care au, cei mai mulți, 547, au doar cîte o pereche, abia 41 au cîte două perechi și 11 cîte trei. Iar plug mare de opt sau peste opt boi au numai patru. Aceștia sînt unul din Beiuș, cel cu 16 boi, doi din Tărcaia și unul din Burda, care are 12 boi. În tîrgul Beiuș, abia 29 din 168 au înscriși boi, deci abia 17,5% din totalul supușilor.

Caii sînt și ei în multe cazuri animale de tracțiune, mai des însă de căruță și desigur mai rar de plug. În genere însă avem a face cu calul de călărit sau de transporturi ușoare în spate. Ne-o arată aceasta distribuția cailor. Cai au pe tot domeniul numai 450 capi de familie. Din aceștia 387 au cîte unul, 41 cîte doi, 11 cîte trei, 5 cîte patru. Mai mulți de patru au abia cîțiva: unul are 5, doi cîte 6, unul 10, unul 12 și unul 20. Cel cu 12 e Mihail Ganea din Poienii de Sus. Cel cu 10 e Petru Firez, iar cel cu 20 e Nica Firez, care amîndoi lucrează la moara de scînduri sau ferestrăul de apă (joagărul) din Oradea al domeniului. Și din Beiuș din cei 29 cu cai, cei mai mulți, anume 22, au cîte unul, abia 5 cîte doi și numai unul are trei și unul patru.

Vitele mari ale supușilor se completează cu vacile. Dar nici acestea nu sporesc simțitor starea lor. Numărul vacilor e mai mic decît al boilor. Făcînd o statistică a vitelor mari, boi, vaci, cai împreună, rezultă pentru 1.773 capi de familie 3.269 capete, dînd o medie de 1,8 de familie. Ele se distribuie astfel:

Vite mari	—	1	2—3	4—5	6—7	8—9	10—14	15—19	20—29
Tot domeniul	500	396	643	171	32	14	13	3	1
Numai Beiuș	91	13	26	7	8	1	—	1	

Rezultă deci că pe întreg domeniul numai 1.273 au vite mari. Din cei care au, cei mai mulți, 643, au două sau trei vite. Opt sau mai multe au numai 31. În schimb cei cu numai o vită sînt 396, iar cei fără nici una, 500, adică 28% din totalul celor înscriși. Cei cu 10—14 vite sînt

2 din Tărcaia, 5 din Băiţa, cîte unul din Burda, Gurani, Poienii de Jos, Poienii de Sus, Ferice, Craiova. Cei cu 15—19, cîte unul din Beiuş, Tărcaia, Hîrşeşti. Cel care are mai multe e iarăşi Nica Firez din Gurani, care are 27.

O situaţie deci care indică nu numai diferenţierea, dar şi o creştere a vitelor redusă şi mai ales posibilităţi agricole scăzute.

La vite se adaugă porcii şi oile, caprele.

Porcii sînt relativ mulţi, mai mulţi decît vitele. S-au numărat, am văzut, 4.801 pe întreg domeniul, dînd o medie de 2,7 de cap de familie. Distribuţia lor însă e iarăşi foarte inegală. Statistic porcii se distribuie astfel:

Porci	—	1	2	3—4	5—9	10—14	15—19	20—29	30—39	40—49	50—
Tot domeniul	953	33	90	255	319	70	38	13	1	—	1
Numai Beiuş	157	1	—	2	2	4	—	2	—	—	—

Rezultă deci că pe întreg domeniul numai 820 au porci, 953 nu. Din cei care au porci, cei mai mulţi îi au în număr de 5—9. Zece sau peste zece au 123. Turme de porci, de 20 sau peste 20 de porci, sînt abia 15, din care una de 50, a judelui Petru Sebestien, şi alta de 32, a lui Ştefan Sebestien, amîndoi din Tărcaia. În satele romîneşti găsim 9 turme de 20—29 porci, cîte două în Burda, Hinchiriş, Valea Mare de Codru, cîte una în Creşuia, Craiova şi Băiţa. Porcul în tot cazul joacă un rol însemnat în economia omului de aci, se adaugă ca un component însemnat al mijloacelor lui de existenţă şi chiar de cîştig bănesc. Nu însă şi în tîrgul Beiuş, unde şi numărul celor cu porci e scăzut, şi numărul celor cu „turme".

Oile, caprele pe domeniu se ridică la cifra de 10.126, dînd o medie de 5,7 oi de cap de familie, numărul obişnuit al oilor din gospodăria medie ţărănească. Satele cu cele mai multe oi sînt Gurani cu 626, Ferice cu 656, Hinchiriş cu 539, Sohodol cu 555, Cîmp cu 677, Poiana cu 577, Băiţa cu 849. Oile însă iarăşi nu se distribuie uniform, se repartizează şi mai inegal decît porcii. Făcînd statistica lor, ele se distribuie astfel:

—	1—4	5—9	10—19	20—29	30—39	40—49	50—99	100—149	150—199
1336	17	60	152	77	62	26	36	7	1

Rezultă din cifre că oi au numai 438 din 1.773, deci numai 24,7% din cei înscrişi. Oile sînt în satele romîneşti. În cele ungureşti găsim numai unul, în Tărcaia, care are 10 oi. În Băiţa sînt mai mulţi cu oi, aci însă e greu de făcut separaţia între romîni şi unguri. În tot cazul aci sînt şi ungurii crescători de oi, au se pare chiar mai multe decît romînii. Privind repartiţia vedem că cei cu numărul de oi obişnuit în gospodăria ţărănească, de 1—9, sînt destul de puţini, 77. Cei mai mulţi au între

10—19 oi, după care urmează cei cu 20—29 și apoi cei cu 30—39. Cei cu turme de oi, de 50 sau peste 50 sînt 42. Între 50—99 au 36, din care în Ferice sînt 5, în Hinchiriș 4, în Poiana 5, în Băița 8. O sută sau peste o sută au opt, cîte doi din Burda și Beiușele, cîte unul din Budureasa, Ferice, Hîrșești, Băița. Numărul cel mai ridicat e de 150 oi. Sînt oile lui Petru Burdan, crainicul din Burda. Deci nu poate fi vorba de o populație păstorească sau numai păstorească, la care să predomine creșterea oilor. Partea ei covîrșitoare nu are oi. Chiar sate întregi nu au. Oile cele mai multe apoi se concentrează în mîini puține, constituind doar o mică parte din populație, indicînd o relativă concentrare a oieritului. Turmele individuale sînt mai multe, indicînd desigur mulți crescători de oi, dar ele nu sînt mari și, în cele mai multe cazuri, nu constituie bunul exclusiv al proprietarului lor. Obișnuit oile îi completează avutul, vite, porci și altele. De cei care au numai oi, am numărat 60, cu 1.239 oi. Ei constituie abia 3,7% din populația satelor și dețin 12,2% din oi. Populația ținutului e evident o populație crescătoare de vite, oi, porci, creșterea acestora ținînd loc esențial în mijloacele ei de existență, dar nicidecum un loc exclusiv. E vorba mai curînd de o populație cu diverse surse de existență, cu o economie mixtă, corespunzătoare condițiilor fizice mai sărăcăcioase, dar variate care i se ofereau. E o populație în genere mai săracă, altfel cu situații economice variate și destul de diferențiată:

La un capăt găsim o pătură subțire de țărani mai înstăriți, ridicîndu-se unii la cifre remarcabile de vite, porci, oi, cum e Mihail Tonsor (Tunzătorul) din Beiuș, care are 16 boi și 2 cai, cnezul Ioan Bara din Hîrșești, care are 6 boi, 6 cai, 3 vaci, 125 oi sau Nica Firez din Gurani, care are 20 cai, 4 boi, 3 vaci, 30 porci, 125 oi.

La celălalt capăt un număr mare de oameni cu vite, porci, oi puține, sub minimul de existență. Și apoi o proporție de peste 18% din populație fără vite, porci sau oi. Sînt frecvente notațiile: *pauper, nihil, nihil habet, nihil habet praeter domum* etc. Făcînd raportul numai la sate, proporția celor care nu au nimic e de 8,8%. O proporție relativ redusă, care înseamnă iarăși că avem a face cu o populație care are puțin, dar în genere are cîte ceva.

Ce număr de vite, porci, oi aveau elementele care se distingeau în vreun fel din rîndurile supușilor, crainicii, cnezii, juzii, preoții?

Cei trei crainici au:

	boi	vaci	cai	porci	oi
Petru Burdan	2	2	2	20	150
Ion Uscat	4	1	1	15	40
Mihail Hitraș	4	2	2	10	25

Crainicii sînt mai înstăriți decît covîrșitoarea majoritate a supușilor. Mihail Hitraș, care e și crainic și cnez, are și moară. Nu sînt însă cei mai înstăriți, se pot număra mulți mai înstăriți decît ei. Dacă bineînțeles declarațiile crainicilor sînt exacte, și nu au declarat mai puțin decît aveau.

Cnezii, juzii au incomparabil mai puțin. Cei 50 cnezi sau juzi sătești înscriși au în total 88 boi, 40 vaci, 46 cai, 307 porci, 804 oi. Au desigur

peste medie, dar nu sînt printre cei mai înstăriți. Printre ei sînt cîțiva chiar fără vite, avînd doar porci, oi. Cei cu boi au obișnuit cîte doi boi, abia în două cazuri 4, în două 6, în unul 12. In satele ungurești cel mai înstărit jude e cel din Tărcaia, care are 12 boi, 5 vaci și 50 porci. In satele românești cel mai înstărit e cnezul Ion Bara din Hîrșești, care are 6 boi, 3 vaci, 6 cai, 15 porci și 125 oi, și mai are și moară. Nu numai el însă are moară, au mai mulți cnezi sau juzi. La starea lor materială se adaugă astfel și moara.

Cei șase preoți pomeniți au înscrișii 3 boi, 2 vaci, 3 cai și 13 porci. Unul, cel din Cociuba, are moară, dar nu are înscris nimic altceva. Ei se situează deci sub medie.

Sarcinile feudale ale supușilor sînt în linii mari aceleași: cens, daruri sau daturi, dijme, slujbă. Acestea însă au mai multe variații. Sînt deosebiri între tîrgul Beiuș și sate, între satele ungurești și cele românești, între satele ținînd de topitoriile de fier și aramă și celelalte. Cele mai multe le prezintă satele ținînd de topitorii, de aceea le vom trata separat, la sfîrșit.

Censul se plătește, ca și în alte părți, în bani.

La tîrgul Beiuș, sub titlul *„census"*, textul spune că se plătesc de fiecare poartă la Sîngeorz cîte un florin, la Sînmartin de asemeni cîte un fl. Cînd tîrgul era în floare se numărau 30 de porți și de fiecare poartă se lua cîte un florin și la Sîngeorz, și la Sînmartin. Plăteau și cens extraordinar numit darea biciului *(extraordinarium censum ostor ado vocatum)*, uneori de fiecare poartă cîte trei florini. Aceasta însă cînd trebuiau să plătească contribuția de război. Înainte cu doi ani și înainte de incendiu, tîrgul a fost scăzut la 20 de porți. Acum, din pricina focului, în sărăcia lor plătesc în darea împăratului 20 fl., dar așa că cei arși de foc nu plătesc nimic, ei rămînînd scutiți. Luînd în considerare nenorocirea tîrgului, Andrei Bathori i-a acordat scutire de dări pe trei ani, după cum reiese clar din cartea lui prezentată în original.

Satul Tărcaia plătește cens de Sînmartin 12 fl. Și mai plătește și (poate cens extraordinar) după numărul porților, ca și alte sate. După porți plătește și Șoimușul.

Satul Burda e socotit patru porți, din care una, a crainicului, e scutită în numele slujbei sale. Satul întreg, plătind cîte un fl. de poartă, dă de Sînmartin 3 fl. La satele următoare nu se mai înregistrează censul. El însă trebuie să fie același, adică un fl. de poartă. Cel puțin textul de la sfîrșitul satelor supuse crainicilor precizează că în toate plățile și slujbele întreg „districtul" Beiușului are aceeași lege și același obicei. Censul deci e un florin de poartă și nu de sesie sau de familie iobăgească. Domeniul ar fi trebuit să dea vreo 300 fl. cens, ceea ce raportat la 1.773 capi de familie înscrișii dă o medie de 17 d. Un cens redus față de alte domenii, scăzut acum și prin devalorizarea monedei. Satele topitoriilor însă sînt scutite.

Daturile sau *darurile* urbariul din 1600 le înregistrează în multe locuri.

Cei din tîrgul Beiuș la Crăciun și la Paști obișnuiesc să dea căpitanului de Oradea și provizorului cîte un onorar cuvenit *(condignum honorarium)*, căpitanului mai mult sau mai puțin de 15 florini, provizorului două linguri de argint sau vreun alt dar asemănător. Judelui tîrgului

regina Isabela și succesorii ei i-au conces, după mărturia scrisorilor lor, să poată strînge de la ei și de la tot ținutul *(districtus)* pentru întreținerea slujitorilor și oamenilor mai de seamă care obișnuiesc a se găzdui la jude. 225 florini pe an, să fie liber să strîngă în voie de la sate, pentru întreținere, găini, unt sau miei, dacă are oaspeți. Din acești bani, dacă judele în interesul bunurilor (adică al domeniului) socotește necesar să caute pe rege sau pe căpitanul de Oradea, ori pe provizor, să aibă de cheltuială și, dacă e nevoie, să poată cumpăra și vreun dar pentru a le oferi. De acești bani judele obișnuiește să dea socoteală convocînd juzii tuturor satelor și dacă s-ar dovedi dator (că adică a cheltuit mai puțin) să plătească, iar dacă a cheltuit mai mult, ținutul să verse cheltuiala în comun. Dregătorului locului nu sînt datori să-i dea nimic altceva, de cît la sărbătoarea Agatei de fiecare poartă cîte o găină sau în locul ei cîte 5 d. Tot lui sînt datori să-i plătească banii numiți *ferton* pentru grădini, de fiecare poartă cîte 11 d.

La Tărcaia alt text: la Crăciun sînt datori cu cîte o pîine rotundă (*uno pane circulari*, desigur colac sau turtă) sau cu un dinar și jumătate, cu o „dama" (*una dama*, o speță a cerbului), un iepure, uneori și altele. Dacă vînătorii vînează, prima dama sau cerb totdeauna îl duc la dregător, restul îl vînd la Oradea. La Șoimuș nu se mai notează de cît că dau și ei daruri *(muneralia)* ca satul precedent.

Darurile satelor romînești sînt iarăși mai multe. La Burda se spune că dau de fiecare poartă cîte o măsură *(media)* de unt. La Paști duc la Oradea cîte o găină și zece ouă. Texte valabile desigur și pentru celelalte sate. Trebuiau să dea de asemenea, după impunerea provizorului, dame, cerbi, iepuri, păsări *(aves)*, pești și alte asemenea, mai ales iarna, cu ceea ce era dator tot districtul. Piei de vulpe, de jder, de lup și altele de acest fel nu vînd altcuiva de cît provizorului, sub pedeapsă de 12 florini.

Cnezii sau juzii trebuiau să dea cîte o pătură la sf. Ilie, cîte doi sau trei cași, cîte o măsură de vin cu prilejul datului oilor.

La ce daturi sau daruri erau obligați preoții romîni, textul urbariului nu ne spune.

Dijmă din semănături și din vin dau numai Beiușul și cele două sate ungurești, Tărcaia și Șoimușul de Sus. Cei din Beiuș la 1600 dau dijmă din vin. Dau de asemeni din semănături, dînd la timpul dijmuitului cîte 4 d. de claie la castel.

La Tărcaia textul în 1600 nu mai înregistrează de cît dijma din vin pe care o dau împăratului, stăpînul feudal de acum.

La Șoimușul de Sus urbariul spune că au pămînturi de arătură nu prea multe, pe care obișnuiesc să le împartă între ei pe la Rusalii după „valoarea" sesiilor. Din acestea dau dijmă împăratului. Se găsesc deci în comunitate agrară, împărțindu-și pămîntul de arătură anual, pe la Rusalii. In grădini unii au și vii, din care dau de asemenea dijmă. Dijmele se dau deci stăpînului feudal.

Nona nu e pomenită de urbariu; desigur nu era în uz.

Satele romînești nu dau dijmele din produse. Textele nu fac această afirmație, dar nici nu înregistrează la nici unul asemenea îndatorire.

Dijma porcilor în schimb e generală.

La Beiuş se spune că au acelaşi obicei ca întreg districtul, că dau cîte un porc împăratului, fie că au o mie, fie că au numai zece, dau adică cîte unul de turmă. Dacă porcii nu întrunesc numărul de zece, de la al nouălea pînă la al treilea îi răscumpără cu cîte 2 d., de trei, doi sau unul nu plătesc nimic. Răscumpără deci numai pe cei de la patru la nouă. La Şoimuş nu se mai spune de cît că dau dijma porcilor, ca şi celelalte sate ţinînd de Beiuş.

La Burda, satul crainicului Petru Burdan, se spune că în ce priveşte pădurile cu ghindă, obiceiul e ca supusul, fie că mînă în ele pentru îngrăşat o sută sau o mie de porci, dă unul împăratului, aceasta înţelegîndu-se şi cînd nu-i scot la ghindă. Judele, după obiceiul lui îşi răscumpără toţi porcii, şi dacă are o mie, cu un florin „cens", pe care îl plăteşte şi dacă are numai un porc sau nici unul. E deci o singură dijmă a porcilor, anuală, fie că îi scot la ghindă, fie că nu, dînd un porc de turmă, probabil în acelaşi înţeles că din turma de la zece în sus, oricît ar fi de mare. Dacă vreun străin îşi trimite porcii în pădurea cu ghindă — lămureşte mai departe textul — e dator să dea din fiecare zece porci unul împăratului. Iar dacă nu întruneşte numărul de zece, răscumpără pe fiecare cu cîte 4 d. Deci numai străinii de domeniu dau dijmă cu adevărat, adică unul din zece, din porcii de la ghindă.

In termeni asemănători se repetă textul dijmei porcilor şi după satul Petroasa, al şaselea din cele supuse crainicului Petru Burdan, dar şi cu răscumpărarea înregistrată la Beiuş. Din ceea ce reiese că acesta trebuie să fie obiceiul general, chiar cînd textele nu-l mai repetă în toţi termenii lui. Nu se mai înregistrează aci nici obiceiul privind pe jude, ceea ce nu înseamnă însă că nu putea să fie şi el general, cel puţin la satele romîneşti.

Datul oilor cade numai în sarcina satelor romîneşti. In Beiuş şi în cele două sate ungureşti nu e înregistrată nici măcar dijma mieilor, obişnuită în genere în satele ungureşti. Ele nici nu sînt crescătoare de oi aci. Urbariul din 1600 nici nu înscrie de cît abia 10 oi, în Tărcaia.

Textul latin de la satul Burda nu e destul de explicit. După oi, cum s-a spus, notează textul — e vorba de dijma porcilor — fie că sînt o mie sau numai una sau nici una, plătesc la acelaşi timp (probabil la timpul dijmuirii porcilor), 80 dinari, sumă care trebuie să fie socotită răscumpărarea unei oi, pe care o plătesc toţi, şi cei care nu au oi. E vorba aci de o răscumpărare în bani a datului oilor. Juzii sînt datori cu cîte o măsură *(pinta)* de vin, sau cu preţul ei, după preţul cu care se crîşmăreşte vinul la acel timp. De asemeni cu cîte doi caşi valorînd 6 dinari, unul la dijmuirea porcilor, altul la numărătoarea oilor. La sf. Ilie apoi dau cîte o pătură sau cergă *(unam culcitram seu lodicem vel stragulam)* sau în locul ei un florin. Acestea ţin de fapt de darurile juzilor sau cnezilor. De acestea nu sînt scutiţi de cît cei 12 cnezi sau juzi asesori ai scaunului de judecată care se ţinea în faţa castelului din Beiuş.

Nota în limba maghiară de la sfîrşit însă înregistrează un obicei asemănător cu cel de la dijmuitul porcilor. Orice om cu oi, care are şi numai

zece, dă în dijmă o oaie cu miel. Peste aceasta de fiecare poartă dau una; după obiceiul de mai înainte dau și banii fumului. Aceeași notă mai spune că, după conținutul urbariului (din întreg domeniul desigur), oi de dijmă ar veni, fără banii fumului, 213. E vorba deci de o oaie cu miel de turmă, fie aceasta mare sau mică, fie și numai de zece, de turma de oi de la zece în sus, plus banii fumului. În ce constă această dare a fumului, cine și după ce criterii o plătește, textul nu ne lămurește.

Textul de la Petroasa repetă încă odată că dijma și din porci, și din oi sau capre, se ia în același fel, unul (sau una) de turmă și dacă cineva are o mie, o sută sau numai zece. Sub zece se răscumpără și porcii și oile cu cîte 2 d. Dacă cineva are însă numai doi sau trei, nu dă nimic. Deci și oile sub zece se răscumpără de la dijmă, ca și porcii.

Obiceiul e deci același ca și la datul porcilor: se ia o oaie de turmă.

Dijma stupilor e pomenită și ea de urbariu. E pomenită la satele crainicului Petru Burda. Se spune însă numai că dau dijmă și din stupi, fără altă precizare. Era desigur generală și se lua unul din zece, răscumpărînd sub zece cu cîte 2 d.

Obligațiile de muncă sau slujbele *(servitia)* urbariul le înregistrează de mai multe ori.

Cei din Beiuș cară lemne la Oradea, seceră, cosesc după cum le cere provizorul. Înainte de asediul cetății, căratul lemnelor îl răscumpărau cu bani, plătind împreună cu întreg districtul 60 fl. Ei îngrijau iazul morii împărătești; dacă năvala apei strica îngrăditura, trebuiau să o refacă. Erau de asemeni datori să cosească și să strîngă fînul pentru dregător de pe un fînaț mic. Se plîng însă, după nota de la sfîrșit, că dregătorul nou, împotriva obiceiului lor, îi supără peste măsură, atît cu seceratul cît și cu alte lucruri. Tărcaia presta și ea toate muncile, ca întreg districtul Beiușului, la cetatea Orăzii. Probabil tot așa și Șoimușul, la care slujba nu mai e înregistrată.

În satele romînești aceeași obligație de muncă nelimitată, „după voia și hotărîrea provizorului". O obligație specială a ținutului era desigur de a alimenta cu trunchi de brad moara de scînduri a domeniului. Un text înserat după satul Gurani spune că ținutul Beiușului trebuie să dea de poartă cîte 12 dinari, cu care se cumpără trunchi *(ligna vulgo Töke vocata)* pentru scîndurile trebuitoare cetății Oradea; banii îi strîng și dau socoteală de ei crainicii *(krainikones)*. Un alt text, înserat după satul Petroasa, spune că șase sate, Burda, Creșuia, Cărbunari, Budureasa, Gurani și Petroasa fac șindrilă, scînduri *(scandulas, asseres)* și alte lucruri sau unelte de lemn *(lignea instrumenta)* necesare cetății. Unde se isprăvește însă lucrul lemnului, contribuie și lucrează împreună cu districtul. Sînt obligați de asemeni să care șindrilă și scînduri la Beiuș, iar de acolo să care lemne la Oradea ca și alte sate. Pentru că dau șindrilă și scînduri, ei nu sînt datori nici cu secerători, nici cu cosași. Satele Măgura și Chișcău fac lănci sau sulițe ungurești *(hastas seu cuspides ungaricas)*. Toate celelalte slujbe le prestează ca și celelalte sate, doar de cărăușit lemne la Oradea sînt scutiți pentru că fac lăncile sau sulițele. Pentru lemnele duse la topitoriile de aramă însă li se plătește. De fiecare stînjen

de lemne cărat din district la topitoria de aramă, se plătește unei persoane sau unui oaspe *(hospes)* uneori 24, alteori numai 20 dinari. În genere însă, după textul înserat la urma satelor supuse crainicilor, și citat mai sus, districtul Beiușului în privința dărilor și slujbelor are una și aceeași lege și un obicei.

Urbariul înregistrează obligațiile de secerat, cosit, strîns ale supușilor, nu ne informează însă asupra pămîntului alodial ca să putem aprecia, măcar cu apoximație, la cît se puteau ridica aceste munci.

Despre veniturile din *monopolurile senioriale* urbariul ne dă puține informații.

Mori ale domeniului urbariul nu înregistrează. Dar înregistrează în schimb mori în sate. Înregistrările de asemenea mori sau de cens al morii sînt nu mai puține de 46. Și poate nici nu s-au înregistrat toate. Nu sînt înscrise mori la Beiuș și la cele două sate ungurești. La cele 11 sate ținînd de fierărie nu sînt înscrise de cît într-un singur sat, două, deși satele acestea sînt mai populate decît multe altele în care e înregistrată totuși moara. Morile sînt individuale sau cel puțin așa le înregistrează urbariul. Într-un singur caz înregistrează trei inși avînd o moară (Gurani). În cele mai multe cazuri moara e a cnezului, fie că se spune clar că cnezul are moară *(molam habet, kenez habet molam, kenez molam* etc.), fie că se spune că plătește censul morii *(kenez solvit molae censum, kenez solvit pro molendino censum,* sau alte formule asemănătoare). Din cele 46 mori înscrise, nu mai puțin de 33 sînt legate într-un fel sau altul de numele cnezilor sau juzilor. Și poate s-au făcut și omisiuni, căci la mulți cnezi nu e înregistrată moară sau censul morii. O moară e a preotului Popa Petrică din Cociuba, notat liber, una a crainicului din Burdești, care altfel e și cnezul satului. Celelalte sînt ale altor supuși. Morile înscrise sînt deci toate țărănești. Cnezii le au desigur în virtutea dreptului lor vechi de a ține moară, pe care în genere îl păstrează încă. Mori însă, se vede, puteau ridica și alții. Plăteau însă toți, și cnezii, și alții, un „cens" după ele. Nu știm cît de mari erau aceste mori, erau desigur de cele cu o roată, cum se notează la una din ele, sau așa vor fi fost cele mai multe. Numărul lor denotă totuși, chiar dacă nu o producție agricolă însemnată, o consumație de bucate însemnată.

Crîșmăritul e numai de cîteva ori pomenit. Beiușul înainte de foc plătea anual drept „crîșmă seacă" *(de sicco educilo)* de obicei 40 fl. Pe acest an (1600) și pe anul trecut însă, potrivit cărții pomenite (de scutire) a lui Andrei Bathori, sub titlul crîșmăritului n-au plătit nimic. Satul Tărcaia plătea de asemeni *„siccum educillum"* (desigur anual) 24 fl. Ca și la Beiuș, la plată se socoteau doi florini de poartă, deci îndoitul censului. Șoimușul plătea și el *„siccum educillum"* ca și alte sate, fără altă precizare. Satele romînești plăteau desigur și ele aceeași „crîșmă seacă". La Burda cel puțin se spune că plăteau *„siccum educillum"* cîte doi florini de poartă, de trei porți șase fl., care se luau jumătate la Sîngeorz, jumătate la Crăciun. După porți plăteau desigur și celelalte sate romînești. Dreptul de crîșmărit al stăpînului supușii îl răscumpărau cu bani, sub titlul de crîșmă seacă, prin ceea ce, firește, rămîneau liberi să-și crîșmă-

rească băuturile proprii tot anul. Beiușul, cele două sate ungurești și cele 45 sate romînești următoare puteau aduce stăpînului feudal aproximativ 400 fl. anual din răscumpărarea crîșmăritului.

Despre *pescuit*, în afară de înregistrarea cîtorva pescari și pomenirea peștilor pe care trebuiau să-i dea supușii în dar, urbariul nu mai spune nimic altceva.

Despre *vînat* informațiile le dă în legătură cu darurile. Supușii trebuiau să dea cerbi, iepuri și alte asemenea, erau opriți să vîndă pieile de vulpe, jder, lup și altele altcuiva decît provizorului domeniului, sub pedeapsă de 12 fl. Tot lui trebuiau să-i aducă și primul cerb vînat (Tărcaia), restul vînatului putînd să-l vîndă la Oradea. Urbariul nu precizează nici cît vînat trebuiau să dea, nici cu ce prețuri trebuiau să vîndă stăpînului. În aceste condiții, dîndu-și tributul din vînat și vînzînd pieile obligator stăpînului, puteau exercita vînatul și supușii. Vînatul în acest fel însă pentru ei apare nu numai ca posibilitate, ci și ca obligație, ca obligație înainte de toate.

Ce venit putea aduce moara de scînduri din Oradea, textul nu ne spune. Ea trebuia să fie mare dacă era deservită de șase firezari de pe domeniu, cîți sînt înscriși la Gurani. Se vede importanța morii și din obligația generală a supușilor de a răscumpăra cu bani trunchii pe care trebuiau să-i ducă pentru ea, rămînînd ca domeniul să plătească transportul.

Despre *vămi* textul urbariului nu pomenește. Ceea ce nu înseamnă că nu puteau fi și nu puteau aduce și ele un venit. Nu pomenește nici vămile tîrgului, care trebuie să fi fost îndată ce Beiușul avea drept și de tîrg de săptămînă, și de tîrg de țară.

Venitul din *gloabe* nu e evaluat. Ca de obicei sînt înscrise numai sumele nominale ale lor și numai a cîtorva din ele.

La Beiuș sub numele de „*Birsagia*“ sînt înscrise următoarele gloabe: Dacă cel prins asupra furtului e din loc (gloaba e) 6 fl., dacă nu, e spînzurat. Din gloaba de 6 fl. jumătate se dă dregătorului, jumătate judelui. Tot așa și în cazul celui prins în adulter. Gloaba vărsării sîngelui (*effusionis sanguinis*) e un fl., care se împarte în același fel. De va fi tras cineva sabia în tîrg și e deferit judelui, dacă a făcut vărsare de sînge, plătește 40 d. atît judelui cît și juraților. În caz că vreun străin sau chiar vreunul de pe moșiile împăratului ar fi prins aci în tîrg asupra furtului, dacă e deținut mai întîi de jude sau de juați și nu de dregător, cei șase florini îi ia singur judele, nu și dregătorul. Tot așa, dacă dregătorul îl deține, lui și nu judelui îi revin cei șase florini. Dregătorul nu are puterea să dețină sau să globească pe cineva de la sine, ci solicitînd pe jude să-i facă dreptate pe calea judecății. Justiția sau dreptul la amenzi în tîrg se împărtea astfel între stăpînul feudal, adică dregătorul lui, și judele tîrgului.

După textul Șoimușului nu numai gloaba furtului e 6 fl., dar și a vărsării sîngelui (sau poate e numai greșeală?).

La Burda sub titlul „*Birsagia*“ e înscrisă gloaba divorțului (*divortium*) care e de 6 fl. Aceeași gloabă și pentru adulter și furt și alte fapte criminale, din care două părți se dau obișnuit dregătorului de Beiuș (*officiali Belleniessiensi*), a treia provizorului. Tot aici e înscrisă gloaba

de 12 fl. pentru cine ar vinde altuia de cît provizorului piei de vulpe, de jder, de lup şi alte asemenea. Aci se mai spune că se aleg din cînd în cînd dintre juzi 12 juraţi asesori pentru scaunul de judecată ţinut obişnuit în faţa castelului din Beiuş, care după vechiul lor obicei sînt scutiţi de contribuţiile de mai sus. Acestea în text sînt măsura de vin, cei doi caşi şi pătura pe care trebuie să o dea de sf. Ilie.

În partea din urmă a lui, urbariul înscrie satele repartizate să deservească topitoriile de fier şi de aramă ale domeniului.

Pentru fierărie sînt repartizate 11 sate: Boy, Craiova, Şuştiu, Briheni, Urseşti, Sohodol, Cîmp, *Foltesth Sukan* (contopit mai pe urmă cu Sîrbeşti), Valea Mare de Codru, Vărzarii de Jos, Vărzarii de Sus. În toate împreună sînt înscrişi 312 capi de familie.

De *cens* sînt toate scutite pentru că fac diferite munci cerute de fierărit. La primul sat, Boy, se notează că de cînd s-a ridicat „maiul de fier" *(malleus ferreus)* nu obişnuiesc să presteze nici un cens, nu prestează altceva de cît cară în fiecare săptămînă cărbuni pentru topit fierul, taie lemne, ard cărbuni. Dacă (cineva) neglijează să care cărbuni, gloaba e de un florin, trebuind să care şi cărbunii neglijaţi. Gloaba de un florin o dau obişnuit dregătorului.

La Crăciun şi la Paşti li se lasă cîte o săptămînă de odihnă. În timpul secerii o lună întreagă. De fapt li se lasă timp pentru muncile agricole.

Ei mai sînt datori să cosească în dregătorului, cîte o jumătate de zi, de asemenea să-i secere (desigur tot o jumătate de zi). Drept daruri satul dă la Crăciun dregătorului un iepure. De asemeni fiecare casă cîte o găină. Dau şi daruri extraordinare. Cînd se întîmplă să vină oameni de ai împăratului la Beiuş, obişnuiesc să le dea, după posibilităţile lor şi după rînduirea dregătorului cinste, ovăs, găini şi alte asemenea. Crîşmărit nu au, adică nu sînt obligaţi să crîşmărească în folosul stăpînului, ci dregătorul aduce vin, pe care-l crîşmăresc în folosul lui în casa fierăriei.

Cei din Craiova nu plătesc nici ei cens, ci numai se trimit pentru chemarea celorlalte sate, la slujbele pe care le datorează desigur. Altfel fac şi ei munci la fierărie, fac cu deosebire îngrăditura apei cînd o rupe pe vreun loc rîuşorul. Toate celelalte le prestează ca şi satul precedent. Şuştiu nu dă cens, prestează munci la fierărie, dă daruri dregătorului, întru toate ca şi primul sat. Briheni prestează munci ca şi satele dinainte. Urseşti prestează munci la topitoria de aramă (probabil greşeală, în loc de fierărie), iar celelalte ca şi satul prim. Sohodol prestează munci la fierărie, cară piatră (minereu) din mine şi face şi toate celelalte. Cei din Cîmp fac munci la fierărie ca şi celelalte sate. Nu dau dijmă din miei, doar dregătorului îi dau în dar un miel. Foltesth Sukan crapă lemne, arde cărbuni şi prestează de toate la fierărie, ca şi primul sat. La satele următoare o notaţie sumară: prestează munci la fierărie ca şi satele precedente. Satele repartizate fierăriei fac deci toate muncile auxiliare ale fierăritului.

Muncile de specialitate sînt plătite. Sub titlul *„Magistri et servitores fabri mallei"* se înregistrează numele maiştrilor sau lucrătorilor şi salariul lor:

Bene, maistrul fierarilor (*magister fabrum*) are săptămînal doi florini ungureşti. Din aceştia, dacă lucrează i se plăteşte de fiecare săptămînă cîte un florin, celălalt florin plătindu-i-se la împlinirea perioadei de muncă contractate, la sfîrşitul trimestrului, după ce a dat socoteală prin dregător.

Ion Viduș (*Vidus Joon*), „*magister distillatoriae fornacis*", are pe săptămînă un florin şi jumătate. Jumătatea de florin i se plăteşte în fiecare săptămînă. Un florin însă i se plăteşte numai după împlinirea trimestrului şi încheierea socotelilor cu el.

Nicolae Coman (*Koman Miklos*) are pe săptămînă un florin şi 25 dinari. Pe săptămînă i se plătesc 50 d. Restul însă numai la împlinirea trimestrului ca şi altora.

Matei Turza (*Turza Matthias*) are şi el 50 d. plătiți şi 75 d. restanță săptămînal, adică 1,25 fl. pe săptămînă.

Idus Peterko are, ca şi precedentul, 50+75 d. săptămînal.

Aceştia mărturisesc că într-o zi şi o noapte, avînd toate cele necesare, apă, cărbuni, nu pot scoate mai mult de cinci măji (*centenarios*) de fier. Sîmbăta nu lucrează. Piatra de fier, din mină o scot supuşii şi nimănui în afară de aceşti maiştri nu i se plătesc bani. O majă de fier se dă cu 4 fl. Aceasta probabil în înțelesul că la atîta se evaluează maja sau cu atîta se vinde. Fierarilor li se dau pe săptămînă în total 7 fl. şi 50 d. (corect adunat: 7,25 fl.).

Din textul laconic, vedem că fierăria lucrează cinci zile pe săptămînă, că produce vreo 25 măji de fier săptămînal, care socotind cu 4 fl. maja, valora 100 fl., că muncile auxiliare, precum şi mineritul, îl fac cu muncă gratuită iobagii, care nu încetează lucrul de cît cîte o săptămînă la Crăciun şi la Paşti şi o lună în timpul secerii, în înțelesul că nu încetează să dea oamenii şi vitele şi să presteze muncile repartizate global. Sînt plătiți numai maiştrii în fierărit. Ei sînt plătiți săptămînal, cu bani. Plata săptămînală nu se face integral, li se plăteşte doar o parte din salariu, restul lucrătorul urmînd să-l primească la împlinirea perioadei de muncă, de un sfert de an, după ce i s-a făcut socoteala.

Maiştrii sau salariații nu par să fie, nici unul, străini. Numele de Bene îl întîlnim în Băița, Coman Nicolae, Idus Peterko sînt din Boy (acolo *Pus Peterko*). Localnici trebuie să fie şi ceilalți doi. Salariații se recrutează deci obişnuit tot dintre supuşi. Ei nu pot fi identificați uşor pentru că pot să fie adesea numai membri şi nu capi de familie.

După cantitatea producției şi condițiile de muncă judecînd, avem şi aci a face cu un atelier de extracție a fierului, desigur hidraulic, cum se mai găseau şi în alte părți, cu un „*Hammerwerk*". Fierăriile Hunedoarei şi ele produceau spre sfîrşitul secolului XVII una cîte 22—24 măji de fier (a 100 fronți) săptămînal[6].

De topitoria de aramă (*ad fodinam cupream*) țin şase sate, anume Poiana, Băița, Fînațe, Sighiştel, Cîmpanii de Sus şi Cîmpanii de Jos, însumînd împreună 222 capi de familie.

[6] D. Prodan, *Producția fierului pe domeniul Hunedoarei în sec. XVII*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, I—II (1958—1959), p. 43—44, 75—76.

Indatoririle lor sînt înscrise la Poiana, primul din ele, în care se găseşte şi topitoria, dar şi la alte sate.

Cens bănesc cei din Poiana nu plătesc. Nu plătesc nici celelalte sate ţinînd de topitorii. Ele răscumpără censul cu anumite prestaţii sau munci.

Cît priveşte *dijmele*, textul de la Poiana spune că dau dijma porcilor, oilor, caprelor ca şi celelalte sate, dau anume unul sau una de turmă, fie că turma e de o sută sau de zece. Dacă nu trec de nouă, răscumpără cu cîte doi dinari. Tot aşa şi la stupi. Băiţa nu dă nici o dijmă. Satul Fînaţe dă în locul dijmei oilor (în text: *dica*) şapte oi cu miei, în locul dijmei porcilor şapte porci bine îngrăşaţi. La Sighiştel textul spune doar atît că dijma porcilor şi oilor e aceeaşi ca şi în satele precedente. Iar textul Cîmpanilor de Sus şi de Jos trimite la cel din Sighiştel.

Daruri în Poiana dau de Crăciun şi de Paşti de fiecare poartă cîte o găină şi cîte o măsură *(media)* de unt. In Cişlegi *(in Bacchanalibus)* dau o „dama" sau cerb, sau plătesc în locul lui şase florini dregătorului. In Fînaţe dau provizorului de Crăciun şi de Paşti, de fiecare poartă cîte o găină, cîte două „pîini rotunde" *(panes circulares,* colaci desigur) şi ouă *„pro libitu"*. Dregătorului îi cinstesc de Crăciun trei iepuri sau, dacă pot avea, un cerb sau „dama". Cei din Sighiştel dau la Crăciun, de patru porţi doi iepuri şi, dacă pot avea, sînt datori să dea cerb sau dama. Dau de asemeni odată (poate la Crăciun) două pîini rotunde şi patru găini. Tot aşa şi la Paşti.

Morile sînt obişnuit ale cnezilor. La toate satele, afară de Băiţa, se însemnă în dreptul celui înscris în fruntea listei: *kenez habet molam*. La Poiana se înregistrează şi cît trebuie să plătească cnezul după moară: o cergă sau pătură *(lodicem vel tegulam)* sau în locul ei un fl., de asemeni un porc îngrăşat sau în loc un fl., un miel castrat *(agnum castratum)* sau în loc un fl. Asemănător cu acesta să fi fost şi „censul" cu care erau datori ceilalţi cnezi ai domeniului, al căror cens pentru moară nu e precizat?

Obligaţiile de muncă sînt mai multe. Cei din Poiana, în schimbul scutirii de cens dau pe fiecare zi cîte doi oameni pentru lucru şi unul pentru pază de noapte la topitoria de aramă. Fac apoi scînduri şi alte munci de lemnărit necesare minei, adică arămăriei. Taie lemne pentru munci *(pro laboribus)*, desigur pentru nevoile topitoriei, pentru lucrul la topitorie, pentru care li se plătesc de către dregător 18 d. sau în jurul a 18 d. de stînjen. Dacă e nevoie să fie trimişi la Beiuş sau în alte locuri, trebuie să meargă. Sînt datori de asemenea să cosească şi să strîngă fînul, împreună cu satele vecine, de pe lunca împăratului. Cu fînul de aci se întreţin boii sau caii împăratului folosiţi la lucrul topitoriei.

Cei din Băiţa nu plătesc nici cens, nici dijmă, ci trebuie să facă toate serviciile la topitoria de aramă.

Cei din Fînaţe în schimbul scutirii de cens trebuie să dea în fiecare zi a săptămînii patru boi pentru cărat lemne, cu excepţia pescarilor şi „arhitecţilor", care sînt libertini şi scutiţi de munci şi contribuţii. Mai cosesc, strîng şi clădesc în stog fînul de pe fînaţele împărăteşti de aci, din jurul minelor. De asemeni, ară, seceră şi strîng pe pămînturile de arătură împărăteşti, dacă se seamănă cu ovăz.

Cei din Sighiştel cosesc şi strîng şi ei fînul împărătesc şi fac şi alte servicii.

Cei din Cîmpanii de Sus şi de Jos în schimbul scutirii de cens trebuie să trimită în fiecare zi la mine patru oameni cu tot atîţia cai. Dacă omul îşi neglijează această muncă, gloaba pentru el e de fiecare zi 22 d. Dacă şi cu calul o neglijează, plăteşte 42 d. dregătorului.

Satele acestea fac deci două feluri de munci, la topitoriile de aramă şi pe pămîntul alodial. Şi acest pămînt însă e pus în serviciul topitoriilor. Se strînge fîn sau se cultivă ovăz pe el pentru boii, caii care le deservesc. Muncile obligatorii în serviciul topitoriilor sînt munci auxiliare desigur, tăiat de lemne, cărături etc. Ele sînt gratuite. Se şi plăteau însă dacă cele obligatorii ale satelor nu erau suficiente pentru funcţionarea topitoriilor. Mai ales lemnele tăiate şi cărate de satele repartizate topitoriilor nu sînt suficiente, domeniul trebuie să recurgă, pentru completare, şi la alte sate ale sale sau să plătească. Am văzut că plătea oricui aducea lemne la topitoriile de aramă. Celor din alte sate domeniul le plătea 20—24 dinari de stînjen. Celor din satele repartizate topitoriilor li se plătea în jurul a 18 dinari pentru tăiatul unui stînjen de lemne.

E cu atît mai extinsă munca salariată în operaţiile de specialitate.

Salariaţii topitoriilor de aramă se cifrează la 37, iar salariul lor săptămînal la vreo 65 fl. Salariul e bănesc şi se plăteşte cu săptămîna. Chiar adaosul pentru mîncare *(koszt penz)*, care trebuie să fi completat în natură salariul, e convertit sau plătit în bani. Excepţie fac maiştrii producători de aramă, care sînt plătiţi după cantitatea de aramă produsă. De asemenea cărbunarii, care în schimbul salariului lor săptămînal trebuie să servească anumite cantităţi de cărbuni. Foarte probabil însă şi la ceilalţi lucrători salariul obliga la anumite cantităţi de producţie săptămînală.

Salariile cele mai ridicate le au maiştrii. Scara diferenţială a salariilor însă e relativ mică, salariul cel mai mare însumînd doar de vreo două ori şi jumătate pe cel mai mic.

Cine sînt salariaţii, de ce provenienţă sînt? Sînt străini sau localnici? Despre aceasta textul nu mărturiseşte nimic, iar numai după nume e mai greu de făcut o distincţie. După nume unii pot să fie străini, nemţi sau slovaci (?). Cei mai mulţi, covîrşitoarea lor parte însă, sînt desigur localnici, nemţi, unguri din Băiţa sau Beiuş şi mai ales romîni. Multe nume sînt evident romîneşti. Dar romîni se mai pot ascunde şi sub nume de factură neromînească, cum e adesea cazul şi în acest urbariu. Fapt e că covîrşitoarea parte a numelor sînt locale. Pe unii îi găsim înscrişi în listele supuşilor, alţii poartă nume obişnuite în aceste sate sau în altele de pe domeniu — *Vngor Tiuadar, Ambrus Kovacz, Kasa Mattias, Buga Mattias* sînt din Băiţa. Numele de *Fitko* e obişnuit în Vărzarii de Sus, în Băiţa, *Pucza* în Poiana, *Barra* în Poiana, Craiova, Vărzarii de Sus, *Musa* în Poiana, Sohodol, Boy, *Toma* în Vărzarii de Sus, Sighiştel, *Lupşa* în Fînaţe, Cîmpanii de Jos, *Janki, Doman, Giurko* în Fînaţe, *Ignea* apare în mai multe etc. (În Boy e înscris şi un *Mihucza Lup magister*, desigur maistru sau fost maistru şi el, dar care acum nu apare în lista salariaţilor). O identificare precisă nu se poate face decît

în mai puține cazuri. Salariații putînd fi adesea nu capi, ci numai membri de familie, pe mulți nu-i găsim înscriși cu numele printre supuși. Unii apoi pot să fie din alte sate ale domeniului sau chiar din sate apropiate de domeniu. Fapt e că salariații sînt în covîrșitoarea lor parte localnici. După numărul salariaților, suma salariilor săptămînale, importanța care i se acordă, plătind chiar adusul lemnelor pentru cărbuni, arămăritul trebuie să fi adus venituri însemnate domeniului.

*

În rezumat, domeniul Beiușului se numără printre domeniile feudale mari ale acestui timp. El e un domeniu în covîrșitoare parte romînesc, și prin satele și locuitorii lui, și prin caracterul prestațiilor. Deși puse în serviciul stăpînului feudal și deci adaptate nevoilor lui, se păstrează încă destul de bine și instituțiile vechi romînești. Aici e o veche vatră voevodală. Instituția voevodului e în transformare, unii din voevozi s-au ridicat în nobilime, alții rămîn în serviciu feudal. Pe domeniul Beiușului dacă nu mai sînt pomeniți acum voevozii, se păstrează bine crainicii, cnezii, cu vechile lor atribuții, cu drepturi de judecată, cu dreptul de a ține moară, cu darurile lor specifice, dar și cu scutiri, cu drepturi la beneficii din dări, dijme, daturi, din veniturile fiscale sau feudale, din judecăți. Se păstrează scaunul romînesc de judecată al întregului ținut.

Prestațiile supușilor domeniului sînt cele obișnuite și pe alte domenii, cens, daturi, dijme, muncă, dar în variante locale. Censul e scăzut. Darurile sau daturile sînt variate, anuale sau ocazionale, hotărîte și nehotărîte, în natură sau în bani. Cnezii, juzii, preoții romîni își dau și ei darurile lor. Darurile revin stăpînului feudal, dar și dregătorilor. Dijme din semănături și din vin dau numai Beiușul și satele ungurești. Nona nu e în uz. Satele romînești nu dau nici nonă, nici dijmă din semănături, veniturile domeniului din dijma semănăturilor reducîndu-se astfel la foarte puțin. E generală însă dijma porcilor și stupilor, dar numai din stupi se ia unul din zece, din porci unul de turmă. Datul oilor cade numai asupra satelor romînești; dar sub aceeași formă, de o oaie cu miel de turmă. Obligațiile de muncă sînt și ele variate, legate de diferite nevoi ale domeniului, curte, mori, echipament militar chiar, dar și de nevoile lui agricole: secerat, cosit, strîns. Muncile sînt nelimitate. La ce proporții putea să se ridice această nelimitare însă nu se poate ști, nu se precizează în vreun fel nici întinderea pămîntului cultivat de domeniu pentru a putea deduce cantitatea muncii. Acest pămînt însă, după indiciile urbariului, nu putea fi întins, consta mai mult din fînațe, decît din pămînturi de arătură. Aceasta și pentru că domeniul era mai puțin propriu pentru culturi mai întinse agricole, dar și pentru că el se găsea de zeci de ani în gura primejdiei turcești, într-o nesiguranță și într-o stare nefavorabilă pentru dezvoltarea unei economii agricole proprii a stăpînului feudal. E mai puțin dezvoltată aci chiar și exploatarea monopolurilor senioriale. Morile sînt în genere particulare, plătind doar cens, crîșmăritul se răscumpără cu bani, pescuitului, vînatului textul nu le dă vreo importanță deosebită. Îndeplinindu-și obligațiile de a da un anumit vînat, de a vinde anumite piei de animale sălbatice numai

domeniului, supușii erau desigur și ei liberi să-l exercite. Un venit direct își face domeniul doar dintr-o moară de scînduri proprie. Venit aduceau domeniului, dar și dregătorilor, juzilor, gloabele diverse, stabilite în bani, dar pe care urbariul nu-l evaluiază.

Venituri însemnate aduceau desigur topitoriile de fier și de aramă. De aceea li s-au repartizat mai multe sate, scutite de cens și alte prestații, spre a le deservi. Extracțiile de fier și aramă sînt întreprinderi feudale, la care lucrează supușii domeniului și doar răzleț meșteri străini. În producție se îmbină munca salariată cu cea iobăgească gratuită, salariate fiind în genere muncile de specialitate, nesalariate cele auxiliare. Salariul e în bani. Chiar adaosul pentru mîncare sau merinde e calculat în bani. Aceasta e nu numai un semn al unei economii băneşti, ci și al absenței unor venituri agricole mai însemnate, al unei economii agricole proprii mai însemnate, din care nevoile de hrană sau salariul în natură al lucrătorilor să poată fi mai avantajos acoperite decît cu bani. Topitoriile aduceau desigur venituri băneşti importante, incomparabil mai mari decît salariile plătite.

Tîrgul Beiușului plătea și el cens, dădea dijma din vin, dijma din semănături o răscumpăra cu bani. Dădea aceeași dijmă a porcilor pe care o dădeau și satele. Daruri dădea în bani, onorarii căpitanului cetății, provizorului domeniului, dregătorului. Dar judele tîrgului și avea dreptul să strîngă de la ținut bani și provizii pentru găzduire de oaspeți (trimiși regali) sau oferire de daruri. Beiușul e obligat și el la muncă, la cărături de lemne, întreținerea iazurilor morii, cosit de fîn, e supus și el sporurilor de muncă și abuzurilor legate de progresele economiei proprii a domeniului. Crîșmăritul îl răscumpără cu bani, ca și satele. El avea anumite privilegii, de alegere a judelui (și poate a preotului), de judecată, de tîrg și altele, dar se menține ca tîrg feudal, cu prestații feudale, a făcut puține progrese pe calea emancipării de sub puterea feudală sau a ușurării sarcinilor ei, s-a ridicat prea puțin la libertățile orășenești. Condițiile de dezvoltare nefavorabile ale ținutului s-au răsfrînt, firește, și asupra dezvoltării tîrgului.

Stăpînul domeniului însuși trebuie să se compenseze de veniturile lui mai scăzute prin întreprinderi, prin producție de fier și aramă. Cu cît erau mai grele însă condițiile de viață, de producție, cu atît mai greu erau de suportat și sarcinile, chiar cînd ele ne apar mai puțin evoluate. Mai ales muncile agricole sînt mai reduse decît pe alte domenii. În genere însă și domeniul Beiușului e supus aceluiași proces de creștere, chiar dacă mai lentă, a sarcinilor feudale, care caracterizează raporturile feudale în acest răstimp.

*

La transcrierea urbariului am făcut modificări minime, ca transcrierea lui *u* cu *v*, a lui *j* cu *i*, a literei mari cu literă mică și invers, cînd așa o cere ortografia curentă. Am făcut uneori intervenții necesare și în punctuație. Am păstrat însă grafia originalului la numele de locuri și de persoane. Am păstrat de asemenea grafia textelor sau cuvintelor maghiare.

URBARIUL DOMENIULUI BEIUȘ DIN 1600

Conscriptio et connumeratio bona (!) sacrae caesareae regiaeque maiestatis in pertinentiis Bellenes, in comitatu Bŷhoriensi per egregios Petrum Bessenieў et Stephanum Thwrў, anno millesimo sexcentesimo die vero prima Augusti incepta.

De altă mînă, sub titlu: Georgii Karolў provisori Varadiensi praesentatae.

De altă mînă, în colțul drept de sus: 23 die Augusti exhibitae 1600 Nicolao Orlle.

Extractus

pagorum ex urbario bonorum Belényésiensium anni 1600 descriptorum.

Oppidum Belényes
Tárkány
Felsö Sólmos
Burda
Kreczulia
Karbonar
Budoriaza
Gorany
Petrócz
Zöldö
Kis Belényes
Potzaveleste
Zleveczty
Bontafalva
Also Poўn
Bradelfalva
Felsö Poўn
Gemfalva
Koczuba
Fekete Patak
Rechélény
Szaka
Talpan
Macsola
Alsó Mézes
Ferecsie
Felsö Mézes
Bika falva
Lelestyén
Telek
Magorán
Kis Koch
Szeliste
Herczesth
Segesd
Schey

Vajen	Urszesth
Rhen	Zebodol
Raztolka	Kömpöls Bó
Dombrovány	Fültesd Sukán
Pantosest	Valle nigra
Henkeres	Alsó Vorsál
Burdest	Felsö Vorsal
Hothárs	Pojány
Lonka	Kiss Bánya
Kolesty	Fonács
Kerpenerü (!)	Segistel
Széliste	Felsö Kompanth
Boy	Alsó Kompanth
Kralyova	Sadorok[7]
Susd	Hantarok
Bléhen	Jungarok

Summa pertinentiarum Belényes constituit pagos no. 68. Excerpsit GLVRdt. m. p.

Pertinentia Bellienes

Oppidum Bellenes

Judex primarius	Michael Literatus	habet	—	V. 1	—	por. 25	—
	Daniel Keomwves	habet	—		Eq. I	—	—
	Nicolaus Fazakas	habet	—	V. 1	Eq. II	—	—
Combusta	Relicta Stephani Kiraly	habet					
Combusta	Relicta Joannis Olah	habet					
Combusta	Relicta Francisci Eotueos	habet					
Combusta	Relicta Martini Zabo	habet					
Combusta	Relicta Joannis Korsos	habet					
Combusta	Stephanus Varga	habet					
	Relicta Francisci Kouacz	nobilis					
	Petrus Zabo	habet					
	Martinus Literatus curia	nobilitaris					
	Relicta Francisci Zeoczÿ	habet	Bo. 2	V.	Eq.	por.	ov
	Joannes Zwczÿ	habet	Bo. 4	V. 2	—	por. 12	—
	Martinus Zwczÿ	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
	Petrus Zabo	habet	Bo. 4	V. 1	Eq. 1	—	—
Combusta	Stephanus Reompe	habet	—	V. 1	—	—	—
	Blasius Benkeo	habet	Bo. 4	Va.2	Eq. 1	por. 20	—
	Relicta Michaelis Benkeo indivise						
	Joannes Horvatt nobilis						

[7] Din greșeală scribul a trecut în rîndul satelor și trei titluri de lucrători.

	Nicolaus Tonsor	habet	Bo. 6	Va. 2	Eq. 1	por.	—
	Stephanus Sartor	habet	—	—	Eq. 1	—	—
	Petrus Literatus dicit se nobilem esse sed domus sua est colonicalis.						
	Dominus Somogÿ ipsum tuetur						
	Andreas Karolÿ domus nobilitaris						
	Franciscus Literatus domus nobilitaris						
	Joannes Zarka domus nobilitaris						
	Joannes Zarka alter		Bo. 2	—	—	—	—
	Demetrius Kiralÿ	habet	—	—	Eq. 1.	—	—
	Relicta Francisci Zarka	habet	—	—	Eq. 1.	—	—
	Joannes Moricz	habet	—	—	Eq. 1.	—	—
	Domus Stephani Beke						
	Petrus Gaura	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Combusta	Joannes Bodi						
	Nicolaus Vaÿda curia nobilitaris						
Combusta	Relicta Stephani Balas —						
Combusta	Relicta Caspari Sinka						
Combusta	Joannes Sinka						
	Franciscus Baxa Matthias Vaÿda nobilis						
	Peter Mesterne domus nobilitaris						
	Ambrosius Pap Varadiensis contionator						
	Emericus Moricz	habet	Bo. 4	Va. 1	Eq. 1	por.	—
	Joannes Pap. Domus nobilitaris						
	Stephanus Karolÿ domus nobilitaris						
	Relicta Francisci Giele unus inquilinus inhabitat						
	Stephanus Balas	habet	Bo. 2	Va.	—	por. 6	—
	Georgius Zarka	habet	—	V. 1	Eq. 1	por. 4	—
	Petrus Beke						
	Relicta Joannis Zarka						
	Franciscus Korodj						
	Relicta Michaelis Zabo	habet	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Albertus Varga						
	Joannes Meliczeÿ	habet	Bo. 2	—	—	—	—
	Matthias Bardus				Eq. 4		
	Stephanus Literatus	habet	—	V. 4	Eq. 2	por. 1	—
	Joannes Pereki	habet	Bo. 4	V. 1	—	—	—
	Joannes Czeoz	habet	—	V. 1	—	—	—
	Franciscus Korodi domus nobilitaris						
	Nicolaus Zombathi	habet	—	V. 1	Eq. 3	—	—
	Relicta Ambrosÿ Pap						
Combusta	Stephanus Ambrus	habet	Bo. 4	V. 1	—	—	—
Combusta	Blasius Benkeo						
Combusta	Elias Literatus						
	Ludouicus Literatus domus nobilitaris						
Combusta	Relicta Gabrielis Eotueos						
	Ladislaus Literatus domus nobilitaris.						

	Joannes Kouacz	habet	Bo. 4	V. 2	—	—	—
	Benedictus et Michael Koztae orphani						
	Andreas Kondorosi	babet	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Michäel Kondorosi	habet	Bo. 2	—	—	por. 3	—
	Casparus Vince						
	Georgius Fodor domus nobilitaris.						
	Michael Sisniaczki[8] curia nobilitaris.						
Combusta	Franciscus Varga	habet	Bo. 4	V. 3	—	—	—
Combusta	Joannes Cziapos	habet	—	V. 1	Eq. 2	—	—
Combusta	Joannes Sandor	habet	Bo. 4	V. 3	—	—	—
Combusta	Michael Tonsor	habet	Bo. 16	V.—	Eq. 2	p.	—
Combusta	Ladislaus Kohi	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Combusta	Relicta Joannis Varga	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Combusta	Ladislaus et Joannes Dienes	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Combusta	Franciscus Bene	habet	Bo. 4	V. 1	—	—	—
Combusta	Joannes Nierges	habet	—	—	Eq. 1	—	—
Combusta	Relicta Stephani Kis						
Combusta	Thomas Barian	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Combusta	Stephanus Zwczÿ	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Combusta	Stephanus Nemes	habet	—	V. 2	—	—	—
Combusta	Relicta Gregorii Miklos						
Combusta	Albertus Warga						
Combusta	Nicolaus Detni	habet	—	—	Eq. 1	—	—
Combusta	Relicta Francisci et Thome Zwczÿ.						
Combusta	Relicta Joannis Gercze						
Combusta	Simonis Gercze orphani						
Combusta	Ladislaus Oswald						
Combusta	Relicta Joannis Warga						
Combusta	Matheus Varga	habet	Bo. 4	V. 1	Eq.—	por. 10	—
Combusta	Stephanus Santa						
Combusta	Relicta Michaëlis Jacab						
Combusta	Joannes Aztalos						
Combusta	Gregorii Surna orphani						
Combusta	Relicta Pauli Oswald						
Combusta	Lucas Rosa		—	—	—	por. 10	—
Combusta	Relicta Joannis Török						
Combusta	Relicta Georgÿ Varga						
Combusta	Stephanus Gall		—	—	Eq. 1	—	—
Combusta	Relicta Martini Gall						
Combusta	Benedictus fazokas orphani						
Combusta	Relicta Georgÿ Koczis						
Combusta	Relicta Joannis Zaz						
Combusta	Relicta Petri Rab						
Combusta	Stephanus Kiralÿ						

[8] Sau: Sisinaczki?

Combusta	Relicta Ladislaii Zaz					
Combusta	Relicta Joannis Kiralÿ	—	—	Eq. II	—	—
Combusta	Nicolaus Cziampos	Bo. 2	—	—	—	—
Combusta	Joannis Demeter orphani					
Combusta	Olah Lupasne					
	Deserta praedialis eiusdem					
Combusta	Ladislaus Demeter					
Combusta	Georgius Turian					
Combusta	Andreas Fazokas					
Combusta	Relicta Benedicti Alcz					
Combusta	Joannes Pitzas					
Combusta	Joannes Varga					
Combusta	Valentinus Ispan					
Combusta	Relicta Martini Warga					
Combusta	Matthias Magiar libera domus					
Combusta	Benedictus Wince					
Combusta	Joannes Kouacz	—	—	Eq. 1	—	—
Combusta	Balthesar Hegedüs					
Combusta	Joannes Rahiaczy (?) Racz					
Combusta	Basilius Borjan					
Combusta	Stephanus Keompe					
Combusta	Relicta Joannis Pap					
Combusta	Joannes Kis					
Combusta	Kis Anna					
Combusta	Stephanus Kupta					
Combusta	Gregorius Moriczy					
Combusta	Stephanus Zẅczÿ	—	V. 1	Eq. 1	—	—
Combusta	Martini Literati inquilini commorantur					
Combusta	Elias Literatus					
Combusta	Joannes Zabo	—	—	Eq. 2	—	—
Combusta	Joannis Kis orphani					
	Stephani Zabo orphani					
	Joannes Zẅczÿ habet	Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Stephanus Moricz habet	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Relicta Joannis Zeold domus nobilitaris					
	Franciscus Kouaczy					
	Martinus Peczer					
	Ladislaus Zarka habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	—
Combusta	Relicta Emerici Molnar					
Combusta	Georgius Was					
Combusta	Relicta Stephanj Padicz					
Combusta	Relicta Petri Kouacz					
Combusta	Michael Literatus					
	Eiusdem alia domus combusta					
Combusta	Michael Apati libera domus					
Combusta	Matthias Ignatth					
Combusta	Gabrielis Zeöczÿ					

Combusta	Relicta Georgii Fenessi					
Combusta	Ladislaus Horwatth					
Combusta	Benedicti Zẅczy					
Combusta	Michaëlis Comptor habet	—	—	Eq. 1	—	—
Combusta	Relicta Martini Zabo					
Combusta	Tordaine una pars					
Combusta	Joannes Pap					
Combusta	Relicta Joannis Jiartho					
	Relicta Joannis Kaza inquilini inhabitant					
	Relicta Elie Kalmar	—	Wa. 2	—	—	—
	Relicta Stephani Begres					
Combusta	Ambrosius Zabo					
	Lucas Zẅczj habet	—	V. 2	Eq. 1	—	—

Census

Ad festum S. Georgii unum florenum de singulis portis contribuunt.

Ad festum S. Martini similiter unum florenum de singulis portis. Quando oppidum erat in flore numerabantur triginta portae et de singulis portis unus florenus ad festum Georgii et Martini solvebantur.

Extraordinarium censum ostor ado vocatum solvebant aliquando de singulis portis ternos florenos, hoc autem fiebat quando hoste contributionem solvebant.

Ante duos annos condescendi fecerant totum oppidum ante conflagrationem ad viginti portas.

Nunc in dicam suae maiestatis propter incinerationem ut fieri potuit etiam in ista paupertate solverunt florenos viginti; ita tamen quod illi qui combusti sunt nihil contribuerunt, sed liberi de hac die manserunt.

Considerata huius oppidi calamitate, Andreas Bathoreus trium annorum libertatem et solutionem immunitatem illis concesserat, pro uti literae eiusdem nobis in specie praesentatae clare testantur.

De sicco educilo ante combustionem singulis annis quadraginta florenos solvere soliti erant.

Hoc anno et praeterito ob praemissas Andreae Bathorei litteras nihil solverunt in educillum.

Frugum et vini decimas solvunt singulam circa gelimam ad castellum d. 4 solvunt, tempore decimationis, de porcis autem eadem est consuetudo pro uti totius distcrictus habet, etiamsi mille porcos habuerit vel saltem decem, uno obligatur suae maiestati.

Si vero denarium numerum non attigerit, usque ad tertium porcum redimit illos d. 2. De tribus vero, duobus vel uno nihil solvit.

Item: coeteros labores vehendi Waradinum ligna, metendi falcandi operam praestant secundum requisitionem provisoris.

Item: Ante obsidionem arcis solebant causa (?) vectionis lignorum a Nativitate Domini usque ad festum Georgii paratis pecuniis annuentiam provisoris simul cum toto districtu numerant f. 60, quos Martinus Keoueskutj percepit.

Item ad festum Nativitatis Domini et Paschatis domino capitaneo Varadiensi et provisori condignum honorarium offerre solent: capitaneo plus

vel minus quindecem florenorum, provisori duo argentea coclearia vel quidpiam aliud simile.

Item concessum erat judici huius oppidi olim per Isabellam reginam et eius successores testantibus eorum literis, ut iis et bonis totus districtus pro intertentione servitiorum (!) et praecipuorum virorum reginae et eius successorum, qui apud judicem hospitare solent, colligeret ducentos florenos et viginti quinque per annum, cui galinas ferunt, butirum vel agnos ex possessionibus pro voluntate eiusdem intertentionis liberum erat exigere, si aliquos hospites habuit ex hac pecunia ratione bonorum si judicem oportuit regem requirere vel capitaneum Varadiensem et provisorem expensas habere et si opus fuit munus aliquod offerre comparabat.

De ista pecunia judex singulis annis convocatis judicibus singulorum pagorum rationem dare solet, qui si debitor convictus fuerit solvere tenetur, si vero plus expenderit districtus communiter refundit.

Officiali istius loci nihil aliud solvere tenentur quam ad festum Agathae de singulis portis unam galinam, vel loco eius d. 5. Item pecuniam ferton pens vocatam de hortis a singulis portis d. 11 eidem officiali solvere tenebantur.

Item unam partem sepium castelli si corruunt erigere tenebantur.

Item aquam decurrentem ad molendinum suae maiestatis si sepes vel structura per impetum aquae distrahebantur restaurare obligabantur.

Item est quoddam exiguum foenetum quod ad rationem officialis defalcare et componere tenebantur.

Birsagia solvuntur hoc modo.

Si in furto depraehensus fuerit huius loci vir scilicet florenos sex: si non, suspenderunt, cuius medietas officiali, altera vero pars judici cedit.

Eodem modo in adulterio depraehensus. Mulcta vero effusionis sanguinis unum florenum facit, qui similiter dividerunt.

Si peregrinus aliquis vel etiam ex bonis suae maiestatis hic in oppido in furto depraehensus fuerit, si prius per judicem vel juratos quam per officialem captivatur, mulctam sex florenorum solus judex et non officialis tollit. Eodem modo si officialis comdemnatum captivat, illi et non judici cedunt dicti sex floreni.

Officialis non habet potestatem incolam huius oppidi vel captivandi vel mulctandi per se, sed requisito judice satis fieri detur illi judicialiter.

Nota. Contra consuetudinem eorum modernus officialis tam in expeditione messilium quam aliis rebus nimium ipsos vexat.

Si in foro aliquis gladium extraxerit et defertur judici, si effusionem sanguinis commiserit, solvit denarios quadraginta tantum judici et juratis.

Tarkan

Judex primarius	Petrus Sebestien	bahet	Bo. 12	V. 5	—	por. 50	—
	Michäel Sebestien	habet	Bo. 6	V. 1	—	por. 25	—
	Thomas Olah	habet	Bo. 6	V. 1	—	por. 2	—
	Relicta Andreae Tenkeö	habet	—	V. 1	—	—	—

Stephanus Tenkeö habet	Bo.	2	V. 2	—	—	—
Franciscus Pannio habet	Bo.	—	V. 1	—	por. 2	—
Michäel Molnar	—		V. 1	—	por. 2	—
Matthias Peter habet	Bo.	2	—	—	—	—
Franciscus Zupon						
Filius Sebastiani Boldisar	Bo.	3	V. 2	—	por. 3	—
Joannes Kupas						
Petrus Tenkeö	—		V. 1	—	por. 3	—
Stephanus Vajda	Bo.	2	V. 1	—	por. 6	—
Michäel Petran						
Demetrius Literatus	—		—	—	por. 4	—
Joannes Bago						
Michaël Mattias						
Georgius Kouacz	Bo.	2	V. 1	—	por. 20	—
Gasparus Mihalÿ	Bo.	4	V. 2	—	por. 6	—
Michael Kerger	Bo.	2	V. 2	—	por. 5	—
Michael Peter	Bo.	4	V. 1	—	por. 16	—
Gregorius Pap	Bo.	3	V. 1	—	por. 3	—
Michäel Simon	Bo.	—	V. 1	—	—	—
Simon Olah						
Stephanus Gad	—		V. 2	—	—	—
Demetrius Gad						
Michael Zabo	Bo.	4	V. 2	—	por. 3	—
Nicolaus Lazlo	Bo.	4	V. 1	—	por. 2	—
Stephanus Sebestien	Bo.	6	V. 2	—	por. 32	—
Relicta Gregorii Sebestien	Bo.	—	V. 1	—	—	—
Petrus Mikola	—		V. 2	—	por. 6	—
Andreas Mikola	Bo.	6	V. 1	Eq. 3	por. 10	—
Stephanus Berta	—		V. 2	—	por. 6	—
Franciscus Sebestien	Bo.	2	—	—	por. 5	oves 10
Benedictus Pall						
Relicta Stephani Mezaros	—		—	Eq. 1	—	—
Relicta Laurentii Kis						
Relicta Joannis Pap						
Joannes Olah						
Relicta Michaelis						
Tenkeö	Bo.	2	—	—	por. 6	—
Michäel Bernatth						
Michael Orban	Bo.	4	V. 1	—	por. 10	—
Michael Sipos						
Johannes Illies	—		V. 2	—	—	—
Relicta Laurentii Agoston	—		V. 2	—	por. 6	—
Relicta Anthonii Fazokas	Bo.	2	—	—	—	—
Relicta Gregorii Badicz	Bo.	2	V. 1	—	por. 4	—
Joannes Deak	Bo.	10	V. 2	Eq. 1	por. 16	—

Portae 12

Censum S. Martini solvunt florenos 12 ab integro pago.

Item juxta portarum connumerationem uti alii pagi.

Siccum educillum solvunt quod constituit florenos 24.

Decimam vini ad rationem suae maiestatis solvunt.

Labores prouti totus districtus Bellenesiensis praestant ad arcem Varadiensem.

Item ad festum Nativitatis uno pane circulari vel uno et medio denario, una dama, uno lepore, nonnunquam aliasque, si venatores venationem exercent, primam damam vel cervum semper ad officialem portant, reliquum vendunt Varadini.

Felseo Solimos

Judex						
juratus	Joannes Egied					
	Andreas Mezaros habet	—	V. 2	Eq. 1	por. 7	—
	Relicta Stephani Drabant	—	—	—	por. 3	—
	Lucas Santa	—	—	—	por. 1	—
Combusta	Relicta Joannis Kis	—	V. 1	—	—	—
	Lazarus Olah					
	Gabriel Olah					
Combusta	Ladislaus Fazokas					
	Petrus Nagÿ					
	Stephanus Nagÿ habet	Bo. 3	V. 2	Eq. 1	por. 2	—
	Benedictus Nagÿ					
Combusta	Lucas Santa	—	—	Eq. 1	por. 3	—
	Matthias Nagÿ	Bo. —	V. —	Eq. 1	por. 6	—
	Michäel Nagÿ	—	V. 3	—	—	—
	Stephanus Czontorogh	—	—	Eq. 2	por. 2	—
	Michael Diznj					
Combusta	Johannes Kis	—	—	Eq. 1	—	—
	Relicta Ladislai Vaÿda	—	—	—	por. 8	—
Combusta	Stephanus Geonbe (?)	Bo. 6	—	—	por. 2	—
	Johannes Simon	Vitulos 2	—	—	por. 10	—

Extra has domos combustae sunt per hostem tredecim domorum sessiones in quibus nihil visi, rudera ipsa exteriora.

Terras arabiles habent non admodum multas, quas tempore Pentecostes iuxta valorem sessionum inter se distribuere solent. Ex iisdem solvunt decimas suae maiestati.

In hortis habent nonnulli vineas ex quibus similiter decimam solvunt.

Decimas porcorum solvunt sicut coeteri pagi in pertinentiis Bellenesiensibus.

Census

Juxta portarum continentiam census S. Martini solebant dare de singulis portis sicut alii pagi.

Siccum educillum similiter sicut alii pagi solvunt.

Ad festum Nativitatis muneralia sicut praecedens pagus offerre solent.

Birsagium in furto floreni sex, mulcta effusionis sanguinis floreni sex.

Petrus Burdan Krainik
habet sub se pagos subsequentes

Burda

Burdan Peter Krainik		Bo. 2	V. 2	Eq. 2	por. 20	oves 150
Burdan Farkas	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	ov. 100
Czonka Juan	habet	Bo. 2	—	—	por. 3	ov. 20
Kercz Juan	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 20	—
Kercz Georgÿ	habet	Bo. 4	—	—	p. 7	ov. 10
Kerezt Mihalÿ praeter domum nihil						
Kerecz Kozt.	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. —	ov. 25
Sollia nihil praeter domum						
Burda Thamas	habet	Bo. —	V. 1	—	por. 10	—
Fauor Gauril	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 3	—
Faul Duma	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 9	oves 20
Felsia Georgÿ nihil habet praeter domum						
Feöls Juan	habet	Bo. 2	—	—	por. 3	—
Felsia Thoma nihil praeter domum						
Kuan Gabor	habet	Bo. 12	—	—	por. 3	—
Beleste Lug[9]	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	o. 30
Beleste Gnat	habet	Bo. —	V. 1	Eq. 1	por. 3	—
Beleste Istuan	habet	—	—	—	por. 2	—
Beleste Mihaly	habet	—	—	—	por. 6	oves 35
Beleste Zamason	habet	Bo. —	V. 1	—	por. 6	—
Nan Georgÿ						
Nan Veze						
Nan Peter						

Portae 3.

Census

Sunt quatuor portae, quartam ut praemissum est libertat krainik suo officio. De illis autem tribus solvunt censum S. Martini a singula porta florenum unum, hoc est, de toto pago f. 3.

Item de singulis portis unam mediam butÿri. Item unam galinam in festo Pascae, ova decem Varadinum solent advehi.

[9] Sau: *Luh.*

Siccum educillum de singula porta flor. 2; hoc est, de tribus his portis f. sex dare solent: medietas ad festum S. Georgÿ, altera vero medietas ad festum Nativitatis domini exigi solet.

Consuetudo judicis ea est: si etiam mille porcos haberet eximit omnes uno floreno.

Si autem saltem unum vel nullum contingeret ipsum habere, eundem praestat censum.

De sylvis glandiferis ista observatur consuetudo:

Si subditus suae maiestatis centum vel ultra porcos saginandi gratia eo pepulerit, de centum vel mille porcis unum dare solet suae maiestati.

Idem est intelligendum etiam si ad glandes eos non pepulerit vel dimiserit.

Si vero peregrinus aliquis miserit suos porcos ad sylvam glandiosam, tenetur de singulis decem porcis unum contribuere suae maiestati.

Si vero non superat denarium numerum, eximit singulum denariis quatuor.

De ovibus vero sicuti praemissum est, de mille vel saltem una, aut nulla solvunt denarios octoginta, eodem tempore, singuli judices obligantur una pinta vini, vel eius solutione, pro uti eo tempore educilabitur vinum.

Duobus caseis singuli valent denarios sex.

Alterum horum tempore decimationis porcorum.

Alterum vero connumerationis ovium solvere tenentur.

Ad festum Sancti Heliae singuli eorum unam culcitram seu lodicem vel stragulam dare solent vel loco illius florenum unum judices.

Addendum ex his officialibus eliguntur nonnunquam duodecim jurati assessores ad celebranda jura ante castellum Belleniesiensem fieri solito, qui eximuntur de praemissis contributionibus secundum eorum antiquam consuetudinem.

Item: labores messis, falcationis, lignorum vectionis et aliorum omnium emolimentuum arcis Varadiensis juxta voluntatem, et dispositionem provisoris eiusdem arcis praestare obligantur.

Item juxta impositionem provisoris ex his bonis praestare solent damas, cervos, lepores, aves, pisces et id genus alia, praesertim tempore hyemalis, pro administratione totius districtus administranda.

Reliquos labores et onera omnia sicut communitas et totus districtus supportant.

Birsagia

Divortium si fiet solvuntur florenos sex.

Adulterii et furti eadem est poena, et in aliis criminalibus casibus, quorum duae partes officiali Belleniessiensi, tertia vero provisori cedere solet.

Item pelles vulpinas, mardurinas, lupinas et id genus aliud, alteri nonnisi provisori sub poena flor. 12 vendere solent.

Nota. Az Wrbarium Continentiaja szerent Dezma Juh jutna az fŵst penz nelkül No. 213.

Valamelÿ Juhos ember vagion ha kinek cziak tiz vagionis egj Juhot aad dezmaban mind baraniostul. Annak fölötte minden kapuktul eggiet adnak az elöbbi zokas szerent fwzt penztis adnak[10].

Krezulia

Debet censum pro mola etiam si non habet molam.	Drago Mikar kenez		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	ov. 16
	Drago Juan	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	ov. 40
	Dragoj Triston	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	ov. 30
	Dragoi Grosza	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
Piscatores[11]	Dragoi Peter	habet	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Touader Dragal	habet	—	V. 1	—	—	—
	Martus Dragul	praeter domum nihil					
	Sima Farkas	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 20	ov. 20
	Hancz Herenkel	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	ov. 30
	Hanz Tiuodar	habet	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Hanz Juan	habet	—	V. 1	—	—	—
	Hanc Juan alter	habet	Bo. 1	—	—	—	—
	Hanz Peter	habet	Bo. 1	V. 2	—	—	—
	Thoma Illies	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 8	ov. 20
	Illies Kirel	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
	Illies Kreczun	habet	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 8	—
	Demeter Illies	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
	Illies Peter	habet	Bo. 2	V. 1	—	—	—
Madarazok	Nagomer Luka	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 15	ov. 5
	Nagomer Farkas	habet	Bo. 2	—	—	por. 5	ov. 25
	Nagomer Peter	habet	Bo. —	V. 2	—	—	—
	Nagomer Juuan						
	Nagomer ille	nihil praeter domum					
	Nagomer Mathe	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	—	—
	Meses Giurko	nihil praeter domum					
	Meses Juuan	nihil praeter domum					
	Meses Peter	habet	—	V. 1	—	por. 6	—
	Nagomer Vesze	nihil					
	Leokeo Simeon	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 15	—
	Laiko Mathe	habet	—	—	Eq. 1	—	—
	Laiko Peter	nihil					
Portae 3.	Laiko Touader	habet	—	—	Eq. 1	—	—

[10] Traducerea notei: După conținutul urbariului oi de dijmă ar veni, fără banii fumului, 213. Orice om cu oi, care are și numai zece, dă în dijmă o oaie cu miel. Peste aceasta de fiecare poartă dau una, după obiceiul de mai înainte dau și banii fumului.

[11] Se referă desigur la cei doi: Dragoi Grosza și Dragoi Peter.

Korbonar

Mola	Mihalÿ Georgÿ	habet	Bo. 2	—	—	por.	4	—
	Tus Mihalj	habet	Bo. 1	Va. 1	—	por.	5	—
	Mihalÿ Andreae	habet	Bo. —	V. 1	—	por.	3	—
	Mihaly Patrocz							
	Boha Kereztien	habet	—	V. 1	Eq. 1	—		—
	Boha Andreae	habet	—	—	Eq. 1	—		—
	Mania Peter	habet	Bo. 1	V. 1	—	—		—
	Mane Mihal	habet	Bo. 1	—	—	—		—
	Mane Illies	habet	—	—	Eq. 1	por.	2	—
	Mane Georgÿ	habet	—	V. 1	—	—		—
	Hangh Mattias	habet	—	V. 1	Eq. 1	—		—
	Kereztien Andras							
	Kereztien Mihal		—	—	—	por.	3	—
	Tiban Thamas	habet	—	V. 1	—	—		—
	Tiban Jon	habet	—	—	—	—		oves 20
	Dan Giurko	habet	—	—	Eq. 1	—		—
	Vancza Juuan	habet	—	—	—	por.	3	—
	Vanczia Peter	habet	Bo. 2	—	—	por.	5	—
	Tris Georgi	habet	—	—	Eq. 1	por.	5	—
Portae 2.	Poipicz Illies	habet	—	—	—	—		oves 12

Budoriaza

Molam habet	Ruz Istuan	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	—		Oves 10
	Ruz Farkas	—	Bo. 2	—	—	por.	3	—
	Baiko Luka	habet	—	—	Eq. 1	por.	4	—
	Ruz Andras	habet	—	—	—	porcos	6	oves 15
	Ruz Lukacz	habet	—	Va. 1	—	por.	4	—
	Baiko Matias							
	Baiko Simon	habet	Bo. 2	—	—	por.	3	—
	Baiko Turkul	habet	—	V. 1	—	por.	4	—
	Kirila Janos	habet	—	V. 1	—	—		—
	Kirula Pant	habet	—	V. 1	—	—		—
	Kirula Peter	habet	Bo. 2	—	—	—		—
	Joia Gauril		—	—	Eq. 1	—		—
	Maÿlat Vezenj		—	—	Eq. 1	—		oves 45
	Maÿlat Peter		—	—	—	—		oves 20
	Maÿlatt Georgÿ		Bo. 2	—	—	por.	3	—
	Maÿlatt Janos		Bo. 1	—	—	—		—
	Neploka Mihalÿ		—	V. 1	—	por.	4	—
	Sucz Veze		—	—	—	—		oves 10
	Kozta Simon		—	—	Eq. 1	por.	5	ov. 20
	Sos Lupsa							
	Sos Mattias	habet	Bo. 1	—	—	—		—
	Maucz Peterne		—	—	—	por.	3	oves 15
	Manj Georgÿ		—	—	Eq. 1	—		—

	Maucz Thamas		—	—	—	por. 4	ov. 15
	Baida Janos		—	—	Eq. 1	por. 5	—
	Bagio Miko		—	V. 1	—	por. 2	—
	Bagio Thamas		—	V. 1	—	—	—
	Bercha Marton		—	—	—	por. 8	ov. 15
	Bercha Kille nihil praeter domum						
	Bercha Janos nihil praeter domum						
	Dobros Bercza		—	—	Eq. 1	por. 5	ov. 10
	Oÿa Simeon		—	—	Eq. 1	—	—
	Trett Peter		—	—	Eq. 1	por. 6	—
	Tretth Giurko		Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Trett Lukacz praeter domum nihil						
	Gaza Mihalÿ praeter domum nihil						
	Trett Jankulÿ	habet	Bo. 1	—	—	—	—
	Ille Mathe	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	—
	Orre Turkul		—	—	—	—	oves 6
Molam	Ille Juan	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	ov. 20
	Ille Jgnat		—	—	—	por. 6	ov. 10
Porozlok	Morekas Giurko		Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 2
	Morekas Miricze						
	Morekas Kereztien		Bo. 1	—	—	por. 4	—

Portae 5½

Goranÿ

Censum solvunt de molendino	Korha Mere	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 30
	Korha Simon	habet	Bo. 1	V. 1	—	por. 7	ov. 45
	Korha Georgÿ	habet	—	—	Eq. 2	por. 6	—
	Korha Abrame		Bo. 2	V. 1	—	por. 4	—
	Korha Dregicz		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	—
	Giuda Gauril		—	—	Eq. 1	por. 6	ov. 35
	Giuda Boÿne		—	—	Eq. 1	por. 6	ov. 12
	Butas Jon	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
	Lupe Antal	habet	—	—	—	por. 3	—
	Felczen Farkas	habet	—	V. 1	—	por. 6	ov. 40
	Felczen Jon		—	—	—	por. 3	—
	Felician Janos		Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Miklos Mihal		Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 60
	Miklos Peter		Bo. 1	V. 1	—	—	—
	Miklos Janos		Bo. 1	V. 1	—	—	—
	Miklos Farkas		—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Bogdan Gabril		—	—	Eq. 2	por. 6	ov. 67
	Kermanj Georgÿ		—	—	Eq. 1	por. 6	ov. 64
	Kermanj Simon		—	V. 1	—	por. 4	—
Fwrezessek az waradi	Kermani Peter	habet	—	V. 1	—	—	—
	Firez Nika	habet	Bo. 4	V. 3	Eq. 20	por. 30	ov. 125
	Firez Peter	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 10	por. 10	ov. 10

hazhoz es ot uagion az fwrez malom[12]	Firez Istuan	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	—	ov. 41
	Firez Kereseon	habet	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Korczoman Peter		Bo. 2	—	—	—	—
	Dobra Nikouar	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Molendinum	Kodnar Tiuadar		—	V. 1	Eq. 1	por. 6	ov. 12
	Stepan Barbucz		Bo. 2	V. 1	—	por. 10	—
	Kitas Simon		Bo. 2	V. 1	—	por. 10	—
	Palata Tiuadar		—	V. 1	—	por. 3	—
	Stepan Vana		Bo. 2	V. 1	—	por. 10	—
	Tomocza Mihal		—	—	—	por. 2	oves 35
	Sandor Juan		—	—	—	por. 2	ov. 12
	Firicze nihil praeter domum						
	Vulcz Lazar		—	V. 1	—	—	—
	Fodor Peter nihil praeter domum						
	Paulus Touader		—	V. 1	—	—	—
	Paulus Karaczon		—	V. 1	—	por. 2	—
Porozlok	Turkul		—	—	—	—	oves 26
	Lukuz Mihal		—	—	Eq. 1	—	—
	Fodor Mihal		—	—	—	—	ov. 12
	Boỹda Lup						

Portae 5

Pertinentia Bellenies de qualibet porta debent dare denarios duodecim per quos solent emere ligna vulgo Tóke vocata pro reparandis asseribus ad arcem Varadiensem. Quas pecunias Krainikones exigere solent et rationem dare.

Petroz

	Thoma Forlud	habet	Bo. 1	—	Eq. 1	—	ov. 15
Kenez[13]	Thoma Mihalỹ		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 8	ov. 32
	Thoma Georgỹ	habet	Bo. 2	—	Eq. 2	—	—
	Thoma Peter	habet	Bo. 2	—	—	—	ov. 25
	Thoma Mathe		—	V. 1	—	por. 8	—
	Thoma Simon		Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 7	ov. 32
	Thoma Janos				—		
	Thoma Lupas		Bo. 2	V. 2		—	—
	Thoma Stepan		—	V. 1	—	—	ov. 10
	Thoma Vran		—	V. 1	—	—	—
	Durusa Andre		Bo. 2	—	—	por. 8	ov. 9
	Duma Demjen		Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Durusa Mihalj		Bo. 1	—	—	—	ov. 25
	Durusa Georgỹ		—	V. 2	Eq. 1	—	—
	Durusa Georgỹ		—	V. 2	—	—	—

[12] Firezari la casa din Oradea şi acolo e moara cu ferestrău.
[13] Nesigur; cnez poate să fie primul.

	Duma Janos		—	—	—	—	ov. 4
	Duma Janos		—	V. 1	—	—	—
	Tulia Peter		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 8	—
Kenez mola	Kozta Farkas		—	—	Eq. 1	por. 6	ov. 12
	Kozta Dragicz		Bo. 2	V. 1	Eq.	por. 10	ov. 45
	Kozta Jon		—	V. 1	—	por. 5	—
	Kozta Jannos	habet	—	—	—	por. 5	ov. 25
	Kozta Nikor	habet	—	V. 1	—	por. 2	—
	Kozta Juan						
	Dobra Triff	habet	Bo. 1	V. 1	—	por. 5	—
	Dobra Theodor	habet	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Dobra Balint	habet	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Dobra Giurko		Bo. 2	—	—	—	—
	Dobra Ztanucz		—	—	—	por. 5	ov. 15
	Dobra Matthias		—	—	—	—	ov. 10
	Peocz Mihalÿ		Bo. 2	—	—	por. 5	—
	Perha Wran		—	—	—	por. 5	—
	Perha Lazar		—	V. 1	—	por. 2	—
	Hozzu Giurko		—	V. 1	—	por. 1	oves 32
	Hozzu Mathe		—	V.	—	—	ov. 10
Piscatores	Hozzu Paskul						
	Hozzu Mika		—	V. 1	—	—	ov. 25
	Hozzu Farkal		—	V. 1	—	por. 5	—
	Hozzu Deónisium		—	—	—	—	ov. 32
	Hozzu Zanchul		—	—	—	—	ov. 8

Burda, Krezulia, Karbonar, Budoriaz, Goranÿ, Petroz. Isti sex pagi faciunt scandulas, asseres, et alia lignea instrumenta ad arcem Varadiensem necessarias, ubi vero cessat labor ligneus contribuunt et laborant communiter[14] cum districtu. Item: obligantur scandulas et asseres devehi curare Belleniesiense, inde ex districtu aliorum duorum krainikorum Varadinum vectione lignorum prout alii pagi, neque messoribus, neque falcatoribus ob praemissas asseres et scandulas obligantur.

Decimas tam porcorum quam ovium et caprarum et aluearium praestant etiam si mille haberet unum porcum. Notandum tamen si centenarium numerum, sed saltem denarium non attigerit, ex denis porcis tollit unum: sin vero minus, singulum porcum vel ovem excipit denariis duobus. Si vero duos vel tres habuerit, nullum unquam dare solet.

Zeóldeó

Mos Janos Judex		Bo. 1	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
Mosthoa Georgÿ	habet	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 4	—
Mos More	habet	—	—	—	por. 1	—
Mos Georgÿ nihil praeter domum						

[14] Sau: consimiliter?

	Giurkele Georgy nihil praeter domum						
	Giurkele Mihalÿ nihil praeter domum						
	Demetra Toder	habet	—	V. 1	—	—	—
	Krocza Mihal	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 10	—
	Boczas Tiuadar nihil praeter domum						
	Pecz Georgÿ nihil praeter domum						
	Damjan Lup	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	—
	Bok Farkas	habet	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 6	—
	Aradul	habet	—	V. 1	—	—	—
	Bocz Mihalÿ	habet	Bo. 2	V. 2	Eq. 4	por. 10	—
	Ara Geórkeóneó	habet	Bo. 1	V.	Eq. 4	por. 6	—
	Arat Gauril	habet	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Kereczon Peter	habet	nihil praeter domum				
	Kereczen Juuan		—	V. 1	—	—	—
	Kereczen Farkas		—	V. 1	—	por. 4	—
	Fulinas Illies	habet	—	—	—	—	oves 9
	Fulinas Mihal		—	—	Eq. 1	—	—
	Fulinas Istuan		—	—	Eq. 1	—	ov. 1
Porozlo	Zopota Mihalÿ		—	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
	Bak Farkas		—	—	—	por. 4	—
	Zogota Simul	habet	—	—	Eq. 1	—	—
	Bohan Jankul		Bo. 2	V. 2	Eq. 3	—	—
	Petrilla Mihal	habet	—	—	—	—	oves 10
	Bolia Georgÿ nihil praeter domum						
	Chupa Georgÿ nihil praeter domum						
	Boha Thamas						
	Bado Georgÿ nihil praeter domum						
	Begio Paskul nihil praeter domum						
	Bagio Mihalÿ	habet	—	—	Eq. 1	—	—
Portae 3½	Petricz Mihacza	habet	—	V. 1	—	por. 6	ov. 20

Kis Bellenes

Mola	Koman Peter Judex	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	oves 20
	Koman Tripon	habet	—	V. 1	—	—	—
	Koman Simon	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	—	—
	Koman Tÿrÿtt		Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 3	—
	Koman Matthias		—	—	Eq. 1	—	—
	Kereczera Istuan						
	Kereczenas Juuan		—	—	Eq. 2	—	—
	Koztel Laikone	habet	Bo. 2	—	—	por. 3	ov. 40
	Kozte Simon		Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 3	—
	Kozte Juuan		—	V. 2	—	por. 4	—
	Juuanos Georgÿ						
	Mateutza Juuana	habet	—	—	—	—	oves 30
	Bruda Juuan		Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Bruda Pante						

Vida Simon		Bo. 2	V. 1	—	—	—
Vida Kereczun		—	V. 2	—	—	—
Vida Mattias						
Sida Peter		—	V. 1	—	—	—
Chora Lukacz	habet	Bo. 4	V. 1	Eq. 1	—	—
Simaj Mihalÿ		—	—	Eq. 1	por. 4	—
Pator mier Bomsa		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	—
Tatomer Luka		—	—	Eq. 1	—	—
Flamenda Janos		—	V. 2	Eq. 1	por. 4	—
Flamenda Peter		—	—	—	por. 4	—
Flamenda Simon	habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
Ztana Mihalÿ	habet	—	V. 2	Eq. 1	por. 5	—
Ztana Gauril nihil						
Ztana Andras nihil						
Ztana Mattias	habet	Bo. 2	—	—	por. 6	—
Ztana Tripon		—	V. 2	—		—
Czurda Jon	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
Czurdan Mihalj	habet	—	V. 1	Eq. 1	—	—
Czorda Istuan		Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
Kodran Simon		Bo. 3	—	—	por. 2	—
Thaoder Drucza		Bo. 2	—	—	—	—
Thouader Andre (?)	nihil					
Drin Kreczun		Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 15	
Dring Farkas		Bo. 1	V. 1	Eq. 1	por. 15	—
Maczoran Farkas		Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
Maczalan Gauril						
Touader Juuan	habet	—	—		por. 3	—
Paska Juuan		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	—
Paska Mihal		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	oves 30
Paska Andras		Bo. 2	—	—	por. 15	—
Paska Stepan		Bo. 2	—	Eq. 1	—	—
Labos Simon		Bo. 2	V. 2	—	—	—
Porozlok { Kiral Lup						
Jarom Lup						
Kiral Lup						
Kiral Andras						

Portae 4½

Poczaveleste

Mola	Passa Mihalÿ Judex	habet	—	—	—	por. 2	—
	Bunta Juan	habet	—	—	—	por. 10	oves 20
	Bunta Andras nihil						
	Juan Demeter		—	V. 1	—	—	—
	Tiban Demjen		Bo. 1	—	—	—	—
	Gygia Kiralÿ		—	V. 1	—	por. 2	—
	Popa Georgÿ	habet	—	V. 1	—	—	—

	Vassa Farkas	habet	—	V. 1	—	por. 3	—
	Vassa Tiuadar	habet	—	V. 1	—	por. 3	—
	Wassa Peter	nihil					
	Balint Georgy	habet	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Balint Peter		—	Va. 1	—	—	—
	Balint Zauor		—	V. 1	—	—	ov. 10
Porozlok	Sime Giurgȳ						
	Georgȳ Istoko						
Portae 2.							

Zloueczti

	Nera Jonas	habet	—	V. 1	—	por. 4	—
	Nera Demeter	habet	—	V. 2	—	por. 4	ov. 6
	Bogdan Simon		Bo. 1	—	—	—	—
	Gieone Georgy		Bo. 2	—	—	por. 6	ov. 35
	Petrika Demjen		Bo. 2	—	—	por. 5	—
	Giene Simeon	habet	Bo. 2	V. 2	Eq. 2	por. 7	—
	Giene Andras		—	—	—	—	ov. 15
	Magh Thoma	nihil					
	Vama Demeter		—	—	—	por. 1	—
	Petrika Gauril	praeter domum nihil					
Portae 2.	Petrika Andras	nihil					

Bonta falua

	Laza Mihaly	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
	Bale Vezze		Bo. 2	V. 2	—	por. 10	—
	Laza Jon		Bo. 2	V. 2	—	—	—
	Boha Jon		Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
	Boha Georgȳ		Bo. 2			por. 4	
	Jonaskj	habet	Bo. 2	—	—	—	—
Mola	Czara Petriko	habet	—	—	Eq. 1	—	—
	Lazlo Peter	habet	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Lazlo Gauri		—	—	Eq. 1	por. 3	—
	Lukacz Mladin	nihil					
	Lukaczon	habet	—	V. 1	—	por. 2	—
	Lukacz Mihal		Bo. 2			por. 4	—
	Lukacz Jakab		Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Keczillj		Bo. 1	—	—		—
	Nemis Luka	habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	—
	Killa Joun		Bo. 1	V. 2	—	por. 2	—
	Touader Nemes		—	V. 1	—	—	—
	Nemes Farkas	habet	—	V. 1	—	—	—
	Dego Farkas		Bo. 2	V. 2	—	por. 10	—
	Degon Kozt	habet	Bo. 2		—	por. 3	—

Porozlok	Brat Gabor	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
	Lukucza	Bo. 1	—	—	por. 6	—
	Brat Tiuadar	—	—	—	—	ov. 6
	Berbecze Thamas nihil					
	Posga Mihal nihil	Bo. 2	—	—	por. 5	—
	Posga Farkas habet	—	V. 1	—		—
	Georgÿ Posga habet		V. 1		por. 3	
	Posga Lup	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 10	—
	Posga Imre	Bo. 2	V. 1	—	por. 10	—
	Posga Tiuader	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
	Posga Karaczon	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
	Posga Jon	Bo. 1	V.	—	por. 2	—
	Philep Lup	—	—	Eq. 1	—	—
	Philep Simon	—	—	Eq. 1	—	—
	Tatar Mihalÿ	—	V. 1	Eq. 1	por. 3	—
Portae 7	Philep Theoder	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 2	—

Alsopoÿn

	Pakata Farkas Judex	Bo.	V. 1	—	por. 2	—
	Pakata Giurko	—	—	—	por. 2	—
	Bugi Ignat habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
	Kozta Georgÿ	Bo. 1		—	por. 3	—
	Kozta Andras	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 3	—
	Gaura Istuan	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
	Gaura Janoska	—	V. 1	—	por. 2	—
	Gaura Petriko	Bo. 1	V. 1	—	por. 2	—
	Gaura Barloban	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
	Pazkota Mihalÿ	—	—	Eq. 1	—	—
	Pazkota Jon habet	—	V. 1	—	—	—
	Mak Kreczun	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 2	
	Magh Mihal habet	—	V. 2	—	por. 3	—
	Arab Lupas	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Simon Juuon	Bo. 1	—	—	por. 4	—
	Kok Andras nihil					
	Zomon Janko	Bo. 2	—	—	—	—
	Niercza Peterne	—	V. 1	—	por. 2	—
	Simon Adam nihil					
Mola puzta	Simon Tautor	Bo. 1	V. 1	—	—	—
	Tripon Miklos	Bo. 2	—	Eq. 3*	por. 3	ov. 10
	Tripon Pante	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Dauid Baikon	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
	Dauid Farkas nihil					
	Dauid Gaurilla nihil					
	Dauid Paskan nihil					

* In original se adaugă „cum 5. Juvencis".

	Dauid Petro	habet	Bo. 2	V. 2	—	—	—
	Dauid Mihal	nihil					
	Dauid Magacz		—	—	Eq. 1	—	—
	Dauid Mihalÿ	nihil					
	Dauid Dobrul	habet	—	—	—		capras 4
	Dauid Mihalÿ	alter nihil					
Portae 4½	Tiro Mihalÿ	nihil praeter unum vitulum					

Bredel Falua

Molendinum	Vngor Peter Judex	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	—
	Vngor Janos		—	V. 2	—	por. 4	—
	Golues Georgÿ		Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 15	—
	Graz Gauril		Bo. 2	—	—	por. 2	—
	Giurkula Opricz		Bo. 2	—	—	por. 1	—
Porozlok	Giurkila Nan Lup		—	V. 1	—	—	—
	Nan Mihal						
	Boldan Borcza		Bo. 2	V. 1	—	por. 4	—
	Bogdan Demeter		Bo. 2	—	—	por. 4	—
	Guller Janos		Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 10	ov. 50
	Guller Ignat		Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Helgh Jannos		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	—
	Treno Lup		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	ov. 15
	Trin Simon		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 3	—
	Trin Gauril		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 5	—
	Trin Giurko		Bo. 2	—	—	—	ov. 15
	Trin Gaura	habet	Bo. 2	—	—	—	—
	Trin Nikor		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 10	—
	Trin Marko		—	V. 1	—	—	—
	Moczok Marko		Bo. 1	V. 1	—	—	—
	Lupas Marko		Bo. 1	V. 2	—	por. 10	—
	Kakan Zeoder		—	V. 1	—	—	—
	Zagacza Mathe	pauper	habet	domum			
	Foÿa Lup	pauper	habet	domum			
Mola.	Giurgia Farkas		Bo.	V. 2	—	por. 5	—
	Naga Jannos	habet	—	—	Eq. 1	—	—
	Giurgia Giurgÿ						
	Baiko Peter	habet	Bo. 2	—	—	por. 2	—
	Baiko Nitor						
	Baiko Miklos						
	Dragosa Peter	habet	—	V. 1	—	—	—
	Dragosa Dragoszen		—	V. 1	—	—	—
Molam habet	Sosza Niko	habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 5	—
	Sosa Georgÿ	habet	Bo. 2	—	—	—	—
	Fulo Nikor	habet	—	V. 1	—	por. 4	—

Bege Bottia nihil praeter domum
Sosa Peter
Marous Galia nihil praeter domum

Portae 4½

Felseó poyn

Molendinum	Bonta Iztank Judex	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 8	ov. 60
Molendinum	Karaczon Peter Judex	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	ov. 20
	Gania Mihalÿ	Bo. 1	V. 1	Eq. 12	por. 6	—
Molendinum	Jaros Miklos Janos	Bo.	V. 1	—	por. 8	—
	Bonta Brebe	—	—	—	por. 2	ov. 12
	Bonta Thamas	—	V. 1	—	por. 6	—
	Bonta Jozin					
	Bonta Miklos					
	Forra Juan	—	—	—	—	ov. 15
	Forra Mattias	—	—	—	por. 6	ov. 8
	Gas Juuan	Bo. 2	V. 1	—	por. 15	ov. 60
	Gas Matiul	Bo. 1	—	—	—	ov. 8
	Balata Miztor	—	V. 1	Eq. 1	por. 8	ov. 45
	Kor Gauril	—	—	Eq. 1	por. 5	—
	Janskor Luka	Bo. —	V. 1	—	por. 1	—
	Kor Mihal	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
	Vank Lupe	Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Van Gruze					
	Dan Ztan habet	—	—	—	por. 4	ov. 30
	Dan Lupe					
	Zeriba Lupas	Bo. 1	—	—	—	ov. 10
	Zeriba Laiku					
	Czibak Ignat	—	—	—	—	ov. 30
	Czibak Illies	Bo. 1	—	—	—	—
	Czibak Juuan					
	Pauel Touader	—	V. 1	Eq. 2	—	ov. 16
	Sandra Marko	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Horat Janosko	—	V. 1	—	por. 5	ov. 20
	Bobus Lupe	—	V. 1	—	—	—
	Bobus Gales	—	—	—	por. 4	ov. 8
	Karaczon Lupa	Bo. 1	V. 1	—	—	—
	Karaczon Mikola	—	V. 1	—	por. 4	—
Mola	Jakab Simon	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 8	—
	Troko Gauril	—	—	Eq. 1	por. 4	Ov. 45
	Fara Peter	Bo. 2	—	—	—	—
	Jakab Georgine	Bo. 1	V. 1	—	—	oves 32
	Jakab Teuoder	Bo. 1	V. 1	—	por. 6	oves 15
	Jakab Merre	Bo. 1	—	—	por. 6	oves 5

Porozlok	Alun Georgÿ	—	—	Eq. 1	—	—
	Skapa Georgÿ					
Portae 5	cum his preconibus simul					

Gem falua

Kenez solvit molae censum	Tatar Touador habet	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 8	ov. 80
	Janczika Janos					
	Ztoÿan Farkas	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	ov. 72
	Ztoÿan Ignat	—	V. 1	Eq. 1	por. 4	—
	Ztodan (!) Andras	—	V. 1	—	—	—
	Ztoÿan Andras alter	—	V. 1	—	por. 6	—
	Ztoÿan Juuan					
	Ztoÿan Gauril					
	Bukor Lupas	—	V. 1	—	—	—
	Bukor Lupas alter	—	V. 1	Eq. 1	—	ov. 15
Portae 1½	Bukor Peter					

Koczuba

Molam habet	Fretich Peter kenez	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 4	ov. 35
	Fretich Georgÿ habet	—	—	—	por. 3	—
	Fretich Peter	—	—	Eq. 1	—	—
	Fretich Georgÿ	—	—	Eq. 1	—	—
	Korban Theodor	Bo. 1	V. 1	Eq. 1	por. 8	ov. 35
	Korban Theodor	—	—	Eq. 1	—	ov. 8
	Korban Istuan	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Korban Mattias	—	V. 1	—	—	—
	Ogat Georgÿ	—	—	—	—	ov. 8
Molam habet	Berchen Janos kenez	—	—	Eq. 1	por. 5	ov. 15
	Bas Lupas					
	Bas Antonj	—	—	Eq. 1	—	ov. 7
	Gerzon Nikor	—	V. 1	—	por. 4	—
	Gerzo Ille	Bo. 2	—	—	por. 5	—
	Gerzo Kirille	—	V. 1	—	por. 4	
	Gerzo Kirille	—	V. 1	—	—	—
	Bibas Juuan	—	—	Eq. 1	por. 5	—
	Bibas Farkas					
	Bibas Mihal					
	Mos Orban	—	—	Eq. 1	—	—
	Mos Peter	—	—	Eq. 1	—	—
Bateko cum mola liber.	Popa Petriko					
Portae 2½						

Raeztoka

Debet molae censum	Faras Theodor	kenez	—	V. 1	—	—	—
	Faras Pantes	habet	—	V. 1	—	por. 3	—
	Faras Juuan	habet	—	V. 1	—	por. 3	—
	Varga Janos		—	—	—	por. 6	—
	Mos Koztan		—	V. 1	—	—	—
	Belles Mihal		—	V. 1	—	—	—
	Bogato Mihaicz		Bo. 2	—	—	—	—
	Bogoto Illies		—	V. 1	—	—	—
Kenez	Mihocza Gabriel		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	ov. 50
	Gogota Karaczon		—	V 1	—	—	—
Portae 1½	Gogota Mattias		—	V 1		—	—

Dombrouani

Kenez et mol.	Mikles Illies	habet	Bo.	V. 1	Eq .1	por. 6	—
	Mikles Brebe		Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Mikles Mattias		—	V. 1	Eq. 1	por. 7	—
	Mikles Gale		Bo. 1	V. 1	Eq. 1	por. 7	ov. 32
	Mikles Flore		Bo. 2	—	—	—	—
	Mikles Feremi		Bo. 1	V. 2	Eq. 1	—	—
	Mikles Mattias		—	V. 1	Eq. 1	por. 5	—
	Mikles Lukacz		—	—	Eq. 1	por. 4	—
	Mikles Thamas		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 5	—
	Mikles Theodor		—	—	Eq. 1	—	—
	Czerne Simon		Bo. 2	—	—	—	—
	Czerne Farkas		—	—	Eq. 1	—	—
	Trifa Jon		Bo. 2	V. 2	—	por. 15	—
	Bercza Jon		—	—	Eq. 2	—	—
	Herczo Jon		—	—	Eq. 1	—	—
	Mendre Jon		—	V. 1	—	—	—
	Zeuernjn Gale		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	—
	Zevernjn Jon		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 15	—
	Zevernjn Jon		Bo.	V. 1	Eq. 1	por. 10	—
	Zeuerin Theodor		Bo. 2	—	Eq. 1	por. 8	—
	Zeuerin Mattias		—	V. 1	Eq. 2	por. 6	—
	Zeuerin Ferdun		Bo. 4	—	Eq. 1	por. 7	—
	Zeuerin Thoma		Bo. 1	—	—	por. 5	—
	Zeuerin Melucz		—	V. 1	—	—	—
	Zeuerin Farkas		—	—	Eq. 1	—	—
	Zeuerin Verucz						
Portae 2½	Czobota Juuan						

Fekete Patak

Kenez	Breben Auran	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 8	—
	Brebe Mihalÿ	B. 2	—	—	por. 6	ov. 15
	Brebe Nikor	B. 1	—	—	por. 3	ov. 15
	Cophia Janos					
	Zomachia Mihalÿ	Bo. 2	—	—	—	ov. 2
	Zomacza Theodor	Bo. 1	—	Eq.	por. 2	ov. 30
	Zomacza Simon	Bo. 1	—	—	por. 2	ov. 15
	Tut Nikor	Bo. 2	—	—	por. 2	—
	Tut Jon	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 3	—
	Korczin Lup	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 3	—
	Gabrian Peter	Bo. —	V. 1	Eq. 1	por. 2	—
	Gabrian Jeremi	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Simas Andre	Bo. 2	—	—	por. 1	—
	Mate Simon	—	V. 1	Eq. 1	por. 1	—
	Doika Illies	—	—	—	—	ov. 15
	Vana Simon	B. 2	V. 1	—	por. 3	—
	Vana Mattias	—	V. 1	—	—	—
	Ztoike Fauk	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
	Boka Peter	—	V. 1	—	—	—
	Niztor Ignat	—	V. 1	—	—	—
	Brenczo Zodoran	—	V. 1	Eq. 1	por. 1	—
	Miska Opris	—	V. 1	—	por. 2	—
	Tullia Giurko	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 4	—
	Kerila Simon	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Kerulia Misecz	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
	Tolia Theodor	—	V. 1	—	—	—
	Tolia Ignat domum					
	Ztancz Mattias	—	—	Eq. 1	—	—
Porozlo Portae 4	Dolga Jon	—	V.	—	por. 2	—

Rechaelenÿ

	Iga Gauril	Bo. 2	—	—	por. 4	—
	Iga Farkas	—	V. 1	—	por. 5	—
	Keombus Luka	Bo. 2	—	—	por. 4	ov. 10
	Keonbuz Ztan	—	—	—	—	ov. 16
	Keonbuz Joan	Bo. 1	—	—	por. 4	ov. 10
Portae 1½	Keonbuz Joan	Bo. 1	—	—	por. 5	ov. 35

Szaka

	Kozta Luka	Bo. 2	—	—	por. 15	ov. 25
	Kozta Ignat	—	V. 2	Eq. 1	por. 6	—
	Gligan Andre	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	—
	Kreczon Jon	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 5	—

	Glegan Theodor	Bo. 2	—	—	por. 15	—
	Glegan Paska	—	V. 2	—	por. 8	—
	Markus Peter	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	ov. 15
	Markus Janko	Bo. 2	—	Eq. 1	—	—
	Marcus Jon	—	V. 2	—	por. 5	—
	Vaida Jon	Bo. 2	—	—	por. 16	ov. 35
	Vaida Petriko	Bo. 2	—	—	—	—
	Gagia Peter	Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Lupsa Nikor	—	—	Eq. 1	por. 8	—
	Krecza Mihal	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 15	—
	Bene Georgÿ	Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Cerno Mihalÿ	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 8	ov. 16
	Mera Georgÿ	—	V. 2	—	por. 8	—
	Kozta Peter	—	V. 1	—	—	—
	Kozta Joan	—	—	—	por. 7	—
Portae 3½	Kozta Merre	—	—	—	—	ov. 16

Talpan

Debet solvere molend.	Wrekÿ Mihal kenez	—	V. 1	Eq. 1	por. 6	ov. 15
	Ureki Mihal alter	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	ov. 15
	Ureki Mihalÿ tertius	—	V. 2	—	—	—
	Urekj Vezzel					
	Urekj Dauid	—	V. 1	—	—	—
	Kaluia Giurko	Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Kaluia Ztan					
	Kaluia Janos	—	V. 1	—	—	—
Porozlok	Cziupa Georgÿ	—	—	—	por. 6	—
	Czupa Farkas					
	Czupa Mihal					
	Cziupa Dauid	Bo. 1	—	—	por. 5	—
Portae 2	Dauid Farkas	—	—	—	por. 6	—

Maczola

Judicem non habent	Petrela Farkas	Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Ztraua Steph.	—	V. 2	—	por. 6	—
	Merczia Gauriel	—	V. 2	—	—	—
Porta 1	Ztraua Ille					

Also Mezzes

	Dragozan Juan	—	V. 1	—	—	—
	Bete Ille habet	—	V. 1	—	—	—
	Dos Andre	Bo. 2	—	—	por. 5	—
	Czebre Georgÿ	—	V. 2	—	por. 5	—

	Magh Groze	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Magh Demeter					
	Kreczia Peter	—	V. 1	—	—	—
	Szerbul Farkas	—	V. 1	—	por. 6	—
	Keczia Lukacz	Bo. 2	—	—	—	—
	Zerbul Mihalne nihil habet praeter domum combustam					
	Nemes Thamas					
	Biro Lukacz	—	V. 1	—	por. 7	—
	Szer Peter nihil praeter domum					
	Giurka Mihal	Bo. 2	V. 1	—	por. 10	—
	Martin Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
	Sorba Mihal					
	Czoka Lukacz					
	Petriko Theodor					
	Lazar Joan	—	V. 1	—	—	—
	Czoka Kres	Bo. 2	—	—	—	—
Portae 3	Krezte Jon nihil habet					

Fejeredcÿe

Kenez	Tecz Aradru	—	V. 1	—	—	—
	Bonkos Nika	Bo. 4	V. 1	Eq. 3	por. 15	ov. 55
	Arad Petriko	—	—	Eq. 1	—	ov. 40
	Blaga Peter	Bo. 2	—	—	—	—
	Dera Mihal	—	—	—	—	ov. 50
	Arad Pante					
	Arad Lups	—	—	Eq. 1	—	—
	Blaga Georgÿ	—	—	—	—	ov. 35
	Arad Ignocza					
	Arad Andras					
	Dego Ignat	Bo. 6	V. 2	Eq. 2	por. 10	ov. 100
	Bud Simon	—	—	Eq. 1	—	—
	Bud Georgÿ	—	—	—	—	ov. 20
	Bud Gauril	—	—	Eq. 1	—	ov. 15
	Bud Mihalÿ	—	—	Eq. 1	—	ov. 25
	Bud Farkas	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 50
	Bud Laiko	Bo. 2	—	Eq. 1	—	ov. 50
	Bud Mihal alter					
	Fogaso Lupse	—	—	—	—	ov. 35
	Gauriel Farkas	—	—	Eq. 2	por. 6	ov. 50
	Kecz Janko	—	V. 1	Eq. 1	—	ov. 35
	Todora Joan	—	—	—	—	ov. 16
	Hangas Leka					
	Kecz Andre	—	—	—	—	ov. 20
	Kecz Theodor	—	—	—	—	ov. 35
	Kecz Georgÿ	—	V. 1	—	—	—
Portae 3	Czes Theodeor	—	—	Eq. 1	—	ov. 25

Felseo Mezzes

Kenez	Petra Peter	—	V. 1	—	por. 6	—
	Dan Peter	Bo. 1	—	—	por. 6	ov. 16
	Dan Illies	Bo. 1	V. 1	—	por. 6	—
	Dan Petriko	—	—	Eq. 1	—	—
	Dan Theodor	Bo. 2	—	—	por. 16	—
	Kopcza Joan	Bo. 1	V. 1	—	por. 6	—
	Gaura Theodor					
	Gaura Simon	—	—	—	por. 4	—
	Petro Mihal	Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Dienes Mihal	—	V. 1	—	por. 6	—
	Dienes Peter	—	—	—	por. 5	ov. 10
	Dienes Juan	—	V. 1	—	por. 5	—
	Hered Mihalÿ	—	—	Eq. 1	por. 6	—
	Hered Peter	Bo. 1	—	—	por. 5	—
	Hered Peter alter					
	Vaÿda Peter	—	V. 2	—	—	—
	Kende Simon	Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Kende Mihal	—	—	—	por. 6	—
	Kende Krecz	Bo. 2	—	—	—	—
	Kende Vezze	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Kende Vezze alter					
	Balas Peter	Bo. 1	V. 1	—	por. 4	—

Portae 3

Bika falua

Judicem non habent	Dauid Farkas	—	—	Eq. 1	por. 4	—
	Dauid Joan	—	V. 1	—	—	—
	Banda Mihal	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 10	—
	Banda Farkas	Bo. 1	V. 1	—	por. 4	—
	Banda Petriko	—	V. 2	—	por. 4	—
	Banda Mattias	—	V. 1	—	por. 4	—
	Banda Georgÿ	Bo. 1	V. 1	—	por. 5	—
	Truda Mathe	—	V. 1	Eq. 1	por. 5	—
	Truda Peter	Bo. 1	V. 1	—	por. 3	—
	Doma Joan	Bo. 1	V. 1	Eq. 1	por. 5	—
Portae 2	Doma Mihal	—	V. 1	—	—	—

Leleztÿen

Kenez habet molam	Magh Lupas	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 16	—
	Bar Simon	Bo. 2	—	—	por. 4	—
	Georgius Tiuadar					
	Marko Stephan	—	V. 1	—	—	—

	Kucz Zmiazle	Bo. 2	—	—	por. 4	—
	Georgius Tiuadar					
	Marko Stepan	—	V. 1	—	—	—
	Huzt Janos	—	—	—	por. 3	—
	Huzt Jonas	—	—	—	por. 3	—
	Melus Teodor	—	—	Eq. 1	—	—
Porta 1						
		Telek				
Kenez solvit pro molendino censum	Mase Miklos	Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Mase Paska	—	V. 2	—	—	—
	Giola Teodor	—	V. 1	—	por. 6	—
	Giola Peter	—	V. 1	—	por. 4	—
	Giola Istuan	—	V. 1	—	por. 5	—
	Giola Dauid	Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Giola Mladin	—	V. 1	—	por. 4	—
	Tripon Gabor	—	V. 1	—	por. 6	—
	Tripon Joan	Bo. 2	—	—	por. 6	—
	Tripon Peter	—	—	—	—	ov. 32
	Balas Gauril	—	V. 1	—	por. 4	—
	Balas Georgÿ	—	V. 1	—	por. 6	—
Porozlok	Balas Pante	—	—	—	por. 6	—
	Racz Janos	Bo. 2	—	—	por. 2	—
	Racz Janos alter	—	V. 2	—	por. 6	—
	Kis Mihaly					
	Mate Akÿ	—	V. 1	—	por. 3	—
Portae 3						
		Magoran				
Judicem non habent	Czoma Ignat	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
	Czoma Juan	—	V. 1	—	—	—
	Czoma Petro	Bo. 1	V. 1	Eq. 1	—	ov. 10
	Czoma Gavriel	—	V. 1	—	—	—
	Mikola Maczok	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	ov. 10
	Mikola Serb.	—	—	—	—	ov. 8
	Mikola Fencz	Bo. 2	—	—	por. 4	—
	Mikola Mattias	—	V. 1	—	—	ov. 8
	Mikola Lupas	—	—	—	—	ov. 10
	Czoma Janos nihil habet praeter domum					
	Czoma Mattias	Bo. 1	—	—	por. 4	—
	Czoma Jon	—	—	—	—	ov. 10
	Czoma Farkas nihil praeter domum					

	Hondobagj Illies	—	—	—	—	Ov. 12
	Hordobagỹ Farkas	—	—	—	por. 5	—
	Karaczon Ztan	—	—	Eq. 1	por. 4	Ov. 6
Portae 3	Beleste Ser (?)					

Kis Koch

Kenez	Andre Joan	—	V. 1	—	—	—
	Andre Farkas	—	V. 1	—	por. 8	—
	Sztur Toder	—	V. 1	—	—	—
	Pal Lupe	—	—	Eq. 1	por. 5	—
	Pal Lauram	—	V. 1	—	—	—
	Flue Juan	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 5	—
	Bulza Peter	—	V. 1	—	—	—
	Bulza Andre	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 3	—
	Mikucza Farkas					
	Flutur Mancze	—	V. 2	Eq. 1	—	—
Porozlo	Boldor Belle	—	V. 1	—	por. 3	—
Molam habet	Popa Mere	Bo. 5	V. 3	Eq. 1	por. 15	—
	Popa Georgỹ	Bo. 4	V. 2	Eq. 1	por. 15	ov. 50
Portae 2	Popa Peter fia	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 8	—

Szeliste

	Thipon Thoma	—	V. 1	—	—	—
	Roska Sztephan					
	Gaztel Petriko					
	Guztel Marton					
	Goztel Joan					
Porta 1	Geztel Meltok					

Michael Ver praeterito anno 99 potentia mediante circa festum Jacobi ad se devolvit.

Magoran et Kiskoh

Hastas seu cuspides ungaricas parare solent. Alia omnia praestant sicut caeteri pagi, saltem in vehendis lignis Varadinum sunt exempti propter cuspides seu hastas parandum.

Joannes Vzkat alter Krainik habet sub se sequentes pagos

Herscesth

	Vszkat Janos Krainik	Bo. 4	V. 1	Eq. 1	por. 15	Ov. 40
Kenez molam habet	Bara Joan	Bo. 6	V. 3	Eq. 6	por. 15	Ov. 125
	Bika Georgỹ	Bo. 2	V. 2	—	por. 6	—

	Zilon Mihal	—	V. 1	—	por. 3	—
	Balco Thoma	—	V. 1	—	por. 6	ov. 8
	Laza Jeremia	Bo. 2	V. 1	—	por. 10	ov. 20
	Laza Ignat	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	—
	Marna Juan	—	V. 1	—	—	—
	Padran Lazar	—	V. 1	—	—	—
	Padran Petrika	—	—	Eq. 1	—	—
	Varga Lukacz	—	—	Eq. 1	—	—
	Petras Kreczea	—	—	Eq. 1	—	—
	Vzkat Matthias	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Vzkat Tiuadar nihil habet praeter domum					
	Vzkat Niko	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 15	ov. 14
	Vzkat Lupas	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
Portae 4	Vzkat Kelie					

Segesd

Kenez solvit (!) molam	Lal Simon	—	V. 1	—	por. 3	—
	Baiko Mercz	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 7	ov. 40
	Lal Lazar	—	—	Eq. 1	por. 6	ov. 10
	Laze Farkas	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	ov. 10
	Antal Istuan	—	—	—	por. 1	—
	Antal Joan	—	—	—	por. 1	—
	Falka Mihalÿ	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 6	—
	Diuersor Mathe					
	Thoma Lukacz	—	V. 1	—	por. 6	—
	Mihocza Toder	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 4	—
	Mihocza Farkas	—	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
	Sido Juan	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 35
	Vngor Mercze	Bo. 1	—	—	por. 6	—
	Petris Lukacz	Bo. 1	—	—	—	—
	Tet Petriko	Bo. 1	V. 1	—	por. 5	—
	Nazta Mattias	Bo. 1	—	—	por. 1	—
	Kozta Jon	Bo. 1	—	—	por. 5	—
	Nazta Lupas	—	—	Eq. 1	—	—
	Nigreta Janos	—	V. 1	—	por. 6	—
	Dercza Joan	Bo. 2	—	—	por. 3	—
	Dercza Lup	—	V. 1	—	por. 5	—
	Magh Theodor					
	Sztanis Georgj	—	V. 1	—	por. 2	—
	Haika Kraczon	—	V. 2	—	—	—
	Bocha Farkas	—	V. 1	—	por. 4	—
	Barna Mattias	Bo. 1	V. 1	—	por. 2	—
	Fodonga Toder	Bo. 1	V. 1	—	por. 3	—
	Drogosa Lup					

	Poka Farkas	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	—
	Poka Demeter	—	V. 1	—	por. 4	—
	Poka Lupas	Bo. 1	—	Eq. 1	—	—
	Mora Joan					
Porozlok	Thoma Kozt	—	—	—	por. 2	—
	Thoma Lupas	—	—	—	—	Ov. 6
Portae 8.						
		Skeÿ				
Molam habet kenez	Szlani Joan	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Szlaw Georgÿ	Bo. 1	—	—	por. 7	—
	Murlup Jwpin	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Serban Peter	Bo. 2	V. 2	—	—	—
	Serabn Theoder	Bo. 2	V. 2	—	—	—
	Serban Mattias					
	Grosa Miklos	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 7	—
	Grosa Vaszil	—	—	Eq. 1	—	—
	Thoma Petro	Bo. 2	—	—	—	—
	Bib Theoder	—	—	—	por. 7	—
	Belda Mattias	Bo. 2	—	—	—	—
	Belda Joan	Bo. 2	—	—	—	—
	Grozza Koztt.					
	Doma Mattias	Bo. 2	—	—	—	—
	Bachim Koztt					
	Bachim Maximi	Bo. 2	V. 1	—	por. 7	—
	Verete Farkas	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 5	Ov. 20
	Gorete Vezzel	Bo. 2	V. 1	—	por. 7	—
	Koliebas Peter	Bo. 2	—	—	—	—
	Mihich Mattias				por. 4	—
Porozlok	Mihich Teodor	Bo. 2	—	—	por. 7	—
Portae 5.						
		Vaien				
Kenez solvit censum molend.	Wana Lupas	Bo. 2	—	—	por. 7	Ov. 40
	Barta Gawril					
	Kreza Mattias	Bo. 1	—	—	por. 4	Ov. 8
	Teoreo Janos	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
	Ressegh Andras	—	V. 1	—	—	—
	Racz Lupas	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Szere Piso (?)	Bo. 1	—	—	por. 4	ov. 8
	Few Sozem (?)	Bo. 1	—	—	por. 3	ov. 8
	Jewz Orban	—	V. 1	—	por. 6	ov. 20
	Jewf Illies	—	—	—	por. 5	—

	Zaha Toder	—	V. 1	—	—	—
	Zaha Joan	Bo. 1	V. 1	—	por. 3	Ov. 10
	Jua Balam	Bo. 2	—	—	—	—
	Bersa Joan					

Portae 4.

Rhen

Kenez habet molam	Koch Lupas	Bo. 2	—	—	por. 4	—
	Koch Juan	Bo. 2	—	—	por. 15	—
De altă mînă:	Mogos Fwleph	—	V. 1	Eq. 1	—	—
Zechenj ferencznek	Zeme Lupas	—	—	Eq. 1	por. 4	—
	Torkos Joan	Bo. 1	—	—	—	—
Doctor Pelcz	Sustan Mattias	Bo. 1	—	—	—	—
atta,	Balus Peter	—	V. 1	Eq. 1	por. 7	—
	Volcz Andras	Bo. 2	—	—	por. 5	—
	Bath Farkas	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Volcz Laszar	—	V. 1	Eq. 1	—	—
porozlok	Pleh Gauriel					
	Pleh Ignatt					
	Rouaz Joan					
	Otrinka Lupas					
	Blagus Kraczon					
	Torkor Janos					
	Plewz Georgÿ					
	Giurka Mattias					
	Ignocza Lup					

Portae 6.

Pantosest

Kenez censum molend. debet solvere	Meroch Juan	Bo. 1	—	—	por. 5	—
	Pante Joan	Bo. 2	—	—	por. 2	—
	Gaje Lup	—	V. 1	—	por. 3	—
	Krezte Joan	—	V. 1	—	—	—
	Meroch Joan	—	V. 1	—	—	—
Porta 1	Pante Abraham					

Iste pagus totaliter est combustus per tartaros, suprascripti manent domi.

Henkeres. Balthesar Eordeogh

Kenez solvit censum molend.	Sztan Joan	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 6	Ov. 25
	Gaurila Simon	Bo. 1	—	—	por. 4	Ov. 35
	Bolna Peter	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 15	Ov. 65

	Doma Sztepan	—	V. 1	—	por. 12	Ov. 15
	Sztan Ignat	—	V. 1	—	por. 3	ov. 16
	Doma Juan	—	—	—	por. 5	ov. 15
	Doma Georgÿ	Bo. 2	—	—	—	ov. 35
	Doma Janos	Bo. 1	V. 1	—	por. 5	—
	Doma Bogate	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 25	ov. 65
	Doma Joan	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 25	ov. 65
	Stephan Giurko	Bo. 1	V.	—	por. 3	ov. 6
	Sztephani Sztephan					
	Stephan Gauruch					
	Doda Ioan					
	Fossa Mihal	Bo. 2	—	—	por. 15	ov. 60
	Fossa Giurko	Bo.	V. 1	—	—	—
	Fossa Mal	Bo. 2	—	—	—	ov. 8
	Vancia Juan	—	—	Eq. 1	por. 4	ov. 16
	Vancia Mihal	—	V. 1	—	—	ov. 20
	Vancia Mihal alter	Bo. 1	—	—	por. 8	ov. 16
	Hut Simon	—	—	—	por. 2	ov. 6
	Hut Thoma	—	—	—	—	ov. 15
	Pozmani Peter	—	V. 1	—	por. 3	ov. 8
Porozlok	Pazman Joan	—	—	—	—	ov. 8
	Jenete Giurko	Bo. 1	—	—	por. 4	ov. 20
	Jenete Simon	Bo. 2		—	por. 5	ov. 20
	Jenete Georgÿ	—	V. 1	—	—	—

Portae 8.

Michael Hitras Krainik habet sub se pagos sex

Burdest

Krainik et kenez habet molam	Hitras Mihal habet	Bo. 4	V. 2	Eq. 2	por. 10	Ov. 25
	Zeoke Mihalÿ	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 15	—
	Pupna Lup	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
	Belus Andre	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 15	—
	Kotor Sandor	—	V. 1	—	por. 5	ov. 16
	Grama Georgÿ	Bo. 1	V. 1	—	—	—
	Fekula Simon	Bo. 2	—	—	por. 12	—
	Ignat Joan	Bo. 2	—	—	—	—
	Ignat Juan	Bo. 2	V. 1	—	—	—

Portae 2.

Hothar

Kenez	Moga Ferencz					
	Kreczo Janos	Bo. 2	—	—	por. 3	ov. 20
	Krecz Pate	—	V. 1	—	por. 2	—
	Kotok Mihal	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Krecz Miklos	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 3	—

	Iuaczk Jazko	Bo. 1	—	—	por. 4	—
	Iuacha Krezta	—	V. 1	—	—	ov. 10
	Moga Giurka	—	V. 1	—	—	—
	Benk Matthias	Bo. 2	—	Eq. 1	—	—
	Klepeze Jon	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 8	—
Porozlo	Piti Georgÿ	—	V. 1	—	—	—
	Jude Georgÿ	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Jude Teodor	—	V. 1	—	—	—
	Jude Jon					
	Brat Teodor					
	Sztan Georgy					
	Gaban Nikor	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 5	—
	Juanka Lupa	—	V. 1	—	por. 3	—
	Vata Mathe	—	V. 1	—	por. 4	—
	Borla Szarak	Bo. 2	—	—	por. 3	—
	Sztano Teodor					
	Sztenech Mihal					

Portae 4.

Lonka

Kenez habet molam	Mos Miklos habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 12	—
	Mos Georgÿ	Bo. 2	V. 1	—	por. 15	—
	Kodo Georgÿ	—	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
	Gale Gall habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
	Bolda Mattias	—	—	—	por. 2	—
	Koto Simon					
	Koczo Pask					
	Foc Georgÿ	Bo. 1	V. 1	—	—	—
	Horga Lupas	Bo. 1	V. 1	—	por. 6	Ov. 10
	Horga Joan	Bo. 1	—	—	por. 6	—
	Horga Mihal					
	Horga Lupei					
	Poka Bard	—	—	Eq. 1	por. 2	—
	Poka Petro	Bo. 4	—	Eq. 1	por. 6	Ov. 35
	Poka Gion	Bo. 2	V. 1	—	por. 8	—
	Poka Georgÿ	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
	Hercen Peter					
	Gramat Peter	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
	Bere Thoma	—	—	Eq. 1	—	—
	Krezte Farkas	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 15	ov. 12
	Boken Mihalÿ	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
	Todika Joan	Bo. 1	—	—	por. 3	—
	Vlad Albo	Bo. 2	V. 1	—	por. 15	—
	Teder Sztancz	Bo. 2	—	—	—	—
Porozlo	Bota Lup	—	—	Eq. 1	por. 6	—

Portae 6.

Kolestij

Kenez debet censum molend.	Kola Janos	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 32
	Kola Peter	Bo. 2	—	Eq. 1	—	ov. 16
	Kola Krezte	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	ov. 30
	Kola Mattias	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 10
	Kola Mihalỹ	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
	Szincz Peter	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 6	ov. 30
	Sus Nika	Bo. 2	V. 2	—	por. 16	ov. 26
	Sus Gawril	Bo. 2	V. 1	—	por. 16	ov. 12
	Micla Lupas					
	Sus Dan	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 18
	Sus Kozt	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	ov. 16
	Panta Mattias	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	ov. 30
	Antal Janos	—	V. 2	—	—	—
	Thoma Petrus	Bo. 2	—	—	—	—
	Mos Mihalỹ	Bo. 2	—	—	—	—

Portae 2

Kerpenetw

Kenez molam	Floszna Opris	Bo.	V. 1	Eq. 1	por. 4	—
	Kornis Illies	—	—	—	por. 3	—
	Nerus Peter	—	—	—	por. 4	—
	Nerus Peter alter	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Jonka Matthias	Bo. 2	—	—	—	ov. 16
	Filep Peter	—	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
	Nikel Toder	Bo. 2	—	—	por. 4	—
	Nikle Bud	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 5	—
	Nikle Joan	Bo. 2	—	—	por. 5	—
	Vlagh Mihal	Bo. 2	—	—	—	—
	Giula Steph	—	V. 1	—	—	—
	Giula Georgỹ					
	Giula Mikola					
	Gaika Mattias	—	V. 1	—	—	—
	Ruse Joan	Bo. 2	—	—	—	—
	Basa Mattias	Bo. 2	—	—	—	—
	Basa Thoma	—	—	—	—	ov. 32
	Basa Lup	—	V. 1	—	—	—
	Basa Teodor	—	—	—	por. 4	—
	Basa Illies	Bo. 1	—	—	—	—
	Poka Petro	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 8	—
	Monia Petrus	Bo. 2	—	—	—	ov. 10
	Poka Vran	—	V. 1	—	—	—

Portae 3.

Szeljste

Kenez habet molam	Petriso Mathe	B.	V.	Eq. 1	por. 15	—
	Petriso Mihal	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 25
	Doma Lup	Bo. 2	—	—	por. 8	ov. 30
	Droch Joan	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Doma Bodi	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Sthefluka					
	Hede Brad	Bo. 2	—	—	—	—
	Heda Rad	—	—	—	—	ov. 10
	Buza Kiril	—	V. 1	—	por. 3	—
	Buda Mihal					
	Lupse Thoma					
	Buda Farkas	Bo. 2	—	—	—	ov. 10
	Male Juan	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 10
	Demjen Ignat	—	—	Eq. 1	—	—
	Plesech Farkas	—	V. 1	—	—	—
	Cholomok Abram	—	—	—	—	ov. 12
	Vodech Krez					
	Vodech Man					
	Balach Opris	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Balagh Georgÿ					
	Bebek Janos	—	—	—	—	ov. 75
	Bebek Teodor	—	—	—	por. 3	—
	Burasa Lupsa	Bo. 2	—	Eq. 1	—	ov. 10
	Giurka Juanus	—	V. 2	—	—	—
Porozlok	Stephanus Georgÿ Stephus Tiuadar					

Portae 5.

Totus districtus Belleniensis de omnibus solutionibus et servitiorum generibus unam habent legem et consuetudinem sicut supra scriptum est.

Item ex eodem districtu de singulis orgiis seu cubitibus lignorum ad fodinas cupri convehi solitorum solvunt singulae personae personae, hoc est unus quisque hospes, aliquando viginti quatuor denarios, aliquando vero saltem viginti denarios solvere solent.

Sequuntur pagi ad malleum fodinae ferreae et cupri pertinentes.

Boÿ

Molendinum unius rotae habet	Theodor Mussa habet	Bo. 2	—	—	por. 3	—
	Mihuczat Tille	Bo. 2	—	—	—	—
	Rach Miklos	—	V. 1	—	—	—
	Kucza Stanczul	Bo. 2	—	—	—	—
	Koman Miklonus					

	Ilka Mattias	—	—	—	por. 4	—
	Vidosouan Bon	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
	Herman Kereczu	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	—
	Mihucza Lup. Magister Brat Georgÿ					
	Hulpe Gecze	—	V. 1	—	—	—
Molam habet	Hulpe Janko	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Hulpe Jonas	Bo. 2	—	—	—	—
	Teorett Janos	—	V. 1	—	—	—
	Poianar Mihal	Bo. 1	V. 1	Eq. 1	—	—
	Demjen Janos	Bo. 1	V. 1	Eq. 4	—	—
	Czukra Demeter	Bo. 2	V. 1	Eq. 3	—	—
	Lupsa Dottie Relicta					
	Puls Lup	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 1	—
	Pus Peterko	—	V. 2	—	por. 3	—
Batko	Popa Mattias	—	—	—	por. 3	—
	Popa Mikula	—	V. 1	Eq. 1	—	—

Portae 10.

Census horum.

Ab initio ex quo malleus ferreus est erectus nullum censum praestare soliti sunt et nunc vero praestant aliud, nisi quod pro calefaciendo ferro carbones singulis hebdomadis vehunt, ligna findunt, carbones cremant. Si vero negligit carbones importare, mulctam unius floreni solvunt, et nihilominus etiam carbones neglectos inducere debent; dictam mulctam unius floreni officiali solent dare. Pro festo Nativitatis muneris gratia offerre solent officiali ex isto pago unum leporem. Item singulae domus unam galinam. Extra ordinarii si casu aliquo suae maiestatis homines Belleniensi venire continget, pro eorum possibilitate honorarium de avena, galinis et id genus aliis ex dispensatione officialis offerre solent. Ad festum Nativitatis et Paschatis una septimana refectillantur a laboribus. Tempore messis integrum mensem habent recreationis.

Officiali praestare tenentur falcationem foeni ad unum medium diem, similiter et metendo.

Educillum non habent, sed officialis procurat de vino, quod in rationem suam educillarunt in domo mallei.

Kralioua

Frissa Mattias cum filio					
Michaele Judex	Bo. 6	V. 1	Eq. 6	por. 20	—
Frissa Dan habet	Bo. 4	V. 2	Eq. 2	por. 6	—
Murt Tiuadar	Bo. 2	V. 2	—	por. 3	—
Ferencz Mihal	—	V. 1	Eq. 1	por. 6	—
Gencz Pante	—	V. 3	—	por. 4	—
Gidos Mattias	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—

Czokka Pante	Bo. 2	V. 3	—	por. 3	—
Czonka Toder	Bo. 1	—	—	—	—
Czoka Peter	—	V. 1	—	—	—
Zturzo Simon	—	V. 2	—	—	—
Buffio Anna	Bo. 4	V. 4	—	por. 8	—
Buh Mait	Bo. 2	V. 2	—	por. 2	—
Lazar Gawriel	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	Cap. 30
Herka Janko	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
Drucha Lup	—	V. 3	—	por. 1	—
Frenczon	Bo. 4	V. 3	—	por. 10	—
Barra Ignat	Bo. 2	V. 1	—	por. 1	—
Barra Pocz	Bo. 2	V. 2	—	por. 3	—
Hai Joan	Bo. 4	V. 3	—	por. 5	—
Barra Lazlo	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
Barra Farkas	—	V. 1	—	por. 1	—
Ferencz Miklos	—	V. 1	Eq. 2	—	—

Census

Isti nullum contribuunt censum, solummodo mittuntur sicuti precones ad alios pagos convocandos. Praestant labores ad malleum, praesertim sepiunt aquam, si in aliquo loco rivulus discerpierit. Reliqua omnia eodem modo, uti praecedens pagus praestant.

Svsd

Lupas Peterko Judex	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
Zele Lup	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—
Bogdanicza Relicta	Bo. 1	V. 1	—	por. 2	—
Czipo Joan	Bo. 1	V. 1	—	por. 5	—
Lupas pauper					
Chora Georgÿ	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
Chara Janos	—	V. 1	—	por. 1	—
Chara Zah	—	V. 1	—	por. 4	—
Borcza Demjen	Bo. 2	V. 1	—	por. 7	ov. 10
Bolos Janko	Bo. 2	V. 1	—	—	—
Bolos Kezt	Bo. 2	—	—	por. 1	—
Bolos Palko	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
Petrus Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 1	—
Berillo Ruz	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	ou. et cap. 14
Berillo Petriko	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
Berille Ztan	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
Berille Godan (?) vitulum 1					
Giurgj	—	V. 1	—	por. 2	—
Jones Berle	Bo. 2	V. 2	—	por. 7	—
Berille Gruz	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
Berille Mattias	Bo. 2	V. 1	—	por. 7	—

Berille Lup	—	V. 1	—	por. 3	—
Berille Lazlo	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
Brendussa	—	—	—	por. 1	—
Laza Jon	Bo. 2 et unum vitulum	—	—	por. 7	—
Teklas Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 8	—
Moga Mikla	Bo. 1	—	—	por. 4	—
Stok Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 10	—
Douan Jon	Bo. 3	—	—	por. 4	—
Douan Tŷa	Bo. 2	—	—	—	—
Moga Janko	—	—	—	por. 5	—
Klepcze Janos	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
Klepcze Miklos	—	V. 1	—	por. 2	—
Klepcze Janko	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	—
Klepcze Janos	Bo. 2	V. 1	—	—	—
Kerli Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 10	—
Kerlik Peter	Bo. 2	Va. 1	—	por. 4	—
Idua nihil habet					
Niztor Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
Neztor Dan					

Censum nullum. Labores ad malleum praestant. Honoraria officiali per omnia uti primus pagus.

Si in adulterio deprehensus fuerit, vel si divortium committerunt, solvunt officiali fl. 6. Sic de furto etiam si morti fur non adjudicabitur idem solvit.

Laza Dragus cum tribus fratribus libertini in una domo nihil praestant, sed cum officiali si opus est consurgunt et ad bellum vadunt.

Blehen

Puskaluj Judex	Bo. 2	V. 1	—	—	—	
Puzka Janos	Bo. 2	V. 2	—	por. 4	ov. cap.	20
Puzka Tiuadar	—	—	—	—	ov.	10
Gaura Tiuadar	—	V. 2	—	—	—	
Hanczagan Lazlo	Bo. 2	V. 2	—	—	ov.	9
Hanczagan Jon	Bo. 2	V. 2	—	—	ov.	10
Dan Supa	Bo. 2	V. 1	—	—	ov.	10
Dan Peter	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	ov.	10
Thoma Georgÿ	—	—	—	—	ov.	15
Hanos Georgÿ	Bo. 2	V. 1	—	—	ov.	6
Mors Niere	Bo. 2	V. 2	—	—	ov.	6
Supas Simon	Bo. 2	V. 2	—	por. 10	ov.	20
Supan Janos	Bo. 1	V. 1	—	—	ov.	3
Supa Georgÿ	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. ca.	20
Okian Marta	Bo. 4	—	—	—	ov. ca.	40
Mos Gawril	Bo. 1	V. 1	—	por. 6	ov. ca.	9

Mos Peter	Bo. 1	V. 1	—	por. 4	ov.	6
Okian Georgỹ	Bo. 2	—	—	—	—	
Haczar Lupas						
Sipa Miklos	—	V. 1	—	—	—	

Praestant, uti praecedentes, labores.

Vrszest

Sandra Veszi	Bo. 1	V. 2		por. 4	—	
	Juvencos 2					
Sandra Peter	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	ov.	16
Grecze Janos	Bo. 2	V. 1	—	—	—	
Mosul Balk	Bo. 2	V. 1	—	—	—	
Krez Mattias	Bo. 1	—	—	—	—	
Nanion nihil						
Morecz Palko	Bo. 2	V. 1	—	—	—	
Grecz Mihal	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	ov.	10
Balkj Jon	Bo. 2	V. 1	—	—	—	
Grendenanj	Bo. 1	—	—	—	cap.	4
Kokos Ban	Bo. 2	V. 1	—	—	—	
Moricz Kozt.	Bo. 1	V. 1	—	—	—	
Balt Mihal	Bo. 1	V. 1	—	—	ov.	4
Balint Peter	Bo. 2	—	—	—	—	
Kokos Balint	—	—	—	—	ov. cap.	10
Tibarcze	Bo. 1	V. 1	—	por. 4	—	
Tiba Peterne	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—	
Sanbus Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	ov.	10
Sandra Karaczon	Bo. 2	V. 1	—	por. 8	—	
Sandra Peterko	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	—	
Fortun Perko	—	—	—	por. 6	ov.	10
Sandor Tiuadar	Bo. 2	V. 2	—	—	—	
Sandra Joon	—	—	—	—	ov. ca.	10
Sandra Mera	Bo. 2	V. 1	—	—	—	
Sandra Karaczon	Bo. 1	—	—	—	ov.	10
Sandor Albul	Bo. 2	—	—	—	—	

Census

Censum nullum habent. Labores ad fodinam cupream praestant, reliqua uti in primo pago.

Zohodol

Perna Mattias	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 5	Ov.	30
Giurko Lupul	Bo. 2	V. 2	—	por. 6	ov.	35
Ztrucza Juon	Bo. 2	—	—	por. 6	ov.	30
Mihal Tiuader	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	ov.	20

Perna Janos	Bo. 1	V. 1	—	por. 3	ov. 10
Mihaicz Matt	Bo. 1	V. 1	—	por. 6	ov. 20
Perna Peter	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	ov. 5
Musa Takes	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 9	ov. 20
Musa Mihal	Bo. 2	V. 2	—	por. 10	ov. 30
Stole Janos	Bo. 2	V. 2	—	por. 3	ov. 20
Rem Georgÿ	Bo. 2	V. 1	—	—	—
Pispek Janos	Bo. 2	—	—	por. 6	ov. 32
Gorota Flore	—	—	—	—	ov. 32
Ztancz Juan	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 6
Cheptora Peter	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	ov. 15
Gassa Cet	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 6	—
Mikle Janos	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	ov. 20
Bara Farkas	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	ov. 35
Maris Juuan	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	ov. 30
Bogie	Bo. 2	V. 2	—	por. 10	ov. 60
Deregh Mattias	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	ov. 40
Deregh Peter	—	V. 1	—	—	ov. 25
Deregh Stain	—	—	—	—	ov. 40

Census

Nullum censum habent. Labores ad malleum praestant, uti alii, ex fodinis lapides vehunt et alia omnia faciunt.

Keómpeólsboÿ

Maxin Peter Judex	Bo. 2	V. 2	Eq. 2	por. 4	Ov. 12
Sidoua Miklos	Bo. 1	V. 1	—	por. 6	ov. 20
Sidouan Grozan	Bo. 1	V. 2	—	por. 3	ov. 30
Sidouan Mattias	Bo. 2	V. 2	—	—	ov. 35
Sidouan Lup	Bo. 2	—	—	—	ov. 45
Danchul habet	Bo. 2	—	—	—	ov. 20
Maxen Dragus	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	ov. 50
Trokar Georgÿ	Bo. 2	—	—	por. 3	ov. 20
Trokar Bankos	—	V. 1	Eq. 1	—	ov. 12
Trokar Dan	Bo. 1	—	—	—	ov. 10
Danka Peter	Bo. 1	V. 1	—	—	ov. 10
Danka Janos	Bo. 2	V. 1	—	—	—
Dancze Nika	Bo. 2	—	—	—	—
Thoma Jon	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	ov. 10
Thoma Peter	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 3	ov. 35
Thoma Andrucz	Bo. 2	V. 1	—	por. 1	ov. 30
Buza Joon	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 5	ov. 10
Agerto Karaczon	—	—	—	por. 6	ov. 45
Kecztrra Janos	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 7
Bertott Juan	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	ov. 26
Ztoÿcza Joon	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	ov. 40

Bertok Triffan	—	—	—	—	ov. 15
Lakrecz Dragus	Bo. 2	V. 2	—	—	ov. 26
Krez Mikola	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	ov. 50
Kreczur	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 7
Krez Jun	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 2	ov. 20
Danucz Janos	Bo. 2	V. 2	—	por. 3	ov. 15
Raczuan Jon	Bo. 2	V. 2	—	por. 6	ov. 20
Haza Mattias	Bo. 3	V. 1	—	por. 8	—
Beliste Kozt	Bo. 2	V. 2	—	por. 5	ov. 30
Beliste Peter	Bo. 1	V. 1	—	—	ov. 7
Ples Georgÿ	Bo. 1	V. 1	—	—	ov. 15
Laza Georgÿ	—	—	—	por. 6	ov. 40
Roska Miklos	Bo. 2	V. 1	—	—	—
Trifful	Bo. 2	—	—	—	—
Dancza Mik	B. 1	Va. 1	—	—	ov. 5
Baja Lupas	Bo. 2	—	—	—	—

Census

Nullum censum praestant, labores ad fodinam uti et alii, decimam non dant de agnis, sed singuli dant officiali muneris gratia unum agnum.

Foltesth Sukan

Giurgion Judex	Bo. 4	V. 2	Eq. 2	por. 15	Ov. 15
Lazucza Joon	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
Lazucza Peter	—	V. 1	—	por. 5	ov. 10
Lazucza Marton					
Lazucza Nikor	Juvencus 1		—	por. 2	—
Jukob Lazucza	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 2	—
Barbocz Philep	—	—	—	por. 3	—
Barbucz Toder	Bo. 1	V. 1	—	por. 4	—
Barbucz Janos	—	V. 2	—	por. 1	—
Tsurda Mathe	Bo. 2	—	—	por. 2	—
Czurda Teodor	Bo. 1	Va. 3	—	por. 4	—
Zurde Janos	—	—	—	—	ov. 12
Georgÿ Peter	Bo. 3	V. 2	—	por. 5	—
Folta Peter	Bo. 4	V. 2	Eq. 1	por. 14	Ov. 20
Folta Jo	Bo. 7	V. 1	—	por. 4	—
Folta Lupa	Vituli 2	V. 1	—	por. 3	ov. 3
Ztena Peter	Bo. 4	V. 1	—	por. 12	ov. 40
*Ztana Matul	*Bo. 1	V. 1	—	por. 3	ov. 20
*Panch Matul	—	—	—	*por. 6	muta ordinem.
Ztania Peter	Bo. 3	V. 1	—	por. 4	ov. 35
Bachin Farkas	—	Va. 1	—	—	—
Ztena Juhan					

Suk Mattias	Bo. 3	Va. 2	—	por. 4	—
Suk Juuon					
Georgÿ Mathe	—	Va. 2	—	por. 4	ov. 30
Simon Fretazin (?)	—	—	—	—	ov. 3
Maris Farkas	—	Va. 1	—	por. 2	—
Maris Adron	—	V. 2	—	por. 2	—
Johannes Tiuadar	Bo. 2	V. 2	—		—
Juanis Dragus	—	—	—	por. 2	ov. 8

Census

Censum pecuniarum nullum solvunt. Labores findendo ligna, carbones cremando, uti primus pagos[15] per omnia praestant ad malleum ferrei.

Walle nigra

Zerdan[16] Judex	Bo.	V. 2	Eq. 2	por. 2	ov. 40
Zup Farkas	—	V. 2	Eq. 1	por. 6	—
Zir Mattias	—	Va. 1	Eq. 1	—	—
Zir Mihalj	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 16	ov. 20
Zir Mika	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 20	ov. 20
Duczj Ztanch	Bo. 1	Va. 1	—	por. 20	—
Lazlo Juon	Bo. 1	V. 1	Eq. 1	por. 4	—
Dulchin Lazlo	Bo. 1	Va. 1	—	por. 1	—
Dulchin Juon	Bo. 2	V. 2	—	por. 4	—
Dulchin Mitt	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	—
Dulchin Lupas	Bo. 1	Va. 1	Eq. 1	por. 20	—
Duczin Janos	Bo. 1	Va. 1	Eq. 1	por. 10	—
Kozte Georgÿ	Bo. 1	Va. 2	—	por. 4	—
Kozte Jeremias	Bo. 2	Vitul 1	—	—	—
Kozta Peter	Bo. 2	V. 2	—	por. 8	—
Kukurbeteó Juuan	—	Va. 1	—	por. 10	—
Kukurbeteó Joon	Bo. 3	—	—	por. 2	ov. 4
Kukurbeta Imre	Bo. 1	V. 1	—	por. 8	ov. 20
Kukurbeta Igna	Bo. 1	Va. 1	—	por. 3	ov. 8
Kukurbeta Mika	—	Va. 2	—	por. 8	ov. 8
Kukurbeta Joon	Bo. 1	Va. 1	—	por. 14	ov. 12
Kukurbeta Karaczon	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 3	—
Kukurbeta Joon	Bo. 2	—	—	por. 6	—
Kukurbeta Georgÿ	—	—	—	por. 2	—

Census

Censum pecuniarum nullum solvunt. Idem praestant de laboribus ad fodinas, quod praecedentes pagi.

[15] In loc de: pagus.
[16] Sau: Zirdan.

Also Warzan

Hudina Joon Judex	Bo. 2	Va. 1	—	por. 4	ov. 20
Kaura Mattias	Bo. 2	Va. 3	—	por. 4	—
Kaura Janos	—	Va. 4	Eq. 1	por. 3	ov. 8
Kaura Georgỹ	—	Va. 1	Eq. 1	por. 2	—
Czeh Mattias	Bo. 2	Va. 2	Eq. 1	por. 6	ov. 10
Padun					
Suk Juuan	—	Va. 1	—	por. 1	—
Ztanczo Farkas	—	Va. 2	—	por. 2	—
Ztanczo Trifful	Bo. 2	—	Eq. 2	por. 8	—
Bogh Juuon	Bo. 2	V. 1	—	—	—
Dulo Janos	—	Va. 1	—	por. 3	ov. 2
Dulo Juuan	Bo. 1	Va. 1	—	por. 12	—
Dominica Mattias	Bo. 1	Va. 1	—	por. 12	ov. 20
Czeh Mihal	Bo. 2	V. 2	—	por. 4	—
Dulo Petrus	—	Va. 2	—	por. 6	ov. 8
Phileóp Lukacz	—	Va. 3	Eq. 2	—	—
Bals Peter	—	Va. 1	—	—	—
Labos Janos	Bo. 2	—	—	por. 4	—
Phileóph Mattias	Bo. 2	V. 3	Eq. 1	por. 12	—

Census

Nullum pecuniarum censum habent. Labores eosdem praestant quos praecedentes.

Felseó Warsall

Poplis Markui	Bo. 1	Va. 1	—	—	
Musz Mihal	Bo. 2	V. 3	Eq. 3	por. 5	
Satt Mattias	Bo. 2	Va. 2	Eq. 1	por. 1	
Keól Mihall	—	Va. 2	—	—	
Hangacz Janos	—	Va. 1	—	—	
Hangacz Mattias	—	Va. 1	—	—	cap. 10
Hangacz Jank					
Hangacz Joon	Bo. 1	Va. 1	—	—	
Hangacz	Bo. 1	Va. 1	—	—	
Vajkucz Janos	Bo. 1	Va. 1	—	—	
Laiko Mattias	Bo. 2	Va. 2	—	—	cap. 6
Wlekucz Bladun	—	Va. 1	Eq. 2	—	cap. 6
Wlekucz Gicza	Bo. 1	Va. 2	—	por. 1	
Czenta Miklos	Bo. 2	Va. 1	—		
Czinte Peter	Bo. 2	Va. 2	—	por. 2	cap. 20
Czinte Ztanczu	—	Va. 2	—	por. 1	cap. 12
Toderuz	—	Va. 2	—	—	cap. 8
Toader Lupas					

Vngur Lupas	—	Va. 1	—	—	—
Dobra Mattias	—	Va. 2	Eq. 1	por. 1	—
Sandara Joan	—	Va. 2	—	—	—
Sandra Lups	—	—	—	por. 2	ov. 20
Arad Veszil	Bo. 3	Va. 1	—	por. 10	ov. 20
Aradaorod	Bo. 2	Va. 1	—	por. 4	ov. 10
Thoma Mihal	—	—	—	por. 5	ov. 20
Thoma Peter	Bo. 1	Va. 1	—	—	—
Thoma Janos	—	Va. 1	—	por. 5	ov. 22
Thoma Mathe	Bo. 2	Va. 2	Eq. 2	por. 5	ov. 36
Thoma Frich	—	Va. 1	—	por. 3	—
Thoma Arat	—	Va. 1	—	por. 6	—
Thoma Mathe	Bo. 2	Va. 2	Eq. 1	por. 6	ov. 16
Thoma Farkas	Bo. 2	Va. 2	Eq. 1	por. 5	ov. 12
Igna Peter Tomuncha	Bo. 2	Va. 2	—	por. 5	—
Igna Joon	Bo. 2	Va. 2	Eq. 1	por. 6	ov. 32
Barbi Janos	Bo. 1	Va. 2	—	—	—
Bar Lukucz	Bo. 1	Va. 1	—	—	—
Bar Mattias	Bo. 1	Va. 1	Eq. 1	por. 4	—
Vngor Mathe	Bo. 4	Va. 3	Eq. 1	por. 10	ov. 35
Fitkaurz	Bo. 2	Va. 1	—	—	—
Fitka Lup	Bo. 2	Va. 2	—	por. 4	—
Fitka Peter	Bo. 2	Va. 2	—	por. 3	—
Fitka Petriko	—	—	—	por. 5	ov. 35
Fitka Lups	—	Va. 2	—	por. 6	—
Kozma Farkas	—	Va. 2	—	—	—
Chora Ztanch	—				—
Chora Georgÿ	—	Va. 1	—	—	ov. 6
Lukas Mattias	—	Va. 1	—	—	—
Lukas Georgÿ	—	Va. 1	—	—	—
Wulia Georgÿ					—

Census

Censum pecuniarum nullum solvunt. Labores ad malleum ferri uti primus pagus praestant.

Magistri et servitores fabri mallei

Bene, magister fabrum habet hebdomadatim duos florenos hungaricales. Ex his si laborat solvitur singulis hebdomadibus unus florenus. Alter vero expleta angaria posita ratione cum ipso per officialem solvitur.

Vidus Joon: Iste est magister distillatoriae fornacis, quae și fluit bene, sin minus laborat in malleo cum caeteris fabris habet hebdomadatim unum et medium florenum. Medius singulis hebdomadibus exolvitur. Unus autem florenus numeratur illi expleta angaria et ratione cum ipso inita.

Koman Miklos: habet per septimanam florenum unum, denarios viginti quinque, pro septimana exolvitur illi d. 50. Restantia expleta angaria ut caeteris numeratur illi.

Turza Mattias (?) R. d. 75. per septimanam habet d. 50.

Idus Peterko f. (!) d. 75 similiter uti praecedens.

Isti juxta eorum conscientiam et fide deo et suae maiestati debitam fatentur per unum diem et noctem, ita tamen si omnia necessaria tam aquarum, carbonum, adsunt, non plus quam quinque centenarios ferri posse ipsos elaborare. Die sabbathi non laborant. Ferri lapides in fodina quaerunt et eruunt subditi, et nemini praeter hos magistros solvitur pecuniis. Unum centenarium ferri datur f. 4.

Ad fabros exponitur per hebdomadam f. 7. d. 50.

Sequuntur pagi ad fodinam cupream pertinentes.

Poiam

Kenez habet molam	Bar Farkas	Bo.	V. 1	Eq. 1	—	ov. 65
	Bar Thakus	Bo.	V. 1	Eq. 1	por. 4	ov. 80
	Bar Ztanch	—	—	—	—	ov. 14
	Bar Juanich	Bo. 2	Va. 2	—	por. 2	ov. 10
	Bar Banbuch	Bo. 1	V. 2	Eq. 1	por. 2	—
	Bar Mihal	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 4	ov. 50
	Bar Farkas	Bo.	V. 2	Eq. 1	por. 3	—
	Bar Sztan	—	—	—	por. 4	ov. 35
	Bar Giurka	—	—	—	por. 6	ov. 35
	Bar Georgÿ	—	—	Eq. 1	por. 6	ov. 60
	Bar Farkas	Bo. 1	Va. 1	—	por. 3	ov. 26
	Nika Mihal	—	V. 1	—	por. 2	—
	Krecz Juan	—	Va. 2	Eq. 1	por. 4	ov. 26
	Krecz Janos	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 2	ov. 25
	Krecz Luka	Bo. 2	V. 2	—	—	ov. 10
	Krecz Nikott	—	—	Eq. 1	por. 3	—
	Kozta Petro	—	V. 1	Eq. 1	por. 2	ov. 20
	Negora Janos	Bo. 1	Va. 1	Eq. 1	por. 2	ov. 70
	Serban Teoder	—	Va. 2	Eq. 1	por. 3	ov. 25
	Theodor Juon	—	Va. 3	—	—	—
	Toder Ignat	Bo. 1	V. 2	—	por. 2	—
	Kozte Toder	—	—	Eq. 1	por. 1	—
	Musa Joan Kozte Lup	—	—	Eq. 1	—	—
	Negra Thamas Musa Mattias	—	Va. 2	Eq. 1	por. 2	ov. 20
	Veza Teoder	—	Va. 2	—	—	—

Kabola Georgÿ	—	Va. 2	—	—	—
Pucza Marton					
Barb Jan	—	—	Eq. 1	—	ov. 6

Portae 2.

Census.

Censum pecuniarum nullum solvunt, sed ad malleum cupreum ibidem in Poiam in die duos homines ad laborandum, tertium vero pro excubiis nocturnis singulis diebus praestare solent.

Scandulas et id genus alios ligneos labores pro fodina necessarios facere solent.

Item pro expeditionibus necessariis partim Belleniense, partim ad alia loca necessaria si mitti debeant in eo casu praestare.

Item pratum suae maiestatis falcare et componere cum vicinis pagis tenentur, quo foeno boves vel equi suae maiestatis ibidem interteneri ad labores fodinae soliti alumtur.

Ligna secant pro laboribus, de quorum orgia una solvuntur illis per officialem d. 18, nonnunquam plus vel minus.

Decimas porcorum, ovium, caprarum solvere tenentur praemisso tantummodo sicuti alii pagi, nempe de centum unum, si vero saltem decem habuerit, unum tollit decimator, si novem non excedit, eximuntur denariis duobus, similiter de examinibus apum.

Pro festo Nativitatis et Paschatis de singulis portis dant unam gallinam, item butyri mediam unam.

Item in Bacchanalibus unum damam vel cervum, vel loco eius sex florenos solvunt officiali.

Item birsagium solvunt veluti praecedentes pagi.

Item a molendino debet solvere kenez unam lodicem vel tegulam, vel loco eius f. 1. Item unum porcum saginatum, vel loco f. 1. Item agnum castratum, vel loco eorum (!) f. 1.

Kis Bania

Istuan Peter Judex	Bo. 4	V. 2	Eq. 4	por. 10	ov. 25
Demeter Ferencz	Bo. 5	V. 1	Eq. 1	por. 16	ov. 60
Czik Balas	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 10	—
Ambrus Peter	Bo. 4	V. 2	Eq. 3	por. 12	ov. 60
Ambrus Balint	Bo. 4	V. 3	—	por. 6	—
Ambrus Marton	Bo. 5	V. 4	Eq. 4	por. 16	ov. 80
Palko Antal	Bo. 2	V. 3	Eq. 5	por. 20	ov. 40
Palko Miklos	Bo. 4	V. 2	—	por. 10	ov. 12
Balasko Isaak	Bo. 1	V. 1	Eq. 4	—	—
Saragh Mihalÿ					
Ambrus Janczÿ	B.	V. 2	Eq. 1	por. 10	—
Benkó Peter	—	—	—	—	ov. 100
Benkó Andras	—	—	—	—	ov. 65
Vngor Tiuadar	—	V. 3	—	—	—

Has Mihalÿ	Bo. 1	V. 2	Eq. 2	por. 10	—
Kasa Mattias	—	V. 2	—	—	—
Philep Gabor	Bo. 5	V. 3	Eq. 3	por. 18	ov. 75
Heusel Georgÿ					
Toder Peter habet	—	V. 1	—	por. 3	—
Totth Janos	—	—	Eq. 1	—	ov. 12
Philep Janos	Bo. 3	V. 6	Eq. 3	por. 12	ov. 70
Lukacz Gaspar	—	—	—	—	ov. 16
Bene Balint	—	V. 1	Eq. 3	por. 10	ov. 60
Cheh Tamasne	Bo. 2	V. 1	—	por. 12	—
Ambrus Kovacz					
Bolka Istuan					
Lukacz Janos					
Buga Mattias					
Balasko Mihalÿ	B.	V. 2	Eq. 1	por. 10	—
Maczdo					
Janko Fitka	—	V. 2	—	por. 8	ov. 60
Seban Kreczo	Bo. 2	V. 3	—	por. 6	ov. 32
Sarak Georgÿ	B.	V. 1	—	—	ov. 35
Baniaz Mihalÿ					
Veoreos Mihalÿ	—	V. 3	—	—	—
Varsal Lorincz					
Nan Joan	—	V. 2	Eq. 1	por. 6	—
Nan Juan	—	—	Eq. 1	por. 3	ov. 12
Nan Juon	—	—	—	por. 3	—
Nan Toder	—	—	—	por. 4	ov. 10
Nan Ignat	—	V. 2	—	por. 5	—
Nan Simon	—	—	Eq. 1	—	ov. 25

Censum pecuniarum nullum solvunt, sed omnia servitia praestare solent in fodina cupri. Nullam decimam praestant.

Fonacz

Kenez habet						
molam	Krezer Peter	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por.	ov. 34
	Tiuadar Niko	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	—	ov. 16
Magister (!)						
Architecti	Teodor Lupse	Bo.	V. 2	—	—	ov. 2
	Cinege Mihalÿ	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 1	—
	Cinege Peter	—	V. 1	—	—	—
	Cinege Demeter	—	V. 1	—	—	ov. 3
	Akin Jeon	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 20
	Akin Farkas	—	V. 2	—	—	—
	Miklos Juan	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 3	ov. 8
	Akin Mihalÿ	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 15
	Doma Juan	—	V. 2	Eq. 2	—	ov. 15
	Doma Joan	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	ov. 13

	Serban Matte	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
	Bela Mikola	—	V. 1	—	—	—
	Bela Thomas	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
	Serban Janos	Bo. 2	—	—	—	ov. 15
	Serban Petriko	Bo. 2	V. 2	—	—	—
	Fekes Dan	—	—	—	—	ov. 35
	Mihal Joon	Bo. 1	V. 1	—	—	ov. 2
	Jankj Joon	—	—	—	—	ov. 26
	Bott Mattias					
	Bott Vezzell	—	Va. 1	—	—	—
	Bott Aron	—	V. 2	—	—	—
Piscatores	Baja Georgȳ					
	Baja Igna					
	Bott Lup	—	V. 1	—	—	—
	Triful					
	Giurka Joan	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 7
	Giurka Mattias	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Serat Peter	—	V. 1	—	—	—
	Dragosi Juan	Bo. 2	V. 1	Eq.	—	ov. 10
	Mazagh Janos	—	V. 1	—	—	—
	Feczik Georgȳ	—	—	—	—	ov. 15
	Andras Teodor	—	—	—	—	ov. 15
	Andras Janko	Bo. 1	—	Eq. 2	—	—
	Andras Mikola	—	—	Eq. 1	—	—
	Pons Juan	Bo. 2	V. 1	—	—	ov. 20
	Ponsa Mattias	—	—	Eq. 2	—	ov. 15
	Bigese Mihalȳ	—	V. 1	—	—	—
	Bigese Farkas	—	V. 2	—	—	—
	Bigese Thoma	—	—	Eq. 1	—	—
	Bigese Mattias	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Bigese Toder					
	Bolko Mihal	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Balan Janos	—	V. 1	—	—	ov. 8
	Balan Nikor	Bo. 2	—	Eq. 1	—	—
	Belk Andras	—	V. 1	—	—	ov. 15
	Petra Dancz	Bo. 1	—	Eq. 1	—	—
	Illie Stephan	Bo. 2	—	—	—	—
	Illie Peter	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
	Illie Stephan	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	—	—
	Andras Lupsa	Bo. 2	V. 1	—	por. 5	—
	Mad Illies	Bo. 2	V. 1	—	por. 3	ov. 8

Portae 6½

Censum pecuniarum non contribuunt, sed singulis diebus ad fodinam cupri unum hominem ad diversas labores necessarias transmittunt.

Item singulis diebus per hebdomadam ad devehenda ligna singulos

quatuor boves, exceptis piscatoribus et architectis, qui libertini sunt abuti laboribus et contributionibus, dare solent.

Item, quia propter labores praescriptos non solvunt dicam suae maiestati, ideo loco dicae septem oves cum agnellis praestare tenentur.

Item. Ex porcis quoque non dant decimam, sed loco eius tota communitas dat septem porcos bene saginatos.

Item pro festo Nativitatis Domini et Paschatis de singulis portis unam galinam, duos panes circulares, ova pro libitu provisoris dare solent.

Item: Foeneta suae maiestatis ibidem circa fodinas existentes falcare et in acervum componere solent.

Item: Ibidem terras arabiles suae maiestatis, si avena inseminantur, arare, metere et componere solent.

Item ad festum Nativitatis Domini tribus leporibus officiali, vel si casu cervum vel damam habere possunt gratificantur.

Segistell

Judex habet molam	Theodor Janos	Bo. 2	V.	Eq. 1	por. 3	ov. 16
	Toder Tiuadar	Bo. 2	—	—	—	ov. 4
	Toder Tudok	Bo. 1	—	Eq. 1	por. 2	—
	Toder Demjen	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Hanos Janos	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 6	ov. 16
	Hannes Thoma	Bo. 3	V. 1	Eq. 1	por. 10	ov. 10
	Marina Peter	—	—	Eq. 1	—	—
	Hanus Lup	—	—	Eq. 1	—	ov. 6
	Progia Ztan	—	—	—	—	ov. 35
	Progia Mate	Bo. 1	V. 1	—	—	ov. 10
	Bodor Nika	Bo. 2	V. 1	—	por. 7	ov. 15
	Bodor Joan					
	Progia Juan	—	—	—	por. 5	ov. 16
	Bodor Ztanko	Bo. 2	—	—	—	—
	Bodor Abraham	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	ov. 8
	Begis Lups	—	—	Eq. 1	—	—
	Magoras Peter					
	Magoras Paska					
	Magoras Tudok	Bo. 2	—	—	—	—
	Magoras Marko					
	Soika Stephan	Bo. 2	Va. 2	—	por. 8	ov. 35
	Korka Juan	—	V. 1	—	por. 1	—
	Jouite Jeremias	—	—	—	por. 6	ov. 8
	Lupe Peter	—	Va. 1	—	—	ov. 16
	Barbora Joon	Bo. 1	Va. 1	—	—	—
	Thoma Gauriel	Bo. 1	—	—	—	—
	Thoma Lupas	—	—	Eq. 1	—	—
	Thoma Miklos	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 6	—
	Petro Simon	Bo. 1	V. 2	—	—	—

Portae 4.

Censum pecuniarum non solvunt, sed singulis diebus per septimanam unum equum et unum hominem ad fodinam cupream dare tenentur.

Item: Ad festum Nativitatis tenentur dare de quatuor portis duos lepores vel si haberi possit cervum aut damam dare tenentur. Duos panes circulares una vice, quatuor galinas. Sic ad festum Paschatis.

Decima porcorum et ovium eadem est ut in praecedentibus pagis.

Item foenum suae maiestati congregant et falcant et caetera servitia quoque praestare solent.

Felseó Kompantth

Kenez habet molam	Baiko Abram habet	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 4	—
	Miklos Georgÿ	Bo. 6	—	Eq. 2	por. 15	ov. 10
	Handa Mattias	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 10	—
	Pwe Joon	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Miklos Mattias	—	—	Eq. 1	—	—
	Sandra Peter	Bo. 1	—	—	por. 6	—
	Stephan Abraham	Bo. 2	—	Eq. 2	—	—
	Bonta Jonas					
	Fresza Mattias			Eq. 1		
	Czonka Miklos	—	V. 1	Eq. 1	por. 4	—
	Czonka Janos	—	V. 2	—	por. 1	—
	Czonka Teodor	—	V. 1	—	—	—
	Sandra Luxa	—	V. 1	Eq. 2	por. 2	ov. 8
	Lucas Joon					
	Cziurka Mattias	—	—	—	—	ov. 10
	For Mattias	—	—	Eq. 1	por. 2	ov. 8
	Lucas Mattias	Bo. 2	—	Eq. 1	por. 4	ov. 8
	For Juan habet	Bo. 2	V. 1	—	por. 8	ov. 8
	For Ztancz	Bo. 4	—	Eq. 1	por. 10	ov. 35
	For Boczokan	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 3	ov. 6
	For Toder habet	Bo. 2	V. 1	—	—	—
	Handa Lupas	—	V. 1	Eq. 1	por. 3	—
	Nikla Petro	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 6	—
	Zele Illies	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 7	—
	Zele Hulpas	Bo. 2	V. 2	—	por. 6	—
	Zele Tripon	Bo. 2	V. 1	—	por. 2	—
	Simon Janos	—	V. 2	—	—	—
	Sthan Farkas	Bo. 2	V. 1	—	por. 6	—
	Lucas Mihalÿ	—	V. 2	Eq. 2	por. 7	ov. 16
	Sten Jonas					
	Besan Mattias	—	V. 1	—	—	—
	Sztoma Peter	—	V. 1	—	—	—
	Zlana Matias	—	V. 1	—	—	—
	Ztaz Mattias					
	Petroska Joon	—	V. 1	Eq. 1	—	—

	Drukos Lupas					
	Giurko Joon	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Stan Simon	Bo. 1	V. 2	—	—	ov. 23
Porozlok	Giurik Ille	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Mihocza Mihalÿ	—	V. 1	—	—	ov. 10
	Mihocza Vaszel	—	V. 2	—	—	—
	Vezze Mikola	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Balko Miklos	—	V. 2	Eq. 2	—	ov. 16

Also Kompanth

Kenez habet molam	Serba Hieremia	Bo. 2	—	—	por. 8	—
	Lupsa Peter	Bo. 2	V. 1	Eq. 2	por. 2	—
	Dusa Stephan	Bo. 1	V. 1	—	por. 1	—
	Dusa Farkas	—	V. 2	Eq. 1	por. 4	—
	Dusa Toder	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	—	—
	Dusa Miklos	—	—	Eq. 2	por. 2	—
	Nepot Mattias	Bo. 2	V. 2	—	por. 6	—
	Buò Jeremias	Bo. 1	V. 1	Eq. 1	—	—
	Farkas Lupas	Bo. 2	—	—	—	—
	Bud Mikola	Bo. 2	V. 1	—	por. 4	—
	Poka Joon	Bo. 2	V. 2	Eq. 1	por. 8	—
	Poka Petro	—	V. 2	Eq. 1	por. 6	—
	Szerett Joon	—	V. 1	Eq. 1	por. 2	—
	Dancz Juan	—	V. 1	Eq. 1	—	—
	Dancz Mere	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 4	ov. 20
	Petrasko Mihalÿ	—	—	—	—	ov. 16
	Dan Juan	—	V. 1	—	por. 4	ov. 12
	Troma[17] Mattias	—	V. 1	Eq. 1	por. 4	ov. 16
	Bele Mihalÿ	Bo.	V. 2	Eq. 1	por. 7	ov. 13
	Mada Petro	Bo. 2	V. 1	Eq. 1	por. 2	—
	Nierges Jacab pauper					
	Giurko Peter	—	V. 2	Eq. 2	por. 8	—
Porozlok	Zwsza Berlo	—	—	Eq. 1	—	—
	Zerak Mihal	Bo. 2	V. 2	Eq. 2	por. 3	ov. 10
	Derenkj Joon	—	—	Eq. 1	—	—
	Dys Mikola	—	V. 1	Eq. 1	—	—

Portae 16.

Censum pecuniarum non solvunt, sed singulis diebus quatuor homines, cum totidem equis ad fodinas expedire solent. Ubi si homo neglexerit hunc laborem, solvit mulctam de se ipso singulis diebus denarios viginti duos, si autem cum equo neglexerit, quadraginta duos denarios solvere tenetur officiali.

[17] Sau: Thoma.

Ovium, porcorum decima eadem est prout in praecedentibus pagis (!) Segistel. Juxta numerum portarum servire similiter et solutio judicum.

Magistri fodinarii et servitores

Christophorus Rigil koh mester per hebdomadam habet f. 1. d. 75.
Franch Pramerid habet per hebdomadam f. 1. d. 75.
Bartus Spraiczer magister habet per hebdomadam f. 2.
Filius eius habet f. 1 d. 50.
Kopaz Mihalÿ habet f. 1 d. 50.

Carbonarii

Tiuadar Joon habet per hebdomadam f. 1.
Vngerch Tyuadar habet per hebdomadam f. 2. d. 50.
Isti debent pro uno floreno dare duodecim cophinos carbonum, quos ex montibus per equos advehunt.
Georgius Hotmanÿ baniaz mester per hebdomadam habet f. 1 d. 50. Kosztepenz d. 75.

Andreas Varga	f. 1.	d. 50.	Kost penz.
Martinus Pucza	f. 1.	d. 60.	K.
Joannes Baÿora	f. 1.	d. 60.	K.
Opris Thoma	f. 1.	d. 40.	K.
Barra Thoma	f. 1.	d. 40.	K.
Petrus Lupsa	f. 1.	d. 40.	K.
Morigoczj Paskol	f. 1.	d. 40.	K.
Joannes Eórdeóg	f. 1.	d. 50.	K.
Matt Meszaros	f. 1.	d. 50.	K.
Jacab Domón	f. 1.	d. 50.	K.

Fabri Lignarii

Plutka Lup	f. 1.	d. 60.	K.
Musa Ztan	f. 1.	d. 60.	K.

Sadarok

Michael Igne	d. 80.	K.	d. 40.
Murgocz Lup	d. 8[18].	K.	d. 40.
Mattias Kasa	Totidem		

Hantarok

Michael Vol	Idem.
Fitka Vuz	Idem.

[18] desigur 80.

Jungarok

Bartos Giurk	d. 60. K. d. 32.
Mattias Buga	d. 60. K. d. 36.
Johannes Pucza	d. 60. K. d. 32.
Michael Musa	similiter.
Ille Lupsa	similiter.
Farkas Lupsa	d. 60. K. d. 36.

Fabri

Ambrosius Kouacz	f. 1. d. 50. K. d. 75
Maczko Polak	f. 1. — K. d. 50

Magistri cupr[earii]

Michael Rezmives
Albert Mester.

Istis duobus magistris quum laborant ex centenario cupri Sal Rez vocati solvuntur illis f. 3, pro tabula cupri florenos duos.

Nicolao Literato curatori inter laboratores est solutio ad duos equos, ad singulum equum quolibet mense dantur illi floreni quatuor. Koszt penz hebdomadatim dantur denarii 75.

Alter servitor, Jankj, per hebdomadam habent (!) flor. 1. Koszt pinz d. 50. Ex his.

Actum Varadini die prima mensis Augusti anno sexcentesimo

Stephanus Thury m. pr.
Petrus Besenej m. pria Georgius Karolÿ m. pria

Original în Arhiva Statului din Budapesta, U. et C., fasc. 17, nr. 6.
Fotocopie în Arh. ist. a Fil. Acad. R.P.R. Cluj.

ПОМЕСТЬЕ БЕЙЮШ В 1600 ГОДУ

РЕЗЮМЕ

Поместье Бейюш в 1600 году, согласно опубликованной здесь земельной книге, включало торговое местечко Бейюш и 64 деревни. Его населяли главным образом румыны. Здесь сохранялись старые румынские учреждения, глашатаи (Crainicii) и „князьки" (Cnejii) с их специфическими обязательствами и привилегиями. Феодальными повинностями подданных поместья являлись ценз, подношения, оброк и труд, по разному сочетавшиеся в отдельных местах. Ценз взимался повсеместно. Подношения носили различный характер. Румынские деревни,

помимо общепринятых, делали и особые подношения. Они не платили оброка из посевов. Зато платили оброк на свиней и пасеки. Оброк на овец были обязаны платить только румынские деревни. Трудовая повинность также разнообразна и связана с различными нуждами княжеского двора или его хозяйства. Эта повинность не была определенной. Она зависела от размеров обрабатываемой земли поместья. В земельной книге земля не отмечена. Однако она, как можно заключить из записей, не могла быть расширена и преставляла собой большей частью покосы, чем обрабатываемые земли. В рассматриваемое время поместье находилось под угрозой турецкого вторжения, в положении, неблагоприятном для развития личного хозяйства феодального владельца. Темпы развития этого хозяйства, таким образом, замедлились. Поместье получало доходы также и от мельниц продажи вина, штрафов. Доходы поступали и от принадлежавшей землевладельцу лесопильной мельницы.

Крупные доходы приносят, однако, феодалу железные и медные собственные разработки. Для их обслуживания было выделено несколько деревень. Вспомогательные работы, выполняемые крепостными, были бесплатными, работа же по специальности оплачивалась. Заработная плата выдавалась в деньгах. В деньгах рассчитывались также и добавления на провизию. Это говорит не только о развитии денежного хозяйства поместья, но и об отсутствии значительного сельскохозяйственного производства, продуктами которого можно было бы покрыть потребности в пище и часть зарплаты работников, которая должна была бы оплачиваться натурой. Зарплата выдавалась еженедельно, но не полностью, часть ее выдавалась лишь в конце квартала после того как рабочие выполнили договорные работы и отчитались в них. Среди мастеров некоторые были чужими, привезенными со стороны, однако большинство, и главным образом рабочие, являлись жителями поместья.

Доходы мастерских компенсировали сельское хозяйство, которое здесь было менее развито, чем в других поместьях. Однако, в общих чертах, и в поместье Бейюш осуществлялся тот же процесс возрастания феодальных обязанностей, характеризующих феодальные отношения этого периода.

LE DOMAINE DE BEIUŞ EN 1600

RÉSUMÉ

D'après l'urbarium publié dans ce travail, le domaine de Beiuş comprenait, en 1600, une bourgade, Beiuş, et 64 villages. C'est un domaine presque exclusivement roumain. Les anciennes institutions roumaines, les „crainici" et les knèzes, y sont maintenues, avec leurs redevances et leurs bénéfices spécifiques. Les redevances féodales des sujets sont le cens, les dons, les dîmes et la corvée, mais sous diverses variantes locales. Le cens est général. Les dons varient. Les villages roumains apportent aussi des

dons plus particuliers. Ils ne sont pas obligés à la dîme sur les semailles, mais ils donnent en revanche celle des porcs et des ruches. Seuls les villages roumains sont contraints à donner des moutons. Les obligations de travail sont variées elles aussi, et dépendent des divers besoins de la cour seigneuriale ou de son économie. Ces obligations ne sont pas fixes, dépendant de l'étendue des terres de culture que possède le domaine. L'urbarium ne consigne pas ces terres, mais on peut quand même en déduire qu'elles ne pouvaient pas être étendues et que les terrains du domaine étaient composés surtout d'herbages et, en moindre mesure, de terres de culture. Ayant à affronter le péril ottoman, le domaine se trouvait, à cette époque, dans un état défavorable au développement d'une économie propre du seigneur féodal. Aussi le rythme de développement de cette économie est-il plus lent. Le domaine réalise des revenus importants des moulins, de la vente du vin et des amendes. Il possède aussi une scierie propre qui rapporte des bénéfices.

D'importants revenus sont réalisés par les ateliers pour la réduction du minerai de fer et de cuivre, qui appartiennent également au domaine. Un certain nombre de villages en assure le fonctionnement. Les travaux auxiliaires de ces ateliers, exécutés par les serfs („iobagiones"), sont gratuits, mais les travaux plus spéciaux sont payés. Le salaire consiste en argent comptant. Même le supplément pour la nourriture est calculé en espèces. Ce fait dénote l'absence d'une économie agricole propre plus importante qui puisse couvrir les besoins en vivres ou la rémunération en nature faisant partie du salaire des travailleurs. Les travailleurs touchent le salaire hebdomadairement, mais pas en entier; une partie n'est acquittée qu'à la fin du trimestre, lorsque le travailleur a exécuté le travail auquel il est obligé et en a rendu compte. Les contremaîtres peuvent être aussi des étrangers, venus d'ailleurs, mais la plupart d'entre eux et surtout les travailleurs sont des habitants du domaine.

Le revenus que rapportent les ateliers viennent compenser l'économie propre plus réduite que sur d'autres domaines. Il n'en reste pas moins que ce domaine traverse, comme tous les autres, un processus d'augmentation des charges féodales, qui caractérise les rapports féodaux à cette époque.

MIHAI VITEAZUL ŞI AUTORII TRATATULUI DE LA ALBA IULIA (1595)

DE

I. IONAŞCU

Din relatarea cronicarului ardelean Szamosközy, bazată pe spusele lui Petre Griogorovici Armeanul, unul din intimii lui Mihai Viteazul, ştim, în legătură cu confirmarea sa ca domn al Ţării Romîneşti, că în septembrie 1593, aflîndu-se la Poartă, „cînd i-au dat căciula cu surguci în divan, a jurat în inima sa că îndată ce va lua domnia, va scoate sabia împotriva turcilor. Chiar şi cînd a ieşit din divan şi a încălecat şi a fost dus de paşale şi begi la locuinţa sa, şi atunci a jurat că va fi duşmanul neîmpăcat al turcilor, ceea ce mulţi au auzit, după aceea chiar din gura lui"[1]. Toate acţiunile ulterioare ale remarcabilei personalităţi din istoria poporului nostru concordă pe deplin cu consemnarea izvorului relatat, alcătuit de pana unui om de cultură, care n-a nutrit simpatie faţă de Mihai.

Petrecîndu-şi copilăria şi prima tinereţe în Oraşul de Floci, pe Dunăre la gura Ialomiţei, alături de mama sa, Teodora, o romîncă întreprinzătoare în chestiuni comerciale ivite constant într-un port situat la hotarul cu imperiul otoman, Mihai practică de timpuriu negoţul pe piaţa locală[2], dar mai ales cu oraşele sud-dunărene şi cu Istambulul, exportînd produse naturale din ţară şi importînd mărfuri orientale de lux, pentru vîrfurile clasei feudale, şi mirodenii. Şi astfel, ridicat — după expresia unui izvor — „din pulberea pămîntului[3], Mihai îşi făcu o frumoasă avere bănească, care îl ajută să ocupe dregătorii, mici la început, să se căsătorească în Oltenia cu o tînără boieroaică văduvă, înrudită cu familii mari, şi astfel, să-şi deschidă drumul spre importantele ranguri de divan, prin mijlocul

---

[1] I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy şi însemnările lui privitoare la romîni*, Cluj. 1928, p. 100.

[2] În lucrarea: *Mănăstirea Izvorani (Buzău) ctitoria episcopului Luca*, Buzău, 1936, p. 40—41, am publicat pentru prima oară cartea mitropolitului Luca, din 11 ian. 1622, în care se precizează — potrivit mărturiei judeţului şi tîrgoveţilor din Floci — că aici Mihai „au fost neguţătoriu".

[3] A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Romîneşti*, Bucureşti, 1933, vol. VI, p. 162—163.

cărora ajunge posesorul unor întinse domenii funciare, formate prin slăbirea economică a unor boieri, dar și prin acapararea pămîntului obștilor țărănești libere, silite a-și pierde libertatea și a cădea în dependență feudală datorită sălbaticei fiscalități impuse de domni, obligați a răspunde stoarcerilor turcești, care ating în această vreme culminanța.

Cînd Alexandru cel Rău fu mazilit, printre candidații la tronul muntean se înscrise și banul Mihai, sprijinit puternic de boierii olteni, interesați să ridice la domnie pe un reprezentant al lor, de unii constantinopolitani influenți, ca Andronic Cantacuzino, de agenți diplomatici străini, de unii cămătari dispuși a-l credita în schimbul unor groase beneficii.

Pentru a îndepărta orice urmă de bănuială în lumea seraiului și a nu trezi neliniștea în clica creditorilor, Mihai își alcătui primul sfat domnesc din vechi boieri pămînteni, cu fidelitate probată față de turci, ca Mitrea vornicul și Andrei logofătul, din greci folosiți de domnii anteriori și din greci noi, ca Pangratie vistierul și Dumitrache spătarul. Dar în toamna anului 1594, cînd se încredință că a sosit momentul acționării pe linia sprijinirii războiului declarat oficial în 1593 împotriva Porții Otomane de către imperiali, Mihai modifică radical divanul, îndepărtînd pe toți dregătorii greci, nescăpînd din vedere nici pe acei mari feudali pămînteni, convinși de necesitatea colaborării cu turcii și de folosirea oricărei clipe favorabile revenirii la domnie a familiei renegatului Mihnea Turcitul, care le asigura întărirea privilegiilor și guvernarea efectivă a țării, sub un domn minor.

Vechea istoriografie susținea că în primul an de domnie, divanul[4] lui Mihai cuprindea numai „boieri bătrîni"[5] sau „oameni de vîrstă, puțin potriviți pentru război[6]; că domnul „n-a putut de la început să facă o revoluție în sfatul domnesc și să înlocuiască pe boierii ce slujiseră pe rînd la domnii dinaintea lui cu boieri noi și tineri[7]. Dar este de observat că caracterizarea făcută nu este satisfăcătoare, din cauza insuficientei cunoașteri a legăturilor de rudenie și a cursului dregătoriilor acestor boieri, la care e de adăogit și un ritm grăbit de redactare.

Astfel, N. Iorga, în importanta monografie închinată lui Mihai Viteazul, trecînd o pagină peste aceea cuprinzînd aprecierea sus-menționată, afirmă că Dumitrachi „își face acum întîia oară intrarea în divane", la fel Pangratie vistierul, amîndoi greci. Insă, dacă nu se știe despre ei absolut nimic înainte de decembrie 1593, n-avem nici un temei să susținem că erau „boieri bătrîni". Autorul admite apoi că „locul de comis rămîne pînă tîrzu în anul următor neîmplinit", care totuși fu ocupat de la început de Pană, fost vistierul lui Alexandru cel Rău[8]. In ultima sa sinteză is-

[4] Divanele din 25 octombrie, 10 și 23 noiembrie prezintă nepotriviri de nume și nu pot servi ca bază de discuție, actele avînd datare necorespunzătoare, fiind transmise fie în copie slavă sau în traducere veche *(Documente privind istoria Romîniei,* veac. XVI, B., vol. VI, 1591—1660, București, 1953, p. 81—82, 84, 85; în continuare: *D.I.R.,* XVI — 6). Sigur este divanul conservat în documentul din 7 decembrie 1593 *(ibid.,* p. 90), cu următoarea componență: Mitrea vornic, Andrei logofăt, Pangratie vistier, Dumitrachi spătar, Pană comis, Dragomir stolnic, Manta paharnic și Coci postelnic.

[5] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul,* vol. I, Buc., 1935, p. 104.

[6] Idem, *Istoria romînilor,* V, Buc., 1937, p. 262.

[7] P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul,* Buc., 1936, p. 69.

[8] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul,* p. 105.

torică, găsim aceeaşi ţesătură de fapte, cu o revenire: stolnicul Dragomir nu mai e fostul postelnic, cumnatul domnului după doamna Stanca, ci „cumnatul Dragomir, care ţinea pe Maria, fiica lui Vodă-Petraşcu", pe care „Mihai şi-l face postelnic"[9]. În realitate, Dragomir a ocupat un timp foarte scurt stolnicia şi n-a fost înrudit nici cu Mihai, nici cu soţia sa.

În monografia scrisă de P. P. Panaitescu se afirmă că Andrei mare logofăt al lui Mihai e aceeaşi persoană cu „fostul vistiernic al lui Mihnea" şi că „Dumitrache marele spătar" a avut „aceeaşi funcţie sub Mihnea", ca după cîteva rînduri autorul citat să-l considere între boierii „greci ai lui Alexandru"[10]. De fapt, atît Andrei mare logofăt, cît şi Dumitrache mare spătar nu au nimic comun cu omonimii din divanele domnilor anteriori[11].

Atît N. Iorga, cît şi P. P. Panaitescu apreciază acţiunea politică a boierilor munteni raportată la vîrsta lor. Cei bătrîni, cu bogat trecut în conducerea ţării, erau prea legaţi de Imperiul otoman[12], pe cînd cei tineri, care „nu ocupaseră funcţii înalte"[13], doreau să se avînte la luptă împotriva dominaţiei turceşti, stăruiau să ajute la întărirea statului centralizat. În fruntea taberei războinice a „boierilor cei noi", se găseau Buzeştii[14]. O listă a raguzanului în serviciul Habsburgilor, Ioan Marini Poli, înaintată la Praga prin 1594[15], însă cuprinzînd date asupra boierilor munteni cu dregătorii de prin 1590, prilejuieşte fixarea lor în una din categoriile menţionate. Identificările nu sînt totdeauna bine făcute. Ivan aga de călăraşi nu poate fi acelaşi cu Ivan Norocea mare vornic[16], iar „Radul Alimas Cuza" nu poate fi apropiat de „Alimoş"[17], fiindcă „Alimas" poate fi o formă coruptă pentru „Armaş", şi în acest caz e vorba de Radu Buzescu armaşul cel mai mare dintre fraţii Buzeşti. Se greşeşte şi cînd se identifică „Radul comis", cu Radu Buzescu[18]. Este de relevat faptul că agentul diplomatic al Vienei nu menţionează în lista sa pe nici un boier grec, considerîndu-i pe greci instrumente perfide ale intereselor turceşti în ţările romîne, pe care nu se poate conta.

În vederea pregătirii terenului pentru viitoarele acţiuni războinice împotriva Porţii, Mihai trimise în vara anului 1594 solii în Transilvania şi Moldova, pentru negocierile cu Sigismund Báthory fiind ales Radu Bu-

[9] Idem, *Istoria romînilor*, V, p. 263.

[10] P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 69—70.

[11] I. Ionaşcu, *Despre hatmanul moldovean Andrei, ajuns mare logofăt al lui Mihai Viteazul*, în *Cercetări istorice*, XIII—XVI, Iaşi, 1940, p. 97—105. Iorga aprecia: „ca element tînăr, de avînt, ar putea fi socotit numai Andrei" (*Ist. rom.*, V, p. 263), deşi anterior susţinuse că Andrei, ca şi Mitrea, erau din cei ce credeau în invincibilitatea Porţii, ca unii ce trăiseră pe vremea „măreţului" Soliman (*Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 106).

[12] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 109.

[13] P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 69.

[14] N. Iorga, *op. cit.*, p. 110.

[15] Hurmuzaki, *Documente*, III, Buc., 1880, p. 196—197.

[16] P. P. Panaitescu, *o. c.*, p. 70—71.

[17] N. Iorga, *Istoria romînilor*, V, p. 269.

[18] *Ibid.*, p. 268—269.

zescu[19], iar pentru cele cu Aron Tiranul, Stroie Buzescu[20]. Cunoscînd opoziția pe care divanul și alți boieri devotați stăpînirii turcești o manifestau față de zvonurile de alianță cu tabăra creștină, care desigur le veneau la ureche, Mihai decise să se debaraseze de sfetnicii potrivnici. Primul îndepărtat fu șiretul vornic Mitrea, conducătorul facțiunii turcofile, care lingușind pe noul domn, reușise să se plaseze în fruntea sfatului domnesc. Îi luă locul Ivan Norocea de la Răzvad, fost mare postelnic și logofăt în anii 1561—1568, deci un personaj bătrîn de aproape 70 de ani, nu un om tînăr și nou în viața politică a țării. Readucerea acestuia în fruntea divanului nu poate fi atribuită decît lui Mihai. La începutul lui noiembrie, dintre dregătorii anteriori mai sînt păstrați în divan Andrei logofătul și Radu Florescu comisul, în timp ce grecii Statachi vistier, Dumitrache spătar și Manta Paharnic trebuie să-și părăsească demnitățile în favoarea lui Eodosie Rudeanu, Danciu Brîncoveanu, Șerban (viitorul domn Radu Șerban). Este de nesusținut părerea pusă în circulație că Mihai ar fi fost silit de „boierii tineri și războinici" ca să înlăture pe greci[21]. Aceștia erau oamenii turcilor și ai cămătarilor constantinopolitani în divan; a admite teza amintită, ar fi să considerăm pe Mihai ca lipsit de curajul acțiunilor îndrăznețe și fără înțelegerea clară a orientării politice pe arie largă, dar toate faptele lui ulterioare resping asemenea caracterizări.

La 13 noiembrie 1594, sprijinit de cea mai mare parte a boierimii, atinsă pînă și ea în puterea ei economică de regimul dominației otomane, și de păturile sociale largi, sleite de exploatarea fără limite a stăpînirii turcești, Mihai dădu la București semnalul răscoalei antiotomane, omorînd pe toți creditorii turco-levantini și lichidînd corpul militar trimis pentru a spiona și paraliza orice acțiune dușmănoasă a domnului împotriva Porții. Măcelului din București îi urmă o vastă campanie de sfărîmare a sistemului militar turc de apărare a liniei Dunării și o serie de incursiuni în sudul fluviului, de unde Mihai și oștenii săi se reîntorc victorioși, cu prăzi imense, și însoțiți de mii de familii țărănești din Bulgaria, dornice să se statornicească în Țara Românească. În asemenea împrejurări, renegatul Mihnea Turcitul obținu de la sultan, în decembrie[22], numirea la tronul muntean a fiului său, Radu, un copilandru cam de nouă ani[23].

---

[19] Nu cunoaștem tratatul încheiat de solul lui Mihai cu Báthory, dar esența conținutului acestuia se găsește în raportul trimis de Marini Poli la o dată anterioară, lui Rudolf II, arătînd că el și boierul muntean au încheiat un tratat cu jurămînt pentru lupta comună împotriva dușmanului (Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 202).

[20] Numele solilor trimiși în Transilvania și Moldova ni s-au transmis de letopisețul cantacuzinesc (*Istoria Țării Românești, 1290—1690*, ed. critică de C. Grecescu și D. Simonescu, Edit. Acad. R.P.R., Buc., 1960, p. 55).

[21] P. P. Panaitescu, *o. c.*, p. 71.

[22] Hurmuzaki, *Documente*, IV — 2, p. 66, raport diplomatic din 20 ianuarie s. n. 1595 către doge, arătînd că Sinan Pașa s-a lăsat convins să susțină numirea fiului lui Mihnea. Avem și scrisoarea lui Mihnea, din 14 decembrie 1594, în care anunță că sultanul „a dat domnia fiului meu, Radu voevod" (N. Iorga, *Contribuțiuni la istoria Munteniei în a doua jumătate a sec. XVI-lea*, extras din *An. Acad. Rom., Mem. Sect. Ist.*, s. II, t. XVIII, Buc., 1896, p. 104).

[23] În august 1587, Pascal de Marini Poli relata că Radu avea pînă în doi ani, deci era născut prin 1585 (N. Iorga, *Contribuțiuni*, p. 81), iar bailul venețian din

Acţiunile militare ale Ţării Romîneşti sub conducerea lui Mihai au provocat panică la Constantinopol, rămas fără aprovizionarea necesară de grîne, vite, miere, unt etc., punînd în acelaşi timp în primejdie căile de comunicaţie cu oştile turceşti angajate în luptele cu imperialii, şi au determinat slăbirea eforturilor otomane asupra Europei centrale şi îndreptarea lor spre ţările romîne. În vederea preîntîmpinării atacului turcesc care se pregătea pe linia Dunării, Mihai socoti necesar să reia negocierile cu Sigismund Báthory pentru o colaborare militară.

Astfel, la sfîrşitul lui aprilie 1595, mitropolitul Eftimie, episcopii Luca de Buzău şi Teofil de Rîmnic, împreună cu 12 boieri mari şi mijlocii, reprezentînd grupările politice mai importante, primesc de la Mihai instrucţiuni precise pentru încheierea unui tratat de alianţă cu Sigismund. Ajunşi la Alba Iulia pe la 2/12 mai[24], după discuţii de o săptămînă, cei mai mulţi dintre delegaţi, care potrivit instrucţiunilor date trebuiau să observe — după cum arată N. Bălcescu — ca „Domnul să se închine lui Sigismund, păstrîndu-şi însă fără scădere drepturile suveranităţii şi veniturile ţării"[25], au trădat în mod ruşinos pe domn, sau, după relatarea cronicei cantacuzineşti, „să apucară unii ca aceia... cum să scază pre Mihai vodă din ţară", pe cînd sprijinitorii devotaţi „ce să nevoia să slujească domnu-său în dreptate, de nepriiateni fură biruiţi"[26]. Şi astfel fu iscălit la 10/20 mai, în Alba Iulia, un act înjositor pentru Mihai, deoarece „nu fu după cum voise Mihai numai un simplu tractat de închinare, ci dimpotrivă, legiui o supunere desăvîrşită"[27], dar cu totul favorabil oligarhiei boiereşti, înălţată insolent deasupra autorităţii domneşti. Căci după chiar destăinuirea lui Mihai către solul polon Lubieniecki, în iulie 1595, făcută în limba turcă pentru a exclude prezenţa unui interpret, boierii „n-au făcut ce aveau în instrucţiile lor, ci ceea ce era spre folosul lor, obţinînd privilegii pentru dînşii...; nu au tratat aşa cum îi învăţasem eu"[28].

Cronica ţării arată că pe lîngă cei trei chiriarhi au fost trimişi „Mitrea vornicul i Isar logofătul i Dumitru dvornicul i Radul Buzescul şi alţi mulţi boieri de ţară", dar că „diavolul umblase în mijlocul lor, de să apucară

Constantinopol raporta dogelui în ianuarie 1596 că are „nu mai mult de 11—12 ani" (Hurmuzaki, *Documente*, IV — 2, p. 215), informaţie care concordă cu cea din 1587. Străduinţele lui Mihnea erau puternic sprijinite de faţiunea boierilor munteni, care conduseseră de fapt ţara în domnia lui Mihnea. La aceştia se gîndea Mihnea, cînd scria că sultanul l-a trimis înainte, „poate să fac ţara să se închine şi să nu mai fie război şi stricăciune" (N. Iorga, *o. c.*, p. 104), partida boierească a Mihneştilor fiind constant pentru înţelegere cu turcii şi nerezistenţă.

[24] *Chronicon Fuchsio — Lupino — Oltardinum*, ed. Trausch, I, Braşov, 1874, p. 141. La 12 mai s. n., Sigismund scria la Roma că aşteaptă solii pentru jurămînt (A. Veress, *Documente*, IV, p. 218).

[25] *Opere*, *vol.* II, Buc., Edit. Acad. R.P.R., 1953, p. 72.

[26] *Istoria Ţării Romîneşti, 1290—1690*, p. 59.

[27] N. Bălcescu, *Opere*, II, p. 73.

[28] Claudio Isopescu, *Alcuni documenti della fine del Cinquecento*, în: *Diplomatarium italicum*, 1925, I, p. 397 („qui non id quod in mandatis habebant, agebant, sed quo è re eorum erat").

unii ca aceia mai mult să facă vrajbă decît pace"[29]. Din numărul de 12 boieri, cronica menționează numai patru, unuia singur dîndu-i și numele de familie, lui Radu clucerul Buzescu, care venise în iunie 1594 la Sigismund în Transilvania și făcuse legămînt în numele lui Mihai că „acesta va ridica armele împotriva dușmanilor", împreună cu Transilvania și Moldova ca aliați ai împăratului creștin"[30]. Numele „Isar" reprezintă în cronică o inadvertență a formei „Chisar", acel cunoscut boier Chisar din Leoteștí[31] (azi Glodeanu Sărat, raion Mizil), membru important în gruparea turcofilă a Mihneștilor, strîns legat prin interese și concepții de Mitrea vornicul din Hotărani. Cît despre Dumitru vornicul al cronicei, acesta nu este altul de cît Dumitru logofătul menționat în tratat, care în momentul mergerii la Alba Iulia era fost mare logofăt, dar mai înainte cît și în ultimii ani din domnia lui Mihai a ocupat dregătoria de mare vornic, ceea ce arată că partea din cronică privind condițiile încheierii tratatului s-a redactat începînd din anul 1596.

Dată fiind importanța tratatului iscălit la Alba Iulia, găsim necesare cîteva cuvinte despre modul cum ni s-a transmis cuprinsul acestui act. Este de remarcat că originalul documentului nu se cunoaște pînă astăzi. La 25 iunie s. n. — deci la cinci zile după iscălire — Simon Genga trimite din Alba Iulia ducelui Toscanei textul tratatului în traducere latină, precizînd că originalul a fost redactat „în limba greacă, așa cum obișnuiesc romînii"[23], adică în slavonește, limba întrebuințată în cancelaria domnească din Țara Romînească. S-au păstrat și se cunosc pînă în momentul de față numai două traduceri latinești: una editată de cronicarul ardelean Wolfgang Bethlen[33], prin care a fost cunoscută de Bălcescu și alta descoperită în arhivele din Florența și publicată în cunoscuta colecție Hurmuzaki[34]. Textul publicat de W. Bethlen conține unele greșeli în transcrierea numelor delegaților lui Mihai, ca de pildă: „Iafrenija" pentru „Iepttemia" (Eftimie mitropolitul) din textul de la Florența; „Krizár" pentru „Kizár"); „Radul poztelnik", omițîndu-se cuvîntul „maiore" care indică prezența marelui postelnic al lui Mihai din acea vreme; „Ztomile" pentru „Ztenile" (Stănilă). Nu cuprinde de cît 11 boieri, în loc de 12, fiind lăsat deoparte „Radul poztelnik de Chepturonie" (Cepturoaia). Față de asemenea lacune în prezentarea numelor participanților la tratat, este prefe-

[29] *Istoria Țării Romînești*, p. 59. Despre faptul că nu toți boierii au fost dispuși să semneze clauzele tratatului, ne vorbește și un raport de prin iulie 1595, al lui I. Marini Poli, în care spune: „li quali si condolevano con me che contra la loro volontá assentivano et firmavano capituli" (A. Veress, *Documente*, vol. IV, p. 250, nr. 137). Acestea i-au fost declarate de Radu Buzescu, cu care se întîlnise în Transilvania și în 1594.

[30] Hurmuzaki, *Documente*, vol. III — 1, p. 202, raportul lui Marini Poli către Rudolf II, în care nu se dă numele solului muntean transmis de cronică.

[31] Intr-o hotărnicie a moșiei, din 2 iulie 1692, se arată că satul se numea tot Leoteștí și aparținea mănăstirii Căldărușani, cumpărat de Matei Basarab de la nepoții lui Chisar biv vel log.

[32] A. Veress, *Documente*, IV, p. 223, nr. 121 („et sono fatti in lingua greca secondo usano i Vallachi"). Nu împărtășim opinia lui Veress, că actul ar fi fost scris în romînește cu caractere chirilice, căci nu era uzanța.

[33] *Historia de rebus Transylvanicis*, ed. II, Sibiu, 1782, vol. III, 557.

[34] *Documente privitoare la istoria romînilor*, vol. III, Buc., 1880, p. 472—476.

rabilă folosirea textului al doilea. În ediţia operelor lui N. Bălcescu, din 1953, probabil avîndu-se în vedere materialul documentar folosit de acesta, s-a dat traducerea textului din Bethlen, inclus în colecţia Hurmuzaki[35], fără să fie confruntat cu celălalt text, publicat în acelaşi volum al citatei colecţii[36].

În letopiseţul cantacuzinesc, după cum s-a văzut, nu apar numele tuturor plenipotenţiarilor munteni, însă se subliniază scindarea lor în cursul negocierilor în două tabere. Cronica atribuită lui Radu Popescu nu conţine nimic în legătură cu tratatul din 1595[37]. Dionisie Fotino urmează cronica cantacuzinească în ce priveşte componenţa delegaţiei, însă frămîntările din sînul ei sînt omise, afirmîndu-se că Mihai a trimis pe boieri la Báthory „ca să-i închine ţara, cu aceasta ca Mihai Vodă să fie locotenentul său"[38]. Gheorghe Şincai, dimpotrivă, analizează condiţiile în care Mihai şi boierii ţării „S-au sfătuit ce să facă, şi au închis din sfatul tuturor, ca să se supună întru atîta lui Sigismund, ca să fie cel mai mare, dar domnia Valahiei cu toate veniturile să fie ale lui Mihai şi următorilor lui. Cu orînduiala aceasta au trimis Mihai la Sigismund..." Era vorba ca atare de o confederaţie a ţărilor romîne pentru purtarea războiului împotriva turcilor, duşmanul comun. Şincai mai adaugă că au fost disensiuni între delegaţi, că unii „vrea să strice pretenşugul între Mihai Vodă şi între Sigismund..."[39], deci erau împotriva pretenţiilor lui Báthory, susţinute de cei mai influenţi dintre delegaţi, interesaţi să limiteze autoritatea domnului. Aceştia din urmă nu se sinchiseau să declare unui nunţiu papal venit în Transilvania că au semnat actul „ca să se asigure de tirania domnului lor, care pentru a se îmbogăţi, la orice prilej cît de mic, înlătura pe cei mai de seamă oameni bogaţi ai ţării"[40].

În trecut, istoriografia noastră a analizat conţinutul tratatului, dar nu a încercat să facă identificarea celor 12 boieri[41] care au perfectat actul, pentru a se stabili cine vor fi fost acei ce au stăruit să se aplice instrucţiile lui Mihai şi care sînt boierii vrăjmaşi domnului, fiindcă din cronică şi din alte izvoare rezultă neîndoios împărţirea soliei în două grupări adverse.

Istoricul democrat revoluţionar N. Bălcescu afirmă că „prin vrăjmăşia unor boieri"[42], deci nu a întregii delegaţii, se întocmi un tratat potrivnic indicaţiilor date de Mihai. Folosind textul din Bethlen, care după cum s-a

---

[35] *Ibid.*, p. 209—213.

[36] *Ibid.*, p. 472—476.

[37] *Istoriile domnilor Ţării Romîneşti*, cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688, compilate şi alcătuite de Constantin, căpitanul Filipescu, ed. N. Iorga, Buc., 1902, p. 88 şi nota 1.

[38] *Istoria generală a Daciei*, traducere din greceşte de G. Sion, vol. II, Buc., 1859, p. 64—65.

[39] *Cronica romînilor*, vol. II, Iaşi, 1853, p. 258.

[40] Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 53; scrisoarea nunţiului de Cervia, din 28 mai s.n. 1595 („per assicurarsi dalla tirannide de loro Prencipi, che, per arrichirsi, con ogni minima occasione si andavano levando dinanzi i più principali ricchi del paese").

[41] Numărul real al delegaţilor este amintit şi de Mihai în cele vorbite cu Lubieniecki (Isopescu, *o. c.*, p. 397: „Questus etiam de duodecim viris primariis").

[42] *Opere*, II, p. 73.

văzut este lacunar, Bălcescu menționează numai 14 nume, 11 fiind boieri, printre aceștia socotind pe un „Stamate" post. (în loc de Stănilă)[43]. Aaron Florian dă numai numele marilor clerici, alături de care erau și „alți unsprezece boieri din cei mai de frunte"[44], fără a-i numi.

Ion Sîrbu compară cele două traduceri latinești ale tratatului, compară critic textele, dă traducerea românească a textului florentin, în care apar numele tuturor celor 15 soli, dar nu se gîndește la o identificare a lor[45].

D. Onciul susține că solii trimiși de Mihai la Sigismund, „primiră rușinosul tractat de vasalitate ce li se impunea"[46], ca și cînd boierii s-au opus din răsputeri, dar pînă la urmă n-au avut ce face și au fost nevoiți să accepte clauzele impuse, ceea ce nu concordă cu izvoarele.

A. D. Xenopol afirmă că tratatul a fost iscălit de „13 boieri" incluzînd și pe reprezentanții bisericii. Omite doi delegați, pe Teodosie vistierul Rudeanu și pe Radu mare postelnic, apoi citește greșit: „Stamate clucer" pentru Stănilă postelnic; „Hristea" pentru Chisar vornic; „Post. Teodor" în loc de Radu post. din Cepturoaia[47].

În una din lucrările sale, N. Iorga afirmă că au fost în solie 11 boieri, Chisar vornicul fiind „alt moșneag al țării" ca și Mitrea. Încheie lista cu „logofătul Preda, alt Buzescu"[48]. În ultima sa sinteză tratînd istoria patriei, numărul boierilor care iscălesc „această rușinoasă recunoaștere" scade la zece, nefiind menționați Teodosie vistierul și Radu mare postelnic. După Mitrea, Chisar și Dumitru, „marii bătrîni ai țării", vine vistierul Dan și apoi „tineretul războinic, care luptase așa de frumos pînă atunci: Buzeștii, Radu și Preda, un alt Radu, din Cepturoaia, ruda lor, Borcea logofătul, clucerul Vintilă, postelnicul Stănilă"[49]. Pentru a putea încadra pe toți aceștia din urmă în lotul tineretului războinic, ar trebui să ni se înfățișeze date mai sigure decît asemănările de onomastice și demnități, care ne pot duce la concluzii greșite. Problema contradicțiilor din sînul clasei dominante este rezolvată și de P. P. Panaitescu[50], după cum am văzut, prin invocarea conflictului dintre generații sau a factorului biologic.

Cel care face încercarea neizbutită de a „analiza activitatea boierilor de samă din serviciul lui Mihai Viteazul" este Th. Holban"[51]. Acesta susține că solii din 20 mai 1595 erau „14 boieri bătrîni"[52], înglobînd în acest

[43] *Ibid.*, p. 72.

[44] *Mihai II Bravul, biografia și caracteristica lui*, I, Buc., 1858, p. 51.

[45] *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești*, vol. I, Buc., 1904, p. 268—270.

[46] *Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul*, Buc., 1904, p. 42.

[47] *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ed. II, vol. V, Buc., 1914, p. 214. S-ar putea ca să lase intenționat a-i ieși 13 nume, ca să poată trage concluzia: „Credința poporană în reaua menire a numărului 13 se împlinise de astădată".

[48] *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. I, p. 178.

[49] *Istoria românilor*, vol. V, p. 294.

[50] *Mihai Viteazul*, p. 70—71.

[51] Th. Holban, *Boierii lui Mihai Viteazul*, în *Arhiva*... din Iași, XXXV (1928), p. 205—227; XXXVI (1929), p. 18—32; 114—123; 181—194; XXXVII (1930), p. 5—14, 108—112, 175—183.

[52] Th. Holban, *o. c.*, 1928, p. 205. Cele 14 nume se dau după Hurmuzaki, *Doc.*, III, p. 209 (de fapt 210); nu se folosește textul de pe p. 472—476, care l-ar fi ajutat să descopere și pe al 12-lea delegat.

număr şi cele trei vîrfuri clericale. Deci — după autorul citat — toţi cei 11 boieri erau „bătrîni". El caută să documenteze cele afirmate, făcînd o prolixă incursiune genealogică, plină de confuzii şi erori, care duce la concluzia că întinsul studiu este cu totul inutil. Astfel pe Mitrea, care desigur era bătrîn, îl arată ca mare pitar în 1540, citind necritic data unui document[53], şi susţine că a fost ucis la sfîrşitul anului 1595[54]. Din Chisar vornicul răsar două persoane: Cristea vornic şi Cesar[55]. Pe Dumitru logofătul nu-l aşează în seria logofeţilor, în care figurează fără nici o justificare serioasă Radu Buzescu clucerul[56], dar se ocupă de el cînd vorbeşte de Dumitru banul[57], afirmînd că începînd din 1570 şi pînă în 1591 a fost în divane vistier, vornic, spătar, paharnic şi logofăt, iar în divanele lui Mihai, spătar şi vornic. Mai scrie că în „tratatul din mai 1595 se iscăleşte vornic", iar în notă revine spunînd că „se găseşte logofăt"[58]. Textul de trei pagini relativ la Dumitru banul, în vremea lui Mihai, nu cuprinde nici un rînd în care să se spună cînd acest boier a devenit ban şi cît timp a funcţionat, nu se face nici o trimitere la vreun izvor, de aceea ne întrebăm ce rost are plasarea acestui Dumitru în şirul marilor bani ai lui Mihai Viteazul, căci Dumitru banul din domnia lui Alexandru Iliaş (1616—1618) n-are nici o legătură genealogică cu boierul lui Mihai.

Încurcătura lui Holban în identificarea lui Dumitru, vornicul lui Mihai, apare şi mai limpede cînd afirmă că „între boierii care au organizat complotul de la sfîrşitul anului 1595 şi începutul anului 1596, este amestecat — de către unii — şi bătrînul boer Dumitru". Unele izvoare[59] relatează că el ar fi fost ucis împreună cu ceilalţi boieri de către Mihai. Aceste informaţii sînt greşite, căci l-am văzut trăind şi mai tîrziu[60]. În notă, autorul aduce completarea că „logofătul Dumitru din vremea lui Mihai era bătrîn, căci îl găsim menţionat într-un document din 18 martie 1547 în calitate de logofăt şi era de origine sîrb..., însă n-a fost tăiat de Mihai întrucît la 3 septembrie (24 august s. v.) 1596, era în viaţă şi logofătul şi vornicul

[53] I. C. Filitti, *Arhiva Gh. Gr. Cantacuzino*, Buc., 1919, p. 52, nr. 184, actele din 1640.

[54] Th. Holban, *o. c.*, 1929, p. 114, 116.

[55] *Ibid.*, an 1928, p. 207. În nota 5 se trimite la Hurmuzaki, *Doc.*, III, 209 (de fapt 210), unde e forma „Krizar", care — spune autorul „ar putea fi tradus prin Cesar vornicul" (!), dar se acceptă forma „Cristea" din opera lui Bălcescu. Însă ceva mai departe (*o. c.*, 1929, p. 119), autorul se contrazice, admiţînd că delegatul din mai 1595 a fost „Cesar".

[56] *Ibid.*, 1929, p. 190—194. Se admite fără discernămînt că Radu Buzescu a fost paharnic în divanul lui Pătraşcu cel Bun, iar în 1568 mare logofăt al lui Alexandru; coboară ca mare comis şi paharnic la Mihnea Turcitul (p. 190), mare comis la Ştefan Surdu, mare spătar la Alex. cel Rău. În divanele lui Mihai, „Radu Buzescu ocupă rangul de comis, clucer şi postelnic (p. 191), iar în 1611 „îl aflăm ca mare clucer" (p. 193), murind „înainte de 19 mai 1615" (p. 194). Este un amestec uimitor de persoane, care vădeşte o confuzie generală.

[57] *Ibid.*, 1929, p. 18—22.

[58] *Ibid.*, p. 19 şi nota 9, fără cronologia faptelor, din care să rezulte veridicitatea afirmaţiilor.

[59] *Ibid.*, p. 21, nota 6, unde se indică drept izvoare: A. D. Xenopol, Vaillant, N. Bălcescu, I. Sîrbu.

[60] *Ibid.*, p. 21—22.

Dumitru"[61]. Deci pentru autor, Dumitru apare cînd ca o persoană unică, cînd dedublată și de o longevitate uimitoare, de altfel ca mai toate personajele sale.

Din izvoarele semnalate rezultă clar că în timpul negocierilor de la Alba Iulia, în sînul delegației muntene n-a existat o unitate de vederi asupra susținerii dispozițiilor primite de la Mihai, mare parte din boieri susținînd pretențiile lui Sigismund, pentru a slăbi poziția politică a domnului, în așa fel, ca guvernarea țării să fie în mîna oligarhiei boierești.

În cele ce urmează vom încerca să înfățișăm legăturile de neam și activitatea politică anterioară a boierilor cărora Mihai le-a încredințat sarcina încheierii tratatului de alianță cu Sigismund, principele Transilvaniei, ca astfel să putem stabili componența celor două tabere și defini poziția politică a fiecăreia față de problema luptei antiotomane a celor trei țări romîne și implicit față de indicațiile date de domnul Țării Romînești, care se dovedea cel mai capabil de a conduce spre binele celor subjugați sau amenințați lupta împotriva Imperiului otoman.

Lăsînd pe chiriarhi mai la urmă, vom începe cu Mitrea vornicul, și cu Dumitru logofătul, fiindcă deseori unul a fost luat drept celălalt. Astfel toți istoricii de pînă acum, care s-au ocupat îndeaproape de personalitatea și faptele lui Mihai Viteazul, ca: N. Bălcescu[62], A. D. Xenopol[63], I. Sîrbu[64], N. Iorga[65], P. P. Panaitescu[66], conducîndu-se după unicul izvor[67] care menționează numele boierilor trădători, uciși de Mihai Viteazul spre sfîrșitul anului 1596[68], admit că vornicul ucis a fost Dumitru, fără să

[61] *Ibid.*, p. 21, nota 7.

[62] *Opere*, vol. II, ed. 1953, p. 162, Mihai „puse de tăie pe trădătorii Dumitru, Chissar și cu fiul său..."

[63] *Istoria romînilor*, V, ed. II, 1914, ultima, îngrijită de autor, p. 241—242 („unul Dumitru, cel mai bătrîn din sfetnicii domnului și Chesar logofătul cu un fiu al său", cărora Mihai le tăie capetele).

[64] *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*, vol. I, p. 420 („boieri trădători..., marele logofăt Chesar, împreună cu fiul său, și al doilea, iar un boier de frunte, mai bătrîn, Dumitru (logofătul sau vornicul)... Toți trei plătiră cu capul"). În nota 2, se vine cu precizarea: „fostul mare logofăt (Dumitru) pare a fi fost trădătorul".

[65] *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 231 („...s-a comunicat venirea logofătului Dumitru, vornicului cu același nume: acesta și Chisar, dintre solii închinării din Maiu, pregătiau răsturnarea Domnului lor"). În *Istoria romînilor*, V, p. 248, găsim: ...un Dumitru logofătul, care se va întîlni și supt Mihai Viteazul, perind prin osînda lui".

[66] *Mihai Viteazul*, p. 72 („capetele lui Chisar mare logofăt și al fiului său, precum și al lui Dumitru, cad"). În nota 2 se afirmă: „Nu este dovedit că Dumitru cel omorît la 1596 era vornicul Dudescu".

[67] *Cronica lui Baltazar Walther*, ed. D. Simonescu, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. III (1959), p. 58—96, pasajul în chestiune la p. 86 („dă ordin să fie ucis tot acolo un dregător și un sfetnic mai bătrîn, Dumitru, pîrtaș, făuritor și promotor al acelei fărădelegi"). Editorul îl identifică cu Dumitru Dudescu, trimițînd la lucrarea lui P. P. Panaitescu, p. 72, fără să observe că acesta, contrar lui, este împotriva acestei identificări (a se vedea nota precedentă, 5).

[68] Walter arată că complotul a fost descoperit după Sîntămăria mare (15 august), iar Mihai Viteazul, prin scrisoarea din 6 septembrie 1596, anunța pe Sig. Báthory că-i va trimite scrisorile unor boieri prinși complotînd împotriva sa cu turcii și cu Ieremia Movilă domnul Moldovei, care boieri și-au primit plata după faptele lor (Hurmuzaki, *Documente*, III — 1, p. 277—278, „die iren lohn, nach iren Werkher empfangen haben"). La 31 august, Chisar figura în divan ca mare logofăt (*D.I.R.*, XVI — 6, p. 243).

explice însă prezenţa totuşi a unui Dumitru vornic în divanele anului 1597 şi ale celor următori.

Şi autorii[69] recentei liste a boierilor din divanele Ţării Romîneşti în secolele XV—XVII[70] consideră că Dumitru vornicul „din Dădeşti", mare ban al lui Petru Cercel[71], apoi mare vornic în 1589[72], a căzut doborît pentru trădare de mînia lui Mihai în anul 1596, lucrul acesta rezultînd din faptul că vornicul care apare în divan la sfîrşitul lui martie 1597, este identificat cu alt Dumitru, numit „din Cepturi"[73], fost mare vistier în anii 1570—1574[74]. Cît despre Dumitru mare logofăt în anii 1587—1589 şi 1591—1592, acesta este socotit ca fiind „din Epoteşti"[75]. Deci, trei mari boieri cu numele Dumitru, aparţinînd fiecare altei familii, stăpînind fiecare una din moşiile: Dădeşti, Cepturi, Epoteşti.

După o atentă analiză a izvoarelor în vederea identificării membrilor delegaţiei din 1595, am ajuns la concluzia că n-au existat, în vremea domniei lui Mihai Viteazul, doi boieri cu numele de Dumitru, unul vornic şi altul logofăt, ci numai unul singur: Dumitru din Cepturi, Dădeşti (Dideşti) şi Ipoteşti, care îşi începe cariera de membru al sfatului domnesc ca mare vistier în 1570 şi se menţine pînă în august 1574; în decembrie 1574 — aprilie 1579 figurează ca mare clucer. În această perioadă, lui Dumitru şi soţiei Calea, li se confirmă ocini la Cepturile[76]. Acelaşi Dumitru este numit în aprilie de Mihnea Turcitul mare spătar şi se menţine pînă în ianuarie 1584, fiind şi în graţiile lui Petru Cercel, care îl ridică mare ban, dregătorie păstrată şi după retragerea lui Cercel, pînă în octombrie 1585. Ca ban, cumpără moşie în Dădeşti la 11 oct. 1585, de unde şi intitularea din

---

[69] Colectivul: D. Mioc (responsabil), C. Bălan, M. Bălan, H. Chircă, N. Stoicescu şi Şt. Ştefănescu. Se precizează că identificările din paranteze, adică acele ce comportă discuţii, aparţin lui Gh. Florescu şi D. Pleşia.

[70] *Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Ţării Romîneşti în secolele XV—XVII*, publicată în *Studii şi materiale de istorie medie*, vol. IV, Edit. Acad. R.P.R., Buc., 1960, p. 565—583. Publicarea unor asemenea liste este de mare utilitate pentru cercetători nu numai în ce priveşte înlesnirea datărilor diferitelor izvoare sau a cronologiei din conţinutul lor (p. 565), ci şi pentru lămurirea multor fapte de caracter social-economic şi politic din istoria ţării noastre, cu condiţia însă ca identificarea persoanelor să se facă cu deosebită atenţie. Considerăm că, cu toată apariţia sporadică în divan a clucerului, slugerului, pitarului, era bine să se menţioneze în listă oridecîte ori ei apar şi să nu se reducă investigarea numai la sec. XVII. Pe de altă parte, nu trebuiau omişi dregătorii prezenţi în unele şedinţe ale divanului, cînd hrisovul domnesc îi menţionează. Cunoaşterea prezenţei sau absenţei acestor mari feudali în sfatul domnesc ajută printre altele şi la clarificarea poziţiei unor grupări politice boiereşti faţă de politica domniei. De pildă, prezenţa în divanul din 3 iunie 1594 (*D.I.R.*, XVI — 6, p. 124) a lui Chisar şi Dumitru foşti mari logofeţi, indică faptul că aparent colaborau cu domnia. Aşa se explică prezenţa lor în delegaţia din mai 1595.

[71] *Ibid.*, p. 566.

[72] *Ibid.*, p. 568.

[73] *Ibid.*

[74] *Ibid.*, p. 573.

[75] *Ibid.*, p. 569—570.

[76] La 10 dec. 1571, lui Dumitru vel vistier şi jupaniţei Calea şi surorii ei, Caplea li se confirmă stăpînirea mai multor pogoane de vie la Cepturi (*D.I.R.*, XVI — 4, p. 51). Altă întărire domnească, la 28 martie 1579, lui Dumitru vel clucer şi Caplei la Cepturi (*ibid.*, p. 366—368).

24 aprilie 1590, „Dumitru biv vel vornic din Dădești"[77]. Că Dumitru „din Cepturile" este aceeași persoană cu Dumitru „din Dădești", o dovedește și diata pe care fiul lui Dumitru biv vel vornic o face la 6 mai 1632, în care menționează că lasă copiilor moșiile Cepturile, Fîntînele și Dădești[78]. La marea vornicie ajunge trecînd în aprilie 1589 din dregătoria de mare logofăt, obținută în aprilie 1587, schimbată cu Chisar, care trebuie să cedeze demnitatea de mare vornic. Dar după cîteva luni, Dumitru vornicul părăsește dregătoria în favoarea lui Mitrea, fără a mai ocupa o altă demnitate în restul domniei lui Mihnea. Desigur, această vreme de răcire a relațiilor cu Mihnea Turcitul i-a folosit cînd se instalează domn Ștefan, căci acesta îi acordă marea logofeție pe toată durata domniei lui, Alexandru cel Rău îl lasă în afara divanului, la fel Mihai Viteazul, care totuși, după cum s-a arătat, îl cheamă la sfat uneori, în 1594, iar în mai 1595 îl deleagă împreună cu ceilalți 11 boieri să meargă la Alba Iuila pentru negocierea tratatului.

După ce am demonstrat că Dumitru din Cepturi este unul și același boier Dumitru din Dădești, rămîne să dovedim că și Dumitru logofătul „din Epotești"[79] este aceeași persoană, avînd la un moment dat o altă dregătorie. Acest lucru rezultă cu limpezime din filiația genealogică a lui Dumitru din Epotești, înscrisă în hrisovul din 20 iunie 1622[80], în care se arată că Dumitru vornicul a vîndut satul Epotești-Olt lui David postelnicul, iar nu lui Mihai Viteazul, că deci Mihai nu l-a putut dărui mănăstirii Clocociov zidită de el[81], astfel că rămîn de judecată călugării și Stoica spătarul, fiul lui Dumitru. Acest Stoica este identic cu Stoica spătarul, care își face diata în 1632, despre care am amintit ceva mai înainte.

În februarie 1596[82], marele boier Dumitru, care slujise și trădase atîția domni, figurează în divanul lui Mihai ca fost mare logofăt, alături de Mitrea fost mare vornic, prototipul boierului retrograd, perfid și acaparator de ocini țărănești, permanent preocupat ca guvernarea țării să se exercite de domni slabi în folosul și spre întărirea politică și economică a marii boierimi. În vară, cei doi reprezentanți tipici ai intereselor oligarhiei boierești apar iarăși în adunările sfatului domnesc[83]. În martie următor, Dumitru reușește să reocupe demnitatea de mare vornic, în care se menține pe toată durata domniei lui Mihai și a fiului său, Nicolae Pătrașcu, pentru ca apoi să nu lipsească chiar din primul divan al lui Simion Movilă, dușmanul lui Mihai și unealtă a polonilor și turcilor, în ianuarie 1601[84]. Este singurul dintre boierii de divan ai lui Mihai și ai fiului său, care de la

[77] La 8 ian. 1582, altă întărire domnească lui Dumitru vel spătar și jupaniței Calea și surorii ei, Caplea, la Blestematele (*D.I.R.*, XVI — 5, p. 43—45). Pentru Dădești, cf. *D.I.R., ibid.*, p. 209—210, 357—358; 442—443.

[78] Arh. Stat. Buc., ms. nr. 206 (Cotroceni), f. 530—31.

[79] Cf. Lista dregătorilor..., p. 569—570.

[80] N. Iorga, *Studii și documente*, V, p .179—181, și p. 177—79.

[81] Inscripția pusă de Diicul mare agă la 31 august 1645, omite să menționeze pe Mihai, dar există documente care dovedesc că el a fost întemeietorul acestui monument religios (I. Ionașcu, *Biserici, chipuri și documente din Olt*, Craiova, 1943, p. 40—41).

[82] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 201—202.

[83] *Ibid.*, p. 221, 239—240, doc. din iunie și august.

[84] *Ibid.*, XVII — 2, p. 1.

început devine instrument de bază al politicii Movileştilor. După omorîrea mişelească a lui Mihai la Turda, se asociază acestei politici şi Teodosie Rudeanu, trecînd în mai 1602 ca mare logofăt al lui Simion[85]. Prin martie 1602, locul de mare vornic rămîne liber şi este ocupat peste o lună[86] de Dan, încă unul din delegaţii care au subscris tratatul din 1595.

Este de remarcat că pe întreaga perioadă 1570—1602, numai în domnia lui Petru Cercel au figurat în sfatul domnesc doi dregători cu numele de Dumitru: unul spătar şi ban, Dumitru din Cepturi şi Dideşti, altul paharnic, Dumitru „din Popeşti"[87]. Acest Dumitru din Cepturi, Dideşti şi Ipoteşti este începătorul cunoscut al familiei Filipescu.

Analizînd divanele lui Mihai Viteazul, din perioada octombrie 1593—septembrie 1596[88], observăm că ele nu cuprind un vornic mare Dumitru, ci pe Mitrea, dar numai pe răstimpul octombrie 1593 — septembrie 1594, urmînd apoi Ivan Norocea. Dar şi după octombrie 1594, Mitrea ştie să stea pe lîngă domn, căci în martie 1595 este ispravnicul unui hrisov[89], iar în mai, membru marcant al delegaţiei trimise la Alba Iulia[90]. Izvoare din restul anului 1595, an care cunoaşte strălucitele victorii româneşti de la Călugăreni şi Giurgiu, unde acţiunile curajoase şi de iscusită strategie militară ale lui Mihai i-au înscris pentru veşnicie în istoria poporului nostru atributul cel mai semnificativ: Viteazul, nu mai relatează nimic despre Mitrea. Este drept că cancelaria domnească în ultimele patru luni ale anului n-a avut răgazul necesar pentru întocmiri de acte[91], domn şi dregători fiind cuprinşi în marele vîrtej al războiului împotriva turcilor. Începînd din februarie 1596 şi pînă în august, din cînd în cînd Mitrea ia parte la adunările sfatului domnesc ca fost mare vornic, alături de Dumitru biv vel logofăt şi Miroslav[92]. După 13 august urma lui Mitrea dispare pentru

[85] *D.I.R.*, XVII — 1, p. 1.

[86] *Ibid.*, p. 44.

[87] *Lista dregătorilor ...*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, IV, 1960, p. 578.

[88] Documentul din 28 sept. 7104 conţine numele Dumitru (*D.I.R.* XVI — 6, p. 252), însă în ianuarie — februarie apare Ivan Norocea, fapt ce ridică întrebarea dacă Dumitru din Cepturi n-a putut fi vornic mare în toamna anului 1596, mai ales că şi o carte emisă de mitropolit în aceeaşi zi, păstrată în original, alcătuită întocmai după formularul domnesc (*ibid.*, p. 253) prezintă în fruntea martorilor tot pe Dumitru mare vornic.

[89] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 168.

[90] Mitrea avea în urmă un bogat trecut politic, încă din martie 1569 intrînd în divan ca mare comis, în locul lui Vlad, ucis de Alexandru în această lună, cînd Socotelile Braşovului notează o nouă măcelărire a boierilor munteni (Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 806). În vara lui 1574 joacă un rol important în suprimarea lui Vintilă Vodă, pus pe tron de Ion Vodă cel Cumplit, şi la restabilirea lui Alexandru (*Istoria Ţării Româneşti*, ed. 1960, p. 52), apoi în confirmarea pe tron de către turci a lui Mihnea în 1577 (*ibid.*, p. 53). Pentru a-l domina şi mai mult pe domn stăruie să se căsătorească cu Neaga, fată de boier din părţile Buzăului, nepoata boieroaicei Neaga, soţia lui Mitrea. În cele două domnii ale lui Mihnea Turcitul a fost aproape constant mare vornic, la fel sub domnia lui Ştefan Surdul. Pînă şi Alexandru cel Rău a trebuit să-i dea logofeţia, iar Mihai vornicia. Ca mare posesor de moşii cîştigate prin zestre şi cotropiri de ocini ţărăneşti, ca abil intrigant politic şi convins turcofil, domnii din anii 1569—1594 n-au putut să-l nesocotească. Singur Petru Cercel, adversar de moarte al Mihneştilor şi al dominaţiei otomane, a respins orice colaborare cu el.

[91] Actul datat 1595 (7104) oct. 2 nu poate fi din 1595 (*D.I.R.*, XVI — 6, p. 189).

[92] *Ibid.*, p. 201—202, 207—209, 216—217, 221, 239—240.

totdeauna din documente, ceea ce duce la concluzia că imediat după data menționată a fost pedepsit de Mihai pentru trădare cu pedeapsa capitală.

Cronica silezianului Walther, consemnînd numele celui ucis sub forma „Demetrius“[93], a îndemnat pe toți cercetătorii de pînă acum să caute pe trădător sub acest nume, fără ca ei să observe că numele Mitrea este un diminutiv al lui Dumitru. Identitatea onomastică Mitrea-Dumitru este confirmată și de documente. La 5 aprilie 1575, Mitrea vel vistier și soția lui Neaga închină episcopiei Buzău o ocină în Polați; pe dosul actului se vede o însemnare contemporană: „Aceasta este cartea lui Dumitru mare vistier pentru satul Pulați“[94].

Cînd Mihnea fu înlocuit de Poartă cu Petru Cercel, în 1583, Mitrea vornicul fugi în Transilvania împreună cu Ivașcu Golescu și alții din factiunea Mihneștilor. Un ceauș al Porții și un sol al lui Cercel cereau de la prezidiul Transilvaniei extrădarea pribegilor, insistîndu-se în mod deosebit pentru „Demeter vornik“, care ar fi dator „cu multe împăratului“. Înainte de a da un răspuns la cererea turcească, prezidiul a supus-o la cunoștința regelui polon, Șt. Báthory, care conducea de fapt și Transilvania, Sigismund fiind un copil, amintindu-i de chezășia pe care acesta a dat-o lui Ivașcu Golescu și de chezășia pe care Christofor Báthory, principele defunct, o dăduse celuilalt boier, lui Dumitru vornicul (kit az másik boernak, Vornik Demeternek adott volt)[95].

Acest Dumitru vornicul nu poate fi altul de cît Mitrea, căci Dumitru din Cepturi și Dădești (Filipescu) rămăsese în țară, trecuse de partea lui Petru Cercel, menținîndu-și dregătoria de mare spătar și avansînd apoi — după cum am arătat — la marea bănie.

Credem că am rezolvat definitiv și pentru totdeauna problema identificării vornicului ucis de Mihai Viteazul, cu Mitrea vornicul[96], principalul sol muntean în delegația trimisă la Alba Iulia, el figurînd în fruntea boierilor imediat după cele trei fețe bisericești.

Cît privește poziția lui Mitrea vornicul și Dumitru logofătul față de directivele date de Mihai, ea nu putea să fie de cît contrarie, amîndoi fiind obișnuiți să considere pe domn, ca o jucărie în mîna lor, iar Mihai le inspira teamă și trebuiau să-l facă inofensiv, limitîndu-i puterea politică.

Rămîne să-i cunoaștem pe ceilalți zece delegați, pentru a putea stabili din cine era alcătuită gruparea credincioasă lui Mihai, de a cărei existență vorbește cronica, și care au fost boierii trădători, adevărații autori ai tratatului militar de la Alba Iulia.

---

[93] Ediția D. Simonescu, 1959, p. 86 („primarium quendam et seniorem consiliarium Demetrium“).

[94] *D.I.R.*, XVI — 4, p. 172, nr. 174.

[95] *Ibid.*, p. 22—23, nr. 23 (doc. din 26 mai 1571, cu „Dumitru“ mare comis); A. Veress, *Documente*, II, Buc., 1930, p. 299—302.

[96] Într-un document de la Simion Movilă, din 14 dec. 1601, se precizează că „s-a întîmplat jupanului Mitrea vornicul pierzare de către Mihai voevod“ (*D.I.R.*, XVII — 1, p 25, nr. 30).

Dacă avem în vedere ordinea delegaţilor din tratat, trebuie să cunoaştem pe Chisar vornicul din Leoteşti[97], plasat între Mitrea vornicul şi Dumitru logofătul. Chisar nu apare în divanele lui Alexandru Mircea (1568—1577) şi Mihnea (1577—1583), dar credem că îl putem indentifica cu „clucerul Kisszar" care se găsea în Braşov, la 22 iulie 1577, în legătură cu boala lui Alexandru vodă, şi care la 22 iunie 1580, participă ca delegat al lui Mihnea la nunta lui Báthory[98]. N-a figurat printre boierii de sfat ai lui Petru Cercel, deci nu se poate spune că a trecut de la Mihnea la Cercel[99]. La începutul domniei a doua a lui Mihnea, fu înaintat mare logofăt, menţinîndu-se pînă în toamna anului 1586, cînd îi urmează Ştefan. La 31 octombrie, Chisar trecea prin Braşov către Alba Iulia ca sol al voevodului muntean, iar la 8 noiembrie revenea la Braşov cu logofătul „Mirislaff" (Miroslav) şi vornicul Danciul, aceştia nefiind în divan, dar bucurîndu-se de încrederea lui Mihnea, fiind des trimişi în solii la principele Transilvaniei[100]. În decembrie acelaşi an, Mihnea îl numeşte pe Chisar mare vornic, înlocuind pe Mitrea, demnitate ocupată pînă în aprilie 1589, cînd cedează vornicia lui Mitrea, revenind la logofeţie doar pentru cîteva luni[101]. În septembrie, cînd Mihnea remaniază sfatul domnesc, Chisar rămîne în afară, iscălind însă ca fost mare logofăt pînă la sfîrşitul domniei Turcitului[102]. În domnia a doua, Mihnea a folosit pentru solii şi pe un fiu al lui Chisar, căruia socotelile braşovene nu-i dau numele[103], însă credem a nu greşi dacă îl identificăm, cu Chisar postelnicul, ai cărui fii, Pătru şi Preda, vindeau moşia Leoteşti, „a moşul nostru lu Chisar logofătu . . ., ce au fost logofăt mare", lui Matei Basarab cu 180 de galbeni[104]. Desigur, acesta a fost ucis împreună cu tatăl său şi cu Mitrea vornicul în 1596[105], căci în decembrie 1595, după isprava de la Alba Iulia, Chisar reuşi să-l determine pe Mihai Viteazul a-i încredinţa marea logofeţie[106]. La negocierea tratatului, acesta a avut firesţe un rol hotărîtor alături de ceilalţi doi mari feudali, prezentaţi în paginile anterioare, pentru perfectarea lui în sensul intereselor oligarhiei boiereşti.

[97] S-a admis în lista dregătorilor, menţionată mai înainte, că Chisar mare logofăt şi mare vornic era din „Dărmăneşti" *(Studii şi materiale de istorie medie,* vol. IV, p. 569, 568, 570), desigur pe baza documentului din 26 febr. 1601 (*D.I.R.,* XVII — 1, p. 2—3), dar moşia lui de baştină era Leoteşti — Saac, pe care nepoţii săi de fiu, Pătru şi Preda, o vînd în 1638 lui Matei Basarab.

[98] Hurmuzaki, *Documente,* XI (Socotelile Braşovului), p. 815, 820.

[99] N. Iorga, *Istoria romînilor,* V, p. 216.

[100] *D.I.R.,* XVI — 5, p.185, 266—267; Hurmuzaki, *Doc.,* XI, p. 832.

[101] *D.I.R.,* XVI — 5, p. 272—273, 394, 399.

[102] *Ibid.,* p. 420. Documentul nr. 434, cu data modificată: 19 iunie 1589, şi socotit a fi din „august", lasă deschisă încă datarea, fiindcă în august Mihnea se găsea la Constantinopol pentru a-şi salva tronul şi la 3 septembrie scria lui Sig. Báthory din Adrianopol, plecat spre ţară. (A. Veress, *Documente,* III, p. 187—189); de aceea am admis că schimbările din divan nu au putut fi efectuate de cît în a doua parte a lunii septembrie. Trebuie admis în acest caz, stilul ianuarie, ca şi pentru documentul din 14 decembrie *(ibid.,* p. 421).

[103] Hurmuzaki, *Doc.,* XI, p. 832—833, 836. În februarie şi iulie 1588 mergea cu daruri din partea lui Mihnea la S. Báthory.

[104] Acad. R.P.R., ms. rom. 2078, f. 31.

[105] *Cronica lui B. Walther,* ed. 1959, p. 86.

[106] *D.I.R.,* XVI — 6, p. 136.

Al patrulea delegat laic la negocierea tratatului de la Alba Iulia este Dan vistierul, pe care Holban îl situează între marii vornici, deși recunoaște că în izvoare de sub domnia lui Mihai este menționat ca vistier și abia în 1602, cînd domnea Simion Movilă, omul polonilor și turcilor, ajunge mare vornic[107]. Autorul citat admite datarea greșită din cronica lui Walther pentru evenimentul suprimării turcilor la București[108]. Nu încearcă să prezinte cît de sumar antecedentele politice ale acestui dușman permanent față de Mihai și sprijinitor zelos al intereselor turco-polone în țările române. Nu putem afirma cu certitudine identitatea lui Dan grămăticul domnesc din vremea lui Alexandru Mircea și Mihnea Turcitul, prima domnie, cu Dan Danilovici de mai tîrziu, dar absența acestuia din cancelaria lui Petru Cercel, pledează pentru ea[109]. În a doua domnie a lui Mihnea (1585—1591), Dan apare ca vistier al doilea, dregătorie în care îl găsim cumpărînd ocine la Jugureni[110], cu 18.000 aspri, la Moșești[111] (pe acestea din urmă le dăruiește „sfintei lui mănăstiri numită Motna", din părțile nordice ale Buzăului), la Ostra[112], Ștefănești[113], Găojani[114], Străulești[115]. În mai

[107] *Boerii lui Mihai Viteazul, în Arhiva* din Iași pe 1929, p. 117.

[108] Ediția din 1959, p. 65, conservă data: 1593 noiembrie 13 („idibus novembris"), însă evenimentul s-a petrecut în 1594. Explicația dată de editorul cronicei, acestei erori cronologice (*ibid.*, p. 21), care s-ar datora „faptului că autorul (Walther) folosește calendarul roman (stilul iulian), după care anul începe cu ianuarie în timp ce izvoarele interne, pe care le-a folosit, datau evenimentele după calendarul bisericesc (stilul bizantin), după care anul începe cu 1 septembrie" și că „în funcție de această dată calculată după calendarul roman, el (Walther) continuă a data cu un an în minus", este nesatisfăcătoare. Trebuie să se țină seamă de faptul că și Walther și cancelaria din Țara Românească foloseau același calendar roman, în ce privește durata anului, împărțirea lui pe luni, numele lunilor și numărul de zile. Stilul iulian este stilul vechi, reformat de papă în 1582, creîndu-se stilul nou (gregorian, după numele papei). Ceea ce deosebea sistemul cronologic al silezianului de sistemul cancelariei din Țara Românească era începutul de numărare a anilor și data de început a anului, el folosind datarea în era creștină (de la nașterea lui Hristos), iar la noi utilizîndu-se era bizantină, cu începutul la 1 sept. 5509 înaintea erei noastre. În nota 3, de la p. 21, Walther este criticat pentru „o altă greșeală cronologică, dublată de o lipsă de logică", comisă de silezian cînd spune că Báthory pleacă cu oștirea „după ziua de sf. Mihai (8 noiembrie 1595) spre Tîrgoviște, iar la „5 octombrie se apropie de Tîrgoviște". Dar Walther scrie că Sigismund „după sărbătorirea sf. Mihai se îndrepta spre Tîrgoviște", fără să aducă precizarea că această sărbătoare era la 8 noiembrie, fiindcă el știa că acei pentru care scrie cronica, cunoșteau faptul că sărbătorirea sf. Mihai, la catolici cădea la 29 septembrie, nu la 8 noiembrie ca la ortodocși.

[109] *D.I.R.*, XVI — 3, p. 349—350; XVI — 4, P. 175, 181—182, 193, 207, 236; 268, 277, 321, 363, 482; XVI — 5, p. 18, 46, 49, 113.

[110] *Ibid.*, XVI — 5, p. 263, 281, 288, 342, 390; 305—306. Localitate în raion. Mizil.

[111] *Ibid.*, p. 316—317, localitate în raion. Cislău.

[112] *Ibid.*, 364; astăzi Slobozia-Mîndra din raion. T. Măgurele.

[113] *Ibid.*, p. 390—391.

[114] *Ibid.*, p. 391. În lucrarea *Documente privind istoria Romîniei, B. Țara Românească*, veac. XIII—XVI, *Indicele numelor de locuri*, Edit. Acad. R.P.R., 1956, p. 59, găsim: „sat [probabil r. Giurgiu]", dar un act de la Matei Basarab (17 ian. 1643) precizează că satul Găojani, fost al lui biv vel vistier, se află în județul Vlașca, deci localizarea e sigură (cf. *Arhivele Olteniei*, XVIII (1939), p. 449—451).

[115] *D.I.R.*, XVII — 1, p. 18, sat integrat astăzi în orașul București. Act din 4 iulie 1601 scris în slavonă de însuși Dan logofăt cu indicația că știa slavonește ca fost diac de cancelarie în tinerețe.

1591, Dan scrie un hrisov, domnesc, spunîndu-şi „fost vistier"[116], dar Ştefan Surdu îi încredinţează chiar marea vistierie[117]. În vara anului 1593[118], Alexandru Bogdan îi dă hrisov pentru ocinele cumpărate în Curăteşti[119] şi Balaci[120], pe care Dan le hărăzeşte „mănăstirii lui de la Colentina" (sf. Mihail şi Gavriil, numită apoi Mărcuţa)[121]. Domnul îi spune „cinstitul dregător al domniei mele, Dan fost mare logofăt", fapt ce ridică problema stabilirii datei cînd a deţinut această dregătorie, căci divanele cunoscute pînă acum nu confirmă acest lucru[122].

Mihai Viteazul ţinu departe de sfatul domnesc pe Dan vistiernicul probabil pentru poziţia lui făţişă alături de fracţiunea Mihneştilor. Rolul lui Dan vistierul în vîltoarea evenimentelor din noiembrie 1594 trebuie să fi fost potrivnic politicii domnului[123]. După iscălirea infamului tratat din mai 1595, unde neîndoios a fost printre principalii susţinători ai clauzelor de limitare a autorităţii lui Mihai în Ţara Romînească, Dan n-a încetat o clipă să se agite în favoarea politicii turcofile, ţinînd strînse şi oculte legături

[116] *Ibid.*, p. 6—7.

[117] Apare pentru prima oară ca mare vistier în divanul din 29 aprilie 1592 (N. Iorga, *Studii şi documente*, V, p. 290), iar nu la 15 mai (*Studii şi materiale de istorie medie*, IV, p. 573) şi se menţine pînă la mijlocul lui iunie.

[118] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 75—77.

[119] Satul se află pe Mostiştea, raionul Oltenita.

[210] Localitate probabil în apropiere de Bucureşti (cf. *Indicele numelor de locuri*, p. 6).

[121] Zidită — potrivit inscripţiei pusă la 20 sep. 1733 — de Dan „vel log." în anii 1586—1587 (7095) (N. Iorga, *Inscripţii din bisericile Romîniei*, vol. I, p. 83). Autorul afirmă că Dan n-a făcut parte din nici un divan înainte de Mihai Viteazul, însă — după cum am arătat — Dan a fost mare vistier al lui Ştefan Surdu. Nu era mare logofăt cînd a zidit mănăstirea, cum vorbeşte inscripţia din sec. XVIII, însă faptul că Alexandru Bogdan, la 20 apr. şi 14 iunie 1593, îl numeşte în cele două hrisoave slavoneşti „Dan fost mare logofăt" (cf. *D.I.R.*, XVI — 6, p. 68, 76, nr. 79 şi 87) constituie o dovadă indiscutabilă că el a deţinut marea logofeţie înainte de ianuarie 1593, cînd apare în această demnitate boierul Barbă Albă. Nu avem divane domneşti pentru lunile septembrie — noiembrie 1592, iar cele din decembrie sînt lipsite de mare logofăt, Barbă Albă fiind mare spătar (*D.I.R.*, p. 56—57, 58—60), de aceea este de admis că Dan a fost mare logofăt la începutul domniei lui Alexandru cel Rău şi rămîne nefondată afirmaţia că „În divan apare ca mare logofăt între 1601 ian. 26 şi 1602 aprilie 12" (Cf. N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti*, Edit. Acad. R.P.R., 1961, p. 225, nota 1). Autorul n-a observat că Dan deţine şi marea vornicie în lunile mai—iunie 1602 şi deci „ultimul rang de dregător al ctitorului" n-a fost de logofăt, ci acela de mare vornic.

[122] Cf. nota precedentă. Faptul că inscripţia de la Mărcuţa îl arată ca mare logofăt face să se admită şi ipoteza unei lecturi greşite pentru „vtori logofăt", funcţie pe care se pare că a îndeplinit-o prin 1585—1586. Ioan Marini Poli îl semnala (credem că înainte de 1594, după cum am arătat) ca „Westiar" la marea vistierie, fost „vice cancelier" (Hurmuzaki, *Doc.*, III—1, p. 196), ceea ce corespunde cu „vtori logofăt". El apare ca vtori vistier" la 18 ian. 1587 (*D.I.R.*, XVI — 5, p. 288), iar în 8 febr. 1589 este ispravnicul unui hrisov către Hilandar, intitulîndu-se „Dan vistier" (*ibid.*, p. 390). Ipoteza ar duce şi la precizarea că ctitoria de la Colentina s-a edificat în 1586.

[123] Din cronica lui Szamosközy aflăm că măcelărirea turcilor la Bucureşti s-a făcut „în casa de lemn a lui Dan vistierul" (I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy*, Cluj, 1928, p. 101), iar Walther arată că emirul turc se stabilise „în casele cele mai bune din oraş" (*Cronica*, ed. 1959, p. 66), ceea ce lasă să se întrevadă că e vorba de casele lui Dan, omul turcilor.

cu Mihnea Turcitul. În iureșul bătăliei memorabile de la Călugăreni, la îndemnul renegatului voevod din lagărul turcesc al lui Sinan Paşa, Dan vistiernicul şi alţi boieri trădători au căutat să destrame oastea lui Mihai, oferind mari sume de bani căpitanilor unguri[124], ca să părăsească împreună cu unităţile lor militare pe domn, să provoace înfrîngerea şi chiar căderea lui Mihai în mîinile turcilor, gata să înscăuneze pe nevîrstnicul Radu Mihnea. Neizbutind în planurile lor scelerate, mîrşavii trădători au fost siliţi să se refugieze în Imperiul otoman, şi, mai ales, în Moldova unde polonii — cu asentimentul turcilor — instalaseră domn în locul lui Ştefan Răzvan pe Ieremia Movilă, cu constante sentimente duşmănoase faţă de politica antiotomană a lui Mihai Viteazul. Roşi de o veninoasă ură, ticăloşii boieri pribegi nu vor avea alt ţel de cît acela al uneltirilor perfide, trădătoare împotriva eroului de la Călugăreni. Dar, după cum am anunţat, asupra acestor comploturi vom stărui într-un alt studiu.

În textul tratatului din 1595 figurează ca al cincilea boier, Teodosie „vistierul", care este Rudeanu[125]. În timpul domniei lui Petru Cercel acesta se bucurase de preţuirea domnului[126]. Mihai Viteazul îl numi mare vistier în noiembrie 1594[127], iar în septembrie 1596[128], apreciindu-i calităţile de bun sfetnic, îl înaintează mare logofăt, în locul trădătorului Chisar din

---

[124] Stavrinos, *(Vitejiile prea evlaviosului şi prea viteazului Mihail voievod,* în *Tesaur de monumente istorice,* I, Buc., 1862, p. 294—295) arată că Dan vistierul a oferit lui A. Király suma de 50.000 galbeni, ca să părăsească pe Mihai, ceea ce Király ar fi acceptat.

[125] Teodosie este unul din fii lui Ivan medelnicer Rudeanu şi al Mariei, sora lui Teodosie banul din Periş *(D.I.R.,* XVI — 3, p. 37), aparţinînd unei familii de mari feudali. Tatăl său, Ivan, a deţinut marea logofeţie în anii 1580—1582 *(D.I.R.,* XVI — 4, p. 466; XVI — 5, p. 69).

[126] Un document din 15 aug. 1632, dat de Staico Rudeanu paharnic precizează că după moartea lui Teodosie logofătul, tatăl lui Staico, l-a apucat pe Staico şi pe fratele său, Vlad logofătul „de ne-au năpăstuit c-au dat Pătru vodă (Cercel) tatei, galbeni şase mie" (I. Ionaşcu, *Răspuns d. I. C. Filitti, cu cîteva acte privind pe boierii Rudeni,* extras din *Arh. Olt.,* nr. 77—78, 1935, p. 14). În aprilie — august 1584 figurează în divanele lui Cercel un Teodosie mare spătar *(D.I.R.,* XVI — 5, p. 156—173), pe care Iorga îl identifică cu „Teodosie spătarul din Rudeni" *(Istoria romînilor,* V, p. 210), de fapt „din Ruda". În vremea lui Mircea Ciobanul şi a lui Petru cel Tînăr, Teodosie a pribegit cu părinţii şi fraţii în Transilvania. Un frate, Ştefan, e probabil să se fi născut în pribegie. Ioan Sigismund a îngăduit lui Ivan medelnicerul (nu „Medereţ", cum a citit Veress) şi altor pribegi să ajute pe vlădica Sava pentru zidirea mănăstirii de la Lancrîm, comitatul Sibiu (A. Veress, *Documente,* II, p. 316, nr. 381).

[127] În mai 1593, Teodosie este arătat într-un hrisov ca spătar mic (*D.I.R.,* XVI — 6, p. 71—72). Dacă în 1584 a deţinut marea spătărie, situaţia minoră din 1593 apare curioasă. Hrisovul care indică avansarea lui Teodosie la marea vistierie este din 13 dec. 1594 (*ibid.,* p. 163), dar marea prefacere a sfatului domnesc s-a produs după 31 oct., pe la începutul lui noiembrie (*ibid.,* p. 159—160), înainte de dezlănţuirea răscoalei antiotomane la Bucureşti.

[128] *Ibid.,* p. 252, doc. din 28 sept. 1596.

Leoteşti, dregătorie în care funcţionează neîntrerupt pînă în august 1600[129] (deci afirmaţia lui Holban că în 1598 era „fără funcţie"[130], e inexactă).

Un alt membru al soliei din 1595 este Radu postelnic „de Chieptoronie" (de Cepturoaia)[131], înscris al şaselea în textul tratatului, urmat de vărul său, Radu clucerul Buzescu; Radu postelnic era fiul lui Dumitru din Cepturoaia. În 1581, Radu postelnicul şi fraţii săi primesc confirmarea unor sate, împreună cu fraţii Buzeşti, Radu postelnic, Preda şi Stroie[132].

Radu Buzescu este fiul mai mare al lui Radu Buzea armaşul; a pribegit în Transilvania cu părinţii şi fraţii în vremea lui Mircea Ciobanul şi Petru cel Tînăr. În 1572, Alexandru Mircea îi îngăduia să înveţe meşteşugul armelor la curtea lui Ştefan Báthory [133], iar după trei ani îl găsim în ţară, judecîndu-se împreună cu fraţii la divanul domnesc pentru satul Cruce[134], Preda şi Stroie neavînd nici un titlu de boierie, fapt ce exclude identificarea lui Stroie cu Stroie armaşul, des folosit de Alexandru vodă în anii 1574—75 în solie la principele Transilvaniei[135]. Atît în 1577, cît şi în 1581, cînd împreună cu fraţii şi verii se judecă pentru stăpînirea mai multor sate, moştenite de la bunic, Vlad banul, şi de la părinţi, Radu se înfăţişează cu acelaşi modest titlu, de postelnicel, iar fraţii lui fără nici unul[136]. Urcarea în scaun a lui Petru Cercel aduce şi fraţilor Buzeşti o ridicare pe scara ierarhiei dregătoreşti. Astfel, în hrisovul din octombrie 1583, prin care Petru Cercel le întăreşte stăpînirea unor sate moştenite, Radu apare ca mare armaş, Preda ca postelnic, iar Stroie ca vtori comis[137]; iar în ianuarie 1585 Radu se ridică prin favoarea lui Petru Cercel, la demnitatea de mare comis, în care rămîne şi la începutul domniei lui Mihnea, pînă în iunie[138], cînd cei trei fraţi pribegesc în Transilvania pînă în vara anului 1586, cum se arată într-un act domnesc din 1587, prin care Mihnea restituie Buzeştilor nişte sate confiscate „cînd au fost peste munte"[139]. În

[129] *Ibid.*, p. 389, doc. din 8 aug. 1600. După cucerirea Transilvaniei, Mihai luă pe Teodosie ca mare logofăt aci (*ibid.*, p. 370, doc. din 21 martie 1600), pe cînd în Ţara Romînească este trecut Miroslav, care după suprimarea lui Mitrea şi Chisar rămîne în ţară, participînd la adunările mai importante ale divanului ca biv vel logofăt, în iunie, sept. şi oct. 1597, mai şi iunie 1598, cînd este şi redactorul hrisoavelor (*ibid.*, p. 273—274, 291, 296, 315 —316, 329—330). Astfel apare ca mare logofăt în ianuarie 1600 şi se menţine pînă în iulie (*ibid.*, p. 369, 375, 377, 379, 381—382, 384, 387; Şt. Gr. Berechet, *Documente vechi*, II, p. 12—14). În unele divane muntene apare şi Teodosie ca mare logofăt, deţinînd importanta demnitate pentru amîndouă ţările romîne, măsură de întărire a politicii de unificare.

[130] *Boerii lui Mihai Viteazul, în Arhiva* din Iaşi, 1929, p. 182.

[131] Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 473.

[132] *D.I.R.*, XVI — 5, p. 22—23.

[133] A. Veress, *Documente*, II, p. 316.

[134] *D.I.R.*, XVI — 4, p. 169—170, 177—178.

[135] Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 811—813.

[136] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VI, p. 163—164; *D.I.R.*, XVI — 5, p. 22.

[137] *D.I.R.*, XVI — 5, p. 139—140.

[138] *Ibid.*, p. 179—180, 191.

[139] *Ibid.*, p. 288—289.

acest act, Radu este arătat ca fost mare comis[140], în inscripția de la Căluiu (din 1 iunie 1588) apare ca fost mare armaș[141], la fel în acte din 1589—1592[142], toate excluzînd posibilitatea identificării marelui comis Radu, din noiembrie 1585 — mai 1591, cu Radu Buzescu, cum se susține în amintita listă a dregătoriilor din sfatul domnesc în secolele XV—XVII[143]. Faptul că în a doua jumătate a sec. XVI, Buzeștii dețin mici dregătorii, a făcut ca ei să fie considerați reprezentanții unei boierimi noi, născută pe ruinele vechii boierimi dispărute[144].

Din întinsul hrisov din 10 iunie 1656, dat de Constantin Șerban vodă descendenților din Radu clucerul Buzescu, se desprinde cu limpezime faptul că acesta stăpînea spre sfîrșitul sec. XVI un imens domeniu funciar de 62 sate, moștenite de la strămoși „din zilele altor domni bătrîni dedemult, de la așezarea țării și cîștigate cu dreaptă și credincioasă slujbă și cu vărsare de sînge"[145]. În partea finală a documentului găsim: „Și iar să se știe țiganii care sînt de moștenire ai Radului clucer Buzescu, de la moși de la strămoși, de prin zilele altor domni bătrîni"[146], după care se înșiră numele țiganilor capi de sălașe (acestea în număr de 124), apoi se menționează domnii care au confirmat prin hrisoave stăpînirea acestor țigani, indicîndu-se numai data în veleat. Primul în vechime este hrisovul emis de Dan voevod, urmează cel de la Vlad Țepeș, Radu cel Frumos[147]. Din

[140] Doc. din 20 ianuarie 1587, în care Preda este menționat ca paharnic, iar Stroie, comis, cuprinde numărul satelor confiscate și restituite, Dobridorul lui Mînea și Dobridorul lui Epure, pentru care aveau hrisoave de la Radu de la Afumați, Vlad Inecatul, Radu Paisie, Pătrașcu cel Bun și Alexandru-Mircea.

[141] P. V. Năsturel, *Biserici, mănăstiri și schituri din Oltenia*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, XII (1911), p. 299. Preda este arătat ca spătar, iar Stroie, comis.

[142] Într-un act din 13 iunie 1589, printre boierii „bătrîni", care aleg și prețuiesc moșiile Bora și Unteni, figurează și Radu vel armaș ot Cepturoaia. În inscripția de pe mormîntul fiului său Stroie, decedat în oct. 1589, Radu e arătat ca fost mare armaș, la fel în inscripția defunctei soții, Stanca, din 20 febr. 1590, (*D.I.R.* XVI — 5, p. 415—417; Năsturel, *o. c.*, p. 304, 302). Ca jurător într-un act din 24 aprilie 1590, iarăși iscălește ca fost mare armaș (*D.I.R.*, XVI — 5, p. 442—443). În august, Mihnea dăruiește mănăstirilor Buzeștilor, Căluiul și Stănești, 12 găleți de grîu, 4 burdufe de brînză, 4 care de sare, anual (*ibid.*, p. 471, 474—475)). La 2 iulie 1591, cînd domnea Ștefan Surdu, Radu fost mare armaș, Preda spătarul și Stroie postelnicul, dăruiesc mănăstirii Stănești, împreună cu Stănilă postelnic (din Vîlcănești), satul Dranoveți (*D.I.R.*, XVI — 6, p. 11). La 26 nov. 1592, cînd cumpără satul Vianul de la Șerban postelnic (viitorul Radu Șerban), fiind mărturie și Radu postelnic ot Cepturoaia, Radu Buzescu este arătat simplu armaș, deci fără dregătorie efectivă, iar în hrisoavele de întărire din 1 și 3 dec., emise de Alexandru Vodă, i se spune „Radu armașul ot Cepturoaia" (*ibid.*, p. 58—60).

[143] *Studii și materiale de istorie medie*, IV, p. 575.

[144] *Istoria Romîniei*, vol. II, Edit. Acad. R.P.R., 1961, p. 866.

[145] Gr. Tocilescu, *Hrisovul Buzeștilor*, în *Tinerimea română*, vol. I, Buc., 1898, p. 89—127 (reproducerea fotografică a actului pe p. 90—109 și traducerea din 1888, pe p. 110—127). Autorul n-a prezentat studiul anunțat al acestui interesant document. Traducerea conține o serie de greșeli și omisiuni, cum se poate observa din analiza facsimilului slavon (de ex. la p. 96: „Cin cup sej. 58" se redă la p. 116 prin „Cincul cu stînjeni 58"). Ar trebui publicat din nou textul și traducerea, cu un susținut aparat critic, fiind vorba de un act de cancelarie de valoare deosebită. Pasajul citat în text se găsește pe paginile 93 și 113.

[146] *Ibid.*, p. 103 și 123.

[147] *Ibid.*, p. 104 și 123.

primele şase decenii ale sec. XVI se citează 16 documente de la Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi, Vlad Înecatul, Mircea Ciobanul (prima domnie), Pătraşcu cel Bun, care au fost date ascendenţilor celor trei fraţi Buzeşti, cel mai îndepărtat fiind din vremea lui Dan al II-lea (1422—1431)[148].

Dacă şi la cele 62 sate s-ar fi indicat domnii şi anii emiterii hrisoavelor, aşa cum s-a procedat cu sălaşele de ţigani, am fi putut stabili geneza şi urmări dezvoltarea domeniului funciar al Buzeştilor, dar chiar în lipsa acestor date ne dăm seama că este greu să se susţină că Buzeştii epocii lui Mihai Viteazul aparţin unei boierimi noi, fără legături cu vechea boierime din Ţara Românească; dimpotrivă, trebuie să-i considerăm ca mari latifundiari, aparţinînd aristocraţiei funciare din sec. XVI, care fără înalte dregătorii, dar avînd o mare putere economică, exprimată în numeroase posesiuni de pămînt, în ţărani dependenţi, ţigani etc., vor reuşi să-şi mărească neîntrerupt domeniul funciar prin aservirea obştilor ţărăneşti libere copleşite de intensificarea fiscalităţii din partea domniei şi de instaurarea dezastruosului monopol otoman asupra comerţului nostru exterior.

Sub domnia lui Mihnea Turcitul şi aceea a lui Ştefan Surdu, Radu Buzescu n-a deţinut dregătorii (nu mai era nici măcar mare armaş în funcţiune), deci trădarea lui faţă de aceşti domni ar trebui argumentată. Alexandru Bogdan l-a numit mare spătar în ianuarie 1593 şi a rămas în sfatul domnesc al acestuia pînă la mazilire[149]. Pe acesta l-a trădat pentru a sprijini urcarea pe tron a lui Mihai care îşi începuse cariera de dregător în Oltenia, unde se şi căsătorise cu Stanca, tînără boieroaică bogată, pare-se înrudită cu Buzeştii, şi ajunsese stăpînul unei importante averi funciare. Desigur că Buzeştii, apropiaţi de banul Mihai, nu erau străini de sentimentele ostile exprimate de acesta faţă de asprimea dominaţiei otomane, cînd i s-au înmînat la Poartă însemnele de domnie peste Ţara Românească, pentru că curba exploatării exercitate de turci prin domnie atinsese punctul maxim,[150], afectînd pînă şi renta feudală a marilor stăpîni de moşii, mai ales a acelora care nu-şi puteau creşte acumulările de bunuri prin canalul rodnic al marilor dregătorii. Din categoria acestora făceau parte, după cum am arătat, şi Buzeştii. În primul an de domnie a lui Mihai, nici unul din cei trei fraţi n-a figurat în sfatul domnesc. Cînd Mihai Viteazul întăreşte lui Radu Buzescu, la 2 decembrie 1593 şi 27 mai 1594, stăpînirea peste părţi din satele Cioroiu şi Orleşti, acesta e arătat ca fost mare spătar[151]. Numai cu prilejul intenselor pregătiri pentru răscoala din 13 noiembrie 1594, care au impus o prefacere aproape totală a sfatului domnesc, se deschide calea participării oficiale la marile acţiuni politice ale domnului şi boierilor Buzeşti, Stroie avansînd din simplu postelnic la ma-

[148] Sînt 18 acte: de la Alexandru (2), Mihnea (8), Petru Cercel (4) şi Mihai (4). De la Radu Şerban (1602—1611) sînt menţionate 18 cărţi.

[149] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 62—78.

[150] M. Berza, *Haraciul Moldovei şi Ţării Româneşti în sec. XV—XIX*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, II, 1957, p. 33—34; idem, *Variaţiile exploatării Ţării Româneşti de către Poarta otomană în secolele XVI—XVIII*, în *Studii*, XI (1958), nr. 2, p. 70.

[151] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 85—86, 120—121.

rea stolnicie[152], în timp ce Radu se mulțumește cu dregătoria de mare clucer[153], pe toată durata domniei lui Mihai și după aceea, pînă la moarte, dregătorie ce intra în structura divanului domnesc; astfel afirmația lui Holban[154], că Radu Buzescu a fost cîndva mare logofăt, este lipsită de temei documentar.

Înainte de declanșarea răscoalei antiotomane din 13 noiembrie 1594, fără să fie membri ai divanului, Buzeștii erau sfetnicii intimi ai lui Mihai, nutrind gîndul eliberării țării de sub cumplitul jug al exploatării turcești. Aceasta o dovedește faptul că tratarea înțelegerii, pentru lupta comună antiotomană, cu Báthory al Transilvaniei și Aron al Moldovei, fu încredințată de domnul muntean lui Radu Buzescu și fratelui său, Stroie[155].

N. Iorga considera că tratatul de la Alba Iulia („această rușinoasă recunoaștere")[156] este opera lui „Mitrea, Chisar, Dumitru marii bătrîni ai țării", a lui Dan vistierul, după care așează „tineretul războinic, care luptase așa de frumos pînă atunci: Buzeștii: Radu și Preda, un alt Radu, din Cepturoaia, ruda lor, Borcea logofătul, clucerul Vintilă, postelnicul Stănilă, grecii fiind înlăturați din solie"[157]. Citatul necesită o scurtă discuție, fiindcă admite că toți cei 12 boieri din delegație au fost întru totul de acord cu conținutul revoltătorului act de trădare, cînd în letopisețul cantacuzinesc, după cum am văzut, se precizează că boierii soli s-au împărțit în două tabere, una căutînd să înscrie în tratat clauzele dorite de Mihai, iar alta opunîndu-se și reușind pînă la urmă să-și impună punctul de vedere. Mai admite apoi că în afară de primii patru delegați, ceilalți alcătuiau „tineretul războinic", pe cînd ei erau de fapt în jurul vîrstei de 50 de ani. Mai mult, dintr-o vădită nepreocupare față de titlurile nobiliare deținute în cursul vieții de respectivii boieri, se consideră că din delegație au făcut parte doi Buzești, Radu clucerul și Preda logofătul („alt Buzescu")[158], dar în realitate n-a participat de cît Radu Buzescu, căci acel logofăt Preda nu era Buzescu, ci aparținea altei familii boierești.

În ultima vreme s-a susținut că din solie făceau parte mari boieri foști membri în divanele domnilor anteriori lui Mihai și reprezentanții grupării boierești instalată la putere în toamna 1594, în frunte cu Radu și Preda Buzescu[159]. Nu s-a avut însă în vedere faptul că Mitrea din Hotărani fusese — e drept — sfetnicul domnilor anteriori lui Mihai, dar a fost totodată și marele vornic al lui Mihai de la începutul domniei lui și pînă în septembrie 1594. Radu Buzescu reprezenta gruparea victorioasă în 1594, dar și el, ca și Teodosie Rudeanu, figurase în divane domnești dinainte de Mihai Viteazul. Așezarea mai veche sub eticheta „tineretul războinic" a lui Radu Buzescu, a lui Preda logofătul (greșit socotit un Buzescu), a logo-

[152] *Ibid.*, p. 163. În ian. 1593, Stroie era simplu postelnic, iar Preda spătar.
[153] *Ibid.*, p. 165—166.
[154] *Boierii lui Mihai Viteazul*, în *Arhiva*, 1929, p. 190.
[155] *Istoria Țării Romînești (Letopisețul cantacuzinesc)*, ed. 1960, p. 55.
[156] *Istoria romînilor*, V, p. 294.
[157] *Ibid.* Aici sînt omiși Teodosie vistierul (Rudeanu) și Radu mare postelnic, pe cînd în *Istoria lui Mihai Viteazul* (vol. I, p. 178) lipsește numai Teodosie.
[158] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. I, p. 178.
[159] *Istoria Romîniei*, vol. II, Edit. Acad. R.P.R., f.a., p. 961.

fătului Borcea şi — mai ales — a clucerului Vintilă, a ispitit la rezolvarea problemei în modul arătat, dar ea este lipsită de suportul documentar, fiindcă Preda era străin de familia Buzeştilor, asupra lui Borcea logofătul n-avem date concludente, iar Vintilă clucerul a aparţinut facţiunii Mihneştilor, după cum se va vedea.

Pentru argumentarea afirmaţiei, să continuăm prezentarea solilor din 1595. Al optulea delegat la Alba Iulia este Radu mare postelnic („poztelnik maiore")[160], ridicat la această importantă dregătorie în toamna anului 1594[161]. El nu poate fi identificat cu Radu „din Cepturoaia", cum se admite în lista dregătorilor[162], des citată, pentru faptul că în textul tratatului figurează trei boieri la rînd cu numele Radu: Radu postelnic de Cepturoaia, Radu clucer şi Radu postelnic mare[163], ceea ce exclude identificarea propusă. Acest Radu mare postelnic trebuie deosebit şi de Radu Florescu, numit de Mihai, mare comis în septembrie 1594, şi de Radu mare comis din anii 1585 nov. — 1591 mai, ginere lui Badea stolnic Boloşin[164]. Radu se menţine la marea postelnicie pînă la 3 iunie 1595[165], căci la 5 iunie apare în această dregătorie Preda Buzescu[166], domnul fiind desigur nemulţumit de comportarea acestui Radu în negocierile de la Alba Iulia, în schimb apreciind ca pozitivă atitudinea clucerului Radu Buzescu şi căutînd să sublinieze încrederea faţă de Buzeşti prin aducerea în sînul sfatului său domnesc şi a celui de al treilea frate.

Alt membru al delegaţiei din 1595 a fost Borcea logofătul din Bucşani, care în mai 1590[167] redacta în calitate de vtori logofăt un hrisov emis de Mihnea Turcitul. În februarie 1593, Borcea logofătul dăruia mănăstirii Dohiar de la Athos nişte case din Bucureşti[168], iar în domnia lui Mihai apare ca un om de încredere al acestuia[169].

Vintilă clucerul figurează în tratat ca al zecelea delegat. Din izvoarele ce le cunoaştem se desprinde un singur clucer cu acest nume, care în ianuarie şi februarie 1589 îndeplinea o importantă misiune diplomatică din partea lui Mihnea Turcitul pe lîngă S. Báthory[170]. Desigur, acesta este bo-

---

[160] Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 473.

[161] La 31 oct. 1594 divanul are mare postelnic pe Gherguş; din noiembrie nu cunoaştem acte cu divan, dar la 13 dec. apare Radu (*D.I.R.*, XVI — 6, p. 159—163). Desigur numirea lui se va fi făcut înainte de izbucnirea răscoalei din 13 noiembrie.

[162] *Studii şi materiale de istorie medie*, IV, 1960, p. 581.

[163] Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 473.

[164] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 153; XVI — 5, p. 217, 225; XVI — 6, p. 6—8.

[165] N. Iorga, *Documente urlătene*, în *Bul. com. ist.*, V, Buc., 1927, p. 183.

[166] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 176.

[167] *D.I.R.*, XVI — 5, p. 452. Actul are partea cuprinzînd veleatul ruptă, se arată că actul a fost datat din 1590 după divan, însă datarea lunară prin „ziua înălţării... mai 28" indică precis anul 1590, fiindcă în a doua domnie a lui Mihnea Turcitul numai în acest an a căzut înălţarea la 28 mai.

[168] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 64—65.

[169] *Ibid.*, p. 99.

[170] Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 837. La 29 ian. Vintilă clucerul venea la Braşov cu o impunătoare solie, avînd 112 cai, iar la 29 pleca la Alba Iulia, de unde se reîntorc în ţară pe la Braşov la 15 februarie.

ierul care în perioada iulie 1586 — 29 noiembrie 1588[171] a ocupat în divanul lui Mihnea dregătoria de mare stolnic, lăsînd apoi locul lui Mihai, viitorul domn al primei unificări politice a țărilor romîne. În lista dregătorilor, publicată în 1960, acest Vintilă mare stolnic este identificat cu Vintilă din Clăteşti[172]. Observăm că şi această identificare este greşită, fiindcă Vintilă din Clăteşti, fiul lui Stan mare spătar în anii 1568—1579 şi al Caplei, fiica banului Teodosie din Periş, apare în 1579 ca postelnic mic şi stăpîn la Clăteşti[173] împreună cu mama-sa Caplea şi sora lui Maria. Într-un act nedatat[174], menţionînd cărţi de la Alexandru-Mircea şi Mihnea Turcitul în care se stabilesc hotarele bălţii Clăteşti de către „egumenul Mardarie eromonah cu stolnicul Gheorghe", se aduce precizarea că întocmirea s-a făcut „înaintea lui Vintilă postelnic şi înaintea popilor din satul Clăteşti". Faptul s-a petrecut în vremea lui Petru Cercel, cînd era Gheorghe mare stolnic[175], iar nu după mai 1591, cum s-a datat. Deci şi în anii 1583—1585, Vintilă era tot postelnic mic. În a doua domnie a lui Mihnea, cumpără terenul şi casele din Tîrgovişte ale lui Chisar mare vornic[176]. Nu se indică titlul de boierie şi s-ar putea crede că aici avem a face cu Vintilă mare stolnic din anii 1586—1588, cuprins şi în lista lui Ioan de Marini Poli[177], mai ales că în acte interne din anii 1591—1594 nu mai întîmpinăm un Vintilă, care să poată fi identificat în persoana marelui stolnic din 1586—1588 şi clucer din 1589, sau în aceea a lui Vintilă postelnicul din Clăteşti.

Un hrisov inedit, emis de Mihai Viteazul la 18 februarie 1595[178], prin care se întăreşte lui Teodosie vistierul Rudeanu stăpînirea satului Negoieşti „de lîngă Rîmnic", aduce clarificarea necesară, precizînd că e sat din satele lui Neagoie fost mare vornic[179] şi că „în zilele domniei mele (Mihai Viteazul), iar Vintilă, fiul jupînesei Caplea spătăreasa, el a fost pribeag,

---

[171] *D.I.R.*, XVI — 5, p. 254 (act din 17 iulie), p. 384 (act dat lui „jupan Mihai ban şi jupaniţei lui Stanca", în care e menţionat şi Dragomir postelnic, fratele Stancăi, despre care s-a scris de către mulţi genealogişti în trecut, că ar fi acelaşi cu Dragomir vornicul de la jumătatea sec. XVII, ceea ce este complet greşit.

[172] *Studii şi materiale de istorie medie*, IV, 1960, p. 577.

[173] *D.I.R.*, XVI — 4, p. 424—426, 434—437. Satul Clăteşti este situat la nord de Oltenița, pe dreapta Argeşului. În hotarul acestui sat se afla mănăstirea Cătăluiu, numită după apa mărginaşe, care curge paralel cu Argeşul şi se varsă în Dunăre. A fost zidită de părinţii lui Vintilă.

[174] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 8—9. Nu poate fi din 1591, ci anterior cu circa 7 ani.

[175] *D.I.R.*, XVI — 5, p. 133, 182 (doc. din 5 sept. 1958 şi 25 martie 1585, limitele de început şi sfîrşit ale domniei lui Petru Cercel).

[176] *D.I.R.*, XVII — 2, p. 393—394 (doc. din 25 mai 1615): Vintilă mare logofăt arată că a cumpărat locul şi casele din Tîrgovişte de la vornicul Chisar (care cumpărase locul de la orăşeni şi îşi construise case), plătindu-i 200 galbeni înaintea Mihnei vodă, „ce l-am ţinut şi am şezut în case păn mi se-au prinsu pribegie; ce am venit în zilele lui Şerban voievod den pribegie". Acum (în 1615), dăruieşte din locul liber bisericii sf. Mihail.

[177] Hurmuzaki, *Documente*, III, 196—197 („Vintelas stolnick gran contestabile").

[178] Original slavon în colecţie particulară.

[179] Neagoie vornicul, soţul Caplei, nepoata lui Vlad Călugărul, stăpînea în 1526, împreună cu doi cumnaţi, 36 sate şi 511 suflete de robi ţigani, fiind un mare latifundiar (*D.I.R.*, XVI — 2, p. 14—18). A avut fii pe Teodosie banul din Periş şi Neagoe mare vistier din Budeşti, iar printre fiice pe Maria, soţia lui Ivan mare medelnicer Rudeanu, mai tîrziu

iar mama-sa jupîneasa Caplea, nepoata lui Neagoie vornicul, fiica lui Teodosie banul (din Periş) a rămas aici în ţară, în mare sărăcie, greutate şi nevoie", dar a aflat multă căutare şi îngrijire de la Teodosie vistierul. Şi pentru aceasta, Caplea spătăreasa „şi fiica ei, jupîneasa Maria, au venit de a lor bună voie înaintea domniei mele în marele divan de au dat şi au vîndut cinstitutului dregător al domniei mele acest sat Negoieşti, cu toţi vecinii". Din acest important document se desprinde preţioasa informaţie că în februarie 1595 Vintilă din Clăteşti lipsea din Ţara Romînească fiind pribeag, deci adversar declarat al lui Mihai Viteazul, şi în consecinţă nu putea participa la negocierea tratatului din mai la Alba Iulia. Deci Vintilă clucerul, delegat în solia din 1595, nu poate fi boierul din Clăteşti, ci un altul, a cărui filiaţie genealogică şi carieră politică vom încerca s-o prezentăm în studiul relativ la comploturile boiereşti împotriva lui Mihai. În negocierea tratatului, el s-a situat pe poziţia grupării boiereşti duşmănoase domnului.

Cît priveşte pe Vintilă din Clăteşti, care mărturiseşte în 1615 că a pribegit din ţară pînă la domnia lui Radu Şerban, acesta ocupă sub domnia lui Radu Şerban dregătoria de vtori clucer[180], iar în aceea a lui Radu Mihnea — pentru a cărui înscăunare desigur a depus o stăruitoare acţiune — este ridicat mare vornic la sfîrşitul lui martie 1611. Pînă în 1623 deţine cînd marea vornicie, cînd marea logofeţie, avînd cîţiva ani şi situaţia de mare dregător. Documentele, cercetate în întreg conţinutul lor, atestă că este vorba de o singură persoană, Vintilă din Clăteşti şi Corbi[181].

Al unsprezecelea sol a fost Stănilă postelnic. Era frate cu Dumitru banul din Vîlcăneşti[182], primul soţ al doamnei Stanca, soţia lui Mihai Viteazul. În 1582, Mihnea vodă întăreşte celor doi fraţi stăpînirea peste satele Vîlcăneşti, Salcia, Braloştiţa şi alte şase a căror posesiune le fusese tulburată de marele acaparator de pămînt, Dragomir mare vornic[183]. Dumitru moare pare-se chiar în acest an, căci în anul următor, Stanca, văduva lui s-a recăsătorit cu Mihai, fiul lor Nicolae-Pătraşcu născîndu-se în iulie 1584[184]. După moartea lui Dumitru, Stănilă post. din Vîlcăneşti fu ame-

mare logofăt, tatăl lui Teodosie Rudeanu (*idem*, XVI — 3, p. 37). La 12 nov. 1555, Ivan cumpără partea din Pîrvuleşti a Caplei, fiica lui Teodosie banul cu 9.000 aspri, „ca să-şi facă ea scule de zestre", sigur în vederea măritişului. Deci Teodosie Rudeanu era văr primar cu Caplea spătăreasa, mama lui Vintilă din Clăteşti. Privitor la înrudirea dintre Caplea spătăreasa şi boierii Rudeni vorbesc şi documentele din septembrie 1574 şi 16 dec. 1577 (*idem.*, XVI — 4, p. 142—143, 303—304).

[180] Vintilă apare ca revenit în ţară înainte de ianuarie 1605, deoarece la 14 ianuarie apare ca jurător cu titlul de clucer alături de alţi cinci boieri mari (N. Iorga, *Documente mai ales argeşene ale Eforiei spitalelor civile*, în *Bul. Com. Ist.*, III, 1924, p. 79—80). La 6 august figurează ca clucer în divan, iar la 7 mai 1608 ca jurător sub forma „Vintilă vtori clucer ot Clăteşti" (*D.I.R.*, XVII — 1, p. 185, 304—305).

[181] În lista dregătorilor, găsim: Vintilă [din Clăteşti] mare vornic 1611—1613, apoi Vintilă [din Corbi] mare log. 1614—1616 şi mare vornic 1618, 1620—1623 (cf. *Studii şi materiale de istorie medie*, IV, p. 568, 570).

[182] Apare ca ban la 28 iulie 1577 (mărturie în cartea dată de Dobromir mare ban lui Calotă banul, alături de Radul Buză post. din Cepturoaia etc. (*D.I.R.*, XVI — 4, p. 288—289).

[183] *Ibid.*, XVI — 5, p. 61—62.

[184] *Cronica lui Walther*, ed. 1959, p. 94.

ninţat cu tragerea în ţeapă de Petru mare spătar, fiul lui Dragomir vornicul, dacă nu-i cedează satele moştenite de la mătuşa Vîlcăneştilor, Caplea, şi Stănilă de frică s-a lepădat de sate, redobîndindu-le numai în vremea lui Ştefan Surdu şi a lui Mihai[185]. Stănilă era înrudit cu Buzeştii, dăruind împreună cu ei mănăstirii Stăneşti satul Dranovăţ[186]. Făcea deci parte din gruparea lor politică şi avea toate motivele să fie potrivnic taberei Mihneştilor.

Ultimul delegat menţionat în cuprinsul tratatului este Preda logofătul, despre care am văzut că s-a scris neîntemeiat a fi un „alt Buzescu"[187]. Toţi cei 12 delegaţi menţionaţi în tratat au după nume trecută şi dregătoria, pe care o deţineau sau o deţinuseră în ultima vreme, iar indicaţia din document este în concordanţă cu izvoarele interne, pentru cei 11 boieri. Fiindcă Preda logofătul a fost identificat cu Preda Buzescu, să vedem dacă a avut acest titlu de boierie. Preda Buzescu este citat în 1583 ca postelnic, în 1585 şi 1587 ca paharnic, iar în 1588 ca spătar, la fel în anii 1591, 1593 şi februarie 1595[188]. În nici unul din documentele ce le cunoaştem, nu apare cu titlul de logofăt şi în consecinţă identificarea acestui logofăt cu Preda Buzescu nu mai poate fi susţinută, el trebuind căutat în altă familie boierească, pe care în stadiul actual al informaţiei n-o putem preciza. Este doar de reţinut faptul că la sfîrşitul sec. XVI apare în acte un Preda logofătul din Bîrseşti, înrudit cu boierii Drăgoieşti[189]. Atît el, cît şi fiul său Vlad logofătul, au purtat lungi şi grele judecăţi cu boierii Buzeşti pentru satele Drăgoieştilor, cotropite de aceştia şi recîştigate de Bîrseşti abia în martie 1654, fiind Preda logofătul „mai apropiată rudă de sînge al acelor boieri din Drăgoieşti"[190].

Incheind această încercare dificilă, dar necesară, pentru cunoaşterea unor fapte din viaţa publică şi privată a delegaţilor însărcinaţi cu negocierea tratatului din 1595, pe o perioadă de cîteva decenii înainte de perfectarea actului de trădare a unei oligarhii, „care ori stăpîneşte pe domn, ori caută să se asigure faţă de dînsul"[191], se risipeşte orice îndoială asupra lipsei de unitate a boierilor munteni în ce priveşte clauzele acestui act odios, prin al cărui conţinut, după însăşi aprecierea lui Mihai Viteazul — „în multe, peste aşteptarea mea, demnitatea mea de mai nainte a fost *scăzută* şi situaţia slăbită"[192]. Cele consemnate în cronica Ţării Romîneşti despre boierii trimişi de Mihai „pentru tocmeală", cum că „se apucară unii... mai mult să facă vrajbă decît pace, cum *să scază* pre Mihai-

[185] *D.I.R.*, XVI — 6, p. 109—111 (doc. din 3 aprilie 1594).
[186] *Ibid.*, p. 62—63.
[187] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 178.
[188] *D.I.R.*, XVI — 5, p. 139—140, 179—180, 288—289; XVI — 6, p. 11, 62—63, 165—166. Şi letopiseţul cantacuzinesc îl prezintă pe Preda Buzescu fie postelnic, fie spătar (*Istoria Ţării Romîneşti*, ed. 1960, p. 57—58), dar niciodată logofăt.
[189] I. Ionaşcu, *Documente inedite în perioada 1517—1774*, în *Studii*, VIII (1955), nr. 4, p. 106—109 (doc. din 15 martie 1654).
[190] *Ibid.*
[191] N. Iorga, *Istoria romînilor*, V, p. 294.
[192] A. Veress, *Documente*, IV, p. 243—244, nr. 130 („in multis praeter meam exspectationem, mea pristina dignitas sit *diminuta* et status attenuatus").

Vodă din ţară... Şi *scăzură* pre Mihai vodă despre domniia ţării şi despre venitul ei, numai să fie tocma cu căpitanii lui" (Báthory), „iar ceilalţi boiari ce să nevoia să slujească domnusău în dreptate, de nepriiateni fură biruiţi"[193], exprimă limpede, fără ocolişuri, realitatea celor petrecute. Şi este extrem de semnificativ faptul că atît domnul cît şi cronicarul contemporan exprimă chiar şi prin aceleaşi cuvinte situaţia umilitoare creată de facţiunea boierească trădătoare, domnul vorbind revoltat de demnitatea sa scăzută, iar cronicarul arătîndu-şi mîhnirea că boierii cei trădători au luptat „să scază" şi pînă la urmă„ scăzură" pe Mihai.

Pe baza analizei activităţii din trecut a celor 12 delegaţi, încercăm să stabilim, desigur cu aproximaţie, componenţa celor două grupări. Boierii care şi-au impus punctul de vedere pentru acceptarea de întreaga delegaţie a actului umilitor pentru domn şi ţară, constituind însă o adevărată chartă a privilegiilor boiereşti în guvernarea ţării peste autoritatea domniei, au fost următorii:

Mitrea vornicul din Hotărani, mare stăpîn de bunuri funciare mai ales în părţile Buzăului şi Secuienilor, în vîrstă cam de 60 ani.

Chisar vornicul din Leoteşti, feudal puternic cu moşii în Buzău, Secuieni şi Prahova, avînd cam 55 ani.

Dumitru logofătul din Cepturi, mare feudal stăpîn de domenii în Prahova, Secuieni, Buzău, Olt şi Teleorman, în etate cam de 60 ani.

Dan Danilovici vistiernicul, iarăşi feudal puternic, cu întinse posesiuni de pămînt în părţile Buzăului, Secuienilor şi în alte judeţe muntene, avînd vîrsta de aproximativ 50 ani.

Radu mare postelnic, nu se poate preciza familia şi vîrsta acestuia, însă înlocuirea lui din divan imediat după revenirea de la Alba Iulia constituie indicaţia că s-a manifestat solidar cu facţiunea Mihneştilor reprezentată în delegaţie prin marii boieri citaţi mai sus.

Vintilă clucerul, fost şi mare stolnic, aparţinînd unei familii boiereşti din Oltenia, în etate de aproximativ 50 ani.

Preda logofătul, care nu poate fi Buzescu, aparţinea — dacă ipoteza emisă se va verifica reală — boierimii mijlocii şi avea cam 40 de ani.

Aceşti şapte delegaţi aparţinînd oligarhiei boiereşti, cu întinse avuţii funciare dobîndite mai ales în vremea stăpînirii lui Alexandru-Mircea şi Mihnea Turcitul prin exercitarea de mari dregătorii şi prin cotropirea pămîntului obştiilor ţărăneşti libere, au reuşit să înfrîngă dorinţa domnului exprimată în „instrucţiunile" de care izvoarele vorbesc, susţinută probabil de toţi ceilalţi cinci delegaţi, dintre care însă numai Teodosie Rudeanu şi Radu Buzescu aveau experienţă politică şi forţă economică impunînd prestigiul ce indica nivelul marilor feudali, căci Radu postelnicul din Cepturoaia, Borcea logofătul şi Stănilă postelnicul aparţineau boierimii mijlocii. Erau toţi cam de aceeaşi vîrstă, 50 de ani.

Dintre membrii facţiunii trădătoare, patru — cei mai importanţi — aveau baza puterii lor economice în părţile Buzăului, în Muntenia centrală şi de răsărit, în timp ce delegaţii devotaţi lui Mihai erau aproape

[193] *Istoria Ţării Romîneşti*, ed. 1960, p. 59.

toți din Oltenia sau din Muntenia vestică, unde se găseau și moșiile domnului.

Pe poziția grupului advers domnului s-au plasat desigur și vîrfurile clericale, în special mitropolitul Eftimie, ridicat la această înaltă demnitate de însuși Mihai Viteazul în 1594[194], pe care la sfîrșitul domniei l-a trădat, mulțumindu-se cu singura clauză favorabilă țării din acest tratat privind dependența bisericii ortodoxe din Transilvania de mitropolia Ungrovlahiei cu reședința la Tîrgoviște.

Acum, cînd cunoaștem compoziția social-politică a delegației, care a primit sarcina negocierii și perfectării tratatului de la Alba Iulia, e firesc să ne întrebăm cum de a putut Mihai să încredințeze o misiune politică de importanța celei privind condițiile alianței, Țării Romînești cu Transilvania pentru lupta comună împotriva dominației otomane, unor foști sfetnici de încredere ai lui Mihnea Turcitul, care susțineau în taină pe renegatul voevod ajuns beg dunărean, ca să-și împingă la tron pe copilandrul Radu Mihnea, fiind deci turcofili convinși. Deoarece izvoarele istorice nu dezvăluie împrejurările formării delegației de clerici și boieri, este greu de dat un răspuns ferit de discuții și în consecință problema ridicată rămîne a-și găsi un fel de rezolvare pe cale ipotetică.

Înainte de a ridica, în noiembrie 1594, steagul marii răscoale împotriva cumplitei exploatări turcești, Mihai — după mărturia cronicarului contemporan evenimentelor — „strînse toți boiarii mari și mici din toată țara și să sfătuiră cum vor face să izbăvească dumnezeu țara din mîinile păgînilor"[195], ceea ce înseamnă că a convocat marea adunare a țării, alcătuită din boieri, cler înalt și oșteni[196], fapt pe care îl confirmă și cronicarul silezian. B. Walther în felul acesta: „... a chemat pe boierii și pe oamenii cei mai de seamă ai țării și s-a sfătuit cu ei... Acolo, atunci s-a hotărît într-un gînd al tuturor, că mai bine este să încheie o alianță cu principii creștini, decît să poarte jugul cel nesuferit al tiranului"[197]. În acest izvor se mai precizează că convocarea privilegiaților a fost făcută de Mihai și ca urmare a îndemnului venit din partea lui Sigismund Báthory[198], care i-a trimis și un contingent de oșteni[199], pentru a asigura domnului zdro-

[194] N. I. Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în *B.O.R.*, LXXVII (1959), p. 765. Se încearcă justificarea pe motivul că n-ar fi singurul vinovat de iscălirea dezastruosului tratat (p. 767).

[195] *Istoria Țării Romînești*, ed. 1960, p. 55.

[196] P. P. Panaitescu, *Marea adunare a țării, instituție a orînduirii feudale în țările romîne*, în *Studii*, X (1957), nr. 3, p. 175, unde se citează și din raportul: Discours de ce qui s'est passé en Transsylvanie, Lyon, 1595, p. 13, pasajul în care se afirmă că Mihai „a adunat stările țării sale".

[197] *Studii și materiale de istorie medie*, vol. III, 1959, p. 65.

[198] *Ibid.* E de observat traducerea necorespunzătoare a pasajului „pro generosi animi motu, et commemorabili in patriam amore", „de pornirea nobilului său suflet și de nemaipomenita sa iubire de moșii", care ar înfățișa pe Mihai ca un mare ahtiat de bunuri funciare. Este de preferat traducerea din *Tesaur* (I, 1862, p. 12).

[199] A. Veress, *Documente* IV, p. 151—154, scrisoarea lui S. Báthory din 21 nov. 1594, prin care se laudă că oastea trimisă de el (4.000 oameni) ar fi avut rol decisiv la tăierea turcilor la București. Báthory folosește în datare stilul nou (gregorian), deci scrisoarea a fost trimisă din Alba Iulia la 11 noiembrie stil vechi. În aceeași zi anunță și lui Șt. Bocskai despre răscoala împotriva turcilor în Țara Romînească, prezentînd pe

birea oricărei rezistenţe din partea turcilor şi a boierilor înfeudaţi politicii turceşti.

Báthory, un ambiţios cu visuri de grandoare politică, însă lipsit de orice bărbăţie necesară acţiunilor, de amploare, după cum evenimentele ulterioare vor dovedi-o din plin, şi-a propus să aducă Ţara Romînească şi pe domnul ei sub ascultarea lui. Pentru atingerea acestui scop a căutat să-şi atragă de partea sa pe principalii boieri munteni potrivnici lui Mihai, printre care se găseau în prima linie aderenţii Mihneştilor, lăsîndu-i să înţeleagă planul ce urmărea, de a micşora puterea politică a domnului muntean nu atît în favoarea principelui transilvănean, cît în aceea a oligarhiei boiereşti. Cum scopul principal al facţiunii Mihneştilor, prinşi în orbita politicii Porţii otomane, era acela al limitării autorităţii lui Mihai, care se manifesta zi de zi tot mai ostil turcilor şi uneltelor lor interne, au acceptat propunerile lui Báthory, firește ţinînd la curent guvernul otoman. Stăpînirea de departe a lui Báthory asupra ţării asigura creşterea puterii politice a marii boierimi.

Dar această înţelegere secretă trebuia să-şi găsească aplicarea practică printr-un instrument politic, care să fixeze raporturile Ţării Romîneşti cu Transilvania, ale domnului muntean faţă de principele Transilvaniei. Acesta avea să fie tratatul iscălit de boieri la 20 mai 1595 în Alba Iulia. Desigur că Sigismund va fi propus lui Mihai ca din delegaţie să facă parte mai ales boieri cunoscuţi pentru înclinaţiile lor politice spre turci, ca solia să reprezinte astfel toată „ţara" privilegiată dornică să pornească pe drumul descătuşării de sub străini. Domnul va fi convocat stările privilegiate în mare adunare, ca şi înainte de declanşarea răscoalei, şi aici vor fi fost fixaţi membrii delegaţi să negocieze şi să încheie tratatul. La primirea instrucţiilor din partea lui Mihai, cei 15 delegaţi se vor fi legat că le vor respecta, dar tabăra celor vrăjmaşi avea deja ticluit tratatul, în înţelegere secretă cu Báthory[200], şi discuţiile de la Alba Iulia s-au purtat numai pentru a se stinge rezistenţa delegaţilor ataşaţi principiilor politice ale viteazului lor domn, aflaţi în minoritate. Văzute astfel lucrurile, informaţia cronicei (socotită a fi în partea privind domnia lui Mihai un izvor narativ alcătuit sub influenţa boierilor Buzeşti)[201] capătă întreaga valoare a faptului real consemnat: desfacerea delegaţiei muntene în două, o parte decisă să scadă autoritatea lui Mihai şi să treacă ţara de la un stăpîn la

---

Mihai ca şi pe Aron Tiranul, ca pe nişte vasali de rînd ai lui (*ibid.*, p. 154—158.) La 23 nov. el anunţa şi pe căpitanul Prépostvári că oastea ardeleană a cuprins Ţara Romînească pe seama sa (p. 158-160). Acestea dezvăluie politica nesinceră a lui Báthory faţă de Mihai. Pe de altă parte, scrisorile din 11 nov. stil vechi dovedesc că data de 13 noiembrie admisă pentru izbucnirea răscoalei nu poate fi păstrată şi că trebuie să luăm pe aceea din cronica Ţării Romîneşti: 5 noiembrie 1594 (*ed. cit.*, p. 55).

[200] A. Veress, *Documente*, IV, p. 223. Faptul că originalul era redactat în limba slavă, cum obişnuiesc cei din Ţara Romînească, indică limpede că boierii au venit cu el alcătuit din ţară, cancelaria lui Báthory folosind limba latină.

[201] A se vedea discuţia problemei în: Dan Simonescu, *Cronica lui Baltasar Walter despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, III, p. 50—55, în care fragmentul privind domnia lui Mihai este socotit creaţia unui „devotat slujitor al lui Mihai", iar nu a unui „prieten al Buzeştilor" sau „scriitor în slujba lor".

altul, altă parte îndîrjită în susținerea instrucțiilor date de domn, însă grupul acesta din urmă, fiind în minoritate și întîmpinînd și opoziția fermă a lui Báthory, „de nepriiateni fură biruiți", după glăsuirea cronicii. Deci teza „marii bătrîni ai țării" și „tineretul războinic", în frunte cu Radu și Preda Buzescu[202], nu corespunde realității istorice, autorul ei situîndu-se pe poziția negării valorii izvorului narativ intern în ce privește relatarea împrejurărilor în care s-a încheiat tratatul de la Alba Iulia.

Acest act insolent și brutal prin care Mihai devine un simplu slujbaș al lui Báthory (locotenent al acestuia)[203] și i se interzice a se mai intitula domn „din mila lui dumnezeu" și de a-și numi Țara Romînească „a mea", și prin care cîrmuirea țării este încredințată la 12 boieri munteni, ce vor fixa împreună cu dieta ardeleană și Báthory cuantumul dărilor de încasat din țară și venitul cuvenit domnului — Mihai fiind pus în situația de a nu putea înlocui pe principalii dregători și nici de a le putea aplica sentința capitală fără consimțămîntul lui Báthory — constituie victoria boierimii, cu prețul sacrificării autonomiei politice a țării și a autorității instituției domniei, în schimb asigurîndu-se persoana, curțile și bunurile boierilor de violența răzvrătirilor celor exploatați prin pedepsirea acestora cu moartea, apoi garantîndu-se acelorași boieri privilegiul scutirii oricărei dări față de țară sau de domn și dreptul de a-și readuce cu forța pe moșiile lor pe rumînii fugiți pe alte moșii.

Constrîns de faptul că turcii slăbiseră frontul din Ungaria prin deplasarea de trupe spre Țara Romînească și făceau masări de oști din imperiu la Dunăre, pentru executarea unei mari campanii de pedepsire a lui Mihai, acesta trebui să primească resemnat tratatul trădător, avînd nevoie de ajutorul militar al principelui transilvan, pentru a zăgăzui valul ce amenința cu cotropirea și desființarea politică a țării. Dar fulgerătoarele acțiuni militare și politico-diplomatice din lunile următoare ale lui Mihai Viteazul au anulat conținutul dezonorant al chartei oligarhiei boierești perfectată la Alba Iulia, care în realitate n-a fost pusă în aplicare. Aceste acțiuni au avut sprijinul unei părți importante a boierimii în frunte cu boierii Buzești, ceea ce impune concluzia că ei n-au putut fi autorii actului trădător din mai 1595.

[202] N. Iorga, *Istoria romînilor*, V, p. 294.

[203] La 25 mai s.n., S. Genga scria din Alba Iulia ducelui Toscanei că „domnul Munteniei nu e scos din domnie, dar i s-a luat toată autoritatea..., l-au lăsat în guvern cu un venit ceva mai mare" (decît al domnului moldovean), „vreo 12—15.000 de florini" (A. Veress, *Documente*, IV, p. 222—226). La 10 iunie s.n. Báthory scria lui G. Cornis: „Am poruncit voievodului Mihai și lui Király" (*ibid.*, p. 238).

МИХАИ ХРАБРЫЙ И АВТОРЫ СОГЛАШЕНИЯ В АЛЬБА ЮЛИИ (1595)

РЕЗЮМЕ

Автор прежде всего уточняет состав совета Михая Храброго в 1593—1594 гг., перед началом войны с турками (ноябрь 1594г.), внося поправки по этому вопросу, неполностью освещенному в буржуазной историографии.

Далее рассматривается состав делегации бояр, посланных Михаем в Альба Юлию для ведения переговоров относительно заключения союуза с Сигизмундом Баторием. Эта делегация 10/20 мая 1595 года подписала дипломатический документ, по которому управление государством передавалось в руки боярской олигархии, что означало предательство интересов господаря и княжеств.

С целью четкого разграничения двух группировок — с одной стороны, бояре, поддерживавшие авторитарную власть и антитурецкую политику Михая Храброго, а с другой стороны, противники господарской власти — автор на основе источников того времени анализирует положение и классовую позицию каждого члена делегации. Анализ подтверждает сведения, содержащиеся в хронике „История Валахии", и выводы Николая Бэлческу относительно существования двух групп — одной, выступившей против указаний, данных государем, и другой-твердо и решительно их соблюдавшей, и опровергает выводы буржуазной историографии о том, что унизительный договор в Альба Юлии был результатом единодушного соглашения валашских посланцев.

Автор пытается впервые установить — несмотря на все трудности, связанные с отсутствием работ по данному вопросу — генеалогию двенадцати бояр, входивших в состав делегации, проследив также их карьеру в качестве высших сановников и политическую роль каждого из них, чтобы определить состав двух боярских группировок, занимавших противоположные позиции в Альба Юлии.

Таким образом автору удается прежде всего устранить путаницу, допускаемую всеми исследователями относительно двух крупных феодалов последних трех десятилетий XVI века, Митрия-ворника и Думитру, выяснив, что казненный Михаем летом 1596 г. боярин-предатель был Митря-ворник из Хотэрань, а не крупный феодал Думитру, который, будучи назначен Михаем в 1597 году великим ворником, пребывает в этой должности в течение всех лет правления Михая. Критическое сопоставление источников привело автора к выводу о том, что в то время не существовало трех крупных бояр по имени Думитру, как это утверждалось до сих пор, а лишь один, упоминающийся, в документах различных лет.

Затем автор пытается доказать необоснованность мнения некоторых исследователей о том, что бояре Бузеску, современники Михая Храброго, якобы принадлежали к новому боярству, не связанному со старым боярством Валахии и получившему экономическую власть толь-

ко при господстве Михая. Все источники, относящиеся к ним, показывают, что они унаследовали от своих родственников (родителей, дедов и прадедов, представляющих четыре-пять поколений) громадные земельные владения (около 62 поместий), являясь, таким образом, крупными земельными собственниками, принадлежавшими к земельной аристократии XVI века. Автор доказывает также, что Преда Бузеску вместе со своим братом не присутствовал в Альба Юлии и что ни они, ни представители боярской группировки, взявшие власть в свои руки осенью 1594 года, не играла решающей роли в оформлении соглашения 1595 года, как это утверждается. Во-вторых, автор показывает, что крупные бояре в возрасте примерно 50 лет не могли представлять „воинственную молодежь".

В результате отождествления двенадцати бояр, участников делегации в Альба Юлии, автор приходит к выводу, что раскол валашских посланцев на две группы, о чем свидетельствует и хроника того времени, является неоспоримым фактом. Семь делегатов, в большинстве своем бывшие сановники дивана, сторонники боярской семьи Михнеску, стоявшие за сохранение зависимости от Турции, резко выступили против Михая, не считаясь с его распоряжениями; другие пять бояр, среди которых Раду Бузеску и Теодосие Рудяну, в течение всего времени переговоров боролись за составление соглашения в духе указаний, данных государем. Однако они были побеждены противоположной группой, поддерживаемой как Баторием, так и высшим духовенством. Братья Бузеску, способствовавшие приходу к власти Михая, показавшие себя самыми ярыми сторонниками антитурецкой войны в борьбе против турок зимой 1594—1595 гг., имевшие общие связи и интересы с Михаем, владевшие большими имениями в Олтении с большим числом зависимых крестьян, не могли быть авторами соглашения 1595 года, наносившего ущерб как интересам страны, так и ее государю.

MICHEL LE BRAVE ET LES AUTEURS DU TRAITÉ D'ALBA IULIA (1595)

RÉSUMÉ

L'auteur commence par analyser la composition du conseil de Michel le Brave pendant les années 1593—1594, avant la guerre antiottomane (novembre 1594). Il rectifie les conclusions formulées par l'ancienne historiographie touchant ce problème.

Puis l'auteur analyse la composition de la délégation de boyards envoyée par Michel à Alba Iulia pour y négocier un traité d'alliance avec Sigismond Báthory, délégation qui signa, le 10/20 mai 1595, un acte diplomatique par lequel elle trahit les visées politiques du prince valaque et les intérêts du pays, en faisant passer aux mains de l'oligarchie des boyards la direction de l'Etat.

Afin de distinguer les deux groupes, à savoir: celui qui soutenait la politique autoritaire et anti-ottomane de Michel le Brave et celui qui s'opposait à l'autorité du souverain, l'auteur analyse — en se fondant sur les sources contemporaines —, la position et la position de classe de chacun des membres de la délégation. L'analyse confirme les dires de la chronique „Istoria Ţării Romîneşti" et les conclusions de Nicolae Bălcescu sur les deux camps, l'un hostile aux instructions reçues du prince, l'autre ferment décidée de les respecter. L'analyse dément les conclusions de l'historiographie bourgeoise suivant lesquelles l'humiliant traité d'Alba Iulia serait le résultat d'un accord unanime entre les délégués valaques.

Pour la première fois dans notre historiographie, l'auteur essaye d'établir — non sans difficulté, en raison de la pénurie de travaux dans ce domaine — le profil généalogique des 12 boyards; il expose aussi leur carrière de hauts dignitaires et analyse le rôle politique que joua chacun d'entre eux et qui détermina la composition des deux groupes qui, à Alba Iulia, défendirent des positions opposées. Au moyen de ce procédé, l'auteur réussit avant tout d'écarter la confusion commise par tous les chercheurs entre la personne du juge Mitrea („vornicul") et celle de Dumitru, deux féodaux puissants des trois dernières décades du XVIe siècle. L'auteur établit que le boyard traître tué par Michel le Brave à l'été 1596 fut le juge Mitrea de Hotărani, et non le grand féodal Dumitru, que Michel nomme grand juge („mare vornic") en 1597, et qu'il maintient tout au long de son règne. C'est par la confrontation critique des sources que l'auteur établit qu'il n'y a pas eu trois boyards du nom de Dumitru à la même époque, ainsi qu'on le soutenait jusqu'à présent, mais qu'il y en eut un seul, dont parlent les documents d'années différentes.

Dans ce qui suit l'auteur essaye de réfuter l'opinion de certains chercheurs, selon laquelle les boyards Buzeşti, contemporains de Michel le Brave, auraient appartenu à la noblesse nouvelle, sans liens avec l'ancienne noblesse de Valachie, et que leur pouvoir économique ne daterait que du règne de Michel. Il ressort de toutes les sources relatives aux Buzeşti que ceux-ci avaient hérité de leurs ascendents (parents, grands-parents, aïeux, représentant quatre ou cinq générations) une immense fortune foncière consistant en 62 propriétés environ et que, par conséquent, ils étaient de grands propriétaires fonciers appartenant à l'aristocratie du XVIe siècle. L'auteur montre également que Preda Buzescu n'a pas participé aux négociations d'Alba Iulia à côté de son frère et que, d'autre part, les Buzeşti, ou les représentants du groupe de boyards qui avait pris le pouvoir à l'automne 1594, ne jouèrent pas le rôle qu'on leur attribue. L'auteur montre aussi que les grands boyards, âgés de près de 50 ans, ne pouvaient pas constituer „la jeunesse guerrière".

Ayant identifié les 12 boyards qui participèrent aux négociations d'Alba Iulia, l'auteur conclut que la scission de la délégation valaque est incontestable, ce fait étant soutenu aussi par la chronique de l'époque. Une partie de la délégation, au nombre de 7 personnes — pour la plupart des conseillers intimes du Prince, adhérents des Mihneşti et turcophiles —, se manifesta de manière véhémente contre Michel, et outre-

passa ses dispositions; l'autre partie, formée par 5 boyards, parmi lesquels Radu Buzescu et Teodosie Rudeanu, lutta tout au long des négociations pour obtenir un traité qui correspondît aux instructions reçues du prince. Ces derniers furent enfreints par le camp adverse qui jouissait de l'appui de Báthory et du haut clergé. Les Buzeşti, qui avaient contribué à l'avènement de Michel et qui s'étaient montrés, dans les luttes contre les Turcs, à l'hiver 1594—1595, les partisans les plus farouches de la guerre anti-ottomane, ayant des intérêts communs à ceux de Michel le Brave et possédant d'immenses domaines en Olténie, avec de nombreux paysans dépendants, ne peurent être les auteurs du traité de 1595 qui préjudiciait les intérêts du pays et du prince.

ASPECTE ALE DEZVOLTĂRII INDUSTRIEI MARI DIN TRANSILVANIA ÎNTRE ANII 1867-1873

DE

A. EGYED

Prin abolirea iobăgiei, revoluţia burghezo-democratică din 1848/49 a deschis un cîmp mai larg dezvoltării capitaliste a Transilvaniei, comparativ cu perioada precedentă. Lichidînd caracterul dominant al vechilor relaţii de producţie feudale, revoluţia marchează începutul unei noi epoci în dezvoltarea economică a acestei părţi a ţării noastre, epocă în care relaţiile de producţie capitaliste aveau să determine o creştere însemnată a forţelor de producţie.

În primele decenii care au urmat după revoluţie, în cele mai multe ramuri, mica producţie industrială şi manufactura şi-au menţinut preponderenţa în ceea ce priveşte volumul producţiei; totuşi latura principală a dezvoltării capitalismului din Transilvania, în această perioadă, o constituia apariţia şi întărirea treptată a industriei maşiniste[1], şi concomitent, destrămarea vechilor forme ale industriei (mica producţie de breaslă, cooperaţia capitalistă simplă şi manufactura). Trecerea la industria mecanizată era o necesitate cu atît mai imperioasă, cu cît în ţările mai dezvoltate, înglobate în imperiul austriac, transformarea producţiei manufacturiere în cea mecanizată, adică revoluţia industrială se găsea într-un stadiu mult mai avansat.

În lucrarea de faţă intenţionăm să aducem contribuţii la cercetarea dezvoltării industriei mari din perioada 1867—1873. Întrucît însă nu dispunem pînă în prezent de studii monografice nici pentru perioada anterioară (1849—1867), considerăm a fi necesară schiţarea tendinţelor şi rezultatelor acestei dezvoltări. Unele trăsături importante ale dezvoltării indus-

[1] În legătură cu germenii industriei mecanizate din Transilvania, cf. Şt. Imreh, *Despre începuturile industriei capitaliste din Transilvania în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Buc., 1955, p. 79—81; N. N. Constantinescu, *Aspecte ale dezvoltării capitalismului premonopolist din Romînia*, Buc., 1957, p. 29—31; pentru minerit, cf. D. Prodan, *Date asupra mineritului în Transilvania în preajma anului revoluţionar 1848*, în *Studii*, nr. 3/1950; Al. Neamţu, *Inovatori romîni în tehnica minieră din Transilvania în a doua jumătate a sec. XVIII*, în *Studii*, nr. 2/1957.

triale cum ar fi, de pildă, specificul desfăşurării revoluţiei industriale, nu s-au putut trata în această lucrare de cît tangenţial, pe de o parte din motivul că perioada de care ne ocupăm este prea restrînsă pentru a trage concluzii generale, iar pe de altă parte deoarece tratarea adîncită a acestei probleme complexe necesită un spaţiu mult mai mare decît acela de care dispunem în lucrarea de faţă.

Pentru a evita unele repetări în legătură cu problema dezvoltării muncitorimii industriale, luptele şi organizarea ei sînt tratate în lucrarea de faţă într-un spaţiu relativ restrîns, deoarece acestor probleme le-au fost consacrate studii separate din care unele au şi fost publicate în ultimii ani[2].

STADIUL DEZVOLTĂRII INDUSTRIEI MAŞINISTE IN PERIOADA ABSOLUTISMULUI ŞI A „REGIMULUI LIBERAL" (1849—1867)

In Transilvania, în perioada care a urmat după revoluţia burghezo-democratică, o serie de factori, între care: formarea pieţii forţei de muncă libere, proporţiile mai mari ale acumulării capitalului în urma dezvoltării comerţului, destrămarea treptată a sistemului corporatist în industrie, pătrunderea capitalismului în agricultură şi dezvoltarea pieţii interne, acţionau în direcţia stimulării dezvoltării industriei. Cu toate acestea, creşterea forţelor de producţie în industrie a avut loc aci într-un ritm lent. Cauzele acestui fapt sînt multiple.

In primul rînd, marea proprietate moşierească n-a fost lichidată în Transilvania, ceea ce a însemnat dăinuirea în continuare a numeroase rămăşite feudale. Menţinerea sistemului latifundiar şi a rămăşiţelor feudale care au determinat dezvoltarea pe cale „prusacă" a capitalismului în agricultură, a constituit o piedică în dezvoltarea într-un ritm mai accelerat a industriei maşiniste, deoarece a frînat răspîndirea sistemului muncii salariate şi a încetinit procesul introducerii tehnicii noi în agricultură, contribuind totodată şi la menţinerea nivelului scăzut al puterii de cumpărare a maselor ţărăneşti. Cu alte cuvinte, dezvoltarea pe cale „prusacă" a agriculturii a frînat lărgirea pieţii interne a capitalismului. In al doilea rînd, dezvoltarea rapidă a marii industrii în Transilvania a fost frînată de condiţiile impuse de monarhia habsburgică, datorită cărora Transilvania a ajuns într-o stare de dependenţă economică totală faţă de Austria. Această dependenţă, după revoluţia din 1848/49 prezenta unele aspecte noi faţă de perioada anterioară. Cea mai mare însemnătate, în acest sens, o avea

[2] Cf. *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din Romînia* (sub redacţia lui N. N. Constantinescu), Buc., 1959; A. Deac, *Despre legăturile mişcării muncitoreşti din Romînia cu Internaţionala I-a şi Internaţionala a II-a în anii activităţii lui Marx şi Engels*, în *Analele Institutului de istorie a partidului*, 1958, nr. 5—6; A. Egyed, *Istoricul asociaţiilor muncitoreşti din Transilvania între anii 1868—1872*, în *Studii*, nr. 6/1956; L. Fodor—L. Vajda, *Contribuţii la istoria mişcării sindicale din Transilvania*, Buc., 1957.

includerea Transilvaniei în teritoriul vamal comun al imperiului[3], ceea ce a asigurat capitalului industrial și comercial austriac posibilitatea de a dispune liber de piața de desfacere a acestei provincii și de a o transforma în furnizoare de materii prime necesare industriei austriece[4].

Prin desființarea barierelor vamale între diversele țări ale monarhiei, care se aflau la un nivel de dezvoltare diferit, s-a ajuns să se creeze pe seama industriei austriece, mai dezvoltată din punct de vedere tehnic, o situație de monopol și pe piața Transilvaniei. *Astfel, industria mașinistă din Transilvania trebuia să se dezvolte în condițiile unei puternice concurențe cu industria mai dezvoltată din Austria, fără vreun ajutor protecționist.*

Teritoriul vamal comun a fost după 1850 și pînă la prăbușirea monarhiei, mijlocul principal în mîna burgheziei austriece pentru a frîna în Transilvania, ca de altfel și în celelalte țări și regiuni subjugate, dezvoltarea unor ramuri industriale prelucrătoare. Astfel de ramuri au fost cea textilă, de piele, industria constructoare de mașini, industria chimică ș. a. Condițiile crèate în cadrul pieței comune erau nefavorabile și pentru industria de hîrtie, de sticlă și a zahărului. Dezvoltarea relativ însemnată în Transilvania a mineritului, siderurgiei și mai tîrziu a industriei de cherestea, se explică prin faptul că industria prelucrătoare din Austria avea nevoie de produsele acestor ramuri, care fuseseră chiar acaparate în mare măsură de către capitalul austriac. Piața comună n-a constituit o piedică nici în dezvoltarea industriei morăritului și a industriei de alcool. *Prin urmare, condițiile create în cadrul pieței comune au determinat linia de dezvoltare a industriei din Transilvania, și anume: s-au dezvoltat cu precădere ramurile care produceau materii prime, semifabricate sau articole necesare alimentației; celelalte ramuri ale industriei prelucrătoare au progresat greoi, lent.*

Această linie anarhică de dezvoltare este oglindită în statistica mașinilor cu aburi din 1863, care arată totodată și rezultatele dezvoltării industriei mecanizate. Din cei aproximativ 2.720 cai putere[5], cît reprezenta forța mașinilor cu aburi în 1863 în industria din Transilvania, 2.040 cai putere reveneau industriei miniere și siderurgiei, 560 industriei morăritului și alcoolului, iar pentru toate celelalte ramuri numai 121 cai putere.

[3] In 1850, printr-un decret imperial, au fost desființate barierele vamale între diferitele țări din monarhia austriacă.

[4] Ministrul de Finanțe austriac Krauss, în raportul său cu privire la avantajele teritoriului vamal comun al întregii monarhii, a grupat țările monarhiei astfel: 1) „...țările cu o populație mai deasă și cu o cultură mai înaintată", adică țările industriale, și 2) „...teritorii destinate producției agrare". El a formulat clar interesele burgheziei austriece, scriind că țările cu o industrie mai dezvoltată „...vor putea să-și procure mai ușor materiile prime necesare industriei lor de pe teritoriile care au un surplus din aceste materii prime". Avantajul pentru țările mai slab dezvoltate, după Krauss, ar fi constat în faptul că capitalul „va începe să curgă" din țările dezvoltate în țările „destinate producției agrare..." „unde i se oferă plasamente deosebit de avantajoase". In fond deci și acest „avantaj" a fost de partea burgheziei austriece, care prin investiții de capital a reușit să acapareze bogățiile subsolului din Transilvania și din alte țări (cf. *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din Romînia*, Buc., 1959, p. 436—437).

[5] *Die Dampfmaschinen der österreichischen Monarchie*, în *Mitteilungen aus dem Gebiete der Statistik*, an. XI, fasc. II, Viena, 1864, p. 24—31.

In comparaţie cu Austria şi Cehia, dezvoltarea industriei mecanizate a rămas mult în urmă aci. În întreaga monarhie habsburgică, în industrie şi minerit existau în 1863 un număr de 3.270 maşini cu aburi cu 54.301 cai putere[6], din care Transilvaniei îi reveneau — aşa cum am văzut — doar 2.720 cai putere, adică aproximativ 5%. Aşadar acestea erau primele consecinţe ale includerii Transilvaniei în piaţa comună a imperiului habsburgic, în care interesele ţărilor subjugate erau subordonate ţelurilor burgheziei austriece.

În ansamblu putem constata totuşi că mecanizarea industriei în Transilvania a înregistrat un progres faţă de anul 1852, cînd puterea maşinilor cu aburi folosite în întreprinderile din Transilvania nu întrecea 500 cai putere[7].

Datele recensămîntului din 1863 referitoare la maşinile cu aburi ne permit să relevăm şi unele aspecte ale începuturilor revoluţiei industriale din Transilvania.

După cum se ştie, revoluţia industrială într-o anumită ramură începe odată cu răspîndirea sistematică a tehnicii noi într-o serie de întreprinderi[8]. Deoarece în ramura siderurgiei din Transilvania răspîndirea maşinilor a avut loc în proporţii însemnate, putem spune că în această ramură revoluţia industrială a început încă în perioada absolutismului şi „regimului liberal" (1849—1867). De asemenea, în industria morăritului şi în ramura industriei de alcool, răspîndirea maşinilor n-a fost un fenomen sporadic, ci un proces sistematic. Astfel şi în aceste ramuri putem vorbi în perioada menţionată despre începutul revoluţiei industriale. În industria hîrtiei, ca forţă motrică se utiliza forţa apei, deci era firesc ca statistica maşinilor cu aburi din 1863 să nu amintească nici o maşină cu aburi în această ramură. Totuşi, dacă ţinem cont de faptul că în primele două decenii după înfrîngerea revoluţiei, manufacturile de hîrtie au trecut — cu excepţia cîtorva — la fabricarea mecanică a hîrtiei[9], precum şi de faptul că în această perioadă au luat fiinţă încă două fabrici moderne (la Zărneşti o fabrică, înfiinţată de comercianţii romîni din Braşov în 1853[10], şi la Petreşti o altă fabrică, înfiinţată de comercianţii saşi din Sibiu în 1856), putem trage concluzia că în această ramură în perioada absolutismului şi a „regimului liberal" începuse revoluţia industrială. Tot în acel timp a avut loc un oarecare început de mecanizare în industria textilă din Transilvania, care însă a fost frînată în mare măsură de concurenţa străină[11].

---

[6] *Ibid.*

[7] *Ibid.*

[8] Cf. V. K. Iaţunski, *Problematica şi metodica studierii istoriei revoluţiei industriale în ţările din Europa răsăriteană*, în *Analele romîno-sovietice*, Ser. Istorie nr. 4/1958; I. Kuczynski, *Zum Problem der Industriellen Revolution*, în *Zeitschrift für Geschichtwissenschaft*, nr. 3/1956, p. 501—524; Olga Constantinescu — N. N. Constantinescu, *Cu privire la problema revoluţiei industriale în Romînia*, Buc., 1957.

[9] *Blätter für Handel und Gewerbe in Siebenbürgen*, din 10 august 1878; *Bericht der Handels— und Gewerbekammer in Kronstadt*, 1853—1856, p. 253 şi urm.

[10] Gh. Barițiu, *Fabrica de hîrtie mecanică de la Zărneşti* (istoricul ei), în *Transilvania*, 1885, p. 88, 116, 119, 195; fabrica a intrat în funcţiune în 1856.

[11] *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din Romînia*, Buc., 1959, p. 438—439.

În cazul celorlalte ramuri (industria sticlei, a materialelor de construcţii, a pielei, industria constructoare de maşini etc.) putem vorbi în cel mai bun caz despre folosirea foarte sporadică, răzleaţă a tehnicii noi. Generalizînd, se poate astfel afirma că revoluţia industrială în Transilvania începuse în această perioadă numai în unele ramuri ale industriei — în industria siderurgiei, în industria morăritului şi cea de alcool, precum şi în industria hîrtiei — dar nu pe ansamblul industriei capitaliste de aci.

Prin urmare, ca şi în vechea Romînie, şi în Transilvania existau factori care au favorizat dezvoltarea anumitor ramuri industriale şi factori care au frînat alte ramuri. Totuşi, faptul că în Transilvania relaţiile de producţie feudale au fost înlăturate mai devreme decît în restul ţării, a făcut ca industria maşinistă de aici să cunoască o dezvoltare mai însemnată. Cu toate limitele dezvoltării industriei din Transilvania în perioada absolutismului austriac şi a „regimului liberal", au fost puse în această perioadă, bazele industriei moderne a siderurgiei, mineritului şi industriei alimentare (anumite compartimente), fapt care constituia totodată o premisă pentru o creştere mai accentuată a forţelor de producţie în perioada următoare.

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI MAŞINISTE ÎN PERIOADA DE AVÎNT 1867—1873 A CICLULUI CAPITALIST

În perioada 1867—1873, industria mare din Transilvania a cunoscut o dezvoltare însemnată faţă de perioada anterioară. Ea a fost urmată însă, începînd cu anul 1873, de o puternică criză de supraproducţie, care a anihilat în bună parte rezultatele dezvoltării anterioare. Criza a fost urmată de o lungă perioadă de stagnare economică.

Deşi industria din Transilvania a cunoscut un progres mai însemnat în perioada 1867—1873, decît în perioada anterioară, ea a fost plină de contradicţii caracteristice dezvoltării capitaliste pe de o parte, iar pe de altă parte de contradicţii generate de condiţiile în cadrul cărora urma să aibă loc creşterea industriei maşiniste.

Se ştie că în anul 1867, între burghezia austriacă şi moşierimea maghiară se încheie o înţelegere, în urma căreia a luat naştere statul dualist austro-ungar. Înţelegerea aceasta profund reacţionară n-a provocat însă o schimbare radicală a condiţiilor existente pînă atunci; principalele piedici care stăteau în faţa dezvoltării rapide a industriei din Transilvania n-au fost înlăturate nici în urma creării statului dualist. Dezvoltarea economică şi mai ales cea industrială a ţărilor şi teritoriilor înglobate în monarhie a trebuit — în noile împrejurări — să se conformeze necesităţilor economice şi politice ale burgheziei austriece şi ale moşierimii maghiare[12].

Burghezia austriacă, deşi era nevoită să împartă puterea politică cu marea moşierime maghiară, şi-a păstrat în continuare pieţele din monarhie, deci şi piaţa transilvană pentru desfacerea mărfurilor sale industriale, pen-

[12] Odată cu pactul dualist între guvernele austriece şi ungare s-a încheiat o uniune vamală care a fost apoi reînnoită la fiecare 10 ani.

tru a achiziționa din aceste teritorii materiile prime necesare industriei austriece. În cadrul pieții comune ea domina net din punct de vedere industrial. Prin urmare, economia Transilvaniei a rămas un cîmp deschis pentru activitatea economică a burgheziei austriece.

La rîndul ei, marea moșierime maghiară, menținîndu-și puterea politică, și-a consolidat proprietatea moșierească, reazămul tuturor rămășițelor feudale. Pactul dualist asigura acestei clase o situație de monopol în ceea ce privește vînzarea produselor agricole pe piețele din monarhie, mai ales pe piețele austriece propriu-zise. Această situație avantajoasă și creditele obținute în parte de la băncile austriece, au asigurat dezvoltarea capitalistă a moșiilor.

Avînd, deci, în vedere aceste interese comune între burghezia austriacă și moșierimea ungară, precum și politica economică promovată de ele potrivit intereselor lor de clasă, putem trage concluzia că *industria din Transilvania* (și de asemenea cea din celelalte țări și regiuni mai înapoiate, încadrate în monarhie) *s-a putut dezvolta doar în limitele intereselor burgheziei austriece și ale marilor moșieri maghiari.*

Pactul dualist, pe lîngă consecințele economice arătate, prezenta și un alt aspect important. Bazîndu-se pe puterea statului dualist, clasele dominante austriece și maghiare au dus o politică de oprimare națională — care pe tărîm economic a avut drept rezultat frînarea dezvoltării capitalismului în sînul națiunilor subjugate — asigurînd totodată în folosul lor intensificarea exploatării maselor populare aparținînd acestor națiuni.

Pe lîngă aceasta, clasele dominante austriece și maghiare au promovat o politică de îngrădire economică a burgheziei romîne din Transilvania. În schimb burghezia maghiară și germană din Transilvania, încadrîndu-se în noul sistem politic și acționînd în general împreună cu marea moșierime ungară, au beneficiat de ajutorul statului dualist în lupta de concurență împotriva burgheziei romîne. Burghezia romînă își va pierde treptat din pozițiile sale cucerite în industrie înainte de dualism și rămîne aproape în afara industriei mari[13], îndreptîndu-și activitatea spre instituțiile de credit.

Aceste piedici în calea dezvoltării industriei din Transilvania, adică piața comună și rămășițele feudale, precum și oprimarea politică și economică a populației romîne, majoritară în Transilvania, au continuat să existe pînă la prăbușirea monarhiei habsburgice.

Ținînd cont de cele de mai sus, se naște firesc întrebarea: ce factori au făcut totuși posibilă o dezvoltare mai vioaie a industriei mari în această perioadă în Transilvania? Pe scurt, acești factori i-am putea rezuma în următoarele: 1) formarea sistemului de credit modern; 2) răspîndirea societăților pe acțiuni; 3) avîntul construcțiilor de căi ferate; 4) accentuarea pătrunderii capitalismului în agricultură și lărgirea pieții interne a capitalismului; 5) dezvoltarea legăturilor economice între Transilvania și vechea Romînie și 6) intrarea capitalismului pe plan mondial în perioada de avînt a ciclului capitalist.

[13] V. *Revista Economică*, 1901, an. III, p. 60—61; *idem*, 1903, p. 320.

Să trecem acum la o analiză succintă a factorilor sus menționați. Vorbind despre nașterea și rolul creditului în producția capitalistă, Marx constata: „...odată cu producția capitalistă ia naștere o forță cu totul nouă, creditul, care la începuturile sale se introduce pe ascuns, ca un auxiliar modest al acumulării, atrage prin fire invizibile, în mîinile unor capitaliști individuali sau asociați, mijloace bănești împrăștiate în mase mai mari sau mai mici peste suprafața societății, dar devine în scurt timp o armă nouă și redutabilă în lupta de concurență..."[14].

Într-adevăr, în urma acumulării de capital din perioada anterioară, precum și în urma conjuncturii favorabile a comerțului cu cereale din anii 1867—1868, s-a înjghebat și în Transilvania o rețea de instituții de credit, care prin depuneri centraliza o parte însemnată din capitalurile individuale. Numai între anii 1868—1872 s-au înființat în Transilvania 11 bănci și 24[15] case de păstrare noi.

Înmulțirea instituțiilor de credit într-un ritm atît de accelerat, oglindind de fapt rezultatele evoluției capitalismului pînă la etapa dată, era un fenomen nou în dezvoltarea capitalismului din Transilvania, deoarece înainte de 1867 aci existau doar o bancă și șase case de păstrare[16]. Această rețea de instituții de credit a devenit rapid, prin creditele acordate, un instrument puternic în dezvoltarea mai departe a capitalismului.

Dezvoltarea creditului a contribuit totodată la centralizarea capitalurilor individuale în societăți pe acțiuni, ceea ce a înlesnit, în perioada premonopolistă a capitalismului, extinderea industriei mașiniste. Așa cum a precizat Marx, creditul înlesnește „...formarea societăților pe acțiuni. De aci: 1. Extinderea uriașă a dimensiunilor producției și a întreprinderilor, extindere care n-ar fi fost posibilă pentru capitalurile individuale..."[17]. Tocmai din motivele constatate de Marx, înființarea întreprinderilor industriale capitaliste moderne pe bază de societăți pe acțiuni, devine și în Transilvania un fenomen destul de răspîndit chiar în condițiile în care dezvoltarea capitalismului era rămasă în urmă față de țările din apus. Asupra acestei probleme revenim mai jos.

Analizînd în continuare factorii care au contribuit la accelerarea ritmului de dezvoltare a industriei mecanizate în perioada cercetată, trebuie menționată accentuarea pătrunderii capitalismului în agricultură. Pătrunderea capitalismului în agricultură a grăbit procesul diferențierii țărănimii.

Tot în această direcție a acționat și avîntul construcției de căi ferate. Proporțiile acestei construcții reies din faptul că numai între 1867—1873 au fost date în folosință opt linii, cu o lungime de peste 1.000 km, pe cînd

---

[14] K. Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a II-a, Edit. P.M.R., Buc., 1948, p. 562.

[15] *Magyar statisztikai évkönyv* (Anuar statistic maghiar), 1873, partea I-a, p. 336—363; deși majoritatea acestor bănci și case de păstrare au fost înființate de către capitalul autohton, la unele a participat și capitalul austriac. Astfel „Banca Anglo-Maghiară", care reprezenta de fapt capital austriac și englez, a înființat „Banca comercială și ipotecară din Timișoara". Aceeași bancă a cumpărat 500 din totalul de 1.500 acțiuni ale „Băncii comerciale și industriale din Arad" (*Alföld* = Cîmpia, din 27 și 30 oct. 1868).

[16] *Magyar statisztikai évkönyv*, 1873, partea I-a, p. 336—363.

[17] K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea I-a, E.P.L.P., Buc., 1953, p. 422.

în întreaga perioadă premergătoare s-au construit abia trei linii, cu o lungime de 332 km[18]. Construirea căilor ferate a dat un impuls dezvoltării industriei grele, a înlesnit avîntul industriei lemnului, cărămizii etc., a contribuit deci la lărgirea pieţii de desfacere a mărfurilor industriale. Prin reţeaua căilor ferate au fost atrase în orbita pieţii capitaliste regiuni pînă atunci izolate ale Transilvaniei, fapt care a grăbit destrămarea formelor înapoiate ale industriei.

În întreaga perioadă de după 1848/49, în condiţiile cînd producţia multor ramuri ale industriei din Transilvania a fost îngrădită în mare măsură de concurenţa mărfurilor străine, *legăturile economice cu Moldova şi Ţara Românească — iar după unirea acestora, cu Românía veche — au jucat un rol important în contrabalansarea efectelor negative ale concurenţei mărfurilor străine*, întrucît o serie de mărfuri industriale produse aci şi-au găsit un debuşeu sigur pe piaţa de dincolo de Carpaţi. Aşa cum rezultă din rapoartele Camerei de comerţ şi industrie din Braşov[19] (atribuţiile Camerei de comerţ şi industrie din Braşov s-au extins în acea perioadă asupra teritoriului a nouă comitate), aceste legături economice constituiau factorii de care depindea mult prosperitatea sau decăderea celor mai multe ramuri industriale (industria textilă, a lemnului, a pielii, industria alimentară etc.). Această constatare se referă atît la industria de fabrică, cît şi la mica industrie. Importul cerealelor din Românía era absolut necesar şi în Banat şi în comitatul Aradului, precum şi în restul Transilvaniei, pentru dezvoltarea morăritului comercial şi a industriei de alcool[20]. Acest import de cereale s-a ridicat în anul 1872 la 417.845 măji[21].

In perioada cercetată de noi, pînă la izbucnirea crizei de supraproducţie din 1873, aceste legături s-au intensificat. În anul 1873, de exemplu, numai prin trecătorile Carpaţilor s-au importat 5.345.671 kg lînă, care în mare parte a fost prelucrată în Transilvania în primul rînd în spălătoriile de lînă deţinute mai ales de comercianţii români din Braşov, şi apoi în atelierele şi fabricile de postav din Braşov, Sibiu şi împrejurimi. Însăşi Camera de comerţ din Braşov recunoştea că „industria de lînă şi a pielii de aici au fost clădite de materia primă importată din vechea Românie". Tocmai din această cauză comitetul comun al camerelor de comerţ şi industrie din Braşov, Cluj şi Arad a considerat că

---

[18] *Magyar statisztikai közlemények* (Comunicări statistice maghiare) (în continuare: *Stat. Közl.*), vol. 10, Budapesta, 1905, p. 3—13.

[19] Arh. Stat. Braşov, fondul Camera de comerţ şi industrie, dos. nr. 70.

[20] Cf. *Jahresbericht pro 1885 des volkwirtschaftlichten Referenten des königlichen Freistadt Temesvar*, Timişoara, 1886, p. 17; *A temesvári kereskedelmi és iparkamara jelentése* (Raportul Camerei de comerţ şi industrie din Timişoara), 1879—81, p. 209; *A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara tárgyalási jegyzőkönyvei* (Procesele verbale ale dezbaterilor Camerei de comerţ şi industrie din Cluj), Cluj, 1888, şed. din 8 aug. 1885; şi *idem*, Cluj, 1896, p. 42—43.

[21] Arh. Stat. Braşov, fondul Camera de comerţ şi industrie, dos. nr. 70; *A brassói kereskedelmi és iparkamara jelentése* (Raportul Camerei de comerţ şi industrie din Braşov), 1880—1884, p. 22; *Blätter für Handel und Gewerbe in Siebenbürgen*, din 10 iulie 1879.

legăturile economice între Transilvania şi vechea Romînie au o importanţă majoră pentru industria din Transilvania[22].

Nu era mai puţin important pentru dezvoltarea industriei din Transilvania faptul că pe piaţa din vechea Romînie multe produse industriale (mărfuri textile, de piele, de sticlă, produsele fabricilor de hîrtie, spirt, lemne şi într-o măsură crescîndă cărbunele) şi-au găsit un debuşeu sigur[23].

Pe lîngă aceşti factori, intrarea capitalismului pe plan european în perioada de avînt a ciclului capitalist a influenţat de asemenea favorabil — prin conjunctura ce exista pe piaţa europeană — ritmul dezvoltării industriei din Transilvania, care era deja atrasă într-o măsură însemnată în orbita pieţii mondiale.

Tocmai datorită acestor factori, dezvoltarea forţelor de producţie în industria din Transilvania a putut să ia un avînt la sfîrşitul deceniului al şaptelea şi în primii ani ai deceniului al optulea din secolul trecut.

*

Perioada de avînt 1867—1873 a ciclului capitalist se caracterizează printr-o activitate febrilă a burgheziei din Transilvania de a înfiinţa unităţi economice în vederea realizării profitului. În această perioadă continuă să pătrundă în proporţii accentuate şi capitalul străin, căruia bogăţiile Transilvaniei şi forţa de muncă ieftină îi ofereau posibilitatea realizării unor profituri mari.

Febra afacerilor — caracteristică pentru perioada de avînt — s-a extins, în afara agriculturii, asupra celor mai importante domenii ale vieţii economice, asupra creditului, comerţului şi transportului, precum şi asupra industriei. Ea a fost însoţită însă de larga dezvoltare a speculei, ceea ce a făcut ca rezultatele practice ale acestei perioade de avînt să fie mult mai modeste decît se întrevedeau la început.

Aşa cum s-a precizat mai sus, în această perioadă cele mai însemnate unităţi economice au luat naştere sub forma societăţilor pe acţiuni. În continuare vom analiza doar societăţile pe acţiuni înfiinţate în domeniul industriei, urmărind în mod deosebit problema aportului pe care aceste societăţi le-au adus la dezvoltarea industriei maşiniste din Transilvania.

În perioada de avînt a ciclului capitalist, în Transilvania au luat fiinţă 34[24] de societăţi industriale pe acţiuni[25]. Dăm mai jos o statistică

---

[22] Cf. Arh. Stat. Braşov, fondul Camera de comerţ şi industrie, dos. 70; cf. G. V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerţului romînesc din Braşov*, Buc., 1928; *A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara jegyzőkönyvei* (Procesele verbale ale şedinţelor Camerei de comerţ şi industrie din Cluj), Cluj, 1896, p. 42—43; *idem*, Cluj, 1888, procesul verbal al şedinţei din 8 aug. 1885.

[23] Cf. G. V. Gologan, *o. c.*, p. 87—114.

[24] Trei societăţi industriale pe acţiuni au fost doar reînfiinţate, ceea ce a însemnat totodată şi majorarea capitalului lor.

[25] Tabelul a fost întocmit pe baza următoarelor surse: Mihók Sándor, *Magyarország pénz-, hitel és iparintézetei 1873. március hó végéig* (Instituţiile băneşti de credit şi industriale din Ungaria pînă la sfîrşitul lunii martie 1873); *Magyar Compass*, Budapesta, 1873, p. 79—93; *idem*, 1874, p. 288 şi urm.; Barát Ármin — Stolz Ágost, *A temesvári takarékpénztár ötvenéves története* (Istoricul de 50 de ani al Casei de păstrare din Timişoara), Timişoara, 1896, p. 11; Sándor Vilmos, *Nagyipari fejlődés Ma-*

întocmită după diferite surse, despre societăţile pe acţiuni înfiinţate de la 1867 pînă în anul 1873.

Denumirea societăţii pe acţiuni	Locul înfiinţării societ.	Anul înfiinţ.	Capitalul investit (florini)
Industria morăritului			
Moara cu aburi S. A. Timişoara	Timişoara	1867	800.000
Prima moară cu aburi şi Fabrica de cherestea Arad	Arad	1869	600.000
Moara cu aburi „Concordia" S. A. Timişoara	Timişoara	1869	400.000
Moara cu aburi „László" S. A. Oradea	Oradea	1870	400.000
Industria Făinii S. A. Timişoara	Timişoara	1873	400.000
Moara sistematică „Széchenyi" S. A.	Arad	1869	300.000
Moara cu aburi S. A. Satu-Mare	Satu Mare	1869	250.000
Moara cu aburi „Panonia" S. A.	Timişoara	1870	150.000
Moara cu aburi S. A. din Banat	„	1869	140.000
Moara cu valţuri S. A. Govăşdia	Lugoj	1873	120.000
Moara sistematică S. A. Tălmaş	Sibiu	1870	80.000
Prima moară sistematică romînă	Pecica	1868	25.000
Industria spirtului şi a berii			
Prima întrepr. industrială S. A. Arad	Arad	1870	500.000
Prima fabrică de spirt şi rafinărie S. A. Timişoara	Timişoara	1868	400.000
Intrepr. industrială S. A. Timişoara	„	1869	400.000
Intrepr. industrială „Weis" S. A. Timişoara	„	1869	400.000
Fabrica de spirt şi rafinărie S. A.	Lugoj	1870	319.000
Fabrica de spirt şi rafinărie „Fischoff" S. A. Timişoara	Timişoara	1869	200.000
Fabrica de bere S. A. Orlat	Sibiu	1871	200.000
Fabrica de spirt şi rafinărie „Schlichtling" S. A. Timişoara	Timişoara	1869	120.000
Fabrica de bere S. A. Braşov	Braşov	1869	60.000
Industria chimică			
Fabrica mecanizată de amidon S. A.	Arad	1869	200.000
Fabrica mecaniz. de amidon „Panonia" S. A.	„	1869	200.000
Prima fabrică mecan. de amidon şi de articole chimice S. A. Timiş.	Timişoara	1869	200.000
Fabrica de lumînări şi săpun S. A. Timişoara	„	1869	180.000
Fabrica de gaz de luminat S. A.	Arad	1868	160.000
Prima fabrică de lumînări stearină din Ardeal S. A.	Sibiu	1871	150.000
Fabrica de produse chimice S. A.	„	1871	60.000
Fabrica de produse chimice S. A.	Oraviţa	1871	25.000
Alte ramuri industriale			
Fabrica de cărămizi S. A.	Timişoara	1869	300.000
Fabrica de cărămizi S. A.	Arad	1868	340.000
Fabrica de hîrtie S. A.	Timişoara	1869	320.000
Fabrica mecanică de cherestea S. A.	„	1869	150.000
Prima întrepr. pt. prelucr. lînii S. A.	Sibiu	1869	60.000

gyarországon, 1867—1900 (Dezvoltarea industriei mari din Ungaria, 1867—1900), Budapesta, 1954, p. 39—42; Arh. Stat. Oradea, fondul nr. 63; Arh. Stat. Braşov, fondul inspectoratului industrial, 1902; Arh. Tribunalului Arad, fondul firmelor.

Înființarea celor 34 de societăți industriale pe acțiuni[26] reprezintă o dezvoltare remarcabilă a acestei forme de activitate capitalistă, deoarece înainte de anul 1867 existau în Transilvania doar trei asemenea societăți[27]. Capitalul total vărsat în aceste societăți era de 8.600.000 florini, ceea ce reprezintă un salt față de perioada anterioară, cînd capitalul societăților industriale pe acțiuni nu întrecea cifra aproximativă de 500.000 florini[28]. Din cele 34 de societăți industriale pe acțiuni, 28 aveau fiecare un capital vărsat de peste 100.000 de florini, fiind vorba deci de societăți mari.

Fondatorii și acționarii acestor societăți erau în marea lor majoritate comercianți și mai ales comercianți de mărfuri agricole, care, în goana după un profit cît mai mare, în condițiile abundenței de materii prime de provenință agrară, au investit o parte din capitalul lor, mai ales în mori comerciale, fabrici de spirt și bere. Să luăm de pildă pe fondatorii și totodată acționarii principali ai „S. A. Moara cu aburi din Timișoara", care avea cel mai mare capital investit. Printre aceștia, Fr. Gotthilf, I. Schramm erau comercianți de produse agrare și totodată acționari de bănci; M. Grünbaum, F. Fischl, D. Fischl, L. Rechner, I. Mittelmayer erau comercianți de produse agricole; S. Weis, I. Schöptfermayer erau comercianți de făină[29]. Considerînd în ansamblu istoricul fondărilor societăților pe acțiuni din Timișoara din această perioadă, constatăm că marea majoritate a fondatorilor și acționarilor principali erau membrii societății comerciale „Lloyd" din Timișoara; cel puțin jumătate din aceștia erau membri în secția de comerț cu cereale a numitei societăți[30].

La Arad situația se prezenta aproape la fel. Și aici marea majoritate a fondatorilor se recrutau din rîndurile comercianților[31].

Printre fondatorii și acționarii societăților industriale pe acțiuni, marea moșierime era reprezentată într-o proporție destul de însemnată, ceea ce se explică — pe lîngă goana după profit — și prin faptul că înființarea unor întreprinderi bazate pe prelucrarea mărfurilor agrare corespundea intereselor lor. Din direcțiunea întreprinderii de morărit „Concordia" din

[26] Pe lîngă acest număr de 34 societăți, au mai luat ființă „Moara cu aburi și Fabrica de spirt S.A. Oradea" și societatea forestieră din Maramureș. Intrucît însă nu dispunem de alte date în legătură cu soarta acestor societăți, ele nu sînt incluse în tabelul de mai sus. De asemenea lipsesc și cîteva societăți înființate în domeniul tipografiei. Trebuie să menționăm totodată că din documentele vremii nu reiese că comercianții romîni din Brașov, care au înființat fabrica de hîrtie din Zărnești, ar fi cerut reînnoirea societății (G. Bariț iu, *Fabrica de hîrtie mecanică de la Zărnești* (istoricul ei), în *Transilvania*, 1885, p. 98, 116, 119, 195).

[27] Nu am luat în considerare societățile pe acțiuni miniere și din industria siderurgică.

[28] *Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Kronstadt*, 1853—56, p. 360—361.

[29] *Pester Lloyd*, din 20 febr. 1867; *Temesvarer Zeitung*, din 17 febr. 1870; *Adressenbuch der protokollierten und nichtprotokollierten Kaufleute, Fabrikanten und Gewerbeleute von Ungarn, Siebenbürgen, Croatien, Slavonien, Dalmatien, Galizien und Bukovinen*, Nürnberg, 1869, p. 51.

[30] *Temesvarer Zeitung*, din 16 febr. și 17 aug. 1869; *Kereskedői czégtükör* (Oglinda firmelor comerciale), Timișoara, 1862.

[31] *Alföld*, din 2 și 18 iunie 1869 și din 1 martie 1870; Arh. Tribunalului Arad, fondul firmelor, vezi dosarele societăților menționate.

Timişoara (S. A.) făcea parte moşierul conte Schmettow Richard, iar la Arad moşierul Petru Atzél era cel mai activ dintre fondatori, participînd la conducerea a două mari societăţi pe acţiuni în ramura morăritului[32]. Între fondatorii morii sistematice din Oradea se găseau doi moşieri[33]. În unele cazuri şi reprezentanţii burgheziei industriale participau la înfiinţarea societăţilor industriale. Astfel la Arad fabricantul de spirt şi posesor de moară sistematică E. Neumann sau fabricantul de piele I. Winkler erau acţionari la „Moara sistematică"[34], la fabrica mecanizată de amidon S. A. etc.[35]. I. Walder din Arad, comerciant de lemne şi posesor a două fabrici de cherestea n-a lipsit de asemenea din rîndul fondatorilor principalelor societăţi industriale.

Trebuie să menţionăm, în legătură cu înfiinţarea acestor societăţi industriale, că ele au fost create în general cu capital autohton. Bazîndu-ne pe cercetările efectuate pînă în prezent, putem susţine că doar la înfiinţarea societăţii „Calea ferată publică şi fabrica de cărămidă S. A. Arad" au participat acţionarii băncii „Anglo-maghiare" din Pesta[36]. Este astfel evident că în această perioadă avem de-a face cu pătrunderea masivă a capitalului comercial local în industrie, mai ales în ramura alimentară, şi prin urmare se petrece, în proporţii mai însemnate, fenomenul transformării capitalului comercial în capital industrial.

După cum rezultă din tabelul de mai sus, din cele 34 de societăţi industriale pe acţiuni, 26 au luat fiinţă în Banat şi în comitatul Aradului. În schimb, în restul Transilvaniei au luat fiinţă numai opt asemenea societăţi, din care două existau şi mai înainte, dar cu un capital mai redus. Marea inegalitate în repartizarea societăţilor industriale din punct de vedere teritorial, arată vădit nivelul diferit de dezvoltare a capitalismului în diversele regiuni ale Transilvaniei. Printre cauzele acestei inegalităţi — lucru caracteristic, de altfel, dezvoltării industriei capitaliste — un loc important îl ocupă şi faptul că acumularea de capital rezultat din comerţul cu cereale în restul Transilvaniei a rămas mult în urmă faţă de Banat şi comitatul Aradului, care aveau o agricultură dezvoltată, destinată producţiei de mărfuri cerealiere. Influenţa comerţului de cereale şi, în general, a comerţului cu produse agrare, deci a capitalului comercial asupra dezvoltării industriei capitaliste, reiese limpede din faptul că în cele două centre mari de comerţ, Timişoara şi Arad, între 1867—1873 au luat fiinţă 21 societăţi industriale pe acţiuni. În legătură cu dezvoltarea capitalismului în Banat, nu trebuie să uităm, desigur, nici rolul industriei extractive şi siderurgice, care era cea mai dezvoltată tocmai aici.

[32] *Az aradi kereskedelmi- és iparkamara jelentése, 1877* (Raportul Camerei de comerţ şi industrie din Arad, 1877), p. 165; *Alföld*, din 18 ian. 1869.

[33] *Pester Lloyd*, nr. 182, 1868.

[34] *Alföld*, din 10 dec. 1869.

[35] Arh. Tribunalului Arad, fondul firmelor, dos. societăţilor: „Moara sistematică" şi „Fabrica de cărămidă".

[36] *Ibid.*, dosarul „Calea ferată publică şi fabrica de cărămizi S. A. Arad"; fabrica de hîrtie din Petreşti a fost acaparată în 1871 de către capitalul austriac (*A kolozsvári kereskedelmi- és iparkamara jelentése*, 1883—1885, p. 339 şi urm.). Trebuie menţionat că societăţile pe acţiuni în ramura minerităţii şi siderurgiei se aflau în mîinile capitalului străin.

În cele ce urmează vom căuta să răspundem la următoarea întrebare: în ce măsură s-a modificat linia anterioară de dezvoltare a industriei în urma acestei „febre de afaceri" şi întrucît a contribuit înfiinţarea societăţilor pe acţiuni la dezvoltarea industriei maşiniste din Transilvania?

Faptul că 21 din cele 34 noi societăţi industriale aparţineau industriei alimentare, şi numai 13 celorlalte ramuri de producţie[37], dă un răspuns semnificativ la prima întrebare: în industria prelucrătoare, dezvoltarea ramurei alimentare se situa pe primul loc, deci linia de dezvoltare a industriei a rămas în esenţă aceeaşi ca şi în perioada anterioară.

În legătură cu rolul societăţilor industriale în promovarea dezvoltării industriei maşiniste, trebuie să precizăm de la început că nu fiecare nouă societate pe acţiuni reprezenta totodată şi înfiinţarea unei sau a mai multor întreprinderi cu totul noi. Aproximativ jumătate din societăţile pe acţiuni create între 1867—1873 au preluat întreprinderi deja existente ca firme individuale, posesorii acestora intrînd — în majoritatea cazurilor — ca acţionari în societăţile pe acţiuni. Dar şi în acest caz preluarea întreprinderilor individuale de către societăţi a însemnat înzestrarea acestor întreprinderi cu tehnica modernă şi, prin urmare, extinderea dimensiunilor producţiei. Pe lîngă aceasta, marea industrie mecanizată a făcut un progres prin înfiinţarea de întreprinderi cu totul noi de către societăţile pe acţiuni. Datele de care dispunem, deşi parţiale, dovedesc în măsură suficientă cele afirmate mai sus.

În industria morăritului, în care a fost investit cel mai mare capital, toate morile societăţilor pe acţiuni (preluate de la capitaliştii individuali, sau construite de aceste societăţi) utilizau aburul ca forţă motrică. Pe lîngă răspîndirea pe scară mai largă a întrebuinţării aburului ca forţă motrică, s-au introdus în perioada de avînt 1867—1873 în morile mai mari şi alte perfecţionări tehnice, printre care cea mai perfecţionată maşină-unealtă în această ramură: valţurile. Sistemul valţurilor a făcut posibilă mărirea capacităţii de producţie[38], îmbunătăţirea şi ieftinirea[39] produselor. În urma modernizării morilor vechi şi a înfiinţării unor noi mori, în perioada 1867—1873 numai în posesia societăţilor industriale pe acţiuni erau cel puţin cinci mori, cu o capacitate de producţie de peste 100 q la zi, pe cînd înaintea perioadei de avînt nu exista nici o moară în Transilvania cu o asemenea capacitate de producţie[40].

În domeniul industriei alcoolului au luat fiinţă între anii 1867—1873, nouă societăţi pe acţiuni, care au trecut la înzestrarea fabricilor cu maşini moderne. Trebuie relevat în mod special faptul că răspîndirea rafinăriilor — un indiciu important al dezvoltării tehnice a acestei ramuri — în peri-

[37] Cele 13 societăţi industriale pe acţiuni erau repartizate astfel: opt aparţineau industriei chimice, două industriei de cărămizi, una industriei de hîrtie, una industriei textile, una industriei lemnului.

[38] Vezi raportul societăţii pe acţiuni „Moara cu aburi din Timişoara", în *Temesvarer Zeitung*, nr. 67/1869, Supliment.

[39] Măcinatul unui chintal de grîu costa înainte 71 creiţari, iar după introducerea unor perfecţionări 66 creiţari (*Nagyvárad*, din 9 apr. 1873).

[40] Sándor Vilmos, *o. c.*, p. 67.

oada respectivă a avut loc mai ales în aceste întreprinderi nou create[41]. Despre mărirea fabricilor de spirt ne informează rapoartele societăţilor pe acţiuni. Astfel, în 1872, în „Prima fabrică de spirt şi rafinărie S. A. Timişoara" au lucrat 230 de muncitori[42]. Fabrica societăţii pe acţiuni „Weis" din Timişoara, în decurs de 11 luni, a prelucrat aproximativ 131.000 q de cereale[43]. În fabricile „Întreprinderii industriale S. A. din Timişoara" se puteau produce zilnic 500 q de bere şi 100 q de spirt[44].

Din domeniul industriei chimice, relevăm cele trei societăţi înfiinţate pentru fabricarea de amidon. Capitalul vărsat, precum şi instalaţia lor dovedesc că fiecare reprezenta o întreprindere modernă. Fabrica societăţii „Prima fabrică cu aburi de amidon din Arad", înzestrată în întregime de o firmă străină, avea o capacitate de prelucrare de 150 măji (vieneze) cereale la zi[45].

În ceea ce priveşte industria materialelor de construcţii, cele două mari fabrici de cărămizi care erau în proprietatea unor societăţi pe acţiuni, una la Arad şi alta la Timişoara, dovedesc de asemenea progresul tehnic înregistrat în această perioadă. Ambele societăţi au cumpărat patenta inovatorului Fr. Hoffmann din Berlin, şi astfel pentru prima oară au apărut în Transilvania fabrici înzestrate cu cuptoare circulare de tip Hoffmann şi cu maşini de tip Herzl pentru fabricarea cărămizilor[46]. Prin aplicarea acestor inovaţii tehnice s-a micşorat considerabil consumul de combustibil necesar producţiei, s-a îmbunătăţit calitatea produselor şi a crescut foarte mult producţia[47].

În general şi celelalte fabrici înfiinţate de societăţi pe acţiuni în perioada cercetată, erau înzestrate la nivelul tehnicii vremii, în urma importului de maşini moderne din ţările dezvoltate sub aspect industrial.

Astfel, putem trage concluzia că în general, prin întreprinderile aparţinînd societăţilor pe acţiuni, marea industrie din Transilvania a făcut un progres serios, mai ales în industria morăritului, a alcoolului şi cea chimică. Importante erau însă şi celelalte întreprinderi, create de societăţile pe acţiuni, care deşi puţine la număr, sporeau în Transilvania fabricile utilate la nivelul tehnicii avansate.

Faptul că în perioada dată majoritatea întreprinderilor continuau să aparţină totuşi particularilor, face necesar să ne oprim în treacăt şi asupra problemei dezvoltării industriei prin înfiinţarea de noi fabrici de către capitaliştii individuali. În industria morăritului, în anul 1873 de pildă, pe lîngă cele 12 societăţi industriale pe acţiuni despre care s-a vorbit mai sus,

---

[41] *Temesvarer Zeitung*, din 9 martie 1871, Supliment, şi din 10 iul. 1874.
[42] *Idem*, din 22 martie 1873.
[43] *Idem*, din 9 martie 1871, Supliment.
[44] *Idem*, din 10 iulie 1874.
[45] *Alföld*, din 18 mai 1871; o mâjă vieneză valora 56 kg.
[46] Arh. Tribunalului din Arad, fondul firmelor, societatea „Fabrica de cărămizi", în *Temesvarer Zeitung* din 6 mai 1876.
[47] O singură maşină de fabricat cărămizi produce zilnic 25—30.000 de bucăţi, ceea ce echivala aproximativ cu munca a 30 oameni; într-un cuptor de tip „Hoffmann" au ars într-o zi 14.000 cărămizi (Arh. Tribunalului din Arad, fondul firmelor, societatea „Calea ferată publică şi fabrica de cărămizi"; *Alföld*, din 7 martie 1871; *Temesvarer Zeitung*, din 6 mai 1869).

existau aproximativ 140—150 mori cu aburi particulare[48]. Este adevărat că majoritatea acestor mori aparţinînd capitaliştilor individuali erau mult mai modeste decît morile societăţilor pe acţiuni, totuşi ele ne arată progresul industriei mari maşiniste în această ramură, deoarece aşa cum a constatat Lenin: „... morile cu aburi constituie un fenomen caracteristic epocii marii industrii mecanizate..."[49].

Situaţia a fost asemănătoare şi în ramura industriei alcoolului. Deoarece nu dispunem de statistici totalizatoare în legătură cu această ramură, ne referim doar la situaţia din Arad, unde industria alcoolului — după aprecierea Camerei de comerţ şi industrie din localitate — „ocupa primul loc în monarhie"[50]. Aici, din cele şase mari fabrici de spirt, cinci erau proprietate individuală. Despre mărimea acestor fabrici ne informează acelaşi raport al Camerei de comerţ şi industrie: ele au prelucrat anual peste 1.000.000 q de cereale, valoarea produselor evaluîndu-se la 6.000.000 florini. Pe lîngă fabricarea spirtului, aceste fabrici au îngrăşat anual 15.000 boi şi 30.000 porci[51], care în majoritatea lor au fost exportaţi în Austria.

Aşa cum s-a văzut mai sus, cele mai multe societăţi industriale pe acţiuni au luat fiinţă în domeniul industriei morăritului şi alcoolului. Situaţia era aceeaşi şi în ceea ce priveşte firmele individuale. Putem astfel constata că în perioada care a urmat după revoluţia din 1848/49, în fruntea industriei prelucrătoare din Transilvania se situa morăritul şi industria de spirt, ca şi în restul ţării[52]. De fapt, industria morăritului şi alcoolului au constituit pentru burghezia din Transilvania sursa principală a acumulării de capital (Acest rol de acumulare — după cum se ştie — în perioada de trecere la marea industrie mecanizată îl avea în Apus industria textilă.) Dacă luăm cazul lui E. Neumann din Arad, reiese cu totul semnificativ rolul jucat de aceste două ramuri în dezvoltarea capitalismului industrial din Transilvania şi totodată şi gradul foarte ridicat al exploatării clasei muncitoare. E. Neumann a cumpărat, în 1851, o velniţă primitivă de spirt şi peste 2—3 ani o moară modestă. În 1873, în moara lui înzestrată cu o maşină cu aburi de 200 cai putere se măcinau aproximativ 70—80.000 măji de grîu pe an, făina exportîndu-se în Germania, Italia, Anglia şi Austria. La sfîrşitul secolului al XIX-lea, fabrica de spirt a aceluiaşi Neumann era cea mai mare în monarhie. Capitalul circulant deţinut de acest întreprinzător reprezenta 9—10 milioane florini, iar numărul muncitorilor exploataţi se ridica la 450[53]. Mai tîrziu, familia Neumann îşi extinde activitatea, pătrunde în industria textilă, în industria constructoare de maşini, în industria metalurgică ş. a.

In celelalte ramuri industriale s-au înfiinţat mai puţine întreprinderi în această perioadă de către capitaliştii individuali. Dintre întreprinderile întemeiate în alte ramuri de cît cea alimentară, amintim o fabrică de maşini

---

[48] *Magyar statisztikai évkönyv* (Anuarul statistic maghiar), 1873, partea 1-a, p. 242—243.

[49] V. I. Lenin, *Opere*, vol. III, Ed. P.M.R., Buc., 1954, p. 454.

[50] Arh. Stat. Budapesta, fondul P.M.E., 2059.

[51] *Ibid.*

[52] Cf. Olga Constantinescu — N. N. Constantinescu, *o. c.*, p. 66.

[53] *Alföld*, din 14 nov. 1878 şi *Vasárnapi Ujság* (Gazeta de duminică), din 9 nov. 1875.

şi una de parchete, la Braşov[54]. Restul întreprinderilor aparţineau, în majoritate, industriei materialelor de construcţii, ramură care nu avea de suferit în urma concurenţei cu mărfuri străine. In acest sens, în ramura industriei de cherestea a putut să aibă loc o dezvoltare însemnată. In locul ferăstraielor primitive au apărut o serie de fabrici de cherestea, înzestrate cu utilaje corespunzătoare nivelului tehnicii ţărilor mai dezvoltate şi care utilizau forţa aburului. De pildă, fabrica de cherestea din Sighet a intrat în funcţie în 1870 cu opt circulare acţionate de maşini cu aburi, care aveau 80 de cai putere[55]. Utilajul întreprinderii era importat din Stuttgart. In această perioadă de avînt au fost înfiinţate cel puţin 10 asemenea fabrici de către capitaliştii individuali autohtoni[56].

In industria de cherestea, pe lîngă capitalul autohton a început să pătrundă şi capitalul străin, mai ales cel austriac. Firma „Beiersdorf et Biach" a acaparat mai multe păduri în comitatul Caraş-Severin, Arad şi în alte comitate. Apoi, în 1874, şi-a făcut apariţia în Maramureş faimoasa firmă germană „Groedel", care cu timpul a acaparat la preţuri derizorii vastele păduri din Maramureş[57] şi din alte regiuni ale ţării noastre, contribuind la devastarea rezervelor de lemn şi exploatînd crîncen mii de muncitori.

Dezvoltarea mineritului şi siderurgiei era de asemenea foarte importantă în perioada avîntului din 1867—1873. Deoarece nu avem intenţia de a ne opri mai pe larg asupra situaţiei acestor ramuri, vom schiţa doar tendinţele dezvoltării lor. Întrucît construcţiile de căi ferate şi industria prelucrătoare în dezvoltare, necesitau cărbune şi fier în cantităţi tot mai mari, mineritul şi siderurgia — aflate în mîna capitalului străin — îşi măresc producţia atît prin deschiderea de noi mine sau construirea de noi furnale, cît şi prin folosirea mai integrală a capacităţii de producţie a minelor şi topitoriilor existente. Astfel exploatarea cărbunelui pe o scară mai largă începe în Valea Jiului prin anii 1868—1869[58]. La Călan, în 1868, şi în anii următori s-au construit două cuptoare înalte, iar cel mai mare combinat minier şi siderurgic din Transilvania, Staatseisenbahngesellschaft (STEG), îşi începe, în 1869, producţia de oţel cu metoda Bessemer[59]. Producţia de fier brut a STEG-ului s-a mărit de la 17.000 tone, cît era în 1870, la 36.000 tone în 1873[60]. S-au dezvoltat, de asemenea, într-un ritm susţinut şi celelalte întreprinderi miniere şi siderurgice[61].

Una din caracteristicile perioadei de avînt din 1867—1873 a fost — aşa cum am văzut — înmulţirea fabricilor şi întreprinderilor în ramurile

[54] Arh. Stat. Braşov, fondul inspectoratului industrial, 1901, dos. nr. 2.
[55] *Erdészeti Lapok* (Foaia pădurilor), 1871, p. 195.
[56] *Idem*, 1872, p. 77; 1873, p. 318; 1874, p. 444; *Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Kronstadt*, 1878, p. 117.
[57] Gelléri Mór, *Ipartörténeti vázlatok* (Schiţe din istoria industriei), Budapesta, 1885, p. 576.
[58] *Industria şi bogăţiile naturale din Ardeal şi Banat*, Cluj, 1927, p. 46.
[59] Sándor Vilmos, *o. c.*, p. 154.
[60] *Ibid.*
[61] O parte din datele referitoare la minerit ne-a pus la dispoziţie L. Vajda.

morăritului, alcoolului, cea de cherestea, precum şi dezvoltarea mineritului şi siderurgiei. Înmulţirea fabricilor şi înzestrarea multor stabilimente industriale mai vechi cu tehnica modernă arată că în aceste ramuri revoluţia industrială era în curs de desfăşurare în perioada cercetată de noi. În alte ramuri însă, de pildă în cea textilă — care a jucat un rol de frunte în perioada revoluţiei industriale în majoritatea ţărilor din Apus — în cazul Transilvaniei abia putem vorbi de un progres în perioada amintită. Din cauza concurenţei mărfurilor străine, numai la sfîrşitul deceniului VIII şi începutul deceniului IX observăm o trecere mai accentuată de la maşinile de tors cu mîna la fusuri mecanice şi la războaie mecanice moderne de ţesut[62].

Era rămasă în urmă şi ramura construcţiei de maşini, fabricile şi manufacturile existente în Transilvania, cu excepţia celei din Reşiţa, care în 1871 avea 431 de muncitori[63], se ocupau mai ales cu reparaţii; despre o producţie în serie a maşinilor nu se poate vorbi în legătură cu aceste fabrici mici.

Aşadar: din materialul prezentat mai sus putem trage cîteva concluzii generale în legătură cu desfăşurarea revoluţiei industriale în perioada cercetată de noi:

1) Revoluţia industrială în cîteva ramuri de producţie (siderurgia, morăritul, industria alcoolului, în cea de cherestea şi de hîrtie) era în curs de desfăşurare în perioada de avînt 1867—1873. Ea n-a cuprins însă unele ramuri de producţie importante (industria constructoare de maşini, cea textilă, a zahărului şi altele).

2) Revoluţia industrială din Transilvania a început şi s-a desfăşurat în condiţiile unei puternice concurenţe din partea mărfurilor străine şi mai ales a mărfurilor austriece. Din această cauză, din sfera micii producţii de mărfuri locale s-au desprins relativ puţine ateliere care, parcurgînd drumul obişnuit al cooperaţiei capitaliste şi manufacturii, s-au putut transforma în fabrici (abia la sfîrşitul secolului al XIX-lea s-a accentuat procesul transformării atelierelor în fabrici). Concurenţa străină a îngreunat totodată înfiinţarea de mari fabrici în ramurile vizate de concurenţă.

3) În Transilvania, ca şi în restul ţării, revoluţia industrială în majoritatea ramurilor de producţie s-a desfăşurat într-un ritm lent.

4) Spre deosebire de majoritatea ţărilor din Apus, revoluţia industrială din Transilvania nu a început în ramura textilă, ci în ramura industriei alimentare şi a industriei siderurgice.

5) În Transilvania — aşa cum s-a întîmplat de fapt în tot cuprinsul patriei noastre — revoluţia industrială n-a dus la schimbări atît de radicale în structura industriei şi în relaţiile sociale, ca în Apus.

---

[62] *Memoriu din prilejul existenţei de 100 de ani a firmei Wilhelm Scherg et Co. Braşov*, Braşov, 1920, p. 10 şi urm.

[63] *A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai* (Documente alese ale mişcării muncitoreşti din Ungaria) (în continuare: *MMTVD*), vol. I, p. 140.

Cu toate limitele acestei dezvoltări, putem constata că perioada 1867—1873 a constituit o etapă importantă în dezvoltarea industriei mari din Transilvania. Totuşi rolul şi locul acestei perioade şi, legat de aceasta, rolul societăţilor pe acţiuni, în istoricul capitalismului premonopolist din Transilvania nu trebuie supraapreciat. Industria s-a dezvoltat anarhic, disproporţional şi ramuri importante aproape băteau pasul pe loc. Pe lîngă aceasta, odată cu avîntul dezvoltării capitalismului au apărut, pe scară largă, „laturile sumbre" ale acestei dezvoltări.

Febra de afaceri din anii 1867—1868 şi începutul anului 1869 a fost însoţită de răspîndirea speculei. Observatorul economic al ziarului „Alföld" din Arad (în acest ziar erau publicate bilanţurile societăţilor, planurile etc.) scria despre specula care dăinuia în oraş, următoarele: „Fondatorii societăţilor pe acţiuni fac mare reclamă la bursă încă în săptămîna premergătoare desenată pentru a iscăli acţiunile. La suprafaţă ei vînd şi cumpără cu mare cîştig acţiunile, ridicînd de pildă preţul unei acţiuni de 100 florini la 150 de florini. Apoi soseşte ziua semnării acţiunilor; publicul care nu cunoaşte afacerile de la bursă se grăbeşte de a iscăli acţiunile, crezînd — chiar cursa acţiunilor o dovedeşte — că le va putea vinde cu un cîştig bun". În multe cazuri — constată ziarul — „fondatorii" emit acţiunile de 100 de florini, cu preţul de 130—140 de florini şi astfel „fondatorii răpesc după fiecare acţiune 30—40 de florini de la oamenii care le cumpără"[64]. Pe lîngă aceasta, aşa cum constata Marx, „... creditul permite fiecărui capitalist sau celui ce trece drept capitalist să dispună, în anumite limite, pe de-a întregul de capitalul altora şi de proprietatea altora şi, în consecinţă, de munca altora"[65]. Această posibilitate a permis şi burgheziei din Transilvania să se avînte în afaceri care întreceau cu mult posibilităţile reale ale multor capitalişti locali[66].

În cele două centre mari, Timişoara şi Aradul, în decurs de trei ani (1867—1869) au luat de pildă fiinţă 18 societăţi industriale pe acţiuni, cinci bănci şi două case de păstrare, nemaivorbind de firmele individuale înfiinţate sau lărgite[67].

Cheltuielile pentru înfiinţarea de noi bănci, fabrici etc. erau în mare parte acoperite prin intermediul instituţiilor de credit locale, care însă beneficiau de credite la băncile din Viena, Pesta şi din alte centre capitaliste[68].

---

[64] *Alföld*, din 10 ian. 1873.

[65] K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea I-a, ESPLP, Bucureşti, 1953, p. 424.

[66] Ziarul *Temesvarer Zeitung* remarcă de asemenea cele două laturi ale „febrei de afaceri": „Pe lîngă speculată — scrie ziarul — a dăinuit atunci şi o altă epidemie: supraaprecierea propriilor puteri" (23 martie 1873).

[67] I. Rechner, comerciant din Timişoara, era membru în direcţiunea a 5 societăţi industriale, E. Gotthilf în 4, M. Grünbaum în 4, familia Eisenstädter în 5 societăţi, I. Bersuder în direcţiunea a 3 societăţi pe acţiuni. La Arad, moşierul P. Atzél era membru în direcţiunile a 4 societăţi industriale şi în direcţiunea unei bănci. K. Andrényi în 4 societăţi industriale şi 2 bănci, E. Neumann în 3 societăţi industriale şi în 2 bănci, K. Steinitzer în direcţiunea a 3 societăţi industriale şi în direcţiunea unei bănci.

[68] Rapoartele camerelor de comerţ şi de industrie din Arad, Timişoara şi Cluj către Ministerul de Finanţe (Arh. Stat. Budapesta, fondul P.M.E., 1873 — 2.294, 63.044, 1.277).

Mişcarea fondului bănesc al băncilor oglindeşte în ce măsură creşteau necesităţile de credit. Astfel, valoarea preschimbării poliţelor în cele patru instituţii de credit din Arad s-a ridicat de la 8.766.167 florini, cît era în 1869, la 17.245.793 florini pînă în anul 1871[69], iar circulaţia bănească totală a ajuns în acelaşi interval de timp de la 27.876.176 florini la 49.085.861 florini[70].

Rezultatul cererii exagerate a fost că dobînda a crescut la 10—12%, pe cînd în multe locuri ea era abia de 5—6%[71]. Dar pe cînd în 1867—1868 exista o abundenţă relativă de capital, la mijlocul anului 1869 lipsa de bani a început să se simtă tot mai mult. Instituţiile de credit au început să refuze acordarea de credite. Situaţia s-a agravat şi prin faptul că recolta din 1869, mai ales în Banat, a fost foarte slabă din cauza inundaţiilor. O parte dintre „fondatorii" care au scontat tocmai pe faptul că comerţul cu cereale va fi tot atît de rentabil ca şi în anii precedenţi, au devenit neputincioşi. Sursele de acoperire s-au epuizat, deşi necesităţile de credit ale pieţii „se mişcau spre cifre aproape inaccesibile"[72]. Ziarul „Alföld" caracteriza astfel situaţia creată în 1869: „... Abundenţa de bani care era o urmare a exportului foarte mare de cereale, respectiv a sumelor de bani realizate din aceasta, a început să scadă treptat. Aceasta a avut repercusiune asupra lumii de afaceri; oferta de poliţe era mare, iar cursa lor a scăzut; la bănci domnea panica, deoarece la ele erau depuse poliţele. Banca Naţională Austriacă a ridicat dobînda după care celelalte bănci au ridicat discontul. Băncile au devenit mai precaute la acordarea creditelor. Banii nu se găseau nicăieri..."[73].

Întreaga monarhie austro-ungară se găsea, la mijlocul anului 1869, într-o criză monetară. Această criză ţinea de categoria acelora, despre care Marx spunea că „... se poate ivi în mod independent, astfel că ea nu influenţează industria şi comerţul decît prin recul. Aceste crize — precizează Marx în continuare — au drept centru de mişcare capitalul monetar, astfel că sfera lor nemijlocită de manifestare este banca, bursa, finanţele"[74].

Simptomele crizei monetare erau prezente cu deosebire în centrele mai importante din Transilvania[75]. Societăţile industriale pe acţiuni şi întreprinderile respective au ajuns într-o situaţie grea. Fondatorii şi acţionarii în general nu erau în stare să-şi achite la timp rata fixată. Încercarea

---

[69] Arh. Stat. Budapesta, fondul P.M.E., 1873, 2059.

[70] Este interesantă comparaţia acestor cifre cu cele referitoare la Cluj, unde în cele patru instituţii de credit circulaţia bănească evolua în anul 1871 abia la $13^1/_2$ milioane florini, deci era aproape de patru ori mai redusă decît în Arad (*Procesele verbale ale Camerei de comerţ din Cluj*, Cluj, 1891, şedinţa din 31 mai 1871).

[71] Arh. Stat. Budapesta, fondul P.M.E., 1873, 2059.

[72] *Alföld*, din 10 oct. 1869.

[73] *Idem*, din 4 ian. 1870.

[74] K. Marx, *Capitalul*, vol. I, Buc., 1948, p. 152.

[75] Chiar şi pe teritoriul Camerei de comerţ din Cluj, teritoriu care din punct de vedere al dezvoltării capitalismului era mult rămas în urmă faţă de Banat şi comitatul Aradului, s-a constatat o lipsă pronunţată de bani (cf. *A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara tárgyalási jegyzőkönyvei*, Cluj, 1878. Procesul verbal al şedinţei din 14 martie 1870).

burgheziei din Timişoara şi Braşov[76] de a obţine credite pentru întreprinderile din oraşele menţionate — de la Banca Naţională Austriacă — prin intermediul guvernului maghiar, n-a dat rezultatele scontate. Numai burghezia din Arad a obţinut — prin legături personale — o sumă modestă de 400.000 florini. Creditul obţinut a contribuit totuşi la asigurarea existenţei, în mod vremelnic, pentru cîteva întreprinderi nou înfiinţate. Nu tot astfel s-au petrecut lucrurile la Timişoara, unde din 12 societăţi industriale pe acţiuni existente în anul 1869, ca efect al crizei monetare, un număr de şase au hotărît lichidarea[77]. Capitalul vărsat în societăţile falimentare a fost evaluat la suma de 1.530.000 florini. Prin urmare o parte din societăţile recent înfiinţate au fost ruinate de criza monetară.

Deşi lipsa de capital în Transilvania a continuat să persiste într-o oarecare măsură şi după 1869, anul crizei monetare, totuşi înfiinţarea întreprinderilor industriale a continuat pînă la criza de supraproducţie din 1873, dar într-o măsură mult mai redusă decît pînă la mijlocul anului 1869. Din cele 34 societăţi industriale pe acţiuni care au luat naştere între 1867—1873, după 1869 s-au înfiinţat numai 11 societăţi. A continuat şi înfiinţarea de bănci. In anii 1870—1873 s-au constituit şapte bănci, între care şi banca „Albina", cu care burghezia romînă din Transilvania a deschis şirul instituţiilor proprii de credit[78]. Astfel, criza monetară din 1869 — fiind de scurtă durată — a întrerupt doar vremelnic perioada de avînt.

CRIZA DE SUPRAPRODUCŢIE DIN 1873

Legea crizelor — după cum se ştie — este o lege economică a capitalismului în stadiul marii producţii maşiniste. „Dezvoltarea marii industrii mecanizate — scria Lenin — nu se poate produce altfel de cît prin salturi, prin alternarea perioadelor de propăşire cu perioade de criză"[79]. Criza de supraproducţie izbucnită pe plan mondial în 1873, care constituie una din crizele cele mai zguduitoare din perioada premonopolistă a capitalismului, a întrerupt brusc avîntul capitalist. „Criza din 1873 a fost cea mai lungă criză economică pe care a suferit-o pînă atunci economia capitalistă"[80] — constată economistul sovietic I. A. Trahtenberg. Ea a cuprins

[76] *Temesvarer Zeitung*, din 31 oct. 1869; *Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt*, nr. 43/1869, p. 707.

[77] Au recunoscut falimentul următoarele societăţi: „Fabrica de hîrtie S. A. Timişoara", „Moara cu aburi Concordia S. A. din Timişoara", „Moara cu aburi S. A. Banat", „Întreprinderea industrială S. A. Timişoara", „Fabrica de spirt şi rafinărie Fischoff S. A." şi „Fabrica mecanică de cherestea S. A. Timişoara". Falimentul acestor societăţi era atribuit de unii economişti burghezi (Baráth A. — Stolz M., *o. c.*, p. 152—153) crizei de supraproducţie din 1873. Cercetarea istoricului fiecărei societăţi dezvăluie însă că ele au hotărît lichidarea ca urmare a crizei monetare din 1869 (cf. Procesele verbale ale societăţilor, în *Temesvarer Zeitung* din 15 nov. 1869, 4 aprilie 1871, 25 febr. şi 12 iunie 1872; *Nagyvárad*, din 20 febr. 1873).

[78] Cf. Nicolae N. Petra, *Băncile romîneşti din Ardeal şi Banat*, Sibiu, 1936.

[79] V. I. Lenin, *Opere*, vol. III, ed. P.M.R., Buc., 1955, p. 516.

[80] I. A. Trahtenberg, *Reproducţia capitalistă şi crizele economice*, Buc., 1949, p. 159—160.

aproape fiecare țară capitalistă, centrul crizei din Europa a fost însă Austria și Germania[81].

Prima criză tipică de supraproducție de mari proporții, care s-a făcut resimțită cu toată forța ei distructivă în special în acele regiuni ale Transilvaniei unde marea producție mecanizată se găsea într-un stadiu de dezvoltare mai avansat, era tocmai cea din 1873. Trebuie menționat și faptul că Transilvania era în acel timp legată în mare măsură de piața mondială capitalistă, care astfel își exercita o influență puternică asupra dezvoltării economiei sale[82].

Crahul izbucnit la 9 mai 1873 la bursa din Viena a constituit, de fapt, semnalul dezlănțuirii crizei de supraproducție.

În Transilvania, ca o primă manifestare a crizei de supraproducție, a fost criza de credit, în urma căreia au dat faliment „Banca Industrială și de Comerț din Timișoara", „Banca Comercială și Ipotecară din Timișoara" și „Banca Industrială din Timișoara[83]. În cercurile capitaliștilor domnea o neîncredere generală. Depunătorii au retras, în mare grabă, banii depuși la bănci[84]. Situația s-a agravat în Transilvania și prin faptul că Banca Națională Austriacă și băncile din Budapesta au revocat creditele acordate băncilor de aici[85].

În această situație, camerele de comerț și industrie din Timișoara, Arad, Brașov și Cluj au asaltat cu cereri și delegații Ministerul Finanțelor, reclamînd de urgență acordarea de credite[86]. Ajutorul primit[87] era însă prea redus pentru a putea micșora simțitor lipsa de credite în Transilvania sau chiar pe plan local, cu atît mai mult cu cît criza de credit a fost doar semnalul celei de supraproducție, ceea ce se poate urmări chiar și în procesele verbale ale camerelor de comerț și industrie din Transilvania. Astfel, conducerea Camerei de comerț și industrie din Cluj, în luna iunie 1873, scrie numai despre „spiritul de neîncredere" ce domnește în cercurile de afaceri, pe cînd în luna noiembrie a aceluiași an scrie despre

[81] *Ibid.*, p. 161.

[82] Caracterizînd în general crizele economice de supraproducție, Engels a scos în evidență faptul că efectul paralizant al crizelor din Anglia „se resimte în mod inevitabil în cele mai îndepărtate și mai ascunse colțuri ale pieții mondiale, ducînd pretutindeni la ruinarea unei părți însemnate a burgheziei comerciale și industriale" (Marx—Engels, *Opere*, vol. VII, Edit. Pol. Buc., 1960, p. 256).

[83] *Magyar Compass*, 1874, p. 54—55. La aceste bănci, depunătorii au pierdut în întregime banii depuși (Baráth—Stolz, *o. c.*, p. 11).

[84] De exemplu, din cele 2—3 milioane de florini depuși la Casa de păstrare din Cluj, depunătorii nu au lăsat de cît 1,4 milioane florini (Kővary László, *A kolozsvári kisegitő takarékpénztár első 25 éve* = Primii 25 de ani ai Casei de păstrare din Cluj), Cluj, 1883, p. 32.

[85] Arh. Stat. Budapesta, fondul P.M.E. 1873, 2059.

[86] Camera de comerț și industrie din Timișoara a cerut 5 milioane de florini (v. Rapoartele camerelor de comerț și industrie din localitățile menționate, Arh. Stat. Budapesta, fondul P.M.E. 1873, 2059, 8784, 2294, 63044, 1277; *Nagyvárad*, din 25 iunie 1873).

[87] Burghezia din Arad a obținut 500.000 de florini credit de la Banca Națională Austriacă (*Alföld*, din 20 febr. 1875), iar burghezia din Timișoara 300.000 de florini (Arh. Stat. Budapesta, fondul P.M.E. 1873, 2059, 2294).

„stagnarea industriei şi comerţului"[88]. Aşadar simptomele principale caracteristice crizei de supraproducţie s-au ivit treptat.

Proporţiile scăderii producţiei au fost cele mai mari în ramura minereritului şi siderurgiei. Astfel, producţia de cărbune brun a scăzut la 816.578 q în 1875 faţă de 1.611.751 h cît era în 1873, iar producţia de fier brut la 431.738 h în 1879 faţă de 671.660 q cît reprezenta ea în 1873[89]. Criza a provocat de asemenea încetarea aproape completă a construcţiilor de căi ferate. Pe cînd în perioada de avînt 1867—1873 lungimea căilor ferate construite în Transilvania a depăşit 1.000 km, în perioada crizei şi stagnării (1874—1879) s-au construit abia 326 km linii ferate[90]. Deoarece construcţiile particulare, publice şi de căi ferate s-au micşorat foarte mult, fabricile de cherestea care nu şi-au închis porţile lucrau încă şi în 1875—1876 cu un regim redus. Ele posedau şi în anii menţionaţi stocuri mari de mărfuri nevîndute[91].

Scăderea bruscă a producţiei de cărămizi — semn de stagnare a construcţiilor publice şi particulare — este convingător ilustrată de exemplul fabricii de cărămizi din Arad, cea mai mare şi mai modernă întreprindere din această ramură în Transilvania: timp de 13 luni (octombrie 1869—decembrie 1870) a fabricat 9,5 milioane cărămizi[92], pe cînd în anul 1875 doar 597.110, iar în 1876 abia 500.000[93]. Un raport al respectivei societăţi constată că după 1875 desfacerea de cărămizi în oraşul Arad aproape încetase complet[94].

Un alt fenomen caracteristic crizei de supraproducţie din 1873 a fost scăderea preţurilor. Raportul Camerei de comerţ şi industrie din Arad pentru anul 1877 constata că: „... Deja de patru ani situaţia devine din an în an mai rea, preţurile au scăzut aşa de mult încît cu asemenea preţuri industria nu va fi în stare să existe". Preţul fierului brut a scăzut de la 4,50—5 florini de majă, cît era în 1873, la 1,90—2 florini în 1876[95]; 1.000 de cărămizi costau 16—19 florini înainte de criză, iar în perioada crizei şi a stagnării numai 12—14 florini[96]. Deşi fabricile de spirt lucrau numai şase luni dintr-un an, în 1874 preţurile la spirt au scăzut[97]. În general, din datele publicate de economiştii contemporani rezultă că scăderea pro-

[88] *A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara jegyzőkönyvei*, Cluj, 1878, v. procesele verbale din 9 iulie şi 28 nov. 1873.

[89] V. Cheresteşiu, C. Bodea, B. Surdu, C. Mureşan, C. Nuţu, A. Egyed, V. Curticăpeanu, *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Buc., 1961, p. 191.

[90] *Stat. Közl.*, seria nouă, vol. 10, p. 45—131; Matlekovits Sándor, *Magyar ország közgazdasági és közművelődési állapota* (Starea economică şi culturală a Ungariei), vol. II, Budapesta, 1896, p. 826—832.

[91] *Erdészeti Lapok*, 1875, p. 485, 504, 505.

[92] Raportul societăţii pe anul 1870, în *Alföld*, din 7 martie 1871.

[93] Arh. Tribunalului Arad, fondul firmelor, dos. societăţii „Calea ferată publică şi fabrica de cărămizi".

[94] *Ibid.*

[95] *Az aradi kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1877, p. 160.

[96] *Idem*, 1879, p. 140—141.

[97] *Procesele verbale ale Camerei de comerţ şi industrie din Cluj*, Cluj, 1899, şedinţa din 12 sept. 1874, p. 3.

ducției și a prețurilor, în majoritatea ramurilor industriale, a încetat abia în anii 1877—1879.

Criza din 1873 a distrus o serie de întreprinderi aflate în posesia societăților industriale pe acțiuni, ruinînd totodată și o serie de întreprinderi mai mari sau mai mici deținute de capitaliștii individuali. În legătură cu soarta întreprinderilor construite în Transilvania abia cu cîțiva ani în urmă, sînt pe deplin valabile constatările lui Marx: „Și dacă, în momentul izbucnirii crizei, întreaga masă de mărfuri... se transformă dintr-o dată într-un balast, cu atît mai grea va fi situația pentru numeroasele fabrici mărite sau nou construite, gata utilate pentru a începe lucrul și vital interesate pentru a intra imediat în funcție"[98].

În Transilvania majoritatea întreprinderilor înființate de societățile pe acțiuni în perioada 1867—1873, deoarece abia începuseră producția, nu erau încă întărite din punct de vedere financiar și tehnic. Fondatorii, văzînd că în noua situație creată de criză nu pot realiza profiturile prevăzute, au hotărît în grabă lichidarea mai multor societăți[99].

Potrivit datelor de care dispunem, în perioada de criză care a început pe la mijlocul anului 1873, în Transilvania au dat faliment 10 societăți industriale pe acțiuni[100] și anume: „Moara cu aburi S.A. Timișoara", „Industria de făină S. A. Timișoara", „Prima moară cu aburi și fabrica de cherestea S. A. din Arad", „Întreprinderea industrială Weiss S. A. Timișoara", „Fabrica de spirt și rafinăria Schichtiling S. A. Timișoara", „Fabrica de lumînări și de săpun S. A. Timișoara", „Prima fabrică mecanizată de amidon și de articole chimice S.A. Timișoara[101], Fabrica mecanizată de amidon S. A. Arad", „Fabrica mecanizată de amidon Panonia S.A. Arad[102], „Prima întreprindere pentru prelucrarea lînii S.A. Sibiu". Capitalul vărsat al celor 10 societăți industriale pe acțiuni era de 3.240.000 florini. Astfel, din cele 34 de societăți industriale pe acțiuni înființate între 1867—1873, în urma crizei de credit din 1869 și a crizei de supraproducție izbucnită în 1873, s-au prăbușit un număr de 16 societăți industriale, deci aproape jumătate din ele. Chiar dacă o parte din aceste firme au fost repuse peste cîțiva ani în funcțiune, totuși criza a cauzat mari pierderi. Raportul Camerei de comerț și industrie din Arad rezuma astfel situația creată în urma crizei: „Criza din Viena (izbucnită la bursa din Viena — *n. n.*), precum și holera[103] a întrerupt dintr-o dată orice activitate indus-

[98] Marx—Egels, *Opere*, vol. 8, Buc., 1960, p. 395.

[99] Arh. Tribunalului Arad, fondul firmelor, dos. societății „Calea ferată publică și fabrica de cărămizi"; *Az aradi kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1877, p. 8; Barát-Stolz, *o. c.*, p. 11; Fr. Teutsch, *Die Siebenbürgen Sachsen in dem letzten fünfzig Jahre*, 1868—1919, Sibiu, 1926, p. 68.

[100] Pe lîngă acest număr de 10, Societatea de gaz de luminat din Arad a putut evita falimentul numai prin faptul că a dat în arendă fabrica societății, unei societăți engleze (*Alföld*, din 18 iulie 1874).

[101] Mai tîrziu a fost achiziționată de Societatea de mori sistematice din Arad (*Raportul Camerei de comerț și industrie din Arad*, Arad, 1877, p. 8).

[102] A fost cumpărată și repusă în funcțiune de un capitalist din Arad (*Az aradi kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1877, p. 167).

[103] Holera din 1873 a răpit foarte multe vieți omenești în Transilvania.

trială, aşa încît situaţia a devenit apăsătoare. Întreprinderile create cu ani în urmă şi care promiteau un viitor frumos, se ruinau una după alta. O parte dintre fabricile din Arad şi-au închis porţile şi stagnarea generală în toate ramurile producţiei industriale a devenit aproape înfricoşătoare. În oraş au încetat construcţiile, iar pagubele pricinuite de această zguduire s-au ridicat la mai multe milioane..."[104]. După un calcul făcut de economiştii burghezi, numai în oraşul Timişoara criza a provocat o pierdere, în diferite domenii, de 7.000.000 florini[105].

Desigur, criza nu s-a manifestat cu aceeaşi gravitate în tot cuprinsul Transilvaniei. Astfel, pagubele cauzate de criză — aşa cum constata Camera de comerţ şi industrie din Braşov, pentru teritoriul care îi aparţinea (aproximativ regiunile Braşov şi Mureş-Autonomă Maghiară) — se evaluau la două milioane florini[106] faţă de şapte milioane florini cît reprezentau ele în cazul oraşului Timişoara. Această situaţie se datora, pe lîngă nivelul diferit al dezvoltării capitalismului, faptului că în restul Transilvaniei „febra de afaceri" şi specula nu au luat proporţii aşa de mari ca în Banat şi în comitatul Aradului.

Urmările dezastruoase ale crizei din 1873 în Transilvania se datoresc şi împrejurării că pieţele de aci au fost inundate în perioada de criză într-o măsură şi mai mare de mărfuri industriale din Austria, care concurau puternic cu industria autohtonă în cadrul „pieţei comune". În acest sens, falimentul cîtorva fabrici locale — altminteri viabile — este semnificativ. De pildă în toată Transilvania exista doar o singură fabrică de piele de proporţii mai mari[107], dar şi aceasta — în urma crizei — a dat faliment, fapt la care a contribuit într-o măsură mare şi concurenţa mărfurilor străine. Aceeaşi soartă a avut-o şi singura societate pe acţiuni în domeniul prelucrării lînii. În Banat, de exemplu, unica fabrică de hîrtie a dat faliment încă în 1869[108].

Criza a distrus, pe lîngă numeroase firme industriale, şi multe firme comerciale. Astfel la Arad, în anul 1870, existau 762 comercianţi, iar în anul 1877 numărul lor era redus la numai 490[109]; societatea comercială „Lloyd" din Timişoara, înainte de criză număra 300 membri, iar după criză numai 50[110].

În sfîrşit, mica industrie precum şi meseriile au avut la fel de suferit în urma crizei, deoarece ele fiind legate deja de producţia capitalistă de fabrică, erau atrase în fluctuaţiile ciclice ale acesteia. În oraşul Arad, de pildă, în 1870 existau 1.773 meseriaşi independenţi şi mici proprietari de ateliere, iar în anul 1877, numai 932[111].

---

[104] Edvi Illés László, *o. c*, p.. 90.
[105] Barát-Stolz, *o. c.*, p. 152—153.
[106] *Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Kronstadt*, 1878—1879, p. 27.
[107] Arh. Tribunalului Arad, fondul firmelor; *Alföld*, din 20 sept. 1874.
[108] *Temesvarer Zeitung*, din 29 aprilie 1869.
[109] Edvi Illés László, *o. c.*, p. 344.
[110] *Erdélyi és bánáti közgazdasági lexikon* (Lexicon economic al Transilvaniei şi Banatului), Oradea, 1929.
[111] *Az aradi kereskedelmi és iparkamara jelentése, 1877*, p. 135.

Mica producție era în scădere atît din cauza concurenței fabricilor, cît și din cauza crizei și a urmărilor ei din perioada de stagnare. Se înțelege de la sine că decăderea micii producții avea proporții diferite în anumite ramuri industriale. În unele ramuri, care-și pierduseră mult din importanță în vremea dezvoltării producției de fabrică, micii producători se ruinau în masă[112], în altele însă — de pildă în cea a confecțiilor — industria mică a continuat să-și mențină încă prioritatea.

După aprecierea unanimă a economiștilor contemporani și a oficialităților, criza și stagnarea care i-a urmat a durat în majoritatea ramurilor industriale pînă în anii 1878—1880[113]. Autorul monografiei „Casei de păstrare" din Arad a scris în legătură cu perioada 1873—1880 că „... a lipsit pe toată linia inițiativa afacerilor și curajul necesar inițiativei, ceea ce este bine confirmat și prin faptul că începînd din 1870 (mai precis 1873 — *n. n*) pînă în 1881, la Arad, nu s-a întemeiat nici o întreprindere"[114].

Întreaga perioadă care a urmat crizei, pînă la 1878—1880, se caracterizează prin stagnarea industriei, prin scăderea continuă a puterii de cumpărare a maselor muncitoare. La această situație au contribuit și recoltele foarte slabe din anii 1874—1877[115], care au adus foametea în unele regiuni[116].

CREȘTEREA NUMERICĂ A MUNCITORIMII INDUSTRIALE. INFLUENȚA CRIZEI DE SUPRAPRODUCȚIE ASUPRA SITUAȚIEI MUNCITORIMII INDUSTRIALE

Perioada 1849—1873 s-a caracterizat și printr-o dezvoltare însemnată a proletariatului, cu toate că piedicile care stăteau în calea progresului industriei aveau să frîneze și sporirea muncitorimii industriale. Numărul muncitorimii era în creștere, deoarece industria necesita noi și noi brațe de muncă. Ritmul acestui proces a fost totuși limitat într-o măsură oarecare datorită faptului că industria alimentară — cea mai dezvoltată ra-

[112] *A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara jelentése, 1879*, p. 123—124, 128.

[113] Arh. Stat. Oradea, fondul comitatului, confidențial, nr. 1876/16; *A temesvári kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1879—1881, p. 61.

[114] Ottenberger Tivadar, *Az aradi első takarékpénztár 60 éves története* (Istoricul celor 60 de ani de existență a primei case de păstrare din Arad), Arad, 1901, p. 177.

[115] „Condiții climaterice nefavorabile, recolte slabe, stagnarea afacerilor, decăderea continuă a comerțului și a industriei..." — iată cum este caracterizată situația în raportul Camerei de comerț și industrie din Timișoara din 1879—81 (p. 61).

[116] „Poporul, în unele regiuni, este sărac, îndeosebi în județul Arad și Hunedoara și se îndreaptă din ce în ce mai mult spre pauperism" (*Az aradi kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1877, p. 6); prefectul comitatului Bihor a caracterizat astfel situația: „Stările economice sînt foarte defavorabile din cauza recoltelor slabe care au fost ani de-a rîndul și mai ales din cauza nimicirii recoltei promițătoare din acest an, care a contribuit la accentuarea lipsei de bani... Achiziționarea alimentelor necesare, în mai multe părți ale regiunii, nu va fi posibilă pentru mulți, din cauza lipsei de bani" (Arh. Stat. Oradea, fondul comitatului, confid. 1876/16).

mură în Transilvania — prin caracterul ei specific nu necesita un mare număr de muncitori[117].

Sursa de recrutare a muncitorimii o constituia proletariatul agricol şi acei meseriaşi care nu mai erau în stare de a lucra în mod independent. Prezenţa relativ numeroasă a muncitorilor străini în Transilvania se explică prin faptul că aici industria manufacturieră fusese slab dezvoltată şi astfel nu şi-a putut îndeplini întocmai misiunea ei de formare a lucrătorilor industriali[118].

După datele statistice din 1870 (care omit unele categorii de lucrători[119]), numărul total al muncitorilor din industria prelucrătoare şi minieră a Transilvaniei era de aproximativ 96.000[120].

Avînd în vedere caracterul industriei miniere, putem spune că din numărul total al muncitorilor din această ramură (circa 20.000) cel puţin 95% lucrau în marea industrie. În ceea ce priveşte industria prelucrătoare, o parte însemnată a muncitorilor erau concentraţi în localităţile mai dezvoltate: de pildă, numai în şapte oraşe[121] lucrau peste 23.000 muncitori. Credem a nu greşi afirmînd că dintre aceştia, aproximativ 10—12.000 lucrau în fabrici. Această afirmaţie o putem argumenta şi prin faptul că fabricile societăţilor pe acţiuni care erau răspîndite mai ales în oraşele respective, aveau în medie circa 100 de muncitori[122]. Populaţia industrială la Timişoara reprezenta 8.639 persoane, 7.250 dintre acestea grupîndu-se în statistica din 1870 la rubrica „muncitori"[123] (fără îndoială, mai mult de jumătate lucrau în fabrici[124]). În sfîrşit, statistica din 1870 a stabilit numărul muncitorilor din industria siderurgică, a lemnului şi a pietrei la circa 19.700, aproximativ jumătate aparţinînd marii industrii. Astfel numărul aproximativ al muncitorilor din industria mare, în 1870, îl putem evalua la 30—35.000, adică aproximativ o treime din numărul total al muncitorilor transilvăneni.

Criza de supraproducţie din 1873 a întrerupt brusc procesul creşterii numerice a muncitorimii industriale: potrivit recensămîntului din 1884, numărul muncitorilor din Transilvania nu întrecea, la acea dată, pe acela din 1870[125]. Prin urmare, adevăratele victime ale crizei de supraproducţie din 1873 erau înşişi muncitorii, din rîndurile lor mulţi devenind şomeri.

---

[117] Cf. *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din Romînia*, Buc., 1959, p. 433—455.

[118] *Ibid.*

[119] *Ibid.*, p. 463.

[120] *Magyar Statisztikai Évkönyv*, Buda, 1872, p. 161—181.

[121] Arad, Timişoara, Satu Mare, Oradea, Cluj, Braşov şi Sibiu.

[122] În „Prima fabrică de spirt şi rafinărie" din Timişoara, înfiinţată în 1868, au lucrat 230 de muncitori şi zileri (*Temesvarer Zeitung*, din 23 martie 1873; *Magyar Compass*, 1877, p. 297).

[123] Cf. *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din Romînia*, Buc., 1959, p. 468.

[124] La data efectuării recensămîntului existau opt fabrici în mîinile societăţilor industriale pe acţiuni: şi numărul întreprinderilor individuale se ridica cel puţin la atîta.

[125] *Magyarország gazdasági statisztikája*, Budapesta, 1887, p. 244, 245, 246.

Pe lîngă creşterea bruscă a şomerilor totali[126] şi parţiali[127], situaţia muncitorilor s-a înrăutăţit şi prin faptul că în timpul crizei şi în perioada de stagnare, capitaliştii au redus considerabil salariile celor rămaşi la lucru. În anul 1869, de exemplu, un muncitor necalificat sau un ziler cîştiga 40—60 creiţari, ajungînd uneori pînă la 1 florin la zi[128].

Trebuie să precizăm însă că chiar acest salariu oarecum mai ridicat faţă de perioada anterioară, reflectă situaţia înapoiată a Transilvaniei din punct de vedere economic şi gradul foarte ridicat al exploatării muncitorimii autohtone de către capitalişti. Exemplul oferit de localitatea Călan este, din acest punct de vedere, cît se poate de grăitor. Aici, cu ocazia construcţiilor, zidarii străini primeau un salariu de 3—4 ori mai mare decît cei autohtoni. Acelaşi raport, în ceea ce priveşte salarizarea muncitorilor calificaţi străini şi localnici, exista şi la uzinele STEG-ului, unde salariul celor aduşi din străinătate putea ajunge pînă la 3 florini, pe cînd cel al muncitorilor autohtoni nu întrecea 1—1,5 florini la zi[129].

Pe de altă parte, în timp ce în perioada de avînt 1867—1873 oferta mai scăzută a braţelor de muncă a determinat o oarecare urcare a salariilor, în decursul crizei şi stagnării ce i-a urmat salariile au scăzut cu 15—30%[130].

În măsura folosirii maşinilor în procesul de producţie, a crescut şi numărul femeilor şi copiilor angajaţi în industria din Transilvania. Aşa, de exemplu, în jurul anului 1880, din cei 45 de muncitori ai fabricii de hîrtie din Prundul Bîrgăului, 30 erau femei şi 10 copii sub 14 ani[131]. Ziarul „Transilvania", constata, în legătură cu fabrica de chibrituri din Praid, că la această întreprindere majoritatea muncitorilor o formau „fetişoare şi băieţaşi[132]. În fabricile de tutun, de postav şi în multe fabrici de spirt şi de cărămizi, majoritatea muncitorilor o formau femeile şi copiii.

Ca pretutindeni, şi aici femeile şi copiii primeau salarii cu mult mai reduse decît bărbaţii. Astfel la fabrica de hîrtie din Prundul Bîrgăului un muncitor adult cîştiga zilnic, în medie, 60 de creiţari, pe cînd o muncitoare abia 40 de creiţari, iar un copil 20 de creiţari[133]. De asemenea, la fabrica de tutun din Cluj salariul unui muncitor era de 87 creiţari la zi,

---

[126] Numai în urma falimentului fabricilor de spirt din comitatul Aradului au devenit şomeri aproximativ 1.500 de oameni (*Alföld*, din 10 dec. 1875); numărul minerilor din Valea Jiului a scăzut, în intervalul dintre 1874—1878, de la 419 la 278 în 1878 (*Industria şi bogăţiile naturale din Ardeal şi Banat*, Cluj, 1927, p. 51).

[127] În 1874 fabricile de cărămizi, de spirt, de cherestea, lucrau cu un regim redus (*Procesele verbale ale Camerei de comerţ şi din industrie din Cluj, 1871—1878*, Cluj, 1891, şedinţa din 12 sept. 1874; Arh. Stat. Arad, fondul firmelor).

[128] Arh. Stat. Cluj, fondul oraş, 1869, 1171; *Siebenbürgisch-Deutsche-Wochenblatt*, nr. 20 din 1869, p. 337; *Magyar Polgár* (Cetăţeanul maghiar) din 16 iulie 1870; Sándor Vilmos, *o. c.*, p. 158).

[129] Sándor Vilmos, *o. c.*, p. 158, 264.

[130] *Ibid.*, p. 265; în jurul anului 1880, în fabricile de spirt din Oradea muncitorii cîştigau 40—70 creiţari la zi; la fabrica de hîrtie din Prundul Bîrgăului — 40 de creiţari la zi (*A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1878, p. 152).

[131] *A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1883—1885, p. 39 şi urm.

[132] *Transilvania*, din 1 iulie 1876.

[133] *A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara jelentése*, 1883—1885, p. 15.

pe cînd al unei muncitoare era de 50 creițari. Aceeași situație se putea întîlni și la fabrica de hîrtie din Zărnești[134]. Salariile scăzute ale muncitorilor din Transilvania au constituit o importantă sursă de profit a capitaliștilor autohtoni și străini.

Așa cum constată Marx referitor la urmările utilizării capitaliste a mașinilor, „Pentru ca *o singură* familie să trăiască e nevoie acum de patru persoane să-i livreze capitalului nu numai muncă, dar și supramuncă. În modul acesta mașina extinde din capul locului, odată cu materialul uman al exploatării, care formează domeniul de exploatare propriu-zis al capitalului și gradul de exploatare"[135].

Trebuie să accentuăm că în perioada cercetată de noi, nici durata zilei de lucru, nici munca femeilor și copiilor, nici condițiile de muncă nu erau reglementate prin lege, ceea ce, cum se știe, a ușurat capitaliștilor mărirea gradului de exploatare a muncitorimii.

Situația muncitorimii romîne în Transilvania era și mai grea, deoarece ea a avut de suferit atît de pe urma exploatării capitaliste, cît și de pe urma asupririi naționale din partea claselor dominante maghiare. Statul burghezo-moșieresc maghiar — prin diferite metode și măsuri — promova o politică de deznaționalizare, lipsind masele populare ale națiunilor oprimate, într-o măsură și mai mare, de cele mai elementare drepturi democratice.

În măsura dezvoltării muncitorimii industriale, însă, crește și rezistența ei față de exploatarea capitalistă. Sporirea numărului grevelor — chiar dacă mișcarea grevistă nu a luat încă un caracter de masă în acel timp — exprimă tocmai această rezistență. Spre deosebire de perioada anterioară, cînd au avut loc greve mai ales în industria minieră, în această perioadă grevele cuprind și alte ramuri ale industriei.

Din datele incomplete cunoscute pînă acum reiese că între 1868—1873 au avut loc, în Transilvania, șapte greve[136] muncitorești, dintre care unele au dus la majorarea salariilor[137]. Cea mai mare amploare a luat-o greva muncitorilor de la construcția de căi ferate Simeria—Petroșani, din 1868, pentru înăbușirea căreia autoritățile au concentrat pe lîngă numeroși jandarmi și două companii de soldați[138]. O importanță deosebită a avut greva din 1868 de la atelierele căilor ferate din Timișoara, care deși mai redusă ca proporții, a contribuit mult la ridicarea conștiinței muncitorilor și a înlesnit organizarea lor. Solidaritatea muncitorilor manifestată după greva amintită reiese din rapoartele autorităților locale, care au constatat că muncitorii de la Timișoara, Reșița și Anina considerau pe conducătorul

[134] *Idem*, p. 185; *idem*, anul 1881—1882, p. 187, 241.

[135] K. Marx, *Capitalul*, vol. I, Buc., 1948, p. 365.

[136] În 1868 a avut loc greva muncitorilor de la construcțiile căilor ferate din Simeria—Petroșani; în 1868, greva de la atelierele căilor ferate din Timișoara și mișcarea grevistă de la construcția liniei ferate Oradea—Cluj; în 1870, greva calfelor de croitori din Cluj; în 1870 a avut loc greva muncitorilor de la construcțiile de căi ferate Teiuș—Sighișoara, iar în 1872 greva calfelor de brutari din Sibiu. În cursul perioadei de stagnare, cea mai importantă grevă, înnăbușită prin forță militară, a fost aceea din Valea Jiului (1875).

[137] *MMTDV*, vol. I, p. 197—198; *Magyar Polgár*, din 25 oct. 1870.

[138] *Ibid.*, p. 151.

grevei care fusese concediat din acest motiv, „...ca un martir... şi l-au ajutat cu prisosinţă"[139]. Este clar că muncitorimea conştientă a văzut în organizatorii grevei apărători ai intereselor ei şi — aşa cum reiese din documente — era gata să-i urmeze cînd aceştia au iniţiat crearea unor organizaţii muncitoreşti.

Adîncirea contradicţiilor dintre muncă şi capital este exprimată — pe lîngă creşterea numerică a grevelor — şi prin lupta muncitorimii pentru organizare, în urma căreia a sporit numărul diferitelor asociaţii muncitoreşti, ele avînd ca scop ajutorarea membrilor. Pînă în anul 1874 muncitorii tipografi au înfiinţat asociaţii la Timişoara, Arad, Oradea, Cluj, Braşov şi Sibiu[140]. Treptat, această formă de organizare s-a răspîndit şi în sînul altor categorii de muncitori. De exemplu, în anul 1872, „Uniunea Generală a Muncitorilor din Arad" a încercat să organizeze muncitorimea după criterii profesionale[141]. Mai tîrziu a luat fiinţă Uniunea de ajutorare a calfelor de croitori din Oradea[142], din Arad[143], apoi a calfelor de lăcătuşi din Braşov ş. a. Importanţa asociaţiilor de ajutorare constă nu numai în faptul că ele au venit în sprijinul membrilor lor, ci şi în aceea că multe din aceste asociaţii modeste s-au transformat cu timpul în organizaţii sindicale moderne.

In anii 1868—1871, pe lîngă înmulţirea asociaţiilor de ajutor reciproc, în centrele muncitoreşti mai importante, cum erau Timişoara, Reşiţa, Anina, Arad şi Cluj, în urma luptei dintre muncitorimea conştientă şi burghezia liberală — care a încercat să menţină sub influenţa sa organizaţiile muncitoreşti, au luat fiinţă asociaţii muncitoreşti independente de burghezie.

Asociaţiile muncitoreşti din respectivele localităţi, înfiinţate de muncitorii cei mai hotărîţi şi combativi în lupta cu burghezia şi cu organele de stat burghezo-moşiereşti, aveau un caracter politic şi urmăreau apărarea intereselor materiale şi culturale ale proletariatului. Din programul şi activitatea desfăşurată de aceste asociaţii reiese că în centrele mai importante mişcarea muncitorească a început să depăşească faza ei spontană. Fiind puternic influenţată de Internaţionala I-a[144], asociaţiile muncitorilor romîni, maghiari şi germani din Transilvania au răspîndit unele idei socialiste şi chiar cărţi şi broşuri ale lui Marx şi Engels[145]. Astfel se poate afirma că mişcarea muncitorească socialistă a început în Transilvania în perioada 1868—1872.

*

Rezumînd cele de mai sus, se constată că perioada de avînt 1867—1873 a ciclului capitalist, care a fost vremelnic întreruptă de criza monetară din a doua jumătate a anului 1869, a constituit o etapă importantă în dezvol-

[139] *Ibid.*, p. 197—198.
[140] Novitzki László, *Egyesült erővel* (Cu puteri unite), Budapesta, 1912, p. 181.
[141] *Alföld*, din 5 martie 1872.
[142] Arh. Stat. Budapesta, fondul B.M., 1872, III, 43321.
[143] *Ibid.*, 1873, III, 433725.
[144] A. Egyed, *o. c.*, p. 46—47.
[145] *Ibid.*

tarea marii industrii mecanizate din Transilvania. Prin înființarea a numeroase fabrici și prin lărgirea multora dintre cele vechi, industria mare de aci a înregistrat un progres însemnat față de perioada anterioară. Revoluția industrială era în curs de desfășurare în cîteva ramuri de producție importante. Astfel de ramuri de producție au fost: cea alimentară, de cherestea și industria materialelor de construcții. S-a mărit, de asemenea, în mod simțitor producția mineritului și siderurgiei — ramuri care au fost acaparate de capitalul austriac — deoarece industria prelucrătoare din Austria avea nevoie de produsele în cauză într-o măsură însemnată.

Dezvoltarea industriei transilvănene a fost frînată însă de doi factori de seamă: a) rămășițele feudale și b) dependența totală a Transilvaniei față de monarhia habsburgică. Piedicile arătate au făcut ca în Transilvania ritmul general al dezvoltării industriei să fie mult mai lent în comparație cu cel din Apus.

Faptul că industria transilvăneană n-a fost apărată de măsuri protecționiste, a permis mărfurilor industriale din Austria să exercite o concurență puternică asupra multor ramuri industriale din Transilvania. Din cauza acestei concurențe, industria textilă, de piele, de sticlă, industria constructoare de mașini și altele, s-au dezvoltat foarte lent.

Între condițiile care au asigurat dezvoltarea industriei mari din Transilvania — în ciuda piedicilor existente — un loc important îl ocupă legăturile economice pe care le-a avut cu vechea Romînie. Aceste legături au avut menirea să contrabalanseze efectele negative ale concurenței mărfurilor străine.

Avîntul industrial a fost întrerupt de puternica criză de supraproducție din 1873, care a ruinat o serie de întreprinderi vechi și noi și a anihilat în bună parte rezultatele dezvoltării anterioare. Criza a fost urmată de o perioadă relativ lungă de stagnare și abia în jurul anului 1880 putem vorbi de începutul unei noi perioade de înviorare.

Alternarea perioadelor de avînt, criză și stagnare, precum și manifestările concrete ale acestora au arătat cît se poate de clar faptul că economia Transilvaniei era supusă întru totul acțiunii legilor generale de dezvoltare a capitalismului. Industria mașinistă s-a dezvoltat anarhic și inegal din toate punctele de vedere.

Criza de supraproducție izbucnită în 1873, care a constituit prima criză tipică de supraproducție resimțită local sub toate aspectele ei, a arătat totodată faptul că în economia Transilvaniei, deși se păstrau puternice rămășițe feudale, au început să acționeze tot mai mult contradicțiile proprii orînduirii capitaliste.

Criza din 1873 a încetinit vremelnic creșterea numerică a clasei muncitoare, cauzînd în același timp șomaj în masă și o pauperizare accentuată a muncitorimii. Proletariatul industrial aflat într-un proces general de formare, dar care era mai dezvoltat în anumite centre, a început să se folosească tot mai des de metoda grevei — formă de luptă pentru îmbunătățirea situației lui materiale. În lupta sa împotriva capitaliștilor, muncitorimea și-a creat unele asociații care au constituit germenii puternicelor organizații muncitorești de mai tîrziu.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ КРУПНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ТРАНСИЛЬВАНИИ В ПЕРИОД 1867—1873 ГГ.

РЕЗЮМЕ

Двухстороннее соглашение, заключенное в 1867 году между австрийскими и венгерскими господствующими классами, не привело к коренным изменениям общих условий развития крупной капиталистической промышленности Трансильвании. Не были устранены главные препятствия, тормозившие быстрый подъем промышленности: сохранялся общий рынок на территории всей Австро-Венгрии, а крупная земельная собственность упрочила свои позиции.

Однако в этот период произошло изменение некоторых внутренних условий в пользу развития крупного машинного производства. Эти факторы, вкратце, состояли в следующем: 1) формирование современной кредитной системы; 2) распространение акционерных обществ; 3) рост строительства железных дорог; 4) усиление проникновения капитализма в сельское хозяйство и расширение внутреннего капиталистического рынка; 5) сохранение и развитие экономических связей между Трансильванией, Молдавией и Валахией; 6) вступление капитализма в мировом масштабе в период подъема капиталистического цикла.

Благодаря этим факторам уровень производительных сил в промышленности Трансильвании значительно повысился в конце 60-х и начале 70-х годов XIX века.

Период подъема капиталистического цикла характеризуется лихорадочной деятельностью трансильванской буржуазии по созданию хозяйственных предприятий. Благодаря строительству многочисленных новых фабрик и расширению старых, в крупной промышленности отмечается значительный прогресс по сравнению с предшествующим периодом. Промышленный подъем можно проиллюстрировать и тем фактом, что в этот период в Трансильвании было основано 34 промышленных акционерных общества.

В результате условий, созданных габсбургской монархией, крупная промышленность Трансильвании развивалась анархично. Включение Трансильвании в общий рынок всей австро-венгерской империи позволило промышленным товарам Австрии с успехом конкурировать с товарами, производимыми рядом промышленных отраслей Трансильвании. Вследствие этой конкуренции медленно развивались такие отрасли промышленности как текстильная, кожевенная, стекольная, машиностроение и другие. Лишь несколько промышленных отраслей (пищевая, лесопильная, промышленность стройматериалов, а также горная и металлургическая) развивались более быстрыми темпами.

Промышленный подъем был прерван острым кризисом перепроизводства 1873 года, который привел к разорению целого ряда новых и старых предприятий и, таким образом, уничтожил большую часть

достижений предшествующего периода. За кризисом последовал относительно долгий период застоя и лишь примерно с 1880 года начался новый период оживления.

Чередование периодов подъема — кризиса — застоя со всей яркостью показало, что развитие экономики Трансильвании полностью подчинялось действию общих законов развития капитализма.

Кризис 1873 года временно замедлил количественный рост рабочего класса и одновременно явился причиной массовой безработицы и усиленного обнищания рабочих.

QUELQUES ASPECTS DU DÉVELOPPEMENT DE LA GRANDE INDUSTRIE EN TRANSYLVANIE ENTRE LES ANNÉES 1867—1873

RÉSUMÉ

Le pacte dualiste, conclu en 1867 entre les classes dominantes autrichiennes et hongroises, ne provoqua pas un changement radical des conditions générales de développement de la grande industrie capitaliste en Transylvanie. Les principales entraves qui freinaient l'essor rapide de l'industrie ne furent pas écartées: le marché commun de toute la monarchie demeura inchangé et la grande propriété foncière consolida ses positions.

Cependant, à cette période eut lieu le changement de certaines conditions d'ordre interne, en faveur du développement de la grande industrie. Ces facteurs pourraient être résumés brièvement de la façon suivante: 1) formation du système de crédit moderne; 2) diffusion des sociétés par actions; 3) essor des constructions de chemins de fer; 4) pénétration plus accentuée du capitalisme dans l'agriculture et élargissement du marché interne du capitalisme; 5) maintien et développement des liens économiques entre la Transylvanie et l'ancienne Roumanie et 6) passage du capitalisme, sur le plan mondial, à la période d'essor du cycle capitaliste.

C'est précisément en raison de ces facteurs que le développement des forces de production dans l'industrie de Transylvanie put prendre son essor à fin de la septième décade et durant les premières années de la huitième décade du siècle passé.

La période d'essor du cycle capitaliste se signale en Transylvanie par une activité fébrile de la bourgeoisie en vue de créer des unités économiques. Par la création de nombreuses fabriques nouvelles et par l'élargissement de beaucoup des anciennes fabriques, la grande industrie marque un important progrès par rapport à la période antérieure. L'essor de l'industrie transylvaine est illustré aussi par le fait qu'à cette période furent crées en Transylvanie 34 sociétés industrielles par actions.

Le développement de la grande industrie de Transylvanie se distinguait cependant par un caractère anarchique, à cause des conditions imposées par la monarchie habsbourgique. L'entrée de la Transylvanie dans le

marché comun de la monarchie entière permit aux marchandises industrielles d'Autriche de concurrencer beaucoup de branches industrielles de la province. De ce fait, l'industrie textile, peaussière, du verre, l'industrie constructrice de machines et d'autres ne se développèrent que lentement. Seules quelques branches de la production (le secteur alimentaire, celui du bois, l'industrie des matériaux de construction, le secteur de l'extraction minière et la sidérurgie) connurent un rythme plus accéléré de développement.

L'essor industriel fut interrompu par la grande crise de surproduction de 1873, qui ruina de nombreuses entreprises anciennes et nouvelles et annihila de la sorte une bonne partie des résultats réalisés durant la période précédente. La crise fut suivie par une période relativement longue de stagnation, et ce n'est que vers 1880 que s'ouvrit une nouvelle période de prospérité.

L'alternance des périodes essor—crise—stagnation prouve nettement que l'économie transylvaine était entièrement sujette à l'action des lois générales de développement du capitalisme.

La crise de 1873 ralentit passagèrement l'accroissement numérique de la classe ouvrière et causa en même temps le chômage en masse et une paupérisation très sensible des ouvriers.

ASPECTE PRIVIND ROLUL BĂNCILOR ÎN CONSOLIDAREA BURGHEZIEI ROMÎNEŞTI DIN TRANSILVANIA PÎNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

DE

BUJOR SURDU

Datorită unor împrejurări istorice specifice, burghezia romînă din Transilvania s-a format şi s-a consolidat în urma burgheziilor celorlalte naţionalităţi, iar dezvoltarea ei firească a fost frînată artificial în tot cursul existenţei statului austro-ungar.

Deşi caracterul revoluţiei din 1848 a fost limitat, iar reformele înfăptuite după aceea de către regimul habsburgic au păstrat mai departe puterea politică în mîinile moşierimii şi burgheziei mari, totuşi s-au creat anumite condiţii favorabile consolidării păturilor mijlocii şi mici ale burgheziei naţionalităţilor din cadrul imperiului austriac.

În Austria, unde procesul de dezvoltare economică şi socială era mai înaintat ca în restul imperiului, Habsburgii s-au sprijinit mai ales pe coaliţia burghezo-moşierească, instaurînd cu ajutorul acesteia — scurt timp după revoluţie — absolutismul. Vîrfurile burgheziei şi moşierimii austriece, susţinătorii regimului absolutist în frunte cu Schwartzenberg şi Bach, nu puteau însă să menţină mult timp încătuşate forţele sociale dezlănţuite în 1848, fără a fi ameninţate cu noi mişcări revoluţionare. Slăbiciunea lor pe plan politic a ieşit mai ales la iveală în urma înfrîngerilor militare din Italia în 1859. Regimul lui Schwartzenberg a trebuit să fie înlocuit în 1860 cu un guvern liberal în frunte cu Schmerling, şi acesta avînd însă un caracter centralist.

Tendinţa regimului absolutist de a îngrădi dezvoltarea industrială a Ungariei şi Transilvaniei în folosul industriei austriace şi de a transforma aceste ţări în anexe agrare, nu a avut de întîmpinat nici rezistenţa burgheziei romîneşti. Din contră, regimul habsburgic a fost într-o anumită măsură sprijinit de pătura conducătoare romînească, mai ales în perioada imediat următoare absolutismului, cînd s-a deschis şi dieta Transilvaniei la Sibiu.

Fiind slabă din punct de vedere economic şi numeric, pătura conducătoare romînească nu ar fi reuşit să înfrunte cu succes pe plan politic burghezo-moşierimea maghiară, fără sprijinul cercurilor conducătoare austriece.

interesate în menținerea conflictului dintre naționalități, cu scopul de a-și consolida propriile lor poziții. Pătura aceasta conducătoare era formată mai mult din reprezentanți ai micii burghezii, deoarece romînii erau lipsiți de o nobilime asemănătoare celei maghiare, sau de o burghezie puternică și cu vechi tradiții istorice ca cea săsească. În marea ei majoritate se compunea din preoți, învățători, notari, funcționari, avocați etc., la care se adăugau proprietarii mijlocii de la sate, negustorii și meseriașii. În decembrie 1866, cînd o delegație romînească a prezentat împăratului un protest împotriva uniunii Transilvaniei cu Ungaria, petiția a fost iscălită de 1493 persoane, care se repartizează astfel după categoria socială: 1 mitropolit, 1 episcop, 2 vicari episcopești, 41 protopopi, 486 preoți, 6 profesori de teologie, 1 egumen, 1 ieromonah, 171 învățători, 100 proprietari din păturile mijlocii, 41 proprietari mici de la orașe și sate, iar restul țărani[1]. Din cifrele de mai sus rezultă că numărul preoților și al învățătorilor reprezintă aproape 80% din total și numai 20% sînt proprietari, negustori sau alte profesiuni libere[2]. Lipsită într-o mare măsură de independență economică, burghezia romînească a fost obligată să-și cîștige aliați, fiindcă numai astfel avea sorți de izbîndă în ciocnirea cu păturile conducătoare ale celorlalte naționalități și în special cu a celei maghiare. Tocmai de aceea, în sus se va alia cu burghezo-moșierimea austriacă, susținînd forma statală preconizată de cercurile conducătoare austriece, iar în jos va căuta să-și alipească masele populare romînești, înscriindu-și în program parte din revendicările acestora.

Vîrfurile burgheziei romînești erau formate în primul rînd din înalții ierarhi bisericești, care vor căuta să profite din plin de această conjunctură politică favorabilă intereselor lor. Episcopia greco-catolică de la Blaj a fost ridicată în 1853 la rangul de arhiepiscopie, avînd ca episcopii sufragane, în afară de dieceza Orăzii, alte două noi, la Gherla și Lugoj. Tot așa, episcopia greco-orientală de la Sibiu se transformă în mitropolie la 1864, cu două episcopii sufragane, la Caransebeș și Arad. *Statutul organic*, legea fundamentală după care s-a condus biserica greco-orientală romînă în Transilvania mai bine de o jumătate de veac, a fost întocmit și aprobat de împărat tot acum.

Evenimentele politice din 1865, cînd au avut loc tratativele de împăcare dintre păturile conducătoare austriece și maghiare, au surprins burghezia romînă oarecum nepregătită. Protestele ei rămîn deocamdată numai simbolice, deoarece o acțiune unitară și cu scopuri bine conturate încă nu se închegase. Lipsa unei atitudini politice limpezi se datorește conflictului din sînul burgheziei romînești, care părea unitară numai pînă cînd au fost promovate interesele tuturor păturilor din care era formată. Îndată ce la orizont a apărut însă ca posibilă o împăcare între cercurile conducătoare austriece și maghiare, în sînul burgheziei romînești au izbucnit conflicte izvorîte din deosebirile de interese față de acest eveniment, deoarece era limpede că împăcarea se va face prin sacrificarea intereselor naționa-

[1] Eugen Brote, *Chestiunea romînă din Ungaria și Transilvania*, București, 1895, p. 109.

[2] Calculele au fost făcute numai pentru categoriile la care s-au dat cifre.

lităţilor din Ungaria vremii, deci şi ale romînilor. Vîrfurile burgheziei romîneşti, căutînd să-şi menţină cu orice preţ poziţiile cîştigate de la 1848 încoace, se vor împăca chiar cu burghezo-moşierimea maghiară, care le-a dat toate asigurările în această privinţă. Marea masă a burgheziei romîneşti va continua însă cu stăruinţă lupta împotriva compromisului austro-maghiar, întrucît se vedea împinsă pe planul al doilea şi frînată în dezvoltarea ei în special de către burghezo-moşierimea maghiară, care va căuta să întărească statul naţional maghiar, privilegiind naţiunea alcătuitoare de stat.

Cel din urmă act politic unitar al păturii conducătoare romîneşti îl constituie protestul înaintat împăratului la 8 decembrie 1865 de către deputaţii romîni din dieta Transilvaniei, aleşi pe baza legii electorale feudale, protest iscălit de cei doi mitropoliţi în calitatea lor de „regalişti" şi de ceilalţi reprezentanţi ai romînilor. De aci încolo vîrfurile acestei pături, formată din ierarhii celor două confesiuni — cum s-a arătat — şi din unii funcţionari înalţi, vor îmbrăţişa ideea de stat naţional maghiar, participînd activ la viaţa politică, iar ceilalţi se vor încadra în lupta de eliberare naţională, adoptînd tactica pasivităţii politice faţă de parlamentul din Pesta.

Despărţirea nu s-a făcut fără fricţiuni şi fără să fi provocat adînci animozităţi în sînul păturii conducătoare. Unii din reprezentanţii burgheziei vor căuta să silească pe Şaguna şi Şuluţiu, în vara anului 1867, să participe la noi acţiuni de protest, însă fără succes, deoarece mitropoliţii au refuzat în mod categoric. Adoptînd această poziţie Şaguna a declarat că: „ştie de la însăşi maiestatea sa, că dacă ungurii fac concesiuni, le face şi Coroana concesiuni, iar naţionalităţile vor fi sacrificate fără milă"[3].

Prăpastia dintre masa burgheziei romîneşti din Transilvania şi vîrfurile ei se va adînci cu vremea, ajungîndu-se pînă la formarea unui partid moderat romîn — iniţiat de cercurile conducătoare maghiare — în frunte cu mitropolitul Miron Romanul şi cu Iosif Gall, membru în casa magnaţilor, romîn de origine, cu scopul de a contracara activitatea Partidului Naţional Romîn.

Masa burgheziei romîneşti, scoasă din funcţii după încheierea dualismului şi stînjenită în diverse sectoare de activitate, va căuta să-şi alieze ţărănimea, pentru ca sprijinită de aceasta să se afirme cît mai viguros în viaţa economică şi politică. Ca să poată pătrunde în sînul ţărănimii romîne, ea va agita chestiunea votului universal, a egalităţii între naţionalităţi, precum şi alte lozinci care au mobilizat masele şi în timpul revoluţiei din 1848. Penetraţia se făcea cu atît mai uşor, cu cît masele ţărăneşti apropiau noţiunea exploatării de cercurile moşierimii şi burgheziei funcţionăreşti maghiare. Pentru păturile conducătoare ungureşti, burghezia romînă nu prezenta nici o primejdie în sine, ci numai în funcţie de posibilităţile agitatorice ale acesteia în masele largi ale ţărănimii proprii.

Intr-un stat cu caracter general burghez, aşa cum era Ungaria după dualism, rolul politic dominant îl deţineau numai păturile înstărite, astfel

[3] T. Păcăţean, *Cartea de Aur*. IV, Sibiu, 1906, p. 127 şi urm.

că burghezia romînească va căuta să-şi alieze mai ales chiaburimea satelor, deoarece numai cei avuţi aveau drept de vot, numai aceştia puteau contribui la întărirea ei pe plan economic şi politic. De aci şi necesitatea pentru anumite cercuri ale burgheziei romîneşti de a sprijini dezvoltarea acestei pături, ajutînd-o statornic să acumuleze cît mai mult pămînt. Legea agrară privitoare la desfiinţarea raporturilor feudale şi împroprietărirea foştilor iobagi a lăsat ţărănimea diferenţiată încă de la început, deoarece unele categorii ţărăneşti nici n-au primit pămînt. În noile condiţii economice diferenţierea se adîncea mereu prin ridicarea unei pături de ţărani înstăriţi, puternic sprijiniţi în ascensiunea lor de burghezia romînească de la oraşe. Dar achiziţionarea de pămînturi se va face nu numai de la restul ţărănimii, ci şi de la marii proprietari, mai ales în perioada de după 1900, cînd rentabilitatea agriculturii scăzînd, exploatarea marilor moşii a devenit astfel mai puţin profitabilă.

*

Reprezentanţii burgheziei romîneşti fiind puşi după dualism în imposibilitate de a mai ocupa funcţii publice, dacă voiau să-şi păstreze naţionalitatea, au trebuit să-şi canalizeze activitatea îndeosebi spre sectoarele economice şi profesiunile libere. Medicii, inginerii, dar mai ales avocaţii romîni îşi sporesc necontenit numărul. În industrie şi comerţ accesul era dificil nu numai din cauza lipsei de capital, dar şi ca urmare a faptului că puterea de stat sprijinea pe faţă doar ascensiunea burgheziei maghiare şi eventual a celei germane, în detrimentul celei romîneşti. Este epoca desfăşurării din plin a politicii de maghiarizare forţată a oraşelor şi centrelor industriale din Transilvania. Ca urmare, burgheziei romîneşti nu-i rămînea disponibil de cît sectorul agricol, şi — în legătură cu el — înfiinţarea de institute de credit.

O perioadă de largă prosperitate pentru aceste sectoare se şi deschide de altfel în Ungaria şi Transilvania îndată după încheierea compromisului din 1866, compromis stabilit în urma identităţii de interese a economiei agrare maghiare şi a capitalului bancar austriac. Capitalurile străine inundă pieţele din Ungaria, fiind atrase aci de camăta mare şi de posibilităţile largi de exploatare existente. Capitalul austriac îşi va menţine însă, bineînţeles, preponderenţa. Bănci mari şi mici vor împînzi ţara, oferind împrumuturi pe case, terenuri agricole şi chiar pe vite. Cu toată pătrunderea masivă a capitalului bancar în agricultură, necesităţile de credit nu puteau fi acoperite numai pe calea aceasta, aşa că ţărănimea era silită să facă apel şi la cămătari.

Cămătăria, de altfel, ajunge aproape să fie legalizată în 1866, cînd legile îndreptate împotriva ei au fost desfiinţate, hotărîndu-se să se lase la buna înţelegere a părţilor stabilirea procentului după capitalul împrumutat.

Camăta era cu atît mai mare, cu cît oferta de capital era mai mică, ceea ce în ţinuturile mai înapoiate ducea la un adevărat jaf. Transilvania, care era privită şi tratată ca o semicolonie, atît de burghezia austriacă cît şi de moşierimea maghiară, s-a bucurat mai puţin de un credit bancar organizat, masele populare fiind astfel nevoite să apeleze la cămătari în

măsură mult mai mare decît în Ungaria propriu-zisă. Gheorghe Bariţiu afirmă că în această perioadă 50 de mii de familii ţărăneşti romîne din Transilvania erau îndatorate la cămătari cu dobînzi variind între 50% şi 200%[4]. Dar erau cazuri cînd se depăşea şi acest plafon, astfel că sate întregi erau pustiite, pămînturile ajungînd în mîinile unui singur stăpîn, iar foştii proprietari cădeau în rîndul zilerilor[5].

Aceasta era situaţia economică, socială şi politică din Transilvania în momentul cînd burghezia romînească păşeşte pentru prima oară la organizarea instituţiilor bancare. Dar şi în domeniul respectiv a fost întrecută cu mult de burgheziile celorlalte naţionalităţi. În 1870 saşii au 10 institute de credit, din care cel mai vechi (*„Kronstädter Allgemeinespar-kassa"*) a luat fiinţă la Braşov încă în 1835. La aceeaşi dată burghezia maghiară dispunea de 12 bănci, cea mai veche fiind *„Casa de păstrare din Kézdi-Vásárhely"*, înfiinţată în 1855[6].

Caracteristic la cele dintîi bănci înfiinţate înainte de epoca de ascensiune a capitalismului, este faptul că acestea sînt organizate după modelul cooperativelor de credit sau al caselor de păstrare. Prin aceste asociaţii de credit a avut loc pătrunderea capitalului mai ales în agricultură. Ele sînt organizate după sistemul Schultze-Delitsch, capitalul adunîndu-se atît din cotizaţii cît şi din depuneri, toţi membri răspunzînd solidar pentru creditele obţinute de la terţi.

Sistemul de mai sus a fost adoptat şi de cea dintîi instituţie de credit romînească: *„Societatea de păstrare şi de împrumut din Răşinari"*, înfiinţată în 1868 de Visarion Roman[7]. Dar burghezia nu putea fi mulţumită cu veniturile realizate din aceste întreprinderi, deoarece capitalurile erau mici, iar circulaţia lor avea loc încet în agricultură, unde creditele se acordau pe termene mai lungi. De altfel rostul însăşi al acestor asociaţii de credit nu era acela de a aduce beneficii, ci mai mult de ajutorare reciprocă. Tocmai de aceea, în scurtă vreme s-a trecut la organizarea institutelor de credit specifice capitalismului, la băncile constituite ca societăţi pe acţiuni.

Burghezia romînă din Transilvania, ajunsă la un stadiu de dezvoltare economică şi socială care îi permitea să procedeze la înfiinţarea unor astfel de întreprinderi, nu va întîrzia să acţioneze în consecinţă. Cea dintîi bancă romînească din Transilvania a fost *„Albina"* de la Sibiu, înfiinţată în 1871. Dar această burghezie era încă slabă economiceşte, aşa că la începuturile ei „Albina" n-a putut lua fiinţă ca o bancă capitalistă propriu-zisă, ci avea un caracter mixt, de institut de credit şi de asociaţie cooperatistă. Faptul acesta reiese limpede atît din statutele băncii[8], cît şi din numărul celor dintîi acţionari. Cunoaştem numele şi profesiunea tuturor acţionarilor[9], ceea ce ne permite să tragem anumite concluzii în legătură cu păturile sociale care au luat parte la înfiinţarea „Albinei".

---

[4] G. Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1889, vol. III, p. 498.
[5] *Usura*, în *Tribuna Poporului*, Arad, 12/14 sept. 1899.
[6] *Compas Romînesc*, Sibiu, 1892, p. 31—32.
[7] *Statutele Societăţii de păstrare şi împrumut din Răşinari*, Sibiu, 1868.
[8] N. P. Petrescu, *Monografia institutului de credit şi economii „Albina", 1872—1897*, Sibiu, 1897, p. 129—185.
[9] *Ibid.*, p. 110—126.

Capitalul social a fost prevăzut la suma de 300.000 fl., împărţit în 3.000 acţiuni a cîte 100 fl. bucata[10]. Cele trei mii de acţiuni au fost subscrise în total de 1.098 acţionari, care pot fi împărţiţi în şase categorii mari. Ţinînd seama de numărul acţionarilor din fiecare categorie, precum şi de acţiunile subscrise, rezultă următoarea situaţie:

1)	4 proprietari mari	au achiziţionat	275 acţiuni
2)	636 funcţionari, avocaţi, medici, preoţi, învăţători etc.	„ „	1.641 „
3)	120 proprietari mijlocii de la sate şi oraşe	„ „	435 „
4)	151 negustori şi meseriaşi	„ „	314 „
5)	140 ţărani	„ „	261 „
6)	45 instituţii şi asociaţii	„ „	74 „

Procentual obţinem următoarele cifre:

1)	0,36%	din acţionari au subscris	9,2%	din acţiuni
2)	57,92%	„ „ „ „	54,7%	„ „
3)	11,11%	„ „ „ „	14,5%	„ „
4)	13,75%	„ „ „ „	10,0%	„ „
5)	12,75%	„ „ „ „	8,7%	„ „
6)	4,10%	„ „ „ „	2,4%	„ „

O primă constatare ce se desprinde din datele de mai sus este în legătură cu păturile din care era formată burghezia romînă în jurul anului 1870. Observăm că aproape 60%, deci majoritatea ei absolută, era formată din intelectuali, cum erau avocaţii, medicii, preoţii, învăţătorii, ofiţerii etc., din rîndul cărora se va desprinde în scurt timp, cu sprijinul puternic al capitalului bancar, o pătură subţire de mari burghezi, care vor încerca să imprime mai tîrziu politicii romînilor din Transilvania o atitudine favorabilă intereselor lor. Numărul proprietarilor mijlocii de la oraşe şi sate este aproape egal cu cel al negustorilor şi meseriaşilor, împreună ajungînd însă abia la 30% din total. În ceea ce priveşte marii proprietari agricoli, ei formează mai puţin de 0,52% din numărul acţionarilor „Albinei", toţi patru făcînd parte din familia Mocioneştilor. De fapt se poate spune că din rîndurile acestei familii s-au recrutat în vremea aceasta aproape toţi marii moşieri romîni din Transilvania, exceptînd bineînţeles cele două biserici naţionale. Ţărănimea era reprezentată prin mai puţin de 13% din numărul acţionarilor, aceştia recrutîndu-se, fără îndoială, din pătura ei înstărită. Dacă scădem din totalul acţiunilor subscrise cele 9,2% ale Mocioneştilor, observăm că fiecărei categorii îi revine aproximativ un număr aproape egal de acţiuni, în raport cu suma subscriitorilor. Aceasta nu demonstrează că din punct de vedere economic păturile respective ar fi fost egale între ele, ci denotă doar caracterul de asociaţie, de cooperativă, al primului institut de credit romînesc din Transilvania. Faptul că patru mari proprietari au iscălit totuşi 275 acţiuni, nu modifică concluzia, deoarece

[10] *Ibid.*, p. 108.

aceasta se datoreşte numai împrejurării că Mocioneştii au hotărît să achiziţioneze toate acţiunile rămase nesubscrise, pentru ca astfel banca să-şi poată începe activitatea la termenul stabilit[11]. Dreptul de vot nu se exercita, de altfel, în raport direct cu numărul acţiunilor, el fiind limitat la 10, ori cîţi subscriitori ar fi reprezentat acţionarul respectiv. Un singur acţionar nu putea avea însă de cît cel mult trei voturi, indiferent de numărul acţiunilor ce poseda[12].

Am arătat mai sus că cele 3.000 acţiuni au fost subscrise de 1.098 persoane, ceea ce revine în medie aproape trei acţiuni de fiecare subscriitor, iar dacă scădem cele 275 acţiuni aparţinînd Mocioneştilor, acest număr se reduce şi mai mult. Marea majoritate a acţionarilor au subscris 1—2 acţiuni, cîţiva 10—20—25, mai ales dintre membrii fondatori[13], care au căutat să-şi asigure de la început o poziţie dominantă în conducerea băncii, lucru ce le-a şi reuşit.

Iniţiatorii adevăraţi au fost Iacob Bologa, consilier de curte în pensie, Paul Dunca, consilier gubernial în pensie, Ioan Hannia, protopop, Ilie Măcelaru, consilier în pensie şi Visarion Roman, angajat al băncii de asigurare „Transilvania" din Sibiu[14]. Aceştia, în primul rînd au căutat să-şi asigure concursul cîtorva personalităţi de seamă din viaţa publică a romînilor din Ungaria şi Transilvania, pentru ca întreprinderea proiectată să poată păşi pe drumul succesului cu mai mulţi sorţi de izbîndă. Aveau, de altfel, nevoie de „nume" mari, deoarece înfiinţarea băncii era legată de anumite aprobări ale guvernului din Pesta. Persoanele asupra cărora s-au oprit au fost Timotei Cipariu, David baron Urs de Marginea şi Alexandru Mocioni[15]. Timotei Cipariu, din partea sa, n-a participat la nici o şedinţă[16], iar Alexandru Mocioni a fost nevoit să-şi înainteze demisia în 1874, la numai doi ani de la înfiinţare[17]. De fapt banca era condusă de Iacob Bologa, Paul Dunca, Ioan Hannia, Ilie Măcelaru, Grigorie Matei şi Ioan Popescu, aşa cum reiese din participarea la şedinţă şi din hotărîrile luate[18]. Toţi aceştia posedau împreună 80 de acţiuni subscrise, adică abia 2,7% din numărul lor total, ceea ce însemna că toate operaţiunile băncii aveau să se facă în conformitate cu interesele acestui grup foarte restrîns. Dacă ţinem seama că Iacob Bologa, Ioan Hannia şi Ioan Popescu erau încuscriţi între ei[19], şi că toţi militau unitar din punct de vedere politic, ne dăm şi mai bine seama de interesele restrînse ce avea să reprezinte „Albina" în masa mare a romînilor din Transilvania.

Banca îşi începe activitatea propriu-zisă la 10 aprilie 1872, dar deschiderea a fost precedată de o serie de adunări ale consiliului de administraţie[20].

[11] *Ibid.*, p. 24—25.
[12] *Ibid.*, p. 166—167.
[13] *Ibid.*, p. 129—185.
[14] *Ibid.*, p. 13—16.
[15] *Ibid.*
[16] *Ibid.*, p. 35.
[17] *Ibid.*, p. 13.
[18] *Ibid.*, p. 42.
[19] *Revista Economică*, Sibiu, 1908, X, p. 145—46.
[20] N. P. Petrescu, *o. c.*, p. 35—36.

Să vedem în continuare felul în care acest institut de credit a căutat să răspundă rostului înființării sale, rost statornicit astfel în articolul 1 al statutelor: „Sub nume de „Albina" institut de credit și economii, se constituie o societate de acționari, al cărei scop este: a procura poporului țăran mijloacele banali necesare pentru purtarea și desvoltarea economiei sale, a deștepta într-însul spiritul de economie, a ridica creditul real în țară și ast-mod prin operațiunile cuprinse în acest statut, a promova interesele economiei naționale"[21].

V. I. Lenin, analizînd începuturile băncilor, arată că „... Operațiunea fundamentală și inițială a băncilor este mijlocirea plăților. În acest fel, băncile prefac capitalul bănesc inactiv în capital activ, adică aducător de profit, și adună toate felurile de venituri bănești, punîndu-le la dispoziția clasei capitaliste"[22]. Adevărul enunțat de Lenin reiese limpede din articolul citat mai sus: banca se va îngriji să adune economiile maselor spre a le pune la dispoziția păturilor înstărite de la orașe și sate. Canalele de pătrundere a capitalului la sate urmau să fie reprezentate de *Reuniunile de credit,* stabilite în cap. X al statutelor[23]. Conducerea băncii a crezut nimerit să folosească această cale, deoarece ea prezenta cea mai mare siguranță pentru capitalul investit. În adevăr, articolul 94 prevedea garanția reciprocă și solidară a tuturor membrilor pentru toate împrumuturile acordate prin „reuniunile de credit" respective[24]. În total s-au înființat 17 reuniuni, și anume la Sibiu, Săcădate, Fofeldea, Mercurea, Marpod, Cut, Săsăuș, Țichindeal, Scorei, Nucet, Chizătău, Susani, Sînnicolaul Mare, Orșova, Timișoara, Lugoj și Oravița. Din acestea, 11 s-au încorporat mai tîrziu în cele mai mari din vecinătate, rămînînd astfel numai 6: la Sibiu, Lugoj, Timișoara, Oravița, Sînnicolaul Mare și Orșova.

Creditele încep să fie acordate reuniunilor încă de la început. Astfel în aprilie 1872 se pun la dispoziția lor 44.162.50 fl., ajungînd către sfîrșitul anului pînă la 150.041,50 fl. În al doilea an de funcționare creditele acordate reuniunilor cresc și mai mult, dar numai pînă la jumătatea anului 1873, cînd din cauza crizei economice ele sînt reduse, totuși nu în măsură prea însemnată. Marea criză economică din 1873 zguduind lumea capitalistă, a atins grav și băncile din Austro-Ungaria, din care unele s-au și prăbușit pentru totdeauna. „Albina" a avut mai puțin de suferit și aceasta doar în urma restrîngerii creditului pe piețele bancare din Viena. Pierderi n-a avut, ba chiar anul s-a încheiat cu un profit net de 23.747,99 fl. Cauza trebuie căutată în împrejurarea că „Albina" n-a avut participații la întreprinderile industriale și comerciale, capitalul ei fiind investit mai mult în împrumuturi ipotecare de pămînt; ori, sectorul agricol a fost mai puțin atins de criză.

Reuniunile de credit au avut o viață scurtă; în 1874 se desființează cele din Banat, iar peste un an și cea din Sibiu. Explicația oficială dată de conducerea băncii a fost aceea că țărănimea ar fi arătat lipsă de înțe-

[21] *Ibid.*, p. 29.
[22] V. I. Lenin, *Opere,* 1952, vol. 22, p. 206.
[23] N. P. Petrescu, *o. c.*, p. 143—147.
[24] *Ibid.*, p. 145.

legere faţă de buna intenţie a conducătorilor instituţiei, prin faptul că n-ar fi respectat termenele de restituire a împrumuturilor.

Realitatea este însă alta. Împrumuturile acordate ţărănimii prin reuniunile de credit aduceau conducătorilor beneficii prea reduse în raport cu celelalte operaţii bancare. În timp ce dobînda luată de „Albina" după împrumuturile pe cambii era de 10%[25], operaţiile de credit acordate prin reuniuni erau cu mult mai puţin rentabile. Dar nu numai atît. Împrumuturile ipotecare pe pămînt se acordau pe termene lungi, de mai mulţi ani, în timp ce cambiile aveau termene scurte şi puteau fi reescontate. „Albina" se folosea pentru reescont de creditele acordate prin „Banca Comercială din Pesta"[26], bancă cu capital austriac. Putea deci să-şi ruleze capitalul cu mult mai repede prin operaţiuni de scont, decît prin operaţiuni ipotecare. Aceasta este cauza adevărată pentru care se renunţă la „reuniuni" şi se trece la un alt sistem de credit, ce va aduce băncii profituri mult mai însemnate. Noua politică a creditului va fi menţinută după aceea permanent nu numai de către „Albina", dar şi de celelalte bănci romîneşti din Transilvania. În 1873 „Albina" avea învestit în această ramură de activitate 213.000 fl., în 1880 — 624.000 fl., în 1885 — 1.212.000 fl., iar în 1890 — 3.109.000 fl. În acelaşi timp împrumuturile ipotecare pe pămînt se acordă cu mare greutate. După desfiinţarea menţionatelor reuniuni se alocă acestor împrumuturi numai 25.000 fl. anual, o sumă cu totul neînsemnată în raport cu necesităţile crescînde ale ţărănimii.

În epoca aceasta capitalurile străine au fost învestite în Ungaria şi Transilvania mai ales în sectorul construcţiilor de căi ferate, care au şi împînzit ţara în scurtă vreme. În jurul anului 1880 principalele linii ferate erau terminate, iar capitalurile pînă acum învestite aici se îndreaptă spre industrie şi agricultură.

Abundenţa de capital a permis băncilor să facă mari investiţii ipotecare pe termene lungi şi cu procente mai scăzute ca înainte. De această conjunctură favorabilă s-a bucurat şi „Albina". În anul 1880 se emit cele dintîi scrisuri funciare, purtînd o dobîndă de 6%[27], care au avut o căutare neaşteptată pe pieţele Vienei şi Budapestei. „Albina" a fost a doua bancă provincială care a emis astfel de titluri, cea dintîi fiind *„Bodencredit Anstalt in Hermannstadt"* din Sibiu. Succesul acestei prime emisiuni a determinat conducerea băncii să emită la 1887 o nouă serie de scrisuri funciare, purtînd acum numai 5%[28].

Capitalurile străine, îndeosebi austriece, pătrund astfel puternic în sînul ţărănimii romîneşti din Transilvania. În baza sumelor astfel achiziţionate se iniţiază împrumuturi ipotecare pe scară mare. În 1880 „Albina" acordă credite în valoare de 181.000 fl., iar în 1885 — de 972.000 fl., iar în 1890 de 1.171.000 fl. În 10 ani totalul acestor împrumuturi a sporit de peste nouă ori şi va continua să crească în acelaşi ritm şi în anii următori.

[25] *Ibid.*, p. 48.
[26] *Ibid.*, p. 54.
[27] *Ibid.*, p. 53.
[28] *Ibid.*

De conjunctura favorabilă a agriculturii n-a beneficiat însă mica gospodărie țărănească, ci mai mult moșierimea. Față de cursul capitalizării în stil mare, satul dezorganizat și țărănimea au rămas fără apărare. Țăranul nu avea posibilități să-și modernizeze procesul muncii, iar împrumuturile însemnau de regulă sărăcirea lui totală. Dar și fără să se gîndească la modernizări, țăranul a trebuit să recurgă la împrumuturi pentru a-și satisface uneori greutățile familiare sporite, alteori în vederea achiziționării de mici întinderi de pămînt. În 1883 sarcinile ipotecare pentru toată Ungaria și Transilvania au fost de 37% pe proprietățile de la 1—10 jugăre, de 10% pe cele de 10—20 jugăre, de 6,5% pe cele de 20—30 jugăre, de 2,3% pe cele de 80—200 jugăre, de 11,4% pe cele de 200—1000 jugăre și de 32,2% pe proprietățile mai mari de 1.000 de jugăre. După cum se observă, sarcinile ipotecare cele mai mari cădeau pe categoriile de proprietăți de la 1—10 jugăre și pe cele de peste 100, ceea ce denotă pentru categoria dintîi gradul destrămării lor, iar pentru a doua cursul înalt al investițiilor în vederea creșterii productivității.

În Europa, pînă pe la 1880, dezvoltarea economică a avut loc în condițiile liberalismului economic. În ultimii ani ai secolului al XIX-lea situația se schimbă, piețele libere și acapararea de noi teritorii fiind terminată. Divergențele dintre țările capitaliste iau o formă tot mai acută, atît în privința plasării mărfurilor și achiziționării de materii prime, cît și a investițiilor de capital. Capitalismul trece de la epoca liberalismului economic la aceea a imperialismului. Libera concurență a fost urmată de monopolizarea pieței, iar politica comerțului liber de aceea a vămilor de protecție. Politica vamală protecționistă pornită mai întîi din Germania, modifică poziția favorabilă a economiei agrare din Ungaria și Transilvania, agravîndu-se astfel și situația păturilor celor mai de sus ale moșierimii, care pînă atunci au beneficiat de conjuncturi deosebit de favorabile. Prețul grîului pînă la 1884 a fost în general de peste 10 fl. chintalul, după aceea însă a coborît mult sub această cifră. Din cauza politicii vamale a țărilor din sud-estul Europei, exportul grîului s-a redus treptat. Între 1883—1894 exportul a scăzut de la 34.000.000 chintale la 300.000 chintale, iar în anul 1900 a încetat de tot, pentru ca în 1903 să se exporte totuși 60.000 chintale, dar să scadă din nou în 1904 la 12 chintale[29].

În urma repartizării nedrepte a proprietății agricole, nivelul de trai al țărănimii a fost foarte scăzut în epoca aceasta. Surplus pentru piață aveau numai proprietarii mari și mijlocii, proprietarii mici abia putînd să-și acopere trebuințele proprii. Ei nu vînd aproape nimic, și neavînd bani, nici nu pot face cumpărături. Economia agrară nu poate lupta cu concurența țărilor de peste mări și din Europa de sud-est. Marii proprietari, pentru a-și asigura totuși rentabilitatea moșiilor, recurg la scăderea salariilor muncitorilor agricoli. În același timp micii proprietari își văd scăzute și mai mult posibilitățile de trai.

[29] Mód Aladár, *400 év küzdelem az önnálló Magyarországért* (400 de ani de luptă pentru o Ungarie independentă), Budapesta, 1951, p. 153—164.

Dar odată cu agravarea situaţiei în agricultură, ţăranii sînt nevoiţi tot mai mult să recurgă la credit, la împrumuturi. Cum însă valoarea produselor agricole scade, împrumuturile şi dobînzile se restituie din ce în ce mai greu, ceea ce duce la vînzarea silită a proprietăţilor. Între 1890—1895, în medie 310.000 proprietăţi îşi schimbă anual stăpînii prin vînzarea silită. În 1903 acest număr se urcă la 441.000[30]. Dar nu numai numărul proprietăţilor vîndute la licitaţie a crescut, ci şi sarcinile ipotecare pe proprietăţile mijlocii şi mari au avut de suferit din cauza crizei. În 1900, 62% din pămîntul cultivabil a fost în întregime grevat de împrumuturi[31]. Cele mai numeroase proprietăţi grevate, de altfel, erau cele mici. După o statistică din 1903, în Ungaria şi Transilvania 114.913 proprietăţi au fost ipotecate pentru împrumuturi mai mici de 200 coroane; 294.336 proprietăţi pentru sume între 200—1.000 coroane; 92.171 proprietăţi pentru împrumuturi între 1.000—2.000 coroane[32]. Este clar deci că proprietarii mici şi mijlociii au avut mai mult de suferit. Această îndatorare a economiei agrare a contribuit în mare măsură la înfeudarea faţă de capitalul străin.

În Transilvania proprietăţile de peste 1.000 jugăre erau proporţional mult mai puţine decît în Ungaria, dar aici nejusta repartizare a pămîntului se agrava şi pe chestiuni naţionale. Datorită împrejurărilor istorice, moşierimea era în marea ei majoritate maghiară. În preajma anului 1900, proprietăţile de peste 100 jugăre se repartizau astfel pe naţionalităţi în cele 16 comitate ale Transilvaniei istorice[33]: maghiari: 2.823 proprietăţi cu 1.891.936 jugăre; saşi: 285 proprietăţi cu 115.142 jugăre; romîni: 804 proprietăţi cu 242.573 jugăre. Împreună sînt 3.912 proprietăţi cu 2.249.671 jugăre. Dacă avem în vedere faptul că întreaga suprafaţă agricolă a Transilvaniei era de 6.697.316 jugăre, rezultă că proprietăţile de peste 100 jugăre reprezentau circa 30% din total. Cum populaţia întreagă a provinciei era în epoca aceasta de 2.848.208 locuitori, constatăm că şi aici repartizarea proprietăţii era cu totul nedreaptă. Admiţînd că cei 3.912 proprietari au avut încă trei membri de familie, în total ar face 15.648 persoane, în consecinţă revenind circa 144 jugăre de persoană. Dacă scădem proprietarii mari şi membrii familiilor lor din numărul total al locuitorilor, obţinem cifra de 2.832.560 locuitori care aveau în stăpînire 4.447.645 jugăre, fiecăruia revenindu-i circa 1,5 jugăre. Dar repartiţia e şi mai inegală dacă ne gîndim că proprietăţile cu o întindere între 50—100 de jugăre se numărau cu miile[34], iar ţăranii fără pămînt cu sutele de mii.

Băncile romîneşti din Transilvania îşi sporesc numărul şi capitalurile odată cu începutul epocii imperialismului. Dacă „Albina" îşi începe activitatea la 1873, al doilea institut de credit romînesc nu va apărea decît în 1883. E vorba de banca „Furnica" din Făgăraş, înfiinţată cu ajutorul „Albinei"[35]. De acum înainte numărul lor creşte rapid. În 1885 se înfiin-

[30] *Ibid.*, p. 169.
[31] *Ibid.*, p. 170.
[32] *Revista Economică*, 1906, VIII, p. 388—389.
[33] Tokaji László, *Eladó ország* (Ţară de vînzare), tab. IV, p. 16.
[34] *Ibid.*
[35] *Revista Economică*, 1905, VII, p. 182.

ţează „Ardeleana“ din Orăştie şi „Timişana“ din Timişoara, pentru ca în 1888 să se ajungă la 28 de bănci. În 1895 numărul lor ajunge la 52, iar în 1904 la 104[36]. Capitalul lor social variază între 10.000 coroane şi 1.700.000 coroane. Acţiunile sînt nominative, în valori de 50—100 coroane. In general băncile cultivă toate afacerile de bancă: scontează cambii, acordă împrumuturi ipotecare, credite şi obligaţii cu giranţi, împrumută pe efecte publice şi mărfuri, credite cambiale şi de cont curent cu garanţii ipotecare.

Accentul se pune însă pe scontul cambiilor, operaţiune aducătoare de cele mai însemnate venituri pe seama băncilor. În 1899 scontul cambiilor de la 73 de bănci romîneşti însuma 14.655.532 cor., pentru ca în 1908 să ajungă pînă la 83.791.402 cor.[37]. Împrumuturile ipotecare cresc tot atunci aproape în aceeaşi proporţie: de la 6.087.753 cor. în 1899, la 20.344.641 în 1908[38].

Împrumuturile pe obligaţii acordate de bănci ţăranilor au însemnat o masivă spoliere a acestora, deoarece în afară de cametele obişnuite, cheltuielile legate de obţinerea lor — şi împreunate cu spesele eventualelor procese — se ridicau la sume foarte mari. Iată un caz concret semnalat chiar de publicaţia oficială a băncilor romîneşti din Transilvania, *„Revista economică“* din Sibiu[39].

(Sumele se dau în coroane)

Capital împrumutat	180
Spese advocaţiale	34,90
Spese cu cererea de execuţie	21,50
Advocatului pentru corespondenţă şi consultare	5
Pentru somaţiile trimise debitorului şi garanţiilor	10
Pentru consultări, telegrame şi pierdere de timp în cursul procesului	20
8% interese, din 7 oct. 1901 pînă la 1 aug. 1902	11,70
Competinţe	5
Total . . .	288,10

Deci, în mai puţin de 10 luni, debitorul a trebuit să plătească după un capital împrumutat de 180 cor., în plus suma de 108,10 cor. Cu astfel de cheltuieli nu e de mirare că multor mici priprietari li s-au vîndut averea la licitaţie, îngroşîndu-se şi în felul acesta rîndurile proletariatului agricol.

Pătrunderea capitalului bancar la sate a avut drept efect grăbirea procesului de diferenţiere în sînul ţărănimii. În sus se ridică o pătură

[36] *Ibid.*
[37] *Anuarul Băncilor*, Sibiu, 1901, II, p. 7.
[38] *Ibid.*
[39] 1904, VI, p. 433.

subţire de ţărani înstăriţi, care cu ajutorul băncilor îşi rotunjesc proprietăţile într-o mare măsură în dauna ţărănimii mijlocaşe şi sărace, iar jos sporeşte numărul celor fără pămînt, care sînt siliţi să emigreze în număr din ce în ce mai mare, mai ales dincolo de Carpaţi şi în America.

Scopul însăşi pe care-l urmărea burghezia romînească din Transilvania era, după cum s-a văzut, acela de a sprijini cu orice preţ formarea unei pături de ţărani înstăriţi la sate. Dar închegarea unei astfel de pături nu putea să nu întîmpine ostilitatea burgheziei maghiare. De aici atacurile necontenite îndreptate prin intermediul publicisticei împotriva băncilor romîneşti, socotite ca primejdioase ideii de stat maghiar, deşi capitalul băncilor ungureşti era cu mult mai însemnat. Astfel, în 1900 existau în hotarele Transilvaniei istorice 122 de bănci, dintre care 76 (63%) cu capital maghiar, 34 (27%) cu capital romînesc şi 12 (10%) cu capital săsesc. Băncile maghiare dispuneau de un capital social de 6.600.000 fl. (71%), cele romîneşti de 1.900.000 fl. (20,5%) şi cele săseşti de 1.050.000 fl. (8,5%). Tot aşa, depunerile spre fructificare la băncile maghiare se ridicau la 32.000.000 fl. (52%), în cazul celor săseşti la 18.200.000 fl. (31%) şi al celor romîneşti la 10.800.000 fl. (17%)[40]. Adunînd capitalurile sociale şi depunerile respective, şi considerînd forţa economică a băncilor, rezultă că băncile maghiare dispuneau de o forţă financiară de 54%, cele săseşti, de 28% şi cele romîneşti de 18% din total. Proporţia la împrumuturile ipotecare este aproape aceeaşi: „Albina" figurează cu 2,4 milioane fl., pe cînd „Jelzáloghitelbank" din Cluj cu 2,7 milioane fl., „Hitelbank" cu 2,4 milioane fl., „Allgemeinesparcassa" şi „Boden-Credit" din Sibiu, împreună, cu 20,5 miioane fl.[41]. Datele de mai sus arată clar slăbiciunea economică a burgheziei romîneşti şi în acest sector, în raport cu cea maghiară şi săsească.

In perioada de trecere a capitalismului la stadiul său monopolist — după cum am arătat în treacăt mai înainte — politica economică a ţărilor din Europa tinde la ridicarea de bariere vamale pentru protecţia industriei şi agriculturii proprii. De aceea, dacă în epoca de ascensiune a capitalismului şi a liberalismului economic, preţul grîului în Ungaria şi Transilvania se ridica la 10 fl. chintalul[42], odată cu instituirea vămilor prohibitive şi cu apariţia concurenţei grîului sud-est european, el scade pînă la 4,5 fl. chintalul[43]. Aceasta, pentru agricultură, însemna o grea lovitură, care atingea grav şi păturile moşiereşti.

In perioada de înflorire a agriculturii, moşierii s-au împrumutat cu sume mari la bănci, în vederea modernizării producţiei, dar odată cu scăderea preţului cerealelor au ajuns în imposibilitate de a-şi mai achita regulat anuităţile. Ca urmare, mulţi vor trebui să-şi vîndă în mod silit proprietăţile. Pe de altă parte, preţurile scăzute la cereale au determinat

[40] *Revista Economică*, 1900, II, p. 77.
[41] *Ibid.*, p .78.
[42] Mód Aladár, *o. c.*, p. 162.
[43] *Poporul*, Budapesta, nr. 20 din 1898, p. 305—307.

scăderea generală a rentabilității moșiilor, așa că unii moșieri vor căuta să-și lichideze proprietățile chiar dacă nu erau grevate de ipoteci. Capitalul realizat astfel îl învesteau apoi în industrie, sector mai rentabil, fără îndoială, decît agricultura. Era, de altfel, perioada cînd statul făcea sacrificii însemnate în vederea promovării industriei.

De această conjunctură va căuta să profite burghezia românească, cu scopul de a achiziționa cît mai mult pămînt. Un capital propriu începuse să-și formeze încă în perioada liberalismului economic, dar în măsură mai însemnată era susținută de capitalul străin, îndeosebi austriac, care căuta permanent să-și întărească pozițiile deținute în economia Transilvaniei. Pămîntul era cumpărat fie de la moșieri, fie de la țăranii mijlocași și săraci. Deoarece însă moșierimea era aproape exclusiv maghiară, împotriva acestei tendințe s-au ridicat proteste și acuzații din partea cercurilor conducătoare ungurești. Astfel apare o întreagă literatură publicistică în perioade de după 1900, în care se atrăgea atenția opiniei publice maghiare asupra pericolului ce amenință, chipurile, unitatea statului din partea acestor operațiuni economice[44]. Se susținea anume că băncile cu capital românesc acordă ușor împrumuturi marilor proprietari maghiari, cu scopul de a le scoate moșiile la licitație, îndată ce ratele nu puteau să fie achitate în termen. Adevărul este că nu din cauza băncilor românești moșiile încep să fie parcelate, ci acest proces era o consecință nemijlocită a situației economice generale. De altfel, împrumuturi ipotecare acordau toate băncile, indiferent de naționalitatea lor.

In 1903 suma totală a împrumuturilor bancare și particulare plasate numai în comitatele din Transilvania istorică se puteau evalua la 423.970.100 cor. Pentru acoperirea acestor împrumuturi serveau drept garanție:

1)	Proprietățile agricole, în valoare de		740.000.000	fl.
2)	Animalele	„ „ „	210.000.000	„
3)	Clădirile	„ „ „	360.000.000	„
4)	Stupii	„ „ „	1.000.000	„
5)	Pomii roditori	„ „ „	20.000.000	„

In total deci 1.331.912.000 cor., împrumuturile reprezentînd 31% din această sumă[45].

Sumele încasate sub formă de camătă nu se pot stabili cu exactitate, deoarece declarațiile băncilor în această privință nu sînt reale. Se pot face doar unele calcule aproximative, din care ar reieși că în majoritatea lor,

---

[44] Bethlen István, *A magyar birtokpolitika feladatai Erdélyben* (Sarcinile politicii agrare maghiare în Transilvania), Budapesta, 1913; Bethlen István, *Az oláhok birtok vásárlásai Magyarországon az utolsó 5 évben* (Cumpărări de proprietăți funciare de către români în ultimii 5 ani), Budapesta, 1912; Farkas Pál, *Az oláh kérdésről* (Despre problema română), Budapesta, 1907; Tokaji László, *Eladó ország* (Țară de vînzare), Cluj, 1913; Bodor Antal, *Az erdélyrészi pénzintézetek* (Instituțiile financiare din părțile transilvănene), Budapesta, 1904.

[45] Bodor Antal, *o. c.*, p. 6.

[46] *Ibid.*, p. 8.

băncile acordau împrumuturi cu o dobîndă de peste 8%[46]. Cu mai puţin de 8% lucrau 32 de bănci maghiare, 14 romîneşti şi 9 săseşti[47]. Dar la ridicarea împrumuturilor se iveau diferite cheltuieli, timbre, taxe, onorarii advocaţiale, de notari publici etc., astfel că procentele întreceau de multe ori 15—20%. Din cauza aceasta, debitorilor mărunţi, după plata cametei nu le mai rămîneau mijloace suficiente pentru existenţă, iar în anii cu recolte slabe trebuiau să recurgă la noi împrumuturi pentru a putea acoperi vechile datorii[48].

Erau însă afectaţi şi marii proprietari agricoli, ceea ce a dus, după 1900, la conturarea unui puternic curent de parcelare a moşiilor. Parcelările au fost iniţiate în primul rînd de bănci, deoarece ele dispuneau de capitaluri însemnate şi puteau revinde pe credit parcelele micilor proprietari. Bethlen István, plîngîndu-se de această stare de lucruri, scrie: „Dar nu numai băncile au luat în mîinile lor această afacere, azi face parcelări în Transilvania oricine vrea să facă o afacere începînd cu bancherul continuînd cu advocaţii, preoţii, proprietarii de pămînt, învăţătorii, militarii, pensionarii, agenţii, negustorii de lemne, cu un cuvînt toţi stau la pîndă că unde ar putea cîştiga ceva la parcelarea vreunei proprietăţi mari sau mai mici“[49]. Acelaşi autor spune că numai între 1903—1911 s-au parcelat în cadrele Transilvaniei istorice 96.000 jugăre pămînt arabil şi 70.000 jugăre pădure, în total 166.000 jugăre în valoare de 70.000.000 cor.[50]

Bineînţeles că la aceste parcelări burghezia romînă a participat în mare măsură, mai ales prin intermediul băncilor. Cei care se găseau în fruntea băncilor, deci puteau dispune de capitaluri, au achiziţionat în primul rînd pe seama lor aceste moşii şi numai restul a fost parcelat şi vîndut micilor proprietari ţărani. Îndeobşte procedeul era următorul: se cumpăra la licitaţie sau prin bună învoială moşia şi se reţinea pe seama conducerii băncilor sau a protejaţilor lor o parte din ea, iar restul era parcelat. Cu sumele obţinute din revînzarea micilor parcele se acoperea de cele mai multe ori preţul întreg al proprietăţii. În perioada aceasta ia naştere marea proprietate romînească din Transilvania. Micile economii strînse la bănci sînt folosite în primul rînd de conducătorii acestora pentru folosul lor personal. Ion Mihu, preşedintele „Ardelenei“ din Orăştie a cumpărat 5.213 jugăre[51], Aurel Vlad, directorul aceleiaşi bănci, 6.727 jugăre, Gheorghe Pop de Băseşti, membru în direcţiunea „Albinei“, preşedinte la „Chioreana“ din Şomcuta Mare, la „Sătmăreana“ şi la „Sălăjana“, achiziţionează 2.391 jugăre. În total, pînă în 1907, existau 32 de proprietari romîni cu peste 1.000 jugăre[52]. În ceea ce priveşte proprietatea agrară mijlocie, pînă în 1913 existau 800 de proprietari romîni cu moşii mai mari de 100 jugăre[53]. Şi această proprietate mijlocie a fost achiziţionată tot în

[47] *Ibid.*
[48] *Ibid.*
[49] Bethlen István, *o. c.*, p. 14.
[50] *Ibid.*
[51] Intinderea proprietăţilor romîneşti la Huszár Antal, *Magyarországi Románok*, Budapesta, 1907.
[52] *Ibid.*
[53] Tokaji László, *o. c.*, tab. IV, p. 16.

perioada respectivă. Între 1902—1912 un număr de 710 proprietăţi mijlocii de peste 50 jugăre trec în mîinile burgheziei romîneşti de la oraşe şi sate. Întinderea totală a moşiilor mijlocii şi mari, achiziţionate de unii membri ai burgheziei romîne, este de 166.394 jugăre, în valoare de 57.548.556 cor.[54] In acelaşi interval de timp au fost cumpărate de romîni şi proprietăţi mai mici, în suprafaţă de 13.076 jugăre, cu o valoare de 6.538.000 cor.[55] Dar pentru a aprecia în mod just scopul real al procesului la care ne-am referit, trebuie să arătăm că proprietatea mică achiziţionată de ţărănimea romînă reprezintă mai puţin de 8% din totalul transferurilor de pămînturi în perioada respectivă. În al doilea rînd, calculînd pe baza datelor reproduse mai sus valoarea medie a unui jugăr de pămînt, putem stabili cu uşurinţă un fapt cu totul remarcabil: această valoare, în cazul marii proprietăţi supuse operaţiei de vînzare-cumpărare reprezintă circa 246 cor., dar în cazul proprietăţii mici ea este cu mult mai mare, ridicîndu-se la circa 500 cor. Rezultă astfel că marea proprietate era achiziţionată în general cu 31% mai ieftin decît cea mică. Tocmai diferenţa aceasta de valoare a determinat capitalul bancar să susţină parcelarea marilor proprietăţi. Cumpărînd moşii întregi şi revînzîndu-le parcelate micilor proprietari, băncilor le reveneau cîştiguri de peste 30% numai din această primă operaţie. Dar băncile mai obţineau un profit însemnat şi prin faptul că ţăranilor lipsiţi de capitaluri le vindeau loturile pe credit, ceea ce asigura fără risc dobînzi însemnate un lung şir de ani (capitalurile învestite erau garantate prin întabulare).

În această situaţie este pe deplin explicabilă goana băncilor după aranjamente şi afaceri de felul celor de mai sus, care produceau cu mult mai mult decît investiţiile în comerţ şi industrie. Desigur, nu se ţinea seama de naţionalitatea clienţilor, avîndu-se în vedere exclusiv profitul maxim. Băncile maghiare parcelau bucuros moşiile proprietarilor unguri şi le revindeau ţăranilor romîni. Tot aşa băncile romîneşti acordau uşor credite de parcelare ţăranilor maghiari. O statistică din 1913 arată că băncile maghiare au acordat împrumuturi ipotecare pe seama proprietăţilor romîneşti totalizînd 21.149.107 cor.[56] Suma este foarte importantă, dacă socotim că se referă numai la cele 16 comitate ale Transilvaniei istorice şi că totalul investiţiilor băncilor romîneşti în agricultură, pe acelaşi teritoriu, se ridica la 24.841.216 cor.[57] Dar nu numai băncile maghiare acordă împrumuturi ţărănimii romîne, ci şi cele săseşti, bineînţeles urmărind acelaşi scop: plasarea cît mai rentabilă a capitalului. În 1913 băncile săseşti aveau investite în proprietăţi romîneşti capitaluri în sumă de 15.203.236 cor.[58] De asemenea, băncile romîneşti acordă proprietarilor maghiari, în aceeaşi perioadă, împrumuturi în sumă de 5.699.145 cor.[59] Din datele de mai sus se vede limpede — ceea ce de altfel e şi atestat — că nu poate fi

[54] *Ibid.*, p. 15.
[55] *Ibid.*, p. 15.
[56] Tokaji László, *o. c.*, tab. V, p. 18.
[57] *Ibid.*
[58] *Ibid.*
[59] *Ibid.*

vorba de o politică „naţională" a băncilor, ele urmărind doar investiţiile cele mai rentabile.

Ţinînd seama de faptele relatate aici, apare firească nevoia de a explica obiectiv pentru ce — în raport cu ţăranii maghiari în general — ţăranii romîni din Transilvania cîştigă totuşi teren în perioada de care ne ocupăm.

Hotărîtoare în această privinţă a fost împrejurarea că marile moşii se găseau mai ales în comitatele cu majorităţi romîneşti. În consecinţă, atunci cînd marea proprietate a ajuns într-o perioadă de criză, era natural ca moşiile parcelate să fie cumpărate de locuitorii satului aflaţi pe moşia respectivă, în cazul de faţă ţăranii de naţionalitate romînă. Pe de altă parte, deoarece marii proprietari aparţineau aproape fără excepţie naţionalităţii maghiare, faptul apare cu atît mai explicabil.

Numai într-un singur caz o moşie în curs de lichidare ar fi putut să treacă în stăpînirea ţăranilor maghiari, atunci cînd proprietatea respectivă era parcelată pe seama coloniştilor unguri. Băncile particulare însă — indiferent de provenienţa capitalului — nu se ocupau cu astfel de operaţii, care aduceau, îndeobşte, pagube şi nu cîştiguri. Din contră, pentru a-şi asigura capitalul investit, băncile revindeau parcelele numai locuitorilor din satul care se afla pe moşie, deoarece pentru sumele împrumutate nu se mulţumeau numai cu întabularea parcelelor vîndute, ci şi a întregii proprietăţi mişcătoare a debitorilor respectivi. Mai mult chiar, cei lipsiţi de pămînt nici nu puteau să achiziţioneze părţi din moşiile parcelate, tocmai din cauză că nu erau în stare să prezinte suficiente garanţii în legătură cu restituirea sumelor împrumutate. Colonizările cădeau astfel numai în sarcina statului. S-au şi cumpărat unele moşii, care au fost apoi parcelate şi colonizate, mai ales cu ceangăii din Moldova de nord, dar rezultatele la care s-a ajuns n-au fost îmbucurătoare. Moşiile în acest caz erau achiziţionate de la partizanii guvernului aflaţi la putere, cu preţuri mult mai mari decît cele reale; ca atare coloniştii nu erau în stare să-şi achite datoriile, deşi plata lor a fost eşalonată pe timp de 50 de ani.

Dar dacă băncile romîneşti din Transilvania au contribuit în mare măsură la formarea chiaburimii, tot ele au contribuit substanţial la accelerarea procesului de sărăcire a ţărănimii mijlocaşe şi sărace. Publicistica burgheziei maghiare a vremii a observat această tendinţă şi o semnalează, dar explicaţia pe care o dă fenomenului nu este justă. O publicaţie din Budapesta[60] scria, în această privinţă, următoarele: „Sporirea ca ciupercile a băncilor naţionaliste [romîneşti — *n. n.*] este spre marele folos al năzuinţelor naţionaliste de deznărămare şi au mare înrîurire la crearea unei clase de mijloc antimaghiare; dar cu un foarte mare preţ: completa înglodare în datorii a ţărănimii naţionaliste, degradarea ei la o nouă iobăgie, şi totala ei nimicire". În unele publicaţii se dau chiar exemple concrete. Astfel, banca „Patria" din Blaj a sărăcit în aşa măsură ţărănimea din jur, încît a silit pe mulţi locuitori să emigreze în America[61]. Într-o singură comună mică, Ohaba, banca figura ca proprietară în nu mai puţin de

[60] *Budapesti Hirlap*, din 16 mai 1908.
[61] Farkas Pál, *o. c.*, p. 27—28.

27 poziţii. Dacă se mai reîntorceau din Amercia, ţăranii erau nevoiţi să-şi răscumpere poprietăţile cu sume exagerate. Poate fi astfel amintit cazul lui Mihail Cristea, de la care banca a cumpărat pămîntul la licitaţie pentru suma de 33 cor., iar peste trei ani, feciorul lui a trebuit să-l răscumpere cu 230 cor. Tot în Ohaba, banca a cumpărat la licitaţie de la soţia lui Vasile Pîrvu şi de la Ana Pîrvu o casă mică cu grădină de 800 stînjeni pătraţi cu preţul de 1 cor.[62] În comuna Tiurea, banca a cumpărat un teren cu 15 cor. şi l-a revîndut cu 266 cor. Se mai pot aminti şi alte exemple: astfel, un teren agricol cumpărat la licitaţie cu 3 cor. a fost revîndut cu 120 cor., iar altul achiziţionat cu 2 cor. a adus băncii 270 cor.[63]

Publicistica maghiară din vremea aceasta susţinea că politicienii romîni agitau masele sub pretextul că starea lor nenorocită s-ar datora stăpînirii maghiare, în timp ce în realitate ea nu era altceva de cît o urmare directă a politicii băncilor romîneşti. Adevărul în această chestiune este însă următorul: prin pătrunderea capitalului în agricultură ţărănimea se diferenţia, indiferent dacă acest capital era investit de bănci romîneşti, maghiare sau săseşti. De altfel, pătura îmburghezită a ţărănimii se îngroşa nu numai prin parcelarea marilor moşii, ci şi prin ruinarea proprietarilor mici şi mijlocii de la sate. În comitatele cu majorităţi romîneşti numărul acestora din urmă a scăzut simţitor, ceea ce arată că o parte din ţărănime, pierzîndu-şi pămîntul, a trecut în rîndurile proletariatului agricol. Astfel, în comitatul Alba, numărul proprietarilor a scăzut în perioada 1890—1900 de la 37.800 la 25.150; în comitatul Hunedoara de la 52.000 la 46.000; în Caraş-Severin de la 66.000 la 58.000. Scăderea numerică a proprietarilor mici şi mijlocii este cu atît mai semnificativă, cu cît în perioada respectivă populaţia s-a înmulţit, deci şi numărul proprietarilor ar fi trebuit să crească.

*

Tendinţa de centralizare a întreprinderilor economice, ivită la începutul perioadei imperialiste, se manifestă evident şi la băncile romîneşti din Transilvania. Primele semne de acest fel apar încă la sfîrşitul veacului al XIX-lea.

În anul 1898 „Albina" convoacă cea dintîi conferinţă a directorilor de bancă, cu scopul de a iniţia o asociaţie a institutelor financiare romîneşti[64]. O a doua conferinţă a directorilor de bancă are loc în 1901 şi urmăreşte acelaşi scop, dar nici de data aceasta nu s-a putut ajunge la o înţelegere deplină între cei interesaţi. Abia la conferinţa a treia a conducătorilor de bănci, în 1904, „Albina" reuşeşte să-şi impună punctul de vedere, anume ca băncile romîneşti să admită un control din afară. „Albina" a cerut, de asemenea, ca împrumuturile ipotecare ale tuturor băncilor să fie mijlocite prin intermediul scrisurilor ipotecare emise de ea[65]. Pe această cale „Albina" se va impune pe primul plan între băncile romîneşti.

[62] *Ibid.*
[63] *Ibid.*
[64] *Revista Economică*, 1903, V, p. 335—326.
[65] *Ibid.*

Constituirea unei adevărate uniuni monopoliste transilvănene în domeniul bancar are loc abia în 1906, cînd — prin asocierea diferitelor bănci romîneşti — ia fiinţă „Solidaritatea"[66]. „Albina" va avea însă şi de acum înainte rolul conducător. Acest lucru reiese limpede şi din faptul că preşedinţia „Solidarităţii" va fi ocupată de Partenie Cosma, iar secretar ajunge C. Diaconovich, primul fiind director, iar al doilea funcţionar superior la „Albina"[67]. De astă dată controlul asupra gestiunii diferitelor instituţii de credit se înăspreşte, devenind obligatoriu pentru toate băncile asociate. Precizarea din statute, anume că rostul „Solidarităţii" este de a „mijloci afaceri de comerţ de bancă de tot felul, dar în special va cumpăra şi vinde efecte publice şi va mijloci credite de orice natură pe seama institutelor însoţite"[68], însemna de fapt un monopol acordat „Albinei" în legătură cu procurarea de capitaluri străine diferitelor bănci asociate, mai ales prin intermediul scrisurilor financiare şi al reescontului. Însemna însă totodată şi scoaterea băncilor romîneşti mai mici de sub influenţa directă a capitalului din afară, care de acum nu se va mai putea exercita de cît prin intermediul „Albinei".

Încă înainte de înfiinţarea „Solidarităţii", adunarea conducătorilor băncilor romîneşti iniţiase lupta împotriva concurenţei, împotrivindu-se prin toate mijloacele înfiinţării de noi bănci. Cu timpul, acţiunea aceasta va lua forme tot mai deschise şi mai categorice.

Astfel, în 1910, luînd fiinţă la Lugoj „Societatea Economiilor din Lugoj, Societate pe acţiuni", organul oficial al „Solidarităţii", „Revista Economică" din Sibiu, deschide o campanie puternică contra noii bănci. Se cere „conducătorilor intereselor noastre obşteşti" să pornească o acţiune „energică de extirpare în contra buruienilor sălbatice de felul băncii de mai sus şi al altora[69]. Campania nu se va limita, bineînţeles, numai la articole de presă. „Solidaritatea" avea şi mijloace de presiune directă, aşa că în perioada următoare creării asociaţiei monopoliste nu mai poate lua fiinţă nici o bancă romînească, de cît acolo unde o cereau interesele conducătorilor „Albinei".

Odată cu înfiinţarea uniunii bancare „Solidaritatea", banca „Albina" îşi va consolida şi mai mult poziţiile deţinute anterior. La numai cîteva luni de la întemeierea respectivei uniuni monopoliste, ea îşi dublează capitalul social, care se ridică astfel de la 1.200.000 la 2.400.000 cor. „Albina" ajunge deci cea mai însemnată bancă provincială din Ungaria şi Transilvania[70]. În 1912 ea îşi sporeşte din nou capitalul, pînă la suma de 6.000.000 cor., prin emiterea a 15.000 noi acţiuni[71].

Aceeaşi dezvoltare furtunoasă a operaţiilor bancare în perioada dată o înregistrează şi celelalte instituţii romîneşti de credit. Potrivit bilanţului pe anul 1912, capitalul lor social se ridică la 16.366.956 cor., rezervele

[66] *Ibid.*, p. 357—359.
[67] *Idem*, 1907, IX, p. 449.
[68] *Ibid.*, p. 458.
[69] *Idem*, 1912, XII, p. 197—198.
[70] *Idem*, 1907, IX, p. 101.
[71] *Idem*, 1912, XII, p. 44.

ajung pînă la 5.708.927 cor., depunerile ating cifra de 66.242.818 cor., iar profitul net însumează 2.084.429 cor. Ascensiunea a fost sistată însă odată cu începerea primului război mondial, în timpul căruia activitatea va fi mult redusă în urma moratoriului, pentru ca după terminarea lui să ia un nou avînt, însă acum cu totul pe alte baze.

*

Atît în perioada dezvoltării pașnice a capitalismului, cît și în cea monopolistă, burghezia romînă din Transilvania sporește ca număr și se întărește, cu toate că a fost mereu împinsă pe planul al doilea și frînată în dezvoltarea ei de către burghezo-moșierimea maghiară, deținătoare a puterii politice în stat. Sprijinul ei cel mai puternic l-a constituit țărănimea, mai ales pătura ei îmburghezită, chiaburimea, dar a fost permanent menținută legătura și cu masele care aveau de suportat atît opresiunea socială cît și cea națională. Pătrunderea ideilor socialiste în rîndurile țărănimii romîne sărace a determinat burghezia să afișeze un program politic cu largi revendicări democratice burgheze, dar care — se înțelege de la sine — nu atingea cu nimic rolul ei conducător pe plan politic, și cu atît mai puțin proprietatea. În faza monopolistă a dezvoltării capitalului, interesele burgheziei romînești din Transilvania încep să se împletească din ce în ce mai mult cu cele ale burghezo-moșierimii maghiare. În 1903 scrisurile funciare emise de „Albina" sînt admise și de Banca Austro-Ungară[72], ceea ce a avut ca urmare o masivă pătrundere a capitalului austro-ungar în operațiile bancare romînești. În anul următor, 1904, guvernul de la Budapesta admite oficial aceleași scrisuri funciare ca efecte valabile de depunere la licitațiile publice. Faptul acesta a determinat o creștere însemnată a valorii lor, ceea ce a avut ca imediată urmare întărirea economică a băncilor romînești.

Această împletire de interese se exprimă pe plan politic prin renunțarea la pasivitatea politică și participarea la alegerile dietale. Băncile vor avea de acum înainte un rol însemnat în desfășurarea politicii *Partidului Național Romîn*. Aspirații cu caracter politic au avut băncile și mai înainte. Astfel, încă din 1902 „Revista Economică[73], organul oficial al băncilor romînești, milita pentru dreptul de amestec al institutelor de credit în viața politică. După o lungă perioadă de abținere Partidul Național Romîn participă la alegerile din 1905. E semnificativ faptul că aproape totalitatea deputaților aleși sînt directori, membri în direcțiune sau avocați ai băncilor: Nicolae Oncu, director la „Victoria" din Arad; Iuliu Maniu, avocat la „Patria" din Blaj; Alexandru Vaida Voevod, membru al direcțiunii la „Someșana" și „Auraria"; Nicolae Șerban, membru în direcțiunea băncii „Furnica" din Făgăraș; Gheorghe Popovici, președinte la „Lugojana" și vicepreședinte la „Poporul", amîndouă din Lugoj; Aurel Vlad, director la „Ardeleana" din Orăștie; Vasile Lucaci, președinte la „Rîureana";

[72] *Idem*, 1903, V, p. 301—302.
[73] *Idem*, 1902, IV, p. 309—310.

Vasile Goldiş şi Ştefan Cicio-Pop, în direcţiune la „Victoria" din Arad; la fel alţii[74].

Băncile îşi exercitau influenţa în masa alegătorilor prin intermediul creditelor ce le acordau. Cei mai mulţi dintre alegătorii romîni se recrutau din rîndurile chiaburimii satelor, adică tocmai acea pătură a ţărănimii care era mai strîns legată de bănci. Cum votul se exprima pe faţă, alegătorii trebuiau să fie alături de candidaţii instituţiilor de credit, sub sancţiunea de a nu mai putea obţine credite, sau împrumuturile acordate pînă atunci să fie protestate fără întîrziere.

În aceeaşi situaţie se găseau, de altfel, şi alegătorii romîni de la oraşe, în marea lor majoritate liber-profesionişti, legaţi într-un fel sau altul de băncile din localităţile respective.

Unele publicaţii contemporane au scos în evidenţă influenţa politică sporită a băncilor în preajma izbucnirii primului război mondial. Astfel, se aminteşte cazul băncii „Ardeleana" de la Deva, care a reuşit să monopolizeze pe seama sa cercurile electorale Dobra, Baia de Criş şi Orăştie[75].

De acum înainte nu se mai poate vorbi de o politică a Partidului Naţional Romîn din Transilvania, fără să se ţină seama de interesele şi vederile capitalului bancar. Vestitele tratative de împăciuire din 1910, iniţiate de primul-ministru al Ungariei, Tisza István, în urma presiunilor diplomatice ale guvernului imperial german, au fost purtate din partea partidului Naţional de către Ion Mihu, preşedintele, sau mai bine zis adevăratul stăpîn al băncii „Ardeleana", cea mai importantă bancă romînească din Transilvania, după „Albina" din Sibiu.

Capitalul „Solidarităţii a pătruns apoi şi în Romînia veche, împrejurare care a dus la o împletire a intereselor burgheziei romîneşti de pe ambele versante ale Carpaţilor. Faptul acesta a determinat, în parte, burghezia romînă din Transilvania să susţină lupta maselor populare pentru unitatea naţională. După înfăptuirea unirii această împletire de interese a burgheziei romîneşti de pe întregul teritoriu al Romîniei, va deveni tot evidentă, deşi, în acelaşi timp se vor semnala în sînul ei numeroase contradicţii, care însă pînă la urmă vor fi aplanate, în vederea consolidării poziţiilor cîştigate şi a combaterii luptei revoluţionare a maselor.

РОЛЬ БАНКОВ И УКРЕПЛЕНИИ РУМЫНСКОЙ БУРЖУАЗИИ ТРАНСИЛЬВАНИИ ДО ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

РЕЗЮМЕ

После австро-венгерского соглашения 1867 года румынская буржуазия Трансильвании была оттеснена на второй план и ее развитие задерживалось венгерской буржуазией и венгерскими помещиками.

[74] Lista deputaţilor la V. Păcăţean, *Cartea de Aur*, VIII, Sibiu, 1912, p. 228. Membrii consiliilor de administraţie ale băncilor în *Anuarul Băncilor*, 1905, VII.

[75] Farkas Pál, *o. c.*, p. 36—42.

Поэтому руководящая румынская прослойка, состоявшая в основном из представителей мелкой буржуазии, опираясь на румынские народные массы, приветствовала идеи национально- освободительной борьбы, причем, с целью удержания народных масс, она включила в свою политическую программу и часть их требований. Общая политическая линия, проводимая мелкой буржуазией, основывалась на идее политической пассивности по отношению к венгерскому буржуазно-помещичьему режиму. Верхушка румынской буржуазии, включавшая в себя высшее духовенство двух национальных церквей (православной и грекокатолической), а также и некоторых высших чиновников румынского происхождения, продолжала сотрудничать с будапештским правительством в целях сохранения позиций, завоеванных ими в период австрийского господства.

После заключения двухстороннего соглашения дуализма в 1867 году большая часть представителей мелкой румынской буржуазии, отстраненных от должностей, направляет главную свою деятельность на основание кредитных учреждений. Так, в 1872 году в Сибиу возник банк «Альбина», носивший скорее характер кооперативного объединения, чем банковского. В период экономического либерализма банк „Альбина" развивался довольно медленно. Его сделки были связаны почти исключительно с сельским хозяйством, способствуя формированию румынской аграрной буржуазии. Благодаря прямой поддержке банка „Альбина" в это время основывается большое количество новых банков.

Примерно в 1900 году сельское хозяйство Венгрии и Трансильвании вступает в новый период кризиса, вызванного таможенными препятствиями и конкуренцией зерном со стороны государств восточной Европы. Эксплуатация поместий вследствие этого стала менее выгодной, и многие крупные и средние собственники оказались не в состоянии возвратить полученные ранее займы. Этим положением постарались воспользоваться румынские банки, скупившие целые поместья, чтобы разделить их потом на мелкие участки. Представители буржуазии, стоявшей во главе этих банков, приобретали иногда для себя поместья целиком, что привело к формированию румынских помещиков в Трансильвании. Мелкие участки с помощью банковского кредита перешли в собственность небольшой прослойки зажиточных крестьян, что в дальнейшем содействовало усилению дифференциации внутри трансильванского румынского крестьянства.

Капитализм в Трансильвании вступил в свою монополистическую стадию позже, чем в остальной габсшургской империи. В 1906 году образуется монополистическое общество румынских банков в Трансильвании „Солидаритатя", которые борется против основания новых румынских банков и конкуренции.

В этот период капитал общества „Солидаритатя" проник в Молдавию и Валахию, что привело к переплетению интересов румынской буржуазии по обе стороны Карпат. Этот факт содействовал тому, что румынская буржуазия Трансильвания поддерживала борьбу народных масс за национальное объединение.

LE RÔLE DES BANQUES DANS LA CONSOLIDATION DE LA BOURGEOISIE ROUMAINE DE TRANSYLVANIE JUSQU'À LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

RÉSUMÉ

Après le compromis austro-hongrois de 1867, la bourgeoisie roumaine de Transylvanie se vit refoulée au deuxième plan et freinée dans son développement par la bourgeoisie et les grands propriétaires fonciers hongrois. Il s'ensuivit que la couche dirigeante roumaine, constituée surtout par les représentants de la petite bourgeoisie, embrassa l'idée de la lutte pour la liberation nationale en s'appuyant sur les masses populaires roumaines. A cette fin, elle inscrivit à son programme quelques-unes des revendications de celles-ci. La ligne politique générale de la petite bourgeoisie était fondée sur l'idée de la passivité politique envers le régime bourgeois-féodal hongrois. Les dirigeants de la bourgeoisie roumaine, formée pour la plupart par les prélats des deux églises nationales (ortodoxe et uniate) et par quelques functionnaires supérieurs d'origine roumaine, collaboreront cependant avec le gouvernement de Budapest, afin de maintenir les positions qu'ils avaient acquises pendant la période de la domination autrichienne.

En 1867, après la ratification du dualisme, la plupart des représentants de la petite bourgeoisie roumaine ayant dû quitter leurs fonctions, leur activité se dirigea surtout vers la création d'instituts de crédit. En 1872 est créée la banque „Albina" de Sibiu, qui comporte plutôt le caractère d'une association coopératiste que celui de banque. Durant la période du libéralisme économique, la banque „Albina" se développa assez difficilements. Dans ses affaires elle visait presque exclusivement l'agriculture et soutenait la constitution d'une bourgeoisie agraire roumaine. Beaucoup de nouvelles banques seront crées à cette période, nombre d'entre elles avec l'appui direct de la banque „Albina".

Vers 1900, l'agriculture entre, en Hongrie et en Transylvanie, dans une période de crisé, due aux barrières douanières et à la concurrence des céréales provenant des pays d'Europe orientale. De ce fait, l'exploitation des grands domaines devient moins rentable, et beaucoup de propriétaires, grands et moyens, se voient dans l'impossibilité de rendre les emprunts contractés. Les banques roumaines profitèrent elles aussi de cette circonstance pour acheter des propriétés qu'elles firent ensuite parceller. La bourgeoisie qui dirigeait ces banques se rendit, dans nombre de cas, propriétaire de domaines entiers, fait qui aboutit à la formation des grands domaines fonciers roumains en Transylvanie. Moyennant le crédit bancaire, les paysans aisés achetèrent de petites parcelles, ce qui accusera davantage encore la différenciation de la paysannerie roumaine de Transylvanie.

La phase monopoleuse du capitalisme apparaît en Transylvanie plus tard que dans le reste de l'empire habsbourgique. En 1906 est crée l'association monopoleuse des banques roumaines de Transylvanie, „Solidaritatea", qui agira contre la création de nouvelles banques roumaines, contre toute concurrence.

C'est à cette période que le capital de „Solidaritatea" pénétra aussi dans l'ancienne Roumanie, fait qui acheva à unir les intérêts de la bourgeoisie des deux versants des Carpathes. C'est ce qui déterminera, en partie, la bourgeoisie roumaine de Transylvanie à soutenir la lutte des masses populaires pour l'unité nationale.

MANIFESTĂRI ALE CRIZEI ECONOMICE DIN 1929—1933 ÎN REGIUNEA CLUJ*

DE

C. SZABÓ

Istoriografia noastră marxistă cunoaşte pînă în prezent numeroase lucrări consacrate crizei economice din 1929—1933 în Romînia[1].

Studiul de faţă îşi propune să scoată în evidenţă consecinţele economice concrete ale acestei crize, pentru economia regiunii Cluj, şi în primul rînd pentru producţia industrială. Ne-au preocupat mai îndeaproape probleme ca: centralizarea capitalurilor în urma expansiunii marilor întreprinderi, extinderea sistemului cartelurilor şi al monopolismului industrial, precum şi intensificarea pătrunderii capitalului străin în economia regiunii.

Abordarea unor astfel de probleme contribuie la elucidarea pe plan local a unui tablou mai concret despre criza economică generală din 1929—1933, putînd servi ca material de bază pentru o viitoare sinteză a perioadei respective.

IZBUCNIREA CRIZEI ECONOMICE ŞI PROPORŢIILE EI

Congresul al V-lea al P.C.R. a subliniat că împletirea crizei financiare şi industriale cu o puternică criză agrară, a creat în anii 1929—1933 o situaţie extrem de gravă pentru economia Romîniei[2]. Într-adevăr, deşi

---

* Se înţelege teritoriul care formează actuala regiune Cluj.

[1] Amintim aici numai cîteva din aceste lucrări: N. Marcu, *Unele aspecte ale crizei economice din 1929—1933 în industria şi agricultura Romîniei*, în *Probleme economice*, 1956, nr. 2, p. 47—60; V. Axenciuc — A. Oprea, *Criza economică din industria Romîniei, în Lupta de clasă, 1959*, nr. 5, p. 63—77; S. Fuchs, *Situaţia industriei forestiere şi luptele muncitorilor forestieri la începutul crizei economice din 1929*, în *Studii şi materiale de istorie contemporană*, vol. I, 1956, p. 1009—1055; T. Necşa, *Date privind situaţia clasei muncitoare din Romînia în perioada crizei economice din 1929—1933*, în *Studii*, 1956, nr. 1, p. 107—123; P. G. Nicolau, *Aspecte din problema împrumuturilor de stat din anii 1928—1931*, în *Studii şi referate privind istoria Romîniei*, Edit. Acad. R.P.R., Buc., 1954, partea a II-a, p. 1677—1694.

[2] *Documente din istoria P.C.R.*, ESPLP, Buc., 1953, p. 120—121.

anul 1929 marchează abia începuturile crizei, jumătate din uzinele, fabricile şi exploatările capitaliste îşi încheie în acest an bilanţurile cu pierderi serioase: în industria minieră, forestieră, chimică şi alimentară 50% din întreprinderi sînt deficitare, iar în ramura pielărie-încălţăminte circa 33%[3].

Situaţia industriei din Transilvania în acelaşi an 1929 se încadrează întru totul în tabloul prezentat mai înainte. Din cele 435 întreprinderi industriale existente aci, 186 (42,5%) reprezintă bilanţuri deficitare, iar restul de 249 realizează beneficii minime. Redăm, după o publicaţie a vremii, cîteva cifre semnificative în această privinţă[4] (vezi tabelul).

Situaţia întreprinderilor industriale transilvănene în anul 1929

Întreprinderi industriale existente	Capital social	Rezerve	Beneficiu sau pierderi	Coef. mediu de rentab. sau pierderi
	în milioane lei			
Active : 249	3000	1600	+400	+9%
Deficitare : 186	670	96	−252	−32%

Din datele prezentate rezultă că primului val al crizei i-au rezistat întreprinderile mai mari, ce dispuneau de rezerve considerabile de capital, deşi rentabilitatea lor a scăzut simţitor. În schimb, întreprinderile mai mici au suferit pierderi enorme, nemaiîntîlnite pînă atunci.

Puternicele zguduiri provocate de criză au făcut ca marea majoritate a întreprinderilor industriale mici şi mijlocii din reg. Cluj să-şi înceteze activitatea, temporar sau definitiv, iar numărul întreprinderilor ce se declară insolvabile să crească de la an la an. În perioada 1929—1933, procentul întreprinderilor industriale falimentare variază în această regiune — în diferite ramuri de producţie — între 50—90%. În tabelul ce urmează redăm statistica întreprinderilor industriale care şi-au încetat definitiv activitatea în perioada crizei economice din 1929—1933[5].

Statistica întreprinderilor care şi-au încetat definitiv activitatea în anii 1929—1933

Ramura industr.	Nr. întrepr. falimentare	% faţă de nr. într. din ramură	Capital invest. (mil. lei)	Forţa motrică (C.P.)	Lucrători concediaţi în urma faliment.
Metalurgică	17	68	96,0	415	685
Textile	9	90	25,0	333	521
Pielărie	7	73	8,7	168	214
Lemn	8	42	13,4	337	294
Poligrafică	9	53	25,5	76	270
Alte ramuri	22	—	108,5	1196	661
Total	72	—	277,1	2525	2645

[3] *Consum*, Cluj, 1930, nr. 16, p. 4.

[4] *Ibid.*

[5] Cifrele au fost obţinute prin compararea datelor volumelor pe 1928 şi 1934 ale *Indicatorului industriei romîneşti*. S-au considerat întreprinderile cu o forţă motrică de peste 5 c. p. sau cu peste 10 muncitori angajaţi.

Agravarea situației economice generale se răsfrînge desigur și asupra comerțului local. În anul 1929 întreprinderile comerciale se închid cu zecile. Însăși conducerea Camerei de comerț și industrie din Cluj arată (1930) că în rîndurile comercianților ce cad în raza ei de acțiune, falimentele și panica cresc din lună în lună, mai ales din cauza dobînzii bancare extrem de ridicate (18—25%), a lipsei de credite și ca urmare a scumpirii transportului de mărfuri pe căile ferate[6].

Criza de consum determină un număr tot mai mare de firme industriale și comerciale să declare faliment. Astfel numai la fostul tribunal al județului Cluj s-au înregistrat în anii 1929—1933 peste 400 cereri de faliment, prezentate de firme individuale și colective din sectorul industriei și comerțului, ceea ce reprezintă circa 25% din totalitatea firmelor existente în județ[7]. Eșalonate pe anii de criză, aceste cereri se grupează în felul următor[8]:

Numărul cererilor de faliment depuse la Tribunalul din Cluj

Anii	1929	1930	1931	1932	1933	Total
Cereri de faliment	113	102	100	82	26	423

Alături de falimentele în masă, creșterea vertiginoasă a incendiilor provocate cu intenție, ca de altfel și sporirea numărului de sinucideri, reflectă de asemenea un simptom elocvent al efectelor grave datorate primului val al crizei. Societățile de asigurare din fostele județe Cluj, Someș, Sălaj, Năsăud și Turda arătau că în anul 1929 au suferit daune considerabile în sectorul incendiilor, ca urmare a autoincendierilor provocate de clientelă pentru a obține primele de despăgubire[9]. Ca urmare a situației create în 1929—1933, societățile de asigurare din Cluj sînt nevoite să renunțe — parțial sau integral — la plata dividentelor pe acțiuni. Astfel, pe cînd marile societăți de asigurare din București au plătit chiar și în anii crizei un divident anual de 10—12%, societățile de această natură din orașul Cluj ori nu plăteau nimic, ori plăteau cel mult 5—7%[10].

În sfera bancară criza financiară și de credit se resimte foarte slab în anul 1929: băncile din Cluj mai acordă credite destul de însemnate și volumul operațiunilor lor nu înregistrează încă o scădere efectivă. Potrivit datelor de care dispunem, majoritatea băncilor din localitate își măresc în 1929 capitalul social, în scopul lărgirii operațiunilor proiectate pentru

[6] Arh. Stat. Cluj, Procesele verbale ale comit. de direcție al Camerei de comerț și industrie din Cluj, 1930, vol. IX, fila 160—164.

[7] Evaluarea a fost făcută cu aproximație, după Registrul alfabetic al firmelor din Arh. Sfat. Pop. al orașului Cluj.

[8] Arh. Tribunalului oraș. Cluj, Registrele generale ale fostului tribunal al județului Cluj, rubrica falimente.

[9] Arh. Stat. Cluj, Proc. verb. ale cons. de admin. al Cam. de com. și ind. Cluj, 1930, vol. IX, f. 182.

[10] *Consum*, 1933, nr. 31, p. 5.

viitor; la băncile mai importante această mărire are loc în proporţii de 80—100%[11].

Evenimentele intervenite în anii 1930—1933 nu au justificat însă aşteptările băncilor din Cluj. Dimpotrivă, desfăşurarea în întindere şi adîncime a crizei, cu efecte din ce în ce mai nefaste, provoacă şi în cazul acestor instituţii capitaliste dificultăţi necunoscute înainte. În perioada 1930—1933 multe din băncile clujene sînt nevoite să renunţe la plata dividendelor; mai mult, pentru a-şi putea acoperi pierderile, ele recurg la reducerea capitalului social. Criza financiară este şi mai aspru resimţită de băncile mijlocii şi mici, care în parte dau faliment, iar în rest caută să fuzioneze cu băncile mai puternice[12], fenomen specific economiei capitaliste într-o astfel de situaţie.

Beneficiul bancar net de asemenea scade în mod brusc. Pentru exemplificare, redăm cazul a două bănci din Cluj. Prima — o bancă puternică, cu largi interese în industria transilvăneană, iar cealaltă cu capital mai mic, avînd cu precădere clientelă ţărănească[13].

	Beneficiu (în mii lei)				
	1929	1930	1931	1932	1933
Banca Centrală pt. Ind. şi Com. S.A.	9200	8832	4024	140	58
Banca „Economul" S.A.	1925	2478	1597	76	8

Începînd cu anul 1931, majoritatea băncilor din oraşul Cluj afectează în întregime beneficiile pentru completarea fondurilor de rezervă, în nădejdea disperată de a supravieţui viitoarelor pierderi posibile. Cu excepţia cîtorva bănci mai mari, băncile din regiunea Cluj suspendă creditarea atît a firmelor industriale şi comerciale, cît şi a agricultorilor[14].

In afară de cauzele generale, izvorîte din împrejurările grave ale crizei financiare pe plan intern şi internaţional, cauzele concrete, imediate, ale rapidei decăderi a acestor bănci rezidă pe de o parte în legiferarea concordatului preventiv care a pus la adăpost firmele de creditorii lor bancari pe o perioadă de ani de zile, reîncasarea creditelor acordate de bănci devenind astfel foarte mult îngreunată, iar pe de altă parte în legea conversiunii datoriilor agricole, care, deşi pentru scurt timp, a împiedicat băncile să-şi retragă creditele din sfera agriculturii. Împrejurarea din urmă a creat dificultăţi acute băncilor transilvănene, deoarece majoritatea clientelei o forma în vremea aceasta ţărănimea[15]. Creditele acordate fiind astfel imobilizate, iar deponentul alarmat cerînd retragerea, băncile din Cluj au putut evita falimentul total doar cu preţul sacrificării bene-

[11] *Idem*, 1929, nr. 1, p. 11; nr. 26, p. 6; nr. 44, p. 9; nr. 48, p. 4.

[12] *Idem*, 1929, nr. 2, p. 3.

[13] *Revista Economică*, Sibiu, 1930, p. 76, 78; 1931, p. 57, 60; 1932, p. 107, 140; 1933, p. 111, 134; 1934, p. 78, 112.

[14] Arh. Stat. Cluj, Proc. verb. ale cons. de adm. al Cam. de com. şi ind. Cluj, 1930, vol. IX, f. 180.

[15] V. Slăvescu, *Politica bancară a Romîniei şi depresiunea economică mondială*, Buc., 1932, p. 16, şi *Revista Economică*, Sibiu, 1932, p. 17.

ficiilor, şi în unele cazuri chiar cu preţul pierderii parţiale a capitalurilor de bază.

Pericolul falimentului a determinat capitalul bancar să pornească o campanie înverşunată pentru recîştigarea fondurilor plasate, şi pe cît posibil, a beneficiilor. Ţinta principală o constituie ţărănimea. Pauperizarea cronică a ţărănimii muncitoare din Romînia a fost serios agravată în anii 1929—1933 de scăderea enormă şi bruscă a preţurilor la produsele agricole, ceea ce a redus foarte mult posibilităţile acestei pături agrare de a face faţă datoriilor contractate faţă de bănci, datorii devenite imposibil de suportat în urma jafului fără limită practicat de capitalul bancar prin dobînzile cămătăreşti extrem de ridicate.

Conversiunea datoriilor agricole, care după expresia unui cercetător al problemei „a avut drept scop să menţină în viaţă pe debitori pentru îndestularea creditorilor"[16], nu a uşurat cu nimic situaţia ţărănimii, deoarece în locul vechilor obligaţii ea introducea doar îndatoriri ale ţăranilor faţă de stat. În această privinţă, este caracteristică metoda prin care statul burghezo-moşieresc romîn a căutat să şantajeze ţărănimea, pentru a o împiedica să răsufle o clipă în scurtul răgaz oferit sub multiple condiţii. După cum se ştie, odată cu adoptarea legii conversiunii, presa a publicat şi declaraţia Băncii Naţionale a Romîniei, care sublinia că va sprijini numai pe acei agricultori care nu se vor folosi de condiţiile create de această lege[17]. Cu toate acestea, ţărănimea transilvăneană întră în conversiune, mai ales pătura săracă, căutînd să scape măcar temporar de urmărirea judecătorească[18] impusă de băncile creditoare.

Asemenea celorlalte bănci din ţară, în anul 1932 băncile din Cluj — prin organizaţiile lor reprezentative[19] — dezlănţuie şi ele o largă campanie pentru a obţine abrogarea legii conversiunii, care amîna pe un anumit termen recuperarea sumelor împrumutate ţărănimii. În acest sens, între cele trei sindicate bancare din Transilvania a existat o unitate perfectă de acţiune[20]. Astfel, congresul băncilor romîneşti din această parte a ţării, convocat la Cluj de sindicatul bancar „Solidaritatea", în ianuarie 1932, îşi propune ca sarcină principală lupta contra legii conversiunii[21]. În primăvara anului 1933 „Solidaritatea" iniţiază demersuri la guvern şi intervine în senat — prin reprezentanţii săi — pentru obţinerea a noi şi noi privilegii în sectorul bancar, în cadrul legii pentru reglementarea datoriilor agricole şi urbane care anulează prevederile principale ale conversiunii[22].

---

[16] N. Marcu, *o. c.*, p. 60.

[17] *Consum*, 1932, nr. 26, p. 16.

[18] *Idem*, 1932, nr. 3, p. 9. În conversiune intră în Transilvania 63.000 ha de pămînt, cu o datorie de 322 milioane lei, din care 160 milioane cad asupra proprietăţilor sub 5 ha.

[19] *Revista Economică*, Sibiu, 1931, p. 291. Băncile transilvănene se încadrau în trei organizaţii: cele romîneşti în „Solidaritatea", cele maghiare în „Sindicatul băncilor ardelene" şi cele germane în „Revizions-Verband".

[20] *Consum*, 1932, nr. 3, p. 9.

[21] *Revista Economică*, Sibiu, 1932, p. 17.

[22] Arh. Stat. Cluj, fond. „Banca Centrală pentru industrie şi comerţ S. A. Cluj", dos. 301/3; raportul din 12.X.1933 al comit. de direcţie, nepag.

Organizațiile bancare reclamă demagogic chipurile „nejusta" politică financiară a guvernelor aflate la cîrma țării, adevărul este însă cu totul altul: marele capital bancar era efectiv sprijinit de guvernarea reacționară, atît pe cale legislativă, cît și prin subvențiile enorme, căci — lucru azi deplin stabilit — în ciuda situației economice dezastruoase, guvernele reacționare din anii crizei au acordat sume uriașe, sub diverse forme, băncilor importante aflate pe punctul de a da faliment[23]. Astfel, de exemplu, în anul 1931, guvernul hotărăște să acopere capitalul necesar Băncii Agriculturii Romînești din încasările rezultate în urma aplicării timbrului de aviație pe consumul de pîine[24]. Iată unul din fenomenele caracteristice capitalismului monopolist de stat, sistem ce s-a consolidat în mod deosebit în Romînia anilor de criză 1929—1933.

Unele din marile bănci clujene au fost ajutate în anii crizei de Banca Națională a Romîniei, iar altele au fost sprijinite de marile bănci din Budapesta, cointeresate în sfera bancară și industrială din Transilvania[25]. Colaborarea strînsă dintre bancherii de diferite naționalități arată însă că, în ciuda concurenței, între reprezentanții capitalului bancar romîn și maghiar din Transilvania a existat o cooperare strînsă în lupta dusă pentru interesele generale ale băncilor transilvănene[26], pentru ieșirea din criză pe spinarea oamenilor muncii romîni și maghiari.

Crizei i-au supraviețuit acele bănci din Cluj, care erau efectiv sprijinite cu capital de stat sau cu capital bancar străin. Acestea, desigur, erau băncile mai mari. Băncile mai mici au dat faliment cu zecile. Sindicatul băncilor transilvănene, care la începutul crizei număra 89 de instituții financiare asociate, în anul 1931 ajunge să numere doar 60 de bănci membre, restul fiind măturate de furtuna provocată de criză[27]. Ca și în domeniul industrial, și în sfera bancară criza determină o centralizare rapidă a capitalurilor, deci întărirea marelui capital bancar pe seama băncilor mai mici, intrate în faliment sau în fuziune.

Criza economică-financiară a adus cu sine o scădere rapidă a nivelului de trai al oamenilor muncii. Consecințele crizei sînt resimțite de muncitorimea din Cluj încă în anul 1929. In primele săptămîni ale acestui an, muncitorii din raza Inspectoratului muncii Cluj denunță contractele colective, cerînd sporirea salariilor cu 20—100%[28]. Dar, reacționînd, chiar în această perioadă capitaliștii locali luptă pentru intensificarea exploatării, cerînd abrogarea legii care a introdus munca de opt ore, sub pretextul că

---

[23] I. Munteanu, Gh. Matei, *Aspecte ale dezvoltării capitalismului monopolist în Romînia*, ESPLP, Buc., 1957, p. 60.

[24] *Consum*, 1931, nr. 33, p. 5.

[25] *Idem*, 1930, nr. 12, p. 4; 1933, nr. 17, p. 4. Aceste bănci au fost: „Pesti Magyar Kereskedelmi Bank", „Magyar Altalános Hitelbank", „Angol-Magyar Bank" etc.

[26] *Idem*, 1933, nr. 16, p. 11. Astfel, în consiliile de administrație ale băncilor maghiare din Cluj găsim o serie de afaceriști și politicieni romîni, iar în conducerea băncilor romînești figurează la fel reprezentanți de seamă ai marii moșierimi maghiare din Transilvania.

[27] Arh. Stat. Cluj, fond „Uniunea Bancară", dos. 311—312; raportul din 22.X.1931 al cons. de admin. al băncii, p. 2 și *Consum*, 1932, nr. 3, p. 9.

[28] *Consum*, 1929, nr. C, p. 12.

ea nu permite industriei să țină pas cu concurența producătorilor din străinătate[29].

Pentru muncitorii din orașul Cluj, anul 1929 înseamnă și primele concedieri în masă. La sfîrșitul anului respectiv, numărul șomerilor se cifrează deja în mii. Ministerul Muncii a acordat pentru perioada de iarnă 1929—1930, drept „ajutor" șomerilor din Cluj, suma infimă de 100.000 lei, care a fost împărțită sub forma de mîncare gătită la restaurantul din gara orașului, o masă valorînd 15 lei. Bonurile au fost însă epuizate într-un termen de trei săptămîni, deoarece numărul șomerilor creștea din zi în zi. Inspectoratul muncii a apelat la ajutorul Camerei de comerț și industrie și al altor instituții, chemîndu-le să contribuie la ajutorarea șomerilor[30]. Camera de Comerț din Cluj refuză însă să ajute pe șomeri, afirmînd că „industria și comerțul jertfește după putință pentru îngrijirea șomerilor, însă nu mai poate suporta noi sarcini"[31]. Organizațiile patronilor din Cluj, în frunte cu Camera de comerț și industrie au dus o luptă intensă contra proiectului de lege pentru îngrijirea șomerilor, obținînd tot succesul[32].

Criza economică din 1929—1933 a adîncit și mai accentuat contradicțiile dintre muncitori și capitaliști. Exploatarea nemiloasă, încercările patronilor de a ieși din criză pe seama salariaților, au determinat muncitorimea din Cluj ca în anii crizei să pornească la o serie de acțiuni energice, pentru apărarea drepturilor elementare ale celor ce muncesc. Luptele eroice, mai ales în anii 1932—1933, ale muncitorimii de aci, au constituit momente importante ale ofensivei generale a clasei muncitoare din țara noastră, desfășurată sub conducerea partidului comunist pentru ieșirea pe cale revoluționară din criza economică[33]. Analiza concretă a acestor acțiuni de luptă nu se cuprinde în lucrarea de față[34].

CRIZA ÎN PRINCIPALELE RAMURI INDUSTRIALE

În regiunea Cluj, ca și în restul țării, drasticele efecte ale crizei sînt resimțite mai întîi în ramurile industriei producătoare de bunuri de larg consum.

Industria morăritului, în anii crizei din 1929—1933 se găsește într-o situație foare critică. Dau faliment întreprinderile mici și mijlocii, mai ales

[29] *Ibid.*

[30] Arh. Stat. Cluj, Proc. verb. al cons. de admin. al Cam. de com. și ind. Cluj, 1930, vol. VII, f. 39.

[31] Arh. Stat. Cluj, Proc. ver. al cons. de admin. al Cam. de com. și ind. Cluj din 12.XII.1932, nepag. Din raportul secției industriale a Camerei.

[32] *Ibid.*

[33] E. Popa, P. Bojan, L. Fodor, *Luptele muncitorilor ceferiști din Cluj în 1933*, în *Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, 1958, nr. 1, p. 22—37 și F. Pîrcălab, *Greva muncitorilor de la uzinele „Dermata" — Cluj din 1932*, în aceeași publicație nr. 1/1960, p. 107—125.

[34] În afară de studiile mai sus amintite, sînt în curs de pregătire și apariție o serie de lucrări consacrate mișcării muncitorești din regiunea Cluj.

în urma faptului că morile mari — pierzînd pieţele de export — au acaparat rapid piaţa locală, de altfel foarte redusă[35].

Scăderea consumului de tutun, determină fabrica de ţigări din Cluj — una din cele mai vechi şi mai mari din ţară[36] — să-şi reducă producţia cu 50—60% sub capacitatea ei[37]; ca urmare sînt concediaţi circa 40% din lucrători[38].

Industria băuturilor alcoolice era reprezentată în regiunea Cluj în primul rînd de „Ursus" — Fabricile de Bere Unite din Cluj şi Turda, cărora le aparţinea a cincea parte a producţiei de bere din Transilvania. În urma scăderii consumului, în anii crizei majoritatea fabricilor de bere din Transilvania au cerut concordat preventiv sau reducerea capitalului social. Fabrica „Ursus" reduce capitalul social cu 50%, de la 70 la 35 milioane lei[39]. Fabrica reduce totodată şi producţia, vînzînd monopolul desfacerii berei în judeţul Cluj întreprinderii „Dreher şi Hagemacher" din Oradea[40]. În cursul celor cinci ani de criză, fabricile „Ursus" şi-au redus producţia în total cu 86%[41].

Alături de industria alimentară, şi în industria uşoară asistăm la o îngustare nemaiîntîlnită a producţiei.

Subconsumul agravat şi falimentul marilor instituţii de credit şi de comerţ din Berlin şi Viena, cointeresate în industria pielăriei din Romînia[42], au constituit una din cauzele principale de ruinare şi faliment pentru majoritatea fabricilor de piele şi încălţăminte existente în Transilvania. Criza din industria pielăriei a fost agravată, în acelaşi timp, şi de dumpingul practicat de uzinele „Dermata" din Cluj[43].

Uzinele „Dermata", cea mai mare fabrică de încălţăminte din ţară, fiind sprijinită prin intermediul Băncii de Credit de către „Österreichische Kreditanstalt für Handel und Gewerbe", a rezistat relativ uşor încercărilor din anii de criză, reuşind chiar să-şi ridice capitalul social de la 40 la 80 milioane lei, adică cu 100%[44]. Datorită situaţiei privilegiate, de monopol, pe care şi-a creat-o în industria de pielărie din Romînia, uzinele „Dermata" a ieşit întărită din zguduirile crizei[45]. Fără să reducă în mod simţitor

---

[35] *Consum*, 1933, nr. 30, p. 14.

[36] Arh. Fabricii de ţigarete, I.I.S. Cluj, *Monografia întreprinderii*, 1958, p. 1 (text dactilografiat). Fabrica a fost înfiinţată în 1851. Din anul 1920 aparţinea Regiei Monopolurilor Statului (RMS).

[37] *Ibid.*, p. 3. S-a produs faţă de capacitate: tutun tăiat 52%, ţigarete 44%, ţigări de foi 60% şi cărticele 2%.

[38] *Ibid.*, p. 8. Numărul salariaţilor: 1929 = 1.115; 1930 = 1.108; 1931 = 1.015; 1932 = 701; 1934 = 684.

[39] *Consum*, 1933, nr. 9, p. 16.

[40] Arh. I.I.S. „Inainte", fabrică de bere Cluj, *Monografia întreprinderii*, 1958, p. 9. (text dactilografiat).

[41] *Idem*, Doc. 1/1935, Istoricul fabricii „Ursus", p. 7. Iată dinamica producţiei fabricii în mii de hectolitri) în anii crizei: 1928 = 56; 1929 = 38; 1930 = 25; 1931 = 15; 1932 = 10; 1933 = 8.

[42] *Piele şi Ghete*, Cluj, nr. 20, p. 1. Este vorba în primul rînd de societăţile „Fraţii Beck" din Berlin şi „Bodenkreditanstalt" din Viena.

[43] *Consum*, 1930, nr. 28, p. 16.

[44] *Idem*, 1930, nr. 23, p. 2.

[45] Cf. capitolul următor.

producția, uzinele și-au menținut o rentabilitate relativ ridicată, în tot decursul crizei. Iată cîteva date care ilustrează dinamica producției și rezultatele financiare ale acestei întreprinderi în anii 1929—1933[46]:

Situația uzinelor „Dermata" în perioada crizei economice

Anul	Producția			Rezultate financiare	
	talpă (tone)	piei (mii fuse)	încălțăminte (mii perechi)	beneficiu net[46a] (milioane lei)	rentabilitate (%)
1929	991	3712	148	12	16,3
1931	930	3789	491	9	8,0
1933	835	3497	392	10	7,7

Reducerea beneficiului în anii crizei, ilustrată prin datele de mai sus, se datora în primul rînd scăderilor temporare de prețuri (dumping), care aveau ca scop înlăturarea concurenței dinăuntrul ramurei respective de producție.

Dinamica salariaților (muncitori) angajați la „Dermata" în perioada studiată, marcînd o creștere de vreo 20% a acestora, cu excepția anului 1932, cînd efectivul de muncitori a fost redus de la 1.361 la 834, deci cu 39%[47], ilustrează pozitiv modul în care marile întreprinderi capitaliste au profitat de anii de criză pentru a înlătura din producție elementele cele mai conștiente ale muncitorimii, ceea ce va rezulta și mai clar din datele prezentate de noi mai departe. Concedierea în masă a muncitorilor în anul 1932 a provocat izbucnirea unei greve de mare amploare, condusă de P.C.R., care a putut fi înfrîntă numai prin intervenția jandarmeriei și a armatei[48].

---

[46] Arh. I.I.S. „Fabrica de pielărie și încălțăminte Cluj", fond. „Dermata", reg. proc. verb. ale direcțiunii și cons. de admin. Din bilanțurile pe anii 1929—1933. Și *Monografia întreprinderii*, 1958, p. 12 (text dactilografiat).

[46a] Neavînd la dispoziție surse mai autentice, am recurs la cifrele de beneficiu publicate în bilanțurile întreprinderii. Desigur, aceste date sînt departe de a fi reale și ele trebuie tratate cu mari rezerve, mai ales din cauza evaziunii fiscale ce caracterizează întreprinderile capitaliste. Însuși economistul burghez V. Madgearu subliniază caracterul fals al unor asemenea bilanțuri. „Nu se poate aprecia rentabilitatea industriei — arată acesta — numai după beneficiul net arătat în bilanțurile anuale... In situația dată tendința de evaziune fiscală este atît de însemnată, încît aprecierea rezultatelor financiare ale întreprinderilor industriale exclusiv în funcție de cifra beneficiului net din bilanțurile anuale publicate, ar duce la concluzii greșite" (V. D. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, Buc., 1940, p. 165). Astfel, în timp ce uzinele „Dermata" indică în bilanțurile anilor de criză un beneficiu net de 10—12 milioane, presa afirmă că profitul real net al acestora în anul 1932 a fost de aproape 50 milioane lei (*Piele și Ghete*, 1933, nr. 18, p. 2). Avînd în vedere că în anul 1932 uzinele „Dermata" dețineau aproape toată piața internă (cf. capitolul următor), credem că cifra publicată de presă este mult mai aproape de realitate.

[47] Arh. I.I.S. „Fabrica de pielărie și încălțăminte Cluj", fond. „Dermata", dos. XVI, doc. nr. 3/1930, dos. 12/a, doc. nr. 8/1933 și dos. *Planificare*, 1931—1932, anexa statistică.

[48] *Exploatarea capitalistă la Dermata*, ESPLP, 1954, p. 176 și F. Pîrcălab, *o. c.*

În celelalte ramuri ale industriei uşoare reprezentate în regiunea Cluj, consecinţele crizei economice s-au resimţit cu toată asprimea. În sectorul de sticlărie şi ceramică, cele două întreprinderi mari existente au supravieţuit crizei cu preţul unor pierderi enorme în anii 1930—1932. La fabrica de sticlărie din Turda producţia acoperea doar 50% din capacitatea reală[49], iar la „Iris S. A." din Cluj — cea mai mare fabrică de porţelan din ţară — capitalul social se reduce de la 12 la 2,4 milioane lei (cu 80%)[50], ca urmare a pierderilor suferite în perioada 1930—1931, care însumează 8,9 milioane lei[51]. În cazul acestei din urmă întreprinderi, producţia scade în decursul crizei cu circa 70%[52].

O situaţie asemănătoare regăsim şi în industria materialelor de construcţii şi în cea forestieră. Lipsind aproape total construcţiile interne şi exportul, activitatea în aceste ramuri scade în anii crizei în mod catastrofal. La Fabrica de ciment din Turda, una din cele mai mari, se lucra 6 ore pe zi, iar volumul producţiei a scăzut cu 38%[53]. În privinţa situaţiei industriei forestiere din regiune, este caracteristică soarta „Întreprinderilor Forestiere Romîne S. A." din Cluj, care în anii 1930—1931 au suferit pierderi globale de 45,4 milioane lei. Societatea a fost obligată să-şi reducă în două rînduri capitalul social: capitalul iniţial, de 65 milioane lei, în 1933 se cifrează abia la 39 milioane lei[54].

În ramura industriei chimice au dat faliment o serie de întreprinderi de mai mică importanţă, ca de exemplu la Cluj: „Fabrica de săpun mineral", fabricile „Cristal", „Hermes", „Luxor", „Venus", „Vulcan„ etc.[55]. Singura întreprindere din ramură cu rentabilitatea şi dezvoltarea în general asigurate în anii crizei, a fost fabrica din Ocna Mureşului-Turda a „Uzinelor Solvay din Romînia" (produse de sodiu şi calciu). Aparţinînd unui grup capitalist străin, această fabrică dispunea de capitaluri enorme (peste 430 milioane lei), ceea ce i-a permis să-şi sporească forţa instalată de la 3.670 la 7.165 cai putere, adică cu aproape 100%[56]. Dar, cu toate acestea, beneficiul net şi în cazul dat scade de la 34 milioane (1929) la 20 milioane lei (1933), respectiv rentabilitatea de la circa 8% la aproximativ 5%[57].

---

[49] Arh. Direcţiei regionale de statistică Cluj, *Monografia I.I.S. Fabrica de sticlărie Turda*, 1958, p. 2 (text dactilografiat).

[50] *Consum*, 1932, nr. 52, p. 19.

[51] Arh. I.I.S. „Porţelanul" Cluj, Dosar privind istoricul întreprinderii. Din proc. verb al adunării generale ordinare al acţionarilor din 7. VII. 1932, ai S.A.R. „Iris", nepag.

[52] Arh. Dir. reg. de statistică Cluj, *Monografia I.I.S. Porţelanul*, Cluj, 1958, p. 2 (text dactilografiat). Producţia de porţelan, şamot, sobe de teracotă etc., prezintă următoarea dinamică (în sute de tone): 1929 = 21,2; 1930 = 20,6; 1931 = 6,2; 1932 = 6,3; 1933 = 8,6.

[53] Arh. Dir. reg. de statistică Cluj, *Monografia I.I.S. „Victoria Socialistă"* fabrică de ciment Turda, 1958, p. 4 (text dactilografiat). Iată producţia de ciment (în mii tone): 1930 = 85,4; 1931 = 55,0; 1932 = 53,4; 1933 = 68,2.

[54] *Consum*, 1932, nr. 19, p. 13.

[55] După *Indicatorul industriei romîneşti*, volumele pe anii 1928 şi 1934.

[56] *Idem*, 1928, p. 313, 1934, p. 277.

[57] Arh. Stat. Aiud, fond. „Uzinele de produse sodice I.I.S. Ocna-Mureş, dos. 372/1933, f. 1 şi dos 292/1929, f. 70.

Amploarea crizei industriale în regiunea Cluj este grăitor ilustrată şi de scăderea utilizării energiei electrice în întreprinderi. Consumul anual minim de energie electrică, prevăzut de Uzinele Electrice—Cluj pentru nevoile oraşului (inclusiv industria) a fost de 10.000.000 Kwh. Ori, în anii 1932—1933, acest consum scade la 5.000.000 Kwh, deşi S. A. „Şorecani", care furniza curent prin termocentrala de la Aghireş, a redus simţitor preţul energiei electrice. Scăderea bruscă a consumului în ramura analizată aci se datora exclusiv crizei industriale, deoarece energia electrică utilizată de populaţie a rămas cantitativ aproape constantă[58].

Tot atît de semnificativă este şi scăderea volumului de gaz metan, furnizat de şantierul „Sărmăşel" al Societăţii Naţionale de Gaz Metan, marilor întreprinderi industriale din Turda, Cîmpia-Turzii. În anul 1932, el constituie 45% faţă de nivelul dinainte de criză[59].

Criza economică din 1929—1933 pătrunde încă de la început şi în industria grea din regiunea Cluj. În sectorul mineritului ea a avut consecinţe deosebit de grave; cele mai multe întreprinderi miniere, în loc să progreseze, abia şi-au putut menţine exploatările în stare de funcţionare. Şomajul, în primul rînd, a atins proporţii foarte mari. Doar minele din Aghireş ale S. A. „Minele de cărbuni din Ardeal" s-au putut într-o oarecare măsură dezvolta, datorită consumului ridicat de cărbune la termocentrala din localitate (în cazul acesteia din urmă proprietate a S. A, „Şorecani", era cointeresat trustul belgian „Electrobel")[60].

Anii 1929—1933 determină de asemenea prăbuşirea majorităţii întreprinderilor mai mici din ramura industriei metalurgice[61]. Pentru ilustrare, publicăm aci cîteva date privind „Turnătoria de fier şi Fabrica de maşini S. A." din Cluj, întreprindere de interes local, cu un capital social de 8 milioane lei, care producea diverse piese din fier, ţevi, articole de menaj şi altele[62]. Potrivit cifrelor cuprinse în tabel, întreprinderea în cauză a ajuns în pragul falimentului[63] deoarece, în ciuda sacrificării aproape totale a fondurilor de rezervă, a suferit pierderi din ce în ce mai mari. Într-un

Situaţia întreprinderii „Turnătoria de fier şi Fabrica de maşini S. A." Cluj în anii crizei

	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Fond de rezervă (mil. lei)	7,5	7,9	0,1	0,1	0,1	0,1
Profit sau pierdere (mil. lei)	+0,5	0	−0,1	−0,1	−0;6	−0,6

[58] *Uzinele Electrice Cluj S. A. cu regie mixtă*, Cluj, 1936, p. 9, 47.

[59] *Societatea Naţională de Gaz Metan*, Buc., 1938, p. 8. Producţia şantierului Sărmăşel (mil. m³): 1929 = 135,1; 1930 = 110,8; 1931 = 82,2; 1932 = 74,5; 1933 = 81,0.

[60] Arh. Stat. Cluj, Proc. verb. ale cons. de admin. al Cam. de com. şi ind. Cluj, 1930, vol. IX, f. 183.

[61] Cf. capitolul precedent (tabelul).

[62] Arh. I.I.S. Unirea (întreprindere metalurgică Cluj), nr. inv. 66, plan de fabricaţie din anii respectivi.

[63] *Idem*, dos. 26. Bilanţuri şi conturi de profit şi pierdere.

raport către adunarea generală a acţionărilor, consiliul de administraţie al fabricii motiva aceste pierderi prin „subconsumaţia nemaipomenită şi concurenţa pe viaţă şi moarte din ramură[64].

Cu totul alta a fost situaţia întreprinderilor mari din industria metalurgică, respectiv a uzinelor „Industria Sîrmei S. A." din Cîmpia Turzii. În cazul industriei de cuie şi sîrmă, uzinele din Cîmpia Turzii se situau în Romînia pe primul loc (31% din totalul pe ţară al muncitorilor din sectorul respectiv şi 56% din valoarea livrărilor anuale de cuie şi sîrmă)[65]. Introducînd fabricarea unor articole noi, foarte căutate şi pînă atunci de fapt importate, şi în ciuda conjuncturii defavorabile, în primii ani ai crizei aceste uzine au menţinut valoarea mărfurilor desfăcute la nivelul anului 1928[66]. Ceva mai tîrziu, însă, şi aci s-au făcut resimţite efectele crizei[67] (vezi tabelul ce urmează). În darea de seamă, conducerea uzinelor

Situaţia uzinelor „Industria Sîrmei S. A." în anii crizei

	1929	1930	1931	1932	1934
Producţia totală (mii tone)	51,3	38,6	22,3	24,7	32,0
Nr. muncitorilor	751,0	665,0	530,0	486,0	540,0
Salariul mediu pe oră (lei)	16,2	16,5	14,3	13,7	13,1
Beneficiul net (mil. lei)	6,2	10,4	0,2	0,2	5,0
Rentabilitatea (%)	8,2	20,0	0,3	0,3	9,6

a fost nevoită să recunoască faptul că menţinerea producţiei şi a vînzărilor la un nivel relativ satisfăctăor s-ar fi datorat reducerii cheltuielilor de producţie cu 20%[68]. Datele din tabelul nostru arată clar că aceste economii au fost realizate aproape exclusiv pe seama muncitorimii, atît prin reducerea numărului lucrătorilor, cît şi prin scăderea salariilor.

Şi în cazul dat, ziua de muncă a fost redusă la 4—6 ore, faţă de 10—12 cît reprezenta înainte de criză, iar la poarta uzinelor aştepta masa înfometată a şomerilor, pentru a primi de lucru[69].

Reducerea salariilor, a zilei de lucru, precum şi concedierile treptate, care au prilejuit înlăturarea cu precădere a sindicaliştilor de stînga, au făcut ca în anii crizei ciocnirile dintre muncitori şi direcţiune să fie mereu la ordinea zilei. În februarie 1929, de pildă, lucrătorii de la „Industria

[64] *Idem*, dos. 3, Proc. verb. al adunării generale din 20. V. 1922, nepag.

[65] *Buletinul industriei*, Buc., nr. 10—11—12 pe 1928—1929, p. 845.

[66] Arh. Stat. Cluj, Proc. verb. ale cons. de adm. al Cam de com. şi ind. Cluj, 1930 vol. IX, f. 177.

[67] Arh. I.I.S. „Industria Sîrmei"-Cîmpia Turzii. pachet 230, din bilanţurile şi anexele statistice ale rapoartelor anuale pe anii 1929—1933. Scăderea producţiei a fost cauzată parţial şi de punerea în funcţiune a uzinei din Brăila, care a preluat o parte din producţia anuală (cf. capitolul următor).

[68] *Idem*, Darea de seamă pe 1931, p. 4.

[69] Arh. Dir. reg. de statistică Cluj, *Monografia I.I.S. Industria Sîrmei Cîmpia-Turzii*, 1958, anexe (text dactilografiat). Descrierile memoriale ale muncitorilor, nepag.

Sîrmei", sub îndrumarea activiştilor Uniunii Sindicatelor Muncitorilor Metalurgişti, s-au menţinut în grevă patru săptămîni. Greva s-a încheiat cu reprimirea muncitorilor concediaţi şi cu o minimă ridicare a salariilor (10—15%)[70].

Datele prezentate de noi mai sus, deşi sumare, arată că valurile pustiitoare ale crizei economico-financiare din anii 1929—1933 au cuprins fără excepţie toate ramurile industriale din regiunea Cluj. După cum se ştie, acest fapt a provocat scăderea bruscă a producţiei, reducerea catastrofală a salariilor şi deopotrivă mizerie îndelungată şi şomaj. Pe această bază, contradicţiile dintre muncitori şi capitalişti s-au ascuţit neîntrerupt, ajungînd firesc la marile lupte de clasă — conduse de P.C.R. — din perioada crizei.

MONOPOLISMUL INDUSTRIAL ŞI EXPANSIUNEA MARILOR ÎNTREPRINDERI INDUSTRIALE

Sistemul capitalismului monopolist de stat, bazat pe reţeaua largă a cartelurilor şi sindicatelor monopoliste şi pe o strînsă conlucrare a acestora cu statul burghezo-moşieresc, a cunoscut în ţara noastră o mare dezvoltare între anii 1929—1933. Uniunea Generală a industriaşilor din Romînia, Uniunea Camerelor de comerţ şi industrie, uniunile patronale din diferitele ramuri ale marei industrii (Asociaţia petroliştilor, Uniunea industriaşilor metalurgişti etc.) şi alte organizaţii reprezentative ale marelui capital, dobîndesc în această vreme un rol tot mai important în legislaţia economică şi în conducerea economiei capitaliste a ţării[71]. De asemenea purtătorii de cuvînt ai organizaţiilor monopoliste participă adesea nemijlocit la activitatea aparatului de stat[72].

Aceste împrejurări determină o largă răspîndire a reţelei de asociaţii monopoliste industriale şi comerciale. În anul 1930, monopolismul cuprinde în Romînia producţia a 36 de mărfuri industriale de primă necesitate[73]. Preţurile de desfacere la majoritatea produselor industriale cartelate au rezistat anilor de criză, fără scăderi esenţiale[74]. Dat fiind că preţurile produselor agricole, precum şi salariile, au scăzut în anii crizei simţitor, politica de preţuri a cartelurilor şi sindicatelor industriale (menţinerea unor preţuri ridicate) a determinat în mare măsură scăderea nivelului de trai al oamenilor muncii de la oraşe şi sate.

---

[70] *Ibid.*

[71] *Consum*, 1933, nr. 4, p. 10.

[72] I. Munteanu, Gh. Matei, *o. c.*, p. 60—61, nota 23.

[73] Carteluri industriale pe ramură (pe toată ţara): la spirt, zahăr, postav, sobe de fier, acid sulfuric, oţet, acid acetic, hîrtie, petrol, parafină, ciment, vase emailate. Carteluri parţiale (regionale): la bere, cărămizi, cuie, îngrăşăminte artificială, tablă de sticlă, butelii, bomboane, drojdie de bere, acid carbonic, săpun, parchet, cuie de lemn, ulei vegetal, hîrtie gudronată (*Consum*, 1930, nr. 44, p. 5). Mai pe larg vezi în lucrarea ce se citează la nota precedentă.

[74] *Consum*, 1932, nr. 10, p. 11.

În regiunea Cluj, sistemul monopolismului industrial — aproape inexistent pînă la criza mondială a capitalismului din 1929—1933 — începe să fie aplicat rapid. O serie de industrii locale își fac intrarea în carteluri și sindicate, pentru a înlătura concurența în materie de prețuri și a organiza producția și desfacerea în comun cu alte întreprinderi. Fabrica de sticlărie din Turda, de exemplu, împreună cu întreprinderea „Vitrometan" din Mediaș și „Fabrica de sticlă ardeleană" din Diciosînmărtin, organizează „Sindicatul sticlei din Transilvania" și trec la înființarea unui oficiu comun de vînzări[75]. Fabricile producătoare de materiale de construcții (ciment, cărămidă, gips) din regiune, la rîndul lor au fost de asemenea grupate în cadrul unui cartel regional[76]. Datorită acestui fapt, Fabrica de ciment din Turda, întreprindere cartelată, și-a menținut prețurile la același nivel în tot timpul crizei, deși a lucrat numai cu 25% din capacitatea ei de producție[77].

În unele cazuri cartelurile industriale monopoliste refuzau să scadă prețurile, deși consumația — și prin aceasta profitul lor — a scăzut foarte mult. Astfel de exemplu, Societatea Națională de Gaz Metan Cluj („Sonametan"), care reușind să acapareze majoritatea acțiunilor societății U.E.G. („Ungarische Erdgas Gesellschaft") din Mediaș a devenit unicul furnizor de gaz metan, nu a scăzut tarifele nici în anii crizei, deși consumul gazului metan în Transilvania a scăzut în acești ani cu circa 63%. Această tactică a dăunat nu numai consumatorilor, ci și celor două societăți, al căror beneficiu scade de la 54,3 milioane (1929) la 20,1 milioane lei (1932), deci cu circa 65%[78]. Politica de prețuri a societății „Sonametan" a dus la scumpirea bruscă a gazului și a determinat ruinarea rapidă a întreprinderilor pentru distribuirea gazului metan din Cluj și Turda[79], amînînd totodată introducerea gazului în orașele regiunii Cluj cu două decenii.

Deseori sindicalizarea industriilor locale se făcea direct pe cale de stat. În anul 1932, de pildă, Casa Autonomă a Pădurilor Statului (C.A.P.S.) înființează „Sindicatul întreprinderilor forestiere" cu sediul la București și Cluj, în care au intrat și cele două mari întreprinderi din orașul Cluj: „Întreprinderile forestiere romîne S. A." și „Societatea anonimă pentru exploatări de păduri". Sindicatul a încercat să atragă forțat toate întreprinderile forestiere din Transilvania, prin aplicarea unei serii întregi de măsuri de constrîngere, referitoare la comerțul intern și extern al lemnului. Astfel, de exemplu, întreprinderile forestiere din Transilvania puteau să obțină permisele de export spre Ungaria numai prin C.A.P.S. Aceste încer-

[75] *Idem*, 1933, nr. 7, p. 4.

[76] *Idem*, 1932, nr. 10, p. 11.

[77] *Ibid.*

[78] *Idem*, 1933, nr. 5, p. 16; nr. 20, p. 3.

[79] *Idem*, 1932, nr. 17, p. 5; 1933, nr. 44, p. 12. Compania de gaz S.A. din Cluj cu un capital social de 5 milioane lei, înregistrează în anii 1930—1931 pierderi în sumă de 1,5 milioane lei, avînd datorii de 5,5 milioane, iar S.A. pentru Gaz de Pămînt a orașului Turda lichidează în noiembrie 1933.

cări de sindicalizare forțată nu s-au soldat însă cu succes[80]. Pentru a stimula sindicalizarea, guvernul a acordat sindicatelor înființate de C.A.P.S., monopolul aprovizionării cu lemne a instituțiilor publice[81].

Paralel cu sindicalizarea industriei, conform planului întocmit de frații Manoilescu[82], în anii crizei economice se desfășoară pe o scară largă și sindicalizarea exportului, pe baza planului Mihalache. „Sindicatul exportatorilor de vite din Cluj" cuprindea exportatorii județelor Cluj, Turda, Mureș, Năsăud, Someș, Tîrnava Mare, Alba și Hunedoara, fiind afiliat la „Uniunea Sindicatelor pentru exportul de vite" cu sediul la București[83].

Organizațiile monopoliste urmăreau nu numai interese pur afaceriste, ci aveau totodată și un scop social-politic bine determinat: lupta organizată a patronilor împotriva mișcării sindicale și a grevelor muncitorești. Proiectul pentru organizarea „Sindicatului tăbăcarilor romîni", întocmit în 1931, nici nu caută să ascundă această intenție: „Sindicatul se formează cu scopul de a face față greutăților profesionale, cauzate fie de criza economică, fie de diferite împrejurări posibile, ca: dumping extern, greve sau mișcări sociale etc." — citim în proiect[84].

Concurența aprigă dintre capitaliști și centralizarea capitalurilor prin ruinarea producătorilor mai slabi, nu încetează nici în cadrul carteluriloor industriale. Legea aspră a junglei economiei capitaliste își culege victimele și din rîndurile întreprinderilor cartelate. Astfel, fabrica de țevi „Stössel & Co." din Cluj, în urma divergențelor din sînul cartelului intern al țevilor de plumb, a părăsit cartelul împreună cu fabrica „Vezuv"-Galați, pornind o luptă concurentă de prețuri împotriva cartelului. În urma dumpingului desfășurat în ramură de marile fabrici „Frații Goldenberg" și „Westfalia", firma Stössel dă faliment în anul 1930[85].

De avantajele monopolismului industrial au profitat în schimb foarte mult marile întreprinderi industriale, utilate modern și sprijinite de bănci puternice. Acest fapt este ilustrat pe deplin de exemplul societății „Industria Sîrmei" din Cîmpia-Turzii de care ne vom ocupa mai pe larg. Fiind sprijinită de Banca Națională, Creditul Industrial și Banca Centrală pentru Industrie și Comerț din Cluj[86], societatea a desfășurat în anii crizei o largă expansiune, devenind una din uzinele conducătoare ale industriei grele din Romînia. „Industria Sîrmei" a luat parte la o serie de concerne și carteluri din domeniul industriei metalurgice, organizate în ajunul și în anii crizei 1929—1933. Astfel, în anul 1928, în cadrul „S. A. Filiera", concern pentru producția de cuie și sîrmă, „Industria Sîrmei" ocupă de la

[80] *Consum*, 1933, nr. 1, p. 1; nr. 3, p. 4.

[81] *Idem*, 1933, nr. 4, p. 5.

[82] M. Manoilescu, G. Manoilescu, *Sindicalizarea legală a industriilor*, Buc., 1932.

[83] *Consum*, 1933, nr. 44, p. 13.

[84] Arh. I.I.S. „Fabrica de pielărie și încălțăminte Cluj", fond. „Dermata", dos. 1931/2, textul proiectului.

[85] *Consum*, 1930, nr. 38, p. 10 și I. Munteanu, Gh. Matei, *o. c.*, p. 30—31.

[86] Arh. I.I.S. Industria Sîrmei—Cîmpia Turzii, pachet 230, Darea de seamă pe 1933, p. 5.

bun început primul loc. Iată cotele din desfacerile anuale, stabilite de concern pentru membrii lui în 1928[87].

„Industria Sîrmei S. A."-Cîmpia Turzii . . . 24,23%
„David Goldenberg Fii S. A."-Brăila 12,85%
„Frații Goldenberg S. A."-București 9,70%
„Westfalia S. A."-Galați 8,33%
Alte 7 societăți cu cîte 3—8% 44,89%

Dar în ciuda rolului său conducător din cartel, societatea „Industria Sîrmei", conform acordului de cartel, a fost nevoită să reducă producția sa anuală cu 100 de vagoane, ceea ce a determinat concedierea parțială a muncitorilor fabricii din Cîmpia Turzii și greva lor din februarie 1929[88].

In anul 1929, „Industria Sîrmei" intră și în cartelul uzinelor de fier din Romînia, afiliat la cartelul fierului din Europa centrală. Cotele de producție și piețele de desfacere s-au împărțit în felul următor[89]:

Repartizarea sferelor de interese în cadrul cartelului indigen al fierului

Societatea anonimă cartelată	Drept exclusiv pentru producția de	Cota anuală de fier de beton (vagoane)	Piața de desfacere afectată exclusiv
„Industria Sîrmei"	sîrmă laminată și drugi	1200	Transilvania și Moldova
„Frații Goldenberg"	diverse articole de metal	700	București
„U. D. Reșița"	bare de fier și material de cale ferată		Banat
„Titan-Nadrag-Călan"	tablă și cercuri de fier		toată țara

Datorită privilegiilor obținute la producția și desfacerea unor produse foarte căutate, „Industria Sîrmei" își lărgește în 1930 producția, punînd în funcțiune la Brăila o nouă uzină de laminate, cu o productivitate de 15 tone de cuie și sîrmă pe oră, care preia din cota anuală de producție a uzinelor din Cîmpia Turzii o cantitate de marfă de 2.000 vagoane. Scopul urmărit de societate, prin construirea uzinei din Brăila, a fost economisirea costului de transport pe C.F.R. al materiei prime importate pe cale maritimă[90]. „Industria Sîrmei" preia și o parte a producției uzinelor metalurgice „Frații Goldenberg", care se desființează în 1930, fiind despăgubită de ceilalți

[87] Arh. Dir. reg. de statistică Cluj, *Monografia I.I.S. Industria Sîrmei*, 1958, p. 6—8 (text dactilografiat).
[88] *Ibid.*
[89] *Consum*, 1929, nr. 10, p. 6; 1930, nr. 12, p. 2.
[90] *Idem*, 1930, nr. 22, p. 9.

membri ai cartelului fierului[91]. Tot în anul 1930, societatea acaparează producția unor fabrici de cuie, falimentare, din sudul Romîniei, unificînd prețul cuielor pe toată țara[92]. Întărindu-se astfel, „Industria Sîrmei" elimină din carterul de cuie și sîrmă încă patru firme concurente preluînd cota lor de producție. La sfîrșitul anului 1930, ea deține deja 54,30% din producția cartelului, iar în 1931, 95% din piața internă[93]. După înregistrarea acestor succese pe plan intern, „Industria Sîrmei" intră în strînsă colaborare cu firma mondială „Aron Hirsch & Sohn" din Berlin, pentru producerea unor articole de cupru și bronz în cadrul societății comune înființate sub numele de „Cuprum S. A."[94]. Începînd de la 1 noiembrie 1931, pentru o mai strînsă colaborare cu societățile „Reșița" și „Titan-Nadrag-Călan", „Industria Sîrmei" acordă dreptul exclusiv de desfacere a produselor ei, firmei comune de vînzări „Socomet" din București[95].

Expansiunea societății „Industria Sîrmei" a fost însă limitată de faptul că la producerea unei serii întregi de mărfuri, ca fierul de beton, blocuri de oțel etc., ea a resimțit din plin presiunea unui concurent și mai puternic, anume a societății „Uzinele de Fier și Domeniile Reșița S. A.". Acest fapt reiese clar din noua convenție, încheiată între membrii cartelului romînesc al fierului, la 28 februarie 1933. La cartelul reorganizat participau numai marile întreprinderi „U. D. Reșița", „Uzinele Metalurgice David Goldenberg Fii"-Brăila, S. A., „Titan-Nadrag-Călan", „S. A. Westfalia"-Galați și „Industria Sîrmei", cotele livrărilor fiind repartizate în felul următor[96]:

Repartizarea cotelor de livrări în cadrul cartelului romînesc al fierului

Societatea cartelată	La fier de beton	La cuie și sîrmă
„D. Goldenberg Fiii"-Brăila, S. A.	49%	38%
„U. D. Reșița", S. A.	39%	—
„Industria Sîrmei", S. A.	12%	62%

După cum se poate constata, „Industria Sîrmei", păstrîndu-și prioritatea la producția de cuie și sîrmă, a fost nevoită să se mulțumească cu locul trei la fier de beton. Dependența ei față de U. D. Reșița reiese și din art. 13 al convenției, care stabilește: „În caz de divergențe între uzine, deciziunea va fi dată de S. A. Reșița"[97].

Astfel, criza economică, ruinînd o serie de întreprinderi din industria metalurgică, a determinat o largă dezvoltare a monopolismului în această

[91] *Idem*, 1930, nr. 12, p. 2.

[92] *Idem*, 1930, nr. 14, p. 2.

[93] Arh. I.I.S. Industria Sîrmei Cîmpia-Turzii, pachet 230. Dare de seamă pe 1930, p. 5 și dare de seamă pe 1931, p. 5.

[94] *Ibid.*

[95] *Ibid.*, dare de seamă pe 1931, p. 4.

[96] *Ibid.*, dos. 7 și 9, textul convenției, p. 5.

[97] *Ibid.*, p. 10.

ramură, cu o împărţire strictă a pieţelor de desfacere între marile societăţi cartelate, stabilind totodată o ierarhie precisă a întreprinderilor din acest sector.

În unele cazuri, marile întreprinderi dominante din ramura industrială respectivă, profitînd de situaţia gravă în care au ajuns în anii de criză fabricile concurente mai mici, au acaparat aproape întreaga producţie din ramură, asigurîndu-şi o situaţie de monopol fără a înjgheba carteluri sau a participa la ele. Un astfel de exemplu îl constituie cazul uzinelor „Dermata", care în anii 1929—1931, pe căi proprii, a determinat falimentul unei serii întregi de fabrici de încălţăminte din Transilvania şi ruinarea în masă a pantofarilor din ţară. Planul ofensivei monopoliste a „Dermatei" a fost conceput de directorul general al uzinei, Moise Farkas, care a realizat atotputernicia întreprinderii în ramură refuzînd de la bun început ideea sindicalizării[98].

În campania întreprinsă pentru eliminarea concurenţei din branşă M. Farkas a recurs la mijloace din cele mai viclene. Astfel, în anul 1929, printr-o circulară adresată fabricilor de încălţăminte „Derby", „Ursus", „Carmen" (Oradea), „Herma" (Sibiu), „Triumph", „Turul" (Timişoara) şi „Sentis" (Bucureşti), M. Farkas propune formarea unui cartel comun, chemînd pe reprezentanţii acestor întreprinderi pentru consultare la Cluj. Consfătuirea, care are astfel loc, alege un comitet de trei, pentru studierea situaţiei fabricilor ce urmau să intre în cartel. Farkaş, fiind preşedintele comisiei, examinează scriptele întreprinderilor, pătrunzînd în toate tainele lor, după care declară că formarea cartelului nu este posibilă din motive tehnice[99]. Această manevră l-a ajutat mult pe M. Farkas la ruinarea ulterioară a fabricilor de încălţăminte din Transilvania.

Prima victimă a ofensivei uzinelor „Dermata" (denumită pînă în 1930 „Uzinele Fraţii Renner & Co.") a fost fabrica „Turul" din Timişoara, cea mai mare dintre vechile fabrici de ghete din Transilvania. În urma concurenţei desfăşurate de noile fabrici de încălţăminte din Transilvania şi în urma pierderii creditelor acordate pînă atunci fabricii de către Banca Anglo-Austriacă, începînd din anul 1925 producţia şi beneficiile fabricii „Turul" scad într-un ritm catastrofal[100]. Înregistrînd în primii ani ai crizei pierderi de zeci de milioane lei[101], fabrica „Turul" fuzionează în 1930 cu fabricile „Fraţii Renner & Co", cedînd acestora acţiunile sale la proporţia de 8 la 1[102]. Conducerea fabricii o preiau noii directori, numiţi de „Fraţii

[98] Arh. I.I.S. „Fabrica de pielărie şi încălţăminte Cluj", fond. „Dermata", dos. 1931/2. Adresa către U.G.I.R. — Regionala Cluj în problema sindicalizării, nepag. Răspunzînd la ancheta întreprinsă de U.G.I.R. în problema sindicalizării, M. Farkas a declarat: „Acceptăm cu plăcere supravegherea statului şi un ajutor din partea lui, dar cerem ca statul să nu se amestece în activitatea noastră, să nu ne forţeze a ne asocia cu alţii şi să nu ne împartă în întreprinderi cu drepturi depline şi întreprinderi fără drepturi depline. Intrarea în sindicate să fie absolut benevolă".

[99] *Pest* (Budapesta), din 17 dec. 1940, p. 7.

[100] Arh. I.I.S. „Fabrica de pielărie şi încălţăminte Cluj", fond. „Dermata", dos. 131, Istoricul fuziunii cu fabrica „Turul", p. 1.

[101] *Ibid.* Iată pierderile fabricii „Turul" (în milioane lei): 1928 = 21; 1929 = 67,5; 1930 = 57,5.

[102] *Ibid.*

Renner & Co."[103]. După acapararea fabricii „Turul" societatea „Frații Renner" își schimbă denumirea în „Uzinele Dermata S. A. Cluj", majoritatea acțiunilor fiind deținute de M. Farkas și de familia marilor industriași Anhauch[104].

Fuziunea a fost inițiată și finanțată de „Osterreichische Kreditanstalt für Handel und Gewerbe" din Viena, cointeresată în ambele fabrici[105].

După această fuziune, soarta concentrării fabricilor de încălțăminte din Romînia a ajuns în mîinile uzinelor „Dermata". În anul 1930 „Dermata" scade cu 50% prețul ghetelor, fără însă a scădea și prețul pieilor prelucrate, la producerea cărora avea monopolul pe toată Romînia. Astfel, obligînd fabricile concurente să lucreze cu materie primă (piele) scumpă, „Dermata" aproviziona piața cu încălțăminte mult mai ieftină decît oricare fabrică din țară. Rezultatul acestei manevre a fost ruinarea în masă a fabricilor de ghete și a pantofarilor[106]. Fabricile de încălțăminte „Defra", „Astra" (Timișoara), „Triumph" (Oradea) și „Citrom" (Mediaș) se declară insolvabile încă în anul 1930[107].

În anii 1930—1931, la inițiativa sindicatului pantofarilor din Oradea, pantofarii din întreaga Transilvanie au organizat un mare boicot contra produselor fabricii „Dermata", întreprindere ce tindea spre o dictatură totală în branșă. La boicot s-au alăturat și comercianții de ghete și pielărie, deoarece „Dermata", începea să înființeze, în mod camuflat, firme proprii de desfacere, căutînd să distrugă comerțul intermediar. Uniunea comercianților de ghete din București protestează și ea vehement împotriva politicii uzinelor „Dermata"[108]. În ciuda acestui boicot de mare amploare, „Dermata" devine în anii crizei economice societatea dominantă și atotputernică în industria de pielărie din Romînia.

Marile întreprinderi industriale monopoliste din țară aveau de luptat însă și cu concurența străină, cum ne arată însuși cazul uzinelor „Dermata". Astfel, după acapararea pieții interne, singura amenințare pentru „Dermata" a rămas pericolul concurenței din partea uzinelor de încălțăminte „Bata" din Cehoslovacia, una din cele mai puternice firme mondiale din ramura pielăriei. „Bata" dispunea de 72 filiale în diferitele țări ale lumii, din care trei în Romînia. În perioada crizei, uzinele „Bata" au încercat să-și lărgească afacerile în Romînia[109]. Uzinele „Dermata" au înlăturat cu tot succesul acest pericol, mulțumită serviciilor a doi membri ai guvernului romîn: Alexandru Vaida-Voevod, prim ministru și Emil Hațieganu, ministru, care figurau ca membrii permanenți ai consiliului de administrație al uzinelor[110]. Pe linia serviciilor aduse uzinelor „Dermata",

---

[103] Arh. I.I.S. „Fabrica de pielărie și încălțăminte Cluj", fond. „Dermata", dos. 1930/1, raportul din 1. IV. 1930 al direcțiunii către cons. de administrație, nepag.

[104] *Exploatarea capitalistă la Dermata*, p. 50.

[105] *Piele și Ghete*, Cluj, nr. 18, p. 2.

[106] *Idem*, 1930, nr. 6, p. 1; 1934, nr. 10, p. 1—5.

[107] *Consum*, 1930, nr. 28, p. 16.

[108] *Piele și Ghete*, 1930, nr. 18, p. 1; 1931, nr. 1, p. 1; 1932, nr. 9, p. 1.

[109] *Idem*, 1930, nr. 7, p. 1.

[110] Arh. I.I.S. „Fabrica de pielărie și încălțăminte Cluj", fond. „Dermata", registrul proceselor verbale ale direcțiunii și ale cons. de adm. 1927—1941, p. 109—110.

desigur contra unor recompense mari, aceşti politicieni burghezi corupţi au impus tarife vamale foarte ridicate la importul pieilor şi încălţămintei şi au împiedicat realizarea uniunii vamale între ţările Micii Antante, în scopul ca „Bata" să nu poată pătrunde pe piaţa din Romînia[111].

Dezvoltarea uzinelor „Dermata" în timpul crizei a fost determinată însă nu numai de înlăturarea concurenţei din ramură. Profiturile societăţii au fost asigurate în anii respectivi şi prin introducerea unei serii întregi de noi metode de intensificare a exploatării. Şantajînd muncitorimea cu angajarea şomerilor, conducerea uzinelor „Dermata" a căutat totodată să folosească cele mai diverse căi pentru obţinerea de profituri cît mai ridicate: munca în acord cu sistemul de salarizare Bedeaux, prelungirea zilei de lucru şi scăderea salariilor prin diferite manevre mascate, sporirea ritmului de lucru prin benzi rulante etc.[112].

Expansiunea economică agresivă a marilor întreprinderi industriale ca „Industria Sîrmei" şi „Dermata" a determinat în anii crizei economice, ruinarea în masă a întreprinderilor mai mici, creşterea şomajului în ramura respectivă, şi în ultima instanţă creşterea preţurilor produselor monopolizate. Reducerile temporare de preţuri, efectuate de marile întreprinderi industriale, au avut ca scop exclusiv dumpingul intern împotriva concurenţei. Evoluţia monopolistă a acestor întreprinderi a fost realizată atît în dauna consumatorilor, cît şi în dauna muncitorimii angajate, exploatată în mod nemilos.

ACCENTUAREA PĂTRUNDERII CAPITALULUI STRĂIN

Haosul economic, falimentele în masă şi aservirea economiei intereselor marelui capital de către guvernele reacţionare, au creat în Romînia anilor 1929—1933 un teren favorabil pentru pătrunderea mai accentuată a capitalului străin în diversele ramuri şi în domeniul lucrărilor publice.

In regiunea Cluj, ca de altfel şi în restul ţării, capitalul străin caută insistent căile cele mai potrivite pentru extinderea şi intensificarea participării lui active în ramurile industriale cele mai importante. In cazul acestei regiuni, stăruinţe deosebite pe această linie depune capitalul financiar maghiar, belgian, francez, german şi italian.

Urmărind să-şi recîştige cel puţin parţial poziţiile deţinute pînă în 1918, *capitalul bancar din Ungaria* se străduieşte să-şi lărgească activitatea în Transilvania prin intermediul instituţiei „Banca Ardeleană şi Casa de Economii S. A." din Cluj, cu rol de conducere în sectorul bancar din Transilvania şi cu multe legături de afaceri în lumea industriilor de aci[113]. Fiind puternic sprijinită de „Pesti Magyar Kereskedelmi Bank"

[111] *Ibid*, dos. 131, nepag. Acte şi corespondenţă privind istoricul uzinelor „Dermata", notă de mulţumire şi alte acte adresate celor doi miniştri.

[112] F. Pîrcălab, *o. c.*, p. 108—109.

[113] Astfel de exemplu „Industria textilă lugojană", una din cele mai mari întreprinderi textile din Romînia, era finanţată exclusiv de această bancă (*Consum*, 1929, nr. 10, p. 6).

(Banca Comercială Ungară din Budapesta), în ciuda scăderii rentabilității în anii crizei, numita bancă și-a sporit simțitor fondurile și și-a extins sfera de activitate. Iată cîteva date privind evoluția băncii în perioada crizei[114]:

Dezvoltarea „Băncii Ardelene" din Cluj în anii crizei

	1928	1929	1931	1932
Capitaluri proprii (mil. lei)	53,0	88,0	118,0	124,0
Depuneri administrate (mil. lei)	719,0	1024,0	?	2069,0
Profit net (mil. lei)	12,8	20,0	13,0	6,2
Rentabilitate (%)	25	20,5	11	5

Creșterea vertiginoasă a capitalurilor proprii și a depunerilor administrate, fenomen necunoscut de alte bănci transilvănene în perioada crizei, denotă o mare stabilitate a acestei bănci. Dispunînd de mijloace impresionante și de filiale la Arad, Brașov, Oradea, Satu Mare, Sibiu, Timișoara și Tîrgu Mureș, „Banca Ardeleană" din Cluj a avut în anii crizei — cum am arătat aici sus — un rol dominant în viața economică a Transilvaniei. Este semnificativ și faptul că în anii 1931—1932 banca a acordat credite în suma de 725 milioane lei, pe cînd alte bănci transilvănene au încetat aproape complet creditarea firmelor[115]. Prosperarea băncii se datora exclusiv sprijinului financiar primit din partea „Băncii Comerciale Ungare", reprezentanții căreia, împreună cu alți capitaliști din Ungaria, participau nemijlocit la conducerea băncii din Cluj[116].

„Pesti Magyar Altalános Hitelbank" (Banca Generală Ungară de Credit din Budapesta) de asemenea urmărește să acapareze întreprinderi industriale transivănene. In 1931, pe cale indirectă, această bancă reușește de altfel, să intre în posesia majorității acțiunilor de la „Turnătoria de fier și Fabrica de mașini" S. A. din Cluj, ajunsă în pragul falimentului[117].

Profitînd de faptul că printr-o lege specială, menită să „ușureze" situația financiară a statului, lege întocmită de ministrul V. Madgearu, guvernul hotărăște ca pînă la sfîrșitul anului 1929, toate uzinele comunale ale municipiilor să fie vîndute firmelor particulare indigene sau străine[118], *capitalul belgian* urmărea să acapareze rețeaua energetică din nordul Transilvaniei. Ca atare, la începutul anului 1930, „Compania italo-belgiană pentru întreprinderi electrice" înaintează guvernului romîn un plan de oferte, cerînd drept exclusiv asupra electrificării orașelor mai mari din Transilvania de nord[119]. Concesiunea este însă acordată trustului mon-

[114] *Idem*, 1929, nr. 10, p. 6; 1930, nr. 11, p. 5; 1932, nr. 13, p. 8; 1933, nr. 17, p. 4.
[115] *Idem*, 1933, nr. 17, p. 4.
[116] *Idem*, 1933, nr. 16, p. 11. Iată componența consiliului de administrație al băncii: președinte D. B. Chrissoveloni, vicepreședinți Weiss Filip, președinte al B.C.U., Weiss Béla, mare moșier din Ungaria, membrii: Chorin Fr., Condrad Otto. din Ungaria ș. a.
[117] *Consum*, 1921, nr. 28, p. 8.
[118] *Idem*, 1929, nr. 43, p. 4.
[119] *Idem*, 1930, nr. 28, p. 9.

dial „Compagnie Generale d'Entreprises Electriques et Industrielles S. A." (Electrobel) din Bruxelles[120].

Trustul „Electrobel", în colaborare cu S. A. „Minele de cărbuni din Ardeal", obţin în 1929 — din partea municipiului Cluj — dreptul de a furniza oraşului energie electrică şi de a constitui societatea în regie mixtă „Uzinele Electrice Cluj" S. A., cu un capital social iniţial de 170 milioane lei[121]. În legătură cu aceste operaţii, cele două societăţi concesionare înfiinţează în anul următor societatea anonimă „Şorecani" pentru construirea unei termocentrale electrice la Aghireş, care — alimentată de minele de cărbuni din localitate — va distribui energie electrică în regiunea Cluj. Termocentrala, după cum se ştie, este pusă în funcţiune în toamna anului 1931[122].

Compania „Société Génerale Belgique", cointeresată la trustul „Electrobel", acaparează în anul 1929 şi minele de cărbuni din Jibou şi Surduc, care fuzionează, avînd capitaluri comune de peste 200 milioane lei. Noua întreprindere este finanţată de capital belgian prin „Banca pentru Agricultură, Industrie şi Comerţ" din Dej[123].

Capitalul belgian pătrunde şi în industria textilă din oraşul Cluj. În anul 1931, un grup textil belgian, sprijinit de „Banque Belge du Travail" (Bruxelles), înfiinţează „S. A. Belgo-Romînă de Textile" din Cluj pentru închirierea fabricilor de textile, falimentare, din oraş[124].

Capitalul francez, la rîndul lui, cîntăreşte cu mult interes posibilităţile de plasare de care ne ocupăm aici. În consecinţă, „Agenţia Comercială Franceză" din Cluj, înfiinţată în toamna anului 1930 pentru reprezentarea capitalului francez în Transilvania, depune o activitate intensă[125]. În 1932, în cadrul concesiunilor acordate la lucrările publice capitalului străin de către guvern, „S. A. des Routes Modernes" din Paris obţine concesiunea modernizării şoselei Cluj—Oradea—frontiera romîno-ungară, pentru suma de 350 milioane lei. Rezultatele acestei tranzacţii rezultă din cele ce urmează: la terminarea lucrării (noiembrie 1933), comisia ministerială de recepţionare stabileşte pe de o parte că materialul folosit la cimentare şi asfaltare a fost de calitate inferioară, unele porţiuni ale şoselei fiind de-a dreptul impracticabile, iar pe de altă parte că între societatea concesionară şi muncitori se află deschise o serie de conflicte de muncă; refacerea şoselei, după aprecierile aceleiaşi comisii de recepţionare, necesită sume enorme. Astfel a executat lucrarea societatea franceză, care la concursul de oferte a fost privilegiată de guvernul romîn faţă de o serie de întreprinderi indigene[126].

[120] *Idem.,* 1929, nr. 43, p. 4. „Electrobel" dispunea de un capital de peste 200 milioane franci belgieni, avînd la spate o serie de firme puternice belgiene, franceze şi americane, ca: Société Générale Belgique, Banque de Paris et des Pays Bas şi trustul american Harriman. Societatea belgiană „Electrobel" era cointeresată în 85 întreprinderi de electricitate, gaz, tramvaie şi metalurgie din lumea întreagă.

[121] *Uzinele Electrice Cluj S. A. cu regie mixtă,* Cluj, 1936, p. 8.

[122] *Consum,* 1930, nr. 24, p. 6; 1931, nr. 40, p. 13.

[123] *Idem,* 1929, nr. 48, p. 5.

[124] *Idem,* 1931, nr. 31, p. 2.

[125] *Idem,* 1931, nr. 4, p. 11.

[126] *Idem,* 1932, nr. 21, p. 9; 1933, nr. 45, p. 4 şi nr. 46, p. 11.

Un alt grup de capitaliști francezi acaparează în 1932 fabrica de ciorapi de mătase „Ady" S. A. din Cluj, care deținea primul loc pe piața internă[127].

Capitalul german pătrunde cu precădere în sfera industriei chimico-farmaceutice. Fabricile „Behringwerke A. G. Marburg" și „Chemische Fabrik von Sandoz-Bazel", de exemplu, erau reprezentate în Romînia prin „S. A. Royal-Rózsa M." din Cluj (capital social 20 milioane lei). În anii crizei numita societate își lărgește simțitor activitatea[128].

Și în alte sectoare, însă, pătrunde în perioada respectivă capital german. Astfel, întreprinderea minieră „Deutsche Barytwerken-Goslar" din Germania preia în 1930 minele de baryt, hematixt, tras etc. din Dej, înființînd S. A. „Uzinele ardelene pentru exploatarea de tras și minereuri", cu un capital social de 4,8 milioane lei. În anul imediat următor, societatea aceasta realizează deja un beneficiu brut de 6 milioane lei[129].

Capitalul italian își extinde dominația în sfera asigurărilor. Societatea de asigure „Adriatica di Sicurta" din Triest a acaparat în anii crizei majoritatea acțiunilor concernului internațional italo-romîno-ungar „Adria" din Romînia, creîndu-și o situație aproape monopolistă în Transilvania și înființînd noi filiale la Cluj și în alte orașe[130].

Activitatea capitalului străin în regiunea Cluj, ca de altfel în întreaga țară, avea un pronunțat caracter de jaf. Acest fapt iese în evidență îndeosebi în anii crizei, cînd — folosindu-se de agravarea situației economice — acest capital a pus stăpînire pe o serie de întreprinderi falimentare din regiune.

*

În concluzie, din materialul prezentat rezultă următoarele:

1. Criza economică de supraproducție din anii 1929—1933, desfășurată pe fondul crizei generale a capitalismului, adîncește și agravează și mai mult simptomele putrefacției în economia capitalistă a Romîniei de atunci.

2. Ca și în alte regiuni ale țării, criza economică din 1929—1933, aduce cu sine în regiunea Cluj concentrarea și centralizarea masivă a capitalului și producției, prin ruinarea în masă a micilor producători.

3. Orientarea mai accentuată, în anii crizei, a unor bănci puternice din Cluj spre finanțarea exclusivă a industriei, ne vorbește de procesul extinderii sferei capitalului financiar în Romînia, prin contopirea tot mai largă a marelui capital bancar cu cel industrial. Formarea capitalului financiar a constituit totodată un bun prilej pentru capitalul străin (în primul rînd pentru capitalul bancar din Ungaria) de a pătrunde mai larg, în anii 1929—1933, în economia Transilvaniei.

[127] *Idem*, 1932, nr. 16, p. 6.
[128] *Idem*, 1929, nr. 26, p. 4; 1930, nr. 18, p. 11.
[129] *Idem*, 1932, nr. 26, p. 4.
[130] Arh. Stat. Cluj, Proc. verb. ale cons. de admin. al Cam. de com. și ind. Cluj, 1930, vol. IX, f. 182 și *Consum*, 1930, nr. 46, p. 8.

4. Clasele exploatatoare din regiune, în politica lor de a ieşi din criză pe seama celor ce muncesc, au fost pe deplin sprijinite de statul burghezo-moşieresc. Succesele obţinute de organizaţiile reprezentative ale burgheziei din Cluj (Camera de comerţ şi industrie, Regionala U.G.I.R., Sindicatul bancar etc.) prin demersurile şi memoriile lor la guvernele reacţionare din anii crizei, constituie o dovadă grăitoare a conlucrării burgheziei locale cu guvernul naţional-ţărănist, în cadrul sistemului capitalismului monopolist de stat, în scopul menţinerii profiturilor prin intensificarea exploatării.

5. Dezvoltarea pe scară largă a monopolismului industrial în regiunea Cluj în anii crizei, a fost în mare măsură înlesnită şi protejată de activitatea unor politicieni burghezi corupţi, ca miniştrii Mihail Manoilescu, membru în conducerea U.G.I.R. — Regionala Cluj, Alexandru Vaida-Voevod şi Emil Haţieganu, membri în consiliile de administraţie ale marilor întreprinderi industriale din regiune, ş. a. Acest fapt constituie o manifestare pe plan local a dezvoltării oligarhiei financiare, adică a contopirii vîrfurilor claselor exploatatoare cu aparatul de stat, a subordonării acestuia marelui capital monopolist.

6. Aducînd cu sine cele mai perfecţionate forme ale dominaţiei marelui capital şi ale exploatării, criza economică din 1929—1933 determină ascuţirea pe mai departe a contradicţiilor între muncitorii şi patronii din Cluj. Nemulţumirea muncitorimii din Cluj, faţă de crîncena exploatare capitalistă şi-a găsit exprimarea într-o serie de acţiuni energice de luptă, întreprinse în anii 1932—1933 sub conducerea Partidului Comunist din Romînia, acţiuni ce au înscris pagini pline de eroism în istoria mişcării muncitoreşti din ţara noastră.

ПРОЯВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА 1929—1933 ГГ. В КЛУЖСКОЙ ОБЛАСТИ

РЕЗЮМЕ

Экономический кризис 1929—1933 годов, охвативший весь капиталистический мир, сильно потряс и экономику буржуазно-помещичьей Румынии. Экономическое положение Румынии в 1929—1933 годах особенно сильно ухудшилось вследствие того, что финансовый и промышленный кризис переплелся с острым аграрным кризисом.

В Клужской области первая волна кризиса приводит к крушению десятков финансовых, промышленных и торговых предприятий, а также к массовому разорению мелких производителей и торговцев. Количество обанкротившихся предприятий в различных отраслях промышленности Клужской области доходит до 40—90%, а количество предприятий, переживших кризис, снижается в среднем, примерно на 60%. Такими же гибельными были результаты кризиса и в банковской сфере.

За исключением нескольких крупных банков Клужа, получавших мощную поддержку со стороны государства или иностранного банковского капитала, банки Клужской области, чтобы избежать банкротства, отказываются в годы кризиса от оплаты дивидентов акционерных обществ, вносят прибыли в резервный фонд или, в большинстве случаев, снижают общественный капитал для покрытия понесенных потерь. Несмотря на все это, значительная часть мелких банков обанкротилась.

С совершенно иными результатами вышли из кризиса крупные промышленные предприятия области, особенно металлургические предприятия „Индустрия Сырмей С. А." и кожевенные заводы „Дермата С. А.". Эти общества, с помощью промышленных картелей, в которых они участвовали, еще больше укрепились в годы кризиса, захватив господствующие позиции на внутреннем рынке и создав себе монопольное положение в соответствующей отрасли путем массового разорения более слабых производителей конкурентов. Монополистская экспансия этих предприятий была в значительной мере облегчена услугами некоторых продажных буржуазных политиканов, состоявших в административных советах крупных промышленных предприятий Клужской области.

Широкое развитие промышленного монополизма в годы кризиса приводит одновременно к более усиленному проникновению иностранного капитала в экономику Клужской области.

Во время кризиса капиталисты Клужской области и их представительные организации получали эффективную помощь от рекационных правительств с тем, чтобы выйти из кризиса за счет трудящихся. В целях сохранения своих прибылей предприниматели Клужа ввели самые совершенные формы капиталистической эксплуации. Недовольство трудящихся безжалостной эксплуатацией и антинародной политикой реакционного правительства нашло свое выражение в 1932—1933 годах в героической борьбе клужских рабочих, руководимых Коммунистической партией Румынии. Эта борьба в зашиту элементарных прав трудящихся вписала героические страницы в историю рабочего движения в Румынии.

MANIFESTATIONS DE LA CRISE ÉCONOMIQUE DE 1929—1933 DANS LA RÉGION DE CLUJ

RÉSUMÉ

La crise économique de 1929—1933, qui a sévi dans tout le monde capitaliste, n'épargna pas non plus l'économie de la Roumanie bourgeoise-féodale. A la crise financière et industrielle vint en outre s'ajouter, en Roumanie, une forte crise agraire, qui aggrava sensiblement la situation économique durant les années 1929—1933.

Dans la région de Cluj, la première vague de la crise frappe des dizaines d'établissements financiers, industriels et commerciaux plus grands

et provoque la ruine en masse des petits producteurs et négociants. Le pourcentage des établissements qui entrent en faillite dans différentes branches de l'industrie de la région, durant la crise économique, se chiffre entre 40 et 90%, tandis que la production des entreprises qui survivent à la crise diminue en moyenne de 60% environ. Egalement désastreux furent les effets de la crise dans la sphère bancaire. Sauf quelques grandes banques de Cluj, soutenues par l'Etat ou par le capital bancaire étranger, toutes les autres banques de la région renoncent — en vue d'éviter la faillite — à payer les dividendes par actions, transfèrent les bénéfices au fonds de réserve ou bien réduisent, dans la plupart des cas, leur capital social, afin de couvrir les pertes subies. Il n'en demeure pas moins que nombre de petites banques ne purent se soustraire à la faillite.

C'est avec des résultats tout différents que surmontèrent la crise les grandes entreprises industrielles de la région, en particulier l'entreprise métallurgique „Industria Sîrmei S. A." et les usines „Dermata S. A.". Ces sociétés se consolidèrent pendant les années de crise, par l'intermédiaire des cartels industriels auxquels elles participaient et réalisèrent une grande expansion sur le marché interne, en se créant une situation monopoleuse dans la branche respective, par la destruction en masse des producteurs concurrents plus faibles. L'expansion monopoliste de ces entreprises a été sensiblement facilitée par les services qui lui rendirent certains politiciens bourgeois corrompus qui faisaient partie des conseils d'administration des grands établissements industriels de la région de Cluj.

Le grand développement des monopoles industriels pendant les années de crise permet aussi au capital étranger de pénétrer plus avant dans l'économie de la région de Cluj.

Tant que dura la crise, les capitalistes de la région de Cluj et leurs organisations représentatives furent aidés par les gouvernements réactionnaires, afin de surmonter la crise aux dépens des masses laborieuses. Les patrons de Cluj, en vue de maintenir les profits, introduisirent, pendant les années de crise, les formes les plus perfectionnées d'exploitation capitaliste. Le mécontentement des masses laborieuses envers cette exploitation éhontée et envers la politique antipopulaire des gouvernements réactionnaires trouva son expression, au cours des années 1932—1933, dans les luttes héroïques des ouvriers de Cluj, sous la conduite du Parti Communiste de Roumanie. Ces luttes et grèves, destinées à défendre les droits élémentaires des ouvriers, inscrivirent des pages glorieuses dans l'histoire du mouvement ouvrier de Roumanie.

MISCELLANEA

DOUĂ MANUSCRISE COPIATE PENTRU BIBLIOTECA LUI ȘTEFAN CANTACUZINO

DE

POMPILIU TEODOR

Cele două manuscrise asupra cărora vom stărui nu prezintă o noutate pentru istoriografia noastră. Dimpotrivă, atît *Istoria Țării Romînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini*[1], cît și *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*[2] sînt cunoscute de foarte multă vreme, din prima jumătate a secolului trecut, cînd N. Bălcescu scria *Puterea armată*... și redacta împreună cu Laurian *Magazinul istoric pentru Dacia*. Există chiar unele indicii care dovedesc că un manuscris al *Învățăturilor*, probabil al nostru, a fost văzut de doctorul Vasile Popp în vremea cînd făcea călătorii prin Moldova și Țara Romînească în căutarea cărților vechi romînești. Iată ce scrie bibliograful romîn în prefața la *Disertație despre tipografiile romînești:* „Io am citit un manuscript romînesc, care au fost lungă vreme în stăpînirea părintelui Iosif întîiul episcop al Argișului, și care *se zice (s. n. — P. T.)* a fi scris de Neagoe Voevod Basaraba, care au domnit pe la anul 1512 pînă la 1521 către fiul său Teodosie, cu un stil foarte bine lucrat. Lîngă acest manuscript era adăogată și biografia patriarhului Nifon, care tot pe acela timp au vieţuit, iarăși românește scrisă, și care foarte multă lumină revarsă spre istoria Țării Românești. Un literator care ar tipări aceste două manuscripturi, foarte mult ar ajuta istoria Țării Românești"[3]. Referința după toate probabilitățile privește manuscrisul nostru, dar nu este exclusă nici posibilitatea ca dr. Vasile Popp să fi văzut un alt manuscris, fie arhetipul, fie una din copiile

[1] Ms. rom. nr. 112 la „Secția de manuscrise și cărți vechi" a bibl. Fil. Cluj a Acad. R.P.R.

[2] Ms. rom. nr. 115 cu titlul corect: *Inceputurile învățăturilor bunului credincios Io Neagoe, voevodul țării Ungrovlahiei carele au învățat pre fii-său Teodosie vodă,* la „Secția de manusrise și cărți vechi" a bibl. Fil. Cluj a Acad. R.P.R.

[3] Vasile Popp, *Disertație despre tipografiile romînești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor pînă la vremile noastre,* Sibiu, 1838, Prefață. In cele mai multe exemplare nu există textul acestei prefețe ce ne-a fost pusă la dispoziție în transcriere de I. Mușlea.

în care s-a transmis şi pe care istoricii noştri le-au înregistrat. În orice caz Vasile Popp are meritul de a fi făcut prima menţiune în cultura noastră despre manuscrisul *Învăţăturilor* şi concomitent cea dintîi rezervă faţă de ideea de paternitate a lui Neagoe Basarab. Editat în 1843 de Ioan Eclesiarhul şi mai tîrziu, parţial, de Haşdeu, manuscrisul s-a pierdut fiind regăsit în 1939 la Blaj, unde se păstra pe atunci, de Vasile Grecu, care l-a şi studiat într-un documentat articol[4].

Cel de al doilea manuscris după ce N. Bălcescu îl publicase în *Magazin istoric pentru Dacia,* recent a fost studiat şi pus la contribuţie în remarcabila ediţie critică a *Letopiseţului Cantacuzinesc*[5]. S-ar părea deci că o insistenţă ar fi de prisos.

Dacă ne oprim totuşi la cele două manuscrise atît de cunoscute, o facem pentru a stabili două fapte ce au scăpat cercetătorilor de pînă acum. Primul se referă la apropierea care poate fi stabilită între manuscrisele nr. 112 şi 115, al doilea fapt pe care-l vom releva interesează îndeaproape data la care au fost traduse în limba romînă *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie şi Viaţa Patriarhului Nifon* (amîndouă cuprinse în ms. 115).

Dar întîi despre apropierea dintre manuscrise. Ştim din cercetările anterioare că atît un manuscris cît şi celălalt poartă pe fiecare filă pecetea cu inscripţia: „Ioan Ştefan Kantakuzino Voevod", semn că au fost scrise pentru biblioteca domnească, deci între anii 1714—1716. Examinate fiind izolat şi de cercetători diferiţi, nimeni n-a observat că manuscrisele sînt copiate de una şi aceeaşi mînă. Din nenorocire despre persoana copistului deocamdată nu putem spune sigur nimic. Nu-i cunoaştem numele şi nici restul activităţii pe care desigur a avut-o. O cercetare a manuscriselor Bibliotecii Academiei, poate, ar duce la rezultate pozitive, descoperind eventual şi alte texte copiate pentru bogata şi vechea bibliotecă a Cantacuzinilor. În orice caz cele două manuscrise, puse în legătură prin identificarea aceluiaşi copist, sînt o dovadă mai mult în sprijinul acelor izvoare care atestă bogăţia bibliotecii amintite la care putem astăzi adăuga şi cele două manuscrise[6].

O altă remarcă pe care o facem se referă, după cum am mai spus, la data la care au fost traduse *Învăţăturile lui Neagoe* şi *Viaţa Patriarhului Nifon.* Vasile Grecu studiind în 1939 cu atenţie şi competenţă manuscrisul, a dovedit că data de „1654" stabilită de Haşdeu nu poate fi acceptată fiindcă se găseşte pe o filă liminară, cu un conţinut total diferit, ce a fost legată din greşeală împreună. De altminteri un examen paleografic oricît de sumar duce la concluzia că este copiat, după un manuscris mai vechi, la începutul sec. XVIII, datare la care se opreşte şi Vasile Grecu[7].

---

[4] Vasile Grecu, *Manuscrisul din „1654" pretins pierdut al învăţăturilor lui Neagoe Basarab* (extras din *Convorbiri Literare,* n-rele 10—11—12, oct.—dec. 1939).

[5] *Istoria Ţării Romîneşti 1290—1690. Letopiseţul Cantacuzinesc.* Ediţie critică C. Grecescu şi D. Simonescu, Buc., 1960, p. XXXIX şi LIX—LX.

[6] N. Georgescu Tistu, *Bibliografia literară romînă,* Buc., 1932, p. 137.

[7] V. Grecu, *o. c.,* p. 15.

De atunci nu s-a publicat nimic care să schimbe concluziile distinsului bizantinolog și prin urmare nimeni n-a mai discutat problema datării versiunii românești din *Învățăturile lui Neagoe*. Se părea că lucrurile vor rămîne, prin eliminarea anului 1654, la o datare aproximativă — sec. XVII — fapt ce îngreuia și mai mult dezlegarea problemei autenticității. De altfel cercetătorul din 1939 scria categoric despre absența oricărei date cronologice în textul manuscrisului studiat: „Totuși, în întreg textul românesc al *Învățăturilor lui Neagoe*, precum și cel al Vieții sf. Nifon nu se găsește nicăiri în manuscris însemnată nici o dată cronologică"[8]. Această constatare astăzi nu mai corespunde, deoarece în frontispiciul care împodobește fila 247 (vechi: 353) stă scris, adevărat foarte mărunt, în partea inferioară: 7142 (1634)[9].

Anul pe care l-am descifrat, evident, nu datează manuscrisul copiat la începutul secolului XVIII, pentru biblioteca lui Ștefan Cantacuzino. El ne trimite însă la o epocă anterioară, în prima jumătate a veacului XVII și se referă probabil la arhetipul traducerii în limba română sau la un manuscris intermediar, care, trebuie să presupunem, cuprindea atît *Învățăturile* cît și *Viața lui Nifon*. Că lucrurile sînt așa, o dovedește și faptul, observat încă în 1913 de M. Popescu, că toate manuscrisele românești cunoscute conțin întotdeauna împreună, și o lucrare și alta[10]. Așa stînd lucrurile, este în afară de orice îndoială că anul descifrat datează nu numai *Viața lui Nifon* ci și *Învățăturile lui Neagoe*, care se găseau într-un manuscris din anul 1634, original sau copie, după care a lucrat copistul lui Ștefan Cantacuzino. Pentru noi este important că data eronată — 1654 — stabilită de Hașdeu a fost nu numai eliminată din discuție, dar că în locul ei putem oferi data nouă care poate deschide noi perspective cercetărilor.

În lumina acestor precizări se poate afirma că traducerea românească a fost făcută cel tîrziu în 1634, dacă admitem că manuscrisul lui Ștefan Cantacuzino a fost copiat după arhetip, sau în primii ani de la începutul secolului XVII dacă s-a lucrat după un manuscris intermediar.

Cine a fost traducătorul în limba română al celor două lucrări, nu știm. Putem afirma totuși că au fost traduse în epoca de înflorire culturală și de triumf a limbii române, din prima jumătate a secolului XVII, probabil la mănăstirea Argeș, unde se găsea păstrată — așa cum a arătat P. P. Panaitescu[11] — *Viața lui Nifon*.

Concluziile care se detașează din aceste însemnări, privitoare la cele două manuscrise din biblioteca Cantacuzinilor, interesează, cum am văzut, conținutul ei, prin prezența unor manuscrise istorice copiate la dorința lui Ștefan Cantacuzino. Unul dintre ele la un examen nou a oferit o dată prețioasă atît pentru *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, dar și pentru *Viața lui Nifon*, traduse probabil la o dată apropiată, în tot cazul pînă în 1634

[8] *Ibid.*, p. 11—12.

[9] Ms. rom. 115, f. 247.

[10] Nic. M. Popescu, *Nifon II Patriarhul Constantinopolului*, în *Analele Academiei Române*, Ser. II, tom. XXVI, Memoriile Secției istorice, Buc., 1914, p. 744.

[11] P. P. Panaitescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității*, Buc., 1946, p. 26.

ДВЕ РУКОПИСИ, ПЕРЕПИСАННЫЕ ДЛЯ БИБЛИОТЕКИ ШТЕФАНА КАНТАКУЗИНО

РЕЗЮМЕ

Изучая две рукописи из фонда библиотеки Клушского филиала Академии РНР, автор установил, что они были переписаны для библиотеки Ш. Кантакузино одним и тем же переписчиком. Одновременно изучение рукописи *Поучение Нягое Басараба* ... привело к расшифровке 1634 г., которым, вероятно, датируется архетип или другая промежуточная рукопись.

DEUX MANUSCRITS COPIÉS POUR LA BIBLIOTHÈQUE DE ŞTEFAN CANTACUZINO

RÉSUMÉ

L'auteur ayant examiné deux manuscrits appartenant à la Bibliothèque de la Filiale de Cluj de l'Académie de la R.P.R., établit qu'ils ont été copiés pour la bibliothèque de Ştefan Cantacuzino par le même copiste. L'étude du manuscrit *Învăţăturile lui Neagoe Basarab* ... a permis de déchiffrer l'année 1634, date probable de l'archétype ou d'un autre manuscrit intermédiaire.

CANTACUZINII ŞI BRÎNCOVEANU CREDITORI AI BRAŞOVULUI

— Două acte inedite —

DE

C. A. STOIDE şi C. T. JIGA

Din a doua jumătate a secolului al XVII-lea înainte, legăturile dintre vîrfurile conducerii feudale din Ţara Romînească, domni şi boieri cu patriciatul orăşenesc al Braşovului, se intensifică. La vechile legături din trecut de natură mai mult comercială, cînd Braşovul exporta în Ţara Romînească produsele manufacturilor sale sau tranzita mărfuri de proveniență apuseană şi importa materii prime — vite, piei, vinuri, cereale sau mărfuri orientale, se adaugă şi legături de natură mai intimă; medicii şi cărturarii braşoveni sînt folosiţi în lumea Principatului; legăturile de prietenie se strîng; la reuniunile de familie ale vîrfurilor dintr-o parte a Carpaţilor se întîlnesc cu participanţi de dincolo. Se înfiripă o corespondenţă care, alături de interese materiale, vădeşte şi legături de prietenie cu „cercări" de sănătate, felicitări la „sohodolomuri" şi alte prilejuri[1]. Chiar legăturile de natură economică acum iau un caracter mai precizat. In nevoia de capital pentru dezvoltarea industriei care tindea să treacă din faza atelierelor manufacturiere în aceea a întreprinderilor mecanice, braşovenii s-au adresat pentru credite şi lumii feudale din Principatul vecin, care în condiţiile de viaţă de acolo se găsea în faza acumulării primitive şi în condiţiile unei greutăţi de plasamente. Dar mai ales, în epoca aceasta, ultimele două decenii ale secolului al XVII-lea şi primele decenii ale secolului al XVIII-lea, se găsea în mari greutăţi financiare însăşi comunitatea Braşovului — cetatea greu încercată prin înăbuşirea revoltei

[1] Materiale în N. Iorga, *Braşovul şi romînii*, în *Studii şi Documente*, X, Buc., 1905 şi *Catalogul documentelor romîneşti din Arh. Stat. Braşov*, Buc., 1955, vol. I.

cizmarilor din mai 1688[2] şi prin incendiul din 1689[3]; supusă apoi unei stoarceri metodice din partea noii instauratei stăpîniri habsburgice, fie prin impozite şi biruri, fie prin împrumuturi forţate, ca şi prin obligaţia de a întreţine garnizoane numeroase în oraş şi district[4].

În condiţiile acestea patriciatul orăşenesc al Braşovului şi conducerea diferitelor sate din Ţara Bîrsei au făcut substanţiale apeluri la creditele pe care le putea pune la dispoziţia lor, în afară de cei din ţară[5], domnul şi boierii din Muntenia.

În epoca aceasta, cu toate schimbările de domni, o conducere aproape necontestată în Ţara Romînească o aveau Cantacuzinii, fie prin domnii tutelaţi de dînşii, cum a fost cazul cu acel Anton Vodă din Popeşti[6], fie prin conducerea directă a lui Şerban Cantacuzino şi mai apoi a nepoţilor săi Constantin Brîncoveanu şi Ştefan Cantacuzino.

S-a publicat mai de mult zapisul de împrumut al funogiului şi consiliului sătesc din Hălchiu cu data de 15 mai 1698, care într-o nevoie de bani ia sub formă de împrumut de la Gheorghe Cantacuzino, fiul lui Şerban Vodă, suma de 320 florini ung. Cei din Hălchiu se obligau să plătească datoria peste 6 luni „la Crăciunul nostru ce vine acum la iarnă", se

---

[2] Lupaş I., *Sfîrşitul suveranităţii otomane şi începutul regimului habsburgic în Transilvania*, în *Analele Acad. Rom., Mem. Secţ. ist.*, Ser. 3, tom. XXV, 1943, Mem. 19; Crăciun I., *Răzvrătirea saşilor din Braşov la 1688*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, vol. I, Buc., Edit. Acad. R.P.R., 1956, p. 199—212.

[3] Vezi şi Philippi Fr., *Der Bürger Aufstand von 1688 und der Grosse Brand von 1689 in Kronstadt*, Joh. Gött, Kronstadt, 1878.

Bariţiu Gh., *Părţi alese din Istoria Transilvaniei pre 200 de ani din urmă*, vol. 1—3, Sibiu, 1889/91.

[4] Pentru situaţia economică creată în Braşov la instaurarea stăpînirii a se vedea Arhiva Magistratului, acte administrative neînregistrate, vol. I, Bucureşti, 1959, Introducere, p. 3—12 şi nota 2, p. 3—4. Împrumuturile forţate sau cu mari dobînzi obţinute de conducerea oraşului de la patriciatul orăşenesc, bresle, negustori şi personalităţi din afară, era impus de plata celor 700.000 de florini prevăzuţi în Tratatul de la Blaj (27 oct. 1687) şi de iernarea trupelor imperiale în 12 oraşe transilvane (*Din istoria Transilvaniei*, ed. a 2-a, Buc., 1961, vol. I, p. 226).

[5] Prin 1707 guvernatorul Transilvaniei sugera curţii aulice ideea de a recurge pentru nevoile băneşti necesare întreţinerii aparatului militar în condiţiile răscoalei curuţilor, cînd siguranţa drumurilor era periclitată, la împrumuturi de sume mari, 10.000 florini, de la marele negustor Zacharia din Compania grecească şi suma de 20.000—30.000 florini de la companiile greceşti din Braşov şi Sibiu (Giurescu — Dobrescu, *Regeste şi documente privitoare la Const. Brîncoveanu*, Buc., 1907, p. 167, nr. 271). Împrumuturi în bani şi produse s-au făcut în mod substanţial şi din Transilvania şi Braşov. Prin 1688/89 s-au împrumutat de la oraşul Cluj o cantitate de 1.076 găleţi de grîu; projudele Gheorghe Drauth dă oraşului în 1687 suma de 3.000 florini (Arh. Stat. Braşov, Acte judecătoreşti, 1687, nr. 273); de la Ladislau Székely oraşul împrumută suma de 3.470 florini în 1688 (*ibid.*, nr. 274); în acelaşi an Braşovul împrumută de la Ştefan Apor marea sumă de 14.000 florini (*ibid.*, nr. 275/1688); de la Contele Petru Apor s-au împrumutat din 1705 suma de 7.000 florini ung.; de la Martin Hornung, protopopul oraşului, s-a împrumutat în 1709 suma de 2.496 florini; de la conţii Adam Bethlen şi Gheorghe Bánffy în martie 1716, suma de 9.000 florini (Arh. Magistr., Acte admin. neînreg., vol. I, p. 8—9.

[6] Vezi Cronica lui Radu Popescu în ediţia *Magazinu Istoricu pentru Dacia*, vol. I, Buc., 1845, p. 357—367.

spune în act; pentru bani se obligau să dea dobîndă 15 găleţi de ovăz şi 10 care de fîn[7].

O sumă mult mai mare pentru epocă — 3.000 de taleri — împrumută conducerea oraşului în mai 1706 de la cantacuzinii Constantin Stolnicul, Mihai Spătarul şi Şerban Biv păharnic. Actul de împrumut păstrat în original în limba romînă vorbeşte de condiţiile vitrege în care orăşenii au fost siliţi să facă apel la creditul prietenilor lor boierii cantacuzini din Ţara Romînească: „Precum să se ştie — se spune în act — că într-acest an 1706 cu multe grele aflîndu-se cetatea noastră împresurată coborînd la toţi de obşte aceştia din statul cel tulburat şi ticălos al ţării şi avînd mare lipsă de bani pentru chivernisirea trebilor noastre celor de obşte, îndrăznim preteşugului şi bunătăţii dumnealor cei de multă vreme nouă dovedite, am alergat la dragostea şi graţia dumnealor, cerînd cu plecăciune îndatori taleri 3.000". Pentru banii luaţi se obligă a plăti dobînzile obişnuite şi pun zălog Satul Lung de la Săcele. Semnează actul judele Andreas Reter, projudele George Jekel, proquestorul Bartos Seuler, împreună cu întregul Magistrat[8].

Cîteva zile mai tîrziu, la 20 mai 1706, alţi 3.000 de taleri împrumută conducerea oraşului, pentru aceleaşi motive: „sumam pecuniae inopiam his turbulentis temporibus", de la însuşi voevodul Ţării Romîneşti, Constantin Brîncoveanu, pe care într-o aşa situaţie conducerea oraşului îl califică de „gratiosos nostros dominos et magnos patronus". Împrumutul se face cu dobîndă de la 1 la 10, adică 10% pe an. Se pune zălog pînă la plata banilor satul Tohan[9]. Actul acesta acum întîia dată cunoscut în cuprinsul original, a fost cunoscut de mai înainte istoriografiei noastre, prin cererile repetate de lichidarea datoriei din partea voevodului Constantin Brîncoveanu în timpul vieţii, iar după moartea lui din partea soţiei sale, doamna Marica[10].

Tergiversările la care a recurs conducerea oraşului timp de ani, pînă în 1718, pentru plata datoriei arată situaţia cu totul precară în care se găsea Braşovul sub conducerea habsburgică. Această stare de precaritate a conducerii oraşului ne este evidenţiată de altfel şi prin alte împrumuturi mai mici la care, în diferite ocazii, recurgea conducerea Braşovului şi pe care împrumuturi — odată contractate — cu mare greutate le putea plăti. De pildă, un act cu data de 13 iunie 1709, o scrisoare adresată de către Bartos Seuler negustorilor braşoveni din Bucureşti, prin care-i solicită să împrumute oraşul cu 300 lei, bani pe care îşi ia angajamentul să-i restituie

[7] C. A. Stoide, *Noui documente braşovene, în Revista arhivelor*, VII, I, 1946, studiu introd., p. 91 şi doc. publicat în extenso p. 105, doc. nr. 9.

[8] C. A. Stoide, *o. c.*, Introducere, p. 92—93 şi doc. nr. 14, p. 108—110.

[9] Inedit, Arh. Stat. Braşov, fond Acte în depozit, nr. 381, anexa 1 (latin).

[10] N. Iorga, *Braşovul şi Romînii*, p. 355, act din 30 mai 1709 (7217): „alta facem ştire dumneavoastră pt. cei 3000 taleri care v'am datu împrumut mai antărţ se sîntu acum trei ani". Iorga a citit greşit data actului, 7216 în loc de 7217. Vezi rectificarea „Catalogul Documentelor romîneşti", vol. I, Buc., 1955, p. 58, doc. nr. 264. Cere să-i fie restituiţi banii cu dobînda de 900 taleri. La 6 nov. 1712 (7221) se restituie o parte din bani; (cf. C. A. Stoide, *o. c.*, p. 95—97; pentru cererile Doamnei Marica şi ultimele sume restituite a se vedea Stoide, *o. c.* în *Revista Arhivelor*, VII, 2, Buc., 1947, doc. nr. 19, p. 296/97 şi N. Iorga, *Braşovul şi Romînii*, p. 261—62 şi p. 262—263.

„cum vor vini aici", adică la întoarcerea celor cărora li se împrumutase banii, în speță „Andreas Teagin și cu Stan, sluga cetății" trimiși cu treburi publice „la Măria Sa Vodă"[11]. Negustorii brașoveni din București n-au avut sau n-au vrut să dea banii ceruți și împrumutul s-a făcut de la Manu Apostol, omul lui Brîncoveanu în afacerile cu brașovenii[12]. Datoria s-a plătit tîrziu de tot și numai Zamfirii, văduva lui Manu Apostol[13]. La o dată mai tîrzie, dar atestînd aceeași stare de precaritate a conducerii orașului, se face împrumutul de 1.800 zloți vlahici de la principele Gheorghe Cantacuzino, fiul lui Șerban Vodă, împrumut de care luăm cunoștință prin actul din 3 ian. 1727. Din acest act se vede că principele Gheorghe Cantacuzino, care în epoca aceasta era guvernator al Valahiei austriace (Oltenia), avea sume de bani importante la Brașov în depozit la George Czako, de la moștenitorii căruia primea conducerea orașului suma indicată în iarna anului 1727. Împrumutul se făcea fără termen și fără zălog, cu plasamentul de 6% pe an. Era, se vede, o modalitate și pentru Gheorghe Cantacuzino de a-și plasa rezervele.

Actele de față sînt și ele în măsură să scoată în evidență contradicțiile cu care erau confruntate vîrfurile feudale ale Brașovului în epocă, starea anormală creată în Brașov și Transilvania după încorporarea țării la statul habsburgic.

1706, mai 20, București. Andreas Reter, judele Brașovului, împreună cu întregul magistrat dă atestare că a împrumutat de la Constantin Brîncoveanu, voevodul Țării Românești, suma de 3.000 de taleri, cu dobîndă de 10 la sută. Pun zălog pînă la plata datoriei satul Tohan din districtul Brașovului.

Nos infra scripti Judices Villici et totus Senatus Inclytae Liberae Regiaeque Civitatis Coronensis, notum perspectumque tenore fidelis hujus nostri chirographi, ad manus Illustrissimorum Celsissimi Principis ac Dinastae Transalpinae Valachiae Domini Domini Iohann (!) Constantini Bassarabae de Brankovann, ac Filiorum ut pote Constantini et Stephani traditi facimus. Etenim cum summam pecuniae inopiam his turbulentis temporibus, quae Regnum Nostrum invaserunt, propter communes nostras difficultates haberemus, neque sciremus ad quem alium ausi sumus humillima cum supplicatione ad gratiam Suarum Celsitudinum profugere, tanquam ad Gratiosos Nostros Dominos et magnos Patronos, ratione trium millium talerorum leoninorum mutuo Nobis concedendorum. His tamen conditionibus, ut hanc praedictam summam, cum solito foenere (!) suo superaddendo (!), spatio unius anni, decimo floreno unum obligati simus portare, ad placitum usque et arbitrium Celsissimorum Praenominatorum Dominorum Dominorum Creditorum erit. Verum enim vero Nos quoque in firminus (?) robur, pagum nomine Tohann vocatum in Districtu Nostro et sub potestate Nostra existentem, ad manus Celsitudinum Suarum impignoravimus, scilicet: Si casu quo contingeret, ut aut Nos minime possimus, vel noluerimus praedictam summam insimul cum integro et solito interesse quando praetitulati Domini D[omini] Creditores eam a Nobis exsolvere reposcent, tunc Celsissimi Domini D[omini] nulla obstante contradictione facultatem habeant, praedictum pagum ad se contrahendi et

[11] C. A. Stoide, *o. c.*, p. 110, doc. nr. 15.
[12] N. Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 261 și C. A. Stoide, *o. c.*, p. 94.
[13] C. A. Stoide, *o. c.*, p. 94.

possidendi eum, insimul cum integro proventu suo, donec praedicta summa totaliter rependetur. Licet submisse Celsitudines Suas ratione hujus deprecati simus, ut tempore quo hanc summam repetere vellent, uno aut duobus mensibus ante, praemonitionem Nobis facere dignarentur. Accepta itaque praedicta hac integra summa ad manus nostras propter majorem ergo quocunque locorum fidem praesentem chirographum majori civitatis nostrae sigillo confirmavimus, similiter et unus quisque nostrum subscripsit. Datum Bukurest, die vigesima mensis May Anno 1706.

Andreas Reter m. p. Judex Coron[ensis] Georgius Jeckel m. p. Pro jud[ex] Coron[ensis].

Sigiliul în ceară roşie al oraşului Braşov, vechea emblemă, numai coroana, fără rădăcini.

Georgius Czako Notar[ius] Publicus Civitattis Coronensis, Simon Scheipner m. p. Stephanus Filstich m. p., Martinus Seewaldt m. p.

Barth. Seuler m. p. Pro-Quaestor (Coron[ensis]

Petrus Sigerus m. p.

Georgius Schnell m. p.

Georgius Draudt m. p. Quaest(or) Coron(ensis)

Petrus Rether m. p.

Samuel Wallisch m. p.

Jacobus Fischer m. p.

Andreas Cziegler m. p.

Pe pag. 2:

Anno 1709 die 20 may, Inclyta Civitas Coronensis de tribus annis ut anno 1706, 1707 et 1708 super capitali ter mille tallerorum leoninorum interesse nimirum Noningentos talleros plenarie et complete dependit per me.

Andreum Ziegler plenipotentiarum m. p.

A[nno] 1712 die 20 may, Inclyta Civitas Coronensis de tribus annis, ut anno 1709, 1710 et 1711 super Capitali ter mille tallerorum leoninorum, interesse nimirum nonagentos (!) talleros plenarie et complete dependit, per Dominum Demetrium Nacsi.

A[nno] 1717 die 25 February, Inclyta Civitas Coronensis Illustrissis (!) Principissis (!) Celsissimi quondam Principis Constantini Bassarabae de Brankovan quatuor filiabus hic Coronae existentibus in defalcationem interesse solvit in paratis quadringentos taleros id est Leoninos 400.

A[nno] 1717 din 25 Febr[uary], Inclyta Civitas Coronensis Spectabi[li] Domino Niacsa Starosta Illustr[issimae] ac Celsissimae Principissae Mariae Brankovan solvit interesse sexingentor [um] talerorum id est Leon[inos] 600.

A[anno] 1717 die 8 Juny, Inclyta Civitas Coronensis eidem Spectabili Domino Niagtsa Starostae plenipotentiario Celsissimae Principissae Mariae de Brankovan solvit in parata pecunia in defalcationem sortis sive capitalis trium videlicet millium taleror[um] mille taleros id est Leoninos 1000.

A[nno] 1717 Mensi Novembr[is], Inclyta Civitas Coronen[sis] Eidem Spec[tabili] D[omino] Nyugsa Starostae, plenipotentiario Celsis[simae] Principissae Mariae de Brankovan in defalcationem capitalis solvit in paratis quingentos talleros, talleros 5000 (!).

A[nno] 1718, die 21 February, Sp[ectabili] Domino Niagtsa Starostae iterum Civitas Coronensis solvit in paratis mille leoninos id est 1000 Leoninos in defalcationem sortis sive capitalis.

Anno 1718, die 28 Martiy, solvit Inclyta Civitas Superius memorato Spect[abili] D[omino] Nyagsul restantiam capitalis, ut taleros 500.

Anno 1718, die 8 Juny, zahlet das löbl[iche] Weinampt noch den Rest an dieser Schuld mit 200 Löwenthallern."

Arh. Stat. Brașov, fond. Acte în Depozit, pach. nr. 381. Original latin cu adaos german, 4 pagini, bine conservat.

1727, ianuarie 3, Brașov. Judele, vilicul și întregul senat al Brașovului atestă că au împrumutat de la principele George Cantacuzino suma de 1.800 zloți românești cu dobînda de 6 la sută pe an.

Nos Judices, Villicus ac Senatus Regiaeque Liberaeque Civitas Coronensis in Transylvania, recognoscimus per praesentes: quod, cum obvenientibus civitati compluribus simul necessitatibus, non nisi mutuata aliunde pecuniis sibi consulere quiret, celsissimus Princeps ac Dominus Dominus Georgius Cantacuzenus, defuncti Serbani Cantacuzeni, olim Valachiae Principis filius (pleno tit.) ad humilimam nostram requisitionem, pro singulari sua in hancce civitatem favore et clementia, eidem gratiose succurrere ac mutuare voluerit slottones sic dictos Valachicos 1800, id est mille octingentos. Quam summam mille octingentorum slottorum valechicorum, sicuti ex manibus haeredum gratiosi quondam et amplissimi Domini Georgii Czako (ubi tanquam depositum hactenus asservabantur) in numerata pecunia accepimus: ita pro liquida debita eam agnoscentes, non solum usuras annuas clementissimo suae majestatis decreto determinatos, set (?) pro centorum dependere, sed sorquoque suo tempore debita cum gratiarum actione, seu praetitulato Domino creditori, aut haeredibus legatoriisque ejus, seu quibuscumque harum obligatoriarum legitimis possessoribus publico civitatis nomine solvere pollicemur nosque obligamus. In cujus rei fidem indubiam praesentes consueto civitatis sigillo raboratas extradidimus.

Act. Coronae die 3 Januarii A. 1727.
Ex Amplissimi senatus commisionne sign.
Ar. Tratler secretarius Coron. m. p.

Original hîrtie-pecete în ceară roșie acoperită cu hîrtie. Arh. Stat. Brașov, Acte Diverse, nr. 268.

БОЯРЕ КАНТАКУЗИНО И БРЫНКОВЯНУ КРЕДИТОРЫ БРАШОВА

РЕЗЮМЕ

Автор публикует два новых документа относительно займов, данных городу Брашову некоторыми членами боярских семей Кантакузино и даже Константином Брынковяну, государем Валахии.

LES CANTACUZÈNES ET BRÎNCOVEANU CRÉDITEURS DE BRAȘOV

RÉSUMÉ

Les auteurs publient deux documents inédits relatifs aux emprunts accordés à la ville de Brașov par uns des membres de la famille des nobles Cantacuzino et même par Constantin Brîncoveanu, le prince du Pays Roumain.

DATE NOI CU PRIVIRE LA CĂLUGĂRUL SOFRONIE

DE

CAROL GÖLLNER

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se înteţeşte în Transilvania lupta antifeudală şi antihabsburgică. Răscoalele iobăgimii împotriva nobilimii, cît şi împotriva stăpînirii austriece îmbracă uneori, în aparenţă, o haină religioasă, religia ortodoxă fiind confesiunea marii majorităţi exploatate, pe cînd reprezentanţii claselor exploatatoare aparţineau în marea lor majoritate religiilor catolice sau protestante. Astfel curtea imperială se temea că „scînteia aprinsă din motive religioase, se va transforma într-o mare vîlvătaie" cu ocazia răscoalei din anul 1857 condusă de călugărul Sofronie din Cioara[1]. Ţăranii răsculaţi din comitatele Hunedoarei şi Albei vorbeau deschis că „a trekut putyere domnyilor, akume noj szintem Domni"[2].

Sofronie a fost, de fapt, stăpîn absolut timp de un an de zile în Transilvania. Autorităţile austriece n-au putut interveni, fiind angajate în războiul de 7 ani cu Prusia. Guvernatorul Transilvaniei, baronul Kemény, se plîngea de această situaţie la Viena la începutul anului 1761: „Înnoirile şi escesele lui Sofronie cresc zilnic şi reclamă din zi în zi atenţiune tot mai mare. Ni-e ruşine că un asemenea om rău stăpîneşte guvernul şi toată ţara şi că lui singur i se îngăduie orice, fără să fie pedepsit"[3]. În urma acestui apel soseşte în Transilvania generalul Buccow cu misiunea să „pacifice" pe cei răsculaţi. Sofronie, temîndu-se de amploarea luată de răscoala iobăgimii, a închinat steagul în faţa generalului Buccow. Tratativele duse de Sofronie cu acesta în mai 1761 la Sibiu au însemnat de fapt lichidarea răscoalei. Căpeteniile şi participanţii la răscoală au fost pedepsiţi, iar Sofronie, condamnat la 5 ani închisoare, s-a refugiat în august 1761 în Argeş.

---

[1] *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Buc., 1961, p. 245; A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici sau istoria romînilor transilvăneni*, Blaj, 1902, p. 171—237; S. Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a romînilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. II, Sibiu, 1930, p. 160—257.

[2] S. Dragomir, *o. c.*, p. 163.

[3] *Ibid.*, p. 220.

Răscoala a fost astfel înnăbușită, conducătorul ei a dispărut din Transilvania, dar cauzele social-politice și naționale au continuat să persiste. Se semnalează diferite forme ale luptei de clasă, nesupuneri la lucru, fuga dincolo de munți și răscoale locale[4]. Autoritățile austriece urmăresc de aceea cu deosebită atenție activitatea lui Sofronie în Muntenia, care era așteptat de țăranii iobagi din Transilvania să vină „cu o puternică armată"[5]. Au fost prinse scrisori redactate de Sofronie, prin care îndeamnă pe țărani să lupte împotriva celor două forme ale robiei: socială și religioasă. El este bănuit că îndeamnă pe țărani să se refugieze dincolo de munți[6]. În noiembrie 1762 Sofronie adresează o proclamație către țărănimea iobagă din Transilvania în care citim: „Cumpărați-vă puști și pistoale, căci va veni vremea cînd veți da un plug cu boi pentru un pistol micuț și nu-l veți afla"[7].Paza la hotarele Transilvaniei este deci întărită și se fixează un premiu de 100 de galbeni pentru acel care îl va prinde.

Încep să circule în Transilvania diferite zvonuri. Unii afirmă că l-ar fi văzut la Cohalm (Rupea), după ce a cutreierat Țara Oltului; alții afirmă că ar fi luat parte la cîteva acțiuni haiducești[8].

Un temei mai serios se pare că au avut autoritățile militare în anul 1765, cînd au încercat să-l prindă pe Sofronie în Munții Apuseni.

Printr-o scrisoare a funcționarului cameral din Zlatna, Ștefan Mihaloczi (19. I. 1765), comandamentul militar din Sibiu este înștiințat de prezența în Munții Apuseni a călugărului Sofronie și a popii Gheorghe, conducătorii răscoalei din anii 1759—1761[9]. Imediat se dă alarma[10]. Comandanții unităților militare primesc ordine confidențiale de a încercui regiunea Abrud, recomandîndu-li-se cele mai mari precauțiuni, pentru a preveni o nouă răscoală[11]. În executarea acestui ordin căpitanul Hanner raportează că Sofronie a plecat la 19 ianuarie din satul Almașul Mare. fiind urmărit pas cu pas de informatori siguri[12]. Schimbîndu-și noaptea hainele călugărești, ca și călugărul Efrem din Cioara, a reușit să dispară fără urme[13].

---

[4] Un material bogat documentar se găsește în arhiva fostului Corp XII de armată austro-ungar, din Arh. Stat. Sibiu.

[5] A. Bunea, *o. c.*, p. 22.

[6] Problema emigrației a fost tratată de acad. D. Prodan, *Teoria imigrației românilor din Principatele române în Transilvania în veacul al 18-lea*, Cluj, 1944.

[7] A. Bunea, *o. c*, p. 222.

[8] S. Dragomir, *o. c.*, p. 257.

[9] Anexa nr. 1.

[10] Ordinul comandamentului general către căpitanul Hanner din 26 ianuarie 1765, în arhiva Corpului XII al fostei armate austro-ungare, Arh. Stat. Sibiu, 1765/2.

[11] Anexa nr. 2.

[12] Anexa nr. 3.

[13] Ordinul comandamentului general către locotenent-colonelul Luckenstein din 30 ianuarie 1765: arhiva Corpului XII al fostei armate austro-unagre, la Arh. Stat. Sibiu, 1765/2.

I.

1765 Ianuarie 19.

Către

Comandantul militar al Transilvaniei

SIBIU

Excellentissime ac Illustrissime Domine L. B. Thesaurie Regie Domine Domine Patrone Praeciosissime

Cum pericolo in mora fuerit, coactus sum obcquitatorem ad Excellentiam Vram. expedire, humillime notificcando: Antesignatum, et tumultus Valachici Supremum Coripheum Callugerum Solfronium in vicino Pago Nagy Almas cum Popa György et adhuc alio socio de praesenti existere, qui si huc ad aniqvum Asillum se receperit, metuimus ne posterior tumultus major fiat, priore cum universam plebem Vallachicam sibi devotam, et adhaerentem habeat, nos hic omni auxilio destituti resistere incapaces sumus, copiosior pro his intercipiendis Militia requiretur, qua occasione Emisariorum non postremus Popa Csibiensis nomine Aaron intercipi posset; qua dum breviter Excellentiae Vrae. humillime notifico ulterioribus gratiis me submisse recomendans constantissime persevero.

Excelentissimi Domini

humillimus Servus
Stephanus Mihalozi

Zalathnae 19, 1, 1765

Arhiva Corpului XII al fostei armate austro-ungare, Arh. Stat. Sibiu, 1765/2. Original.

II.

1765 Ianuarie 26

Către

Consiliul aulic de război

VIENA

Euer Excell. geruhen in gnädige Erinnerung zu nehmen, was gestalt in gefolg meines unterm 29 October eingereichten gehorsamen Berichts und weiters vermög der untern 28 November des verflossenen Jahrs anverwahrten an die hierländige militär Behörde erlassene Circular Verordnung die möglichste Vorkehrungen eingeleitet womit denen damallens geäusserten Russischen Emissarien die Bemühungen verücket, sonderheitlichen aber den aus dem letztmaligen Wallachischen Unruhen sehr bekante und als deren Uhrheber proscribirt wordende Popa Sophronius, falls derselbe in dieses Fürstenthum einzuschleichen erstrebet, gegen eine Belohung von 100 Ducaten eingebracht werden solte.

Diese Maassnehmung ungeahtet, und ob gleich von Seite des Königl. Landes Gubernii an gesamte Provincial Stellen, dann durch das Thesauriat an ihre Ämter, und durch eine von dem Cameral Provisore Michalozy aus Szalatna an den Königl. Thesaurio Auftrag mit der nemlichen Verheissung unter einem abgelaufen ist: so muss jedenoch Herrn Baron von Bornemissa eingelangte notification versichert worden, dass dieser, so unruhig und vermessene Popa Sophronius nebst noch einem Popen gleichen gelisters

Nahmens György, und einem dritten dessen Nahmen dem denuncianten unbekant ware, den 19 dieses monats zu Nagy Almas einem nach Zalatna gelegenen Dorf gesehen worden, und dass der im dem Dorf Oib wohnende Popa Aaron einer deren vornehmsten Handlangern des Sophronij seye.

Die gefährliche Absichten, so diesen Übelthättigen Aufwiegler in dieses Fürstenthum verleitat, erforderten sie willigsten Veranlassungen diesen verruchten Bösewicht beym Kopf nehmen zu lassen. Wie noch aber auch die Rucksicht, des ehemal gehabten grossen Anhangs und Zutrauen des Volks mit der nöthigen Vorsicht, des und Behutsamkeit vorgegangen seyn müsste, damit nicht wie damals durch eine etwaige zu seinem Schutz beschehende rotirung als von unbesonnenheit und Vorurtheill trunkenen Volks gewalt verübet, und die militar Comandi affrontiret würden, so befande ich der Nothwendigkeit zu seyn, erstlichen einen Officier zu bestimmen, dessen Geschicklichkeit und Dienst Eyffer die unternehmung anvertrauen kunte, anderseits aber den Umfang der Gegend des angezeigten aufenthalts dieses Poppen in so weit mit militare zu besetzen, als zu verhinderung eines allenfalligen rotirung des Volks nöthig scheinete, dann drittens jene Laage, wo die Gebürge und Thäller einen ausweg zur Flucht anbitten mit kleinen Comandi und Patroullen zu umstellen, damit selber weder mit Gewalt noch mit der Flucht durchbrechen könne. Es wurde dahero an den Comandanten zu Carlsburg herren obristen grafen von Polheim eine Verordnung veranlasset, mit welcher selbe unter dem Auftrag der engsten Verschwiegenheit des ganzen Gegenstandes belehret und dahin bestelichtet wird des Kalnokischen Regiments Rittmeister Hanner, welchen zu sothaner Verüchtung fürgewählet habe, so viele mit behöriger Munition versehene Infanterie als nach maass der Umstände erforderlich seyn dürfte von der dortselbigen Garnison abzugeben und an ihn zu verweisen.

Von dem in dem Hunyader Comitat bequartirten Kalnokischen Rittmeister Veligrand wurde zu gleich ein auftrag erlassen, Inhalt dessen selbe an schon besagten Rittmeister Hanner verweisen seyn, und auf dessen Veranlassung der unterhabende ganze Escadron oder einen Theil desselben, in denen um Györgyvállya[1], gelegenen Dorfschaften Contractiren, und sich in solchem Stande finden lassen solle, dass Er zu allerzeit, wohin es der Dienst erheischet abrucken und sich zu unternehmungen gebrauchen, lassen könne, annächst aber, damit durch die Concentrierung des Escadron kein argwohn veranlasset werde, habe er sich des Vorwandes zu bedienen, dass die Escadron zu Bedeckung Errichtungs Comission, welche nächster Tägen in das Hazegger Thal abgehen würde, beordert worden.

Weiters habe von dem in Szarander Comitat bequartierten ebenfalls Kalnokischen Rittmeister Boganj den Bescheid ausgefertiget, dass Selbr gleich nach Empfang der Verordnung in der Gegend Prasa[2], gegen abend Banya[3] in denen Dorfschaften Plessenj[4], Pozesch und Miheyen[5], oder dortigen gegend wo es am möglichsten erachtet wird, einen Officier mit 30 Pferden zusammenrucken lassen, diessen des ganzen umfangs der Sachen in geheim belehre, und dahin anweise, dass er Vertraute und gesicherte Kundschafter aussetze unter Verheissungen guter Belohnung an mehreren Seiten und Verschiedenen Orten, woher man nemlich die Ankunft deren flüchtigen deren Anzahl Nahmen, und Beschreibung der Kleidung von Hr. Rittmeister Hanner bemerket werden wird, vermutlich könte, anstelle, und sonach die Betreffenden mit möglichster Behutsamkeit in gefänglicher Verhafft nehmen, die Gefangenen aber an den zu Deva bestellten Comendanten Hr. Obristheutenant von Raschützc abliefern mache.

Alle diese Verordnungen seynd mehr wiederholten Hr. Rittmeister Hanner dem 23. abends mit dem auftrag zugestellet worden, dass selber den 24. zeitlich von hier nachher Carlsburg abgehe, und dortselbst von den ebenfals dahin beschiedenen Camaral Provisore

[1] Valea Sîngeorgiului.
[2] Dealul Prasa pe Valea Ampoiului.
[3] Abrud.
[4] Blăjeni.
[5] Mihăleni.

Mihalozu die Beschreibung dieser Popen, ihres aufenthalts, des Betragen des Vollks, und wass sonsten nöthig einholle, somit in Verhältnis denen Umständen bestimmen könne. Mihalozu die Beschreibung dieser Popen, ihres aufenthalts, das Betragen des Vollks, und welcher gestalten, das geschäfte selbst unter nehmen werden solte. Neben welchen Anbietungen demselben weiters zur instruction mitgegeben habe, dass da in Gefolg nur ihm mitgegebene Verordnungen die Veranlassungen bereits so bestellet worden, von denen sich zeigenden Umständen und seiner hiernach abgemessenen Disposition alleinig abhange, damit die alseitige Bewegungen mit solcher Behutsamkeit auch in einem solchen Zeitpunkt vor sich gehe, auf dass das Vorhaben, nicht voreillig entdecket, und andurch den Popen zur Enweichung oder wohl gar dem in seinem aberglauben halstörigen Volk zur Zusammenschwörung und rottirung andurch aber zu Weigerungen und unvermeidlichen Thättigkeiten anlass gegeben werde.

Falls aber wider besseres Vermuthen sich jedoch ergebete, dass bey dieser Gelegenheit das Volk mit gewaffneter Hand die Benanten Bösewichter zu schützen und zu vertheittigen unternehmen wolte, so hätte der Hr. Rittmeister zu forderist mit aller Bescheidenheit die aufgebrachten gemüter und mit Eindrucksamen Vorstellungen den Aufuhr zu stillen, auseinander sezen und solchergestalt die Popen in Verhaft zu bringen zu süchen Wenn aber die Wiederständigkeit des Volkes sich so weit erdreistete allen gütigen und pflichtmässigen Ermahnungen ohnangesehen, jedenoch mit thätigen Handlungen sich zu wiedersetzen, so erfordert als dann das Ansehen deren allerhöchsten Befehlen die schuldige Pflicht den Unterthanen, die allgemeine Ruhe der province und der union, dass ein in dem perspective sehr nachtheillige folgen zeigendes Übel in der geburt erstüket, und die Funken, ehe Sie zu Flamen ausbrechen, mit Ernst und Schärfe, geleschet werden, mithin der Hr. Rittmeister in nur gedachten Fall wann die zahl deren Wiederspänstigen, nicht zu gross und so beschaffen ist, dass ein affront für das beyhabende Commando zu befahren wäre, mit Ernst und Gewalt zu zerstreuen, die oft gesagten Poppen mit einigen deren revoltirten Inwohnern nach erheischenden Umständen lebendig oder tot gefänglich einzubringen, und diese in die Festung Carlsburg zur engster Verwahrung übergeben zu lassen.

Und da in dem Gegenstand, wann Sophronius mit seinem Anhang etwa zeitige Nachricht der obhandenen Gefahr erlanget, und so nach sich aus dem Staub zu machen gesinne, an den Rittmeister Boganj die hinreichende Verhalts Befehle ausgefertiget seynd, so dependiret es mehrmallen vonselben, ihre sothane Verordnung durch einen verlässlichen Expressen mitels Pferden nach Terneva[8] in zeiten zuschicken damit diese den ausgezeichneten Cordon ohngesäumet beziehen mache...

Arhiva Corpului XII al fostei armate austro-ungare, Arh. Stat. Sibiu, 1765/2. Concept.

III.

1765 Ianuarie 30.

Către

Comandantul militar al Transilvaniei

SIBIU

Unterthänigst Gehorsame Relation

Über die unter dem 24ten January zu ausshöbung des erwähnten Aufrührlers Soffronij von seiner Excellence den Commandirenden Generalen Grafen von Hadik mir gnädigst aufgetragene Expedition.

Bey meinem Vermög Euer Exce, mir gnädigst erhaltenen Befehl der 24ten geschehenen Eitragung hätte ich mich zwar mit dem Herrn Cameral Provisor Mihalozy den

[8] Tîrnava.

25ten alss dages daraüf wegen dieser oberwähnten Comission besprechen sollen die weilen selber aber in Topan Falva[1], einem in dem ober Zalathnaer[2] Dominio mithin noch hinter Abrudbania[3] weith von Carlsburg endlegenen Dorf sich befindent, als weiter er nicht auf den bestimmten dag sondern erst den 29 frühe um 9 Uhr alda Eintröffenen ersten Nachricht gemäss folgendes Euer Excellence gehorsamst bey füge.

1 *Primo*

weiss der Herr Provisor Mihalozy dess Soffronj jezig würklichen, aufendhalt nicht, die weilen selber von Nagy Almas[4] allwo er sich den 19ten dieses aufgehalten, auch seith dess obernannten Herrn Camerale Provisors aussbleibens sich in Zalathna führen lassen, mithin in wegen hierzu der zeith noch datto nicht hat können von selbem Einiges noch nicht erhalten.

Dennoch hat ofterwähnter Herr Provisor Einen Vertrauten welcher dem Soffronio stets auf dem Fuss nach und selben niemahls aus dem Gesicht verlasset, also zwar dass selben wegen seiner vermeinten Sicherheit ausszuhöben gute Hoffnung vürhanden; zu dessen gänzlicher Vollstreckung dieweilen der Herr Mihalozy mit denen 2 Vertrauten so er bereiths hat nicht zu folgen vermeinet der noch 2 oder 3 derley ausliefern zu überkommen trachten wird welches er in 4—5 mehr tagen zu Erlangen glaubet.

2 *do:*

ist vermög aussage des Herrn Camerale Provisors Mihalozy ganz gewiss dass ein gewisser unterthan V.S.E. dem Thesaurio Bar. v. Bornemissa nahmens Cismas Peter dem Erwähnten Soffronio sowohl als dem Popa Jörg unterschlupf verschaffet, welcher unterthan in Zalathna wonhaft ist, dess 2ten Popa, dessen nahmen verborgen, aufenhalt ist ihme gänzlich unbekannt.

3 *tio:*

Dem popa Aron von dem Dorf Czib[5] wie auch dem Popa Teodosio betreffend können beyde allstündlig ausgehoben werden, welches ich aber um denen andern keinen argwohn zu geben nicht Rathsam befunden habe, welch Quellen zu folge Wann der Herr Provisor Mihalozy dess Soffronij aufendhalt sicher auf 2 oder 3 tage findig werden sollte, so wird er alsogleich hier Von dem Herrn Obrist und Comendanten Grafen von Polheim seinen Raport nach Carisburg abstatten, wo so dem in meiner abwessenheit meiner gehorsamst ohnmassgeblichen meinung wäre, dass die Expedition so wohl wegen Kenntnuss der Gegend als der Person des Soffronij denen hier benannten Hr. Offic. des Okellischen Infanterie Regiments auftragen konnte als Herr Hauptmann N. Morrier, Herr Oberleutenant Fürstenberg die Hussaren betreffend. Weilen ohne hin in dortiger gegend mit der Cavalerie gebürges wegen nicht mahl zu opperieren ist wäre meine dissfallige gehorsamste meinung, dass dem zu Gyorgy[6] bequartierten Herr Rittmeister Veligrand die befehle ertheilet werden sollte, dass er dem Herrn Oberlieutenant Peltaky mir 25 pferden in seinem Quartier um nächst angränzenden Dörfern zusammenziehen werden, seither (um allen argwohn zu benehmen) konten die in Carlsburg stehende ordonanzen durch 1 Corporale und 6 man verksterket werden welche alle bis zu meiner nach Carlsburg geschehenen ankunft von denen Erwähnten Herrn Haubtmann angewiessen werden könten wovon dem Hr. Obrist und sonstigen Comendanten die nöthige wissenschaft ertheilet werden könte.

Signat: Herm. den 30. te. January 765.

Hanner
Rittmeister

Arhiva Corpului XII al fostei armate austro-ungare, Arh. Stat. Sibiu, 1765/2. Original.

---

[1] Cîmpeni.
[2] Zlatna.
[3] Abrud.
[4] Almaşul Mare.
[5] Cibu.
[6] Valea Sîngeorgiului.

НОВЫЕ ДАННЫЕ О МОНАХЕ СОФРОНИИ

РЕЗЮМЕ

Автор публикует несколько новых документов о революционном движении румынских народных масс Трансильвании в XVIII веке, вызванных действиями монаха Софрония.

NOUVELLES DONNÉES SUR LE MOINE SOFRONIE

RESUME

L'auteur présente quelques documents inédits quant au mouvement révolutionnaire des masses populaires roumaines de Transylvanie au XVIIIe siècle, mouvement causé par les actions du moine Sofronie.

RECENZII

Istoria Romîniei, I (Comuna primitivă; sclavagismul; perioada de trecere la feudalism); comitetul de redacție: acad. C. Daicoviciu, redactor responsabil, acad. E. Condurachi, I. Nestor, membru corespondent al Academiei R.P.R., Gh. Ștefan, membru corespondent al Academiei R.P.R., redactori responsabili adjuncți; secretar: M. D. Matei. Edit. Academiei R.P.R., București, 1960, 889 p., 190 fig., 16 pl.

Tratatul *„Istoria Romîniei"* este cea dintîi lucrare de sinteză a istoriei patriei noastre, scrisă de pe pozițiile științifice ale materialismului istoric. Primul volum al acestei monumentale opere de documentare și sinteză a fost elaborat de un colectiv de cercetători istorici și arheologi ai institutelor Academiei R.P.R. și de la Universitățile din București, Cluj și Iași. Sub directa îndrumare a Partidului, colectivul de specialiști a valorificat bogatele rezultate arheologice și istorice obținute mai ales în anii puterii populare, interpretînd în spirit marxist-leninist datele și rezultatele stabilite în istoriografia mai veche. Tipărită în condiții materiale și tehnice excelente, cu o bogată ilustrație (fotografii, hărți, desene etc.), lucrarea constituie una din cele mai de seamă realizări ale istoriografiei noi din țara noastră.

Precedată de „Cuvînt înainte" (p.V-XII) și de o „Caracterizare geografică a teritoriului Republicii Populare Romîne" (p. XIII—XXVII), care se referă la întreaga operă, introducerea primului volum o formează o „Prefață" (p. XXIX—XXXVII) și o succintă prezentare a principalelor izvoare documentare (p. XXXIX—LXVII), pe care se bazează lucrarea. Ultimele două părți introductive relevă sprijinul substanțial și permanent acordat de partid și guvern cercetărilor științifice și care se reflectă în marele număr al surselor ce alcătuiesc documentarea științifică a volumului. Primul volum al „Istoriei Romîniei" tratează în patru mari părți apariția și dezvoltarea societății omenești pe teritoriul patriei în orînduirea comunei primitive (p. 1—251), în orînduirea sclavagistă (p. 253—575) și în perioada de trecere la feudalism (p. 576—809), cuprinzînd intervalul de timp de la cele mai vechi începuturi ale vieții omenești (pe la a 600.000 î.e.n.) pînă în sec. X e.n.

Partea I-a, care înfățișează orînduirea comunei primitive, are o importanță deosebită. Pentru epocile ulterioare, existau și în trecut sinteze, uneori incomplete și defectuoase din diverse puncte de vedere, în care însă orînduirea comunei primitive, sau așa-zisa „preistorie" a fost neglijată sau tratată de nespecialiști. Astfel, această parte a „Istoriei Romîniei" constituie întîia prezentare de ansamblu a îndelungatului răstimp care precede închegarea primelor formațiuni politice de tip sclavagist. Se adaugă în felul acesta la prezentarea orînduirilor ulterioare ca o parte integrantă, organică a procesului istoric, expunerea societății primitive pe teritoriul R.P.R., scrisă de specialiști în lumina ultimelor cercetări arheologice. De o semnificație specială chiar pentru întreaga emisferă răsăriteană sînt cele mai vechi unelte descoperite în Valea Dîrjovului, r. Slatina, atestînd aici prezența hominizilor încă la începutul pleistocenului, a primei perioade glaciare. Evoluția îndelungată în sutele de mii de ani ce urmează, se oglindește în perfecționarea treptată a uneltelor și îmbunătățirea condițiilor de viață ale omului. Îndeosebi în paleoliticul superior se manifestau puternice afinități și dezvoltarea paralelă a fenomenelor paleolitice din răsărit. Elementele ce caracterizează faza de trecere de la epoca paleolitică la cea neolitică, sînt încă puțin lă-

murite și de aceea urmează ca pe viitor conținutul perioadei mezolitice să fie mai bine elucidat în ce privește cultura materială. Atare situație nu este proprie teritoriului țării noastre, căci pe mari întinderi ale Europei se constată aceleași lacune în documentare și interpretare în privința problemelor mezolitice.

Pentru perioada de înflorire a organizației gentilice matriarhale, în epoca pietrii șlefuite, se poate, în schimb, reconstitui un tablou amplu al multiplelor progrese realizate de societatea omenească în intervalul de timp de la mileniul V pînă în jurul anului 1700 î. e. n. In trei etape mari, în neoliticul timpuriu, mijlociu și tîrziu, se desfășoară procesul perfecționării forțelor de producție sezisabil în aspectul variat al diferitelor culturi neolitice. Contribuția cercetărilor arheologice recente în această privință este substanțială. Au fost identificate culturi încă necunoscute, de ex.: cultura Hamangia din Dobrogea; pentru altele, cunoscute în alte țări, s-a dovedit răspîndirea lor și pe teritoriul patriei, ca de ex. cultura Criș, ceramica lineară, complexul Horodiștea—Folteşti—Cernavoda, sau cultura amforelor sferice. In general cercetările au aprofundat, printr-o analiză detaliată, trăsăturile specifice ale culturilor neolitice și legăturile dintre ele. Aceasta se manifestă mai ales la complexul ceramicii pictate de tip Cucuteni, care comportă o atenție deosebită, în urma relațiilor ei cu culturile similare din Ucraina. Numai trăsăturile culturii eneolitice, denumite după un mic cimitir de tip Decea Mureșului, nu par să fie încă îndeajuns de bine definite pentru a constitui o arie culturală de sine stătătoare.

Inceputurile societății gentilice patriarhale indică totodată începutul destrămării orînduirii comunei primitive. Intocmai ca în epoca neolitică, au fost identificate și aici mai multe culturi noi, de tip Verbicioara, de tip Bîlîi Potic-Costișa și cultura Noa, care completează aspectul vieții în epoca bronzului, alături de culturile am putea spune clasice, ale bronzului, pentru care se aduc precizări în privința răspîndirii, poziției cronologice și a caracterului modului de producție. Pentru problemele dificile legate de sfîrșitul epocii bronzului și de trecerea la prima vîrstă a fierului, „Istoria Romîniei" prezintă valoroase indicații în privința permanenței populației de baștină, care formează un factor esențial și continuu al dezvoltării societății omenești, și pe care schimbările externe ale culturii materiale îl transformă, fără să-i modifice însă esența. Această constatare despre eficacitatea neîntreruptă a elementului autohton își păstrează valabilitatea ei de-a lungul întregii orînduiri a comunei primitive, cu toate modificările reale sau aparente intervenite în aspectul cultural exterior și care-și va manifesta efectele cu o deosebită intensitate în mileniul I e. n., în legătură cu procesul formării poporului romîn.

Spre deosebire de epoca bronzului, cînd fiecare zonă a țării dezvoltă un tip cultural aparte, în prima jumătate a mileniului I asistăm la o uniformizare a manifestărilor culturale la care se conturează mai clar două arii: cea extra- și cea intracarpatică, legate între ele prin multiple raporturi de interdependență, cum arată și exemplul culturii Basarabi. Față de epocile anterioare, problemele primei vîrste a fierului sînt încă puțin elucidate, încît se resimte în acest capitol tendința unei prezentări generalizatoare, explicabilă și inevitabilă în starea actuală a cercetărilor. De aceea, unele problemecheie ale acestui interval de timp nu au găsit încă o rezolvare definitivă: interdependența între avîntul prelucrării metalelor și cadrul general al vieții materiale, caracterul dezvoltării forțelor de producție, începuturile prelucrării fierului, problema cimeriană, prevalența alternativă a influențelor răsăritene și apusene, esența culturii scitice și altele. Către sfîrșitul acestei perioade, în care se accentuează descompunerea orînduirii comunei primitive, apar și primele nume de popoare și antroponime, încît procesul istoric începe să piardă caracterul anonim, cîștigînd în culoare și plasticitate.

Păstrînd criteriul cronologic, capitolul despre apariția primelor formațiuni de tip sclavagist, prin stabilirea coloniilor grecești pe teritoriul Dobrogei, este inclus în partea relativă la orînduirea comunei primitive. Aceste orașe-state exercită o influență puternică economică și culturală asupra populației autohtone, accelerînd în acest fel procesul de destrămare a societății primitive și de întărire a democrației militare. Istoria coloniilor oglindește mersul general al istoriei vechi. Prin ele, teritoriile de la Dunărea de jos intră în orizontul lumii mediteraneene, participînd într-o formă sau alta la etapele principale ale istoriei grecești — epoca colonizărilor, expediția lui Darius contra sciților, stăpî-

nirea Macedoniei și a diadochilor, invazia celților și sciților, încadrarea în regatul politic al lui Mitridate, precum și în cel dacic al lui Burebista, în sfîrșit expansiunea romană — toate aceste evenimente marcînd soarta frămîntată a coloniilor vest-pontice.

Concomitent se desfășoară în restul țării printre triburile geto-dace, în legătură cu creșterea forțelor de producție, un proces analog cu cel petrecut la celți în apusul Europei. Preluarea unor inovații de la greci și tracii din sudul Dunării, ca prelucrarea mai intensă a fierului, roata olarului, moneda, sînt fenomene ce caracterizează perioada Latène, dezvoltîndu-se la Dunărea de jos independent, dar din aceleași imbolduri ca în Occident. Astfel, și importanța celților pentru istoria țării noastre, exagerată în trecut, trebuie readusă la proporțiile ei reale, după cum rezultă și din răspîndirea materialelor celtice restrînse la Transilvania și într-o perioadă mai tîrzie și la Oltenia.

Toate acestea duc la închegarea unor uniuni tribale dacice, care in lumina izvoarelor literare și epigrafice au o existență mai clar conturată, formînd etapa imediat premergătoare statului sclavagist dac.

Evoluția societății daco-getice, desfășurată într-un ritm mai lent, ia în a doua epocă a fierului un avînt accelerat, în primul rînd prin dezvoltarea forțelor de producție, multiplicarea mijloacelor de transport, adoptarea roții olarului, înflorirea metalurgiei, apariția monedei metalice ca mijloc de schimb și de acumulare a valorilor. Se intensifică schimburile intertribale și cu grecii, ceea ce duce la apariția unei noi categorii: negustorii. Atari transformări influențează vechile relații gentilice — se naște proprietatea privată asupra animalelor, obiectelor mobile, apoi asupra pămîntului. Totodată se dezvoltă exploatarea muncii sclavilor. Creșterea productivității și a producției aduce cu sine diferențieri social-economice: între bogați și săraci, ca și între oameni liberi și sclavi. Progresul economic și nevoile de expansiune și apărare duc la realizarea uniunilor de triburi, care au un caracter mai mult militar, conduse de sfatul capilor de triburi și ginți, în frunte cu un „rege", în baza consimțămîntului adunării poporului înarmat. Faza democrației militare pregătea realizarea statului sclavagist.

Transformările profunde petrecute la geto-daci au fost determinate în oarecare măsură și de un factor extern: influența scitică, celtică, greacă și romană, ca și de înrîurirea intern-tracică, prin contactul cu tracii din Peninsula Balcanică, intrați mai demult în sfera de influență a civilizației sclavagiste elenice. Patru etape mari se conturează în dezvoltarea culturii geto-dace: 1) formarea ei pe baza fondului local hallstattian (450—300 î. e. n.); 2) consolidarea și răspîndirea ei pe tot teritoriul geto-dacic (300—100 î. e. n.); 3) înflorirea și maturitatea ei (a. 100 — începutul erei noastre); 4) ascensiunea spre nivelul unei civilizații sclavagiste (sec. I e. n.). Sînt etapele indicate de natura materialului arheologic și de evoluția politică socială a triburilor daco-getice.

Perioada de formare a culturii Latène în Dacia se prezintă omogen pe tot teritoriul. Primele apariții ale elementelor culturii geto-dacice sînt în Dobrogea, unde contactul cu grecii pontici datează din sec. VII î. e. n.; cele mai importante așezări sînt la Tariverde (r. Istria), cu ceramică arhaică ellenică (sec. VI) și locală traco-getică, Cernavodă; în stînga Dunării: la Bărboși și Frumușița lîngă Galați, Poiana (Tecuci), Bălănoaia (Giurgiu), Tei (București), Zimnicea și multe altele, cunoscute printr-un abundent material arheologic tipic. Influența scitică în Dobrogea e constatată la Agighiol (Tulcea), cu material tracic ce constituie cel mai vechi indiciu despre manifestările artei plastice la traci; urme scitice se constată și în teritoriul Munteniei, dar în Dacia elementele scitice din sec. III sînt puține și dubioase. Știrile literare, istorice despre geto-daci sporesc (în legătură cu expediția lui Alexandru Macedon la Dunăre; campania lui Lysimach contra lui Dromihete și alte acțiuni ale diadochilor, amestecul căpeteniilor dacogetice în luptele dintre regii elenistici).

Partea a II-a tratează apariția și formarea relațiilor sclavagiste în Dacia (sec. I î. e. n. — I e. n.), acestea corespunzînd arheologic perioadei a treia și a patra din a doua vîrstă a fierului. Acuma se petrec două schimbări esențiale, în societatea geto-dacică: a) diferențierea accentuată impusă de dezvoltarea mai accelerată a forțelor de producție și formarea a două mari clase antagoniste: exploa-

tatori şi exploataţi, ceea ce va duce spre organizarea social-politică superioară a statului, cu caracter sclavagist începător; *b)* lupta viguroasă a geto-dacilor contra expansiunii şi dominaţiei romane, care se instaurează în Dacia carpatică la începutul sec. II e. n. *Dacii* (geţii) sînt populaţia care a locuit din vremi străvechi pe teritoriul Romîniei şi în unele zone din jur; erau mai multe triburi care vorbeau aceeaşi limbă de tip tracic (satem indo-europeană, înrudită mai de aproape cu illira, apoi cu scito-sarmatica şi cu balto-slava). Numele „daci" e întrebuinţat mai ales de scriitorii şi inscripţiile de limbă latină (apare în sec. I î. e. n.), acela de „geţi" (Getae) de către greci, cunoscut începînd din sec. V î. e. n. Vatra lor permanentă a fost şi a rămas teritoriul corespunzînd aproximativ ţării noastre, de unde ei s-au extins pe cale paşnică sau violentă spre nord-est (Slovacia) şi nord (Galiţia), ca şi spre est (Ucraina, Pontul Euxin); de aproape înrudite cu dacii erau triburile nord-trace, cunoscute cu numele în sec. II—III e. n. (carpii, costobocii, biessi ş. a.), care n-au fost supuse de romani, rămînînd libere.

De o importanţă deosebită filologică şi istorică sînt toponimia şi hidronimia Daciei, de tip traco-dacic, cunoscute mai ales din izvoare privitoare la provincia romană (sec. II—III). Structura şi cultura materială şi spirituală a societăţii geto-dace în perioada imediat anterioară ocupaţiei romane, este cunoscută sub multe aspecte, datorită mai ales descoperirilor arheologice din ultimul deceniu şi studiului ştiinţific al informaţiilor literare cunoscute anterior, şi care au pus în lumină dezvoltarea rapidă a forţelor de producţie, în primul rînd uneltele, sub influenţa tehnicii greco-romane: metalurgia, prelucrarea lemnului, olăritul, tehnica construcţiilor, meşteşuguri, producţia mărfurilor de schimb, mineritul, agricultura, răspîndirea monedei greceşti şi romane, imitarea acestor monede. Consecinţa schimbărilor în sfera forţelor de producţie a fost modificarea relaţiilor de producţie. Locul obştei (comunei) gentilice îl ia obştea sătească (de vecinătate), care lasă loc liber dezvoltării proprietăţii private, paralel cu diferenţierea societăţii în clase antagoniste: exploataţi şi exploatatori.

Procesul dezvoltării societăţii geto-dace n-a fost uniform pe întreg teritoriul ţării: în zona de sud-est (Dobrogea, Muntenia) contactul cu lumea grecească oferea condiţii mai prielnice pentru evoluţia spre organizaţii de stat, prin ridicarea unor conducători de oşti, dinaşti pe viaţă şi chiar ereditari, cu centrul într-o aşezare fortificată din care se cunosc numeroase în teritoriul extracarpatic, ca şi în cel intracarpatic, cu bogat material arheologic. Evoluţia spre un stat sclavagist de tip clasic şi deplin organizat la geto-daci a fost împiedicată de intervenţia romană şi subjugarea dacilor, într-o perioadă în care înflorirea culturii lor materiale ajunge la apogeu, în jurul a. 100 e. n.

După schiţarea cadrului social-economic, a nivelului material-tehnic în societatea dacică, este înfăţişată apariţia relaţiilor sclavagiste şi a statului sclavagist incipient dacic, în epoca Burebista—Decebal, cu centrul în zona cetăţilor din Valea şi Munţii Orăştiei: Grădiştea Muncelului (Sarmizegetusa), Costeşti, Piatra Roşie, Materialele arheologice bogate (construcţii, ceramică, metalurgie etc.) din aceste aşezări reprezintă cele mai tipice şi semnificative forme ale culturii materiale a daco-geţilor, pentru nivelul înalt la care ajunsese civilizaţia Daciei libere în pragul cuceririi ei de către romani.

Istoria politică-militară a geto-dacilor în sec. I î. e. n. — I e. n. este legată de expansiunea romană şi se termină prin zdrobirea formaţiei statale a lui Decebal din arcul carpatic, urmată de organizarea provinciei romane. Datorită unei documentări relativ abundente şi aproape continui, expunerea este peste tot închegată şi unitară, cu o succesiune organică de evenimente şi căpetenii („regi") daci, de conflicte interne între seminţii şi de lupte cu puterea romană stabilită pe linia Dunării. Evenimentele de importanţă capitală pentru istoria Daciei şi a poporului dac au loc la începutul sec. II e. n.: războaiele de cucerire pornite de imperiul roman (a. 101/2, 105/6) din două motive mai de seamă: pe de o parte necesitatea pentru clasa dominantă într-un stat bazat pe exploatarea muncii sclavagiste de a-şi consolida stăpînirea în Peninsula Balcanică, pe de alta tendinţa de a extinde sfera exploatării prin subjugarea popoarelor vecine libere. Desfăşurarea celor două campanii ale lui Traian în Dacia, ca şi prăbuşirea statului dac prin sfîrşitul dramatic al lui Decebal, sînt redate în baza unei documentări destul de abundente, deşi fragmentare, şi ilustrate prin

frumoase scene de pe columna lui Traian de la Roma. Principalul izvor narativ, fragmentele istoriei în greceşte a lui Cassius Dio, despre campaniile dacice, este redat în traducere integrală romînească.

Partea a II-a se încheie cu cap. 5 tratînd cultura dacică în sec. I î. e. n. — I e. n. sub toate aspectele ei multiple: aşezări şi cetăţi, arhitectura, construcţiile, tehnica militară, metalurgia, ceramica, elemente de suprastructură (ştiinţa, cultura, scrierea, religia ilustrată prin sanctuare, aliniamente de caracter sacru, necropole).

Partea a III-a: epoca sclavagistă romană în Dacia (sec. I—III), prezintă iniţial o caracterizare succintă a stăpînirii romane, care a însemnat o transformare radicală a condiţiilor de viaţă şi a evoluţiei societăţii prin întreruperea culturii daco-getice şi introducerea sclavagismului dezvoltat, cu toate formele de organizare economică şi socială care îi sînt proprii. Cea mai mare parte a teritoriului locuit de daci este cuprinsă în provincia romană, devenită parte integrantă a imperiului roman; în afara graniţei, dacii liberi (nesupuşi de romani) îşi continuă formele de viaţă originale, în teritoriile de la nord şi est, unde se mai aflau triburi trace, ca şi de alt neam (germanic, sarmatic, celtic etc.). Ocupaţia romană a adus un progres în cultura materială şi spirituală, dar era în acelaşi timp un regim de împilare, jaf şi exploatare nemiloasă a păturilor de jos ale societăţii, mai ales a maselor de locuitori indigeni subjugaţi. Intinderea şi organizarea administrativă a provinciei Dacia au fost stabilite în a. 106 de însuşi Traian, după suprimarea lui Decebal şi capitularea ultimelor formaţii de daci; acum a început acţiunea de colonizare şi au fost puse bazele vieţii urbane. O restrîngere a hotarelor romane la stînga Dunării se pare că a fost făcută la abia un deceniu după cucerire, sub Hadrian, care pe la a. 119 a evacuat teritoriul ocupat la a. 106 în estul Munteniei şi sudul Moldovei, stabilind limitele provinciei, care au fost menţinute pînă la evacuare (a. 271 e. n.). Tot în anul 119, provincia carpatică a fost împărţită în Dacia Superior şi Dacia Inferior, iar înainte de a. 133 în cele trei districte: Porolissensis, Apulensis (Superior), Malvensis (Inferior); prin a. 166/7 este adusă la Potaissa (Turda) a doua legiune, V Macedonica. Ocupaţia romană a fost asigurată prin trupe aşezate în castre, prin stabilirea de veterani, cetăţeni romani şi colonişti (mulţi necetăţeni), grupe de emigraţi din provinciile de sud şi est (Dalmaţia, Moesia, Asia Mică etc.), ca şi din zonele celtice din vestul împărăţiei. Prima inovaţie de ordin material adusă de noua stăpînire este construirea de şosele şi castre, oraşe şi temple, localuri, ateliere etc., după model roman, care au adus forme de viaţă urbană cunoscînd o deosebită înflorire a modului de producţie sclavagist. Localităţile mai importante ale provinciei (Sarmizegetusa, Apulum, Drobeta, Potaissa, Napoca, Porolissum etc.) poartă numele anterioare, autohtone dacice, dovadă a continuităţii aşezărilor, a legăturii între formele indigene şi noile aşezăminte ale provinciei romane. Aspectul principal al stăpînirii romane în Dacia este ocupaţia militară: un mare număr de trupe şi castre (cazărmi-fortăreţe), care au jucat un rol capital, atît pentru apărarea provinciei şi acţiunea de reprimare a populaţiei subjugate, cît şi în procesul de romanizare a autohtonilor şi a tuturor locuitorilor. Nucleul forţelor militare romane îl formau legiunile (XIII Gemina, V Macedonica), dar majoritatea numerică a efectivelor era alcătuită din trupe auxiliare, ale căror contingente încărau în majoritate romanizate. Dislocarea lor în sistemul defensiv de castre, legate prin reţele de drumuri în puternica redută care era provincia carpatică, asigura comandamentului roman putinţa de control al teritoriului şi de intervenţie faţă de numeroasele atacuri din afară, aproape continui pînă în anul evacuării totale a provinciei.

In ce priveşte alcătuirea populaţiei provinciale în Dacia, după ocuparea teritoriului începe imediat imigrarea masivă de funcţionari şi agenţi ai aparatului administrativ-militar, şi mai ales de colonişti, fie organizată oficial, în grupe, fie individual. Elementele venite din afară se cunosc uşor, în majoritate, după nume ori alte indicii epigrafice. Dar majoritatea covîrşitoare a numelor personale sînt romane, dovadă şi aceasta despre romanizarea intensă a locuitorilor. Populaţia indigenă dacică exista însă peste tot în cuprinsul provinciei, datorită în primul rînd faptului că majoritatea dacilor s-au supus în a. 106, nu au fost exterminaţi ori expulzaţi, luaţi captivi şi deportaţi de cît în mică măsură: masa populaţiei a fost subjugată, deposedată, ţinută în condiţii de inferioritate economică, socială

și juridică. Prezența ei în provincie poate fi dovedită epigrafic și arheologic (mai ales prin ritul de înmormîntare), ceea ce are importanță deosebită relativ la romanizarea ei și dăinuirea romanismului pe ambele maluri ale Dunării în cursul epocii următoare.

Viața economică a Daciei s-a dezvoltat cunoscînd o puternică înflorire: agricultura, mineritul, meșteșugurile și în general producția de mărfuri concentrată în marile centre urbane și ateliere — care depindeau în mare măsură de unitățile militare. Comerțul și schimburile erau favorizate de existența unei excelente rețele de drumuri, bine întreținute.

Clasele sociale din Dacia sînt cele tipice orînduirii sclavagiste: stăpîni de sclavi (demnitarii romani, aristocrația, cetățenii ori necetățenii romani veniți din afară), care erau deținătorii mijloacelor de producție, și sclavii exploatați, ca principalul factor de muncă alături de populația autohtonă subjugată. Contradicțiile de clasă erau puternice, iar soliditatea sistemului militar, administrativ și economic-fiscal roman în Dacia era numai aparentă, fiind subminată permanent de frămîntările interne, de răscoalele populației și de atacurile dacilor liberi sau ale altor triburi în migrație, care au durat în tot cursul sec. II—III.

Viața culturală a Daciei romane se caracterizează prin răspîndirea limbii latine, în vorbire și în scris, exprimată în marele număr de inscripții variate, cîteva chiar în versuri; este remarcabilă dezvoltarea artelor plastice (arhitectură, sculptură). Religiile sînt reprezentate în primul rînd de cultele oficiale romane și grecești, la care se adaugă cele orientale (siriene, persane, egiptene etc.). Rezultatul durabil al unui proces istoric de o intensitate deosebită (economic, social, cultural etc.) a fost romanizarea populației, în primul rînd prin schimbarea limbii: latina s-a impus și generalizat atît la elementele imigrate, de colonizare, cît și la autohtoni.

Stăpînirea romană în Dobrogea, Muntenia și Moldova nu corespunde ca durată și intensitate cu cea din Dacia carpatică. În Dobrogea (parte a provinciei Moesia Inferior) ocupația romană durează din sec. I î. e. n. pînă în sec. VI, încît urmele ei materiale și acțiunea culturală (romanizarea în primul rînd) au luat aci proporții mult mai mari. În această provincie de graniță, ocupația romană are de asemenea un caracter militar pronunțat; un puternic cordon de castre cu garnizoane pe linia Dunării asigura apărarea teritoriului de frecventele incursiuni și atacuri ale triburilor libere din stînga fluviului: daco-geți, sarmați, bastarni, cu deosebire în cursul sec. I e. n., înainte de constituirea provinciei Dacia. Etapele înaintării romane și organizării teritoriului sînt bine cunoscute din izvoarele documentare, la fel ca și situația vechilor colonii grecești (Callatis, Tomis, Istros), care-și păstrau autonomia și o serie de privilegii economice; ele au format o „uniune" de caracter cultural și religios (pentapolis, hexapolis). În interiorul teritoriului dobrogean, noile localități se dezvoltă în primul rînd în legătură cu unitățile militare, din „canabae", ori prin stabilirea veteranilor, a cetățenilor romani și a grupelor de traci din sud (bessi, lai) între autohtonii traco-geți. Ele cunosc o înflorire economică, la fel ca și orașele pontice grecești, îndeosebi Tomis (reședința guvernatorului provincial). Marea majoritate a populației din Dobrogea (Scythia Minor) era formată din autohtoni, care se aflau într-o situație de inferioritate juridică, socială și economică față de elementele imigrate și protejate de stăpînirea romană (clasa dominantă din aparatul militar, administrativ și fiscal, ca și cetățenii romani, veteranii ori grupele de „coloniști" sud-tracici, precum și populația orașelor vest-pontice). După cucerirea Daciei și stabilizarea relativă a situației la Dunărea de jos, viața provincială romană a Dobrogei ia un remarcabil avînt, din sec. II pînă în sec. III, cînd se intensifică criza sistemului sclavagist, mișcările sociale interne și se întețesc atacurile din afară. Întărirea economică, bazată pe exploatare, inegalitate și spolierea indigenilor se manifestă atît în producția de mărfuri, cît și în agricultură, pescuit și comerț, îndeosebi cel maritim. Proprietatea funciară a suferit unele modificări în sensul sclavagismului roman: obștea sătească geto-dacică făcuse încă mai înainte loc proprietății private, adaptîndu-se apoi noilor condiții ale orînduirii sclavagiste; o mare parte a pămîntului trece în posesiunea păturii privilegiate, cu centrele în mari ferme agricole (ville, praedium). Exploatarea lor se făcea prin munca sclavilor și a indigenilor geto-daci; o altă parte a pămîntului dobrogean forma teritoriul orașelor pontice grecești. În raporturile sociale

noi şi cu unelte superioare, este sigur că producţia agricolă a sporit. Avîntul economic general se oglindeşte de asemenea în marele număr de emisiuni monetare ale oraşelor autonome şi în intensa circulaţie monetară în general.

Deosebit de importantă, mult superioară faţă de nivelul atins de provincia Dacia, este dezvoltarea culturii, a artelor în teritoriul dobrogean, unde sînt numeroase monumentele arhitectonice şi sculpturale, nu puţine din ele de mare valoare artistică, stînd chiar alături de operele consacrate ale artei greco-romane.

Muntenia şi Moldova în epoca romană au fost parţial ocupate şi organizate de forţele militare romane, vreo două decenii, în timpul domniei lui Traian, în vederea acţiunii pregătite pentru ocuparea Daciei şi de nevoia de a întreţine legătura între noua provincie din Carpaţi şi Moesia dobrogeană. Se cunosc mai multe castre în regiunile de azi Ploeşti şi Galaţi, cu unităţi militare aparţinînd la armata Moesiei Inferior. Teritoriul ocupat de romani în nord-estul Munteniei şi în sudul Moldovei este evacuat probabil de împăratul Hadrian (a. 119?), în faţa presiunii mereu mai puternice a sarmaţilor (roxolani), la care se adaugă în sec. II costobocii, goţii, carpii ş. a., care vor da lovituri dure poziţiilor romane pe limes-ul dunărean, contribuind la destrămarea şi prăbuşirea definitivă a ocupaţiei în zona carpato-balcanică.

Progresele considerabile ale istoriografiei romîne din anii regimului democrat-popular ies la iveală mai mult în *partea a IV-a:* perioada de trecere la feudalism. Faţă de discuţiile mai mult teoretice purtate în trecut, asupra continuităţii populaţiei băştinaşe şi formării poporului romîn, în prezent acest proces poate fi urmărit pas cu pas în lumina datelor arheologice, care completează şi pentru cîteva secole înlocuiesc pe cele literare deficiente. Cultura materială transmite o imagine veridică şi despre prezenţa celorlalte populaţii care au stat vremelnic ori au trecut peste teritoriul ţării noastre, precum şi despre amploarea şi intensitatea relaţiilor sau convieţuirii cu populaţia autohtonă. Deşi acest tablou e mult mai complex şi concret, decît cel neprecis şi palid care putea fi schiţat în trecut numai pe baza izvoarelor scrise, în ediţia de faţă mai persistă probleme încă nerezolvate, fapt explicabil dacă se ţine seamă de faptul că abia de un deceniu încoace se acordă o atenţie şi un sprijin substanţial arheologiei prefeudale. Progresele realizate sînt însă o chezăşie că munca din anii viitori va aduce noi contribuţii valoroase la elucidarea istoriei frămîntate a mileniului I e.n.

Primele două capitole prezintă continuarea stăpînirii romano-bizantine în sudul Dunării, în Dobrogea şi traiul populaţiei daco-romane şi al dacilor liberi după desfiinţarea provinciei Dacia, precum şi legăturile ei cu imperiul bizantin. De pe poziţiile materialismului istoric se arată lipsa de temei a încercărilor care susţineau evacuarea totală a populaţiei de pe teritoriul fostei provincii şi se aduc dovezile concrete documentînd persistenţa populaţiei şi caracterul traiului ei. Oraşele continuă să fie locuite de o populaţie redusă numeric, pînă după invazia hunilor, persistă circulaţia monedelor romane în sec. IV, cînd se răspîndeşte şi creştinismul între locuitorii fostei provincii Dacia. Păstrarea limbii şi a caracterului etnic a fost favorizată în largă măsură de recucerirea unei zone în stînga Dunării şi menţinerea liniei fluviului, în timpul dinastiei constantiniene, încît imperiul este prezent în permanenţă în faţa Daciei carpatice.

Punînd accentul principal, cum este şi firesc, pe importanţa precumpănitoare a populaţiei băştinaşe şi pe prezentarea istoriei ei, nu sînt neglijate totuşi nici populaţiile migratoare care se succed pe teritoriul patriei noastre, începînd cu sarmaţii, continuînd cu goţii, hunii, gepizii, avarii şi terminînd cu bulgarii. La fiecare dintre ele, se schiţează pe scurt istoria, apoi urmele culturii materiale şi legăturile lor cu băştinaşii. Cercetările recente au delimitat aria de răspîndire a sarmaţilor în zona extracarpatică pe baza mormintelor răspîndite numai în regiunea de şes şi de stepă, evitînd dealurile subcarpatice şi podişul transilvănean.

Spre deosebire de păreri mai vechi care susţineau că cedarea provinciei Dacia s-ar fi făcut în favoarea goţilor, analiza atentă a situaţiei istorice şi a materialelor arheologice arată în mod evident cum carpii daci sînt în primul rînd cei care beneficiază de retragerea aureliană şi abia după strămutarea lor în imperiu (pe la a. 300 e. n.), goţii au posibilitatea să înainteze şi ei spre apus pătrunzînd în Transilvania. În cultura materială a sec. IV, atribuită iniţial exclusiv goţilor, se ma-

nifestă tot mai multe elemente locale care permit atribuirea multor așezări populației de origine dacică.

Prezența hunilor pe teritoriul țării noastre, sau mai bine zis trecerea lor în drum spre șesul pannonic, o ilustrează cîteva tezaure și descoperiri de metale prețioase care permit anumite deducții de ordin istoric. Ele sînt însă relativ rare, iar cultura materială a băștinașilor din sec. V urmează să fie încă mai bine cercetată. Rezultate valoroase în această privință au adus săpăturile de la Bratei, din valea Tîrnavei Mari.

Rolul gepizilor, exagerat în trecut, este prezentat în proporțiile lui reale, în lumina datelor arheologice. Fără a nega prezența lor, se arată că un mare număr de materiale considerate ca gepide, revin populației băștinașe care determină și în secolele convețuirii cu gepizii caracterul procesului istoric.

Relațiile cu avarii și bulgarii, amploarea lor, precum și aria influenței ori supremației lor sînt de asemenea tratate just în lumina datelor istorice și arheologice.

În istoriografia mai veche, importantul capitol despre slavi, convețuirea lor cu populația băștinașe daco-romană și rolul lor în procesul de formare a limbii și poporului romîn au fost prezentate cu precădere în lumina materialelor lingvistice, completate în anumită măsură cu izvoarele istorice-literare, fără a se valorifica de loc resturile culturii materiale. Identificarea acestora într-un număr atît de mare și în continuă creștere, constituie un important succes al noii arheologii românești. Prin ele, a devenit în prezent posibilă analiza aprofundată a intensității și amploarei contribuției slavilor la istoria Romîniei în a doua jumătate a mileniului I.

Așezarea maghiarilor în cîmpia pannonică și începutul pătrunderii lor în Transilvania încheie din punct de vedere cronologic intervalul de timp tratat în primul volum din „Istoria Romîniei".

Ca încheiere, sintetizînd oarecum observații care străbat ca un fir roșu întregul volum, se remarcă într-un capitol aparte starea cercetărilor cu privire la formarea limbii și poporului romîn. De pe pozițiile materialismului istoric, se arată lipsa de temei a teoriei imigraționiste și se expun dovezile contrare, pozitive și convingătoare de ordin cronologic, toponomastic și lingvistic ce caracterizează acest proces de etnogeneză. O propoziție scurtă, lapidară încoronează ca concluzie întregul volum, răspunzînd la întrebarea care a frămîntat generații de istorici și eruditi: „poporul romîn și limba românească ... s-au format în ultimele secole ale mileniului I e. n. în spațiul de la nordul Dunării de jos, avînd ca teritoriu-nucleu ținuturile de deal și de munte ale Daciei".

Un *indice* amănunțit de nume proprii, de autori, de cuvinte grecești, lista abrevițiilor și a figurilor ușurează utilizarea volumului și îi asigură împreună cu amplele bibliografii selective anexate fiecărui capitol, o înaltă ținută științifică, nota dominantă a întregii lucrări.

Prin sprijinul continuu și susținut al organelor de partid și de stat s-a realizat astfel o operă care depășește cu mult lucrările asemănătoare din trecut și care demonstrează în mod convingător superioritatea metodei și concepției științifice marxiste a istoriografiei din țara noastră, creată de regimul democrat popular.

K. Horedt
I. I. Russu

Istoria Romîniei, II (Feudalismul timpuriu; feudalismul dezvoltat, în condițiile fărîmițării feudale și ale luptei pentru centralizarea statului; feudalismul dezvoltat, în condițiile instaurării dominației otomane — a doua jumătate a sec. XVI); comitetul de redacție: acad. A. Oțetea, redactor responsabil, prof. univ. M. Berza, conf. B. T. Cîmpina, conf. univ. Șt. Pascu, redactori responsabili adjuncți; secretar: Șt. Ștefănescu, Edit. Academiei R.P.R., București, 1962, 1158 p., 315 fig., 20 pl.

Așteptat cu interes, al doilea volum din „*Istoria Romîniei*", cuprinzînd prima parte din istoria medie a patriei, se înfățișează astăzi cititorilor, la scurt timp după publicarea primului volum. Apare la capătul unor strădanii îndelungate, după dezbateri largi și creatoare, ca un rezultat al unui însemnat efort de documentare și interpretare.

Colectivul de cercetători era chemat, în spiritul sarcinilor trasate de Congresul al II-lea al P.M.R., să realizeze o lucrare nouă, atît prin informația sa, cît și prin aplicarea consecventă și creatoare a materialismului istoric. Ea trebuia să dea răspuns numeroaselor probleme ale feudalismului romînesc, neglijate sau falsificate în istoriografia burgheză, să lumineze aspectele fundamentale ale orînduirii: evoluția obștii agrare, cristalizarea relațiilor și a statelor feudale, fărîmițarea feudală și centralizarea statului. În egală măsură noua sinteză marxistă trebuia să înfățișeze formele luptei de clasă ale țărănimii și ale păturilor orășenești, lupta maselor populare îndreptată împotriva jugului otoman. Volumul II a făcut însă un pas hotărîtor înainte față de istoriografia din trecut și prin studierea legăturilor permanente și străvechi dintre cele trei țări romînești, concretizate, printre altele, în luptele de apărare a civilizației europene. Plecînd de la această realitate, autorii au stabilit locul firesc al poporului nostru în istoria universală, alături de al celorlalte popoare din sud-estul Europei.

O asemenea sinteză larg cuprinzătoare a fost posibilă numai în noile împrejurări create de regimul democrat-popular, care a asigurat cercetării istorice un climat de muncă nemaiîntîlnit. Lucrînd în cadrul unor institute științifice, oamenii de știință medieviști au elaborat după 23 August 1944 o seamă de colecții privitoare la izvoarele documentare și narative, valoroase lucrări de interpretare care au îngăduit, alături de valorificarea moștenirii istoriografiei progresiste din trecut, elucidarea unor probleme insuficient lămurite. De o deosebită utilitate au fost cercetările de istorie economică și socială care au discutat și au ajutat, pornind de la învățătura marxist-leninistă, la conturarea noțiunii de formație social-economică, problemă ignorată de istoricii burghezi. Pot fi menționate cercetările regretatului istoric Barbu T. Cîmpina, considerațiile teoretice făcute de prof. M. Berza interesînd răscoalele țărănești, precum și studiul consacrat de prof. Ștefan Pascu țărănimii din Transilvania în perioada feudalismului timpuriu. Potrivit acestor cercetări, istoria medievală a Romîniei este înainte de toate istoria producătorilor de bunuri materiale, în primul rînd a țărănimii, care au trăit în cadrul unei formațiuni social-economice, întrunind toate trăsăturile esențiale ale orînduirii feudale.

Prima parte a volumului tratează perioada feudalismului timpuriu pe teritoriul patriei noastre, chestiune de o deosebită însemnătate pentru înțelegerea fenomenelor de bază, cum sînt cristalizarea relațiilor feudale și apariția primelor formațiuni politice din secolul X și de la începutul secolului al XI-lea. Colectivul autorilor care și-a asumat această sarcină, grea și de răspundere, ținînd seama de sărăcia izvoarelor și de stadiul la care lăsase lucrurile istoriografia veche, a adus o contribuție substanțială, pe bună dreptate relevată în paginile organului teoretic al P.M.R. Valorificînd știrile cuprinse în izvoarele istorice prin coroborare cu rezultatele cercetărilor arheologice, efectuate în anii trecuți, s-a conturat mai precis tabloul societății omenești pe actualul teritoriu al Republicii Populare Romîne. Societatea pe care ne-o relevează izvoarele amintite este evoluată, alcătuită din așezări de agricultori și crescători de vite, păstori și meșteșugari, ce-și duceau viața în obști. Ținînd seama de indicațiile lui Engels despre obște, redactorii au fost în măsură să lămurească apariția proprietății private și dependent de aceasta, diferențierile sociale, punctul de plecare al clasei feudale propriu-zise și al țăranilor aserviți. „Cele două clase sociale — feudalii și țăranii dependenți — dintre care cea dintîi își însușește o parte a muncii celeilalte, se recunosc pe cuprinsul țării noastre acolo unde izvoarele istorice sau cercetările arheologice au cuprins în unghiul lor de lumină regiunile respective, de la Dunărea de jos și în Transilvania; este însă foarte probabil ca ele să fi existat și în alte regiuni ale țării" (p. 40). Aceste elemente pe care le întîlnim și la alte popoare, se vor constitui în timp, pe de o parte într-o nobilime de tip feudal, iar pe de alta în țărănimea dependentă, ale cărei rînduri se vor îngroșa datorită sprijinului acordat de puterea politică clasei dominante.

Supunînd unui riguros examen critic știrile narative, după principiul enunțat mai sus, autorii au fost în măsură să ofere o caracterizare cuprinzătoare a primelor formațiuni politice din secolul al X-lea, de caracter feudal, de pe teritoriul țării noastre. Vorbind despre cele trei formațiuni politice pomenite de Anonymus,

voevodatul lui Menumorut, Glad și Gelu, se observă că cele trei voevodate din Transilvania erau formațiuni politice feudale, în frunte cu „duci", adică voevozi care-și constituiseră o armată formată din țăranii din obștii, iar Menumorut deținea puterea în virtutea unui drept de moștenire. Este prin urmare același proces cunoscut în această parte a Europei, anume transformarea puterii acordată de uniunile de obști într-o putere ereditară feudală (p. 43). Spre deosebire de acestea, formațiunile de la sfîrșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea, deși moștenitoare ale primelor, sînt formațiuni statale mai evoluate cu caracter ereditar, cu o întindere geografică mai mare, cu puternice centre strategice întărite. În această ordine de idei merită a fi relevată și aprecierea referitoare la pătrunderea triburilor maghiare în Transilvania. Dacă la început avem de-a face cu expediții obișnuite, asemănătoare cu cele întreprinse și în alte părți ale Europei, cele de la începutul secolului al XI-lea sînt organizate de o putere centrală, de un stat feudal, în măsură nu numai să cucerească un teritoriu, dar să-l și organizeze în folosul regalității și al aristocrației. Pe bună dreptate se afirmă: „Profitorii războiului au fost și urzitorii lui, căci, fără îndoială, în asemenea războaie nu era interesată masa populației, căreia îi era suficient un teritoriu limitat, unde să-și agonisească cele necesare traiului din păstorit și agricultură" (p. 55).

Capitolul III, *Dezvoltarea feudalismului timpuriu pînă la mijlocul secolului al XIII-lea,* continuă analiza începută în capitolul precedent, urmărind creșterea relativă a forțelor de producție în secolele XI—XII, viața populației băștinașe în obștile sătești, în sînul cărora se adîncește însă procesul de diferențiere economică și socială. În acest răstimp are loc și cucerirea și organizarea treptată a teritoriului Transilvaniei, prin colaborarea căpeteniilor feudale locale, deoarece interesele și năzuințele unora dintre ei corespundeau cu cele ale feudalilor maghiari. Și unii și alții erau interesați în existența unei puteri de stat feudală, menită să le asigure dominația de clasă. Așezarea secuilor, a sașilor, precum și colonizarea cavalerilor teutoni au avut drept scop consolidarea noii stăpîniri, care evoluează într-un ritm tot mai grăbit în sensul feudalizării. Apare, paralel cu proprietatea feudală încă nedeplin dezvoltată, modestă, domeniul nobiliar, alături de cel al regelui, fruct al uzurpării aristocrației și clerului catolic, la care se asociază elementele dominante dintre băștinași. Constituirea marelui domeniu are însă și o altă semnificație, trecerea la o nouă etapă în dezvoltarea feudalismului, în care, paralel cu accentuarea aservirii țăranilor se fac simțite tendințele centrifugale specifice epocii de fărîmițare feudală.

Procesul de aservire pe care-l aminteam este urmat de stratificarea țărănimii, studiată în toată diversitatea ei din punctul de vedere al stării economice și juridice. Autorii au acordat atenția cuvenită separării meșteșugurilor de agricultură și formării orașelor, fenomen determinat de dezvoltarea forțelor de producție. Tabloul vieții țărănimii este întregit de studiul amănunțit al obligațiilor pe care aceasta le datora stăpînului feudal, renta în produse, muncă și bani. Cu toată lipsa de precizie a documentelor, s-a ajuns la o apreciere relativă a acestor sarcini și la studierea formelor de luptă ale țărănimii împotriva exploatării.

Întemeiați pe analiza sistematică a izvoarelor, autorii au prezentat situația teritoriului Moldovei și Țării Românești începînd cu sfîrșitul secolului IX. Astfel, potrivit noilor cercetări, s-a înfățișat problema extinderii stăpînirii statului kievian în regiunile Moldovei și dominația cnezatului de Halici. Așa cum rezultă din datele cercetărilor, stăpînirea statului kievian și a celui de Halici a avut un caracter de flux și reflux, variind după perioadele de consolidare sau de anarhie. „Ea — stăpînirea — a constituit, totuși, un factor pozitiv în dezvoltarea societății din această parte a țării, asigurînd locuitorilor mai multă liniște, a permis o dezvoltare mai rapidă a raporturilor feudale și a creat condițiile necesare consolidării formațiunilor politice locale. Influența culturii și civilizației Haliciului asupra vieții feudale din Moldova a fost destul de puternică și a lăsat urme pînă tîrziu, în secolele XIV—XV" (p. 103).

Analiza feudalismului timpuriu dintre Carpați și Dunăre în secolele XII și XIII a stabilit unele concluzii interesante pentru dezvoltarea societății de pe teritoriul țării. În Transilvania se constată o mai mare dezvoltare a relațiilor feudale și, în același timp, tot aici se manifestă fenomene ce caracterizează epoca formării

marelui domeniu cu tendințe centrifuge. În teritoriile dintre Carpați și Dunăre, societatea evoluează, la rîndul ei, spre feudalism, alcătuindu-se organizații politice care își afirmă intențiile de autonomie față de stăpînirea cumană, de încercările de dominare ale statului vlaho-bulgar, ale teutonilor sau cele ale statului feudal maghiar.

Înainte de a se trece la formarea statelor feudale, Țara Românească și Moldova, s-a înfățișat amănunțit marea invazie a tătarilor din 1241 și dominația lor pe teritoriul țării. Medieviștii noștri au dat, în opoziție cu istoriografia burgheză, o caracterizare amplă și judicioasă problemei, din punctul de vedere al dezvoltării societății din această parte a Europei, pentru care invazia a avut cele mai grele urmări. În ceea ce privește dominația lor, indicația marxistă, potrivit căreia „orice cotropire de către un popor mai înapoiat stînjenește, se înțelege, dezvoltarea economică și nimicește numeroase forțe de producție", a oferit cheia unei juste aprecieri.

Problema atît de discutată a întemeierii statelor feudale românești a căpătat, după părerea noastră, în liniile ei esențiale, o rezolvare științifică, autorii fiind călăuziți de învățătura marxistă despre clase și stat. Valorificînd toate rezultatele pozitive la care au ajuns unii istorici din trecut, de pildă D. Onciul, istoricii marxiști au respins categoric teoria neștiințifică a descălecatului, unul din leit-motivele obsesive ale istoricilor burghezi. În aceeași măsură s-a dovedit neconcludentă și neștiințifică teoria drumurilor comerciale „creatoare ale statelor românești", de mare trecere într-un trecut nu prea îndepărtat. Potrivit noii interpretări după care statul este un rezultat al contradicțiilor inconciliabile dintre clase și un instrument al dominației de clasă, statele feudale românești nu au apărut ca o putere impusă din exterior, ci sînt produse ale societății, ajunsă la un anume grad de dezvoltare. Pozitivă și concludentă ni se pare, în această ordine de idei, sublinierea paralelismului care se observă pe parcursul cristalizării procesului de formare a statelor feudale din Țara Românească și Moldova.

Partea II-a, *Feudalismul dezvoltat în condițiile fărîmițării feudale și ale luptei pentru centralizarea statului*, este o temeinică și vastă incursiune în problemele de bază ale istoriei medievale. Plecînd de la constatarea că „Dezvoltarea societății de pe teritoriul patriei noastre în secolele XIV—XV este strîns legată de aceea a statelor vecine", se schițează cele mai însemnate probleme de politică internațională ce au influențat dezvoltarea procesului istoric de la noi: problema Răsăritului, cu decăderea Hoardei de Aur și centralizarea statului rus, problema statelor feudale vecine, Ungaria, Polonia, cu care am intrat într-un permanent contact și, în sfîrșit, expansiunea otomană.

Colectivul autorilor care au redactat acest lung capitol de două secole și jumătate din istoria țării, oferă cititorului o expunere vie și colorată a dezvoltării economice, a stărilor sociale și a problemelor privind organizarea politică, administrativă, judecătorească și militară. Una din problemele de bază ale acestei lungi perioade de timp, a fost aceea a consolidării poziției internaționale a Țării Românești și a Moldovei în lupta purtată împotriva turcilor. S-au dezbătut pe larg și cu competență criza fărîmițării feudale la mijlocul secolului al XV-lea și începuturile procesului de centralizare a statului, lupta antiotomană și pentru centralizare, în vremea lui Ștefan cel Mare, situația țărilor române în prima jumătate a secolului al XVI-lea, moment istoric marcat și de căderea sub dominația otomană.

Cercetînd o tematică atît de bogată, colaboratorii volumului au fost nevoiți să rezolve un șir de numeroase probleme, să aducă în discuție altele, ignorate în istoriografia burgheză, să restabilească adevărul istoric acolo unde a fost împovărat de concepțiile neștiințifice ale idealismului istoric. Astfel istoricii marxiști au înlăturat acele puncte de vedere subiectiviste care prezentau — de pildă — pe membrii dinastiei Anjou drept niște apariții geniale care au consolidat statul feudal maghiar și au creat pentru populația țării o epocă de aur. De altfel și istoriografia burgheză română nu a rămas mai prejos atunci cînd atribuia cu exclusivitate personalității lui Ștefan cel Mare prestigiul internațional al Moldovei. Imaginea idealizată a trecutului, cu pretinsa armonie între clase, era menită să ascundă contradicțiile sociale, mizeria și lupta maselor populare. Critica concepțiilor burgheze s-a făcut și cînd era vorba de formarea orașelor, capitol răstălmăcit în spirit cosmopolit sau șovin de istoricii din trecut. Potrivit unor asemenea păreri neștiințifice, care nesocoteau necesitățile în-

terne, orașele erau considerate drept creația unor coloniști străini, socotiți purtători de civilizație.

Remarcabile sînt paginile consacrate dezvoltării economice, din cap. II și III ale părții a doua, care înfățișează și explică dezvoltarea în lumina mărturiilor documentare, mai bogate pentru Transilvania și mai sărace pentru celelalte țări românești. Aceste capitole de istorie economică sînt un real succes al cercetărilor întreprinse în ultimii ani pe baza unei întinse documentații. Cu siguranță studiile viitoare de istorie economică vor adînci investigațiile de pînă acum, conturînd din ce în ce mai clar activitatea producătorilor de bunuri materiale, a poporului. Meritorii sînt și capitolele dedicate comerțului, relațiilor comerciale dintre cele trei țări românești. „In tot acest timp, ca și mai tîrziu, celelalte două țări românești au întreținut strînse relații comerciale cu Transilvania. Postavurile, încălțămintea, uneltele agricole și obiectele de uz casnic, arcurile și săgețile, ca și obiectele de lux confecționate în Transilvania, sînt vîndute în cantități tot mai mari în Țara Românească și Moldova" (p. 235). Pline de interes sînt și încheierile la care ajung autorii privind activitatea comercială a țărilor românești în această epocă. „Dacă negustorii italieni sînt încă prezenți în comerțul de tranzit, ei sînt aproape cu totul eliminați din comerțul de schimb cu produsele țărilor noastre. Inlocuirea lor cu negustorii transilvăneni și lioveni a însemnat un progres, deoarece ea reprezenta trecerea de la formele prădalnice ale comerțului bazat pe exploatarea de către capitalul comercial al curtierilor marelui tranzit al unor regiuni încă slab dezvoltate din punct de vedere economic, la un comerț în care vînzarea produselor se face mai aproape de valoarea lor. Pe de altă parte, în ceea ce privește importul, noul comerț liovean și transilvănean cuprinde «mărfuri mărunte», produse meșteșugărești folosite de păturile mai largi ale populației și, prin aceasta, contribuie — datorită întrebuințării unor unelte agricole mai bune — la creșterea forțelor de producție, ca și la lărgirea schimburilor, ajutînd astfel la formarea pieții interne" (p. 301).

O contribuție substanțială s-a adus și în privința studierii structurii sociale a Transilvaniei și a celorlalte două țări românești. Concluziile care se detașează din aceste subcapitole infirmă aserțiunile despre armonia dintre clasele sociale, despre un anumit particularism românesc, care s-ar fi concretizat într-o societate patriarhală țărănească. In realitate, atît în Transilvania cît și în Moldova și Țara Românească, în veacurile XIV—XVI, veniturile nobilimii și ale boierilor cresc necontenit, datorită numărului mare de iobagi și dregătoriilor înalte pe care le ocupau primii. Pe bună dreptate s-a relevat ridicarea, în Transilvania, în această epocă, a unor familii de mari proprietari, care reușesc să-și închege întinse domenii și să acapareze în aceeași vreme o importantă putere politică cu tendințe centrifuge. Același fenomen îl înregistrează realitatea istorică din Țara Românească și Moldova, unde în clasa dominantă întîlnim mari feudali ce stăpîneau importante domenii.

Autorii capitolului III: *Fărîmițarea feudală în Moldova și Țara Românească în secolul al XIV-lea și în prima jumătate a secolului al XV-lea* au făcut o analiză cuprinzătoare a problemelor legate de domeniul feudal, domnesc, bisericesc și mănăstiresc, au analizat structura acestuia, plecînd de la indicația lui Marx, după care „în toate țările Europei, producția feudală este caracterizată prin împărțirea pămîntului între un număr cît mai mare de țărani neliberi". Așadar, pe marile întinderi de pămînt, în stăpînirea feudalilor, lucrau țăranii care-și aveau delniței lor, socotite ca stăpîniri străvechi, iar dreptul feudalului asupra loturilor țărănești era limitat. In ceea ce privește rezerva feudală, aceasta se găsea în deplină proprietate a boierului, spre deosebire de dreptul țăranului asupra delniței pe care nu o putea înstrăina, dar o putea lăsa moștenire „Deasupra dreptului de posesiune al țăranului exista, deci, un drept de proprietate al boierului. Potrivit acestui drept, boierului îi revenea o parte din roadele pe care le dădea pămîntul" (p. 312). Analiza multilaterală a dreptului de proprietate medieval, analiza imunității, organizarea politică, administrativă, judecătorească, a subliniat trăsăturile esențiale ale unei societăți feudale.

Volumul al doilea din *Istoria României* a acordat atenția cuvenită și eforturilor pe care le-au făcut țările române în războaiele antiotomane, subliniind, așa cum am amintit, contribuția românească în luptele pentru apărarea civilizației europene. Și în acest domeniu s-au adus contribuții remarcabile care înlesnesc înțelegerea războiului purtat pînă la 1428 de

domnii Țării Romînești secondați de marea boierime. Istoriografia burgheză nu și-a putut explica esența acestei lupte pînă la pacea din 1428 și politica trădătoare a boierimii după această dată. Boierimea, urmărind menținerea privilegiilor sale de clasă, a luptat împotriva turcilor care amenințau cu transformarea țării în pașalîc. Mulțumită însă victoriilor obținute de Mircea cel Bătrîn și Dan al II-lea, primejdia s-a înlăturat. Încheierea unei păci separate cu turcii în 1428 a însemnat o recunoaștere a contribuției romînești în luptele antiotomane, dar în același timp și începutul unei politici de nerezistență a boierimii, mulțumită cu rezultatele obținute.

După această dată care marchează încheierea primei etape a luptei antiturcești, se înscrie acțiunea de sub conducerea lui Ioan de Hunedoara, urmată de succesele repurtate de Vlad Țepeș și Ștefn cel Mare, care au întîrziat cu peste o jumătate de secol pătrunderea turcilor în Europa centrală. Ținînd seama de principiile materialismului istoric, despre rolul personalității în istorie, autorii au ajuns la o caracterizare justă a personalităților de prim plan care au condus aceste lupte. Scriind despre Ștefan cel Mare, se scot în evidență calitățile sale de mare comandant și de conducător de stat care a înțeles cele două probleme principale: independența țării și adaptarea organizării statului la noile condiții de producție și schimb, prin lichidarea instituțiilor anacronice ale fărîmițării feudale. „Meritul lui Ștefan stă, de aceea, nu în faptul, imposibil, de a fi impus prin puterea personalității sale un mod nou de conducere a statului, ci într-acela, cu totul remarcabil de a fi știut să mobilizeze toate forțele sociale favorabile, să le îngrădească pe cele dușmane, să dea un ritm viguros acțiunii desfășurate și să-i definească în mod clar obiectivele" (p. 532). Tocmai mobilizarea unor forțe sociale opuse marii boierimi reprezenta baza puterii lui Ștefan cel Mare care explică și succesul luptei antiotomane. Această politică internă nefavorabilă marii boierimi înclinată spre o înțelegere cu turcii, va fi reluată de Bogdan al III-lea și Petru Rareș. În ciuda acestor stăruitoare eforturi politice, interne și externe, marea boierime moldoveană, în schimbul promisiunii de a nu se atinge de bunurile și familiile boierilor, de a nu ocupa țara și de a nu schimba legile și obiceiurile proprii, este dispusă la aservirea țării turcilor în schimbul îndepărtării lui Petru Rareș. Același fenomen este pus în lumină pentru Țara Romînească în paragraful *Căderea Țării Romînești sub dominația otomană (1521—1545)*, subliniindu-se rolul trădător al boierilor Craiovenești și al marii boierimi în general, care au căutat și o justificare teoretică: „nu vor putea să se tot bată — ei fiind puțini și țara mică — cu un împărat ce a luat și a cuprins atîtea țări și are o mulțime de oameni" (p. 650).

Autorii capitolului *Aservirea țărilor romîne de către turci*, datorită unei analize pătrunzătoare a faptelor istorice de la începutul veacului XVI, au dat un răspuns științific acestei importante probleme, relevînd pe de o parte rolul jucat de marea boierime trădătoare, interesată în apărarea și garantarea exclusivă a privilegiilor ei de clasă, iar pe de alta au subliniat interesul turcilor față de o administrație romînească, evident superioară, sub raport economic pașalîcurilor sud-dunărene.

Partea a doua a volumului II de istorie medie oferă un tablou elocvent al agravării sarcinilor feudale și al contradicțiilor dintre clasele și păturile sociale din Transilvania, ce au premers marilor răscoale populare de la Bobîlna și a celei condusă de Gh. Doja. Aceste capitole învederează strădaniile și succesele istoriografiei marxiste din țara noastră, care s-a orientat spre lămurirea problemelor legate de lupta de clasă. Pe baza acestor cercetări s-a închegat o prezentare adîncită a mișcărilor premergătoare răscoalei de la Bobîlna, a răscoalei propriu-zise din anii 1437—1438, stabilindu-se cele trei faze ale desfășurării ei. Potrivit noii interpretări, „Răscoala populară din 1437—1438 are o mare însemnătate atît pentru vremea desfășurării ei, cît mai ales privită în perspectiva dezvoltării istorice a societății de pe teritoriul patriei noastre" (p. 415). Prin programul ei maximal, răscoala submina înseși relațiile feudale. Răscoala a dat țăranilor romîni și maghiari, uniți în luptă, conștiința posibilităților ei revoluționare. „În istoria luptei de clasă din țara noastră, răscoala de la Bobîlna reprezintă una din cele mai luminoase pagini. În focul acestor lupte de clasă duse de masele asuprite împotriva asupritorilor s-a făurit unitatea și frăția dintre oamenii muncii din patria noastră, indiferent de naționalitate". În ceea ce privește războiul țărănesc din 1514, de sub conducerea lui Gh. Doja, tratatul de isto-

rie vine cu o înțelegere majoră a lucrurilor, pornind de la indicațiile lui Engels. Conform acestor indicații, armata cruciată s-a transformat într-o „armată revoluționară", prin participarea largă a maselor populare, care imprimă răscoalei un caracter superior, ridicînd-o la rangul de război general al țărănimii". Aceste pagini despre marile lupte de clasă ale țărănimii în veacurile XV și XVI constituie în istoriografia noastră, în opoziție cu tezele istoricilor burghezi naționaliști, una din cele mai însemnate realizări privitoare la trecutul de luptă comun al maselor asuprite împotriva opresiunii de orice fel.

Partea a III-a: *Feudalismul dezvoltat, în condițiile instaurării dominației otomane (a doua jumătate a sec. al XVI-lea)*, încheie expunerea problemelor legate de dezvoltarea medievală a țărilor române în secolul al XVI-lea. Evoluția istorică a acestei jumătăți de veac începe, după cum am văzut, cu aservirea țărilor române față de imperiul otoman și se încheie cu marele război de eliberare de sub dominația turcească, purtat de Mihai Viteazul, care realizează și prima unificare a țărilor române. Și în acest caz istoricii noștri — supunînd unei analize sistematice regimul dominației otomane în țările române — au stabilit, în cadrul unui studiu special, importante concluzii. Astfel, în raport cu istoriografia burgheză, care a ignorat studierea consecințelor acestui regim asupra dezvoltării economice și sociale, s-a conturat o imagine conformă cu realitățile istorice. De aceste cercetări noi a beneficiat în primul rînd tratatul, unde, generalizîndu-se datele recent obținute alături de cele ale istoricilor preocupați de imperiul otoman, cum a fost N. Iorga, s-a închegat o expunere clară și nuanțată, urmărindu-se variațiile acestei exploatări. S-au distins, în lunga istorie a jefuirii Țării Românești și Moldovei, epoci, stabilindu-se curbe ale exploatării. Gradul de exploatare a fost fixat în funcție de capacitatea de rezistență a celor două țări românești, de luptele purtate de Ioan Vodă și Mihai Viteazul, care au determinat schimbări esențiale în raporturile de exploatare. S-a ținut seama în această apreciere de situația internă a imperiului otoman, de situația lui internațională, subliniindu-se, pe bună dreptate, rolul funest jucat de clasa marilor feudali în istoria raporturilor cu Poarta. Cercetarea regimului economic al dominației otomane, constituit în a doua jumătate a veculuí al XVI-lea, a prilejuit cîteva concluzii importante pentru întreaga perioadă de aservire a țărilor române. „Vreme de aproape trei veacuri, cu toate variațiile de intensitate pe care le va cunoaște, exploatarea turcească va fi unul dintre factorii care-și exercită permanent acțiunea în procesul istoric desfășurat în țările noastre. Rolul său este un rol negativ, de frînare a dezvoltării economice a acestor țări" (p. 787). Analiza competentă a situației a subliniat consecințele exploatării turcești concretizate într-o excesivă fiscalitate în favoarea imperiului, a domniei și a boierilor, legîndu-i ca beneficiari într-un bloc solidar. Pentru țărănimea liberă regimul dominației otomane a însemnat o accelerare, în jumătatea a doua a secolului al XVI-lea, a procesului de aservire și de extindere a domeniului boieresc. Dominația otomană a frînat dezvoltarea producției de mărfuri și circulația monetară, fapt ce a încetinit progresul societății feudale în sensul dezvoltării unor relații de producție noi. Vorbind de regimul dominației otomane și influența lor asupra dezvoltării social-economice a Moldovei și Țării Românești, se atrage atenția că nu trebuie exagerată această influență. Regimul dominației otomane a fost unul din factorii de bază care au prilejuit lenta dezvoltare a societății noastre, evident, alături de unii factori interni și alții comuni zonei geografice în care se încadrează țările românești. Aceeași expunere documentată ne întîmpină în subcapitolul dedicat regimului politic al dominației otomane. Constatînd îndelungata și complexa evoluție a raporturilor turco-române, se stabilește gradul de aservire variabil de la o epocă la alta. Dacă în epoca lui Mircea, după 1415, sau în Moldova, în anumite perioade ale domniei lui Ștefan cel Mare, țările române se găseau în raport cu Poarta într-o stare de independență, condiționată de plata tributului, în timpul lui Radu Praznaglava și Alexandru Aldea caracteristica raporturilor este vasalitatea. Aservirea propriu-zisă este instaurată după bătălia de la Mohács, și mai ales după campania lui Solimon în Moldova, din 1538. „Acest din urmă fapt, precum și căderea Ungariei și transformarea unei părți a ei în pașalîc, au avut urmări dezastruoase și imediate pentru Moldova și Țara Românească. Raporturile de vasalitate ale acestora se transformă treptat, în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, într-un

regim de tot mai strînsă dependenţă politică şi de cruntă exploatare economică" (p. 791).

Dar împrejurările politice legate de evenimentele din Ungaria au importante urmări pentru Transilvania, care se organizează într-un principat autonom sub suveranitate otomană. Constituirea principatului Transilvaniei a îngăduit dezvoltarea autonomă a ţării şi orientarea ei economică şi politică tot mai insistentă spre celelalte două ţări româneşti. Este însă tot atît de adevărat că dezvoltarea liberă a întîmpinat numeroase greutăţi determinate de amestecul Porţii, de tendinţele habsburgice de anexare şi din cauza exceselor regimului nobiliar. Totuşi, Transilvania s-a bucurat de o relativă libertate în mişcare, fapt care a permis — după cum justificat observă autorii — rolul important pe care l-a avut în diferite coaliţii europene.

De mare utilitate pentru înţelegerea dominaţiei otomane sînt paginile scrise despre raialele şi paşalîcurile de pe teritoriul ţărilor române care nu erau altceva de cît un sistem organizat de asigurare a supunerii, dar în acelaşi timp prezintă însemnătate şi prin faptul că sînt instituţii feudale otomane ce cuprindeau o parte din teritoriul nostru. Capitolele III şi IV: *Dezvoltarea economică şi socială a ţărilor române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea* şi *Situaţia politică a ţărilor române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, impun prin documentarea lor şi printr-o analiză istorică desăvîrşită. Autorii au relevat ritmul încetinit de dezvoltare a principalelor ramuri ale economiei, în condiţiile intensificării exploatării otomane, care s-a răsfrînt în chip dezastruos, printr-o fiscalitate excesivă, asupra gospodăriei ţărăneşti, ducînd la legarea de glie. Din punct de vedere politic, această epocă frămîntată de războaiele feudale interne, tulburată de intervenţiile turcilor şi agravată de dependenţa tot mai accentuată a domnilor faţă de Poartă, este una din cele mai grele pentru ţările române. Dar tot în această vreme, în ultimele trei decenii din veacul al XVI-lea, Moldova cunoaşte un reviriment al rezistenţei faţă de turci potenţat de aportul cazacilor. Transilvania, în această parte a veacului, cunoaşte însemnate prefaceri în viaţa politică prin crearea principatului autonom, rezultat al unor vechi tendinţe manifestate acum în condiţii favorabile. Una din acestea este orientarea tot mai accentuată spre ţările române la hotarul dintre cele două mari imperii ce-şi disputau supremaţia. În aceste împrejurări politice interne şi internaţionale are loc marele război de eliberare de sub dominaţia otomană şi unirea ţărilor române sub Mihai Viteazul. Capitol substanţial prin interpretarea materialistă care se dă acţiunii domnului român, în cadrul marelui război de eliberare de sub dominaţia otomană, este în acelaşi timp o replică faţă de tezele istoricilor burghezi care au perpetuat o imagine unilaterală a personalităţii lui Mihai. În realitate Mihai Viteazul a fost nu numai un militar talentat, ci şi o puternică personalitate politică, care se opunea stăruitor instaurării regimului boieresc şi care milita pentru formarea unui stat unitar şi puternic, capabil să se opună expansiunii otomane. Această unificare politică a teritoriului românesc, dar de scurtă durată, a avut urmări viabile, contribuind la transformarea conştiinţei unităţii de neam şi de limbă a poporului român, într-o idee militantă şi activă: „De aceea marele război de eliberare de sub dominaţia otomană de la sfîrşitul veacului al XVI-lea şi începutul celui următor este indisolubil legat — prin toate momentele de luptă pentru unitate şi independenţă — de mişcarea naţională din veacul al XIX-lea, de realizarea Unirii Ţării Româneşti şi Moldovei în 1859 şi a unirii Transilvaniei cu România în 1918" (p. 1016).

Cultura ţărilor române. Volumul II al „Istoriei României" cuprinde trei substanţiale capitole dedicate culturii ţărilor române în epoca feudalismului timpuriu şi dezvoltat, pînă la începutul secolului al XVII-lea. Spre deosebire de sintezele istorice burgheze, care tratau problemele culturii fără o legătură cu baza societăţii feudale, exagerînd de cele mai multe ori rolul influenţelor externe, colaboratorii capitolelor de istorie culturală, plecînd de la tezele clasicilor marxism-leninismului, au adus o contribuţie deosebită la înţelegerea fenomenelor. Meritoriu ni se pare cap. V: *Cultura în vremea feudalismului timpuriu*, datorită efortului interpretativ depus de autori, pentru o epocă în care datele sînt sărace şi multe din ele nesigure. În pofida acestor greutăţi, s-a dat o judicioasă caracterizare culturii populare, expresie a producătorilor de bunuri materiale, şi, paralel, ideologiei clasei feudale care reflectă interesele acesteia şi este menită să susţină baza feudală. Aprecierea culturii locale s-a făcut ţinînd seama

şi de înrîuririle primite, care apoi s-au încadrat în procesul propriu de dezvoltare internă, în măsura în care se dovedeau utile şi întîlneau un teren social-economic. In această ordine de idei s-a ţinut seamă de influenţa slavă, exercitată în forma civilizaţiei feudale ruse, a celei sud-slave, bulgare şi sîrbeşti, la care s-a adăugat, pentru vremile feudalismului timpuriu, influenţa moravă. S-au bucurat de o apreciere corespunzătoare elementele culturii bizantine şi apusene, stabilindu-se rolul lor în formarea sintezei culturale romîneşti.

Celelalte două capitole dedicate culturii se remarcă, la rîndul lor, printr-o aleasă ţinută ştiinţifică şi prin noutatea punctelor de vedere exprimate. Astfel, putem cita ca o realizare a istoriografiei noi, tratarea problemelor culturii feudalismului dezvoltat în legătură cu transformările suferite de bază şi cu evoluţia statului feudal. Pe bună dreptate, autorii vorbesc de literatura în perioada centralizării statului feudal, fiindcă în această vreme se constată predominarea iniţiativei şi patronajului domnesc, cazul istoriografiei scrisă la curtea domnilor şi servind interesele puterii centrale. De o interpretare ştiinţifică s-au bucurat şi alte probleme fundamentale ale vechii noastre culturi, începutul scrisului în limba romînă, apreciat ca fiind determinat de factori interni, introducerea tiparului, învăţămîntul, umanismul şi reforma.

Alături de problemele literaturii populare, învăţămîntului, istoriografiei, în capitolele închinate culturii figurează paragrafe speciale despre artă. Incredinţate tratării unui specialist, aceste paragrafe au înconjurat pericolul diletantismului, de care nu erau scutite sintezele istorice burgheze. La fel cu celelalte capitole ale culturii, expunerea problemelor de artă ţine seama de evoluţia statului feudal, de oglindirea acestei evoluţii în monumentele vremii.

Nu putem încheia această prezentare fără a releva grija deosebită cu care Editura Academiei R.P.R. a înţeles să editeze această importantă operă ştiinţifică, realizată din iniţiativa şi cu îndrumarea permanentă a P.M.R. Trebuie menţionată apoi strădania şi reuşita colectivului care a pregătit hărţile şi mai cu seamă ilustraţia, cu un cuvînt, munca întregului colectiv.

Pompiliu Teodor

Acad. C. DAICOVICIU, ŞT. PASCU V. CHERESTEŞIU, ŞT. IMREH, AL. NEAMŢU, T. MORARIU, *Din istoria Transilvaniei*, I (ediţia a II-a), Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1961, XII + 354 p., 61 fig., 4 pl., 11 hărţi;
V. CHERESTEŞIU, C. BODEA, B. SURDU, C. MUREŞANU, C. NUŢU, A. EGYED, V. CURTICĂPEANU, *Din istoria Transilvaniei*, II, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1961, XV + 462 p., 13 fig., 16 pl.

Faţă de prima ediţie din 1960, ediţia a doua a primului volum *„Din istoria Transilvaniei"*, apărută la cererea cititorilor, înregistrează o vădită îmbunătăţire, care rezidă, pe de o parte, în dezvoltarea unor capitole pe baza utilizării rezultatelor cercetărilor recente, iar pe de altă parte în faptul că autorii au ţinut seama de sugestiile formulate în cele cîteva recenzii asupra primei ediţii şi de concluziile dezbaterii critice organizată în decembrie 1960 de Societatea de ştiinţe istorice şi filologice.

Precedată de un studiu geografic întocmit de Tiberiu Morariu, lucrarea înfăţişează dezvoltarea social-economică şi politico-culturală a Transilvaniei începînd din comuna primitivă şi pînă la revoluţia burghezo-democratică din 1848.

Capitolele II—V, privind epoca străveche şi veche, perioada de trecere la feudalism, formarea limbii şi a poporului romîn (p. 16—88), au fost redactate integral de acad. C. Daicoviciu, care, în comparaţie cu prima ediţie, a dat aici o mai largă dezvoltare principalelor probleme privind istoria Transilvaniei în antichitate, punînd din plin la contribuţie ultimele date şi descoperiri arheologice, pe care le-a valorificat, cu competenţă, pe plan ştiinţific.

Cu privire la epoca străveche (comuna primitivă), care ocupă un spaţiu restrîns, este prezentată esenţa dezvoltării social-economice şi politice a diferitelor comunităţi de populaţie din Transilvania, în strînsă legătură cu lumea triburilor înconjurătoare sau pătrunse, pe calea migra-

ţiei, în această regiune. Înfăţişarea succintă a evoluţiei sociale interne, pe care s-au altoit influenţe diverse venite din afară, ilustrarea unui fenomen sau a altuia, prin exemple judicios alese din materialul faptic, imprimă acestui prim capitol un caracter aparte, o pregnantă notă sintetică. Vrednic de relevat este faptul că, spre deosebire de unii arheologi-istorici burghezi, care preconizau în trecerea de la o perioadă la alta, în cadrul epocii străvechi, întreruperi sau chiar „catastrofe", autorul, călăuzit de concepţia materialist-istorică, vede dezvoltarea societăţii omeneşti din Transilvania spre forme superioare de viaţă ca un proces continuu, fără hiaturi.

Epoca veche (sclavagismul) în Transilvania formează conţinutul capitolului III, în cadrul căruia sînt tratate statul sclavagist dac şi problemele mai de seamă ale perioadei stăpînirii romane în Dacia.

Referitor la statul sclavagist alcătuit de daci în perioada Burebista—Decebal, acad. C. Daicoviciu, sprijinindu-se îndeosebi pe valoroasele rezultate ale săpăturilor şi cercetărilor arheologice proprii, efectuate în ultimele două decenii în zona Munţilor Orăştiei, îşi reafirmă părerea mai veche despre existenţa şi forma acestui element de suprastructură, care este statul, în societatea dacică. Produs al unui lung şi frămîntat proces de dezvoltare social-politică şi economică, statul dac, cu centrul în Munţii Orăştiei, se deosebeşte considerabil de tipul statelor sclavagiste clasice (grec, roman, egiptean etc.) şi are, mai ales pe vremea lui Burebista — după îndreptăţita opinie a autorului — un pronunţat caracter sclavagist *incipient*. Statul dac condus de Burebista are acest caracter, care-l apropie de statele aşa-numite „barbare" de la periferia sclavagismului clasic greco-roman, întrucît el mai păstra serioase reminiscenţe din comuna primitivă, iar relaţiile sclavagiste, ca element nou, erau puţin dezvoltate, exploatarea exercitîndu-se îndeosebi asupra oamenilor de condiţie liberă. După dispariţia subită a lui Burebista de pe scena istoriei (a. 44 î. e. n.), statul alcătuit de el — probabil din acea formaţiune prestatală închegată sub Rubobostes — se dezmembrează în cîteva părţi, dar nucleul vieţii de stat din Munţii Orăştiei, avînd în fruntea sa regi atestaţi documentar (Scorilo, Duras-Diurpaneus), nu dispare, ci continuă să se menţină pînă la Decebal. Sub Decebal, clasele sociale, instituţiile politice, întreagă cultura materială şi spirituală a societăţii dacice apar mai bine conturate, iar statul dac, mai puţin întins, dar mai bine închegat şi mai puternic decît pe timpul marelui înaintaş, ajunge la maxima lui înflorire, dar şi la prăbuşirea definitivă sub loviturile Romei contropitoare. Prin cucerirea Daciei de către romani (a. 106 e. n.) se încheie şi existenţa frămîntată a statului de tip sclavagist neclasic la daci.

Nivelul dezvoltării economice şi culturale a statului dac este apreciat ca cel mai înaintat din lumea populaţiilor „barbare" de la marginea marelui imperiu roman. Agricultura, meşteşugurile, extragerea şi prelucrarea minereurilor, tehnica construcţiilor civile, militare şi de caracter sacru, arta confecţionării podoabelor de argint şi ornamentării ceramicii, folosirea scrisului, cunoştinţele din domeniul astronomiei etc., aşa cum ele apar în lumina descoperirilor arheologice, confirmă în întregime această concluzie.

Din istoria Daciei sclavagiste romane sînt prezentate doar principalele aspecte ale vieţii economice şi culturale, ale organizării politice-administrative şi militare, cu specială privire la regiunile intracarpatice ale provinciei. În relatarea faptelor şi a evenimentelor mai importante, autorul se foloseşte şi de cele mai noi descoperiri şi studii de specialitate, fapt pentru care concluziile la care se ajunge în problemele majore ale istoriei Daciei romane, ca şi în unele chestiuni mai mărunte controversate în trecut, reprezintă ultimul cuvînt în materie. Astfel, sub raportul organizării Daciei, se arată că din teritoriul cucerit de Traian la nordul Dunării, Muntenia cu sudul Moldovei, Oltenia cu sud-estul Banatului şi colţul Transilvaniei de la răsărit şi sud de Olt fuseseră anexate la început Moesiei Inferioare, provincia Dacia propriu-zisă cuprinzînd iniţial numai Banatul şi Transilvania, fără părţile lor sud-estice. Situaţia aceasta dăinuieşte pînă în 118—119, pe vremea lui Hadrian, care renunţă la Muntenia şi Moldova de sud, iar vechile teritorii din stînga Dunării ce aparţinuseră Moesiei Inferioare le alipeşte Daciei, sub denumirea de *Dacia Inferior*. *Provincia Dacia* de mai înainte (Transilvania şi Banatul, fără zona lor de sud-est) vor forma de aici încolo *Dacia Superior*. Expusă mai detaliat şi cu alte ocazii, soluţionarea în acest fel a problemei organizării iniţiale şi a bifurcării Daciei, sprijinită pe interpretarea complexă

a întregului material documentar existent, pune capăt unei îndelungate controverse și penibile bîjbîieli în rîndul istoricilor.

Remarcabilă este apoi contribuția adusă în materia de organizare politico-administrativă a Daciei ocupate de romani, prin folosirea și interpretarea datelor furnizate de senzaționala diplomă militară descoperită în anul 1960 la Gherla. Potrivit noului document, se modifică radical cunoștințele istorice despre divizarea în trei părți a Daciei abia în 158, sub Antonius Pius. Acum se știe că încă pe timpul lui Hadrian, foarte probabil prin anii 124—125 (în orice caz înainte de 133), din corpul Daciei Superioare este detașată regiunea nord-vestică a Transilvaniei, organizată ca a treia provincie, sub numele de *Dacia Porolissensis*, alături de Dacia Inferioară și Superioară constituite de Hadrian în 118—119. Abia mai tîrziu, sub Marcus Aurelius, în anii 167—168, vor apare Dacia Malvensis și Apulensis, înlocuind, ca nomenclatură și organizare, Dacia Inferior și Superior.

Problema permanenței populației autohtone dacice și romanizarea ei capătă aceeași justă dezlegare pe care autorul i-a dat-o deja cu mai bine de două decenii în urmă: nimicirea dacilor ca popor și teza neromanizării lor „au devenit o legendă, un neadevăr". Această realitate istorică se verifică în mod strălucit la fiecare pas, an de an, prin noi descoperiri, mai ales arheologice.

Populațiile migratoare din perioada de trecere la feudalism în spațiul vechii Dacii romane, în raport cu masa autohtonilor daco-romani, sînt privite dintr-un unghi de vedere nou, care, fără îndoială, va duce la spargerea vechilor tipare, adesea unilaterale, în atribuirea etnică a diverselor culturi materiale și complexe arheologice, deschizînd perspective mult mai largi de interpretare a fenomenului istoric.

Plecînd de la teza continuității masive a elementului daco-roman pe întreg cuprinsul fostei provincii, teză dovedită cu prisosință prin numeroase și variate descoperiri mai vechi și mai noi, acad. C. Daicoviciu scoate cu dreptate în evidență — spre deosebire de alți arheologi și istorici — însemnătatea redusă și caracterul parțial, nominal și vremelnic al stăpînirii popoarelor migratoare asupra Daciei: „...nici prin numărul, nici prin caracterul și durata dominației lor, ele nu au jucat rolul ce li se atribuia în *repopularea* Daciei sau în formarea limbii și poporului romîn". Slavii, în schimb, prin conviețuirea lor îndelungată cu autohtonii păstori și agricultori, au contribuit considerabil la dezvoltarea relațiilor noi de producție și au jucat rolul cunoscut, hotărîtor, în procesul etnogenezei romîne.

Din optica nouă prin care este văzută istoria Daciei în perioada „migrațiilor" se desprinde faptul deosebit de semnificativ că sub învelișul diferitelor culturi materiale se poate ascunde în primul rînd populația băștinașă și numai după aceea neamurile străine care au trecut ori s-au așezat temporar în regiunile noastre.

Așa cum este ea expusă, mai pe larg, și în primul volum al *Istoriei Romîniei*, problema complexă și dificilă a locului, timpului și împrejurărilor în care s-a format poporul romîn, ca și prezența lui la nordul Dunării, departe de a constitui „o enigmă și un miracol istoric" — cum spuneau unii istorici burghezi — a primit soluția științifică justă, în deplină concordanță cu stadiul cunoștințelor actuale. Teoria șubredă a imigrării romînilor din Peninsula Balcanică în actuala lor patrie este respinsă categoric de autor prin folosirea judicioasă a datelor istorice, lingvistice și arheologice. Concluzia generală la care se ajunge, bazată pe o temeinică argumentație, este că *„poporul romîn și limba românească*, rezultat al romanizării elementului autohton dacomoesic, al asimilării treptate a slavilor și a altor populații așezate pe teritoriul Romîniei de azi, *s-au format în ultimele secole ale mileniului I e.n., în spațiul carpato-danubian de la nordul Dunării inferioare, avînd ca teritoriu-nucleu ținuturile de deal și de munte ale Daciei*". Fără îndoială că această concluzie cu privire la cea mai spinoasă și mai îndelung dezbătută problemă din istoria Romîniei nu poate fi zdruncinată în temeliile ei, deoarece ea este fondată pe argumente solide, dar viitoare descoperiri și cercetări îi mai pot aduce completări și precizări de detaliu.

Cu capitolul VI începe epoca feudală a Transilvaniei care este tratată în divizarea ei logică, în trei perioade: perioada de constituire a orînduirii feudale (veacurile X—XIII), feudalismul timpuriu, caracterizat prin instaurarea modului de producție feudal, în sînul căruia mai persistă încă rămășițe din perioada de trecere spre feudalism; perioada feudalismului dezvoltat, cea mai întinsă ca durată, care ține din veacul al XIV-lea pînă prin de-

ceniul al şaptelea al veacului XVIII, şi perioada destrămării feudalismului care se sfîrşeşte cu revoluţia burghezo-democratică din anii 1848—49.

Analizînd caracteristicile feudalismului timpuriu autorul (Şt. Pascu) ajunge la rezultate remărcabile, atît în ce priveşte interpretarea fenomenelor economico-sociale cît şi în prezentarea evenimentelor politice. O atenţie deosebită se acordă problemelor legate de dezvoltarea şi destrămarea obştilor, în urma aservirii treptate a ţărănimii de către pătura dominantă constituită, precum şi pătrunderii triburilor maghiare pe teritoriul Panoniei, şi, expansiunii lor în spre răsărit, în căutarea de noi păşuni şi bogăţii, fapt care i-a pus în contact cu formaţiile politice slavo-romîne existente în Transilvania. Convieţuirea slavo-romînă ajunsese aici în Transilvania, în veacurile X—XI, la preponderenţa elementului romînesc, cel slav fiind în faza ultimă a asimilării. Organizaţiile politice romîno-slave de la periferia Transilvaniei, cu care veniseră în contact triburile maghiare, erau destul de puternice, după cum rezultă din expunerile cronicarului anonim, încît puteau să opună o rezistenţă temporară în faţa năvălitorilor, astfel că pătrunderea unor triburi maghiare spre răsărit nu a fost de durată şi nici de adîncime. Transilvania rămînea pentru ele o ţară necunoscută, o ţară aşezată „dincolo de păduri", unde organizaţiile voevodale de tip slav, destul de limitate ca întindere, şi-au continuat viaţa ca şi pînă atunci. Autorul utilizează larg ultimele descoperiri arheologice, supunînd unei analize aprofundate datele izvoarelor narative care se referă la primele secole ale feudalismului ardelean şi aduce valoroase contribuţii în interpretarea lor. Problema identificării diferitelor nume de persoane (Geleu, Gyla, Kean), cu anumite toponimice sau instituţii, credem că depăşesc caracterul de ipoteză şi pot fi confirmate ca realităţi istorice.

Cucerirea Transilvaniei, desfăşurată în etape (sec. XI—XIII), într-un proces îndelungat, a fost o consecinţă a feudalizării Ungariei şi a tendinţei claselor dominante de a acapara noi pămînturi. Analogia făcută de autor — cucerirea Angliei de către Wilhelm de Normandia — în definirea caracterului expansionist al nobilimii feudale maghiare, sînt convingătoare. Instituţiile feudale de tip occidental au fost introduse, treptat, şi în Transilvania, iar cele întîlnite aici fiind prea înrădăcinate şi neputînd fi şterse, au fost păstrate şi adaptate, dîndu-li-se un nou conţinut. Însăşi forma de organizare politică a Transilvaniei, voevodatul, nu e altceva de cît dezvoltarea, pentru întreaga ţară a „vechilor ducate" din sec. X—XI (p. 122), iar vechile organizaţii ale obştilor ţărăneşti au durat în unele părţi ale Transilvaniei şi în veacurile următoare.

Un rol deosebit de important au avut, în perioada feudalismului timpuriu, colonizările. Rolul de avangardă al secuilor în înaintarea ungurilor spre răsărit poate constitui un indiciu în stabilirea etapelor de pătrundere şi cucerire a Transilvaniei, mai întîi de către seminţiile maghiare, apoi de statul feudal ungar. Aşezarea definitivă a secuilor în locurile unde trăiesc şi astăzi s-a petrecut pe la începutul veacului XIII; din aceleaşi motive de a consolida stăpînirea regilor arpadieni, şi de apărare a graniţei, au fost colonizaţi, pe la mijlocul veacului XII, şi saşii, apoi cavalerii teutoni în ţinutul Bîrsei (1211). Populaţiile colonizate au găsit în teritoriile pe care au fost aşezate de către regii ungari, populaţia băştinaşă, cu care au convieţuit.

Odată cu încadrarea Transilvaniei în statul feudal ungar, dar mai ales după criza internă ce avusese loc în urma invaziei tătarilor, Transilvania manifestă tendinţe de separare, faţă de regatul ungar. Faptul că Transilvania a avut o dezvoltare deosebită de restul regatului feudal maghiar, în tot timpul cît făcuse parte din acest stat, explică de ce nu s-a integrat niciodată, deplin, în regatul Ungariei (p. 123). In a doua jumătate a sec. XIII şi mai tîrziu Transilvania a făcut parte numai formal din regatul feudal ungar, constituind un „regnum" deosebit, care se afla de multe ori în luptă cu regii Ungariei.

Perioada feudalismului dezvoltat (sec. XIV—XVIII) se caracterizează prin stadiul mai evoluat al forţelor de producţie, prin extinderea terenurilor agricole, dezvoltarea oraşelor şi prin exploatarea subsolului. Acum iau un avînt deosebit şi relaţiile de schimb între sate şi oraşe, creîndu-se o întinsă piaţă internă, iar relaţiile comerciale ale Transilvaniei cu cele două voevodate romîneşti de dincolo de Carpaţi au ajuns atît de strînse încît n-au putut fi stăvilite nici chiar în momentele de neînţelegere dintre ele. Comerţul cu ţările romîne de peste Carpaţi a contribuit la înflorirea oraşelor Braşov,

Sibiu şi Bistriţa, cele mai importante centre economice ale Transilvaniei în evul mediu.

Din punct de vedere politic, în veacurile XIV—XVI se manifestă aceleaşi tendinţe de rupere a Transilvaniei de regatul feudal ungar, orientarea politică a ţării fiind tot timpul îndreptată spre Moldova şi Ţara Romînească. În perioada domniei lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418) şi a urmaşilor lui, în timpul cînd în fruntea regatului feudal ungar se afla Iancu de Hunedoara şi apoi pe vremea domniei lui Ştefan cel Mare (1457—1504), relaţiile politice dintre cele trei ţări se consolidează şi mai mult, mai ales în lupta comună împotriva cotropirii otomane.

O atenţie deosebită se acordă dezvoltării economice şi sociale a Transilvaniei, ceea ce va explica în adîncime cauzele celor două mari răscoale ţărăneşti din această perioadă: cea de la Bobîlna, din anii 1437—38, şi a lui Gheorghe Dózsa din 1514, care sînt tratate amplu, pe măsura importanţei lor, accentuîndu-se solidaritatea dintre iobagii romîni şi unguri, la care s-a alăturat la un moment dat şi orăşenimea săracă. Înfrîngerea răscoalei lui Doja a avut urmări deosebit de grele pentru ţărănime, care a fost legată de glie, consfinţindu-se prin lege o realitate existentă de mai înainte.

Anarhia feudală care bîntuise regatul Ungariei pe la sfîrşitul sec. XV, prezentă şi în primele trei decenii ale veacului următor, a avut influenţă şi asupra Transilvaniei. După dezastrul de la Mohács, Transilvania devine obiect de competiţie şi teatru de luptă dintre Ferdinand Habsburgul şi Ioan Zápolya. Amestecul domnului moldovean Petru Rareş în conflictul izbucnit, îl face să-şi întindă pentru un moment stăpînirile din Transilvania şi să devină arbitrul situaţiei. Ocuparea Budei de către turci la 1541 şi transformarea Ungariei în paşalîc, a avut repercusiuni directe asupra Transilvaniei care devine principat autonom sub suveranitate otomană. Turcii nu au schimbat caracterul instituţiilor existente şi au lăsat principilor, într-o oarecare măsură, mînă liberă în conducerea politicii interne şi externe. Apreciind caracterul evenimentelor legate de cotropirea otomană a Ungariei şi de constituirea principatului autonom al Transilvaniei, autorul relevă două aspecte esenţiale: 1) cotropirea Ungariei de către turci a împiedicat dezvoltarea ţinuturilor căzute sub stăpînirea lor, slăbind totodată şi forţele antiotomane, într-un moment de apogeu al expansiunii turceşti, spre centrul Europei; 2) pe de altă parte însă, faptul că Transilvania devine principat autonom putîndu-şi dezvolta liber relaţiile economico-politice, constituie un fapt pozitiv în perspectiva dezvoltării sale istorice. Relaţiile tot mai strînse între ţările romîne de peste Carpaţi şi Transilvania a făcut în mare măsură posibilă înfăptuirea unirii lor politice sub o singură cîrmuire la sfîrşitul veacului al XVI-lea, chiar dacă această unire a fost de scurtă durată. Încercarea de unire a celor trei ţări romîneşti de către Mihai Viteazul constituie, după cum bine observă autorul, o înfăptuire covîrşitoare ca importanţă istorică, fiind prima realizare a unităţii politice a teritoriilor locuite de romîni, punînd totodată temeiul unui bloc puternic împotriva cotropitorilor otomani pentru eliberarea de sub dominaţia lor. Politica de unire a celor trei ţări romîneşti inaugurată de Mihai Viteazul, deşi nu rezistase morţii sale, a avut consecinţe directe în ce priveşte strîngerea relaţiilor politico-economice între ele, mai ales în timpul domniilor principilor Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákoczi I şi II.

Mişcarea culturală în perioada principatului cunoaşte o puternică înflorire în urma pătrunderii umanismului şi reformei în Transilvania. Curentele religioase noi, antrenate în luptă împotriva catolicismului au avut un caracter progresist, deşi ele au fost limitate mereu, ajungînd la un compromis cu feudalismul (p. 216). Asupra romînilor din Transilvania, reforma a avut o influenţă pozitivă în promovarea limbii romîne, în şcoli şi în scris. Acum apar primele monumente culturale ale tiparului în limba romînă (catechismele, activitatea lui Coresi), precum şi în limbile maghiară şi germană.

Lupta antifeudală a maselor populare din Transilvania continuă şi în perioada principatului, deşi legarea de glie a ţărănimii, incursiunile turceşti şi germane au contribuit într-o mare măsură la fărîmiţarea forţelor maselor populare şi la slăbirea puterii lor de împotrivire. Din această cauză nu se înregistrează răscoale de amploarea celor din secolul XV şi de la începutul sec. XVI. Situaţia maselor populare s-a înrăutăţit, lupta de clasă ia forma fugii iobagilor de pe moşiile feudale. „Constituţiile" Transilvaniei (Approbatae et Compillatae Constitutiones) arată

în chip evident starea tragică a țărănimii iobage în această perioadă.

Trecerea Transilvaniei sub stăpînirea habsburgică la sfîrșitul sec. XVII, ca urmare a înfrîngerii turcilor sub zidurile Vienei (1683) și a alungării lor din Ungaria, marchează o nouă epocă în istoria politică a principatului. Este o epocă plină de frămîntări și contradicții complexe, analizate de autor cu competență, sintetizînd în lumina concepției marxiste rezultatele istoriografiei de pînă acum. Analizînd situația economică a Transilvaniei, creșterea rentei feudale, acapararea pămînturilor iobăgești pe seama alodiilor, și politica fiscală și religioasă a curții din Viena, apar cauzele care vor duce la izbucnirea mișcărilor sociale, țărănești din prima jumătate a veacului XVIII. Piața de desfacere internă se lărgește, populația orașelor crește, îndeosebi a Clujului, comerțul cu țările romîne cunoaște un ritm accentuat de dezvoltare, cu toate că politica mercantilistă a Vienei era împotriva importului de mărfuri străine. Acum se dezvoltă manufacturile de stat și cele (cîteva) de pe moșiile feudale. Este perioada acumulării primitive a capitalului.

Prin unirea unei părți a clerului ortodox cu biserica Romei, Curtea din Viena urmărea unificarea imperiului habsburgic pe cale confesională. Dar reacția împotriva unirii produce grave tulburări în Transilvania, din care tulburări n-a lipsit nici caracterul social (călugărul Visarion, 1744; Sofronie din Cioara, 1759—1761). Apoi unirea cu Roma a fost folosită de episcopul Inochentie Clain în scopul obținerii drepturilor politice pe seama romînilor. Acțiunea sa, cu toate că era limitată de ideologia clericală medievală, a fost, în desfășurarea ei — așa cum o caracterizează autorul — înaintată. Ea va furniza burgheziei romînești, în formare din Transilvania bazele ideologice în vederea luptei politice din jumătatea a doua a sec. XVIII. Înființarea regimentelor grănicerești (două romînești și trei secuiești) este explicată de autorul capitolului ca o măsură eficace de întărire a dominației habsburgice în Transilvania și de stăvilire a bejeniei țărănimii ardelene în Moldova și Țara Romînească.

Perioada destrămării feudalismului și începuturile capitalismului — titlul capitolului VIII — este sugestiv analizată de Șt. Pascu, Șt. Imreh și Al. Neamțu, în colaborare. Perioada îmbrățișează răstimpul de aproape un secol (jumătatea a doua a sec. XVIII și prima jumătate a sec. XIX). Anului revoluționar 1848 i se consacră un capitol special. Epoca e complexă; ea marchează criza feudalismului în Transilvania; această perioadă este legată de izbucnirea răscoalei țărănești din anul 1874, ca o consecință a nemulțumirilor acumulate de masele țărănești asuprite de crîncena dominație habsburgică, de ridicarea burgheziei și de lupta latentă a capitalismului, ce-și face cu insistență loc în viața economică a țării, măcinînd pas cu pas temeliile orînduirii feudale. Este epoca luptelor politice ale tinerei burghezii romînești (Supplex Libellus Valachorum), epoca bogată în manifestările culturale (Școala Ardeleană), în care ideile înaintate ale luminismului impregnează ideologia unor reprezentanți ai vieții culturale și politice. Datorită abundenței materialelor arhivistice, încă nu îndeajuns de exploatate pentru a se putea cunoaște în extensiune complexitatea fenomenelor caracteristice acestei epoci, autorii au avut de luptat pentru elucidarea unor probleme, cu greutăți serioase, pe care au izbutit să le învingă. Au fost puse la contribuție rezultatele unor cercetări personale inedite, ceea ce sporește și mai mult valoarea capitolului. Jaloanele puse vor fi un bun îndreptar pentru cercetările viitoare și tezele expuse vor fi confirmate de studiile ce se vor face asupra acestei epoci.

In ultimul capitol al volumului I (ediția a 2-a): „In ajunul anului 1848" (autor V. Cheresteșiu), se analizează adîncile contradicții, sociale, politice și naționale care s-au copt în perioada de destrămare a feudalismului și care vor face să se înțeleagă și mai bine caracterul revoluției din 1848 din Transilvania, limitele ei ideologice și unele aspecte contradictorii.

In *volumul II* al sintezei „Din istoria Transilvaniei", prof. univ. V. Cheresteșiu oferă, de pe pozițiile materialismului istoric, o cuprinzătoare prezentare a evenimentelor revoluționare din 1848—1849. Prin materialul documentar nou, inedit, pus la contribuție, prin analiza multilaterală a problemelor revoluției, de multe ori contradictorii, autorul plecînd de la interesele revoluției romînești în general și de la sarcinile ei internaționale, reușește să dea prima sinteză marxistă a anului 1848 în Transilvania. Impune în chip deosebit sublinierea rolului maselor populare, activitatea revoluționară care se leagă de

personalitatea luminoasă a lui Avram Iancu şi a altor conducători cu idei avansate. Două capitole (Absolutismul şi „regimul liberal" precum şi Transilvania între 1867—1900) analizează urmările economice şi social-politice ale revoluţiei din 1848, subliniind dezvoltarea industriei pe drumul capitalismului şi intensificarea pătrunderii capitalului în agricultura Transilvaniei pe cale prusacă. Se insistă asupra greutăţilor pe care le-au avut de înfruntat burghezia autohtonă din cauza concurenţei mărfurilor austriece. Habsburgii, privind bogăţiile Transilvaniei ca o sursă de materii prime, au căutat să frîneze dezvoltarea industriei, afară de cea a mineritului, a industriei metalurgice şi a industriei alimentare. La fel de grea a fost situaţia industriei din Transilvania şi după 1867. Cu toate acestea ea se dezvoltă, atît din punct de vedere al producţiei cît şi al bazei tehnice. Revoluţia industrială — care a început în perioada 1849—1867 a ajuns în curs de desfăşurare în ultimii ani ai veacului al XIX-lea.

Agricultura se dezvoltă şi ea pe cale capitalistă, după desfiinţarea iobăgiei prin legea agrară din 1848 şi a patentelor din 1853—1854. Dar deoarece s-au menţinut marile proprietăţi şi unele rămăşiţe feudale au continuat să existe, trecerea de la economia feudală la economia capitalistă pe cale prusacă, s-a făcut într-un ritm foarte lent. Această cale a condamnat ţărănimea la violente deposedări şi la cea mai grea exploatare. În condiţiile dominaţiei austriece, iar de la 1867 şi a dominaţiei puterii burghezo-moşiereşti maghiare, această cale a fost şi mai grea. Dezvoltarea relaţiilor capitaliste în agricultură au dus la intensificarea diferenţierii ţărănimii.

Arătînd consecinţele grave ale înglobării Transilvaniei în 1851 în uniunea vamală austriacă, în volumul II se insistă asupra legăturilor strînse cu Ţara Românească şi Moldova din punct de vedere economic. Se scoate în evidenţă că schimbul de mărfuri dintre cele trei ţări româneşti avea o importanţă vitală, deoarece Transilvania numai pe pieţele de dincolo de munţi îşi putea plasa mărfurile produse în manufacturile şi atelierele meşteşugăreşti. Se subliniază apoi că economia Transilvaniei şi comerţul ei au fost precumpănitor legate de piaţa din vechea Românie şi după 1867. Datele şi documentele folosite de autori pentru ilustrarea legăturilor firesti între Romînia veche şi Transilvania sînt grăitoare şi de o importanţă deosebită.

În urma dezvoltării industriei capitaliste, burghezia română transilvăneană se afirmă tot mai mult ca forţă politică. Analizîndu-se problema luptei naţionale a poporului român, se accentuează că aceasta a intrat într-o nouă fază după pactul dualist din 1867. Anume, văzînd ascuţirea contradicţiilor economice şi sociale, burghezia română a folosit tot mai mult ca metodă de luptă redactarea de petiţii şi memorii adresate Curţii imperiale, şi a încercat să abată masele populare de la luptă pentru revendicări sociale şi naţionale pe cale revoluţionară, transformînd-o într-o masă de manevră a intereselor ei. În 1892 este redactat „Memorandul", care e expresia concepţiei politice a burgheziei române din acel moment. Analizînd situaţia populaţiei române din Transilvania „Memorandul" nu ridica problema de bază a luptei maselor: eliberarea naţională pe baza liberei determinări. Burghezia română din Transilvania de la sfîrşitul secolului al XIX-lea urmărea doar interesele ei de clasă: poziţii cît mai sigure în economie şi în viaţa politică a monarhiei.

Materialul conţinut în vol. II precizează în continuare că începînd cu ultimele decenii ale secolului trecut, se afirmă tot mai mult şi clasa muncitoare, care se va situa în fruntea luptei pentru eliberarea naţională şi unirea cu Romînia. Paralel cu formarea primelor organizaţii muncitoreşti încep să pătrundă în Transilvania ideile socialismului ştiinţific. Tot în această perioadă se intensifică legăturile între mişcarea muncitorească din Romînia veche şi Transilvania.

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea izbucnesc noi mişcări ţărăneşti cu caracter local. Pe lîngă aceste mişcări pentru pămînt, apar primele greve de seceriş, formă specifică a luptei proletariatului agrar şi a ţărănimii sărace. În urma răspîndirii ideilor socialiste are loc crearea primelor organizaţii ţărăneşti.

În capitolul intitulat „Transilvania în primele două decenii ale secolului XX. Unirea Transilvaniei cu Romînia", se analizează începuturile ultimei perioade a capitalismului, imperialismul şi consecinţele apariţiei lui în Transilvania. Apariţia imperialismului în condiţiile existenţei rămăşiţelor feudale şi a sistemului de asuprire naţională, a dus la ascuţirea contradicţiilor sociale. La intensificarea mişcărilor revoluţionare a contribuit şi influenţa

revoluției populare din Rusia din 1905. Situația Austro-Ungariei era aproape la fel cu cea din Rusia țaristă: și în imperiul habsburgic existau puternice contradicții de ordin social și național. Astfel se explică influența mare a revoluției ruse asupra monarhiei. După primele manifestații de solidaritate cu muncitorii din Rusia, apar la începutul anului 1905 primele mari greve generale în Transilvania. Lupta se purta pentru obținerea votului universal. Din cauza politicii oportuniste a conducerii de dreapta a Partidului Social-Democrat, care a căutat să abată mișcarea muncitorească de pe drumul luptei cu un conținut mai larg, problema rezolvării celorlalte revendicări — între care și eliberarea națională — nu au fost însă ridicate.

In urma întăririi luptei clasei muncitoare au loc mișcări țărănești. Pe lîngă grevele de seceriș, izbucnesc răscoale locale îndreptate împotriva marii proprietăți și a puterii locale a aparatului de stat. Cu toate că în 1907 începe declinul mișcării țărănești, sub influența răscoalei din 1907 din Romînia veche apar noi mișcări țărănești însemnate. Astfel în Maramureș și în alte regiuni ale Transilvaniei țăranii au pornit o mișcare împotriva moșierilor, pentru pămînt. Tot influenței răscoalei amintite i se datorește și izbucnirea a numeroase greve sezoniere.

Capitolul tratează apoi pe larg problema luptei maselor populare pentru eliberarea națională și rezultatul acesteia — unirea Transilvaniei cu Romînia.

Luptei pentru eliberarea națională — problemă de bază a istoriei Transilvaniei după 1848 — i se acordă o atenție deosebită și în capitolele precedente, subliniindu-se importanța mișcărilor revoluționare împotriva organelor puterii austriece pînă la 1867 și a puterii burghezo-moșierești maghiare după pactul dualist. Această luptă, în care principala forță motrică o constituiau proletariatul și masele de bază ale țărănimii, s-a intensificat în ultimii ani ai războiului sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, ea proclamînd dreptul națiunilor la autodeterminare și rezolvînd năzuințele popoarelor din Rusia.

Primul război mondial imperialist, după cum se știe, a agravat mizeria și oprimarea maselor muncitoare, iar drept urmare, lupta populară de eliberare se intensifică și mai mult. In cazul Transilvaniei, în afara restricțiilor generale, guvernele burghezo-moșierești maghiare iau noi măsuri, și mai drastice, împotriva populației romînești, ceea ce duce la întărirea luptei de eliberare națională. Dar, speriate de ascuțirea contradicțiilor de ordin social, vîrfurile burgheziei și moșierimii romînești transilvănene părăsesc acum complet ideea luptei de eliberare națională, adoptînd o tactică de compromis în vederea încheierii unei tranzacții cu imperiul habsburgic, care consta doar în asigurarea „autonomiei" Transilvaniei. Unii din exponenții acestor vîrfuri conducătoare s-au declarat chiar pentru o „Austrie mare", pe baze federative, din care să facă parte — alături de alte state din Balcani — și Romînia.

Burghezia și moșierimea romînă mergeau în politica lor antipopulară pînă la a se declara, după izbucnirea mișcării revoluționare burghezo-democratice din octombrie 1918, împotriva oricărei transformări revoluționare.

Către sfîrșitul primului război mondial, greutățile economice, distrugerile și pierderile provocate de ostilități, poverile ce apăsau asupra poporului au încordat la maximum spiritul revoluționar, care încă de la începutul veacului era în creștere în monarhia austro-ungară. Se ajunge să se creeze o situație revoluționară și în scurt timp, ca urmare a luptei maselor populare asuprite, a descompunerii armatelor puterii centrale, a înfrîngerilor suferite pe fronturi, monarhia austro-ungară se prăbușește. Popoarele care au suferit înainte vreme întreg calvarul asupririi, pornesc acum la lupta pentru libertatea națională. Astfel se formează statul cehoslovac, a fost proclamată despărțirea de Austro-Ungaria a teritoriilor slave de sud care au intrat în componența „Statului sîrbilor, croaților și slovenilor". In 30 octombrie izbucnește revoluția burghezo-democratică din Ungaria. In condițiile arătate se intensifică și mai mult mișcarea revoluționară din Transilvania. Principala forță motrice a acestei mișcări au constituit-o clasa muncitoare și masele de bază ale țărănimii, iar obiectivele cele mai importante au fost: încetarea războiului, libertatea națională și instaurarea republicii.

Masele populare au atacat cu hotărîre organele administrative și politice, precum și pe moșieri. In scurt timp notarii și jandarmii au fost izgoniți, iar regimul burghezo-moșieresc maghiar a fost doborît. In unele locuri muncitorii au înființat

sfaturi muncitorești, iar țăranii sfaturi țărănești.

In aceste împrejurări, — pentru a frîna elanul maselor populare în rezolvarea pînă la capăt a sarcinilor mișcării revoluționare burghezo-democratice — burghezia română în colaborare cu conducerea social-democrată de dreapta, a căutat să se situeze în fruntea evenimentelor. Ducînd o politică de demobilizare, ea a lichidat organele revoluționare ale muncitorilor și țăranilor formînd consilii naționale în care rolul hotărîtor îl jucau elementele burgheze și țăranii înstăriți. Masele populare au cerut însă cu insistență unirea Transilvaniei cu Romînia. Sub această presiune se convoacă adunarea de la Alba Iulia, cu participarea a peste 100.000 de oameni care și-au exprimat dorința înfăptuirii unirii în cadrul unui stat romîn democratic. In ziua de 1 decembrie 1918 reprezentanții poporului romîn au declarat unirea Transilvaniei cu Romînia.

Autorii capitolului precizează că unirea Transilvaniei cu Romînia, realizată în condițiile unei situații revoluționare, creată ca urmare a înfrîngerilor militare, a fost rezultatul puternicei mișcări revoluționare cu caracter burghezo-democratic și ea a corespuns năzuințelor maselor populare spre desăvîrșirea unirii.

Ultimul capitol al volumului se ocupă cu problema dezvoltării culturii între anii 1848—1918. Scoțînd în evidență activitatea pe acest teren a oamenilor de cultură legați de popor, romîni și de alte naționalități, capitolul subliniază cu drept cuvînt și faptul că răspîndirea marxismului a influențat puternic formarea conștiinței revoluționare a maselor populare. Răspîndirea ideilor marxism-leninismului — se subliniază în capitol — a pregătit calea spre o cultură nouă, legată de năzuințele poporului în lupta lui pentru eliberarea socială și națională.

Cele două volume *„Din istoria Transilvaniei"* elaborate de pe pozițiile marxism-leninismului constituie un ajutor prețios în cunoașterea justă a dezvoltării Transilvaniei în trecut. Această lucrare valoroasă contribuie mult la educarea oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar.

D. Protase
C. Cîmpianu
I. Kovács

LUCRĂRI DE ISTORIA MILITARĂ A ROMINIEI

In anii din urmă, istoriografia noastră s-a îmbogățit cu mai multe lucrări privitoare la dezvoltarea artei militare la romîni în diferite perioade ale istoriei lor în epoca orînduirii feudale. In rîndurile de mai jos vom încerca să înfățișăm pe scurt trei dintre ele în ordinea apariției lor.

CUPȘA ION, colonel: *Arta militară a moldovenilor în a doua jumătate a secolului al XV-lea (Ștefan cel Mare)*, Edit. Militară, București, 1959, 135 p.

Introducerea cuprinde o trecere în revistă, critică, a principalelor lucrări de istorie militară ale cercetătorilor romîni burghezi, D. I. Georgescu, I. Atanasiu, A. Culici, N. Iorga, I. Ursu, R. Rosetti etc., relevîndu-se deficiențele lor datorită atît documentării și prezentării lor defectuoase, cît mai ales poziției de clasă a autorilor lor. Urmează considerațiuni privind situația generală internă și externă a Moldovei la mijlocul secolului al XV-lea, care a creat premisele necesare politicii de centralizare și de apărare a independenței statului, promovată în tot cursul domniei sale de către Ștefan cel Mare. In această politică, marele voevod s-a bazat pe țărănimea liberă, pe tîrgoveți și pe mica boierime.

Sprijinindu-se pe toate aceste elemente interesate în apărarea independenței țării, Ștefan cel Mare a organizat cea mai puternica forță armată pe care a avut-o Moldova în epoca orînduirii feudale. La începutul domniei sale, în oastea moldoveană predominau cetele boierilor. Ștefan cel Mare reușì să reducă importanța lor prin introducerea artileriei, care mări mult capacitatea de luptă a oastei. Artileria a jucat un rol important încă din 1465, la cucerirea cetății Chilia. De altă parte, cu această ocazie și-au dovedit tîrgoveții din Chilia „valoarea combativă și atașamen-

tul lor față de domnie, ajutînd pe ostașii moldoveni să intre în cetate, iar țăranii — hotărîrea de a-și apăra cu dîrzenie țara, răspunzînd cu mult elan la chemarea voievodului atunci cînd sultanul amenința să cotropească Moldova. Fără îndoială că experiența acestei campanii a jucat un rol important în arătarea drumului pe care Ștefan cel Mare trebuia să-l urmeze pentru schimbarea structurii oastei moldovene" (p. 21—22). Ștefan cel Mare avea și un nucleu de armată permanentă numită curtea lui. Ea era compusă din curteni sau slujitori, care erau de două categorii: viteji și voinici.

In apărarea Moldovei un rol deosebit de important au jucat cetățile puternice care o înconjurau. Completîndu-le, Ștefan cel Mare le-a transformat într-un sistem unitar de apărare. Cetățile principale de la graniță au fost: Hotin, Soroca, Orhei, Cetatea Albă, Chilia, Crăciuna și Teținа; iar din interior: Suceava, Neamț și Roman. Erau întărite și principalele orașe și tîrguri ale Moldovei, precum și unele mănăstiri și case boierești.

In prima acțiune militară de importanță mai mare, cucerirea Chiliei (23—25 ianuarie 1465), succesul a fost obținut prin surprindere. Ea a fost realizată printr-o acțiune rapidă executată în timp de iarnă, cînd apărătorii cetății nu se așteptau la atac. Sprijinul dat de tîrgoveți a ușurat pătrunderea oastei moldovene în oraș. Artileria a jucat de asemenea un rol important în reușită.

Pentru a putea face față, cu cei 12.000 de ostași ai săi, oștirii de peste trei ori mai numeroase, de 40.000 de oameni, cu care regele Matia Corvin invadase, în 1467, Moldova, la început Ștefan cel Mare s-a folosit de lupte de hărțuire, în scopul de a întîrzia, a uza și a demoraliza pe inamic și de a crea astfel condiții favorabile pentru a-l lovi și a-l nimici într-o bătălie decisivă. Bătălia decisivă s-a dat în noaptea de 14/15 decembrie 1467, la Baia, unde armata lui Matia a ajuns, așa cum a pregătit-o voievodul moldovean, „obosită, slăbită și demoralizată" (p. 52). Moldovenii au atacat prin surprindere, din trei părți, dînd în același timp foc orașului, și au înfrînt oastea invadatoare, ale cărei rămășițe abia au scăpat prin fugă.

In capitolul IV: „Vaslui", autorul tratează în cîte un subcapitol: 1) luptele lui Ștefan cel Mare pentru scoaterea Țării Romînești de sub dominația otomană; 2) bătălia de la Vaslui din 1475 și 3) bătălia de la Războieni din 1476. In felul acesta evenimentele se amestecă ori par a se subordona uneia din ele, bătăliei de la Vaslui. In realitate, evenimentele acestea constituie trei serii distincte. De aceea era mai bine dacă ar fi fost tratate în capitole deosebite.

In bătălia de la Vaslui, Ștefan a opus armatei beglerbegului Soliman Hadîmbul o oaste compusă din 40.000 de ostași, din care 5.000 secui. După unele izvoare, ar mai fi avut și un ajutor polonez de 2.000 oameni și un detașament de 1.800 maghiari. Domnitorul Moldovei a ales ca loc al bătăliei valea strîmtă și mlăștinoasă a Bîrladului din zona Vaslui, unde forțele mult superioare numerice ale adversarului nu se puteau desfășura în condiții favorabile. Silită să facă față unui șir neîntrerupt de lupte de hărțuire, armata turcă s-a lăsat atrasă în capcana pe care i-a pregătit-o Ștefan. Datorită vitejiei, spiritului de sacrificiu și manevrelor reușite executate atît în cursul înaintării lui Soliman, cît și în ziua bătăliei de la Vaslui, care a avut loc la 10 ianuarie 1475, moldovenii au repurtat asupra turcilor cea mai strălucită victorie a lor din epoca lui Ștefan cel Mare.

In anul următor, sultanul Mohamet al II-lea (este mai obișnuită și de preferat forma aceasta în locul acelora de Mehmet sau Mehmed, folosite de autor) întreprinde el însuși o nouă expediție împotriva Moldovei. Hărțuind neîncetat pe turci, care, după ce trecură Dunărea, înaintau pe valea Siretului spre Suceava, capitala țării, Ștefan se pregăti să-i întîmpine organizîndu-și o tabără întărită la Războieni, pe malul stîng al pîrîului Valea Albă, un afluent al Moldovei. Bătălia avu loc la 26 iulie 1476. Cu toate că, atacînd ei întîi, reușiră să respingă avangarda turcească, pînă la urmă, după o rezistență înverșunată, moldovenii fură copleșiți de oastea mult superioară ca număr a adversarului. Turcii însă n-au fost în stare să exploateze situația.

Ultima mare victorie a lor din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, moldovenii au cîștigat-o împotriva armatei regelui Poloniei, Ioan Albert, la 26 octombrie 1497, în Codrii Cosminului, unde îi organizaseră o întinsă ambuscadă, pricinuindu-i pierderi grele.

Partea finală a cărții cuprinde considerații generale privitoare la organizarea, armamentul, strategia și tactica armatei

moldovene în epoca lui Ştefan cel Mare. După cum am văzut, în epoca aceasta au prevalat războaiele de apărare împotriva invaziei otomane. Apărarea a fost deci forma caracteristică a strategiei moldovene. Dezvoltînd tradiţiile de luptă ale înaintaşilor, oastea moldovenilor le-a îmbogăţit în această vreme cu elemente noi. Regretăm însă că autorul nu precizează de cît rareori care anume au fost inovaţiile apărute, pentru a ne putea da seama mai bine de progresul realizat în dezvoltarea artei militare la moldoveni pe timpul lui Ştefan cel Mare, în comparaţie cu epocile anterioare. Indicarea acestor elemente ar fi deosebit de instructivă mai ales în lucrările de acest gen. Este adevărat că nu e totdeauna uşoară sezisarea lor.

Cartea este însoţită de şapte scheme privind destăşurarea principalelor bătălii analizate. Nu are în schimb o listă bibliografică specială, care ar fi fost foarte utilă. Am fi aşteptat de asemenea mai multă atenţie la întocmirea aparatului critic, unde, în numeroase cazuri, nu se ţine seama de normele obişnuite la indicarea lucrărilor citate. Astfel, între altele, numele autorilor sînt culese cu litere cursive, iar titlurile cărţilor cu litere drepte. Numele editorului publicaţiei „Tesaur de monumente istorice" este Papiu Alexandru Ilarian, nu P. Ilarian (p. 29, n. 36; p. 30, n. 41; p. 32, n. 49).

Cartea colonelului Ion Cupşa este o lucrare valoroasă. Ea analizează cu competenţă toate problemele de bază ale istoriei militare a Moldovei în timpul lui Ştefan cel Mare. Este de recomandat totuşi o mai adîncă analiză critică şi o mai amplă confruntare între ele a tuturor izvoarelor contemporane şi ulterioare, privitoare atît la problemele de ansamblu, cît şi la cele de amănunt studiate. De asemenea, ar fi trebuit să se pună la contribuţie în cît mai mare măsură şi rezultatele pozitive obţinute de diferiţi cercetători care s-au mai ocupat de problemele respective.

Arta militară a moldovenilor în perioada domniei lui Ion Vodă „cel Cumplit", Edit. Militară, Bucureşti, 1959, 104 p.

Lucrarea e publicată fără nume de autor. După o introducere generală, a cărei primă parte cuprinde consideraţii — în cea mai mare parte fără nici o legătură cu subiectul — privitoare la istoria teritoriului Romîniei şi la dezvoltarea puterii otomane, începînd din sec. XI pînă în sec. XVI şi chiar mai departe, pînă la sfîrşitul sec. XIX; iar a doua parte, o scurtă prezentare critică a unor lucrări de istorie militară burgheze — cartea se ocupă mai pe larg de situaţia internă şi externă a Moldovei în a doua jumătate a sec. XVI. Creşterea puterii marilor feudali în această epocă îngreuna atît întărirea puterii centrale cît şi apărarea independenţei ţării împotriva invaziei otomane. Ca urmare, Ion Vodă s-a sprijinit pe ţărănimea liberă şi iobagă, pe tîrgoveţi şi pe dregători ridicaţi din rîndurile micii nobilimi.

Armata Moldovei se compunea din: oastea mică, cu caracter permanent, formată din slujitori sau curteni; oastea de ţară sau ţara, se constituia, la nevoie, din ţărani liberi şi tîrgoveţi; iar gloata din ţărani aserviţi. Uneori erau angajaţi şi mercenari sau lefegii. Ca armament, oastea moldoveană avea: ghioage, barde, topoare, coase, săbii, suliţe, arme de foc portative etc. In această epocă, artileria era diferenţiată în artilerie grea de asediu şi artilerie de cîmp. Cetăţile, în parte ocupate de turci, în parte ruinate, nu mai formau un sistem complet de apărare.

In continuare sînt înfăţişate principalele acţiuni militare săvîrşite de moldoveni sub cîrmuirea lui Ion Vodă. La Jilişte, moldovenii, ajutaţi de cazaci, au înfruntat armata turcilor, al cărei număr, împreună cu acela al aliaţilor lor, se urca la vreo 60.000 de oameni. In zorii zilei de 24 aprilie 1574, moldovenii dezlănţuiră un atac fulgerător asupra oastei duşmane, pricinuindu-i o grea înfrîngere.

Peste puţin, sultanul Selim II porni împotriva Moldovei o nouă expediţie. Turcii trebuiau să atace din miazăzi, iar tătarii din răsărit. Efectivul forţelor coalizate se urca la peste 100.000 de oameni. Oastea moldoveană avea abia 30.000. Dispunea însă de o artilerie puternică compusă din vreo 120 de tunuri, din care

cele mai multe de calibru mai mare (p. 63).

Planul lui Ion Vodă de a bate pe adversari separat, înainte de a se putea uni, n-a putut fi aplicat din cauza trădării pîrcălabului Ieremia Golia care, trimis să întîrzie trecerea turcilor peste Dunăre, s-a lăsat cumpărat de adversari, şi fiindcă în ziua bătăliei, care avu loc la 10 iunie 1574, lîngă lacul Cahul, aproape de Obluciţa, partea cea mai mare a boierimii moldovene, în frunte cu Ieremia Golia, a trecut de partea turcilor. Aceştia însă îi puseră în prima linie, unde cei mai mulţi pieiră de focul artileriei moldovene. Primele două atacuri ale turcilor nu reuşiră. În răgazul care a urmat, o ploaie torenţială udă praful de puşcă împiedicînd folosirea artileriei. La al treilea atac participară şi tătarii care, sosind între timp, îi loviră pe moldoveni în flancul stîng. După un contraatac în care capturaseră 60 de tunuri, moldovenii s-au retras organizîndu-şi o tabără întărită în satul Roşcani. Aici rezistară încă trei zile. Pînă la urmă, însă, lipsa de apă îi sili să trateze cu turcii, care promiseră viaţa luptătorilor în frunte cu voievodul lor. Turcii însă nu s-au ţinut de cuvînt şi-l uciseră pe Ion Vodă imediat după ce s-a predat.

Ion Vodă s-a dovedit a fi un mare strateg atît în ceea ce priveşte concentrarea oastei, cît şi alegerea direcţiei loviturii principale. Pentru a putea birui cu un efectiv mic oştile duşmane mult mai numeroase, el s-a folosit în mare măsură de manevra pe linii interioare. Cu ajutorul ei, a reuşit în mai multe rînduri să împiedice unirea tuturor forţelor duşmane pornite împotriva lui şi să le bată pe rînd. Între faptele de arme săvîrşite, au prevalat acţiunile ofensive. Tactica reflectă în practică concepţia strategică generală a epocii. Oastea moldovenească se distingea prin executarea marşurilor lungi şi repezi.

Cartea despre arta militară a moldovenilor în timpul lui Ion Vodă cel Cumplit este scrisă cu interes pentru subiectul tratat. Ea însă lasă mult de dorit atît în ceea ce priveşte abordarea şi documentarea problemelor, cît şi în privinţa sistematizării expunerii. După cum am amintit şi la începutul acestor note, mai ales în prima sa parte, cartea se ocupă şi de probleme care nu au nici o legătură cu subiectul ei. De asemenea, multe dintre ipotezele emise şi cu deosebire dintre aprecierile făcute obişnuit la gradul superlativ, se pretează la o verificare mai atentă. În orice caz, ar fi fost foarte util dacă s-ar fi indicat termeni de comparaţie concreţi pentru a putea vedea mai bine în ce măsură corespund realităţii aprecierile făcute.

Sînt utile schiţele bătăliilor de la Jilişte şi Cahul. În schimb, reproducerea unor schiţe privind aceleaşi bătălii după cartea lui B. P. Haşdeu despre Ion Vodă, ca şi multe din numeroasele referiri la această lucrare azi depăşită, ar fi putut lipsi.

Lista bibliografică incompletă de la sfîrşitul cărţii (p. 103—104) lasă de dorit şi în alte privinţe.

Se indică ediţii vechi pentru lucrări apărute recent în ediţii îmbunătăţite, de pildă „Puterea armată şi arta militară la moldoveni în timpurile măririi lor" de N. Bălcescu, după ed. a 2-a, din 1887, a lui A. I. Odobescu. Indicată ar fi fost întrebuinţarea unei ediţii noi a acestei lucrări (cf. N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, Buc., Edit. Militară, 1957, p. 131—153, sau *Opere*, vol. I, *Studii şi articole*, Buc., Edit. Acad. R.P.R., 1953, p. 115—131). Trecînd cu vederea aceste ediţii, autorul mai citează, incomplet, o altă ediţie a „Operelor" lui Bălcescu, apărută în editura „Cugetarea".

Se ştie că un număr dintr-o revistă nu se citează de cît dacă acesta este special închinat unei anumite probleme; altfel, se citează numai articolul care ne interesează. Numerele 3—4 din 1954 ale revistei „Studii", în lucrarea recenzată sînt citate separat, se pare, numai pentru articolul lui E. Stănescu: „Colaborarea militară dintre romîni şi cazaci", care, de altminteri, în alt loc este citat ceva mai bine.

O lucrare folosită în original, cum este şi „Istoria Bulgariei", apărută la Sofia în 1954, trebuie indicată şi citată cu titlul original. „Tesauru de monumente istorice" al lui A. Papiu Ilarian se citează fără a se indica volumul etc.

Apar greşit — poate fi o simplă greşeală de tipar — numele redactorilor „Istoriei moderne" (trad. din limba rusă, Buc., 1954); redactorii acestei lucrări sînt: B. F. Porşnev, S. D. Scazchin şi V. V. Biriucovici.

Ţinem să adăugăm, în fine, că la lucrările cu caracter monografic, cum este şi aceasta, este necesar să se indice autorul sau colectivul de lucru care le-a elaborat.

MUTAŞCU TRAIAN, *Arta militară în Ţara Romînească la începutul secolului al XVII-lea. Radu Şerban.* Edit. Militară, Bucureşti, 1961, 206 p.

In capitolul I, autorul îşi propune să înfăţişeze situaţia Ţării Romîneşti la începutul secolului al XVII-lea. Este utilă analiza cauzelor care au determinat, pe de o parte, intensificarea luptei ţăranilor şi tîrgoveţilor împotriva feudalilor laici şi bisericeşti, iar pe de alta, măsurile luate de unii domnitori, între care şi Radu Şerban, în scopul de a atrage de partea lor ţărănimea şi tîrgoveţimea în lupta pe care o duceau pentru întărirea puterii centrale împotriva tendinţelor separatiste ale marii boierimi. In acelaşi timp, cu toate contradicţiile existente în sînul ei, interesele majorităţii populaţiei, intermitent şi ale marii boierimi, se întîlneau în obiectivul comun al necesităţii luptei pentru înlăturarea jugului otoman. Dar consideraţiile privind politica generală antiotomană de la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi condiţiile instituirii legăturii lui Mihai Viteazul puteau lipsi. Ele nu ţin de subiect şi nu contribuie la o mai bună înţelegere a lui. In schimb, se simte lipsa unei priviri de ansamblu cu caracter de sinteză asupra situaţiei generale interne şi externe a Ţării Romîneşti, care explică acţiunile militare întreprinse sub comanda voievodului Radu Şerban, acţiuni care au determinat în ultima analiză dezvoltarea artei militare în Ţara Romînească în epoca studiată.

In capitolul II se analizează puterea militară a Ţării Romîneşti la începutul secolului al XVII-lea: efectivele, compoziţia socială, organizarea şi înzestrarea oastei. Faţă de secolul al XVI-lea efectivul armatei e în descreştere. La începutul domniei sale, Radu Şerban avea o armată de 16.000 oameni: 10.000 infanterie şi 6.000 cavalerie, spre deosebire de Mihai Viteazul care, la intrarea lui în Transilvania, avea 30.000 de ostaşi. In scurt timp, însă, efectivul oastei muntene s-a redus şi s-a menţinut tot timpul domniei lui Radu Şerban la 10.000 de oameni. Armata se compunea din două părţi: trupe de ţară şi trupe de lefegii. Trupele de ţară le formau oastea domnitorului, oastea boierimii mari şi oastea Craiovei. Importanţă deosebită avea oastea domnitorului formată din slujitori, mici proprietari de pămînt, ţărani şi tîrgoveţi (p. 21). Dintre slujitori făceau parte roşii, călăraşii, dorobanţii sau dărăbanii, plăieşii etc. Oastea Craiovei stătea sub comanda banului.

Oastea cu plată, de lefegii sau mercenari, a fost creată din „nevoia puterii centrale de a avea o armată proprie în lupta dusă împotriva marilor feudali" (p. 36). Monarhii şi-au dat seama că nu pot lupta cu eficacitate împotriva anarhiei feudale cu o armată de structură feudală, care asculta mai mult de suzeranii direcţi decît de comandantul regal al armatei. De aceea, începînd din secolul al XIV-lea, ei au recurs din ce în ce mai mult la trupe plătite de mercenari. La crearea trupelor de mercenari la noi a mai contribuit şi faptul că „domnia a început să conteze tot mai puţin pe trupele de ţară, formate în cea mai mare parte din ţărănimea asuprită şi exploatată" (p. 36). Lefegiii din oastea muntenă de la începutul secolului al XVII-lea erau moldoveni, sîrbi, secui, unguri, poloni, cazaci (p. 37).

In continuare autorul se ocupă de acţiunile militare principale ale voievodului Radu Şerban. In bătălia de la Ogreţin, din 23 şi 24 septembrie 1602, dintre voievodul muntean şi Simion Movilă, pretendentul sprijinit de poloni la tronul Ţării Romîneşti, Radu Şerban îşi aşează tabăra întărind-o cu un sistem de apărare alcătuit din şanţuri, care şi trunchiuri de copaci.

Tătarii, care formau grosul armatei lui Simion Movilă, executară mai multe atacuri încercînd să forţeze intrarea în tabără. Intr-un moment de răgaz dintre aceste atacuri, avu loc duelul dintre Stroe Buzescu şi ginerele hanului Gazi Ghirai, care provocase la luptă individuală pe căpeteniile oastei muntene. Comandantul romîn ucise pe tătar, dar muri peste puţin la Braşov, unde fusese transportat pentru îngrijire, în urma unei răni primite la faţă. N-au reuşit nici încercările hanului de a scoate pe munteni din tabăra lor întărită şi de a-i zdrobi în cîmp deschis. In cele din urmă, tătarii trebuiră să se retragă cu pierderi grele. Contrar părerii unor cercetători burghezi, ca P. V. Năsturel, N. Iorga, C. C. Giurescu etc., care susţineau că bătălia s-ar fi desfăşurat în două etape, la Ogretin şi la Teişani, Tr. Mutaşcu dovedeşte că bătălia a avut loc în întregime la Ogretin (p. 89).

A doua mare victorie, Radu Şerban a repurtat-o asupra lui Moise Secuiul care, bătînd trupele imperiale de sub comanda generalului Basta, ameninţa să instaureze în Transilvania stăpînirea turcească.

Prima bătălie de la Braşov avu loc la 17 iulie 1603 lîngă o moară de hîrtie, aşezată „probabil la 200—300 metri la nord de podul de pe pîrîul Ghimbav peste care trece drumul ce duce de la Braşov la Stupini" (p. 112). Radu Şerban dezlănţui un atac impetuos asupra taberei lui Moise Secuiul, înconjurată din toate părţile de care. Neputîndu-se mişca în spaţiul restrîns în care au fost înconjuraţi, din rîndurile oastei lui Moise Secuiul fură măcelăriţi circa 3.000 de oameni.

Vrînd să-l înlăture din domnie pe Radu Şerban, în 1611, Gabriel Báthory, principele Transilvaniei, năvăli în Ţara Romînească şi o devastă într-un chip îngrozitor. Ca urmare, solicitat din nou şi de către imperiali, în luna iulie 1611 Radu Şerban trecu iarăşi în Transilvania. Lupta dintre oastea munteană şi armata lui Gabriel Báthory s-a dat în ziua de 9 iulie 1611, pe cîmpia ce se întinde la nord de Braşov pînă la satul Sînpetru; ea este cunoscută ca a doua bătălie de la Braşov din timpul domniei lui Radu Şerban. Fără să se odihnească o clipă după marşul greu peste munţi, Radu Şerban se angajă în luptă şi printr-o manevră iscusită de întoarcere a dispozitivului inamic birui armata lui Báthory.

In legătură cu aceste evenimente, Tr. Mutaşcu aduce precizări foarte valoroase privind itinerariul urmat de oastea lui Radu Şerban la trecerea peste Carpaţi. In iulie 1611, oastea munteană n-a urmat trecătorile frecventate dintre Transilvania şi Muntenia. Cu privire la aceasta, cercetătorii din trecut (V. Motogna, N. Iorga ş. a.) au emis diferite ipoteze lipsite de temei. Tr. Mutaşcu arată că, pornind din Buzău, armata munteană a trecut Carpaţii urcînd pe valea Teleajenului, prin pasul Bratocea şi valea Tîrlungului, la Săcele şi apoi la Braşov (p. 149—153).

In capitolul ultim se analizează în ce măsură au fost aplicate, în epoca studiată, la oastea munteană şi în acţiunile războinice întreprinse de ea, principiile generale ale organizării armatei, ale strategiei şi tacticii. Arta militară a muntenilor prezenta numeroase elemente şi trăsături proprii. La începutul secolului al XVII-lea ea a atins un înalt nivel de dezvoltare. Aplicarea în mod creator, în funcţie de realităţile specifice locale şi de necesităţile momentului, a principiilor de bază ale artei militare constituie una din cauzele principale care explică victoriile strălucite repurtate de oastea Ţării Romîneşti în această epocă.

O înnoire în tactica romînească din această vreme o constituie dispunerea, în bătălia de la Ogretin, a două grupuri de călăreţi la intrarea în tabără cu misiunea de a ataca pe tătarii care ar fi încercat să pătrundă în interiorul ei odată cu retragerea ostaşilor munteni (p. 91—92).

Inaintarea tîrîş a infanteriei muntene, sub focul apărării inamice, cu ocazia atacului lui Radu Şerban asupra taberei lui Moise Secuiul, în prima bătălie de la Braşov, din 17 iulie 1603, constituie de asemenea „ o importantă inovaţie şi aminteşte procedeele tactice mai apropiate de timpurile moderne". „Nu cunoaştem nici un caz în care să se fi întrebuinţat în cîmp deschis în acea epocă un astfel de procedeu nici la oştile romîneşti, nici de alte armate europene" (p. 122).

Problemele militare sînt abordate şi analizate cu spirit critic în strînsă legătură cu evenimentele politice care le-au condiţionat. Stilul cărţii este plăcut şi atrăgător. Textele originale, romîneşti şi străine, citate judicios, confirmă veracitatea expunerii. Poate, totuşi, unele din ele — cu deosebire textele străine mai lungi — puteau fi trecute în note.

Stabilirea analogiilor, cînd e cazul, dintre realităţile din Ţara Romînească: recrutarea, organizarea armatei, armamentul folosit etc., şi fenomenele similare din ţinuturile şi ţările vecine: Transilvania (p. 33—34), Moldova (p. 37), Rusia (p. 24—25, 172), Serbia (p. 28, 172), Turcia (p. 28) etc., ajută la sezisarea elementelor comune şi a influenţelor reciproce, precum şi la înţelegerea mai clară a problemelor analizate.

Este de remarcat grija evidentă la întocmirea aparatului critic, care e folosit în mod just şi pentru lămurirea unor probleme de amănunt. Metoda unitară întrebuinţată la indicarea izvoarelor, studiilor şi publicaţiilor de care s-a servit autorul, uşurează orientarea cititorilor şi în această parte a cărţii. N-ar fi de semnalat de cît cîteva inadvertenţe cu totul neînsemnate.

Ilustraţiile din text privind armele, armatele şi locurile cîtorva bătălii ale epocii servesc la o mai bună înţelegere a problemelor analizate. Sînt de asemenea instructive şi foarte utile atît graficele

privitoare la organizarea și efectivele oastei muntene la începutul secolului al XVII-lea, cît și schițele bătăliilor principale purtate de armatele Țării Românești sub conducerea voievodului Radu Șerban.

Cartea este însoțită de o bogată listă bibliografică. Ea cuprinde însă și numeroase lucrări care nu se referă direct la subiectul tratat. Unele sînt chiar îndepărtate de el. O listă bibliografică de specialitate cuprinzînd numai lucrările în legătură directă cu subiectul cărții ar fi servit mai bine scopului urmărit.

Studiile de istorie militară analizate mai sus — ne referim în mod special la cele privind epoca lui Ștefan cel Mare și epoca lui Radu Șerban — constituie contribuții valoroase la dezvoltarea istoriografiei noi marxist-leniniste din patria noastră. Autorii lor relevă lipsurile cercetătorilor burghezi în prezentarea istoriei militare a Românie. Ei combat cu deosebire tendințele cosmopolite de ploconire în fața artei militare străine, care trec cu vederea trăsăturile caracteristice proprii ale artei militare a poporului nostru în diferitele epoci ale dezvoltării sale; scot în evidență caracterul drept al războaielor pe care au fost silite să le poarte țările române, pentru apărarea libertății și independenței lor, insistînd cu deosebire asupra rolului hotărîtor jucat de masele populare în aceste războaie și asupra rolului forței morale pe care le-o dădea maselor populare conștiința că luptă pentru o cauză dreaptă. Ies în evidență, de asemenea, peste tot numeroasele mărturii ale colaborării pe plan militar dintre cele trei țări românești din acea vreme: Moldova, Transilvania și Țara Românească.

De altă parte, prin precizările și îndreptările pe care le aduc în legătură cu unele chestiuni controversate sau greșit prezentate de istoriografia burgheză, studiile acestea constituie un aport util și la o mai exactă cunoaștere a istoriei generale a Românie. În același timp, ele sînt mijloace deosebit de eficace pentru educarea patriotică a tineretului și a oamenilor muncii de toate vîrstele din patria noastră.

Ion Sabău

ILIE CRISTEA, *Articole (1923—1936)*, Edit. Politică, București, 1961, 174 p.

Cartea cu titlul de mai sus, este o culegere de articole scrise de un eminent luptător intelectual legat de popor, Ilie Cristea, în perioada de după primul război mondial pînă în preajma celui de-al doilea și publicate în presa democratică a țării. Aceste articole au fost adunate și publicate, în lucrarea la care ne referim, sub îngrijirea lui Titu Georgescu, candidat în științe istorice.

Profesorul Ilie Cristea (1892—1958) provenea dintr-o familie de țărani nevoiași din Bihor, fiind al 11-lea copil la părinți. Încă din timpul anilor de studii, a îndurat lipsuri și greutăți materiale datorită numeroaselor opreliști puse de regimul burghezo-moșieresc fiilor de muncitori și țărani, care aveau îndrăzneala să pășească pragul școlilor superioare. Astfel, încă de tînăr, Ilie Cristea s-a atașat luptei maselor populare pentru condiții mai omenești de viață, devenind un propovăduitor înflăcărat al ideilor progresiste. În 1923 îl găsim colaborator apropiat al lui Alexandru Sahia, la revista „Bluze albastre", iar din 1930 s-a alăturat clasei muncitoare căreia i-a rămas devotat toată viața.

Paralel cu bogata lui operă publicistică, Ilie Cristea a desfășurat o intensă activitate revoluționară, făcînd parte din mai multe organizații democratice legale, conduse de P.C.R. Persecutat și, în cele din urmă întemnițat pentru activitatea sa revoluționară, se îmbolnăvește grav ca urmare a regimului neomenos din închisoare, iar după eliberarea țării nu și-a mai putut relua activitatea de cît pentru scurt timp.

Publicistica lui Ilie Cristea cunoaște un drum ascendent. Problemele analizate în cadrul articolelor sale variază în funcție de perioadele în care au fost scrise, perioade ce ne indică și procesul de formare și dezvoltare a autorului, de la poziții protestatare împotriva unor stări anacronice, spre poziții democratice, iar de la acestea spre cele revoluționare, comuniste, autorul devenind un luptător înflăcărat de ideile marxism-leninismului. Calea aceasta a fost urmată de mulți intelectuali cinstiți cu dragoste de popor, care au ajuns la ea ca urmare a concluziilor la care îi ducea

știința, dar mai ales datorită influenței partidului comunist.

In primele articole scrise în anii 1923—25 și publicate în ziarele „Gazeta Transilvaniei" și „Adevărul", autorul tratează situația grea a funcționarilor și a cadrelor didactice ca urmare a scumpirii costului vieții în raport cu salariile lor. Paralel, autorul scoate în evidență slaba organizare a funcționarilor din țara noastră, în conștiința cărora ideea luptei revoluționare pentru cucerirea dreptului la o viață mai bună se găsea într-o fază destul de confuză în acea perioadă.

Sistemul economic și neștiințific de organizare a învățământului în Romînia în timpul orînduirii burghezo-moșierești, caracterul lui naționalist și șovin, au trezit indignarea luptătorului Ilie Cristea. Astfel, în articolele: „Școala fără dascăli", „Mișcarea corpului didactic", „Școala urii" etc., autorul scoate în evidență această tristă stare de fapt. Manualele școlare erau îmbîcsite de idei șovine care otrăveau conștiința elevilor. In școală se cultiva disprețul față de munca fizică și față de cei ce muncesc.

In articolele din anii 1925—928, dintre care amintim doar unele ca: „La răspîntie", „Să piară minciuna" etc., Ilie Cristea abordează probleme social-politice cu caracter mai general în legătură cu situația internă și internațională, încercînd să găsească soluții. Referitor la situația internă, autorul critică abuzurile oligarhiei partidului liberal, a cărei politică adîncea tot mai mult prăpastia dintre minoritatea infimă a exploatatorilor și masele asuprite.

Marea criză economică din anul 1929 a scos în evidență întreaga gamă de contradicții generate de sistemul capitalist. In articolul „Economia organizată", Ilie Cristea arată cauzele crizei economice de supraproducție care izvorăsc din existența proprietății private asupra mijloacelor de producție, fapt ce nu permite ca economia să se dezvolte în mod planificat. La întrebarea: „Cine să organizeze economia?", răspunsul autorului este categoric: „Proprietatea privată, e clar, nu poate îndeplini această funcțiune... Rolul de regulator al vieții economice îi revine colectivității" (p. 55—56).

In contrast cu starea de haos și decădere a economiei țărilor capitaliste, ziaristul-cetățean Ilie Cristea face cunoscută publicului din țara noastră, dezvoltarea vertiginoasă a economiei Uniunii Sovietice, progresele uriașe realizate de oamenii sovietici în toate domeniile de activitate. Aceste realizări umpleau de bucurie și speranțe inimile tuturor celor năpăstuiți. Așa, de exemplu, în articolul „Europa și Rusia", autorul scoate în relief mărețele realizări din perioada primului plan cincinal, cînd în Uniunea Sovietică au apărut orașe noi, regiuni întregi schimbîndu-și cu desăvîrșire aspectul. Succesele grandioase obținute de oamenii sovietici pe tărîmul construirii socialismului au arătat superioritatea sistemului socialist în care interesul individual în muncă se îmbină în mod armonios cu cel general. Astfel, Ilie Cristea afirmă cu certitudine că ...„Unul din argumentele clasice invocate de scriitorii burghezi împotriva socialismului a fost răsturnat: stimulentul în muncă și creație nu numai că n-a dispărut, dar a ieșit în așa măsură fortificat, cum n-au îndrăznit s-o viseze nici socialiștii" (p. 110).

Pe plan intern, politica de înșelare a maselor în legătură cu modul cum erau traduse în fapt reformele democratice pe care clasele dominante au fost nevoite să le promită în perioada avîntului revoluționar, a fost criticată cu severitate și demascată de Ilie Cristea. Așa, de pildă, în articolul „Țăranul înșelat", autorul arată că „marea reformă agrară" din 1919—1921, despre care presa burgheză a făcut atîta caz, a fost în așa fel înfăptuită încît ea a slujit, în ultimă instanță, interesele moșierilor care au primit mari sume de bani de la stat pentru pămîntul expropriat, și mai ales interesele chiaburilor care au acaparat acest pămînt, cumpărîndu-l de la țăranii împroprietăriți, înglodați în datorii și siliți să-l vîndă.

In ceea ce privește dreptul de vot universal, acesta a fost anulat în fapt, prin legea electorală din 1926, conform căreia partidul de la conducere care întrunea 40% din voturi, obținea 70% din mandate. Dacă ne gîndim la teroarea exercitată asupra alegătorilor în acel timp, este ușor de înțeles că în asemenea condiții orice partid burghezo-moșieresc aflat la conducere găsea destule mijloace pentru a-și „asigura" 40% din voturi.

In domeniul industriei, faimoasa lozincă „Prin noi înșine", lansată de partidul liberal care avea pretenția că ar apăra, chipurile, industria națională, îngrădind acapararea bogățiilor țării de către trusturile străine, a ușurat în realitate pătrunderea capitalurilor străine în principalele ramuri

ale economiei. Țara noastră a rămas astfel pe mai departe tributară monopolurilor imperialiste, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură din cele mai înapoiate.

Perioada de răspîndire a fascismului a însemnat, de fapt, ascuțirea contradicțiilor sociale în țările capitaliste și a relațiilor pe plan internațional între ele. Autorul arată că țările în care „cazanul social fierbe mai puternic" sînt cele fasciste. Intr-adevăr, în aceste țări contradicțiile sociale fiind mai puternice, clasele dominante nemaiputînd guverna prin vechile metode „democratice" , au instaurat dictatura fascistă ca singura formă de guvernămînt ce le putea asigura dominația de clasă amenințată de mișcarea revoluționară a proletariatului și a celorlalte mase asuprite. În articolul „Apel", Ilie Cristea cheamă masele muncitoare și progresiste din Romînia la vigilență față de pericolul fascist și al pregătirii războiului antisovietic, arătînd rolul trist și odios pe care imperialismul străin l-a rezervat țării noastre în acest război criminal: furnizoare de carne de tun.

Pe plan ideologic, Ilie Cristea a luptat cu aceeași vigoare și perseverență nu numai împotriva teoriilor absurde ale fascismului, dar a criticat și unele greșeli ale social-democraților. Astfel, la teza falsă a social-democraților care negau posibilitatea construirii socialismului în Uniunea Sovietică, datorită lipsei anumitor condiții subiective și obiective, ca urmare a înapoierii în care se găsea țara în momenul izbucnirii revoluției socialiste, Ilie Cristea dă un răspuns hotărît, fiind înarmat cu teoria leninistă a revoluției: „D-nii social-democrați trebuiau să se întrebe astfel: în societatea omenească, de la 1917, considerată în ansamblul ei, existau elementele construcției socialiste? Așa pusă întrebarea, se putea răspunde cu da" (p. 73). Desigur, social-democrații considerau această teză ca fiind valabilă și pentru Romînia, din cauza înapoierii ei economice față de țările capitaliste din Occident. Combătînd această teză greșită, Ilie Cristea a popularizat teza P.C.R. care susținea că înapoierea economică a Romîniei nu poate fi o piedică de neînlăturat pentru înfăptuirea revoluției socialiste și construirea socialismului în țara noastră, arătînd că ...„Distanța ce ne separă azi de Occident va fi cucerită printr-un salt voinicesc, iar vasalitatea va fi schimbată în egalitate" (p. 74). Viziunea lui Ilie Cristea s-a înfăptuit în anii regimului democrat-popular prin politica justă a P.M.R. de industrializare a țării și de transformare socialistă a agriculturii, prin munca plină de abnegație a poporului nostru și prin colaborarea dezinteresată a Uniunii Sovietice și a celorlalte țări socialiste.

Frămîntările sociale și politice din Germania și venirea la putere în această țară a partidului nazist, în frunte cu Hitler, a îngrijorat întreaga lume progresistă. În articolele: „Revoluția lui Hitler", „Momentul fascist", „Pace sau război". „Hitleriștii ispășesc" etc., Ilie Cristea a arătat adevărata față a hitlerismului, demascînd caracterul lui reacționar și programul său demagogic. El a înțeles că național-socialismul nu era de cît expresia alianței dintre marea burghezie și iunkerismul prusac; el arăta că ...„partidul care se intitulează socialist, după șase luni de guvernare, cînd se crede solid înscăunat, încredințează conducerea întregii economii germane unui consiliu superior compus exclusiv din magnații industriei și ai finanței" (p. 75—76). Mizeria adusă maselor populare din Germania de către regimul fascist este ilustrată prin numeroase date despre situația grea în care se găsea economia Germaniei, situație ce se oglindea în reducerea desfacerii bunurilor de consum și în creșterea prețurilor pe piața internă.

Un pericol care amenința pacea lumii în acel timp era și militarismul japonez. După ce a atacat China, ocupînd Manciuria, Japonia se pregătea de război împotriva Uniunii Sovietice, față de care ducea o politică de provocări, concretizată în numeroasele incidente de frontieră. În articolele „Tensiunea din Extremul Orient", „Politica agresivă a Japoniei" și „Militarismul japonez la pîndă", autorul ne prezintă în mod veridic situația critică prin care trecea această țară în care contradicțiile inerente sistemului capitalist erau mai accentuate. Aici formele avansate ale sistemului capitalist erau clădite pe o bază feudală. În goana după piețe de desfacere și materii prime, cercurile monopoliste din Japonia schițau planul de cucerire a întregului continent asiatic.

Problema colonialismului și a luptei popoarelor din colonii pentru libertate și independență națională n-a rămas în afara preocupărilor ziaristului I. Cristea. În articolele „O încercare de destindere" și „Zile grele pentru Anglia", autorul scoate

în evidență ascuțirea contradicțiilor din sînul imperiului britanic. Luptele din India și tulburările din Egipt vesteau zile grele pentru vastul imperiu colonial britanic pe care I. Cristea îl caracterizează ca „un conglomerat clădit pe antagonisme de toate categoriile" (p. 132). Simpatia și solidaritatea sa cu lupta popoarelor coloniale pentru libertate și independență națională este evidentă: „... toate statele arabe, toate coloniile și semicoloniile, ca să nu mai vorbim de India, manifestă tot mai multă nerăbdare în așteptarea ceasului eliberării" (p. 132).

Articolele din anii 1923—1936 sînt consacrate de autor cu deosebire problemelor internaționale, luptei Uniunii Sovietice pentru apărarea păcii și politicii de înarmare și pregătire a războiului dusă de țările capitaliste. I. Cristea demască fără cruțare politica marilor țări capitaliste în frunte cu Anglia și S.U.A., care în fapt sprijineau fascismul, făcînd chiar unele concesii Germaniei hitleriste cu scopul de a o îndrepta spre hotarele Uniunii Sovietice. Astfel, în articolul „Indrăzneala Germaniei", ca și în altele, autorul arată caracterul fățarnic al acestei politici care s-a vădit și în timpul războiului civil din Spania, iar apoi în septembrie 1938, la conferința de la München, unde guvernele Angliei și Franței au satisfăcut pretențiile imperialiste ale Germaniei, cedîndu-i regiunea sudetă din teritoriul Cehoslovaciei, deși Franța încheiase cu această țară un tratat de asistență mutuală prin care își luase angajamentul de a-i garanta integritatea frontierelor și independența națională.

Pe plan intern, politica guvernelor burghezo-moșierești de fascizare a Romîniei și orientarea lor spre Germania hitleristă în politica externă a provocat îngrijorarea celor mai buni patrioți, printre care și I. Cristea. Astfel, în articolele „Imponderabilul decide", „Lovitura iminentă", „Prometeu înlănțuit", „La bunul plac al Germaniei" etc. autorul critică poziția nerealistă și reacționară a conducătorilor Romîniei și Poloniei, care prin politica lor prohitleristă subordonau aceste țări intereselor Germaniei, respingînd propunerile Uniunii Sovietice de încheiere a unui tratat de securitate colectivă, care era în măsură să le asigure independența națională împotriva agresorilor fasciști.

In activitatea sa publicistică, Ilie Cristea a răspîndit cu competență minunatul principiu leninist al coexistenței pașnice, scoțînd în evidență eșecul politicii statelor imperialiste de lichidare a tînărului stat socialist pe calea intervenției armate, iar apoi prin organizarea blocadei economice în jurul lui. Dificultățile economice ale țărilor capitaliste, le-a obligat pe acestea să reia, una după alta, relațiile comerciale și diplomatice cu Uniunea Sovietică. Astfel, Ilie Cristea arată că: „Europa burgheză acceptă cu resemnare coexistența celor două sisteme. O acceptă fiindcă nici una din problemele mari nu se poate rezolva fără Rusia cu atît mai puțin împotriva ei. Legile vieții impun colaborarea" (p. 64).

Intr-o epocă de mari frămîntări sociale și politice, cînd cerul planetei noastre era tot mai întunecat de norii negri ai războiului, Ilie Cristea s-a ridicat cu hotărîre pentru apărarea păcii, intensificîndu-și activitatea de demascare a amatorilor de aventuri războinice.

Din cele de mai sus rezultă clar valoarea incontestabilă a culegerii recenzate, în ea oglindindu-se întreaga complexitate a stărilor de fapt din țara noastră, ca și din celelalte țări capitaliste în perioada dintre cele două războaie mondiale. Prin natura problemelor abordate de luptătorul Ilie Cristea și tratate de pe pozițiile cele mai înaintate ale proletariatului, culegerea prezentată are un profund caracter educativ. Reușind să scoată în evidență lupta maselor populare sub conducerea P.C.R. împotriva fascismului, care era sprijinit de reacțiunea internă și internațională, cartea aceasta înfățișează una din cele mai însemnate pagini din istoria poporului nostru.

I. Pop

Din lupta P.C.R. pentru încheganea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945. Studii și referate monografice, vol. III, Edit. Politică, București, 1960, 240 p.

Condiția fundamentală a victoriei revoluției socialiste o constituie alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub conducerea partidului marxist-leninist.

In ultimul timp s-au scris numeroase lucrări care analizează aspecte și momente

ale luptei partidului pentru scoaterea maselor de bază ale țărănimii de sub influența partidelor reacționare și transformarea lor într-un aliat de nădejde al proletariatului în lupta pentru victoria socialismului.

Un succes remarcabil pe această linie a însemnat publicarea culegerii de studii și referate cu titlul de mai sus, lucrare în trei volume, apărută din inițiativa și sub îndrumarea Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.

Vom prezenta al treilea volum al acestei lucrări*, care are o mare însemnătate mai ales prin generalizarea materialului faptic din volumele anterioare.

Ca o introducere în problema țărănească, studiul „Starea social-economică a țărănimii muncitoare în Romînia înainte de reforma agrară din 1945" semnat de Dan Emeric, constituie o trecere în revistă a situației economice (mai puțin a celei social-politice) a țărănimii, în perioada respectivă.

Autorul arată că dezvoltarea capitalismului în agricultura Romîniei pe așa-zisa „calea prusacă", cum o numea Lenin, a însemnat — prin împletirea rămășițelor feudale cu formele capitaliste de exploatare — un jug dublu ,de nesuportat pentru masele de bază ale țărănimii și în același timp un important mijloc de întărire a chiaburimii.

Criticînd teoriile neștiințifice ale sociologiei burgheze, care încercau să demonstreze că sărăcia și mizeria maselor erau stări normale, logice, de neînlăturat, autorul arată că existența în Romînia a unei acute probleme țărănești se datora în primul rînd inegalității în repartiția pămîntului. Statistica de la pagina 8 a lucrării e elocventă: In 1905—1906, 95,4% din țărani posedau 40,29% din suprafața cultivabilă a țării, iar moșierii, 0,9% din populația agricolă, dețineau 50,28% din pămînt. In continuare sînt dezvăluite și analizate cauzele declanșării marilor răscoale ce culminează în 1907 cu lupta fățișă și generală a țărănimii romîne, „pentru pămînt și libertate".

Tot ca un element pozitiv al lucrării, e faptul că se arată cum în urma experienței proprii și a activității desfășurate la sate de elemente înaintate ale muncitorimii, mulți țărani încep să fie conștienți de unitatea de interese cu muncitorimea, de necesitatea unei lupte comune împotriva orînduirii burghezo-moșierești. Deși lipsiți de o conducere revoluționară, unii dintre muncitori au fost alături de țăranii răsculați, cu care-i unea situația mizeră și avîntul revoluționar.

După ce descrie situația dezastruoasă a țărănimii în timpul primului război mondial, autorul semnalează ridicarea spiritului ei revoluționar în urma intensificării mișcării muncitorești și sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. „De teama extinderii revoluției la noi în țară, sub presiunea creșterii valului revoluționar muncitoresc și a țărănimii cuprinse de frămîntări pentru pămînt, burghezia și moșierimea romînă, pentru a nu pierde totul, au fost silite să promită și să acorde reforma agrară"[1], legiferată, semnificativ, imediat după masacrul muncitorilor de la 13 decembrie 1918.

Paginile următoare ne dezvăluie caracterul incomplet și antipopular al acestei reforme care nu numai că n-a rezolvat problema țărănească, dar prin întărirea chiaburimii a ascuțit și mai mult antagonismul dintre proletariatul agricol, țărănimea săracă și mijlocașă pe de o parte, burghezia sătească și moșierimea pe de alta.

Credem că perioadei 1917—1921 în care problema agrară era la ordinea zilei, nu i s-a acordat totuși întreaga atenție cuvenită, autorul insistînd prea puțin asupra atitudini elementelor socialiste înaintate și a grupurilor comuniste față de țărănime și problemele ei.

Un moment de cotitură în istoria Romîniei a fost înființarea în mai 1921 a Partidului Comunist din Romînia, conducătorul firesc și necesar al tuturor celor exploatați. Așa cum spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, „Partidul Comunist din Romînia a luat de la început asupră-și sarcina istorică de a realiza alianța dintre proletariat și țărănime, pentru apărarea țărănimii împotriva exploatării moșierești și capitaliste, pentru smulgerea pămîntului din mîinile moșierimii și trecerea lui în mîinile celor ce muncesc"[2].

---

* Primele două volume au apărut în 1955 și 1958.

[1] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, E.S.P.L.P., 1956 (ediția a IV-a), p. 179.

[2] *Ibid.*, p. 182.

Autorul încheie însă prea restrîns analiza rolului partidului în problema țărănească pînă în 1931 la congresul al V-lea.

Deși se amintesc numeroasele răscoale țărănești care au avut loc la noi în țară în perioada stabilizării relative a capitalismului, nu se subliniază nicăieri atitudinea partidului față de aceste lupte ale țărănimii, față de reprimarea lor sîngeroasă de către guvernele burghezo-moșierești.

Răscoalele amintite de autor în lucrare, dovedesc nu numai lipsa de eficacitate a reformei agrare din 1921, dar și faptul că țărănimea nu e o masă conservatoare — așa cum susținea Gherea — ci o forță revoluționară de mare importanță. De aceea problema atitudinii P.C.R. față de țărănime s-a pus insistent în 1931 la congresul al V-lea. La congres a fost zdrobită teoria neoiobăgistă a lui Gherea, care exagerînd rămășițele feudale din agricultura Romîniei, ajunsese la concluzia că țara noastră se afla în fața revoluției burgheze „al cărui hegemon trebuia să fie burghezia". Tot aici a fost nimicită și teoria aventuristă de stînga „cu caracter nemarxist care susținea că Romînia stă nemijlocit în fața revoluției proletare". După cum spune autorul, „Congresul a arătat că Romînia se găsea în fața desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, că sarcina acestei revoluții consta în a doborî cu forța puterea de stat burghezo-moșierească și a instaura dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii, că hegemonul acestei revoluții poate să fie numai proletariatul, care se sprijină la țară pe elementele proletare și semiproletare, duce după sine ca aliat păturile sărace și principalele pături mijlocașe ale țărănimii și care se luptă cu burghezia sătească (chiaburimea), pentru conducerea maselor principale ale țărănimii" — așadar — „condiția principală a victoriei revoluției în Romînia este înfăptuirea alianței de luptă a muncitorilor și țăranilor sub hegemonia proletariatului și sub conducerea partidului comunist. De aceea, rezolvarea sarcinii care stă în fața partidului comunist de a cuceri masele țărănești capătă o importanță de prim ordin" (p. 42).

Situația țărănimii în perioada 1931—1938 e mult mai reușit expusă de către autor, care deși uzează de mai puține date statistice, depășește modul descriptiv de redare a evenimentelor, făcînd o mai largă analiză a situației sociale.

Studiul scoate mai mult în relief rolul partidului în ridicarea nivelului ideologic al țărănimii, în formarea unei alianțe între țărănime și muncitorime, împotriva pregătirilor de război ale oligarhiei romîne, supusă imperialismului german.

Autorul descrie în continuare tragedia poporului romîn subjugat de fascismul german și tîrît în criminalul război antisovietic. În aceste zile negre, hăituit de Siguranța romînă și Gestapo, P.C.R. a condus lupta muncitorilor și țăranilor pentru ieșirea din nedreptul război antisovietic, pentru eliberarea țării și libertate socială.

Studiul este foarte bogat în date concrete care demonstrează creșterea numărului și intensității acțiunilor antistatale și antifasciste ale țărănimii. Țăranii refuzau să dea statului cereale și animale, să se prezinte la concentrări, dezertau, sprijineau pe partizani, unii dintre ei fugeau în munți cu partizanii, sau atacau fățiș pe nemți. Războiul antihitlerist în care muncitorii și țăranii au luptat cot la cot pentru același ideal i-a apropiat și mai mult, făurindu-se condițiile pentru închegarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

Credem că studiul și-a atins scopul propus, acela de a introduce pe cititor în problema țărănească pînă la reforma agrara din 1945, fiind folositor nu numai propagandistului sau profesorului de istorie, ci și cercetătorului științific.

Al doilea studiu al volumului: „Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub conducerea P.C.R. — condiție de bază în instaurarea puterii populare în Romînia" — semnat de Paraschiva Nichita și Gheorghe Tuțui, tratează problema închegării alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare în perioada 23 august 1944—6 martie 1945, de mare importanță în victoria forțelor populare.

Bazîndu-se pe fundamentarea teoretică de către clasicii marxism-leninismului a necesității închegării alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, autorii fac o scurtă incursiune în istoria Romîniei de pînă la 1944, demonstrînd că închegarea unei asemenea alianțe era o problemă vitală.

Analizînd cauzele înfrîngerii maselor în marile bătălii de clasă din 1907, 1918, 1920, 1933, autorii ajung la concluzia că acestea s-au datorat în primul rînd inexistenței unei puternice alianțe între cele

două clase. P.C.R., conducîndu-se după învățătura marxist-leninistă a sezisat importanța covîrșitoare a alianței muncitorești-țărănești și a clarificat-o în mod definitiv la congresul al V-lea.

In perioada de fascizare a țării și în anii războiului antisovietic în care Romînia a fost tîrîtă de clica de moșieri, industriași și bancheri de la conducere, P.C.R. a dus o luptă curajoasă, plină de jertfe și sacrificii pentru eliberarea țării de sub jugul fascist, pentru ieșirea din criminalul război antisovietic, pentru drepturile și libertățile poporului.

Lupta unită a muncitorilor, țăranilor și tuturor patrioților cinstiți conduși de P.C.R., a avut drept rezultat doborîrea orînduirii burghezo-moșierești la 23 august 1944, cînd începe revoluția populară în țara noastră. „Obiectivele agrare antifeudale și antiimperialiste ale primei etape a revoluției populare — spun autorii la pag. 67 — au constituit baza politică economică care a permis făurirea alianței muncitorești-țărănești, unirea într-un singur front a clasei muncitoare, a țărănimii muncitoare, a păturilor mijlocii de la orașe și a oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare".

Reacțiunea burghezo-moșierească putea fi înfrîntă numai de alianța muncitorească-țărănească, pentru închegarea căreia P.C.R. a depus o muncă susținută. Așa cum spunea tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, ...„partidul nostru, din primele momente după eliberare a dus o muncă uriașă în rîndul maselor țărănimii pentru a o apropia și a o cîștiga, privind aceasta drept condiție fundamentală a victoriei în revoluția populară"[3]. Această alianță s-a închegat și și-a dovedit trăinicia în lupta pentru sprijinirea războiului antihitlerist sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie", în lupta pentru sfărîmarea aparatului de stat burghezo-moșieresc și alungarea elementelor fasciste, dar mai ales pentru instaurarea unei puteri democratice care să legiferează imediat o radicală reformă agrară, punctul nodal al luptei pentru putere.

Instrucțiunile C.C. al P.C.R. din toamna anului 1944 subliniau deosebita însemnătate a reformei agrare, atunci cînd precizau: „reforma agrară nu este numai o reformă a țăranilor ci este problema partidului, a clasei muncitoare, a întregului popor" (p. 74).

Autorii prezintă un bogat material documentar din care reiese dragostea țăranilor față de partid și de politica lui.

Se vedea din ce în ce mai clar că elementele reacționare din guvernele de pînă la 6 martie 1945 erau împotriva reformei agrare. In această situație, P.C.R. a lansat către țărani chemarea de a se trece imediat la împărțirea pămîntului, fie chiar și cu forța. Autorii remarcă maturitatea politică a partidului, care prin această măsură a reușit să demaște în ochii maselor atît guvernele cu majoritate reacționară ce au trecut la acțiuni fățișe antitărănești, cît și partidele „istorice", intitulate pretențios „național liberal" și „național-țărănesc", care au luat partea moșierilor și chiaburilor, împotriva maselor de bază ale țărănimii.

Satul era deci o importantă arenă a luptei pentru putere. Partidul a trimis aici sute de activiști care îndrumau, ajutau, organizau munca celulelor P.C.R., a organizațiilor „Frontului Plugarilor" precum și a comitetelor țărănești ce constituiau o adevărată școală revoluționară pentru țărănime.

Autorii descriu evenimentele de la începutul lui 1945, cînd reacțiunea a trecut la înăbușirea cu forță a luptei revoluționare a maselor, arătînd că această reacțiune a fost zdrobită de frontul puternic al forțelor democratice la baza căruia stătea alianța muncitorească-țărănească. Infrîngerea reacțiunii a dus la instaurarea primului guvern democratic din istoria țării, la 6 martie 1945.

Ideea care străbate întreaga lucrare este aceea că principala condiție a victoriei în revoluția socialistă o constituie închegarea și întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub conducerea partidului.

Uzînd de un vast material documentar, autorii scot în evidență maturitatea politică a P.C.R., care a îndeplinit cu succes această importantă sarcină, reușind să ducă masele la victorie împotriva reacțiunii.

Lucrarea ar fi cîștigat mai mult dacă partea introductivă ar fi conținut mai puține generalități, îndeobște cunoscute, și prezentate amplu în studiul anterior.

---

[3] Gh. Gheorghiu-Dej, *Darea de seamă a delegației P.M.R. la cel de al XXII-lea Congres al P.C.U.S.*, Edit. Politică, Buc., 1961, p. 38.

Autorii studiului analizat mai sus au oferit cititorilor o lucrare reușită, documentată, închegată și cu o mare putere de convingere.

Al treilea studiu al volumului: „Contribuția presei comuniste și democratice la mobilizarea maselor țărănești în lupta pentru înfăptuirea reformei agrare 23 august 1944—6 martie 1945" (Alexandru Savu), deși nu se încadrează organic în volum, prezintă totuși un aspect deosebit de interesant al problemei tratate.

După ce se analizează rolul important al presei în lupta revoluționară, în studiu se relevă faptul că P.C.R. a înțeles de la înființarea sa acest lucru și a depus toate eforturile pentru înființarea unui organ al său de presă. Infruntînd uriașe greutăți legate de apariția în ilegalitate și de lipsurile materiale, „Scînteia" și-a îndeplinit rolul de a duce în mase cuvîntul partidului, de a lua apărarea celor exploatați, de a insufla încredere și speranță.

Autorul subliniază lupta P.C.R. pentru înființarea de ziare de către regionalele și județenele de partid, clarificarea lor politică, întărirea ideologică, îndrumarea lor spre problemele sociale și politice majore. Pe baza proiectului de program al F.N.D., întocmit de P.C.R., s-a reușit să se formeze un front comun al presei comuniste și democrate împotriva presei reacționare. După cum spune autorul, presa comunistă și democratică a reprezentat unul din cele mai importante mijloace folosite de partid pentru desfășurarea propagandei și agitației în rîndul maselor țărănești, pentru cucerirea lor în vederea îndeplinirii sarcinilor desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice.

Studiul scoate în evidență meritul partidului care și-a închinat o mare parte a activității sale organizării țărănimii, ridicării nivelului ei ideologic, înființării de comitete țărănești ca organe de luptă și școli revoluționare ale țărănimii.

Importanța acordată de presa comunistă problemei agrare se vede din aceea că numeroase ziare îi rezervă pagini întregi sau, semnificativ, pagini în care se dezbat împreună problemele muncitorești și țărănești, subliniind unitatea lor de interese.

In același timp „Dreptatea" și „Viitorul", organe ale P.N.Ț., și P.N.L., joacă un rol din ce în ce mai șters și nu ies în evidență de cît prin atitudinea dușmănoasă față de reforma agrară și față de popor, prin demagogia lor ridicolă și prin propriile lor contraziceri.

Publicarea programului de guvernare al F.N.D., concomitent cu dezlănțuirea teroarei fățișe de către elementele reacționare din guvern, apoi demascarea definitivă a partidelor „istorice" în presa de partid, au fost argumente importante în favoarea transformării țărănimii într-un aliat de nădejde al clasei muncitoare.

Acestor probleme, autorul le acordă o mare importanță, subliniind îndeosebi atitudinea fermă a partidului comunist care în această luptă îndemna masele ca peste capul guvernelor cu majoritate reacționară să treacă la însămînțarea pămînturilor părăsite, la împărțirea pămînturilor trădătorilor de țară. Atitudinea ziarelor democratice și de partid devenea tot mai combativă, exprimînd, de altfel, și poziția țărănimii ce trecea în mod hotărît la acțiunea de ocupare și împărțire a pămînturilor. Instaurarea primului guvern democratic din istoria țării noastre ca rezultat al închegării alianței muncitorești-țărănești, a dus la legiferarea reformei agrare.

Studiul scoate în evidență rolul deosebit de important jucat de presa de partid și democratică în cucerirea acestor victorii. Este un merit al autorului că a reușit să selecționeze materialele cele mai semnificative pentru atingerea țelului propus, oferindu-ne o lucrare documentată, interesantă și folositoare.

Studiul „Consolidarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare în perioada 6 martie 1945—30 decembrie 1947", semnat de Maria Lungeanu și Dumitru Dumitriu apare ca o continuare cronologică a celui ce se ocupă de perioada 23 august 1944—6 martie 1945.

In prima parte se arată marea importanță a actului de la 6 martie 1945 și urmările lui imediate, mai ales în domeniul agrar. Reforma agrară și acordarea unui larg sprijin țăranilor pentru înfăptuirea ei, pentru îmbunătățirea situației lor materiale, figurau printre primele măsuri cu caracter democratic luate de noul guvern.

După ce aduc în fața cititorilor tabloul situației politice imediat după 6 martie 1945 și al luptei P.C.R. împotriva grupării tătărăsciene din guvern care împiedica prin toate mijloacele înfăptuirea reformei agrare, autorii caracterizează legea agrară din 23 martie 1945, scopurile și urmările ei.

Noul guvern nu s-a mulțumit numai cu legiferarea reformei agrare, ci a emis numeroase ordonanțe, regulamente, decizii

ministeriale pentru o cît mai strictă aplicare a legii. P.C.R. a vegheat la respectarea caracterului revoluționar al reformei, prima de acest fel în istoria țării noastre.

La sfîrșitul lui 1945, reforma agrară era în linii mari înfăptuită. Această operativitate este explicată de autori prin aceea că țăranii au avut sprijinul frățesc al muncitorilor, al partidului comunist, al guvernului democratic, reușind în felul acesta să învingă piedicile și greutățile create de reacțiune.

În urma demascării de către P.C.R. a politicii demagogice, dușmănoase și criminale a partidelor „istorice", față de masele populare, țăranii își dădeau din ce în ce mai mult seama cine le sînt prietenii și cine dușmanii.

Un merit deosebit al autorilor, este acela că, citînd pe tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej care spune: „...odată cu aplicarea reformei agrare și chiar în cursul aplicării ei, s-au manifestat puternic interesele de clasă deosebite și opuse ale chiaburimii, de o parte și ale țărănimii sărace și mijlocașe, de altă parte"[4], subliniază faptul că încă de acum începe procesul de transformare a alianței clasei muncitorești cu țărănimea, dintr-o forță antifeudală într-o forță anticapitalistă. Autorii accentuează de multe ori această idee, trecînd în revistă măsurile antichiaburești luate de noul guvern al muncitorilor și țăranilor cu toată opoziția deschisă și încă puternică a reacțiunii interne.

Guvernul a luat măsuri de ajutorare a țăranilor cu bani, mașini (înființarea centrelor de închiriat mașini — germenii S.M.T.-urilor), cu semințe de bună calitate, îngrășăminte, cadre specializate.

Masele țărănești au răspuns cu entuziasm la chemarea partidului: „Nici un petic de pămînt neînsămînțat", și conduse de celulele de partid, au luat atitudine combativă, revoluționară față de sabotajul și de alte acțiuni dușmănoase ale chiaburimii.

După ce trec în revistă evenimentele mai importante ale anilor 1946—1947 (victoria în alegeri a B.P.D. și înfrîngerea categorică, definitivă a partidelor „istorice", alungarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei și instaurarea Republicii Populare Romîne ce marchează trecerea de la „dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii la dictatura proletariatului"), autorii trag concluzia: „Consolidarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub hegemonia clasei muncitoare în frunte cu P.C.R., în prima etapă a revoluției noastre populare, a stat la baza succeselor obținute în acest timp de statul muncitoresc-țărănesc, constituind condiția fundamentală a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și a creării condițiilor în vederea trecerii la revoluția socialistă" (p. 196).

Studiul recenzat mai sus reprezintă, așadar, o încercare reușită de analiză a situației agrare în perioada 6 martie 1945— 30 decembrie 1947 și nu poate lipsi din literatura de specialitate a istoricului ce se ocupă de această problemă.

O deosebită importanță prezintă studiul „Din lupta P.M.R. pentru întărirea continuă a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii". Autorii, Mircea Gogioiu și Ion Răduțiu, și-au propus a analiza întărirea continuă și dezvoltarea pe o treaptă superioară a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub conducerea partidului, în perioada de după 1947.

Prima parte a studiului face o teoretizare a necesității transformării socialiste a agriculturii și apoi o exemplificare reușită la situația din Romînia după instaurarea dictaturii proletariatului.

Astfel, arată autorii, după actul revoluționar de la 11 iunie 1948 s-a creat o contradicție între industria socialistă, proprietate a întregului popor, cu uriașe perspective de dezvoltare, și agricultură, în care continua să existe exploatarea chiaburească și să domine mica gospodărie țărănească cu productivitate scăzută.

Mica producție de mărfuri care, după cum spune Lenin, „generează capitalism și burghezie, permanent, în fiecare zi, în fiecare ceas, spontan și în proporții de masă"[5], nu putea constitui o bază a dictaturii proletariatului, submina dictatura proletariatului prin generarea continuă de capitalism și prin frîna pe care o constituia în calea industriei și a creșterii nivelului de viață al poporului.

Necesitatea și posibilitatea transformării socialiste a agriculturii au fost subliniate îndeosebi la Plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949. În ciuda luptei dez-

[4] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, E.S.P.L.P., Buc., 1956 (ediția a IV-a), p. 188.

[5] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 32, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 465.

lănțuite a chiaburimii și a întregii reacțiuni, în ciuda opoziției grupului fracționist antipartinic și antistatal din conducerea sa, partidul a promovat consecvent la sate tripla și indivizibila lozincă leninistă de sprijin pe țărănimea săracă, alianță cu țărănimea mijlocașă, luptă neîmpăcată împotriva chiaburimii.

Autorii vorbesc cu însuflețire despre înființarea de către comuniști și țăranii săraci în special, a primelor gospodării colective în anul 1949, de întărirea lor economico-organizatorică, de transformarea lor în puternice unități agricole, exemple vii ale superiorității gospodăriei colective.

Procesul de transformare socialistă a agriculturii a fost împiedicat pînă în 1952 de acțiunile grupului fracționist Luca—Pauker, dar n-a putut fi oprit — subliniază autorii. Respectarea prețioaselor indicații ale partidului cu privire la introducerea de forme cooperatiste mai simple în agricultură — dintre care cea mai răspîndită era aceea a întovărășirilor agricole — a dus la creșterea sectorului socialist, la importante succese pe linia creșterii producției agricole.

Una din condițiile de bază ale transformării socialiste a agriculturii a fost întărirea continuă, ridicarea pe o treaptă superioară a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Dacă în prima etapă a revoluției populare această alianță avea un caracter antifeudal, în cea de a doua etapă conținutul ei principal constă în atragerea maselor țărănimii muncitoare pe drumul construirii socialismului sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul ei marxist-leninist. Autorii consacră o mare parte a studiului analizării factorilor care au dus la întărirea acestei alianțe, subliniind că acestei revoluții în modul de producție îi urmează o revoluție în conștiința oamenilor și în nivelul lor cultural. Numeroase pagini sînt afectate descrierii satului nou, socialist.

Toate aceste succese răsunătoare se datoresc muncii și luptei P. M. R. — o idee pe care autorii o scot în evidență în fiecare pagină a studiului. În continuare este subliniată însemnătatea deosebită pe care a avut-o pentru poporul nostru congresul al II-lea al P.M.R. (1955), care s-a ocupat în mare măsură cu problemele agriculturii.

După ce a trecut în revistă succesele obținute de agricultura noastră mai ales după 1949, congresul a trasat sarcina ca în 1960, sectorul socialist să fie preponderent în agricultură. Și lucrul acesta a avut o mare importanță, căci, după cum spun autorii: „Sarcinile luptei pentru dezvoltarea agriculturii și sarcinile luptei pentru transformarea socialistă a agriculturii sînt două aspecte ale aceleiași probleme“ (p. 218).

Sînt amintite plenarele C.C. al P.M.R. din 16—17 iulie 1956 și 27—29 decembrie 1956, în urma cărora s-au luat o serie de măsuri: îmbunătățirea repartiției muncii în G.A.C., asigurarea ajutorului pentru bătrîni, desființarea sistemului cotelor obligatorii, ceea ce a dus la stimularea interesului material al țărănimii în ridicarea producției agricole, la extinderea relațiilor comerciale dintre oraș și sat, la îmbunătățirea aprovizionării populației cu produse agro-alimentare. Autorii subliniază în continuare importanța și semnificația deosebită a consfatuirii pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii ținută la Constanța în 1958, consfătuire care a analizat situația agriculturii și a trasat sarcinile pentru viitor.

După ce analizează desființarea ultimei clase exploatatoare, chiaburimea, autorii arată că acest act a constituit un nou pas în lupta clasei muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare pentru victoria socialismului, așadar și un nou pas în întărirea alianței celor două clase prietene.

Congresul al III-lea al P.M.R. din 1960, a făcut bilanțul marilor realizări obținute de poporul romîn între 1956—1960 și a ajuns la concluzia că se poate trece la desăvîrșirea construirii socialismului în țara noastră.

Studiul se încheie cu afirmația că sarcinile trasate de partid agriculturii vor fi înfăptuite, deschizîndu-se posibilități nelimitate pentru un avînt continuu al forțelor de producție în agricultură.

Deși studiul ultim analizat nu se încadrează cronologic în volum, prezența lui e necesară pentru a arăta că reforma agrară din 1945 n-a constituit punctul terminus al activității partidului în lupta pentru făurirea și întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, această alianță dezvoltîndu-se pe o treaptă superioară în lupta pentru construirea socialismului.

Argumentarea serioasă bazată pe documente de partid și de stat, precum și pe o statistică riguroasă, dă o înaltă valoare științifică studiului de mai sus.

Volumul prezentat era desigur mai bogat şi atractiv dacă autorii studiilor, colaborînd strîns între ei, ar fi alcătuit o lucrare care — deşi formată din mai multe studii — să fie mai unitară prin continuitatea cronologică a evenimentelor. În felul acesta diversele studii parţiale n-ar mai fi avut nevoie de introduceri, care — probabil fără ştirea autorilor lor — sînt un rezumat al articolelor anterioare. Datorită acestui neajuns, în volum găsim numeroase repetări şi uneori o nejustificată grabă şi economie de spaţiu în tratarea unor probleme.

Cu toate aceste lipsuri legate mai mult de tehnica prezentării studiilor, decît de conţinutul lor, volumul recenzat prezintă maselor de cititori aspecte deosebit de importante ale luptei partidului pentru închegarea şi întărirea continuă a alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare, pentru instaurarea dictaturii proletariatului şi victoria socialismului în ţara noastră.

Iniţiativa Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. de a edita o lucrare atît de voluminoasă (este vorba de toate cele trei volume) şi documentată, despre o importantă problemă a istoriei contemporane a Romîniei, este lăudabilă şi credem că ea nu este de cît un preludiu al activităţii viitoare.

Gh. Dumitraşcu

ANDICS ERZSÉBET, *A Habsburgok és Romanovok szövetsége* (Alianţa dintre Habsburgi şi Romanovi), Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1961, 451 p.

Publicaţiile referitoare la revoluţia din 1848—1849 ale academicienei Andics Erzsébet s-au îmbogăţit cu încă un studiu, de data aceasta din domeniul istoriei diplomaţiei. Partea întîia a masivului volum cuprinde tratarea sub formă de monografie a alianţei, cu caracter contrarevoluţionar, dintre Habsburgi şi Romanovi, alianţă care începe încă din anul 1815. Partea a doua cuprinde textele originale ale principalelor documente ce oglindesc colaborarea din cadrul amintitei alianţe.

Volumul se bazează pe vaste cercetări arhivistice şi conţine documente din următoarele fonduri: Arhiva de politică externă rusă (Moscova), Arhiva centrală de stat de istorie militară (Moscova), Arhiva centrală istorică de stat (Leningrad), Arhiva de stat a Austriei (Viena), Arhiva de război (Viena), Arhiva istorică a Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Romîne, Arhiva familiei Metternich (Plassy, R.S.C.), Arhiva familiei Windischgrätz (Horsovsky Tyn, R.S.C.).

Volumul poate să intereseze mai de aproape pe istoricii din Romînia nu numai pentru faptul că tratează o problemă fundamentală a istoriei diplomaţiei europene din secolul al XIX-lea, ci şi pentru motivul că studiul, precum şi izvoarele publicate se referă în mod direct şi la istoria poporului romîn. Astfel găsim referiri la revoluţia din Moldova şi Ţara Romînească; la atitudinea diplomaţiei ţariste cu prilejul acestor evenimente; la mişcările revoluţionare din Transilvania; la legăturile de simpatie reciprocă dintre unii aristocraţi funciari şi înalţi demnitari bisericeşti ai Transilvaniei pe de o parte şi curtea ţaristă pe de altă parte, precum şi despre intervenţia armată ţaristă pe teritoriul patriei noastre.

Prima parte a lucrării începe cu analiza împrejurărilor în care a luat fiinţă alianţa dintre Habsburgi şi Romanovi. E vorba de Sfînta Alianţă înjghebată în 1815 şi care urmărea menţinerea feudalismului şi absolutismului, precum şi reprimarea tuturor mişcărilor revoluţionare. Ea se baza pe alianţa militară dintre Austria, Rusia şi Prusia. Congresele de la Troppau, Laibach (Liubliana) şi Verona au întregit programul Sfintei Alianţe, membrii ei declarînd că vor înfrunta în mod solidar orice manifestare a spiritului revoluţionar din Europa. Redactarea actului de fondare a Sfintei Alianţe a fost preludiul unei întregi epoci de intervenţii contrarevoluţionare. Autoarea constată că deşi pe la sfîrşitul celui de-al treilea deceniu al secolului XIX dezvoltarea capitalismului a subminat destul de adînc poziţiile economice ale Sfintei Alianţe — subminare la care a contribuit şi faptul că războiul ruso-turc din 1828—1829, precum şi pacea de la Adrianopole, care a pus capăt războiului (1829), a ascuţit contradicţiile dintre Austria şi Rusia — totuşi, odată cu izbucnirea revoluţiilor din anul 1830 vîrfu-

rile reacțiunii europene au lăsat la o parte toate neînțelegerile care le despărțeau. Alarma cauzată de revoluția din iunie de la Paris, care crescu și mai mult după izbucnirea revoluției din Belgia și după răscoala poloneză, a dus la o nouă alianță între Metternich și țar, care, în 1833, împreună cu regele Prusiei, au semnat, în urma tratativelor de la Münchengrätz și Berlin, un pact și mai agresiv decît cel din 1815, intitulat „alianță defensivă și ofensivă împotriva revoluției". Bazată pe un material bogat și variat, autoarea dovedește că în ceea ce privește reînnoirea alianței, partea inițiatoare a fost Austria. Metternich ajunge la concluzia că poate stăvili în mod sigur valurile revoluționare numai înlocuind politica veche a căsătoriilor pe care se baza Austria, cu o politică rafinată de alianțe. Pentru Metternich deci restabilirea alianței cu țarul și consolidarea acestei alianțe în viitor nu constituiau o problemă de tactică, ci era însăși concepția sa de politică externă, pe care o aprecia mai tîrziu ca fiind cea mai însemnată realizare a vieții sale. Mai departe autoarea lămurește interdependența ce exista între politica internă și cea externă a țarului Rusiei. Rolul de jandarm al Europei jucat de țarul Nicolae I era numai o altă față a aceluiași rol pe care l-a îndeplinit în primul rînd față de popoarele din imperiul său. Caracteristicile regimului dinastiei Romanovilor: feudalismul barbar, severa autocrație militară, ura neînduplecată împotriva străduințelor de libertate ale popoarelor, l-au forțat pe țar, în sensul strict al cuvîntului, la continuarea unei politici externe bazată pe legarea intereselor sale de ale Austriei și ale Prusiei. Legăturile amintite ale politicii austriece și ruse au fost întregite și de împrejurarea specifică ce consta în existența multor trăsături comune ale personalității împăratului Francisc și țarul Nicolae, și anume: concepții înguste, cruzime, bigotism orgolios, datorită căruia amîndoi considerau ca o misiune divină lupta împotriva „stafiei" liberalismului sau a revoluției.

„Primăvara popoarelor" — anul revoluționar 1848 — deci n-a găsit nepregătite bastioanele reacțiunii europene: Austria și Rusia. Nicolae I, încă în 1833, lăsîndu-se în genunchi în fața împăratului Francisc la Münchengrätz, a jurat că va acorda tot ajutorul posibil moștenitorului său, debilului Ferdinand. E interesant însă că cu toate pregătirile de decenii, veștile despre revoluția de la Paris au provocat o mare alarmă atît la Viena cît și la Petersburg. Austria, Rusia și Prusia au pornit o intensă activitate diplomatică ce avea drept scop lichidarea, prin intervenții rapide militare, a revoluției de la Paris. Planurile militare însă au fost spulberate de victoria revoluției din 13 martie de la Viena și a celei din 18 martie de la Berlin.

In momentul cînd Nicolae I a primit scrisoarea de adio a lui Metternich, redactată în ultimele momente înainte de a fugi, țarul a apreciat evenimentele, ajungînd la concluzia că ruperea legăturilor între Viena și Petersburg e inevitabilă. Curtea țarului a fost în curînd înduplecată de politica perfidă a camarilei Habsburgilor, precum și de componența noului cabinet austriac, în care se remarcau figurile vechi din timpul regimului lui Metternich. Revenindu-și din prima spaimă, cele două puteri au hotărît ca în viitor să colaboreze și mai intens cu scopul de a evita orice eveniment dăunător intereselor lor comune. Diplomații țarului Nicolae au raportat rînd pe rînd despre activitatea „demnă de toate laudele" a guvernului Ficquelmont.

După evenimentele din luna mai 1848 de la Viena, cînd masele revoluționare ale poporului au pus capăt guvernului de marionete, atitudinea guvernului rus față de Austria a făcut o cotitură bruscă. Guvernul rus se comporta ostil față de guvernul Pillersdorf, la fel mai tîrziu și față de guvernul Wessenberg; în schimb menținea legături cu curtea împărătească și în primul rînd cu arhiducesa Sofia. Tot atunci diplomația țarului a creat și alte legături, cu elementele cele mai reacționare ale monarhiei habsburgice.

In 1848, în urma unei febrile activități diplomatice guvernul țarist, pregătit pentru intervenție, s-a decis la o acțiune concretă la sfîrșitul lunii iulie, după ce ocupase principatele romîne, înăbușind în sînge mișcarea de eliberare a poporului romîn. Cancelarul Nesselrode a explicat această acțiune militară astfel: „Rusia aduce un serviciu real nu numai Turciei, ci și imperiului habsburgic, deoarece delirul și extazul cu care o renaștere ar cuprinde poporul romîn, ar mulpsi fără doar și poate și pe locuitorii Transilvaniei de aceeași naționalitate, care la fel ar încerca și ei să se elibereze de sub stăpînirea Austriei și să se unească cu

fraţii lor din Turcia, creînd într-un corp comun o Romînie independentă . . ." (p. 59). Andics Erzsébet reproşează guvernului Batthyány că nu a protestat împotriva ocupării militare a principatelor romîne, fapt prin care se neglija lărgirea bazelor revoluţiei din Europa, ceea ce a împiedicat crearea frăţiei de arme romîno-maghiare împotriva corifeilor reacţiunii. Analizînd ţesătura de păianjen a intrigilor internaţionale ale reacţiunii europene, autoarea ne prezintă ca vîrf al acesteia pe ţarul Nicolae I, lucru cunoscut atît de către conservatori, cît şi de revoluţionari. Lozinci antiţariste au apărut pretutindeni unde au fost mişcări revoluţionare. In acelaşi timp, începînd cu conservatorii englezi şi pînă la junkerii Prusiei, toţi reacţionarii au aplaudat măsurile politico-militare ale ţarului, pe care acesta le-a întreprins în sprijinul victoriei contrarevoluţiei europene. Autoarea dovedeşte, cu o serie de date şi documente, că atît în Ungaria, cît şi în Transilvania atitudinea faţă de ţar diferea după poziţia reprezentanţilor taberelor: aristocraţia funciară şi clerul superior aşteptau în primul rînd de la ţarul Nicolae salvarea situaţiei lor privilegiate, partizanii progresului în schimb îl considerau ca pe duşmanul lor cel mai temut.

Şi unii şi alţii aveau dreptate. Diplomaţii lui Nicolae I se aflau peste tot unde vechile stări de lucruri erau periclitate de lovitura nimicitoare a revoluţiei, promiţînd ajutor în numele ţarului. Şi aceste promisiuni nu erau vorbe goale. Pregătirile militare în Rusia erau febrile.

Camarila curţii austriece totdeauna contase pe ajutorul militar al ţarului, mai ales după revolta maselor populare din Viena din 15 mai, cînd familia împărătească a trebuit să se refugieze la Insbruck. De atunci, de fapt, toate acţiunile politice ale camarilei au fost precedate de convorbiri cu ambasadorul împăratului Nicolae. Scopul primordial al politicii externe ţariste era de fapt salvarea Austriei, deoarece socotea că Rusia va avea nevoie de alianţa cu Austria în scopul menţinerii „echilibrului european". In concordanţă cu concepţia politicii externe susmenţionate, ţarul Nicolae I s-a împotrivit şi mişcărilor panslaviste. Referitor la problema aceasta destul de importantă în istoria imperiul habsburgic, relatările academicienei Andics sînt următoarele. In anul 1848, ca şi mai tîrziu, nenumăraţi autori afirmaseră că în dosul mişcărilor popoarelor slave din imperiul habsburgic s-ar afla guvernul de la Petersburg şi ambiţiile panslaviste ale acestuia. Teza de mai sus e însă complet opusă adevărului. Nicolae I a fost un duşman vădit al mişcărilor panslaviste, declarînd că chiar dacă n-ar putea împiedica dizolvarea imperiului habsburgic, nu ar fi de acord să anexeze, cu excepţia Galiţiei, nici un teritoriu locuit de slavi. Iată ce scria ţarul referitor la teza de mai sus a lui Paşchievici: „Nu voi accepta primirea sub autocraţia Rusiei, nici a Cehiei, nici Moraviei, chiar dacă aş fi rugat în mod stăruitor s-o fac, deoarece ar fi împotriva intereselor noastre". Astfel şi banul Croaţiei, Jellacic, va primi sprijinul ţarului numai după ce ambasadorul îi raportează din Insbruck că „este folositor guvernului imperial".

Un moment însemnat în încheierea alianţei dintre Habsburgi şi Romanovi l-a constituit eroica răscoală a vienezilor din octombrie 1848. Ţarul Nicolae aprecia evenimentele la justa lor valoare, afirmînd că „sub zidurile Vienei se va decide dacă se va menţine pe viitor sau va dispare imperiul austriac", iar victoria armatei imperiale a fost salutată de el cu o însufleţire şi admiraţie extraordinară. De acum încolo străduinţele sale se îndreptau în spre sprijinirea politicii extremiste a feudalismului reacţionar, al cărui reprezentant de frunte a fost prinţul Windischgrätz. Tocmai din considerentele de mai sus ţarul Rusiei — care susţinea deviza „reîntoarcerii la stările seculare" — a suspicionat la început guvernul Schwarzenberg, pentru gesturile sale „constituţionale" şi „liberale". In scurt timp însă el a fost lămurit de înşişi diplomaţii săi că în spatele frazeologiei demagogice cu caracter liberal se ascund de fapt practicile diabolice ale unui politician reacţionar pînă în măduva oaselor, care prin toate acţiunile sale nu sluţeşte de cît restaurarea contrarevoluţiei.

Toate neînţelegerile dintre Viena şi Petersburg prin aceste informaţii au fost spulberate, mai ales după întronarea lui Franz Iosif. Acum diplomaţilor nu le-a mai rămas de cît să pregătească planul acţiunii comune militare îndreptate împotriva revoluţiei maghiare.

Amintitele pregătiri diplomatice — aşa cum relatează Andics Erzsébet pe baza unor documente grăitoare — n-au decurs chiar aşa de simplu, fără oarecari tărăgăneli.

In primul rînd faptele contrazic întru totul părerile după care intervenţia ţaristă din Ungaria ar fi fost cauzată de participarea revoluţionarilor polonezi, precum şi de „Declaraţia de independenţă" din 14 aprilie 1849. Cele două dinastii s-au decis, în ceea ce priveşte colaborarea armată, cu mult înainte de sosirea în Ungaria a emigranţilor polonezi sau de punerea pe ordinea zilei a ideii detronării Habsburgilor. Desigur, ambele dinastii cunoşteau bine pericolul grav ce-l reprezenta o astfel de acţiune comună cu caracter militar în centrul Europei. Mai mult, între cercurile conducătoare ale ambelor monarhii existau grupări care erau împotriva colaborării militare.

Pe de altă parte, succesele temporare ale trupelor imperiale conduse de Windischgrätz la începutul anului 1849 făceau impresia că armata habsburgică singură ar fi fost în stare să zdrobească revoluţia din Ungaria. In scurt timp însă — în primul rînd după succesele campaniei victorioase ale lui Bem din Transilvania — iluziile acestea s-au spulberat; şi acum, în primele zile ale lunii februarie, o armată ţaristă de 5—6.000 de oameni a şi intrat pe la Braşov şi Sibiu. Potrivit cercetărilor renumitului istoric austriac din secolul trecut, Helfert (cf. Jos. Alex. Thr. v. Helfert, *Geschichte Österreichs vom Ausgange des Wiener October Ausstandes*, 1848, vol. IV, tom. II), Andics Enzsébet ajunge la constatarea că Schwarzenberg s-a străduit să atribuie intervenţiei ţariste un caracter spontan şi în acest scop, cu prilejul pregătirii primelor operaţii ale intervenţiei ţariste din Transilvania, prinţul interzice printr-un ordin în scris lui Puchner să se folosească de cetele româneşti; tot atunci însă i-a trimis şi un ordin verbal generalului, prin care i-a permis ca în problema folosirii intervenţioniştilor să procedeze după bunul său plac. Despre practica de mai sus şi despre altele asemănătoare ale lui Schwarzenberg nici chiar guvernul Austriei nu ştiuse nimic. In schimb cu atît mai strîns colaborase el cu Franz Iosif şi cu arhiducesa Sofia.

In pofida eşecului primei intervenţii, Schwarzenberg, continuă jocul său tactic foarte complicat, atît pentru salvarea prestigiului său cît şi al împăratului, prestigiu periclitat de pasul înjositor pe care îl constituia apelul public la ajutorul ţarului Rusiei. Jocul îndelungat al diplomaţiei nu dăduse încă rezultatul aşteptat, deoarece ţarul Nicolae a ţinut foarte mult ca însuşi împăratul Austriei să ceară ajutorul armatei sale, cu îndeplinirea strictă a tuturor formalităţilor oficiale.

Aceasta s-a întîmplat însă numai în ultimul moment, cînd pe de o parte, datorită evenimentelor, Franz Iosif şi guvernul său au ajuns într-o situaţie critică, pe de altă parte cînd pe planul politicii externe s-au făcut oarecari pregătiri anticipate. După înlocuirea lui Windischgrätz cu Welden, s-a dovedit că nici prin aceste schimbări de persoane armata austriacă nu va reuşi să înfrîngă armata revoluţionară maghiară. Victoriile strălucite ale revoluţiei maghiare din primăvara anului 1949 au avut un răsunet puternic în sînul popoarelor oprimate din Europa, fapt ce a tulburat reacţiunea internaţională, dar a servit şi ca îndemn pentru pregătirea de acţiuni eficace. Astfel Metternich a început o activitate febrilă, iar junkerii prusaci, în frunte cu tînărul Bismarck, încep pregătirile pentru lichidarea revoluţiei maghiare. Chiar şi cotidianul „Times" publică articole veninoase împotriva revoluţionarilor. Burghezia contrarevoluţionară a Angliei nu numai că era de acord, în mod tacit, cu intervenţia ţaristă, dar şi-a asumat chiar sarcina de a linişti guvernul turc. Şi cu acest prilej s-au verificat cuvintele lui Marx despre Palmerston: „... asupritorii au putut întotdeauna conta pe ajutorul lui real" (Marx—Engels, *Opere*, vol. 9, Buc., 1959, p. 370). La fel binecuvîntase intervenţia ţaristă şi marea burghezie franceză, care tocmai a reuşit să înăbuşe răscoala muncitorilor din luna iunie; din partea diplomaţiei ţariste, răsplata a fost recunoaşterea republicii franceze.

In ultimă analiză, se poate constata că în anul 1848/49 toate clasele privilegiate din Europa: aristocraţii, care ţineau cu dinţii de privilegiile lor feudale, ca şi burghezia care exploata pe muncitori, şi-au pus ultimele lor speranţe în ţarul Rusiei. Astfel, cînd manifestul ţarului Nicolae I din 8 mai 1849, anunţa intrarea trupelor ţariste în Ungaria, încercînd să motiveze „justeţea" acţiunii în faţa opiniei mondiale, el arunca de fapt o vie lumină asupra ideii comune a reacţiunii unite din Europa, şi anume că revoluţia maghiară trebuie înăbuşită în sînge pentru ca aceasta să fie un exemplu pentru partizanii progresului din toată Europa.

Studiul academicienei Andics Erzsébet se termină cu demonstrarea tezei potrivit

căreia în 1849 a existat şi o „altă Rusie", care se afla în contradicţie flagrantă cu principiile şi activitatea ţarului Nicolae I, o Rusie care a dorit înfrîngerea propriului guvern în războiul purtat împotriva revoluţiei maghiare, fiind gata la „orice sacrificiu", în scopul susţinerii acestei intenţii (Cernîşevski).

Monografia întocmită pe baza unui vast material documentar relevă numeroase aspecte interesante ale diplomaţiei internaţionale, dîndu-le o interpretare deosebită de cea veche. Concluziile ei, formulate cu multă acribie ştiinţifică şi bine documentate, se înscriu printre rezultatele valoroase ale istoriografiei marxiste internaţionaliste.

Într-un singur punct considerăm necesar să ridicăm obiecţiuni critice. Astfel, nu găsim destul de bine documentată prezenţa forţelor care s-au împotrivit Habsburgilor şi Romanovilor. Fără îndoială, academiciana Andics Erzsébet, în studiul prezentat, ca şi într-un volum de documente apărut anterior (*A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe* = Rolul contrarevoluţionar al aristocraţiei funciare, II, Budapesta, 1952), a fost pusă în situaţia de a cerceta un fenomen negativ, datorită însuşi naturii subiectului, relevînd interdependenţele externe şi interne ale acestuia; totuşi, în asemenea cazuri, imaginile prezentate au de suferit, dacă analiza factorilor pozitivi care se împotrivesc forţelor negative, nu este suficient scoasă în evidenţă.

Cititorul are impresia că autoarea ar fi putut spune mai mult despre „succesul" alianţei dintre Habsburgi şi Romanovi, despre înfrîngerea revoluţiei maghiare, dacă în afară de referiri răzleţe ar fi analizat temeinic geneza concepţiilor progresiste, potrivnice ţarismului şi bazele sociale ale acesteia. Literatura premergătoare anului 1848, referitoare la „colosul din nord" şi la „problema slavă" în general, dovedeşte grăitor că amintitele probleme au stat în centrul preocupărilor contemporanilor. Chiar şi greşelile guvernului Batthyány în ceea ce priveşte aprecierea politicii ţariste ar fi fost conturate în volum mai clar, dacă s-ar fi confruntat cu activitatea publicistică destul de contradictorie a lui Wesselényi, care, după aprecierea contemporanilor săi, a fost un „specialist al problemei slave" şi ale cărui teze bazate pe scrieri germane au influenţat şi pe conducătorii revoluţiei.

Este lipsit cititorul şi de aprecieri în legătură cu rolul ce-l avuseră revoluţionarii romîni în lupta antiţaristă. Nicolae Bălcescu, ca şi o seamă de conducători romîni ai revoluţiei din Transilvania cunoşteau temeinic despotismul antipopular al ţarismului, căutînd să spulbere părerea răspîndită de contrarevoluţionari, după care poporul romîn trebuie să aştepte îmbunătăţirea soartei sale din partea ţarului. Pentru completarea acestei probleme, operele lui N. Bălcescu conţin multe date preţioase, iar în privinţa evenimentelor din Transilvania, volumele de documente privitoare la anul 1848/49, publicate de Silviu Dragomir, întregesc sub mai multe aspecte documentaţia lui E. Andics.

S. Benkő

BIBLIOGRAFIA ISTORICĂ
A
ROMÎNIEI
1959—1960

BIBLIOGRAFIA ISTORICĂ A ROMÎNIEI

PENTRU ANII 1959 ŞI 1960

Intocmită în cadrul colectivului bibliografic
al Institutului de istorie din Cluj

DE

I. CRĂCIUN

conducătorul colectivului

I. DOMŞA, GH. HRISTODOL şi L. JORDAKY

Introducere

Bibliografia istorică a Romîniei pentru anii 1959 şi 1960 este o bibliografie selectivă, nu exhaustivă, avînd la bază un material bogat, cules de membrii colectivului bibliografic de la Institutul de istorie al Academiei R.P.R.-Filiala Cluj, din care lucrarea ce urmează e numai un extras, redus la limitele necesare unei potrivite orientări în cîmpul muncii istoriografice privind trecutul patriei noastre. Ceea ce nu s-a tipărit aci, se află în manuscris la Institutul de istorie din Cluj; materialul stă la dispoziţia cercetătorilor istorici oricînd, clasificat după tematica din Bibliografia prezentă.

Am cuprins în Bibliografia de faţă tot ce s-a publicat mai de seamă în 1959 şi 1960 pe teritoriul patriei noastre, de istoricii romîni sau străini, privitor la istoria Romîniei, şi de istoricii noştri privitor la istoria universală. S-au adaos şi recenziile mai importante, apărute în 1959 şi 1960, pentru studiile din aceşti ani.

Tematica are mai multe capitole, cu numeroase subcapitole, care pot fi urmărite pînă în cele mai adînci amănunte la cuprins.

Materialul *istoric* e împărţit în general după principiile stabilite la tratatul de Istoria Romîniei.

Considerăm că înmănunchierea la un loc a unor discipline, care după conţinut ar trebui să fie împrăştiate în mai multe părţi, e spre uşurarea muncii cercetătorilor şi de aceea am pus de exemplu: *Etnografia* şi *Folclorul* la un singur loc, deşi etnografia se pretează a fi clasificată atît la *Ştiinţele auxiliare* ale istoriei, cît şi la *Cultură—Ştiinţă*, iar folclorul la *Cultură—Ştiinţă* (folclor general), la *Istoria literaturii* (folclor literar) şi la *Artă* (folclor muzical) etc.

Ştiinţele, literatura, arta şi celelalte specialităţi care ocupă şi ele un loc în tematica noastră, nu apar de cît cu lucrările privind istoria lor, sau contribuţii la istoria lor, lărgindu-se prin ele cadrul de istorie culturală a ţării.

Am crezut apoi că e mai potrivit să sacrificăm capitolul de *Biografii generale,* grupînd „biografiile" pe probleme, la capitolele diverselor specialităţi.

La capitolul *Istoria literaturii,* în special la biografiile scriitorilor, am concentrat într-un singur loc zecile de articole comemorative, cu amintiri şi fragmente biografice, precizînd numele autorilor şi al revistelor la care au scris.

La cărţile apărute în limba romînă, dar şi în limbile minorităţilor naţionale şi în limbi străine, s-au trecut — din lipsă de spaţiu — numai ediţiile în limba romînă, menţionîndu-se totdeauna, la urmă, şi limbile în care au mai fost editate.

Cărţile însemnate cu asterisc (*) nu au fost văzute.

La început se publică lista alfabetică a periodicelor, cu prescurtarea lor, la care e a se adăuga şi *Bibliografia periodicelor din Republica Populară Romînă* editată de Biblioteca de Stat a R.P.R. (pentru periodicele neistorice), luată drept călăuză şi la stabilirea tematicii noastre, după care urmează lucrareaa propriu-zisă, iar la urmă se află un indice: de autori.

LISTA PERIODICELOR

(cu prescurtările lor)

A. I. C. A.	Analele Institutului de cercetări agronomice
A. I. I. P.	Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.
Albina	Albina
An. I. I. Cluj	Anuarul Institutului de istorie din Cluj
A. P.	Arta plastică
Arhit.	Arhitectura R.P.R.
A. R. S. — A. Z.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Agricultură-Zootehnie
A. R. S. — B.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Biologie
A. R. S. — E. D.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Economie-Drept
A. R. S. — F.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Filozofie
A. R. S. — S. G.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Geologie-Geografie
A. R. S. — I.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Istorie
A.R.S. — Med.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Medicină generală
A. R. S. — P. P.	Analele Romîno-Sovietice, Secţia Pedagogie-Psihologie
A. U. C.	Analele Universităţii „Al. I. Cuza" (Iaşi)
A. U. P. — F.	Analele Universităţii „C. I. Parhon" (Bucureşti), Secţia Filozofie
A. U. P. — I.	Analele Universităţii „C. I. Parhon", Secţia Istorie

A. U P. — Şt. I.	Analele Universităţii „C. I. Parhon", Secţia Ştiinţe juridice
B. I. P. I.	Buletinul Institutului politehnic (Iaşi)
B. O. R.	Biserica ortodoxă română
B. S. T.	Buletinul statistic trimestrial
B. U. B. B.	Buletinul Univ. Babeş—Bolyai (Cluj)
C. B.	Călăuza bibliotecarului
C. F.	Cercetări filozofice
C. F. S.	Cultură fizică şi sport
C. L.	Cercetări de lingvistică
Contemporanul	Contemporanul
C. Şt.	Caiete ştiinţifice, Şcoala superioară de partid „Ştefan Gheorghiu"
C. St. Muz.	Culegeri şi studii de muzeografie (Sibiu)
Dacia	Dacia
En.	Energetica
Farm.	Farmacia
F. C.	Finanţe şi credit
Fil.	Filatelia
Forschungen	Forschungen zur Volks- und Landeskunde (Sibiu)
G. L.	Gazeta literară
G. M. F.	Gazeta de matematică şi fizică
Ht.	Hidrotehnică
Iaşul L.	Iaşul literar
Ig.	Igiena
Ig. S.	Igaz Szó
In C.	Îndrumătorul cultural
Justiţia N.	Justiţia nouă
Korunk	Korunk (Cluj)
L. C.	Lupta de clasă
L. C. F. R.	Lupta C.F.R.
L. Lit.	Limbă—literatură
L. P.	Legalitatea populară
L. R.	Limba română
Luceafărul	Luceafărul
M. C. A.	Materiale şi cercetări de arheologie
M. H. G. A.	Meteorologia, hidrologia şi gospodărirea apelor
M. P. E.	Microbiologia, parazitologia, epidemiologia
M. S. M.	Mişcarea sindicală mondială
Munca San.	Munca sanitară
Muncitorul San.	Muncitorul sanitar
Muzica	Muzica
Nat.	Natura
Neue Lit.	Neue Literatur (Timişoara)
N. P. N.	Neurologia, psihiatria şi neurochirurgia
O. N.	Ocrotirea naturii
Orizonturi	Orizonturi
P. A.	Probleme agricole

P. Antr.	Probleme de antropologie
P. A. P.	Pentru apărarea patriei
P. Ec.	Probleme economice
P. G.	Petrol și gaze
P. Geogr.	Probleme de geografie
P. Muz.	Probleme internaționale
P. P. S.	Probleme de muzeografie (Cluj)
P. I.	Probleme ale păcii și socialismului
Pr. N.	Presa noastră
R. A.	Revista Arhivelor
R. C.	Revista de chimie
R. C. F.	Revista căilor ferate
R. F.	Revista de folclor
R. F. R. G.	Revista de filologie romanică și germanică
R. I. A.	Revista internațională pentru agricultură
R. I. S.	Revista învățămîntului superior
R. M. Ch.	Revista medico-chirurgicală (Iași)
R. Păd.	Revista pădurilor
R. Ped.	Revista de pedagogie
R. Psihol.	Revista de psihologie
R. S.	Revista de statistică
R. Sl.	Romanoslavica
R. S. S.	Revue des Sciences Sociales
R. T.	Revista transporturilor
S. A. I.	Studii și articole de istorie
S. A. O.	Studia et acta orientalia
S. B.	Scrisul bănățean
S. C. A.	Studii și cercetări de agronomie (Cluj)
S. C. B.	Studii și cercetări de bibliologie
S. C. Biochim.	Studii și cercetări de biochimie
S. C. Biol.	Studii și cercetări de biologie (Cluj)
S. C. B. S.	Studii și comunicări, Muzeul Brukenthal (Sibiu)
S. C. Ch.	Studii și cercetări de chimie (Cluj)
S. C. E.	Studii și cercetări de energetică
S. C. Fizică	Studii și cercetări de fizică
S. C. I. A.	Studii și cercetări de istoria artei
S.C.I.L.F.	Studii și cercetări de istorie literară și folclor
S.C.I.V.	Studii și cercetări de istorie veche
Scînteia	Scînteia
S. C. Juridice	Studii și cercetări juridice
S. C. L.	Studii și cercetări lingvistice
S. Cl.	Studii clasice
S. C. Mec. A.	Studii și cercetări de mecanică aplicată
S. C. Med.	Studii și cercetări de medicină (Cluj)
S. C. N.	Studii și cercetări de numismatică
S. C. Neurol.	Studii și cercetări de neurologie
S. C. S. I. — I.	Studii și cercetări științifice, Istorie (Iași)
S. M. I. M.	Studii și materiale de istorie modernă

S. M. I. C.	Studii și materiale de istorie contemporană
S. Lit. Univ.	Studii de literatură universală
S. M. I. Med.	Studii și materiale de istorie medie
Spit.	Spitalul
S. R. I. M.	Studii și referate de istorie modernă
S. R. I. R.	Studii și referate privind istoria Romîniei
Steaua	Steaua (Cluj)
Șt. T.	Știință și tehnică
St. Teol.	Studii teologice
Studii	Studii
S. U. B. B.	Studia Universitatum Babeș-Bolyai (Cluj)
Teatrul	Teatrul
T. L.	Tînărul leninist
Tribuna	Tribuna (Cluj)
Ut.	Utunk (Cluj)
Veac Nou	Veac nou
V. M.	Viața militară
V. Med.	Viața medicală
Volk-Kultur	Volk und Kultur
V. R.	Viața romînească

BIBLIOGRAFIA ISTORICĂ A ROMÎNIEI
1959 — 1960

I. MARXISM — LENINISM

1. OPERELE CLASICILOR MARXISM-LENINISMULUI

1. Lenin despre Romînia. Texte din lucrările lui V. I. Lenin cu privire la Romînia. Bucureşti, Ed. politică, 1960, 20×13, 128 p. — *Rec.:* C. Bărbulescu, cu titlul, Lenin despre Romînia. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 139—141.

2. LUCRĂRI DESPRE CLASICII MARXISM-LENINISMULUI ŞI DESPRE OPERELE LOR

2. DEAC, A.: Friedrich Engels şi mişcarea muncitorească din Romînia. (140 de ani de la naşterea lui Friedrich Engels). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 25—37.
3. EMIL, S.: Editarea şi răspîndirea în limba romînă a operei lui F. Engels „Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului". *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 136—140.
4. ARDELEANU, I.: Aspecte din viaţa şi lupta lui V. I. Lenin oglindite în unele ziare muncitoreşti din ţara noastră. *Pr. N.*, 1960, V, 3, p. 8—11.
5. BÁNYAI, L.: V. I. Lenin despre patrie şi patriotism. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 33—43.
6. BUJOR, M. GH.: Întîlniri cu Lenin. *Luceafărul*, 1960, III, 8, p. 7.
7. FLOREA, Rodica: Chipul lui Lenin în literatura noastră actuală. *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 1, p. 63—82.
8. GULIAN, C. I., CERNEA, Mihail: Victoria leninismului în gîndirea şi practica socială revoluţionară din Romînia. *C.F.*, 1960, VII, 2, p. 41—64.
9. HĂULICĂ, Dan: Ideile lui Lenin despre artă în publicistica noastră dintre cele două războaie. (Mărturii şi ecouri). *V.R.*, 1960, XIII, 4, p. 61—67.
10. IONESCU, E., ŞTEFĂNESCU, L.: Sesiunea ştiinţifică comună a Şcolii superioare de partid „Şt. Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. şi a Academiei Militare Generale, consacrată celei de a 90-a aniversări a naşterii lui V. I. Lenin, *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 179—185.
11. IORDACHE, A., PORŢEANU, Al.: Însemnătatea istorică a învăţăturii lui V. I. Lenin despre imperialism, *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 107—130.
12. — La a 90-a aniversare a naşterii lui Lenin, 1. Cuvîntarea tovarăşului Gh. Gheorghiu-Dej la dezvelirea monumentului lui V. I. Lenin. 2. Solemnitatea dezvelirii monumentului lui V. I. Lenin. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4815, p. 1.
13. — O carte poştală adresată lui C. Dobrogeanu-Gherea semnată de V. I. Lenin. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 98.
14. — Operele lui V. I. Lenin în limba romînă. *C. B.*, 1960, XIII, 4, p. 1—4.
15. — O scrisoare a lui V. I. Lenin adresată lui I. C. Frimu. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4807, p. 2.

16. — O scrisoare a lui V. I. Lenin descoperită în ţara noastră (din 1917, aflată de C. Iarca). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 96—98 (facsimil); *Scînteia*, 1960, XXIX, 4740, p. 1.
17. OŢETEA, A.: V. I. Lenin despre principiile de bază ale istoriografiei marxiste. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 5—16.
18. ROMAN, Valter: Răspîndirea operelor lui V. I. Lenin în Romînia. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 32—42.
19. SIPOŞ, H.: Probleme ale mişcării muncitoreşti şi comuniste internaţionale în opera lui V. I. Lenin. (V. I. Lenin, Despre mişcarea muncitorească şi comunistă internaţională). *C. F.*, 1960, VII, 2, p. 243—248.
20. STĂNESCU, Eugen: Din indicaţiile metodologice ale lui V. I. Lenin cu privire la cercetarea marxistă a istoriei. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 17—32.
21. ŞTEFĂNESCU, Liviu: Tezele lui V. I. Lenin în problema descompunerii feudalismului şi a dezvoltării capitalismului în Rusia. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 77—103.
22. — V. I. Lenin despre politica externă a statului socialist. *S.C.S.J.J.*, 1960, XI, 1, p. VII—XVIII.
23. — 90 de ani de la naşterea lui V. I. Lenin. Studii şi comunicări. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24 × 17, 457 p. (Academia R.P.R.).

3. LUCRĂRI ALE ACTIVIŞTILOR DE SEAMĂ AI PARTIDELOR COMUNISTE ŞI MUNCITOREŞTI ŞI DESPRE OPERA LOR

24. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Articole şi cuvîntări. Decembrie 1955 — iulie 1959. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20 × 15, 680 p. [Ed. şi în limba germană şi maghiară].

4. LUCRĂRI PRIVIND MARXISM-LENINISMUL

25. GEORGESCU, Titu.: A V-a conferinţă internaţională a institutelor de marxism-leninism, a institutelor şi comisiilor de istorie a partidelor comuniste şi muncitoreşti. (Bucureşti, 25 august — 3 sept. 1959). *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 137—140.
26. HOROVITZ, M.: Despre trecerea ţărilor socialiste mai mult sau mai puţin în acelaşi timp la comunism. *C. F.*, 1959, VI, 6, p. 35—57.
27. MOCANU, C., MOŞCO, A.: Începuturile răspîndirii leninismului în Romînia. *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 59—83.
28. PUNI, S.: Leninismul — far călăuzitor în lupta P.M.R. pentru formarea conştiinţei socialiste a oamenilor muncii din R.P.R. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 82—95.

II. PARTIDE COMUNISTE ŞI MUNCITOREŞTI

1. PROBLEME GENERALE. ÎNVĂŢĂTURA MARXIST-LENINISTĂ DESPRE PARTID

29. — Comunicat cu privire la Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste. Declaraţia Consfătuirii reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste care a avut loc la Moscova între 14 şi 16 noiembrie 1957. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20 × 13, 32 p.
30. — Comunicat cu privire la întîlnirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste. Bucureşti, 24 iunie 1960. *P.P.S.*, 1960, III, 8, p. 7—8.
31. — Comunicat informativ cu privire la Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti. Declaraţia Consfătuirii reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti, noiembrie 1960. Apel către popoarele din lumea întreagă. Bucureşti, Ed. politică, 1960, 20 × 13, 80 p. (Ed. şi în limb. germană, maghiară şi ucraineană).

32. — Comunicat [Şedinţa plenară a C.C. al P.M.R. din 1 aug. 1960]. Rezoluţie [cu privire la aprobarea activităţii delegaţiei P.M.R. la Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste şi a Comunicatului adoptat la Consfătuire]. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4902, p. 1.
33. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Consfătuirea de la Moscova — eveniment de însemnătate istorică mondială. Dare de seamă la Plenara din 19—20 decembrie 1960 a C.C. al P.M.R. *Scînteia*, 1960, XXX, 5023, p. 1.
34. — Lucrările consfătuirii reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste ale Europei cu privire la schimbul de experienţă în dezvoltarea agriculturii (Moscova, 2—3 febr. 1960). *Scînteia*, 1960, XXIX, 4743, p. 1; 4745, p. 1; 4746, p. 4; 4747, p. 1; 4748, p. 1.
35. VOICU, Ştefan: Un document-program al mişcării comuniste mondiale. [Declaraţia Consfătuirii reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti de la Moscova]. *L. C.*, 1960, XL, 12, p. 3—20.

2. ISTORIA MIŞCĂRII MUNCITOREŞTI INTERNAŢIONALE. ISTORIA SOCIALISMULUI

36. CALLIMACHI, Scarlat: Mişcarea de solidaritate din Romînia cu Gh. Dimitrov acuzator al fascismului la procesul de la Leipzig. *A.I.I.P.*, 1959, V, 1, p. 103—114.
37. — Lupta pentru unitatea clasei muncitoare". [Conferinţa internaţională a institutelor de marxism-leninism, a institutelor şi comisiilor de istorie a partidului de pe lîngă C.C. ale partidelor comuniste şi muncitoreşti care a avut loc la Bucureşti]. *P.P.S.*, 1960, III, 2, p. 84—88.
38. — Mişcarea comunistă internaţională — o forţă uriaşă, de neînvins, a epocii noastre. (40 de ani de la întemeierea Internaţionalei a III-a Comuniste). *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 5—22.
39. VASILICHI, Gheorghe: Lupta partidelor comuniste şi muncitoreşti pentru unitatea clasei muncitoare. [Text prescurtat al referatului prezentat la a V-a Conferinţă internaţională a institutelor de marxism-leninism, institutelor şi comisiilor de istorie a partidelor, din Bucureşti, 25 august — 2 sept. 1959. Cu material privind şi Romînia]. *A.I.I.P.*, 1959., V, 6, p. 5—24.

3. PARTIDUL COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE

40. CHIVU, Stoica: Însemnătatea internaţională a Congresului al XXI-lea al P.C.U.S. *L. C.*, 1959, XXXIX, 7, p. 16—30.
41. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Cuvîntarea ... la cel de al XXI-lea Congres extraordinar al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. *L. C.*, 1959, XXXIX, 1, p. I—IV.
42. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Cu privire la lucrările celui de-al XXI-lea Congres extraordinar al P.C.U.S. (Expunere făcută la adunarea activului de partid din oraşul şi regiunea Bucureşti). 6 martie 1959. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20 × 13, 32 p.; *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4466, p. 1—3.
43. — Însemnătatea istorică a celui de al XXI-lea Congres extraordinar al P.C.U.S. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 5—12.

4. PARTIDUL MUNCITORESC ROMIN

a. Probleme generale. Programul şi statutul

44. — Lecţii în ajutorul celor care studiază statutul P.M.R. 1. P.M.R. partid marxist-leninist al clasei muncitoare, forţa conducătoare a poporului în lupta pentru construirea socialismului. 2. Statutul — legea de bază a partidului. 3. Cum se face primirea în partid. 4. Centralismul democratic — principiul călăuzitor al structurii organizatorice a partidului. 5. Organele superioare şi locale ale partidului. 6. Organizaţiile de bază — temelia partidului. 7. Educarea patriotică a membrilor şi candidaţilor de partid. Vigilenţa şi combativitatea

față de dușmanul de clasă. Morala comunistă. București, Ed. politică, [1960], 18 × 12, 255 p. (Ed. și în limb. germană și maghiară).

45. RADOVAN, P.: Statutul P.M.R. — întruchipare a normelor leniniste ale vieții de partid. Ed. III-a revăzută și completată. București, Ed. politică, 1959, 20 × 13, 176 p. (Ed. și în limb. germană și maghiară).
46. — Statutul Partidului Muncitoresc Romîn. Text cu modificări aprobate de Congresul al III-lea al P.M.R., București, Ed. politică, 1960, 12 × 8, 127 p. (Ed. și în limb. germană și maghiară).

b. Construcția de partid. Congrese. Viața de partid

47. — Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn 20—25 iunie 1960. București Ed. politică, 1960, 20 × 14, 760 p. (Ed. și în limb. germană și maghiară).
48. — Congresul al III-lea al P.M.R., eveniment de însemnătate istorică în viața poporului nostru. [București], Ed. Ministerul Învățămîntului și Culturii, Direcția generală a așezămintelor culturale, 1960, 24 × 17, 16 p.
49. CHIVU, Stoica: Cuvîntarea [la cel de al III-lea Congres al P.M.R.]. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4867, p. 2.
50. — Dezbaterea proiectului de Directive ale Congresului al III-lea al P.M.R. pentru planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965 și pentru propramul economic de perspectivă. *L. C.*, 1960, XL, 6, p. 3—70; *Justiția N.*, 1960, XVI, 3, p. 400—413. (Semnează: Simion I. Pop); *P. Ec.*, 1960, XIII, 6, p. 3—64. (Ed. și în limb. germană și maghiară).
51. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Cu privire la realizarea sarcinilor trasate de Congresul al II-lea al P.M.R. în domeniul dezvoltării economiei naționale și creșterii bunăstării oamenilor muncii, precum și propunerile de noi măsuri pentru ridicarea nivelului de trai al poporului muncitor. Raport prezentat la plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din 13—14 iulie 1959. Hotărîrea plenarei C.C. al P.M.R. din 13—14 iulie 1959. București, Ed. politică, 1959, 20 × 13, 48 p.
52. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Cuvîntare rostită la conferința de partid a Regiunii Autonome Maghiare. București, Ed. politică, 1959, 20 × 13, 19 p.
53. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Expunere la plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 decembrie 1959. București, Ed. politică, 1959, 20 × 13, 40 p. (Ed. și în limb. , germană, maghiară, sîrbă și ucraineană).
54. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Cuvîntare la Conferința organizației regionale de partid Cluj. (12—13 martie 1960). Cluj, I. P., 1960, 16 × 12, 38 p. (portr.); *Scînteia*, 1960, XXIX, 4784, p. 1 și 2.
55. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Raportul C.C. al P.M.R. cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul al II-lea și Congresul al III-lea al partidului cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965 și la schița planului economic de perspectivă pe 15 ani. — 20 iunie 1960. — București, Ed. politică, 1960, 20 × 13, 128 p.; *Scînteia*, 1960, XXIX,4866, p. 2—7. (Ed. și în limb. engleză, germană, maghiară, rusă, sîrbă și ucraineană).
56. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Expunere la plenara C.C. al P.M.R. 31 octombrie — 1 noiembrie 1960. București, Ed. politică, 1960, 20 × 13, 39 p.; *Scînteia*, 1960, XXX, 4979, p. 1 și 2. (Ed. și în limb. germană, maghiară, sîrbă și ucraineană).
57. — Pe calea avîntului necontenit al economiei naționale. [Expunerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn, care a analizat rezultatele îndeplinirii planului de stat pe 1960 și a aprobat planul de dezvoltare a economiei naționale pe anul 1961]. *L. C.*, 1960, XL, 11, p. 3—13.
58. — Presa internațională despre lucrările Congresului al III-lea al P.M.R. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4867, p. 8; 4870, p. 8; 4871, p. 7; 4872, p. 3; 4873, p. 4; *P. I.*, 1960, 16, p. 22—26.
59. RADOVAN, P.: Învățătura marxist-leninistă despre rolul conducător al partidului în sistemul dictaturii proletariatului și aplicarea ei de către P.M.R. București.

Ed. Şcoala superioară de partid Ştefan Gheorghiu de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1959, 20 × 15, 43 p.

60. — 15 ani de la Conferinţa naţională a Partidului Comunist Romîn. *P. Ec.*, 1960, XIII, 10, p. 3—17.

c. Conducerea de către partid în diferite ramuri de activitate

61. COSTACHE, M.: Politica Partidului Muncitoresc Romîn de ridicare a regiunilor înapoiate. Autoreferat. Bucureşti, Ed. Şcoala superioară de partid „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1960, 20 × 14, 34 p.
62. GOGIOIU, M.: Partidul Muncitoresc Romîn, conducătorul şi organizatorul transformării socialiste a agriculturii în Republica Populară Romînă. *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 37—58
63. HUTIRA, E., PĂRĂLUŢĂ, M.: Politica leninistă a Partidului Muncitoresc Romîn de construire a bazei tehnico-materiale a socialismului. *P. Ec.*, 1960, XIII, 4, p. 38—53.
64. NICA, S., BALAURE, Fl.: Politica P.M.R. de întărire a alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare şi de transformare socialistă a agriculturii. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20 × 13, 120 p.
65. — Partidul Muncitoresc Romîn — conducătorul poporului muncitor în lupta pentru construirea socialismului. (1948—1950). Bucureşti, Ed. politică [1960], 20 × 13, 64 p. (Institutul de Istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.). (Ed. şi în limb. germană, maghiară şi sîrbă).
66. — Partidul Muncitoresc Romîn — conducătorul poporului muncitor în lupta pentru construirea socialismului. (1951—1955). Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20 × 13, 64 p. (Institutul de Istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.). (Ed. şi în limb. germană, maghiară şi sîrbă).
67. — Partidul Muncitoresc Romîn, conducătorul revoluţiei culturale în ţara noastră. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20 × 13, 80 p.
68. VLAD, G., PUNI, S.: Partidul Muncitoresc Romîn — forţa conducătoare a revoluţiei şi construcţiei socialiste în ţara noastră. *C. F.*, 1959, VI, 4, p. 37—63.

d. Istoria P.M.R. Biografii

69. — Amintiri ale participanţilor la greva generală din octombrie 1920. *Scînteia*, 1960, XXX, 4968, p. 2.
70. BABICI, Ion: Organe de presă ale P.C.R. apărute la Doftana. Doftana — universitate comunistă. *Pr. N.*, 1960, V, 10, p. 20—23
71. BERCU, I.: 15 ani de la Conferinţa naţională a P.C.R. *Studii*. 1960, XIII, 6, p. 47—68.
72. CHIRIŢĂ, Gr.: Din luptele greviste conduse de partid în anii 1922—1923. *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 61—83.
73. CIMPONERIU, E.: Din lupta muncitorilor de la Reşiţa, în frunte cu comuniştii, în perioada anilor 1934—1937. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 1, p. 126—148.
74. CIMPONERIU, E.: Muncitorii reşiţeni conduşi de comunişti în lupta împotriva criminalului război antisovietic, *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 35—60.
75. — Clasa muncitoare din Romînia şi revoluţia proletară din Ungaria (1919). *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 23—36.
76. COPOIU, N.: Lupta clasei muncitoare împotriva intrării Romîniei în primul război mondial (1914—1916). *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 7—26.
77. CUŞNIR-MIHAILOVICI, Clara: Mişcarea muncitorească din Romînia între anii 1917—1921. Crearea Partidului Comunist din Romînia. Bucureşti, Ed. politică, 1960, 20 × 13, 352 p.
78. DAVICU, Savel: Casa memorială „Ilie Pintilie" — un nou monument istoric al Iaşului. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 241—247.
79. DAVICU, S., BOŢESCU, D., EŞANU, L.: Aspecte ale grevei generale din octombrie 1920 în Moldova. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 145—161.
80. DEAC, A.: Rolul ziarului „Munca" în lupta pentru crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Romînia (1893). *A.I.I.P.*, 1959, VI, 4, p. 36—51.

81. DEAC, A.: Solidaritatea internațională a celor ce muncesc cu conducătorii eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, în procesul de la București—Craiova (1933—1934). *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 29—49.
82. — Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din Romînia. Pînă la primul război mondial. Sub redacția conf. univ. N. N. Constantinescu. București, Ed. politică, 1959, 20 × 13, 540 p. — *Rec.:* V. Rață, cu titlul, Un studiu documentar despre formarea și dezvoltarea clasei muncitoare din Romînia. *L. C.*, 1960, XL, 1, p. 113—121.
83. — Din lupta P.C.R. pentru încheganea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945. Studii și referate monografice. Vol. 3. București, Ed. politică, 1960, 20 × 13, 244 p.
84. — Documente privind eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie—februarie 1933. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 1, p. 5—40.
85. — Documente privind greva generală din 1920. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 162—187.
86. DÖRNER, Egon: Zwei Dokumente vom Ende des 19. Jahrhunderts über das eindringen sozialistischen Ideen in die Gemeinde Neu-Sanktana [Sîntana]. *Forschungen*, 1959, 1, p. 205—207.
87. DRAGNE, F.: Lupta Partidului Comunist din Romînia pentru încheganea alianței între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare (1921—1931). Autoreferat. București, Ed. Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1960, 20 × 14, 44 p.
88. — Eine glorreiche Episode im revolutionären Kampf des von der Partei geleiteten Volkes [Griviția 1933]. *Volk-Kultur*. 1959, XI, 2, p. 3—5.
89. EȘANU, L.: Greva docherilor din portul Galați din 21 iunie — 14 iulie 1911. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 62—69.
90. EȘANU, L.: Lupta muncitorilor de la Societatea de tramvaie din Iași în luna iulie 1911. *S.C.S.I. — I.*, 1960, XI, 1, p. 139—144.
91. FĂTU, Mihai: Lupta P.C.R. pentru izolarea și zdrobirea partidelor burghezo-moșierești între 23 August 1944 — noiembrie 1947. Autoreferat. București, Ed. Școlii superioare de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1960, 20 × 14, 38 p.
92. — „Februarie (15—16)". Organul Comitetului raional din Verde al Partidului Comunist din Romînia, Secțiunea București, *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 107—113.
93. FELEA, I.: Așa grăit-au ziarele în toamna anului 1920. Acum 40 de ani... [Greva generală din octombrie]. *Pr. N.*, 1960, V, p .31—34.
94. FODOR, Ladislau: Februarie 33. Din trecutul de luptă al muncitorimii clujene. *Tribuna*, 1960, IV, 7, p. 1 și 6.
95. GEORGESCU, Florian, CEBUC, Alexandru: Evocări. Locuri și case din București legate de lupta P.C.R. București, Ed. Sfatul popular al capitalei, Muzeul de istorie a orașului București, 1960, 14 × 12, 136 p. (ilustr., 2 plan.).
96. GEORGESCU, Titu: „Liga Muncii", organizație de masă legală condusă de P.C.R. (1933—1934). *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 83—99.
97. GEORGESCU, Titu: Pagini din lupta maselor muncitoare din Romînia împotriva războiului și pentru apărarea păcii. București, I. P. Craiova, 1959, 20 × 13, 63 p. (Ed. și în limb. germană, maghiară și sîrbă).
98. GEORGESCU, Titu: P.C.R. — organizatorul și conducătorul insurecției armate din august 1944. *T. L.*, 1960, X, 8, p. 14—19.
99. GEORGESCU, Titu: Urmările grevei generale din octombrie 1920. Crearea Partidului Comunist din Romînia. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 70—121.
100. GEORGESCU, Titu, FODOR, Ladislau: Răscoala țăranilor din Valea Ghimeșului (1934). București, Ed. politică, 1960, 20 × 13, 158 p. *Rec.:* M. C. Stănescu, *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 169—170; I. Babici, cu titlul, Un studiu valoros despre răscoala țăranilor din Valea Ghimeșului (1934), *L. C.*, 1960, XL, 7, p. 94—99. M. Kertész și Gr. Chiriță, *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 205—210.
101. — Greva generală din Romînia (1920). Redacția și autorii: Gheorghe Vasilichi, Manea Mănescu, Nicolae Goldberger... București, Ed. politică, 1960, 20 × 13, 447 p. (Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.).

102. HORVÁTH, Emil: Documente privitoare la mişcarea muncitorească existente în Arhivele Statului din Tg. Mureş (1868—1914). *R. A.*, 1960, III, 2, p. 128—133.
103. HURMUZ, V., LUPU, N.: Procesul conducătorilor luptelor ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie — februarie 1933. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 5—28.
104. IACOŞ, I.: Documente privind luptele metalurgiştilor din Bucureşti (martie-august 1920). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 4, p. 103—119.
105. IACOŞ, I.: Luptele greviste ale ceferiştilor din anii 1917—1920. 40 de ani de la greva generală din Romînia *L.C.F.R.*, 1960, XV, 812, p. 2 şi 3.
106. IACOŞ, I., PETRIŞOR, V.: Organizaţiile profesionale muncitoreşti din Romînia în perioada 1893—1899. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 38—65.
107. IACOŞ, I., PETRIŞOR, V.: Organizaţiile profesionale muncitoreşti din vechea Romînie, în perioada 1899—1904. *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 79—98.
108. IONESCU, Vasile G.: Locuri care ne amintesc despre trecutul glorios, de luptă, al clasei muncitoare. Bucureşti, [I. P. Cluj], 1959, 20 × 13, 120 p. (Colecţia S.R.S.C., 303).
109. IONESCU, V. G.: Desfăşurarea grevei generale din octombrie 1920 în Valea Prahovei. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 95—121.
110. IONESCU, V., TOACĂ, I: Ziare locale ilegale editate de P.C.R. şi U.T.C. în Valea Prahovei în anii 1932—1933. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 4, p. 152—164.
111. — Istoria mişcării muncitoreşti. Bucureşti, Ed. Direcţia generală a învăţămîntului superior [şi] Institutul de studii romîno-sovietic, 1959, 29×21, 164 p. lito. (Academia R.P.R., Institutul de studii romîno-sovietic).
112. — Lecţii în ajutorul celor ce studiază istoria P.M.R. Bucureşti. Ed. politică, 1960, 23×16, 659 p. (Ed. şi în limba maghiară şi germană).
113. LIVEANU, V.: Din lupta partidului comunist romîn pentru unitatea clasei muncitoare. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 71—117.
114. LIVEANU, V.: Patru decenii de la greva generală din octombrie 1920. *L. C.*, 1960, XL, 10, p. 53—67.
115. LIVEANU, V.: 1918. Din istoria luptelor revoluţionare din Romînia. Bucureşti, Ed. Politică, 1960, 20 × 14, 678 p. — *Rec.:* N. Copoiu, cu titlul, O contribuţie la studierea luptelor revoluţionare din Romînia, *L. C.*, 1960, XL, 11, p. 112—122.
116. LUNGEANU, M.: Din lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru sprijinirea războiului antihitlerist (23 August 1944—9 Mai 1945). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 4, p. 12—35.
117. — Lupta maselor populare conduse de P.C.R., pentru instaurarea regimului democrat popular — 6 martie 1945. Participarea Romîniei la războiul antihitlerist. Bucureşti. Ed. politică, [1959], 20×13, 47 p. (Ed. şi în limb. germană şi maghiară).
118. — Lupta Partidului Comunist din Romînia în perioada crizei economice din 1929—1933. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 80 p.
119. — Lupta P.C.R. împotriva dictaturii regale şi militare-fasciste pentru apărarea independenţei naţionale a Romîniei. (Februarie 1938—iunie 1941). Bucureşti, Ed. politică, [1959], 20×13, 54 p. (Ed. şi în limba germană, maghiară şi sîrbă).
120. — Lupta P.C.R. împotriva fascizării ţării, pentru crearea Frontului popular antifascist (1934—februarie 1938). Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 64 p. (Ed. şi în limba germană, maghiară şi sîrbă).
121. — Lupta P.C.R. pentru apărarea intereselor maselor muncitoare în perioada stabilizării parţiale şi vremelnice a capitalismului, 1923—1928. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20×13, 72 p. (Ed. şi în limba germană, maghiară şi sîrbă).
122. MĂNESCU, Manea, CONSTANTINESCU, N. N.: Situaţia economică din Romînia şi condiţiile de muncă şi de trai ale clasei muncitoare în perioada premergătoare grevei generale din 1920. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 17—40.
123. MARCU, N. Aspecte ale problemei agrare în documentele Partidului Comunist din Romînia. *P. Ec.*, 1960, XIII, 3, p. 89—104.
124. MOCANU, C.: Greva generală din 1920 din Romînia. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 5—43.
125. MOCANU, C.: Mişcarea grevistă din 1920, premergătoare grevei generale. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 1, p. 41—65.

126. MOCANU, C.: Participarea muncitorilor din București la greva generală din 1920. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 41—69.
127. MOCANU, C.: 40 de ani de la greva generală a muncitorilor din anul 1920. *T. L.*, 1960, X, 10, p. 23—26.
128. MUNTEANU, N. G.: Congresul Sindicatelor Unitare din 1929 — moment important în istoria mișcării sindicale revoluționare din țara noastră. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 110—126.
129. MUNTEANU, N. G.: Documente privind greva muncitorilor de la C.F.R., din porturi, șantiere navale și navigație din Romînia (aprilie—iunie 1920). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 115—130.
130. — Muzeul de istorie a Partidului Muncitoresc Romîn. [Ghid]. [București]. Ed. Muzeul de istorie a Partidului Muncitoresc Romîn, [1959], 24×16, 38 p.
131. — Muzeul Doftana. Filială a Muzeului de istorie a Partidului Muncitoresc Romîn. [Prezentare și ilustrații]. [București], Ed. politică, 1960, 20 × 17, [100] p. (ilustr., portr., facsm.).
132. NEAMU, E., FEDOTOVA, A.: Din lupta P.C.R. împotriva tîrîrii Romîniei în războiul antisovietic (septembrie 1939—iunie 1941). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 17—40.
133. NECULCE, V., COPTIL, L.: Aspecte ale mișcării muncitorești din Moldova în anii avîntului revoluționar (1917—1921). *A.U.C.*, Șt. soc., 1960, VI, p. 1—15.
134. NOVICOV, Mihai: Povestiri despre Doftana. Ediția a 2-a. [București], Ed. tineretului, 1960, 20×13, 136 p.
135. OPREA, Ion M.: Mișcarea muncitorească din porturile Romîniei în perioada premergătoare grevei generale din 1920. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 45—70.
136. OPREA, Ion M.: Organizarea și activitatea formațiunilor patriotice de luptă. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 19—50.
137. — Organe de presă centrale și locale ale Partidului Comunist din Romînia. Documente. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 131—144.
138. — Partidul comunist din Romînia — conducătorul eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie—februarie 1933. *A.I.I.P.*, 1959, V, 1, p. 20—49; *L. C.*, 1959, XXXIX, 2, p. 33—46.
139. — Patruzeci de ani de la greva generală [1920—1960]. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 5—16; *Scînteia*, 1960, XXX, 4969, p. 2.
140. — P.C.R. — conducătorul luptei maselor populare pentru consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular, pentru instaurarea dictaturii proletariatului (6 martie 1945—30 decembrie 1947). [București], Ed Politică, [1960], 20×13, 72 p. (Ed. și în limb. germană, maghiară și sîrbă).
141. PETRIȘOR, V., PINTEANU, T.: „Lupta de clasă" (Seria I). organ al Secțiunii București a Partidului Socialist. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 127—138.
142. PINTEANU, T., RIMNICEANU, C.: Unele documente și articole privind lupta antimonarhică a Partidului Comunist din Romînia. *A.I.I.P.*, 1959, V, 1, p. 137—151.
143. PINTEANU, T., TOPALU, V.: Unele documente ale P.C.R. din anii 1935—1936 consacrate aniversării zilei de 7 noiembrie. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 88—96.
144. PIRCĂLAB, F.: Greva muncitorilor de la Uzinele „Dermata"-Cluj din 1932. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 1, p. 107—125.
145. RĂDULESCU, Ilie: Sub steagul victorios al comunismului. *L. C.*, 1959, XXXIX, 3, p. 16—29.
146. RAȚĂ, V.: Congresul de creare a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Romînia (1893). *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 49—61.
147. RAȚĂ, V.: Crearea Cercului muncitorilor din București. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 181—195.
148. ROȘU, B.: Greva muncitorilor fabricii de vagoane „Astra"-Arad din iunie—august 1936. *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 62—78.
149. STĂNESCU, M. C.: „Romînia muncitoare", organ al muncitorilor romîni de la Paris (1925—1928). *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 53—61.
150. STĂNESCU, M. C., PINTEANU, T.: Documente privind lupta maselor populare din Romînia sub conducerea P.C.R. pentru pace și prietenie cu U.R.S.S. (1917—1944). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 66—84.

151. ŞTEFĂNESCU, L.: Muzeul de istorie a Partidului Muncitoresc Romîn. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 365—375.
152. ŞTEFĂNESCU V.: Documente privind grevele muncitorilor de la Fabricile de tutun şi chibrituri,Arsenal şi Imprimeria Naţională (februarie—septembrie 1920). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 4, p. 120—135.
153. TOPALU, V.: Din lupta Partidului Comunist din Romînia pentru mobilizarea maselor împotriva dictatului de la Viena (1940). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 5—24.
154. TRANDAF, V.: Noi documente privitoare la greva muncitorilor din Valea Jiului (1941). *R. A.*, 1959, II, 2, p. 84—116.
155. UNC, Gh.: Documente privind luptele muncitorilor mineri din Valea Jiului (martie—iunie 1920). 40 de ani de la greva generală. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 4, p. 88—102.
156. UNC, Gh., MOCANU, C.: O pagină eroică din lupta muncitorimii din patria noastră: 13 decembrie 1918. *A.I.I.P.*, 1959, V, 1, p .78—102.
157. VAJDA, L., FODOR, L., MARIN, V.: Greva generală din octombrie 1920 în Transilvania. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 5, p. 122—144.
158. VASILICHI, Gheorghe: Partidul comunist romîn — organizatorul şi conducătorul eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933. *L. C.*, 1959, XXXIX, 2, p. 33—46.
159. — Ziare ilegale ale organizaţiilor create şi conduse de Partidul Comunist din Romînia. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 85—99.
160. — 15 ani de la masacrarea luptătorilor antifaşciști în închisoarea de la Rîbniţa. Scrisoarea tov. Gh. Gheorghiu-Dej trimisă din lagărul de la Tg. Jiu. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4474, p. 3.
161. — 27 de ani de la luptele ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie—februarie 1933. Deva, Tip., „1 Mai", [1960], 20×14, 13 p.
162. — Bela Brainer (1896—1940). Figuri de luptători pentru libertate şi socialism. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 1, p. 149—152.
163. — Constantin Burcă (1912—1936). Figuri de luptători pentru libertate şi socialism. *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 99—103.
164. GEORGESCU, Titu: Ilie Cristea, 1892—1958. *Pr. N.*, 1959, IV, 6, p. 34—36.
165. — Ei au luptat pentru fericirea poporului. 1. Petre Gheorghe. 2. Vasile Roaită. *T. L.*, 1960, X, 6, p. 21—26.
166. — Ei au luptat pentru fericirea poporului. [Ilie Pintilie, Tereza Ocskó, Filimon Sîrbu]. *T. L.*, 1960, X, 5, p. 50—56.
167. — Mauriciu Encsel (1898—1933). Figuri de luptători pentru libertate şi socialism. *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 103—106.
168. — Din trecutul de luptă al mişcării muncitoreşti din ţara noastră. 30 de ani de la moartea lui Ion Fonaghi [1900—1929] şi de la congresul Sindicatelor Unitare. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4487, p. 2, 1960, XXX, 4941, p. 2.
169. MIHALACHE, Marin: Zborul şoimului. [Despre viaţa lui Constantin Godeanu]. [Bucureşti], Ed. Tineretului 1959, 21×15, 313 p.
170. — János Herbák (1911—1940). Figuri de luptători pentru libertate şi socialism. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 98—100.
171. — Constantin Ivănuş, un înflăcărat luptător comunist. Bucureşti, E.S.I.P., 1959, 22×15, 16 p.
172. — Ariton Pescariu (1890—1920). Figuri de luptători pentru libertate şi socialism. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 97—98.
173. — Petre Ion [1901—1959]. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4458, p. 4.
174. MIHALACHE, Marin: 15 ani de la moartea lui Ştefan Plavăţ. Un neînfricat luptător comunist. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4554, p. 2.
175. NOVICOV, Mihai: Un luptător: Nicolae Popescu-Doreanu [1897—1960], *G. L.*, 1960, VII, 31, p. 6; *Scînteia*, 1960, XXIX, 4896, p. 3.
176. STĂNESCU, Marin: Gh. A. Vasilescu-Vasia [1892—1929]. *Pr. N.*, 1959, IV, 3—4, p. 36—38; *Scînteia*, 1959, XXIX, 4477, p. 2.
177. — Vladu Ion, 1922—1959. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4600, p. 3.

5. LUPTA ÎMPOTRIVA REVIZIONISMULUI ÎN MIŞCAREA MUNCITOREASCĂ ŞI SOCIAL-DEMOCRAŢIA DE DREAPTA

178. — „Lupta partidelor comuniste şi muncitoreşti împotriva revizionismului". [Extrase din cuvîntările reprezentanţilor partidelor comuniste participante la a 5-a Conferinţă internaţională a institutelor de marxism-leninism, a institutelor şi comisiilor pentru istoria partidelor comuniste şi muncitoreşti, ţinută la Bucureşti între 25 aug. şi 2. sept. 1959]. *P.P.S.*, 1960, III, 1, p. 75—90.

III. SITUAŢIA TINERETULUI ÎN GENERAL. ORGANIZAŢII DEMOCRATICE DE TINERET

1. SITUAŢIA TINERETULUI ÎN R.P.R. ŞI ISTORIA LUI

179. — Lucrările celui de al III-lea Congres al Uniunii Tineretului Muncitor. [Bucureşti, 18—20 aug. 1960]. *T. L.*, 1960, X, 9, p. 3—72.

180. — Materiale în ajutorul celor ce studiază Statutul U.T.M. 1. Uniunea Tineretului Muncitor — organizaţia unică revoluţionară a tineretului muncitor din R.P.R. 2. Statutul — legea de bază a activităţii U.T.M. 3. Organizaţia de bază — temelia activităţii U.T.M. [Bucureşti], Ed. Tineretului, 1960, 24×16, 96 p. (Ed. şi în limb. germană şi maghiară).

181. MOCANU, C.: Despre lupta studenţimii din Romînia împotriva fascismului şi războiului hitlerist. (Lucrare prezentată la Conferinţa internaţională care a avut loc în zilele de 23—24 octombrie 1959 la Greifswald (R. D. Germană) pe tema luptei studenţimii din Europa împotriva fascismului şi militarismului). *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 29—43.

182. MOŢ, Gh.: Lupta tineretului muncitor din Romînia sub conducerea P.C.R. pentru crearea organizaţiei sale revoluţionare marxist-leniniste. *A.I.I.P.*, 1959, V, 1, p. 115—136.

183. MOŢ, Gh., ŞTEFĂNESCU, V., MOCANU, C.: Contribuţii la istoria organizaţiei marxist-leniniste de tineret din Romînia, vol. I. [Bucureşti], Ed. tineretului, 1959, 20×13, 144 p. — *Rec.*: V. Petrişor, *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 166—168; *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 271—272.

184. — Statutul Uniunii Tineretului Muncitor din Republica Populară Romînă. Bucureşti. Ed. tineretului, 1960, 11×8, 64 p. (Ed. şi în limb. germană şi maghiară).

185. TROFIN, Virgil: Munca, factor principal în educarea comunistă a tineretului. *L. C.*, 1959, XXXIX, 10, p. 25—38.

186. — Uniunea Tineretului Muncitor, ajutor de nădejde al partidului. *T. L.*, 1960, X, 8, p. 3—13.

187. — Visuri împlinite. [Aspecte din situaţia tineretului din ţara noastră]. Bucureşti, Ed. Tineretului, 1959, 20×13, 212 p.

IV. FILOZOFIE. MATERIALISM DIALECTIC ŞI ISTORIC

1. PROBLEME GENERALE. MATERIALISM DIALECTIC ŞI ISTORIC

188. APOSTOL, Gh. P.: Progresul tehnic în socialism şi consecinţele lui economice şi sociale [şi în Romînia]. *C. F.*, 1959, V, 6, p. 9—33.

189. BORGEANU, C.: Revoluţia populară din ţara noastră şi accelerarea ritmului dezvoltării istorice. *C. St.*, Ser. Filozofie, 1959, p. 41—61.

190. CERNEA, Mihail: Filozofia marxist-leninistă — materialismul dialectic şi materialismul istoric. Ediţia a 2-a. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 16 p. (Ed. şi în limb. germană).
191. CHEPEŞ, Gh.: Cu privire la schimbarea structurii de clasă în ţara noastră în anii puterii populare. *C. F.*, 1959, VI, 4, p. 133—158; în limb. maghiară cu titlul Az osztályszerkezet alakulása a Román Népköztársaságban. *Korunk*, 1959, XVIII, 12, p. 1709—1716.
192. CONSTANTIN, Petre: Clasa muncitoare — clasa conducătoare a societăţii noastre. *C. F.*, 1960, VII, 3, p. 53—85.
193. — Curs de materialism dialectic şi istoric. Vol. I. Bucureşti, Minis. Învăţ. şi Cult., 1960, 24×16, 392 p. — *Rec.:* N. Kallós şi I. Aluaş, cu titlul, Un ajutor preţios în studierea filozofiei marxist-leniniste, *L. C.*, 1960, XL, 10, p. 113—122.
194. DAVIDSOHN, I.: G. V. Plehanov, filozof marxist [cu referiri şi la Romînia]. *A.U.C.*, St. soc., 1960, VI, p. 115—130.
195. FLORIAN, Radu: Revoluţia populară din ţara noastră — confirmare deplină a teoriei marxist-leniniste a revoluţiei. *C. F.*, 1959, VI, 4, p. 65—85.
196. ILIESCU, Radu: Cu privire la sectoarele economice şi structura de clasă în Republica Populară Romînă. *L. C.*, 1959, XXXIX, 9, p. 82—91.
197. KALLÓS, Miklós: Forradalmunk egységes folyamata. [Unitatea bazei economice şi a suprastructurii în revoluţia noastră]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 958—970.
198. KÁNTOR, Şt.: Rolul maselor populare în făurirea regimului democrat-popular în ţara noastră. *C. St.*, Ser. Filozofie, 1959, p. 62—76.
199. NATANSON, I.: Procesul formării naţiunii socialiste romîne. Autoreferat. Bucureşti, Şcoala superioară de partid „Ştefan Gheorghiu", 1959, 20×15, 26 p.
200. — Oameni de ştiinţă despre însemnătatea materialismului dialectic şi istoric pentru avîntul cercetărilor ştiinţifice (în lumina sarcinilor trasate de Congresul al III-lea al P.M.R.). Anchetă. *C. F.*, 1960, VII, 5, p. 125—139.
201. PETRE, C.: Principalele transformări în structura de clasă a R.P.R. în anii regimului democrat-popular. *C. St.*, Ser. Filozofie, 1959, p. 77—108.
202. POPOVICI, Paul: Concepţia despre formaţiunea social-economică, îndreptar al partidului în lupta pentru construirea socialismului. *A.U.P.F.*, 1959, VIII, 12, p. 9—36.
203. PUNI, Simion: Formarea conştiinţei socialiste a oamenilor muncii din R.P.R. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 119 p.
204. RĂDULESCU, Ilie: Despre conţinutul ştiinţific al politicii P.M.R. în opera de dezvoltare a forţelor şi relaţiilor de producţie socialiste. *C. F.*, 1960, VII, 3, p. 23—52.
205. RĂDULESCU, I., DULEA, M.: Structura economică şi de clasă a R. P. Romîne. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 100 p. (Ed. şi în limb. germană şi maghiară).
206. ROŞIANU, I.: Marxism-leninismul despre patriotismul socialist şi internaţionalismul proletar. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 127 p.
207. — Studii de materialism istoric. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1960, 20×14, 564 p. (Institutul de filozofie al Academiei R.P.R.).
208. VLAD, Constantin: Marxism-leninismul despre stat şi dictatura proletariatului. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 144 p.

2. ISTORIA FILOZOFIEI ŞI A TEORIILOR SOCIAL-POLITICE. FILOZOFIA PREMARXISTĂ

209. ABAFÁY, Gusztáv: Bolyai János — a filozófus. [Ioan Bolyai — filozoful]. *Korunk*, 1960, XIX, 2, p. 167—176.
210. BĂDINA, Ov.: Cu privire la gîndirea social-politică a lui Ion Ionescu de la Brad. Contribuţii la cercetarea istoriei gîndirii filozofice din ţara noastră. (În legătură cu elaborarea manualului de istoria filozofiei romîneşti). *C. F.*, 1960, VII, 6, p. 157—170.
211. BRĂTESCU, Gh.: Contribuţia doctorului Al. Sutzu la pătrunderea spiritului filozofic în ştiinţa noastră medicală. *C. F.*, 1959, VI, 3, p. 93—101.

212. CHEȚAN, Oct.: Gîndirea ateistă în paginile revistei „Contemporanul" (1881—1891). *C. F.*, 1960, VII, 5, p. 151—166.
213. CONTA, V.: Opere filozofice alese. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note. București, Ed. științifică, 1959, 20×13, 278 p. — *Rec.:* N. Gogoneață, cu titlul, Un reprezentant de seamă al tradiției materialiste din filozofia românească. *C. F.*, 1960, VII, 2, p. 229—242; Gh. Stoian, cu titlul, Tradiții materialiste în filozofia românească. *L. C.*, 1960, XL, 7, p. 84—93.
214. — Dezbaterea machetei „Istoria filozofiei românești". *C. F.*, 1960, VII, 2, p. 267—270.
215. DUȚESCU, B.: Unele probleme ale biologiei și medicinii în presa condusă de P.C.R. (1931—1936). Contribuții la cercetarea istoriei gîndirii filozofice din țara noastră. (In legătură cu elaborarea manualului de istoria filozofiei românești). *C. F.*, 1960, VII, 6, p. 147—156.
216. GHIȚĂ, S.: Dezvoltarea materialismului naturalist în Romînia în perioada 1860—1890. (In: Din istoria filozofiei în Romînia, București, 1960, III, p. 165—230).
217. GOGONEAȚĂ, N.: Concepția lui Vasile Conta asupra evoluției. (In: Din istoria filozofiei în Romînia, București, 1960, III, p. 231—270).
218. GOGONEAȚĂ, N.: Din lupta filozofiei marxist-leniniste împotriva indeterminismului, misticismului și rasismului în filozofia burgheză reacționară din Romînia (1930—1940). *C. F.*, 1960, VII, 3, p. 113—132.
219. GÖLLNER, C.: Elemente progresiste în gîndirea sașilor din Transilvania în secolul XIX. (In: Din istoria filozofiei în Romînia, București, 1960, III, p. 125—164); în limba germană, cu titlul, Betrachtungen zum fortschrittlichen Denken der Siebenbürger Sachsen im 19. Jahrhundert. *Forschungen*, 1959, 1, p. 7—74.
220. GÖLLNER, C.: Die Beziehungen des Aufklärungsphilosophen Michael Hissmann [1752—1784] zu seiner siebenbürgischen Heimat. *Forschungen*, 1960, 3, p. 79—98.
221. GRINDEA, D.: Considerațiuni asupra gîndirii economice și social-politice a lui C. Dobrogeanu-Gherea pe marginea lucrării „Neoiobăgia". *C. F.*, 1960, VII, 4, p. 233—247.
222. HAJOS, József: Din istoria ideilor înaintate la maghiarii din Transilvania (sec. XV—XVIII). *C. F.*, 1959, VI, 6, p. 199—212.
223. HAJOS József: Mentovich Ferencz a materialista gondolkodó (1819—1879). [Fr. Mentovich, gînditor materialist. (1819—1879)]. *Korunk*, 1959, 18, 4, p. 586—590.
224. JOJA, Crizantema: Aspecte ale luptei dintre materialism și idealism în filozofia științelor naturii în Romînia (1917—1944). (In: Din istoria filozofiei în Romînia, București, 1960, III, p. 323—425).
225. LUCACI, P.: Despre tendințele de eliberare a gîndirii de sub dominația teologiei în sec. XVII în țara noastră. *C. F.*, 1960, VII, 4, p. 215—231.
226. LUNGU, Ion: Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării „Școlii Ardelene". Probleme de istoria gîndirii românești. *Tribuna*, 1960, IV, 34, p. 8.
227. LUNGU, Ion.: Școala Ardeleană, mișcare ideologică iluministă. *Tribuna*, 1960, IV, 35, p. 9; 36, p. 6.
228. MARCU, N.: Caracterul reacționar al teoriei „neoiobăgiei" a lui C. Dobrogeanu-Gherea. *P. Ec.*, 1960, XIII, 9, p. 78—93.
229. MIROȘ, L.: Ideile filozofice și social-politice progresiste ale Dr. I. Baraș (In: Din istoria filozofiei în Romînia, București, 1960, III, p. 105—124).
230. NEAGOE, Fl.: Lupta unui socialist romîn împotriva idealismului în sociologie. (Raicu Ionescu-Rion). *C. F.*, 1959, VI, 2, p. 83—104.
231. OPRESCU, Paul: Cîteva cărți, unele cu adnotări, provenind din biblioteca lui Vasile Conta. *S.C.B.*, 1960, III, p. 209—214.
232. ORNEA, Z.: Critica sociologiei burgheze și reformiste din Romînia în perioada 1917—1924. *C. F.*, 1960, VII, 1, p. 123—146.
233. PANTAZI, Radu: Despre orientarea antiteologică, raționalistă în filozofia din țările romîne în prima jumătate a secolului al XIX-lea. *C. F.*, 1960, VII, 5, p. 141—150.
234. ROTH, Andrei: Contribuții la critica sociologiei burgheze românești în problema rolului maselor populare. *S.U.B.B.*, Philos.-oecon., 1960, III, fasc. 1, p. 149—167.

235. ROZSA, Jenő: Apáczai Csere János haladó filozofiai nézetei. [Ideile filozofice progresiste ale lui Ioan Apáczai Csere]. *S.U.B.B., Philos.-oecon.*, 1960, III, fasc. 1, p. 117—135.

3. IDEOLOGIA BURGHEZĂ CONTEMPORANĂ

236. ORNEA, Z.: Sociologia țărănistă — diversiune ideologică a burgheziei. *V. R.*, 1960, XIII, 1, p. 85—100.
237. PANTAZI, Radu: Din istoricul luptei presei muncitorești din Romînia împotriva ideologiei burgheze. (Combaterea poporanismului). *C. F.*, 1959, VI, 4, p. 175—186.
238. POPESCU, Al., CHEȚAN, Oct.: Subiectivism și misticism în filozofia burgheză din Romînia între cele două războaie mondiale. *C. F.*, 1959, VI, 5, p. 141—161.

4. PSIHOLOGIA

239. HERȘENI, Traian: Începuturile psihologiei românești și „Antropologia" lui Pavel Vasici-Ungureanu. *R. Psihol.*, 1960, VI, 1, p. 117—129.
240. RALEA, Mihai, BĂLĂNESCU, Ion N.: Dezvoltarea psihologiei științifice în R.P.R. în cei 15 ani de la eliberare. *R. Psihol.*, 1959, V, 3, p. 7—26; în limba franceză, cu titlul, Le développement de la psychologie scientifique dans la République Populaire Roumaine, pendant les quinze années qui ont suivi la Libération. *R. S. S.*, 1960, IV, 1, p. 11—32.
241. ROȘCA, Al., CHIRCEV, A.: Dezvoltarea psihologiei în centrul universitar Cluj după 23 August 1944. *R. Psihol.*, 1959, V, 3, p. 45—50.
242. SCHIOPU, Ursula: Realizările științei psihologice din țara noastră în ultimii 15 ani și sprijinul acordat de psihologia sovietică. *A.R.S.—P.P.*, 1959, XIII, 3, p. 5—21.

5. ETICĂ. MORALĂ PROLETARĂ

243. BELLU, Nicolae: Cercetarea procesului de dezvoltare a moralei socialiste în R.P.R. și cîteva probleme cu privire la metoda de lucru. *C.F.*, 1960, VII, 6, p. 107—120.
244. BELLU, Nicolae: Etica marxistă și unele probleme ale procesului de formare a moralei socialiste în Republica Populară Romînă. Autoreferat. București, Ed. Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1959, 20×14, 35 p.

V. ISTORIE

A. PROBLEME GENERALE

(Situația științei istorice. Istoriografia. Concepții istorice)

245. BOLYAI, János: A történet-tan értéke és becse. Bólyai János kézirati hagyatékából közzéteszi Benkő Samu. [Rolul și valoarea științei istorice. Din manuscrisele inedite ale lui Ioan Bólyai publicate de S. Benkő]. *Korunk*, 1960, XIX, 1, p. 36—45.
246. CHERESTEȘIU, Victor: Nemzetközi történészkongresszus Stockholmban [Congresul internațional al istoricilor de la Stockholm (21—28 august 1960)]. *Korunk*, 1960, XIX, 11, p. 1358—1361.
247. CONSTANTINESCU-IAȘI, P.: Congresul internațional al istoricilor de la Stockholm. [21—28 august 1960]. (Contribuția istoricilor sovietici și romîni). *A.R.S.-I.*, 1960, XIV, 4, p. 157—164.
248. CONSTANTINESCU-IAȘI, P.: Cu privire la concepția lui V. I. Lenin despre istorie. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 5—16.
249. DAICOVICIU, C.: Lenin și istoria. *Steaua*, 1960, XI, 4, p. 3—6.

250. DAICOVICIU, C.: Știința noastră peste hotare. Confruntarea istoricilor. [Cel de-al XI-lea Congres al științelor istorice de la Stockholm]. *Contemporanul*, 1960, 41, p. 7.
251. — Despre Congresul internațional de științe istorice. (Stockholm, 21—28 august 1960). *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 153—161.
252. ERÖS, László: „Történelmiszemlélet" — nyugati tankönyvekben. [„Prezentarea istoriei" în manualele școlare apusene]. *Korunk*, 1960, XIX, 6, p. 723—724.
253. GOLDBERGER, N., VARGA, V. A.: Congresul internațional de științe istorice de la Stockholm din 1960. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 100—110.
254. KALLÓS, Miklós: Lenin és a történettudomány. [Lenin și știința istorică]. *Korunk*, 1960, XIX, 4, p. 390—401.
255. OPRESCU, P.: Pregătirea celui de al XI-lea Congres internațional de științe istorice [de la Stockholm] și participarea istoricilor din R.P.R. *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 194—196.
256. PĂCURARU, Ion: Burzsoá történészek büvészmutatványai. [Acrobațiile istoricilor burghezi]. *Korunk*, 1960, XIX, 7, p. 891—893.
257. VARGA, B. László: A történettudomány néhány kérdése és az ideológiai harc. [Unele probleme ale istoriografiei și lupta ideologică]. *Korunk*, 1959, XVIII, 2, p. 307—315.
258. VARGA, V. A.: Pseudoistoricii de la „Ostforschung" („Cercetarea Răsăritului") în slujba scopurilor militariste agresive ale capitalului monopolist verst-german. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 98—114).

B. ISTORIA ROMÎNIEI

I. **Probleme generale.** (Situația științei istorice. Istoriografia. Concepții istorice. Periodizarea istoriei Romîniei. Viața și activitatea unor istorici)

259. CHERESTEȘIU, Victor: Învățătura leninistă — călăuză pentru istoriografia noastră. *Tribuna*, 1960, IV, 15, p. 1 și 6.
260. CHERESTEȘIU, V.: Învățătura leninistă despre partinitate — călăuză în activitatea istoricilor din patria noastră. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 43—55.
261. CONSTANTINESCU-IAȘI, P.: Influența științei istorice sovietice asupra științei istorice romînești de după 23 August 1944. *A.R.S.—I.*, 1959, XIII, 3, p. 5—15.
262. DAICOVICIU, C.: Sarcina de căpetenie a istoricilor noștri: cercetarea istoriei patriei. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 68—74.
263. OȚETEA, Andrei: Dezvoltarea științei istorice romînești după 23 august 1944. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 35—47.
264. CHIRCĂ, S.: Adunarea generală a filialei București a societății de științe istorice și filologice din R.P.R. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 251—253.
265. GUBOGLU, M.: Al XXV-lea Congres internațional al orientaliștilor de la Moscova (august 1960). *R. A.*, 1960, III, 2, p. 288—294; cu titlul, Importanța celui de al XXV-lea Congres internațional al orientaliștilor (Moscova, august 1960) pentru cercetările istorice. *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 161—171.
266. HALEVY, Mayer A.: Notes bio-bibliographiques concernant l'histoire des études orientales en Roumanie. *S.A.O.*, 1959 II, p. 119—125.
267. HRISTODOL, Gh.: Activitatea Institutului de istorie din Cluj în anul 1959. *An. I. I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 403—405.
268. — La a 15-a aniversare a eliberării. [Din realizările Institutului de Istorie și filologie de pe lîngă Filiala Iași a Academiei R.P.R.]. *S.C.S.I.*, Filologie. 1959, X, 1—2, p. 9—17.
269. MATEI, I.: Al XXV-lea Congres internațional al orientaliștilor. (Moscova 9—16 august 1960). Contribuția orientaliștilor sovietici. *A. R. S. — I.*, 1960, XIV, 4. p. 165—172.
270. PREDA, Elvira: Din activitatea științifică a Societății de științe istorice și filologice din R.P.R. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 261—265.

271. STĂNESCU, E.: Essai sur l'evolution de la pensée politique roumaine dans la littérature historique du moyen âge. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Sockholm. Bucarest. 1960, p. 271—304).
272. ŞTEFĂNESCU, Şt.: Sesiunea comună a istoricilor romîni şi sovietici de la Chişinău [27—29 noiembrie 1958]. *R. St.*, 1960, 4, p. 403—406.
273. BOGDAN, Damian P.: Ioan Bogdan, activitatea ştiinţifică şi didactică. *R. St.*, 1959, III, p. 187—207.
274. DAN Mihail: Din corespondenţa lui Ioan Bogdan cu savanţii ruşi. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 129—139.
275. DAN, Mihail: Elemente progresiste în opera lui Ioan Bogdan. *An. I. I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 199—218.
276. DAN, Mihail: Legăturile lui Ioan Bogdan cu filologii poloni. Un capitol din relaţiile ştiinţifice romîno-polone la sfîrşitul sec. al XIX-lea [Cu Anexe]. *R. St.*, 1960, 4, p. 309—327.
277. PANAITESCU, P. P.: Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1958, 24×16, 268 p. (Bibl. istorică, III). — *Rec.:* Mihail Dan, *An. I. I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 398—400; M. Ciurdariu, Unele observaţii pe marginea cărţii „Dimitrie Cantemir, Viaţa şi opera". *C. F.*, 1959, VI, 1, p. 152—157.
278. CONDURACHI, Em.: Academicianul Constantin Daicoviciu. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu, Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. IX—X); MACREA, M.: Date biografice (p. XI—XIV); DAICOVICIU, H.: Bibliografia lucrărilor (p. XV—XIX).
279. BERZA, M.: 20 de ani de la asasinarea lui Nicolae Iorga. *Contemporanul*, 1960, 48, p. 6.
280. RĂDULESCU, N.: Douăzeci de ani de la asasinarea lui N. Iorga. *Scînteia*, 1960, XXX, 5004, p. 2.
281. BOTE Lidia: Idei înaintate la Kogălniceanu. *Tribuna*, 1960, IV, 28, p. 9.
282. HÎNCU, Dumitru: Kogălniceanu. [Bucureşti], Ed tineretului, 1960, 20×13, 316 p. (8 ilustr., portr., facs.).
283. BUCUR, Mircea: Vasile Pîrvan. Savanţi romîni cu renume mondial. *V. M.*, 1960, XIII, 1, p. 20.
284. VULPE, R.: Un pionnier des sciences archéologiques en Roumanie: Grigore G. Tocilescu (1850—1909). *Dacia*, 1959, III, p. 607—612.
285. TOMA, Gheorghe: Cîteva consideraţii critice asupra concepţiei istorice a lui A. D. Xenopol (1847—1920). *S.U.B.B.* Philos.-oecon., 1960, III, 1, p. 137—148.

II. Izvoare istorice: documente, cronici, memorii. Texte şi despre texte

286. — Arhiva magistratului oraşului Braşov. Inventarul actelor neînregistrate. Vol. I. Studiu introductiv de C. A. Stoide. Bucureşti, Ed. Direcţia generală a arhivelor statului, 1959, 24×17, 445 p.
287. — Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a statului. Vol. 1. 1387—1620. Vol. 2. 1621—1652. Bucureşti, Ed. Direcţia arhivelor statului, 1957—1959, 24×17, 2 vol. — *Rec.:* P. P. Panaitescu. *S.C.B.*, 1960, III, p. 339—343; *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 273—275.
288. CSANDA, Sándor: A Fancsali-codex erdélyi vonatkozásai. [Relaţiuni privind Transilvania în codicele Fancsali (sec. XVI)]. *Korunk*, 1959, XVIII, 6, p. 830—836.
289. DEMÉNY, Ludovic: Textele celor două înţelegeri încheiate în 1437 între răsculaţi şi nobili după documentele originale. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 91—111. (4 facs.).
290. — Documente privind istoria Romîniei. B. Ţara Romînească. Veacul XVII 1601—1625). Indicele numelor de locuri [2]. Întocmit de Ion Donat (responsabil), S. Caracaş, N. Ghinea... Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 144 p. (h.).
291. — Documente privind istoria Romîniei. Răscoala din 1821. Documente interne. Vol. 1—4. Comitetul de redacţie: Acad. Andrei Oţetea, redactor responsabil, Nichita Adăniloaie, Nestor Camariano... [Bucureşti], Ed. Acadimei R.P.R., 1959—1960, 24×17, 4 vol. (Academia R.P.R., Institutul de istorie). — *Rec.:* N. Grigoraş, *R.A.*, 1960, III, I, p. 324—328.

292. — Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova. București, Ed. Direcția generală a arhivelor statului, 1960, 24×17, 520 p. (facs.) (Alcătuit de către colectivul de arhiviști de la Arhivele statului din Iași... sub conducerea lui Gheorghe Ungureanu).

293. — Documente privind unirea Principatelor. Redactor responsabil Acad. A. Oțetea. [Vol.] 2. Rapoartele consulatului Austriei din Iași (1856—1859). Culegerea documentelor, studiu introductiv, rezumatele și notele de Dan Berindei. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×17, LIX + 552 p. — *Rec.:* A. Macovei. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 338—340; Marina L. Vlasiu, *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 199—205.

294. GUBOGLU, M.: Călătorie de studii în R. P. Bulgaria (nov.—dec. 1958) [pentru detectarea documentelor și manuscriselor turcești privitoare la istoria Țărilor romîne]. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 249—251.

295. GUBOGLU, Mihail: Catalogul documentelor turcești. Vol. I. [1558—1913, privitoare la Tara Romînească, Dobrogea și sudul Dunării]. București, Direcția generală a Arhivelor Statului din R.P.R., 1960, 24×17, 683 p. (40 pl.). — *Rec.:* C. Șerban, *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 274—277.

296. GUBOGLU, Mihail: L'importance des materiaux documentaires orientaux existant dans les archives, bibliothéques et collections roumaines. *S.A.O.*, 1959, II, p. 107—118.

297. JIGA, C. T.: Patru scrisori ale d-rului Samoil Köleseri către Constantin Brîncoveanu [1709—1714]. *An. I. I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 375—377.

298. ISAC, V.: Despre originea alcătuirii unor condici de documente privind proprietățile bisericești din Moldova. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 278—281.

299. LIMONA, D. și E.: Catastihele casei comerciale Ioan Marcu din Sibiu. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 225—243.

300. MACIU, Vasile: Documente noi despre istoria Romîniei [aflătoare în Arhivele din privind anii 1848—1878]. *Veac Nou*, 1959, XV, 40, p. 4.

301. MOHOV, N. A., RUSSEV, E. M., DMITRIEV, P. G., DRAGNEV, D. M., SOVIETOV, P. V.: Documente din arhivele sovietice privitoare la istoria medievală a Moldovei și Țării Romînești [1432—1680]. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 135—162.

302. MOISUC, Elena: Industria textilă din Brașov și Țara Bîrsei. Catalog de documente. 1413—1820. Vol. I. București, Ed. Direcția generală a arhivelor statului din R.P.R., 1960, 24×17, 612 p. (facs.).

303. PARASCHIV, I.: Un corpus de documente privind istoria economică a Romîniei (sec. XVIII—XIX.) [Proiect]. *R.A.*, 1960, III, 1, p. 57—61.

304. POP, Augustin Z. N.: Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×17, 467 p. (facs.).

305. SIRBU, T.: Documente privitoare la activitatea Comitetului unionist din Buzău (martie—septembrie 1857). *R. A.*, 1959, II, 1, p. 109—124.

306. VIANU, Al.: Geneza senedului din 1783. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 219—234.

307. CIUREA, D.: O „descriere" a Moldovei și Țării Romînești din anul 1699 [Curiöse Beschreibung von der Moldau und Wallachey... gedruckt im Jahr 1699]. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 111—114.

308. CRĂCIUN, I.: Cronicile romînești ale Transilvaniei și Banatului. Considerații preliminare. *An. I. I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 125—152.

309. — Cronicile slavo-romîne din sec. XV—XVI. Publicate de Ion Bogdan, ediția revăzută și completată de P. P. Panaitescu. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×17, 332 p. — *Rec.:* Ion Const. Chițimia, *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 736—742; N. Grigoraș, *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 145—151.

310. — Istoria Țării Romînești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc. Ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 255 p. (facs.).

311. — Istoria Țării Romînești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717. Cronica anonimă. Ediție întocmită de Constantin Grecescu. București, Ed. științifică, 1959, 24×17, 146 p. — *Rec.:* Șerban Cioculescu, cu titlul, Vorbirea directă și cea indirectă, *G. L.*, 1960, VII, 30, p. 6; I. Rizescu, *L. R.*, 1960, IX, 3,

p. 89—95; P. P. Panaitescu, *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 325—331; Radu Albala, cu titlul, O cronică munteană în ediție critică, *V. R.*, 1960, XIII, 1, p. 163—166.

312. LĂZĂRESCU, I.: Valoarea literară a cronicii lui Axinte Uricariul. *S.C.S.I.*, Filologie, 1959, X, 1—2, p. 33—51.

313. NECULCE, Ion: Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte. Text stabilit, glosar, indice și studiu introductiv de Iorgu Iordan. Ediția a 2-a, revăzută. [București], E.S.P.L.A., 1959, 20×13, CXXVIII + 460 p.

314. NECULCE, Ion: O seamă de cuvinte și Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat. Ediție îngrijită, prefață și note de Acad. Iorgu Iordan. București, Ed. tineretului, 1960, 20×13, 192 p.

315. PĂUN, Octavian: Dionisie Eclesiarhul, cronograful Țării Romînești, *A.U.P.*, Filol., 1959, VIII, 15, p. 159—165.

316. ȘERBAN, C.: Un memoriu de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea privitor la Țara Romînească. [„Despre starea Țării Romînești în perioada stăpînirii turcești"]. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 379—384.

317. SIMONESCU, Dan: Cronica lui Baltazar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×16, 92 p. (Extr.: *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 7—99). — *Rec.:* I. Caprosu, *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 161—162.

318. ȘTEFĂNESCU, Șt.: Călătorie de studii în Republica Populară Polonă [sept. 1959, pentru cercetarea fondurilor de documente privitoare la istoria Țărilor Romîne și a relațiilor între ele și Polonia în sec. XIV—XVII], *Studii*, 1959, XII, 5, p. 232—235.

319. VERBINĂ, I.: Paternitatea unui text atribuit lui Samuil Micu-Clain [publicat în partea a II-a a volumului de „Acte și fragmente latino-romînești", Blaj, 1855, editat și adnotat de Timotei Cipariu]. *Steaua*, 1960, XI, 3, p. 79—80.

III. Științele auxiliare ale istoriei

a. *Istoria scrisului. Paleografie — diplomatică, epigrafie — inscripții*

320. DAICOVICIU, C.: Un pas înainte în descifrarea scrierii minoice. [Cercetările întreprinse de istoricul sovietic V. A. Ustinov]. *Tribuna*, 1959, III, 2, p. 8.

321. IMREH István: A paraszti irásbeliség multjából. [Din trecutul scrisului la țărani]. *Korunk*, 1960, XIX, 7, p. 847—850.

322. PAVA, R.: Criptograma din psaltirea Scheiană. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 365—372.

323. PALL, Fr.: Cancelaria voievodului Transilvaniei la începutul secolului al XIV-lea [Studiu de diplomatică]. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 267—277.

324. BOGDAN, Damian P.: Inscripții rusești și ucrainiene din anii 1494—1805 aflate pe teritoriul Republicii Populare Romîne. *B. O. R.*, 1959, LXXVII, 11—12, p. 1018—1025.

325. CHIRCĂ, H., BĂLAN, C.: O inscripție din 1397—1398, privitoare la stăpînirea turcească de la Turnu. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 359—364.

326. FRENKIAN, Avram M.: Inscripțiile proto-grecești în scrierea lineară B și descifrarea lor. *S. Cl.*, 1959, 1, p. 207—215.

327. PIPPIDI, D. M.: Dionysische Inschriften aus Histria aus dem II.—III. Jh. u. Z. *Dacia*, 1959, III, p. 391—413.

328. RUSSU, I. I.: Însemnări epigrafice istriene. *S. Cl.*, 1960, 2, p. 359—365.

329. RUSSU, I. I.: Note epigrafice. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 139—143; 1960, XI, 2, p. 405—410.

330. TUDOR, D.: Șapte pietre gravate romane descoperite la Celei și Orlea (r. Corabia). *S.C.N.*, 1960, III, p. 375—382.

331. TOȘA TURDEANU, Ana: Documentare cartografică asupra Țărilor Romîne. *C. B.*, 1959, XII, 3, p. 40—42.

b. *Numismatică*

332. BARNEA, I.: Alt tezaur de monede bizantine de la Dinogetia. *S.C.N.*, 1960, III, p. 245—254.
333. BOLD, Em.: Tezaurul de monede republicane romane de la Conțești (r. Adjud, reg. Bacău). *A.U.C.*, St. soc., 1959, V, p. 225—230.
334. BUZDUGAN, G.: Medalii comemorative romînești. *S.C.N.*, 1960, III, p. 541—543.
335. BUZDUGAN, George, MITITELU, Ion: Cotribuții la clasificarea unor monede histriene. *S.C.N.*, 1960, III, p. 385—404.
336. CERNOVODEANU, Paul I.: Ceva despre cursul monedelor în Țara Romînească și imperiul turcesc la 1574. *S.C.N.*, 1960, III, p. 517—518.
337. CHIRILĂ, Eugen: Tezaurul de monede romane imperiale de la Lujerdiu (r. Gherla, Reg. Cluj). *S.C.N.*, 1960, III, p. 405—431.
338. COMȘA, Eugen, BICHIR, Gh.: O nouă descoperire de monede și obiecte de podoabă din secolele X—XI în așezarea de la Gărvan (Dobrogea). *S.C.N.*, 1960, III, p. 223—244.
339. CONDURACHI, Em.: Geneza medalioanelor de marmură de pe arcul de triumf al lui Constantin cel Mare. *S.C.N.*, 1960, III, p. 171—181.
340. CONDURACHI, E.: In jurul reformei monetare a lui Polycrate din Samos. *S. Cl.*, 1959, I, p. 9—16; — *Rec.*: C. Preda. *S.C.N.*, 1960, III, p. 588—589.
341. DIMIAN, Irimia: Cu privire la cronologia și atribuirea monedelor anonime bizantine de bronz. *S.C.N.*, 1960, III, p. 197—221.
342. FLOCA, Octavian: Descoperirea monetară de la Sălașul de Sus (Reg. Hunedoara) și unele considerații asupra monedelor romane republicane de imitație. *S.C.N.*, 1960, III, p. 89—134.
343. FLOCA, Octavian: Două descoperiri monetare feudale din secolele XVI—XVII, în Reg. Hunedoara. *S.C.N.*, 1960, III, p. 558—568.
344. FOIT, Grigore: Un tezaur monetar din secolele XV—XVII descoperit la Suceava. *S.C.N.*, 1960, III, p. 511—515.
345. GOLENKO, K. V.: Monedă din Tomis, descoperită la Ijevsk (U.R.S.S.). *S.C.N.*, 1960, III, p. 39—42.
346. HOREDT, K.: Un tezaur de monede medievale germane din secolele XI—XIV, găsit la Slimnic (r. Sibiu), *S.C.N.*, 1960, III, p. 255—262.
347. ILIESCU, Octavian: Date noi privitoare la tezaurul monetar de la Căpreni (Reg. Craiova). *S.C.N.*, 1960, III, p. 477—486.
348. ILIESCU, Octavian: Despre un tezaur de monede bizantine din vremea Comnenilor, găsit în București, *S.C.N.*, 1960, III, p. 493—495.
349. ILIESCU, Octavian: Monede tătărești din secolele XIII—XV, găsite pe teritoriul Republicii Populare Romîne. Notă preliminară. *S.C.N.*, 1960, III, p. 263—277.
350. ILIESCU, Octavian: O nouă contribuție privitoare la istoria monetară a Țării Romînești, în secolul al XV-lea. *S.C.N.*, 1960, III, p. 501—505.
351. ILIESCU, Octavian: „Solidi Valachici vulgo Dumnicze". *S.C.N.*, 1960, III, p. 311—322.
352. ILIESCU, Octavian: Un tezaur de aspri turcești de la începutul secolului al XVI-lea, găsit în București. *S.C.N.*, 1960, III, p. 287—309.
353. LUCHIAN, Octavian: Un nou tip de monedă moldovenească. *S.C.N.*, 1960, III, p. 507—510.
354. LUPU, Nicolae: Două monede celtice de tip Nonnos, descoperite în Transilvania, *S.C.N.*, 1960, III, p. 81—88.
355. LUPU, Nicolae, MUREȘAN, Alexe: Numismatische Mitteilungen [über die Münzensammlung des Schässburger Lyzeums]. *Forschungen*, 1960, 3, p. 119—127.
356. MATEESCU, Corneliu N.: Contribuție la studiul monedelor lui Mircea cel Bătrîn: un ducat găsit la Vădastra. *S.C.N.*, 1960, III, p. 279—286.
357. MITREA, Bucur: Cincisprezece ani de activitate numismatică în Republica Populară Romînă. Bibliografie. *S.C.N.*, 1960, III, p. 603—618.
358. MITREA, Bucur: Cu privire la monedele din Apollonia și Dyrrhachium găsite la Tileagd (Reg. Oradea). *S.C.N.*, 1960, III, p. 465—466.
359. MITREA, B.: Découvertes récentes de monnaies anciennes sur le territoire de la République Populaire Roumaine. *Dacia*, 1959, III, p .603—605; în romînește.

Descoperiri recente de monede antice pe teritoriul R.P.R. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 156—160; 1960, XI, 1, p. 189—193.

360. MITREA, Bucur: Notă suplimentară despre tezaurul monetar de la Viișoara. *S.C.N.*, 1960, III, p. 449—450.
361. MITREA, Bucur: Un mic tezaur de monede bizantine de bronz din secolele XII—XIII. *S.C.N.*, 1960, III, p. 497—499.
362. NUBAR, H.: Monede bizantine de la începutul secolului al VII-lea și sfîrșitul cetății Histria. *S.C.N.*, 1960, III, p. 183—195.
363. PREDA, Constantin: Descoperirea de monede romane republicane de la Locusteni (r. Gura Jiului, Reg. Craiova). *S.C.N.*, 1960, III, p. 135—170.
364. PREDA, Constantin: Monede găsite la Novaci (Reg. București). *S.C.N.*, 1960, III, p. 467—475.
365. PREDA, Constantin: Monedele histriene cu roata și legenda I.Σ.T., *S.C.N.*, 1960, III, p. 21—38.
366. PREDA, Constantin: Probleme de numismatică geto-dacică. *S.C.N.*, 1960, III, p.43—79.
367. PREDA, Constantin: Tezaurul cu monede romane imperiale descoperit la Lunguleț (Reg. București). *S.C.N.*, 1960, III, p. 487—491.
368. PREDA, C., SIMION, G.: Un tezaur cu monede romane republicane din Dobrogea. *S.C.N.*, 1960, III, p. 545—546.
369. SPIRU, Ion: Descoperiri monetare din raionul Alexandria. *S.C.N.*, 1960, III, p. 553—555.
370. SZEKELY, Zoltán: Noi descoperiri monetare de pe teritoriul Regiunii Autonome Maghiare. *S.C.N.* 1960, III, p. 555—558.
371. ȚIGARA, Ion: Descoperiri monetare de pe teritoriul orașului Turda. *S.C.N.*, 1960, III, p. 547—553.
372. WINKLER, Iudita: Considerații cu privire la valoarea antoninianului. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad R.P.R., 1960, p. 567—573).
373. WINKLER, I.: Despre activitatea numismatică a lui Michael Pap Szathmári (1737—1812). *S.C.N.*, 1960, III, p. 433—447.
374. WINKLER, Iudita: Note despre colecția monetară a lui Dániel Lészay. *S.C.N.*, 1960, III, p. 451—463.

c. *Sigilografie*

375. BARNEA, I.: Sigilii bizantine inedite din Dobrogea. *S.C.N.*, 1960, III, p. 323—332.
376. VIRTOSU, Emil: Despre dreptul de sigiliu. *S.C.N.*, 1960, III, p. 333—340.
377. VIRTOSU, Emil: Note și discuții sigilografice. *S.C.N.*, 1960, III, p. 519—539.
378. VIRTOSU, Emil: Sigilii de corporații bucureștene. S.C.N., 1960, III, p. 347—374.

d. *Heraldică*

379. METZULESCU, Stelian: Stema lui Matei Basarab în cărțile bisericești. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 3—4, p. 322—342.

e. *Arhivistică*

380. ANDREI, V.: Fondul „Inalta Curte de Conturi" (1945—1948). *R. A.*, 1960, III, 2, p. 59—65.
381. BARDOS, Gertrude: Cîteva documente cu privire la selecționarea actelor în trecut. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 257—266.
382. BOERAȘ, Fl., SOVEJA, M.: Fondul „Resortul de Interne" din arhiva „Consiliului Dirigent" din Transilvania [cu documente din] (1917—1922). *R. A.*, 1960, III, 1, p. 93—106.
383. COMĂNESCU, I.: Fondul arhivistic de stat și arhivele instanțelor judecătorești. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 244—249.

384. CORIVAN, N.: Date cu privire la unele fonduri documentare din arhiva Ministerului de Externe de la Paris care cuprind ştiri referitoare la istoria ţării noastre. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 215—224.
385. DAMIAN, N., CRISTESCU, V.: Noi procedee tehnice de întărirea documentelor deteriorate. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 262—270.
386. DUZINCHEVICI, Gh.: Contribuţii la tehnica întocmirii fişelor de catalog şi inventar la documentele din Transilvania. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 252—269.
387. DUZINCHEVICI, Georg.: Zur Geschichte des Staatsarchivs von Hermannstadt. *Forschungen*, 1959, 2, p. 75—96.
388. GONCIARIU, C.: Arhiva Isprăvniciei sau Starostiei ţinutului Putna. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 275—283.
389. GUBOGLU, M.: Despre arhiva turco-orientală din Biblioteca de stat „V. Kolarov" — Sofia. Importanţa ei pentru istoria Romîniei şi a altor state din sud-estul Europei. *R. A.*, 1959, II ,2, p. 180—214; 1960, III, 1, p. 134—182.
390. LIMONA, E. şi D.: Catastihele casei comerciale Ioan Marcu din Sibiu. *R.A.*, 1959, II, 2, p. 225—243.
391. MĂRCUŞ, Ion: Vizitînd Arhivele statului din R. P. Ungară. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 293—300.
392. MUREŞANU, Al.: Probleme ale activităţii arhivistice în ţara noastră. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 35—43.
393. NEGULESCU, C.: Folosirea ştiinţifică a materialelor arhivistice la sala de studii din Direcţia generală a Arhivelor statului. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 260—274.
394. PARASCHIV, Ion: Contribuţia arhivisticii la strîngerea legăturilor culturale între ţările socialiste. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 44—57.
395. PARASCHIV, I.: Folosirea arhivelor în construirea socialismului. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 46—57.
396. PARASCHIV, I., BOERAŞ, F., UNGUREANU, Gh.: Al IV-lea Congres internaţional al arhivelor — Stockholm. [17—20 aug.] 1960, *R. A.*, 1960, III, 2, p. 271—287.
397. PETRESCU, I.: Arhiva Inspectoratului minier Craiova [1900—1950]. *R. A.*, 1960. III, 1, p. 250—256.
398. REGLEANU, M.: Aspecte din trecut privitoare la munca de evidenţă a fondurilor arhivistice la Arhivele statului din Bucureşti. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 250—259.
399. RUSU, Al., Condicile de circulări bisericeşti din secolele XVIII—XIX, un bogat izvor pentru cercetători. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 193—200. (11 anexe).
400. RUSU, Ion: Cîteva date privitoare la activitatea cărturarilor năsăudeni pentru apărarea arhivelor. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 168—176.
401. SZABÓ, N.: Arhiva Sfatului popular al oraşului Tg. Mureş (sec. XV—XIX). *R. A.*, 1960, III, 1, p. 235—249.
402. SZASZ, Carol: Observaţii asupra metodelor de arhivare în arhiva primăriei oraşului Baia Mare şi a prefecturii Comitatului Maramureş. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 270—282.
403. TIMARU, C.: Despre pregătirea cadrelor de specialitate în domeniul arhivisticii. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 164—174.
404. TRANDAF, V.: Despre igiena în depozitele de arhivă şi unele măsuri de conservare a materialelor documentare. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 282—299.
405. UNGUREANU, Gh.: Actele de stare civilă în Moldova sub regimul Regulamentului organic (1832—1864). *R. A.*, 1959, II, 2, p. 58—76.
406. UNGUREANU, Gh.: Cu privire la selecţionarea arhivelor şi eliminarea materialelor nefolositoare, *R. A.*, 1959, II, 1, p. 91—108.
407. UNGUREANU, Gh.: Îmbogăţirea depozitelor Arhivelor Statului de la Iaşi cu materiale documentare în anii regimului de democraţie populară. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 3—30.
408. ZAHARIA, Ec.: Arhiva Băncii Comerciale Italiană şi Romînă. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 79—85.

f. *Etnografie. Folclor*

409. BODOR, Gh.: Muzeul etnografic al Moldovei: *Tribuna*, 1959, III, 24, p. 9.
410. DUNĂRE, Nicolae: Die Erforschung der Volkskultur im Burzenland. *Forschungen*, 1959, 2, p. 171—172.
411. DUNĂRE Nicolae: Relații etnografice romîno-sovietice. *Tribuna*, 1960, IV, 23, p. 9.
412. DUNĂRE, Nicolae: Textilele populare românești din Munții Bihorului. București, *E.S.P.L.A.*, 1959, 24×17, 128 p.
413. IRIMIE, Cornel: Zu einigen Fragen der Volkskundeforschung in unserem Vaterlande. *Forschungen*, 1959, 2, p. 173—179.
414. IRIMIE, Cornel, BIELZ, Julius: Unbekannte Quellen zur Geschichte der siebenbürgischen Volkstracht des 17—19. Jahrhunderts. *Forschungen*, 1959, 1, p. 173—196. (fig.).
415. OȚETEA, Georgeta: Probleme de transpunere a elementelor de artă populară în producția de țesături. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 41—59. (fig.).
416. PETRESCU, P.: Costumul popular românesc din Transilvania și Banat. București, Ed. de stat didactică și pedagogică, 1959, 30×21, 144 p. (ilustr.). — Rec.: Nicolae Dunăre. *Steaua*, 1960, XI, 8, p. 80—81.
417. PETRESCU, Paul: Modalitățile de folosire a tradițiilor de artă populară. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 21—43.
418. SBIRCEA, George: Muzeul etnografic al Transilvaniei, *Tribuna*, 1960, IV, 12, p. 8.
419. STAHL, Paul Henri: Porțile țărănești la romîni. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 81—106, (fig.).
420. — Studii și cercetări de etnografie și artă populară. București, Ed. Muzeul de artă populară al R.P.R., 1960, 24×17, 380 p. (ilustr., h., n. muz.). (Sub îngrijirea unui colectiv condus de T. Bănățeanu).
421. TREIBER-NETOLICZKA, L.: Die Kronstädter Trachten um 1700, Zeugen der bestehenden Klassenunterschiede. *Forschungen*, 1959, 2, p. 143—152. (18 fig.).
422. VEKOVA-TELBIKOVA, M., TELBIKOV, K.: Portul popular bulgăresc în două localități din Banat [Beșenova și Vinga]. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 167—184. (fig.).
423. VLĂDUȚIU, Ion: Orientarea ideologică a cercetărilor etnografice [în țara noastră]. *L. C.*, 1960, XL, 2, p. 45—60.
424. ZDERCIUC, B.: Un nou muzeu etnografic. [Muzeul etnografic al regiunii Galați de la Focșani]. *Contemporanul*, 1960, 19, p. 6.
425. ADĂSCĂLIȚEI, V.: Leninismul și problemele folcloristicii. *Iașul L.*, 1960, XI, 4, p. 50—52.
426. BÎRLEA, Ovidiu: Folclorul și unele probleme ale dezvoltării poporului romîn. *R. F.*, 1959, IV, 1—2, p. 195—200.
427. CIOBANU, Valeriu: A. I. Iațimirski și folclorul romîn. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 667—694.
428. CIOMPEC,, G.: Meșterul Manole în literatura cultă. *R. F.*, 1960, V, 3—4, p. 42—64.
429. — Din activitatea folcloristicii noastre. *R. F.*, 1960, V, 1—2, p. 151—161.
430. FOCHI, Adrian, MIRONESCU, N. Al.: Contribuții la cunoașterea vieții și operei lui S. Fl. Marian, *R. F.*, 1960, V, 1—2, p. 132—137.
431. GROSU, Mitu: Creația folclorică după 23 August 1944. *L. Lit.*, 1960, IV, p. 227—241.
432. IGNAT—FRUNZĂ, M.: Preocupări de folclor în opera lui Alexandru Odobescu. *A.U.C.*, St. soc., 1959, V, p. 163—176.
433. — L'Institut de folclore de Roumanie. Bucarest, Editions en Langues Extrangères, 1959, 22×17, 48 p. (Ed. și în limb. engleză, germană și rusă).
434. PAPADIMA, Ovidiu: Culegerile de folclor (românesc după 1944). *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 337—351.
435. PAPADIMA, Ovidiu: Folclorul și lupta de clasă. *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 3, p. 449—459.
436. PAPADIMA, Ovidiu: Culegerile de folclor [românesc după 1944]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 337—351.
437. POP, Dumitru: Iosif Vulcan și folclorul românesc. *R. F.*, 1959, IV, 3—4, p. 81—88.
438. POP, Mihai: Conferința internațională de folclor de la Sinaia (12—17 august 1959). *R. F.*, 1959, IV, 3—4, p. 89—94.

439. ROBEA, Mihail: Andrei Bîrseanu, folcloristul. *L. Lit.*, 1960, IV, p. 261—276.
440. RÖMER, Alexander: Soziale Probleme und Konflikte in den siebenbürgisch-sächsischen Märchen und Sagen. *Forschungen*, 1959, 2, p. 129—139.
441. TALOŞ, Ion: Pe urmele poetei populare Veronica Găbudean. *R. F.*, 1960, V, 3—4, p. 73—76.
442. — Unele realizări ale folcloristicii romînești în cei 15 ani de la eliberare. *R. F.*, 1959, IV, 1—2, p. 11—21.
443. VRANCEA, Ileana: Cu privire la unele studii despre folclorul literar. *L. C.*, 1959, XXXIX, 2, p. 98—111.

IV. Opere de sinteză. Manuale. Lucrări generale tratînd rezumativ mai multe epoci. Muzee de istorie

444. — Lenin despre Romînia. Texte din lucrările lui V. I. Lenin cu privire la Romînia. București, Ed. politică, 1960, 20×13, 128 p. — *Rec.:* C. Bărbulescu, cu titlul, Lenin despre Romînia. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 6, p. 139—141.
445. VASILICHI, Gheorghe, VARGA, V. A.: Vladimir Ilici Lenin despre unele probleme ale istoriei Romîniei. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 22—31.
446. ANDRONIC, Al.: O istorie a principatelor romîne scrisă în limba rusă în preajma unirii. [Spiridon Nicolaevici Palauzov: Țările romîne Valachia și Moldova din punct de vedere istorico-politic. Petersburg, 1859]. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 200—208.
447. CONDURACHI, Em.: Istoria Romîniei. Vol. I: Antichitatea. [Prezentarea volumului în curs de elaborare]. *V.R.*, 1960, XIII, 6, p. 75—86.
448. DAICOVICIU, C.: Tratatul de istorie a Romîniei [vol. 1]. *L.C.* 1960, XL, 9, p. 32—39.
449. — Istoria Romîniei. Comitetul de coordonare: Acad. P. Constantinescu-Iași, acad. Em. Condurachi, acad. C. Daicoviciu... [vol.] I. Comuna primitivă. — Sclavagismul. — Perioada de trecere la feudalism. [București], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, LXVII + 891 p. (fig. facs., 1 pl., 15 h., 2 tab.).
450. — „Istoria Romîniei", sarcină principală a istoricilor din patria noastră. Realizări și probleme. 1. Acad. C. Daicoviciu, [Istoria străveche și veche]. 2. Acad. A. Oțetea. [Istoria medie]. 3. Acad. P. Constantinescu-Iași. [Istoria modernă și contemporană]. 4. Discuții asupra machetei vol. I al „Istoriei Romîniei". *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 5—34.
451. — Republica Populară Romînă. Au colaborat: Acad. Constantin Daicoviciu, acad. Alexandru Graur, acad. George Oprescu, acad. Duiliu Marcu etc. București, Ed. Meridiane și *S.R.S.C.*, 1960, 16×12, 872 p. (ilustr., portr., facs., 5 h., 1 plan.). (Ed. și în limb. germană, engleză, rusă). — *Rec.:* Demostene Botez, cu titlul, O inițiativă patriotică, *G. L.*, 1960, VII, 49, p. 1 și 6; Tiberiu Morariu, cu titlul, Ghidul Republicii Populare Romîne, *Tribuna*, 1960, IV, 51, p. 9.
452. TEODOR, Pompiliu: Despre „Istoria romînilor cu întrebări și răspunsuri" a lui Samuil Micu Clain. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 197—205.
453. — Din istoria Transilvaniei. [Vol.] 1. Autorii: C. Daicoviciu, Șt. Pascu, V. Cheresteșiu... (București), Ed. Academiei R.P.R., 1960, 20×17, 232 p. (ilustr., portr., facs., 3 pl., 10 hărți). — *Rec.:* V. Curticăpeanu, cu titlul, O istorie științifică a Transilvaniei, *Contemporanul*, 1960, 39, p. 7; L. Bányai și Șt. Ștefănescu, cu titlul: O tratare științifică a trecutului Transilvaniei, *L. C.*, 1960, XL, 12, p. 97—106; Liviu Jurchescu, *S. B.*, 1960, XI, 10, p. 63—66; Pompiliu Teodor, cu titlul, Pagini din istoria Transilvaniei, *Steaua*, 1960, XI, 12, p. 67—71; Elena Gheran, cu titlul, Problemele istoriei științifice a Transilvaniei, *Tribuna*, 1960, IV, 30, p. 9.
454. ALMAȘ, Dumitru, GEORGESCU-BUZĂU, Gh., PETRIC, Aron: Istoria patriei. Proiect de manual. București, Ed. de stat didactică și pedagogică, 1959, 24×17, 324 p.

455. ALMAŞ, Dumitru, GEORGESCU-BUZĂU, G., PETRIC, Aron: Istoria Romîniei. Manual pentru clasa aXI-a. Bucureşti, Ed. didactică şi pedagogică, 1960, 24×17, 420 p. (ilustr., portr., hărţi).
456. BĂLCESCU, Nicolae: Opere alese. Ediţie îngrijită de Andrei Rusu. Cu o introducere de Gh. Georgescu-Buzău. Vol. 1—2. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, 20×13, Vol. I, Scrieri istorice şi sociale. LXXVII + 342 p. (2 portr., 4 facs.). Vol. 2, Romînii supt Mihai-Voievod Viteazul. 464 p. (6 ilustr., 1 portr., 2 facs.).
457. STAHL, H. H.: Contribuţii la studiul satelor devălmaşe romîneşti. Vol. 1—2. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1958—1959, 26×17, 2 vol. — *Rec.:* L. Marcu, cu titlul, O cercetare monografică a obştiilor săteşti pe teritoriul patriei noastre. *C.F.*, 1960, VII, 5, p. 178—186.
458. GEORGESCU, Florian, CERNOVODEANU, Paul I.: Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti. Bucureşti, Ed. Sfatului popular al Capitalei, 1960, 20×14, 128 p. (ilustr., portr., facs.).
459. IONAŞCU, Ion: Várostörténeti Múzeum Bukarestben. [Muzeul de istorie al oraşului Bucureşti], *Korunk*, 1960, XIX, 4, p. 484—486.
460. STOICESCU, N. UDREA, Tr.: Muzeul de istorie al oraşului Bucureşti. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 235—241.

I. *Istoria veche şi arheologia*

1. Generalităţi

461. ALEXANDRESCU, A. D., CONSTANTINESCU, N., Săpăturile de salvare de pe Dealul Sprenghi, Oraşul Stalin. *M.C.A.*, 1959, 6. p. 667—678.
462. BORDENACHE, Gabriela: Cos. [Săpăturile arheologice din insula Cos. sec VI—IV î. e. n.]. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 169—174.
463. CONDURACHI, Emil: Az 1959-es régészeti felfedezések Dobrudzsában. [Descoperiri arheologice în anul 1959 în Dobrogea]. *Korunk*, 1960, XIX, 5, p. 540—544; în romîneşte, *St. T.*, 1960, 5, p. 26—27.
464. CONDURACHI, Emil: Descoperiri arheologice în Republica Populară Romînă. Bucureşti. Ed. ştiinţifică, 1960, 20×13, 72 p. (11 ilustr., 2 h.).
465. DAICOVICIU, C.: Despre ultimele descoperiri arheologice. *Tribuna*, 1959, III, 8, p. 8.
466. DAICOVICIU, Hadrian: O nouă metodă de prospectare arheologică: măsurarea rezistenţei electrice a solului. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 442—446.
467. IONESCU I., ZIRRA, Vl., MORINTZ, Sebastian, ... Şantierul arheologic Bucureşti. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 757—788 (2 pl.).
468. — Les réalisations de l'archéologie roumaine au cours des quinze dernières années. *Dacia*, 1959, III, p. 5—8.
469. LUPU, Nicolae: Ein Briefwechsel aus der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts über einige archäologische Denkmäler in Siebenbürgen [zwischen Rozália Csáki und dem französischen Archäologen Felix Lajard]. *Forschungen*, 1960, 3, p. 165—171.
470. LUPU, Nicolae: Eine interessante verordnung bezüglich archäologischer Funde aus dem 19. Jahrhundert. *Forschungen*, 1959, 1, p. 200—201.
471. MATEI, M. D.: Le troisième colloque mixte roumano-sovietique d'archéologie et d'etnographie. *Dacia*, 1959, III, p. 571—586.
472. MITREA, Bucur: Découverts récentes de monnaies anciennes sur le territoire de la République Populaire Roumaine. *Dacia*, 1960, IV, p. 587—591. (1 h.).
473. — Monuments archéologiques de Roumanie. [Exposition itinérante. Textes et planches réalisés sous la direction de l'académicien Emil Condurachi]. Bucarest, Ed. par la Commission nationale de la R.P.R. pour l'Unesco, 1960, 20×34, 10 p. (1 anexă, 70 pl.).
474. PETRESCU-DIMBOVIŢA, M.: Seminariul de arheologia societăţii primitive de la Chişinău [27 mai—2 iun. 1958]. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 253—257.
475. PIPPIDI, D. M.: Popas arheologic la Histria. *Contemporanul*, 1959, nr. 41, p .7.

476. POPESCU, D.: Les fouilles archéologiques dans la République Populaire Roumaine en 1958 [et en 1959]. *Dacia*, 1959, III, p. 587—599; 1960, IV, p. 577—586 (1 h.); în romîneşte, *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 145—156; 1960, XI, 1, p. 182—188.
477. SZÉKELY, Zoltán: Cercetări arheologice efectuate în Regiunea Autonomă Maghiară. *M.C.A.*, 1959, V, p. 709—722; VI, p. 187—201.
478. SZÉKELY, Zoltán: Raport preliminar asupra sondajelor executate de muzeul regional din Sf. Gheorghe în anul 1956. *M.C.A.*, 1959, V, p. 231—245.
479. VOICU, L. Lumini noi din adîncurile cetăţilor Pontului Euxin. Excepţionalele rezultate ale campaniei arheologilor romîni. Documentar. *Orizonturi*, 1959, VIII, 103, p. 56—68.

2. Comuna primitivă

480. ALEXANDRESCU A. D.: În legătură cu statuile „scitice". *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 383—389.
481. BERCIU, D.: Археологические открытия в Баната-Могиле в свете румынских исследований. [Descoperirile arheologice în Banjata-Mogile în lumina cercetărilor romîneşti]. *Dacia*, 1959, III, p. 553—559.
482. BERCIU, D.: Asupra protoneoliticului Europei sud-estice. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 15—32).
483. BERCIU, D.: Deux chefs-d'oeuvre de l'art néolitique en Roumanie: le „couple" de la civilisation de Hamangia. *Dacia*, 1960, IV, p. 423—441 (fig.).
484. BERCIU D.: Săpăturile de la Balta Verde (reg. Craiova). [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 529—534.
485. BERCIU, D.: Săpăturile arheologice de la Tangîru (r. Giurgiu) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 143—154.
486. BERCIU, D.: Săpăturile de la Tangîru şi Petru Rareş (raionul Giurgiu, reg. Bucureşti). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 137—146.
487. BERCIU, D.: Săpăturile de la Verbiţa (reg. Craiova). *M.C.A.*, 1959, V, p. 75—81; VI, p. 85—94.
488. BERCIU, D.: Sur les résultats du contrôle stratigraphiques à Tangîru et à Petru Rareş (1956—1957). *Dacia*, 1959, III, p. 59—78 (2 pl.).
489. BERCIU, D., MORINTZ, Sebastian, NECRASOV, Olga, HAAS, N., ROMAN, P., HAIMOVICI, S.: Săpăturile de la Cernavoda (raionul Medgidia, reg. Constanţa). *M.C.A.*, 1959, V, p. 99—114; VI, p. 95—105.
490. BICHIR, Gh.: Cercetări arheologice pe grindurile din apropierea comunei Cîrna (r. Gura Jiului, reg. Craiova) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 275—282.
491. BICHIR, Gh. I.: Cercetări arheologice pe terasa dreaptă a riului Colentina. *M.C.A.*, 1959,, VI, p. 817—824.
492. BICHIR, Gh.: Raport asupra cercetărilor de la Bonţeşti (r. Focşani, reg. Galaţi) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V. p. 257—263.
493. BITIRI, M.: O aşchie paleolitică descoperită la Dridu. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 365—366.
494. BITIRI, M.: Un nou tip de unealtă între microlitele de la Băile Herculane. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 453—458.
495. BORDENACHE, Gabriela: Oraşul scufundat Spina şi necropolele sale. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 179—181.
496. COMŞA, E.: Betrachtungen über die Linearbandkeramik auf dem Gebiet der Rumänischen Volksrepublik und der angrenzenden Länder. *Dacia*, 1959, III, p. 35—57. (1 pl.).
497. COMŞA, Eugen: Consideraţii cu privire la cultura cu ceramică liniară de pe teritoriul R.P.R., şi din regiunile vecine. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 217—244 (1 h., 2 pl.).
498. COMŞA, Eugen: Considerations sur le rite funéraire de la civilisation de Gumelniţa. *Dacia*, 1960, IV, p. 5—30 fig.).
499. COMŞA, Eugen: Contribuţie cu privire la riturile funerare din epoca neolitică de pe teritoriul ţării noastre. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 83—106).

500. COMȘA, E.: Nouvelles données relatives à l'évolution des civilisations néolithique sur le territoire de la Roumanie. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. București, 1960, p. 7—18).
501. COMȘA, Eugen: Săpături arheologice la Boian—Grădiștea Ulmilor. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 127—135.
502. COMȘA, Eugen: Săpăturile de salvare la Bogata și Boian (r. Călărași, reg. București) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 115—125.
503. COMȘA, Eugen: Săpăturile de la Dudești (reg. București) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 91—98.
504. COMȘA, Eugen: Un vas de piatră descoperit pe Grădiștea Ulmilor la Boian. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 135—137.
505. CONDURACHI, Em.: Contribuții la studiul epocii arhaice la Histria. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 107—116). (fig.).
506. CRIȘAN, I. H.: Contribuție la începuturile ritului de incinerație în Transilvania. *P. Muz.*, 1960, p. 169—178 (fig.).
507. CRIȘAN, I. H.: Un akinakes inedit din Muzeul Făgăraș. (Considerațiuni asupra grupului scitic din Transilvania). (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 117—139). (fig.).
508. DANILA, Șt.: Descoperiri arheologice în raionul Bistrița. *P. Muz.*, 1960, p. 151—168. (fig.).
509. DANKANITS, A., FERENCZI, I.: Săpăturile arheologice de la Ciumbrud (raionul Aiud, reg. Cluj). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 605—615.
510. DINU, M. К вопросу о культуре шаровидных амфор на территории Молдовы. [Cu privire la cultura amforelor globulare pe teritoriul Moldovei]. *Dacia*, 1960, IV, p. 89—106. (fig.).
511. DINU, M.: Șantierul arheologic de la Valea Lupului (r. și reg. Iași). *M.C.A.*, 1959, V, p. 247—256; VI, p. 203—211. (1 pl.).
512. DINU, M.: Sondajul arheologic de la Dolheștii Mari (raionul Fălticeni, reg. Suceava). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 213—220.
513. DÖRNER, Egon: Der Goldfund von Sîntana-Arad. *Dacia*, 1960, IV, p. 471—479 (fig., 1 h.).
514. DRAGOMIR, I. T.: Necropola tumulară de la Brăilița. *M.C.A.*, 1959, V, p. 671—694.
515. DUMITRESCU, Hortensia: Антропоморфные изображения на сосудах из Траяна. [Reprezentări antropomorfe pe ceramica din așezarea Traian]. *Dacia*, 1960, IV, p. 31—52 (fig.).
516. DUMITRESCU, Hortensia. Șantierul arheologic Traian (r. Buhuși, reg. Bacău) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 189—201.
517. DUMITRESCU, Hortensia, DUMITRESCU, Vladimir: Săpăturile de la Traian-Dealul Fîntînilor. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 157—178. (5. pl.).
518. DUMITRESCU, Vladimir: A new statuette of Thessalian type discovered at Gumelnița. *Dacia*, 1960, IV, p. 443—453. (fig.).
519. DUMITRESCU, Vladimir: La plus ancienne tombe à incinération trouvée sur le territoire de la R.P. Roumaine et autres découvertes apparentées de la même région. *Dacia*, 1960, IV, p. 69—88. (fig.).
520. DUMITRESCU, Vladimir: O descoperire cu ceramică Criș și cu ceramică liniară în Transilvania de sud-est. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 161—165). (fig.).
521. DUMITRESCU, Vladimir: O nouă statuetă de tip tesalic descoperită la Gumelnița. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 245—260.
522. DUMITRESCU, Vl.: Quelques observations au sujet des civilisations danubiennes des champs d'urnes de l'âge du bronze. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 19—30).
523. DUMITRESCU, Vladimir: Săpăturile de la Cîrna (r. Gura-Jiului, reg. Craiova) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 265—274.
524. FLORESCU, Adrian, C.: Depozitul de unelte de caracter neolitic de la Valea Adîncă (com. Uricani, reg. Iași). (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960., p. 215—224). (fig.).

525. FLORESCU, A.: К вопросу о кремневых топорах в Молдове. [Despre problema topoarelor de piatră în Moldova]. *Dacia*, 1959, III, p. 79—102.
526. FLORESCU, Adrian: Şantierul arheologic Truşeşti (r. Truşeşti, reg. Suceava) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 183—187.
527. FLORESCU, Adrian, C.: Săpăturile de la Andrieşeni (r. şi reg. Iaşi). *M.C.A.*, 1959, V, p. 329—337; VI, p. 117—126. (1 pl.).
528. FLORESCU, Adrian, FLORESCU, Marilena: Sondajul de la Gîrceni (r. Negreşti, reg. Iaşi). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 221—229.
529. GOSTAR, Nicolae: Men Aneiketos in a bi-lingual inscription from Dacia. *Dacia*, 1960, IV, p. 519—522. (fig.).
530. HARŢUCHI, N.: Săpăturile arheologice de la Brăiliţa (r. Brăila, reg. Galaţi) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 221—230.
531. HAAS, N., MAXIMILIAN, C., NICOLAESCU-PLOPŞOR: Studiu antropologic asupra scheletului neolitic de la Boian [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 131—142.
532. HOREDT, K.: Aşezările fortificate din prima vîrstă a fierului în Transilvania. *P. Muz.*, 1960, p. 179—187. (1 hartă).
533. HOREDT, K.: Скифские находки в Комлоде. [Descoperiri scitice la Comlod]. *Dacia*, 1960, IV, p. 481—488 (fig., 1 hartă).
534. HOREDT, Kurt: Die Wietenbergkultur. *Dacia*, 1960, IV, p. 107—137 (fig., pl., hartă).
535. HOREDT, K.: Siebenbürgen und Mykenä. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e Congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 30—44).
536. MACOVEI, Gloria: Cercetările de la Bucovăţ. (r. şi reg Craiova) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 351—354.
537. MĂTASĂ, Gh.: Descoperiri arheologice în raionul Piatra Neamţ. *M.C.A.*, 1959, V, p. 723—734.
538. MATEESCU, Corneliu: Săpăturile arheologice de la Vădastra (r. Corabia, reg. Craiova). *M.C.A.*, 1959, V, p. 61—74; VI, p. 107—115.
539. MAXIMILIAN, C.: Date antropologice asupra craniilor de la Drubeta (sec. II e. n.). *P. Antr.*, 1959, IV, p. 65—77.
540. MAXIMILIAN, C.: Observaţii asupra unor populaţii din epoca fierului din ţara noastră. *P. Antr.*, 1960, V, p. 113—128.
541. MAXIMILIAN, C.: Studiul antropologic al populaţiei de la Verbicioara (secolele XIII—XIV). *P. antr.*, 1959, IV, p. 79—104.
542. MIHĂIESCU, H.: Agricultori dependenţi în antichitate. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 401—408).
543. MOGOŞANU, Florea: Incendii paleolitice pe valea Bistriţei. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 459—462.
544. MOGOŞANU, Fl.: Unele aspecte ale paleoliticului de sfîrşit în ţara noastră. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 125—129.
545. MORINTZ, Sebastian: Săpăturile de la Bîrseşti Vrancea. (r. Vrancea, reg. Galaţi). *M.C.A.*, 1959, V, p. 355—361; VI, p. 231—236).
546. NECRASOV, O.: Consideraţii asupra populaţiilor din vîrsta pietrei şi de la începutul vîrstei metalelor de pe teritoriul R.P.R. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 415—429). (fig.).
547. NECRASOV, O., BOTEZATU, D.: Studiul antropologic al scheletului de la Braţei, datînd din epoca I a fierului (Hallstatt). *P. Antr.* 1960, V, p. 19—43. (5 pl.).
548. NECRASOV, Olga, CRISTEA, Maria, MAXIMILIAN, Const., NICOLAESCU-PLOPŞOR, Dardu: Studiu antropologic al scheletelor neolitice, descoperite în cimitirul preistoric de la Cernavoda. *P. Antr.*, 1959, IV, p. 21—45.
549. NECRASOV, O., HAIMOVICI, S.: Étude de la faune de la station néolithique de Tangîru. *Dacia*, 1959, III, p. 561—570.
550. NECRASOV, Olga, HAIMOVICI, S.: Fauna din complexele Boian de lîngă satul Bogata [r. Călăraşi, reg. Bucureşti] [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 127—130.
551. NECRASOV, Olga, HAIMOVICI, Sergiu: Notă asupra resturilor de faună descoperite în 1956 la Traian Dealul Fîntînilor. *M.C.A.*, 1959, V, p. 217—219.
552. NECRASOV, Olga, HAIMOVICI, S.: Resturile de faună exhumate în cursul săpăturilor din campania 1957 la şantierul Traian. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 179—185

553. NECRASOV, Olga, HAIMOVICI, S., MAXIMILIAN, C., NICOLAESCU, D.: Studiul preliminar al faunei neolitice de la Cernavoda. *P. Antr.*, 1959, IV, p. 7—20.
554. NECRASOV, Olga, NICOLĂESCU-PLOPȘOR, Dardu: Studiu antropologic al scheletelor deshumate la Traian în campania de săpături din 1956. *M.C.A.*, 1959, V, p. 203—216.
555. NICOLAESCU-PLOPȘOR, C. S.: Discuții pe marginea paleoliticului de sfîrșit și începuturile neoliticului nostru. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 221—237.
556. NICOLAESCU-PLOPȘOR, C. S.: Săpăturile de la Peștera (com. Măgura, r. Codlea, reg. Stalin). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 25—31.
557. NICOLAESCU-PLOPȘOR, C. S.: Un atelier neolitic pentru confecționarea vîrfurilor de săgeată: „Grindul lui Iancu Mușat" — Orlea (r. Corabia, reg. Craiova). *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 367—372.
558. NICOLAESCU-PLOPȘOR, C. S.: Un nou centru protopaleolitic în Asia. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 441—442.
559. NICOLAESCU-PLOPȘOR, C. S., KOVACS, Elena: Cercetări paleolitice din regiunea Baia Mare. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 33—42.
560. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, C. S., MOROȘAN, I. N.: Sur le commencement du paléolithique en Roumanie. *Dacia*, 1959, III, p. 9—33 (2 h.).
561. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, C. S., PĂUNESCU, Al., HARȚUCHI, N.: Cercetări paleolitice în Dobrogea. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 43—50.
562. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, C. S., PĂUNESCU, Al., BOLOMEY, Al., Paul, POP, I., ZAHARIA, N. N.: Raport preliminar asupra cercetărilor paleolitice din anul 1956: Dobrogea, Nandru, Cremenea, Mitoc. *M.C.A.*, 1959, V., p. 15—43.
563. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, C. S., PETRESCU-DÎMBOVIȚA, M., CONSTANTINESCU, N.: ... Șantierul arheologic Bicaz (reg. Bacău). *M.C.A.*, 1959, V, p. 45—60; VI, p. 57—83 (1 pl.).
564. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, C. S., POP, I.: Cercetările și săpăturile paleolitice de la Cremenea și împrejurimi (com. Sita Buzăului, Codlea, reg. Stalin). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 51—56.
565. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, C. S., ZAHARIA, N.: Cercetările de la Mitoc (r. Săveni, reg. Suceava). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 11—23.
566. PETRESCU-DÎMBOVIȚA M.: Fibulele de tip „passementerie" de pe teritoriul R.P.R. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 431—442). (fig.).
567. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, M.: Конец бронзового и начало раннежелезного века в Молдове в свете последних археологических раскопок. [Sfîrșitul epocii de bronz și începutul celei timpurii de fier în Moldova în lumina ultimelor săpături arheologice]. *Dacia*, 1960, IV, p. 139—159. (fig.).
568. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, M., FLORESCU, Adrian C.: Săpăturile arheologice de la Trușești (raionul Trușești, reg. Suceava). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 147—155.
569. POPESCU, Dorin, ROSETTI, D. V.: Săpăturile arheologice de la Retevoești (raionul Curtea de Argeș, reg. Pitești). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 703—717.
570. ROSETTI, D. V.: Movilele funerare de la Gurbănești (raionul Lehliu, reg. București). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 792—816.
571. RUSSU, G. I.: Studiu paleohistologic a două mîini mumificate datînd din epoca bronzului. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 469—475). (fig.).
572. RUSU, Mircea: Depozitul de bronzuri de la Fînațe. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 485—493). (fig.).
573. RUSU, M.: «Докиммерийские» детали конской сбруи из Трансильвании. [Detalii „precimeriene" ale harnașamentului cabalin în Transilvania]. *Dacia*, 1960, IV, p. 161—180. (fig., 1 pl., 1 hartă).
574. RUSU, Mircea: Toporul de bronz de la Ernei (r. Tg. Mureș). *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 277—284.
575. SPIRU, Ion: Așezări străvechi în raionul Roșiorii de Vede. *M.C.A.*, 1959, V, p. 695—707.
576. SZÉKELY, Zoltán: Mormîntul scitic de la Sf. Gheorghe (r. Sf. Gheorghe, Reg. Aut. Maghiară). *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p.373—381.

577. SZÉKELY, Zoltán: Săpăturile arheologice de la Porumbenii Mici (raionul Cristurul Secuiesc). *M.C.A.*, 1959,6, p. 523—530.
578. VLASSA, N.: Cultura ceramicii lineare în Transilvania. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 239—245.
579. VLASSA, N.: Cu privire la poziția culturii Bükk în Transilvania. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 131—133.
580. VLASSA, N.: Două noi morminte scitice din Transilvania. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 551—555). (fig.).
581. VULPE, Alex.: Cimitir din prima epocă a fierului la Ferigele (r. Horezu, reg. Pitești) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 363—372.
582. VULPE, Al.: Depozitul de la Tufa și topoarele cu ceafa cilindrică. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 265—276.
583. VULPE, Alexandru: Săpăturile de la Costești-Ferigele (raionul Horezu, reg. Pitești). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 237—249.
584. VULPE, Alexandru: Вопросы в связи с концом раннежелезного века в свете раскопок в Фериджеле. [Probleme în legătură cu sfîrșitul epocii timpurii a fierului în lumina descoperirilor din Ferigele]. *Dacia*, 1960, IV, p. 181—199. (fig.).
585. ZAHARIA, Eugenia: Die Lockenringe von Sărata-Monteoru und ihre typologischen und chronologischen Beziehungen. *Dacia*, 1959, III, p. 103—134.

3. Statul sclavagist dac

586. ALEXANDRESCU, Petre: Eine Komastenschale in der Sammlung „Maria und George Severeanu" — Bukarest. *Dacia*, 1959, III, p. 135—142.
587. ALEXANDRESCU, Petre, EFTIMIE Victoria: Tombes thraces d'époque archaique dans la nécropole tumulaire d'Histria. *Dacia*, 1959, III, p. 143—164.
588. BERCIU, D.: O descoperire traco-scitică din Dobrogea și problema scitică la Dunărea de jos. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 7—48.
589. BERCIU, D.: Sînt geții traci nord-dunăreni? Un aspect arheologic al problemei. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 261—283.
590. BOGDAN, George, C.: O nouă ipoteză despre Argedava. *S. B.*, 1960, XI, 11, p. 93—94.
591. BUJOR, Exspectatus: Șantierul arheologic Murighiol (r. Tulcea, reg. Constanța) *M.C.A.*, 1959, V, p. 373—378; VI, p. 325—330.
592. CONDURACHI, E: Эллинистический период (IV—I вв. до н. э.) в Добрудже в свете археологических раскопок в Истории. [Perioada elenistică (sec. IV—I, î. e. n.) în Dobrogea în lumina săpăturilor arheologice din Istria]. *Dacia*, 1959, III, p. 217—234.
593. CRIȘAN, I. H: .Le trésor d'Ațel et ses relations Balkano-Danubiennes. *Dacia*, 1959, III, p. 353—367.
594. CRISTESCU, Maria: Studiul antropologic al unui schelet de la Pietriș, datînd din perioada Latène III. *P. antr.*, 1960, V, p. 83—95. (2 pl).
595. DAICOVICIU, C., DAICOVICIU, H.: Sarmizegetusa. Cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei. București, Ed. Meridiane, 1960, 20×14, 72 p. (ilustr., 4 plan., 2 h.).
596. DAICOVICIU, C., DAICOVICIU, H., GOSTAR, N., CRIȘAN, I.: Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului-Costești, (raionul Orăștie, reg. Hunedoara). *M.C.A.*, 1959, V, p. 374—401; VI, p. 331—358.
597. DAICOVICIU, HADRIAN: Date și probleme noi cu privire la dacii din Munții Orăștiei. *S.U.B.B., Historia*, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 7—21.
598. DAICOVICIU, H.: Il tempio-calendario dacico di Sarmisegetusa. *Dacia*, 1960, IV, p. 231—254. (fig.); în limba franceză, Le monument-calendrier des Daces de Sarmisegetusa. (In: Nouvelles études d'Histoire, XI-e congrés des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 55—72).

599. DAICOVICIU, Hadrian: Observații privind obștea sătească la geto-daci. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 135—140.
600. DIMITRIU, S., ILIESCU, O.: About the issues of the Apollo-Amphipolis type and their role in the currency history of the Geto-Dacians. *Dacia*, 1959, III, p. 259—310.
601. FLOCA, Octavian: Urme dacice pe dealul cetății Deva. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 205—214). (fig.).
602. MACREA, M.: Șantierul arheologic Cașolț-Boița. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 407—443.
603. MACREA, M., DOBROIU, E., LUPU, N.: Șantierul arheologic Cașolț-Calbor (r. Sibiu și Făgăraș, reg. Stalin) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 403—417.
604. MACREA, M., RUSU, M.: Der dakische Friedhof von Porolissum und das Problem der dakischen Bestattungsbräuche in der Spätlateinzeit. *Dacia*, 1960, IV, p. 201—229. (fig., 1 hartă).
605. MAXIMILIAN, C.: Contribuție la studiul antropologic al craniilor din curganele de la Cavalcar [sec. IV. î. e. n.). *P. Antr.*, 1959, IV, p. 47—63.
606. MAXIMILIAN, C.: Observații antropologice asupra craniilor de la Poiana. *P. Antr.* 1960, V, p. 71—82.
607. MITREA, B.: Могильник в селе Индепенденца и погребение в селе Кокони. [Necropola din satul Independența și mormîntul din satul Coconi]. *Dacia*, 1959, III, p. 473—483.
608. MITREA, B.: Un cimitir geto-dacic în sud-vestul Dobrogei. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 409—413). (fig.).
609. MITREA, Bucur, PREDA, C.: Săpăturile de salvare de la Alexandria (r. Alexandria, reg. București) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 175—181.
610. NICOLĂESCU—PLOPȘOR, D.: Données anthropologiques préliminaires sur les squelettes humains des tombes thraces d'Histria. *Dacia, 1959*, III, p. 165—178.
611. NICOLĂESCU—PLOPȘOR, Dardu, CEACALOPOL, Gloria: Contribuții istorico-arheologice și antropologice cu privire la problema sclavajului în teritoriul Capidavei. *P. Antr.*, 1960, V, p. 97—111.
612. NIȚU, Anton, ZAMOȘTEANU, Mihai: Sondajul în cetățuia getică de la Tisești (raionul T. Ocna, reg. Bacău). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 375—382.
613. PIPPIDI, D. M.: Știri noi despre legăturile Histriei cu geții în epoca elenistică. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 39—54.
614. PIPPIDI, D. M.: Sur les relations politiques des cités grecques de la côte occidentale de l'Euxin à l'époque hellénistique. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 45—54).
615. PIPPIDI, D. M., POPESCU, Em.: Les relations d'Istros et d'Apollonie du Pont à l'époque hellénistique. *Dacia*, 1959, III, p. 235—258.
616. POPESCU, Dorin: Cîteva observații asupra tezaurului de la Sîncrăieni. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 447—453). (fig.)
617. PREDA, Constantin: New aspect of Latène epoch in Dacia discovered at Alexandria. *Dacia*, 1959, III, p. 179—194.
618. PREDA, C.: Săpăturile de la Alexandria (reg. București). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 251—263.
619. PREDA, Constantin: Săpăturile arheologice de la Sîncrăieni (raionul Ciuc, Reg. Aut. Magh.). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 825—869.
620. PREDA, Constantin: Un nou aspect al începuturilor epocii Latène în Dacia (descoperirea de la Alexandria). *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 25—38.
621. ROSETTI, Dinu V.: Un depozit de unelte, cîteva ștampile anepigrafice și o monedă din a doua epocă a fierului. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 391—403.
622. RUSSU, I. G., PROTASE, D., ȘERBAN, M.: Studiu antropologic la oseminte dintr-un cimitir dacic. (Secolul al II-lea, al III-lea, e.n.). *M.N.P.*, 1959, IV, 3, p. 223—229.
623. RUSSU, I. I., Les Costoboces. *Dacia*, 1959, III, p. 341—352.
624. RUSSU, I. I.: Studii ilirice. Partea II. Etimologii, seria 2. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu, București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 477—484).
625. SLOBOZIANU, Horia: Considerații asupra așezărilor antice din jurul lacurilor Techirghiol și Agigea. *M.C.A.*, 1959, V, p. 735—752.
626. ȘTOIAN, Iorgu: In legătură cu eponimatul la Tomis. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 303—321.

627. STOIAN, Iorgu: Unele aspecte, pînă acum necunoscute, ale sclavajului la Tomis. In lumina unei inscripții inedite. *S. Cl.*, 1960, 2, p. 291—302.
628. VULPE, Radu: Argedava. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu, București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 557—566).
629. VULPE, Radu: Les Gètes de la rive gauche du Bas-Danube et les Romains. *Dacia, 1960*, IV, p. 309—332.
630. VULPE, Radu: Șantierul arheologic Popești (r. Mihăilești, reg. București). *M.C.A.*, 1959, V, p. 339—349; VI, p. 307—324. (1 pl.).

4. Statul sclavagist roman (sec. I—III)

631. BĂRCĂCILĂ, Al.: Monede, podoabe de metal și fragmente ceramice de la termele Drobetei și din cimitirul medieval suprapus. *M.C.A.*, 1959, V, p. 769—794.
632. BARNEA, I.: Date noi despre Axiopolis. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 67—80.
633. BARNEA, I., MITREA, Bucur: Săpăturile de salvare de la Noviodunum (Isaccea) (reg. Constanța). [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 461—473.
634. BETZ, Arthur: Pietas deorum erga homines zu CIL, III, 7954, aus Sarmisegetusa. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu, București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 33—36). (fig.).
635. BODOR, Andrei: Un nou monument funerar de la Gilău înfățișînd banchetul funebru. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu, București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 141—154.
636. BOLOGA, Valeriu L.: „Gutti" (biberoane) romane din sticlă. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 55—60). (fig.).
637. BORDENACHE, Gabriella: Antichita greche e romane nel nuovo Museo di Mangalia. *Dacia*, 1960, IV, p. 489—509. (fig.).
638. BORDENACHE, Gabriella: Attivita edilizia a Tomi nel II secolo dell' e.n. *Dacia*, 1960, IV, p. 255—272. (fig., 1 pl.).
639. BORDENACHE Gabriella: Copie romane d'originali greci di stile severo nel Museo Nazionale di Antichita di Bucarest. *Dacia*, 1959, III, p. 433—449.
640. BUJOR, Exspectatus: Cu privire la unele monumente de la Durostorum. *S.C.I.V.*, 1960, XI, I, p. 141—154.
641. BUJOR. Expectatus: Погребальные обряды в некрополе из Новиодунума. [Ritуri de înmormîntare în necropola din Noviodunum]. *Dacia*, 1960, IV, p. 525—539. (fig.).
642. BUJOR, Exspectatus: Șantierul arheologic Bumbești (r. Tg. Jiu, reg. Craiova) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 419—423.
643. CHIRILĂ, Eugen: Fel. temp. reperatio. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 61—67).
644. COMȘA, Eugen: Limesul dobrogean. *M.C.A.*, 1959, V, p. 761—768.
645. CONDURACHI, Em.: Histria [București], E.S.P.L.A., 1959, 20×14, 68 p. (ilustr., 1 h., 1 plan.).
646. CONDURACHI, Em., PIPPIDI, D. M., BORDENACHE, Gabriella: Șantierul Histria. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 265—306. (5 pl.).
647. CRIȘAN, I. H.: Un depozit de unelte descoperit la Lechința de Mureș. (Plugul la geto-daci). *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 285—301.
648. DAICOVICIU, Constantin: Contributi alla storia delle Dacia romana alla luce degli ultimi tre lustri di studi epigrafici in Romania. (In: Atti del III Congresso Internazionale di Epigrafia greca e latina. Roma, 1959, p. 183—197). București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 311—321).
649. DAICOVICIU, H.: Diana de la Sarmizegetusa (Ulpia Traiana). (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 131—149). (fig.).
650. DAICOVICIU, Hadrian: Osservazioni intorno alla colonna Traiana. *Dacia*, 1959, III, p. 311—323.
651. DAVID, T. L.: Geme antice în Muzeul Zălau. *P. Muz.*, 1960, p. 225—229. (fig.).
652. DÖRNER, Egon: Römerzeitliche dakische Brandgräber aus Sîntana—Arad. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 155—169). (fig.).

653. EFTIMIE, Victoria: Imports of stamped amphorae in the lower Danubian regions and a draft Rumanian corpus of amphora stamps. *Dacia*, 1959, III, p. 195—215 (1 h.).
654. EFTIMIE, Victoria: Săpăturile de la Gela și din teritoriul său. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 175—182.
655. FEDOROV, G. B.: Римские и ранневизантийские монеты на территории Молдавской ССР. [Monede romane și bizantine timpurii pe teritoriul R.S.S. Moldovenești]. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 179—191).
656. FERENCZI, István: Contribuții la problema limesului de vest al Daciei. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 337—354.
657. FLORESCU, Florea, Bobu: Monumentul de la Adamklissi. Tropaeum Traiani. București, Ed. Acad. R.P.R., 1959, 23×17, 609 p, (296 fig.). — *Rec.:* Gabriella Bordenache, *Dacia.*, 1960, IV, p. 595—597; Corneliu N. Mateescu, *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 282—286.
658. FLORESCU, Gr.: Problema castrelor romane de la Mălăiești, Drajna de Sus și Pietroasa. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R. 1960, p 225—232).
659. FLORESCU, Gr., FLORESCU, R.: Săpăturile arheologice de la Capidava. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 617—627. (1 pl.).
660. FORNI, Giovanni: Dacia Romana tributim discripta. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 233—240).
661. FRENKIAN, Aram, M.: Le déchiffrement du linéaire B. Sa validité et ses limites. *Dacia*, 1960, IV, p. 455—470.
662. GOSTAR, Nicolae: *Curia dacica* într-o inscripție din Leptis Magna. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 259—265).
663. — Informații despre paza contra incendiilor în Dacia. *P. Muz.*, 1960, p. 309—311.
664. LASCU, N.: Ovidiu în istoriografia romînă. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Acad. R.P.R., 1960, p 311—321).
665. MACREA, M.: Garnizoanele cohortei VIII Raetorum in Dacia. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 339—351). (fig.).
666. MACREA, M.: Le culte de Sabozius en Dacie. *Dacia*, 1959, III, p. 325—339.
667. MACREA, M., PROTASE, D.: Șantierul Alba Iulia și împrejurimi [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 435—452.
668. MACREA, M., RUSU, M., WINKLER, I.: Șantierul arheologic Gilău (r. și reg. Cluj) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 453—459.
669. PIPPIDI, D. M.: Pierres errantes (I.G.B. I 58), *Dacia*, 1960, IV, p. 515—517. (fig.).
670. PIPPIDI, D. M.: Un nuovo pontarca callatiano del III secolo e. n. *Dacia*, 1960, IV, p. 511—514. (fig.).
671. PIPPIDI, D. M., EFTIMIE, V., IORGU, S., POPESCU, E., DIMITRIU, S., COJA, M., VLAD, Z., ALEXANDRESCU, P., BERCIU, D., PREDA, C.: Raport asupra activității șantierului Histria în campania 1956. *M.C.A.*, 1959, V, p. 283—328.
672. PIPPIDI, D. M., POPESCU, Em.: Relațiile dintre Histria și Apollonia Pontică în epoca elenistică, în legătură cu o inscripție inedită. *S. Cl.*, 1960, 2, p. 203—224.
673. POPA, Alexandru: O tablă votivă închinată zeului Mithras (In: Omagiu lui Const Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 443—446). (fig.).
674. POPA, Alexandru: Serapis, Esculap și Higya pe un tipar de la Apulum. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 469—471.
675. POPESCU, Em.: The Histrian decree for Aba (2-nd century of our era). *Dacia*, 1960, IV, p. 273—296. (fig.).
676. PROTASE, D.: Cimitirul de la Soporul de Cîmpie și importanța lui pentru problema persistenței băștinașilor în Dacia romană. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 455—465). (fig.).
677. PROTASE, D.: Olăria dacică din castrul roman de la Orheiul Bistriței. *P. Muz.*, 1960, p. 188—194. (fig.).
678. PROTASE, D.: Șantierul arheologic Alba Iulia. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 397—405.

679. PROTASE, D.: Un nou tip de medalion funerar roman în Dacia. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 321—333.
680. PROTASE, D., ȚIGĂREA, I.: Săpăturile de la Soporul de Cîmpie (r. Turda, reg. Cluj). *M.C.A.*, 1959, V, p. 425—434; VI, p. 383—395.
681. PROTASE, D., VLASSA, N.: Săpăturile de la Lechința de Mureș și Cipău (r. Luduș, reg. Clu). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 445—452.
682. RĂDULESCU, A., DAVIDESCU, M.: Informații asupra unor materiale inedite din muzeul regional Constanța. *M.C.A.*, 1959, V, p. 753—759.
683. ROTARU, Marin: Un palat antic și un mozaic de 4 m lungime. O importantă descoperire arheologică la Constanța. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4650, p. 1.
684. RUSSU, I. I.: Castrul și garnizoana romană de la Buciumi (r. Zălau). *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 305—319.
685. RUSSU, I. I.: Inscripții din Dacia. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 871—895.
686. RUSSU, I. I.: Istoricul Zamosius și informațiile sale despre Clujul antic. *P. Muz.*, 1960, p. 213—224.
687. SAUCIUC-SĂVEANU, Teofil: Publius Vinicius, stratagos, patron al orașului Callatis. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 501—507). (fig.).
688. SLOBOZIANU, Horia: Reprezentări din cultul lui Dionysos și al nimfelor de pe litoralul vestic al M. Negre. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 285—294.
689. ȘTEFAN, Gh., PECURARIU, D.: Cu privire la apeductul orașului Tropaeum. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 515—518).
690. STOIAN, Iorgu: De nouveau sur la plainte des paysans du territoire d'Historia. *Dacia*, 1959, III, p. 369—390.
691. STOIAN, I.: Nouvelles informations au sujet du gouvernement d'Ovinius Tertullus en Mésie Inférieure. (În: Nouvelles études d'histoire. XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 73—82).
692. STOIAN, Iorgu: O inscripție tomitană inedită din vremea Severilor. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 321—335.
693. STOIAN, Iorgu: О некоторых до сих пор неизвестных аспектах рабства в Томы. [Despre cîteva aspecte necunoscute pînă acum asupra sclaviei în orașul Tomis]. *Dacia*, 1960, IV, p. 297—307. (fig.).
694. STOIAN, Iorgu: Tribul Hopletes într-o nouă inscripție din Tomis. *S. Cl.*, 1959, 1, p. 105—113.
695. STOIAN, Iorgu: Un decret inedit din Tomis (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 509—513). (1 fig.).
696. ȚEPOSU-DAVID, L.: Gemele și cameele din Muzeul arheologic din Cluj. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 525—534). (fig.).
697. ȚEPOSU-DAVID, Lucia: Mitul lui Marsyas pe o gemă descoperită la Porolissum. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 411—417.
698. ȚEPOSU-DAVID, Lucia: Un nou abraxas de la Porolissum. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 463—466.
699. ȚIGĂRA, I.: Necropolele de la Potaissa. *P. Muz.*, 1960, p. 195—212. (fig.).
700. TUDOR, D.: Contribuții privitoare la armata Daciei Ripensis. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 335—363.
701. TUDOR, D.: Le dépot de miroirs de verre doublé de plomb trouvé à Sucidava. *Dacia*, 1959, III, p. 415—432.
702. TUDOR, D.: Nota su C. Ulp. Pacatus Prastina Messalinus governatore della Mesia inferiore. *Dacia*, 1960, IV, p. 523—524. (fig.).
703. TUDOR, D.: Nuovi monumenti sui Cavalieri Danubiani. *Dacia*, 1960, IV, p. 333—362
704. TUDOR, D.: Un nou monument al Cavalerilor danubieni descoperit la Apulum. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 519—523). (fig.).
705. TUDOR, D., BUJOR, Exspectatus: Die geheime Brunnenanlage von Sucidava. *Dacia*, 1960, IV, p. 541—552. (fig.).
706. VULPE, Radu: Muntenia și Moldova de jos în timpul lui Traian, în lumina unei noi lecturi a papirului Hunt. *S. Cl.*, 1960, 2, p. 337—357.

5. Epoca prefeudală

707. ANTONESCU, Iulian: Săpăturile de la Gabăra-Porcești (r. Roman, reg. Bacău). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 474—485.
708. BARNEA, I.: Contributions to Dobrudja history under Anastasius I. *Dacia*, 1960, IV, p. 363—374.
709. BARNEA, I.: Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul Republicii Populare Romîne. *St. Teol.*, 1960, XII, 3—4, p. 201—231.
710. BARNEA, I., BILCIURESCU, Virg.: Șantierul arheologic Basarabi (reg. Constanța). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 541—566. (2 pl.).
711. COMȘA, E.: Despre tipurile de locuințe din cuprinsul așezării din secolele IX—XII, de la Garvăn. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 101—116.
712. CHIȘVASI—COMȘA, M.: Cîteva date arheologice în legătură cu stăpînirea bulgară în nordul Dunării în secolele IX—X. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 69—81). (fig.).
713. COMȘA, M.: Contribuții la cunoașterea culturii străromîne în lumina săpăturilor de la Bucov. (r. și reg. Ploești). *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 81—99.
714. COMȘA, Maria: Discuții în legătură cu pătrunderea și așezarea slavilor pe teritoriul R.P.R. [Probleme ridicate de studiul „Slavii pe teritoriul R.P.R. în lumina documentelor arheologice" de I. Nestor]. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 159—166.
715. COMȘA, M.: Kurgannîi mogil'nik s truposožženiem v Nusfalău [Necropola de incinerație de la Nușfalău]. *Dacia*, 1959, III, p. 525—534.
716. COMȘA-CHIȘVASI, Maria: Săpăturile de la Bucov (r. și reg. Ploești). *M.C.A.*, 1959, V, p. 495—500; VI, p. 567—578.
717. COMȘA, M.: Slavii pe teritoriul R.P.R în. secolele VI—IX, în lumina cercetărilor arheologice. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 65—80.
718. COMȘA, Maria, IONESCU, Barbu: O fibulă „digitală" descoperită la Căscioarele. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 419—421.
719. CONDURACHI, Em., DAICOVICIU, C., PETROVICI, E., ȘTEFAN, Gh.: Zur Frage der Entstehung der rumänischen Sprache und des rumänischen Volkes. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 91—134).
720. CONSTANTINESCU, N.: Noi observații în legătură cu stratul prefeudal de la Tîrgșor. Notă preliminară. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 167—175.
721. CONSTANTINESCU, N.: Sondajele de la Runcu-Grădinari (r. Drăgășani, reg. Pitești). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 719—726.
722. DIACONU, Gh.: Considerații preliminare asupra necropolei de la Tîrgșor din secolele III—IV e. n. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 55—68. (2 h.).
723. DIACONU, Petre: Cu privire la patinele de os din epoca feudală timpurie. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 177—178.
724. DIACONU, Petre: Săpăturile de la Păcuiul lui Soare (r. Adamclisi, reg. Constanța). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 653—666. (1 pl.).
725. DIACONU, Petre: Un nou tip ceramic din epoca romano-bizantină. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 487—490.
726. DÖRNER, Egon: Mormînt din epoca avară la Sîmpetru-German. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 423—433.
727. DRAGOMIR, Ioan T.: Săpăturile arheologice de la Cavadinești (raionul Berești, reg. Galați). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 453—471.
728. DRAGOMIR, Ioan T.: Săpăturile arheologice de la Largu (raionul Filimon Sîrbu, reg. Galați). *M.C.A.*, 1959, V, p. 475—484; VI, p. 497—508.
729. FERENCZI, I.: Săpăturile arheologice de la Ciumbrud. *P. Muz.*, 1960, p. 230—250. (fig.).
730. FERENCZI, Ștefan: O nouă descoperire din epoca migrațiilor în cartierul Cordoș al Clujului. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 193—204). (fig.).
731. FLORESCU, Adrian, C.: Диадема из золотой пластинки эпохи переселения народов, найденная в Бухэени. [Diadema din placă de aur din epoca migrării popoarelor, găsită în Buhăeni]. *Dacia*, 1960, IV, p. 561—567. (fig.).

732. FLORESCU, Gr., FLORESCU, R., DIACONU, P., CONSTANTINESCU, Şt.: Capidava. Raport asupra săpăturilor arheologice din 1956. *M.C.A.*, 1959, V, p. 555—565.
733. FLORU, Eugen, NICOLAESCU—PLOPŞOR, Dardu: Craniul trepanat de la Histria. Epoca migraţiilor. Studiu antropologic şi morfo-funcţional. *P. Antr.*, 1960, V, p. 55—70 (3 pl.).
734. HOREDT, K.: Lupta de la Galtis lîngă Auha. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 287—291).
735. HOREDT, K.: Săpăturile de la Moreşti [1956] (r. Tg. Mureş, Reg. Autonomă Maghiară). *M.C.A.*, 1959, V, p. 83—89.
736. MACREA, M.: Necropola slavă de la Someşeni, (r. şi reg. Cluj) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 519—527.
737. MACREA, M.: Şantierul arheologic Someşeni—Cluj. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 515—522.
738. MATEI, Mircea, D.: Contribuţii la cunoaşterea ceramicii slave de la Suceava. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 409—439.
739. MATEI, Mircea, D.: Славянские поселения в Сучаве. [Aşezările slavilor în Suceava]. *Dacia*, 1960, IV, p. 375—394. (fig.).
740. MAXIMILIAN, C.: Consideraţii antropologice asupra populaţiei prefeudale de la Dinogetia (secolele X—XII). *P. Antr.*, 1959, IV, p. 105—127.
741. MITREA, B., ANGHELESCU, N.: Fragmente de cazan hunic descoperite în sud-estul Munteniei. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 155—158.
742. MORINTZ. Sebastian: Ein sarmatisches Grab aus Căscioarele. *Dacia*, 1960, IV, p. 553—560. (fig.).
743. MORINTZ, S.:Некоторые вопросы сарматского населения в Молдове и Мунтении в связи с Фокшанским погребением. [Cîteva probleme ale stabilirii sarmaţilor în Moldova şi Muntenia în lumina mormintelor de la Focşani]. *Dacia*, 1959, III, p. 451—471.
744. MORINTZ, Sebastian, BICHIR, Gh.: Săpăturile de la Pădureni (r. Panciu, reg. Galaţi). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 487—495.
745. MORINTZ, S., PREDA, C.: Săpăturile de la Spanţov, (r. Oltenita, reg. Bucureşti) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 163—173.
746. NIŢU, A., TEODORU, Dan: Raport asupra sondajului din aşezarea prefeudală de la Spinoasa (r. Tg. Frumos, reg. Iaşi) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 485—493.
747. NIŢU, Anton, ZAHARIA, Emilia, TEODORU, Dan: Sondajul din 1957 de la Spinoasa-Erbiceni (r. Tg. Frumos, reg. Iaşi). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 531—539.
748. POPESCU, D., IONAŞCU, I., CONSTANTINESCU, N., DIACONU, Gh.: Şantierul arheologic Tîrgşor (r. şi reg. Ploeşti). *M.C.A.*, 1959, V, p. 619—629; VI, p. 727—745.
749. PREDA, C.: Cimitirul de la Olteni (reg. Bucureşti) şi unele probleme privind cultura materială a sec. IV e. n. pe teritoriul R.P.R. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 355—369.
750. PROTASE, D.: Ein Grab aus dem V. Jh. aus Cepari (Transilvanien). *Dacia*, 1960, IV, p. 569—575). (fig.): în romîneşte, cu titlul: Un mormînt din secolul V la Cepari (Transilvania). *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 475—483.
751. ROSETTI, Al.: Despre torna ,torna, fratre. (În: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 467—468).
752. RUSU, M.: Pontische Gürtelschnallen mit Adlerkopf (VI—VII. Jh. u. Z.). *Dacia*, 1959, III, p. 485—523.
753. ŞTEFAN, Gh., BARNEA, I., COMŞA Eugen, COMŞA—CHIŞVASI, M. MITREA, Bucur: Săpăturile arheologice de la Gărvan (r. Măcin, reg. Galaţi). *M.C.A.*, 1959, V, p. 565—586; VI, p. 629—651. (2 pl.).
754. ZAHARIA, E.: Morminte sarmatice descoperite la Cioinagi în 1949 (r. Tg. Berești, reg. Galaţi). *M.C.A.*, 1959, 6, p. 897—902.
755. ZIRRA, Vlad: Cercetări feudale timpurii la Ileana-Podari (r. Lehliu, reg. Bucureşti) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 501—509.

II. *Istoria medie*

1. Generalităţi

756. BĂRCĂCILĂ, Al.: Dacia şi Dania în istoriografia şi cartografia medievală. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 341—358.
757. BERZA, Mihail: O nouă medievistică românească. [Realizată în Tratatul de istoria Rômîniei]. *Contemporanul*, 1959, 49, p. 7.
758. CRONŢ, Gheorghe: Dreptul de ctitorie în Ţara Românească şi Moldova. Constituirea şi natura juridică a fundaţiilor din evul mediu. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 77—116.
759. — Dezbateri asupra problemelor culturii medievale din Ţările Române. (Problemele Tratatului de Istoria Rômîniei). *Studii*, 1959, XII, 6, p. 133—136.
760. DRAGOMIR, Silviu: Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu. [Bucureşti]. Ed. Acad. R.P.R., 1959, 24×17, 227 p. (2 h.). — *Rec.;* V. Al. Georgescu. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 225—235; L. P. Marcu, *S.C.L.*, 1960, XI, 4, p. 965—972.
761. HANGA, Vladimir: Contribuţii la problema imunităţii feudale pe teritoriul patriei noastre. *S.U.B.B.*, Jurisprudentia, 1960, III, 2, p. 29—52.
762. — Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Ţării Româneşti în secolele XV—XVII. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 565—583.
763. MIOC, D., CHIRCĂ, H., ŞTEFĂNESCU, Şt.: L'évolution de la rente féodale en Valachie et en Moldavie du XIV-e au XVII-e siècle. (În: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 221—252).
764. OŢETEA, A.: Influenţa Moldovei şi Ţării Româneşti asupra politicii Porţii. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 49—56.
765. PANAITESCU, P. P.: Problema unificării politice a Ţărilor Române în epoca feudală. (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, p. 55—93).
766. ŞTEFĂNESCU, Şt.: Consideraţiuni asupra termenilor „vlah" şi „rumîn" pe baza documentelor interne ale Ţării Româneşti din veacurile XIV—XVII. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 63—75.
767. STOICESCU, N.: Despre organizarea pazei hotarelor în Ţara Românească în sec. XV—XVII. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 191—306.
768. STOICESCU, N.: Discuţii cu privire la unele probleme ale rentei feudale. [Problemele tratatului de Istoria Rômîniei]. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 187—202.
769. VIRTOSU, Emil: Titulatura domnilor şi asocierea la domnie în Ţara Românească şi Moldova (pînă în secolul al XVI-lea). [Bucureşti], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 316 p. (2 pl.). — *Rec.: Studii*, 1960, XIII, 5, p. 272—275.

2. Feudalismul timpuriu (sec. X—XIII)

770. BARNEA, I.: Descoperiri arheologice din epoca feudală la Mangalia. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 903—911.
771. COMŞA, Maria: Die bulgarische Herrschaft nördlich der Donau während des IX. und X. Jh. im Lichte der archäologischen Forschungen. *Dacia*, 1960, IV, p. 395—422. (fig.).
772. CONSTANTINESCU, N.: Contribuţie la cunoaşterea ceramicii bizantine de la Cetatea Albă. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 441—450.
773. DIACONU, Petre: În legătură cu datarea olanelor cu semne în relief, descoperite în aşezările feudale timpurii din Dobrogea. *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 491—497.
774. DIACONU, Petre: Săpăturile arheologice de la Mărculeşti—Viişoara (r. Slobozia, reg. Bucureşti) [1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 543—546.
775. MATEI, M. D.: Date noi în legătură cu cetatea de pămînt de la Bîrlad. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 117—134.
776. MAXIMILIAN, C., HAAS, N.: Notă asupra materialului osos dintr-un mormînt din epoca feudală timpurie descoperit la Tangîru. *M.C.A.*, 1959, V, p. 155—161.

777. MITREA, Bucur: Două tuburi dintr-o conductă de apă din epoca feudală timpurie descoperite la Căscioarele. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 2, p. 435—439.
778. MITREA, Bucur: Săpăturile de la Satu Nou (r. Adamclisi, reg. Constanța). *M.C.A.*, 1959, V, p. 535—542; VI, p. 579—592.
779. NICOLESCU, Corina: Ceramica smălțuită din secolele X—XV în lumina ultimelor cercetări arheologice. *S.C.I.V.*, 1959, VI, 2, p. 75—104.
780. PASCU, Șt.: Die mittelalterlichen Dorfsiedlungen in Siebenbürgen (bis 1400). (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 135—148).

3. Feudalismul dezvoltat (sec. XIV—XV)

781. ABDALLA, Kalanga: Studiu antropologic asupra unor schelete din secolul al XIV-lea descoperite la Zimnicea. *P. Antr.*, 1959, IV, p. 129—137.
782. ALEXANDRESCU—DERSCA, M.: L'expédition d'Umur Beg d'Aydin aux bouches du Danube (1337 ou 1338). *S.A.O.*, 1959, II, p. 3—23.
783. BARNEA, I., CONSTANTINESCU, N.: Sondajul de la mînăstirea Cotmeana (r. Pitești). [Raport asupra săpăturilor din 1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 665—670.
784. BOLȘACOV, A. A.: Localizarea bătăliei de la Rovine. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 391—394.
785. CIHODARU,, C.: Constituirea statului feudal moldovenesc și lupta pentru realizarea independenței lui. *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 61—81.
786. CIMPINA, B. T.: Les idées maîtresses de la politique d'Etienne le Grand. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 167—180).
787. CONEA, Ion: O problemă veche, încă nerezolvată — originea numelui Muntenia. Interpretări geografice în istoria poporului romîn. *P. G.*, 1960, 7, p. 27—51.
788. CONSTANTINESCU, N.: Date noi în legătură cu Cetatea Neamțului. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 81—105. (fig.).
789. CONSTANTINESCU, N., UNTARU, G.: Podoabe feudale descoperite la Olteni (r. Focșani). *S.C.I.V.*, 1959, X, 2, p. 499—504.
790. DEMÉNY, Lajos: Az 1437—38-as parabolnai népi felkelés. [Răscoala populară de la Bobîlna din anii 1437—38]. Bukarest, Tudományos Könyvkiadó, 1960, 20×13, 280 p. (3 facs. anexe).
791. DEMÉNY, L.: Documente noi referitoare la răscoala de la Bobîlna. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 395—421. (7 facs.); în limba maghiară, cu titlul, Az 1437-es jobbágyfelkelés új forrásanyaga. *Korunk*, 1959, XVIII, 6, p. 904—905; în limba germană, cu titlul, Untersuchung der bedeutendsten Urkunden über den Aufstand von Bobîlna. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 149—166).
792. DEMÉNY, L.: Introducerea nonei în Transilvania. (Cu privire la unele premise social-economice ale răscoalei de la Bobîlna). *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 179—190.
793. DIACONU, Gh.: Considerații asupra ceramicii descoperite la Cetatea Șcheia-Suceava. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 925—933.
794. DIACONU, Gh.: Contribuții la cunoașterea culturii medievale de la Suceava în veacurile XV—XVI. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 913—924.
795. DIACONU, G.: О молдавских крепостях XIV—XV вв. [Despre cetățile din Moldova în sec. XIV—XV]. *Dacia*, 1959, III, p. 535—552.
796. DIACONU, Gh., CONSTANTINESCU, N.: Cetatea Șcheia. Monografie arheologică. [București], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 29×21, 171 p. (fig., h., 5 pl., plan.).
797. DIACONU, Petre: Săpăturile de la Mănăstirea Neamțu. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 699—702.
798. GIURESCU, Const. C.: Despre lupta de la Soci [1471]. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 423—431.
799. GRIGORAȘ, N.: Despre orașul moldovenesc în epoca de formare a statului feudal. *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, 83—96.
800. HOLBAN, M.: Deposedări și judecăți în Hațeg pe vremea angevinilor. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 147—163.
801. IONESCU, Dimitrie G.: Un document necunoscut de la Alexandru cel Bun. *R. St.* 1960, 4, p. 337—344.

802. LESPEZEANU, I., MARCU, L.: 47 de ani glorioşi. [Domnia lui Ştefan cel Mare]. Cu o prefaţă de acad. prof. Petre Constantinescu-Iaşi. Bucureşti, Ed. tineretului, 1959, 20×13, 371 p.
803. MARTINOVICI, Trifu, OLTEANU, Şt.: Şantierul Suceava. Campania 1957. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 679—697.
804. MATEI, Mircea D.: Unele probleme în legătură cu începuturile vieţii orăşeneşti la Suceava. *S.C.I.V.*, 1960, XI, 1, p. 107—124.
805. MEHMET, Mustafa A.: Din raporturile Moldovei cu Imperiul Otoman în a doua jumătate a veacului al XV-lea. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 165—178.
806. MOLDOVAN, Liviu: Documente privitoare la istoria cnejilor din districtul Beiuşului în a doua jumătate a secolului al XV-lea [Cu] Anexe. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 248—261. (facs.).
807. NEAMŢU, V.: Mărfurile mărunte în economia Moldovei din veacul al XV-lea. *A.U.C.*, St. Soc., 1959, V, p. 1—18.
808. NIŢU, Anton, ZAMOŞTEANU, Ioana, ZAMOŞTEANU, Mihai: Sondajele de la Piatra Neamţ. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 359—374 (1 pl.).
809. PALL, Fr.: Ştiri noi despre expediţiile turceşti din Transilvania în 1438. *An. I. I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 9—28.
810. PANAITESCU, P. P.: Legăturile moldo-polone în secolul XV şi problema Chiliei. *R. St.*, 1959, III, p. 95—115.
811. PANAITESCU, P. P.: Lupta comună a Moldovei şi Poloniei împotriva cavalerilor teutoni. *R. St.*, 1960, 4, p. 225—238.
812. PANAITESCU, P. P.: Ştefan cel Mare şi oraşul Bucureşti. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 9—23.
813. PAŞA, Ion: Bătălia de la Vaslui (10 ianuarie 1475) văzută de istorici străini. *P.A.P.*, 1960, VI, 1, p. 16—17.
814. ROSETTI, Dinu, V.: Sondajul de la Mînăstirea Gura-Motrului (r. Filiaşi, reg. Craiova). [Raport asupra săpăturilor din 1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 655—659.
815. SABĂU, Ion: Contribuţii la studiul circulaţiei monetare în Transilvania în prima jumătate a secolului al XIV-lea. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 7—61.
816. ŞTEFĂNESCU, Ştefan: „Intemeierea" Moldovei în istoriografia românească. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 35—54.
817 VĂTĂŞIANU, Virgil: Sculpturile din corul bisericii Sf. Mihail din Cluj. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 535—549). (fig.).
818. VERDEŞ, I.: Manifestări culturale şi ideologice în sec. XIV şi XV în Ţările Romîne. (In: Din istoria filozofiei în Romînia. Bucureşti, 1960, III, p. 7—42).

4. Feudalismul în condiţiile dominaţiei otomane (sec. XVI—XVII)

819. BERZA, M.: Die Schwankungen in der Ausbeutung der Walachei durch die türkische Pforte im XVI—XVIII, J.h. (In Nouvelles études d'histoire, XI-e Congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 253—270).
820. — Arta militară a moldovenilor în perioada domniei lui Ion Vodă „cel Cumplit". Bucureşti, Ed. militară a Ministerului Forţelor Armate a R.P.R., 1959, 24×16, 107 p. (5 h.). — *Rec.:* I. Caproşu, *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 151—154.
821. BĂLCESCU, Nicolae: Romînii sub Mihai-Voievod Viteazul. Pagini alese. Ediţie îngrijită de Andrei Roman. [Prefaţă de Gh. Georgescu-Buzău]. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, 16×11, XXIX, + 410 p. (1 portr.).
822. BARNEA. I., ROSETTI, D. V.: Sondajul de la Mînăstirea Mamul (reg. Piteşti). [Raport asupra săpăturilor arheologice din anul 1956]. *M.C.A.*, 1959, V, p. 662—664.
823. CANTEMIR, Dimitrie: Viaţa lui Constantin Cantemir, zis cel bătrîn, domnul Moldovei. In romîneşte de Radu Albala. [Cuvînt înainte de P. P. Panaitescu]. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1960, 20×13, XXVII + 167 p. (5 ilustr., portr., şi facs.). — *Rec.:* Const. Ciopraga, Cantemireştii în actualitate. *Iaşul L.*, 1960, XI, 8, p. 82—84; *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 253—254.
824. CERNOVODEANU, Paul I.: Călătoria lui Pierre Lescalopier în Ţara Românească şi Transilvania la 1574. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 433—463. (facs.).

825. CIUREA, D.: O „descriere" a Moldovei și Țării Românești din anul 1699. (Curiöse Beschreibung der Moldau und Wallachey... Gedruckt im Jahr 1699). *Studii*, 1959, XII, 6, p. 111—114.
826. CONSTANTINESCU, Florin, PAPACOSTEA, Șerban: Aspecte ale rumîniei în ultimele decenii ale veacului al XVII-lea. *R.A.*, 1960, III, 2, p. 226—247.
827. DONAT, Ion: Satele lui Mihai Viteazul. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 465—506. (1 h.).
828. FIRU, I.: Din istoria umanismului în Romînia. Joannes Sommerus (sec. XVI). (In: Din istoria filozofiei în Romînia, București, 1960, III, p. 43—78).
829. GOLDENBERG, S.: Contribuție la o istorie a cămării și monetăriei din Baia Mare [sec. XVI]. *An. I.I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 153—162.
830. GOLDENBERG, S.: Frămîntări sociale și religioase la Cluj oglindite într-o scrisoare din 1571. *An. I.I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 371—373.
831. GOLDENBERG, S.: Moara de hîrtie din Sibiu în secolul al XVI-lea. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 113—118.
832. GÖLLNER, Carol: Über die diplomatische Mission des sächsischen Bürgers Marcus Schunckabunck im Dienste Michaels des Tapferen (1597). *Forschungen*, 1959, 2, p. 153—157.
833. GONȚA, Alexandru I.: Campania lui Mihai Viteazul în Moldova. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 141—157.
834. GÜNDISCH, Gustav: Der Hermannstädter Aufstand des Jahres 1556. *Forschungen*, 1959, 1, p. 75—110.
835. GÜNDISCH, Gustav: Soziale Konflikte in Hermannstadt um die Mitte des 17. Jahrhunderts. *Forschungen*, 1960, 3, p. 57—78.
836. IONESCU—NIȘCOV, Tr.: Memoriul din 1674 al boierilor munteni către țarul Rusiei. *R.A.*, 1960, III, 2, p. 213—225.
837. LEHR, L.: Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului XVI și prima jumătate a secolului XVII. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 223—306.
838. LEONTE, Ileana: Sfatul domnesc al Țării Românești din anii 1601—1611. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 283—297.
839. LIMONA, E. și D.: Negustori bucureșteni la sfîrșitul veacului al XVII-lea. Relațiile lor cu Brașovul și Sibiul. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 107—140.
840. MANOLESCU, R.: Le rôle commerciale de la ville de Brașov dans le sud-est de l'Europe au XVI-e siècle. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, 207—221).
841. MIOC, Damaschin: Reforma fiscală din vremea domniei lui Matei Basarab. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 53—85.
842. OLTEANU, Ștefan: Meșteșugurile din Moldova în secolul al XVII-lea. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 101—232.
843. PĂRNUȚĂ, Gh.: Două documente inedite de la Matei Basarab [1633, 1634]. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 284—292 (facsim.).
844. PATAKI, I.: Gospodărirea domeniului Hunedoara în anii 1517—1518. *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 69—82.
845. PAVA, R.: Criptogramele din însemnările de taină ale lui Constantin-Vodă Brîncoveanu. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 507—517.
846. PRODAN, D.: Producția fierului pe domeniul Hunedoarei în secolul XVII. (*An. I. I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 29—124.
847. ȘERBAN, C.: Contribuții la istoria meșteșugurilor din Țara Românească: țiganii rudari în secolele XVII—XVIII. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 131—147.
848. SIRUNI, H. Dj.: Le spathaire Nicolae Milescu et son rôle dans les relations des Arméniens avec Pierre le Grand. *S.A.O.*, 1959, II, p. 207—216.
849. SOVETOV, P. V.: Proprietatea condiționată în Moldova în secolele al XVI-lea—XVIII-lea și deosebirea ei de cea din celelalte țări ale Europei răsăritene. *A.R.S.I.—I.*, 1960, XIV, 4, p. 43—56.
850. ȘTEFĂNESCU, Ștefan: Elemente comune de civilizație feudală în Țările Române și în Rusia: Procesul legării de glie a țăranilor la sfîrșitul sec. al XVI-lea. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 87—101.
851. STOICESCU, N.: Constructori ruși de iazuri în secolul al XVII-lea în Țara Românească și Moldova. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 373—378.

852. SULKOVSKA, Irena: Noi documente privind relaţiile romîno-polone în perioada 1589—1622. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 90—100.
853. TOTOIU, I.: Contribuţii la problema stăpînirii turceşti în Banat şi Crişana [1658—1660], *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 5—35.
354. VĂTĂŞIANU, Virgil, CONSTANTINESCU, N., RUSU, Mircea: Cercetările arheologice de la Mănăstirea Brîncoveni. *M.C.A.*, 1959, 6, p. 747—755.

5. Instaurarea regimului turco-fanariot şi habsburgic (sec. XVIII—1774)

855. CAPESIUS, Bernhard: Die zwangsverpflanzung österreichischer Untertanen nach Siebenbürgen im 18. Jahrhundert. *Forschungen*, 1959, 1, p. 111—144.
856. CONSTANTINIU, Fl.: Situaţia clăcaşilor din Ţara Romînească în perioada 1764—1774. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 71—109.
857. CSELÉNYI, Béla: Erdélyi és Havasalföldi nagybirtokosok örökségi pere Constantin Mavrocordat udvarában. [Un proces de moştenire între două familii de proprietari funciari din Transilvania şi Ţara Romînească, judecat la curtea lui Constantin Mavrocordat]. *S.U.B.B.*, Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 57—66.
858. — Două documente de interes muzeografic. [1. Statutul regimentelor grănicereşti din1766, în limba romînă; 2. Patenta împărătesei Maria Tereza din 1768 privind fuga iobagilor din Transilvania, în limba romînă]. *P. Muz.*, 1960. p. 311—313.
859. DRAGOMIR, Silviu: Romînii din Transilvania şi unirea cu biserica Romei. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 323—339.
860. IONAŞCU, Ion: Aspecte demografice şi sociale din Bucureşti la 1752. *R.A.*, 1959. II, 2, p. 117—145.
861. KOVÁCS, Géza: Unele probleme privind dezvoltarea agriculturii în comitatul Arad după reglementarea urbarială din 1771—1772. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 239—256.
862. LIMONA, E., LIMONA, D.: Aspecte ale comerţului braşovean în veacul al XVIII-lea. Negustorul aromîn Mihail Ţumbru. [Cu un] Glosar. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 525—564.
863. MAGYARI, András: Kolozsvár az 1703—1711. évi habsburgellenes szabadságharc első szakaszában. [Clujul în prima etapă a luptei de eliberare împotriva Habsburgilor din 1703—1711]. *S.U.B.B.*, Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 45—56.
864. ŞERBAN, C.: Breslele bucureştene în sec. XVIII. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 55—89.
865. PAPACOSTEA, Şerban: Cel mai vechi statut de breaslă meşteşugărească, din Ţara Romînească [Craiova, 1725]. *R.A.*, 1960, III, 1, p. 215—218.
866. PAPACOSTEA, Şerban: Contribuţii la problema relaţiilor agrare în Ţara Romînească în prima jumătate a veacului al XVIII-lea. *S.M.I. Med.*, 1959, III, p. 233—321.
867. ŞERBAN, C.: Aspecte din lupta orăşenilor din Ţara Romînească şi Moldova împotriva asupririi feudale în secolul al XVIII-lea şi la începutul secolului al XIX-lea (I). *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 27—45.
868. ŞERBAN, C.: Breslele bucureştene în secolul XVIII. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 55—89
869. ŞERBAN, C.: Un plan inedit privitor la campania de la Prut (1711). *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 519—524. (1 facs.).
870. ŢINTĂ, A.: Lotria, formă de luptă a poporului din Banat împotriva stăpînirii habsburgice (sec. XVIII). *Studii*, 1959, XII, 3, p. 169—191.

6. Destrămarea feudalismului şi formarea relaţiilor capitaliste (1774—1847)

871. BOICU, L.: Ştiri noi despre industria de postav din Moldova la jumătatea veacului al XIX-lea. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 207—219.
872. BOICU, L.: Despre stadiul manufacturier al industriei în Moldova [în a doua jumătate a sec. XVIII—mijlocul sec. XIX]. *S.C.S.I.—I. 1960, XI, 1, p. 127*—137; în limba rusă cu titlul: О мануфактурном периоде промышленности в Молдове. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 347—358).

873. CAMARIANO, Nestor: Despre organizarea şi activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 73—103.
874. COLUMBEANU, S.: Evoluţia raporturilor agrare din Ţara Romînească după răscoala lui Tudor Vladimirescu pînă la Regulamentul Organic (1822—1831). *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 3—72.
875. COLUMBEANU, S.: O statistică negustorească şi fiscală de la 1824 în Ţara Romînească. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 193—199.
876. CONSTANTINESCU, A., COMAN, C. N.: Date noi privind participarea unor bulgari la răscoala din 1821 în Ţara Romînească, *R. St.*, 1960, 4, p. 239—249.
877. CRISTACHE-PANAIT, Ioana: Oraşul Bucureşti şi răscoala poporului din 1821. Bucureşti, Ed. Sfatului popular al capitalei, Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti, 1960, 14×10, 63 p. (ilustr., portr., facs.).
878. CSETRI, Elek: Adatok az 1821. évi népi felkelés erdélyi visszhangjához. [Contribuţii la ecoul, în Transilvania, al răscoalei populare din 1821]. *S.U.B.B.*, Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 67—79.
879. CSETRI, Elek: O încercare de eliberare a iobagilor din anul 1832 [în Transilvania, la Suceag]. *An. I.I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 179—189.
880. — Discuţii cu privire la răscoala din 1784. Problemele tratatului „Istoria Romîniei". *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 257—260.
881. IANCOVICI, S.: Fuga locuitorilor din ostroavele Dunării din cauza exploatării boiereşti (1833—1834). *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 159—182.
882. IANCOVICI, S.: Materiale privitoare la haiducia lui Tunsu şi Grozea. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 105—154.
883. IANCOVICI, S.: Unele documente inedite despre Tudor Vladimirescu. *Studii*, 1960. XIII, 5, p. 121—146.
884. KOVÁCH, Géza: Über die Lage der Hörigen in der Gemeinden mit deutscher Bevölkerung im Arader Komitat am Ende des 18. und zu Beginn des 19. Jahrhunderts. *Forschungen*, 1959, 2, p. 97—114.
885. LUPU, Ion: Un roman al răscoalei lui Horia. [Romanul neterminat al lui Iosif Martin: „Horra. Kriegs- und Friedensbilder aus dem Volksleben der Romänen oder Wallachen in Siebenbürgen"]. *Tribuna*, 1959, III, 7, p. 6.
886. MIHALIK, Alexander: Zur Geschichte der alten keramischen Fabriken Siebenbürgens [prima jum. sec. XIX]. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 377—400). (fig.).
887. NEACŞU, Ioan: Cîteva date interne privind volintirii polcovnicului I. P. Liprandi din războiul ruso-turc (1828—1829). *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 245—255.
888. NEAMŢU, Al.: Un raport oficial din anul 1827 despre o inovaţie a unui iobag romîn [în exploatările miniere din Transilvania]. *An. I.I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 383—384.
889. — Notiţe la tema: Descompunerea feudalismului şi începuturile capitalismului în Ţările Romîne. Bucureşti, Lit. şi Tip. Inv., 1959, 29×21, 146 p. (Ministerul Învăţămîntului şi Culturii. Institutul de ştiinţe economice „V. I. Lenin", Bucureşti, Catedra de Istoria economiei naţionale).
890. OPREA, Petre: Înfăptuirea regimului de porto-franc la Galaţi şi consecinţele ei imediate [1834—1837]. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 117—129.
891. OŢETEA, A.: Consideraţii asupra trecerii de la feudalism la capitalism în Moldova şi Ţara Romînească. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 307—390.
892. OŢETEA, A.: Legenda expatrierii lui Tudor Vladimirescu după pacea de la Bucureşti (1812). *R. A.*, 1959, II, 2, p. 77—83.
893. OŢETEA, A.: Le second servage dans les Principautés danubiennes (1831—1864). (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 325—346).
894. OŢETEA, Andrei: Un cartel fanariot pentru exploatarea Ţărilor Romîne [1819]. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 111—133.
895. PLATON, GH. Cu privire la dezvoltarea pieţii interne în Moldova în preajma Regulamentului Organic. *A.U.C.*, St. soc,. 1959, V, p. 19—47.
896. PLATON, Gh.: Despre exploatarea ţăranilor din regiunea de munte a Moldovei în vremea Regulamentului Organic. *R.A.*, 1960, III, 2, p. 177—192.

897. — Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu. (Problemele tratatului „Istoria Romîniei"). [Rezumatul discuțiilor asupra acestui capitol]. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 191—198.

898. REGLEANU, M.: Un nou pamflet moldovenesc din vremea Eteriei. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 204—214.

899. SABĂU, Ion: Din lupta țărănimii transilvănene împotriva sarcinilor militare în timpul războaielor duse de imperiul habsburgic împotriva revoluției franceze (1792—1797). *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 221—233.

900. SABĂU, Ion: Frămîntări sociale și politice în Munții Apuseni în anul 1790. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 236—251.

901. SABĂU, Ion: Problema influenței primei revoluții burgheze din Franța asupra agitațiilor țărănești din Transilvania din anul 1790. *An. I.I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 163—178.

902. SURDU, Bujor: Cîteva știri noi despre manufactura de postav de la Pociovaliște. (1793). *An. I.I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 379—381.

903. ȚINTEA Aurel: Răsunetul răscoalei conduse de Horia, Cloșca și Crișan în Banat. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 222—238.

904. VELICHI, Constantin: Așezămintele coloniștilor bulgari din 1830 [la nord de Dunăre]. *R. Sl.*, 1959, III, p. 117—135.

905. VIANU, Al.: Aplicarea tratatului de la Kuciuk Kainargi cu privire la Moldova și Țara Romînească (1775—1783). *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 71—103.

906. VIANU, Al.: L'illuministe russe Vassili Fédorovitch Malinovski dans les Principautés Roumaines. (În: Nouvelle études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 305—324).

III. *Istoria modernă și contemporană*

1. Generalități

907. ADAM, I., MARCU, N.: Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura Romîniei, Vol. 2. (După reforma din 1864). București, Ed. științifică, 1959, 24×16, 464 p. (Anexe). — *Rec.:* Z. Ornea, cu titlul: Dezvoltarea capitalismului în agricultura Romîniei. *C. F.*, 1960, VII, 3, p. 220—223; M. A. Lupu, cu titlul: O contribuție la studierea istoriei economiei naționale. *P. Ec.*, 1960, XIII, 5, p. 121—126; Damian Hurezeanu. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 214—225.

908. ANINEANU, Marta: Un manuscris al lui Ion Bălăceanu publicat anonim. (Din arhivele personale păstrate la Biblioteca Academiei R.P.R.). [Manuscrisul broșurii «Souvenirs politiques et diplomatiques, 1848—1903»]. *S.C.B.*, 1960, III, p. 273—277.

909. EGYED, A.: Date în legătură cu dezvoltarea industriei mari de pe teritoriul regiunii Cluj în a doua jumătate a sec. XIX-lea. *P. Muz.*, 1960, p. 260—269.

910. GEORGESCU-BUZĂU, Gh.: Aspecte ale dezvoltării manufacturilor în Țara Romînească și Moldova în perioada premergătoare unirii celor două țări (1829—1859). (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureștei, Ed. Acad. R.P.R., 1960, 24×17, p. 95—123). — *Rec.:* L. Boicu, cu titlul: Precizări necesare (scrisoare către redacție). *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 178—190.

911. KAKASSY, Endre: A román—magyar testvériség versének centenáriuma. [Centenarul poemului înfrățirii romîno-maghiare (scris de Ludovic Medgyes, 1848—1867)]. *Korunk*, 1960, XIX, 10, p. 1173—1177.

912. KIRIȚESCU, C.: Încercări de subordonare a economiei romînești de către capitalul bancar extern la mijlocul secolului al XIX-lea. *F.C.*, 1960, VI, 8, p. 76—83.

913. POPA, Victor: Cîteva date în legătură cu adoptarea numelui de „Romînia" [1838—1862]. *S.U.B.B.*, Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, 81—90.

914. POPESCU, O., TOMA, N., DAVID, N., Aspecte ale exploatării țărănimii muncitoare în Romînia burghezo-moșierească. *P. Ec.*, 1960, XIII, 6, p. 80—93.

2. Romînia în anii 1848—1878

a. Revoluția din 1848

915. ALMAȘ Dumitru: N. Bălcescu — revoluționar. București, I. P. Craiova, 1959, 20×13, 68 p. (ilustr., portr., facs.). (Ed. și în limba maghiară).
916. APOSTOL, Mihai. Mărturii istorice [cu privire la politica de trădare dusă de C. A. Rosetti și D. Brătianu în timpul revoluției din 1848]. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 233—235.
917. ARVAY, Josif: Două documente privitoare la activitatea emigranților polonezi în Moldova în anul 1848. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 183—193. (facsm.).
918. BODEA, Cornelia.: Figuri puțin cunoscute din revoluția de la 1848. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 131—164.
919. BODEA, Cornelia C.: O scrisoare — din 1848 — redactată de Nicolae Bălcescu în numele lui Chr. Tell. *S.C.B.*, 1960, III, p. 277—280.
920. BODEA, Cornelia, C.: Revoluția din 1848 în Transilvania și Ungaria văzută de John Paget. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 187—221; în limba franceză, cu titlul, Contribution à l'histoire de la révolution de 1848—1849 en Transylvanie et en Hongrie. John Paget. (În: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 359—378).
921. CERNEA, M.: Nicolae Bălcescu, luptător și gînditor revoluționar. *T. L.*, 1959, IX, 6, p. 10—12.
922. COVACI, N.: Mișcarea revoluționară din Moldova de la 1848. Revoluția burghezo-democratică din Țara Romînească și Transilvania din anul 1848. București, Ed. Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1959, 20×14, 60 p.
923. GHERAN, Elena: Ideologia pașoptistă a mișcării revoluționare a romînilor din Transilvania. *Tribuna*, 1960, IV, 9, p. 3.
924. IMREH, István: Velcsuj Jusztina, a székelyek Varga Katalinja. [Iustina Velcsuj — Ecaterina Varga a secuilor (1848)]. *Korunk*, 1960, XIX, 12, p. 1493—1495.
925. IONESCU, Gh.: Date noi în legătură cu familia Anei Ipătescu. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 105—120.
926. LUNGU, Tr.: Anul 1848 în dezbaterea istoricilor. [Cronica discuțiilor tratatului de „Istoria Romîniei"]. *Contemporanul*, 1959, 11, p. 7.
927. LUPAȘ, I.: Un episod istoric și consecințele lui militare, înfățișate în lumina cîtorva fragmente din corespondența inedită a generalului Puchner. [Capitularea Clujului în ziua de 17 noiembrie 1848, retragerea trupelor imperiale din Cluj etc.]. *An. I.I. Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 191—197.
928. NEAMȚU, Al.: Situația sanitară pe domeniul minier al Zlatnei, în anii revoluției din 1848—1849. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 158—174.
929. PANAIT, Ioana și P. I.: Participarea maselor populare din București la înfrîngerea comploturilor reacțiunii din iunie 1848. *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 83—98.
930. PĂRNUȚĂ, Gh.: Figuri de dascăli revoluționari la anul 1848. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 150—167.
931. — Problemele tratatului de Istoria Romîniei. Dezbateri asupra problemelor revoluției din 1848. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 221—224.
932. STAN, A.: Aspecte ale mișcării țărănești în timpul revoluției de la 1848 în Țara Romînească. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 155—186.
933. — Un mare luptător pentru cauza poporului: Nicolae Bălcescu. [București], E.S.I.P., 1959, 23×15, 16 p.
934. ZANE, G.: Aspecte noi ale vieții lui N. Bălcescu în lumina unor documente inedite. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 37—56.

b. Perioada 1849—1858

935. BERINDEI, Dan: Contribuții la istoricul Divanului ad-hoc din Moldova. Protocoalele lui Baragnon. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 141—150.
936. BERINDEI, Dan: „Marșul libertății" din 1850. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 175—179.

937. BOICU, L.: Încercări franceze de pătrundere în economia Moldovei în epoca războiului Crimeii şi a Unirii (1853—1859). (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 167—198).
938. CORIVAN, N.: Acţiunea antiunionistă în timpul căimăcămiei lui Teodor Balş [1856—1857]. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 119—140.
939. CORIVAN, N.: Les grandes Puissances et les Principautés Roumaines à l'époque de la conférence de Paris (1858). (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 379—390).
940. DÖRNER, Egon: Volksaufruhr in Neu — Sanktanna [Sîntana] zur Zeit des österreichischen Absolutismus. *Forschungen*, 1959, 2, p. 158—163.
941. GONŢA, Alexandru I.: Firmanul pentru convocarea Divanurilor Ad-hoc şi problema Unirii Principatelor Romîne. (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 281—296).
942. MIHAI, A.: O statistică a industriei prahovene din 1858. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 145—149.
943. PLATON, Gh.: Frămîntări ţărăneşti în Moldova în preajma Unirii. (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 297—336). (Anexe, 1 hartă).
944. POPOVICI, Valerian: Probleme sociale în dezbaterile Divanului ad-hoc al Moldovei. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 1—35.
945. SERAFINCEANU, I.: Două documente iconografice originale, înfăţişînd pe membrii Comitetului Unionist şi ai adunării ad-hoc a Moldovei [1857]. *Iaşul L.*, 1959, X, 1, p. 94—96.

c. Formarea statului naţional romîn (1859)

946. ADĂNILOAIE, N.: Ţărănimea şi Unirea [1859]. (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 225—280.
947. ADĂNILOAIE, N., VLAD, Matei: Rolul maselor populare în făurirea Unirii Ţărilor Romîne, *Studii*, 1959, XII, 1, p. 77—106.
948. ADĂSCĂLIŢEI, V.: Imaginea lui Cuza Vodă în folclor. *Iaşul L.*, 1959, X, 1, p. 81—89.
949. ALMAŞ, Dumitru: Unirea, poporul a făcut-o. *T. L.*, 1959, IX, 1, p. 26—32.
950. ANDRIEŞ, Andi: Dedesubturi şi imixtiuni. [Demascarea activităţii antiunioniste a caimacamului N. Vogoride în broşura „Corespondenţa secretă a Domnului Vogoride, Caimacamul Principatului Moldovei", editată la Paris în anul 1857]. *Iaşul L.*, 1959, X, 1, p. 90—91.
951. — Aniversarea a 100 ani de la înfăptuirea Unirii. Galaţi, I. P. Galaţi, [1959], 20×15, 12 p.
952. APOSTOL, I.: Sesiunea festivă a Academiei R.P.R. (Cronica Centenarului Unirii). *Studii*, 1959, XII, 1, p. 305—308.
953. BĂDĂRĂU, Dan: O casă din Iaşi din vremea Unirii. [1859. Hanul Bacalu]. *Iaşul L.*, 1959, X, 1, p. 97—98.
954. BALOGH, Edgár: Centenáris tanulságok. [Învăţămintele unui centenar 1859)]. *Korunk*, 1959, 18, 1, p. 1—8.
955. BERINDEI, Dan: Amintiri inedite din anii luptei pentru unire (1857—1859) [ale lui Lupu Costache]. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 187—194.
956. BERINDEI, Dan, VLASIU, Ioan: Documente privind politica externă a Principatelor în anii unirii (1859—1861). *Studii*, 1959, XII, 1, p. 275—304.
957. BODEA, Cornelia C: Actul original al alegerii prealabile a lui Alexandru I. Cuza, domn al „Principatelor Unite". *Studii*, 1959, XII, 1, p. 263—274.
958. BODEA, Cornelia C.: Lupta pentru Unire a revoluţionarilor exilaţi de la 1848. (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 125—166).
959. BONCU, C.: Aspecte din vremea Unirii în fostul judeţ Prahova [1859]. (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 477—490).
960. BREAZUL, George: Cine a compus „Hora Unirii". *Contemporanul*, 1959, 5, p. 5.
961. BREAZUL, George: Unirea Ţărilor Romîne şi muzica. *Muzica*. 1959, IX, 2, p. 14—24.
962. BUNEA, Aurelia: Ecoul Unirii Ţării Romîneşti şi Moldovei în presa din Transilvania. *S.U.B.B.*, Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 91—105.

963. CĂLINESCU, G.: Scriitorii și Unirea [Țărilor Romîne, 1859]. *Contemporanul*, 1959, 3, p. 1 și 4.
964. — Centenarul Unirii 1859—1959. Aspecte ale luptei pentru unirea Țărilor Romîne din regiunea Galați. Galați, Ed. Comitetul regional, [1959], 20×15, 63 p.
965. — Centenarul Unirii Țărilor Romîne. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4426, p. 3; 4427, p. 3; 4428, p. 3; 4429, p. 3; 4430, p. 1—4 (facsimile).
966. CHIVU, Stoica: 100 de ani de la Unirea Țărilor Romîne. *Studii*, 1959, XII ,1, p. 7—19.
967. CIOPRAGA, Const.: Unirea Țărilor Romîne și ecourile ei literare. *Iașul L.*, 1959, X, 1, p. 59—80.
968. COLUMBEANU, S.: Centenarul Unirii în presa și publicațiile din țara noastră. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 325—331.
969. CONDURACHI, V., CONSTANTIN, Fl.: Muzeul Unirii din Iași. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 265—268.
970. CONSTANTINESCU-IAȘI, P.: Unirea Țărilor Romîne [1859] în artele plastice. (În: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 33—42); *A. P.*, 1959, VI, 1, p. 3—5; *Studii*, 1959, XII, 1, p. 211—221.
971. CORIVAN, N.: Lupta diplomatică pentru recunoașterea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza. (În: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 387—412).
972. CORIVAN, N.: Lupta pentru desăvîrșirea Unirii și acțiunea diplomatică europeană. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 37—80.
973. CORIVAN, N.: Unirea Țărilor Romîne în cadrul politicii europene. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 159—190.
974. [COSMA, Viorel]: Cine a compus „Hora Unirii", *Contemporanul*, 1959, 3, p. 5.
975. COSMA, Viorel: Noi date despre contribuția muzicii în momentul Unirii [1859]. *Muzica*, 1959, IX, 3, p. 26—29.
976. CREȚU, N.: Pentru tratarea științifică a unor probleme de istorie. [Cursul „Formarea statului național romîn", ținut de conf. univ. V. Maciu la Facultatea de istorie a Universității „C. I. Parhon"]. *L. C.*, 1960, XL, 10, p. 105—112.
977. DRAGOMIR, N.: Un preot din Roman [Dimitrie Mateaș], luptător pentru Unirea Țărilor Romîne. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 1, p. 53—58.
978. DUȚU, Al.: O formă a bibliografiei militante în timpul Unirii [Țărilor Romîne; „Revista revistelor" în presa vremii]. *C. B.*, 1959, XII, 1, p. 11—14.
979. EFTIMIU Victor: Intelectualii și Unirea [Țărilor Romîne]. *G. L.*, 1959, VI, 4, p. 1 și 6.
980. FĂNESCU, M.: Documente din expoziția organizată de Direcția Generală a Arhivelor Statului cu ocazia centenarului Unirii Țărilor Romîne. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 135—146.
981. — Finanțele Țărilor Romîne în perioada Unirii. *F. C.*, 1959, V, p. 15—25.
982. FLORESCU, G. G.: Unele aspecte ale poziției internaționale a Țărilor Romîne în perioada Unirii [1859]. *S. C. Iuridice*, 1959, IV, 1, p. 135—178.
983. FRUNZETTI, I.: Epoca Unirii [din 1859] în plastică. *Contemporanul*, 1959, 3, p. 6.
984. GEORGESCU—BUZĂU, Gh.: Aspecte ale pregătirii ideologice prin literatură și presă a actului Unirii Țărilor Romîne. *Pr. N.*, 1959, IV, 1, p. 8—11.
985. GIURESCU, C. C.: Bucureștii și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza (În: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 347—386).
986. GÖLLNER, C.: Ecoul Unirii Principatelor în presa germană din Transilvania [1859]. (În: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 467—476).
987. HINCU, Dumitru, LEON Alexandru: Vremea faptei. (Extrase din „Vremea acției a sosit", capitol dintr-o lucrare închinată lui Mihail Kogălniceanu). *V. R.*, 1959, XII, 1, p. 4—17.
988. IOACHIM, A.: Expoziția „Centenarul Unirii Țărilor Romîne" de la Casa Scriitorilor. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 321—322.
989. KAKASSY, Endre: Moldva és Havasalföld egyesülése a korabeli hirlapok tükrében. [Unirea Moldovei și a Țării Românești în lumina ziarelor contemporane]. *Ig. S.*, 1959, VII, 1, p. 116—120.
990. KOGĂLNICEANU, Mihail: Discursuri parlamentare din epoca unirii. 29 septembrie 1857 — 14 decembrie 1861. Ediție îngrijită de Vladimir Gh. Dinulescu. Studiu

introductiv de conf. univ. V. Rață. București, Ed. științifică, 1959, 20×13, XVII + 424 p. (1 portr.).

991. MACIU, Vasile: Organizarea mișcării pentru Unire în anii 1855—1857 în Moldova și Țara Românească. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 43—76.

992. MACIU, V.: Unirea Moldovei și Țării Românești în opera istoriografică a lui A. D. Xenopol. (In: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 199—224); în limba franceză, cu titlul: L'Union de la Moldavie et de la Valachie dans l'euvre historique de A. D. Xenopol. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest. 1960, p. 407—440).

993. MALINSCHI, V. T.: Aspecte economice ale Unirii Țărilor Române [1859]. *P. Ec.*, 1959, XII, 1, p. 16—24.

994. MĂNESCU, N. I.: O stemă necunoscută a lui Alexandru Ioan Cuza (In: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 517—523). (fig.).

995. MARCEA, Pompiliu: Unirea Țărilor Române în poezia vremii. *A.U.P.*, Filol. 1959, VIII, 15, p. 89—99.

996. MARTINESCU, Pericle: La centenarul Unririi [Țărilor Române]. Un episod în preajma Unirii. *Orizonturi*, 1959, VIII, 92, p. 65—73.

997. MEȘROBEANU, Anton: Ecoul Unirii Țărilor Române în presa transilvăneană. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 175—185.

998. MOLDOVEANU, I.: Aspecte din epoca Unirii la Buzău. [1859]. (In: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 491—516).

999. MOȘNEGUȚU, Silvia: Materiale bibliografice referitoare la Unirea Țărilor Române. *C. B.*, 1959, 1, p. 8—11.

1000. MUREȘAN, Camil: Centenarul Unirii Țărilor Române. 24 ianuarie 1859 — 24 ianuarie 1959. *Steaua*, 1959, X, 1, p. 12—18.

1001. NANU, Mihail: Dimitrie Bolintineanu și Unirea. *A.U.P.*, Filol., 1959, VIII, 15, p. 79—87.

1002 OLAH, Tibor: Moldva és Havasföld egyesülésének centenariuma. [Centenarul unirii Moldovei și a Țării Românești]. *Ig. S.*, 1959, VII, 1, p. 4—7.

1003. OȚETEA, Andrei: Însemnătatea istorică a Unirii. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 21—41.

1004. OȚETEA, Andrei: O sută de ani de la unirea Principatelor. *L. C.*, 1959, XXXIX, 1, p. 18—38.

1005. OȚETEA, A.: Unirea Principatelor [1859]. (In: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 11—31).

1006. PANAITESCU—PERPESSICIUS, D.: Literatura Unirii [Țărilor Române]. *C. B.*, 1959, XII, 1, p. 1—3.

1007. PAPASTATE, C. D.: Unirea [Principatelor] în revistele craiovene. *Luceafărul*, 1959, II. 2, p. 4—5.

1008. PAPASTATE, C. D.: Vasile Alecsandri și Unirea. *Steaua*, 1959, X, 1, p. 84—90.

1009. PASCU, Șt.: Ecoul Unirii Țării Românești și Moldovei în Transilvania [1859]. (In: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 451—466); *Studii*, 1959, XII, 1, p. 141—158.

1010. PLATON, Gh.: Frămîntări țărănești în Moldova în preajma Unirii. *Studii*, 1959, XIII, 1, p. 107—139.

1011. PORȚEANU, Al.: Centenarul Unirii în presa și publicațiile din străinătate. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 331—334.

1012. PORȚEANU, AL.: Plăci comemorative și denumiri de școli inaugurate cu prilejul sărbătoririi Centenarului Unirii Țărilor Române. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 322—324.

1013. RALEA, M.: Aspecte social-culturale ale unirii [1859]. (In: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 5—9); în limba franceză, cu titlul, Aspects sociaux et culturels de l'Union des Principautés Roumains. *R.S.S.*, 1959, III, 1, p. 27—32.

1014. RĂȘCANU, V.: Societatea de Medici și Naturaliști din Iași și alegerea lui Alexandru I. Cuza. *R. M. Ch.*, 1959, LXIII, 1, p. I—II și 1—8.

1015. RIPEANU, Valeriu: Unirea Țărilor Române și mișcarea culturală. Momente din cronica timpului. *V. R.*, 1959, XII, 1, p. 22—30.

1016. — Şedinţa jubiliară a Marii Adunări Naţionale [cu prilejul sărbătoririi centenarului Unirii, 24 ianuarie 1959]. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4431, p. 1—3.
1017. SIMONESCU, Dan: Înfăptuirile domnitorului Al. I. Cuza oglindite în folclor. *C. B.*, 1959, XII, 1, p. 4—7.
1018. STAN, A.: Expoziţia Unirii Ţărilor Romîne 1859—1959. (Cronica Centenarului Unirii). *Studii*, 1959, XII, 1, p. 319—320.
1019. ŞTEFANACHE, C.: La Ruginoasa [în anii Unirii, 1859, şi azi]. *Iaşul L.*, 1959, X, 1, p. 41—46.
1020. — Studii privind Unirea Principatelor. Comitetul de redacţie: Acad. Andrei Oţetea, Nichita Adăniloaie, Dan Berindei... Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 544 p. (Academia R.P.R., Institutul de Istorie). — *Rec.:* Gr. Popescu, *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 308—318.
1021. UNGUREANU, Gh.: Ţărănimea din Moldova şi Unirea Ţărilor Romîne. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 125—134.
1022. — Vasile Alecsandri către Iancu Alecsandri, fratele său. [O scrisoare inedită a lui Vasile Alecsandri referitoare la Unirea Ţărilor Romîne. Cu o prezentare de] Augustin Z. N. Pop. *V. R.*, 1959, XII, 1, p. 18—21.
1023. VIANU, Al.: Relaţiile franco-ruse în problema Unirii. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 191—210.
1024. VIANU, T.: Literatura Unirii Principatelor [1859]. (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei RP..R., 1960, p. 43—53.
1025. VINOGRADOV, V.: Cu privire la rolul diplomaţiei ruse în unirea Ţărilor Romîne. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 35—52.
1026. ZANE, Gh. Politica economică a Principatelor în epoca Unirii şi capitalul străin. *Studii*, 1959, XII, 1, p. 223—261.
1027. — Ziarişti luptători pentru cauza Unirii. Cezar Bolliac [şi] I. G. Valentineanu. *Pr. N.*, 1959, IV, 1, p. 12—15. (Semnează A. Sandu şi Saşa Georgescu — C. Rădulescu).

d. Perioada 1860—1876

1028. ADĂNILOAIE, Nichita: Un episod din lupta ţărănimii putnene împotriva exploatării moşiereşti [1864—1884]. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 283—305.
1029. ANGHEL, Alexandra: Aspecte privind aplicarea legii rurale din 1864 în judeţul Dolj. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 201—220.
1030. ANGHELESCU, Constantin, C.: Dezvoltarea constituţională a Principatelor Unite de la 1859 la 1862. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 151—174.
1031. ANINEANU, Marta: Din activitatea diplomatică a lui Vasile Alecsandri. Corespondenţa inedită, 1859—1862. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 257—272.
1032. BERINDEI, Dan: Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866). Liste de miniştri. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 147—163.
1033. BERINDEI, Dan: Înfiinţarea agenţiei Principatelor Unite la Paris. (26 august / 7 septembrie 1860). [Cu] Anexe. *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 99—120.
1034. BERINDEI, Dan: Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvîrşirea Unirii (1859—1862). (În: Studii privind Unirea Principatelor. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 413—449).
1035. BERINDEI, Dan: Mihail Kogălniceanu prim-ministru al Moldovei şi emigraţia maghiară (1860—1861). *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 223—244.
1036. BERINDEI, D.: Quelques aspect de la politique étrangère des Principautés Unies: le problème de l'independence et de l'unité pleine et entière du peuple roumain (1859—1861). (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 391—406).
1037. BODEA, Cornelia, C.: Din acţiunea de pregătire a agenţiei diplomatice de la Paris. Înfiinţarea biroului de corespondenţă (1/13 ianuarie 1860). *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 121—150.
1038. BOICU, L.: Ştiri noi despre activitatea lui Vasile Alecsandri ca ministru de externe. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 195—200.
1039. BONCU, Const., APOSTOL, Mihai: Documente privitoare la răscoala patentarilor din Ploieşti [1860]. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 134—144.

1040. BRĂTESCU, G.: Unificarea serviciilor sanitare din Țara Românească și Moldova [1861—1862]. (In: Studii privind Unirea Principatelor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, p. 525—539).

1041. DUZINCHEVICI, Georg.: Der Aufruhr von Salzburg (Ocna Sibiului) im Jahre 1870. *Forschungen,* 1959, 1, p. 202—204.

1042. FLORESCU, G. G.: La procédure de l'investiture et le cerémonial de la reception du prince regent Cuza à Constantinople. Contribution à l'étude des relations entre les Principautés Unies et l'Empire ottoman. *S.A.O.*, 1959, II, p. 71—87.

1043. GIURESCU, C. C.: Suprafața moșiilor mănăstirești secularizate în 1863. *Studii,* 1959, XII, 2, p. 148—157.

1044. HUREZEANU, D.: Unele observații critice la studiul „Aspecte ale problemei agrare în Țara Românească la începutul domniei lui Cuza Vodă", de Dan Berindei, publicat în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. I. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 101—110.

1045. — Mișcarea țăranilor de la Smeeni—Buzău (sept.—oct., 1873). *Studii,* 1959. XII, 3, p. 163—167.

1046. MOCIOIU, N. I.: O grevă în portul Brăila în anul 1868. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 116—125.

1047. NEGOIȚĂ, Al.: Organizarea de stat în timpul domniei lui Cuza. *A.U.P., St. I.*, 1959—1960, VIII—IX, 13—14, p. 83—92.

1048. NEGRUȚI, Ecaterina: Despre munca salariată în agricultura Moldovei în preajma legii agrare din 1864. *S.C.S.I.—I.*, 1959, X, 1—2, p. 81—118.

1049. TURDEANU, A.: Proiectul orașului Cuza de la 1860. *S.C.B.*, 1960, III, p. 288—290.

1050. VELICHI, Constantin N.: Atitudinea lui Mihail Kogălniceanu, a unor autorități românești din porturile dunărene și a maselor populare în timpul trecerii cetei lui Hristo Botev (27 aprilie—15 iunie 1876). *R. St.*, 1960, 4, p. 251—265.

1051. ADĂNILOAIE, N.: К вопросу о положении крестьянства в Румынии после войны за независимость (1877—1878). [Despre problema situației țărănimii din Romînia după războiul de neatîrnare (1877—78)]. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 441—460).

3. Romînia în perioada capitalismului premonopolist (1878—1900). Mișcarea muncitorească

a. Generalități

1052. BRATU, Savin, DUMITRESCU, Zoe: Contemporanul și vremea lui. Anexă bibliografică: Emil Manu. [București], E.S.P.L.A., 1959, 20×13, 339 p. — *Rec.:* D. Hurezeanu, *A.I.I.P.*, 1959, V, p. 121—125; Oct. Chețan, cu titlul, Pe marginea lucrării: Contemporanul și vremea lui. *C.F.*, 1959, VI, 5, p. 266—276.

1053. BUNEA, Aurelia: A román—magyar barátság előfutára. [Un precursor al prieteniei romîno-maghiare (Ludovic Mocsáry)]. *Korunk,* 1960, XIX, 4, p. 435—440.

1054. CONSTANTINESCU, N. N.: Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din Romînia și al condițiilor ei de muncă și de trai. Autoreferat. București, Lit. și Tip Inv., 1959, 30 ×21, 62 p. (lito.). (Ministerul Învățămîntului și Culturii. Institutul de științe economice „V. I. Lenin" București).

1055. — Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din Romînia. Pînă la primul război mondial. Sub redacția conf. univ. N. N. Constantinescu. București, Ed. politică, 1959, 20×13, 540 p. (Institutul de Istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P.M.R.). — *Rec.:* C. Rîmniceanu, *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 163—165; Georgeta Mitran, cu titlul, Aspecte ale formării și dezvoltării clasei muncitoare în țara noastră, *C.F.*, 1960, VII, 3, p. 155—163; A. Huszár, cu titlul, A romániai munkásosztály kialakulása. [Formarea clasei muncitoare din Romînia]. *Korunk,* 1960, XIX, 5, p. 627—629.

b. Perioada 1878—1900

1056. CURTICĂPEANU, V.: Aus dem Kampf der Siebenbürger Rumänen um kulturelle Entwicklung am Ende des XIX. und Anfang des XX. Jh. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des Sciences historiques Stokholm. Bucarest, 1960, p. 511—530).
1057. DANCIU, Margareta: Din frămîntările maselor populare în timpul procesului memorandist [din Transilvania, 1894]. *S.U.B.B.* Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 107—124.
1058. EGYED, Acațiu: Grevele de seceriș din Transilvania de la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX. *An. I.I.Cluj*, 1958—1959, I-II, p. 219—240.
1059. — Începutul răspîndirii marxismului în Romînia. Crearea Partidului social-democrat al muncitorilor din Romînia (1893). P.S.D.M.R. între anii 1893 și 1900. București, Ed. politică, 1959, 20×13, 64 p. (Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.).
1060. KOVÁCS, I.: Procesul de diferențiere a țărănimii de pe teritoriul regiunii Cluj la sfîrșitul veacului al XIX-lea. *P. Muz.*, 1960, p. 251—259.
1061. MATEI, Gh.: Mișcarea muncitorească și intensificarea luptei de clasă la sate spre sfîrșitul secolului al XIX-lea. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 5—28.
1062. POP, Augustin Z. N.: Revoluționarii ruși și „Contemporanul" [Două documente inedite privind activitatea emigranților ruși, a doctorului Russel și a lui N. P. Zubcu Codreanu în mijlocul tineretului, muncitorilor, elevilor și studenților în perioada „Contemporanului"]. *Luceafărul*, 1959, II, 20, p. 16.
1063. RATĂ, V.: Учредительный съезд Румынской Социал-Демократической Партии Рабочих (1893 год). [Congresul de constituire a Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Romînia. (1893)]. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 461—477).
1064. VARGA, V. A.: Contribuții la istoria mișcării muncitorești din Transilvania la sfîrșitul secolului al XIX-lea. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 25—52; în limba franceză, cu titlul, Contributions a l'histoire du mouvement ouvrier de Transilvanie a la fin du XIX-e siècle. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stocholm. Bucarest, 1960, p. 477—510).

4. Romînia în perioada imperialismului (1900—1917)

a. Generalități

1065. — Lupta pentru refacerea și dezvoltarea mișcării muncitorești între 1900 și 1917. București, Ed. Politică, 1959, 20×13, 64 p. (Intitulat de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.).
1066. PANTAZI, Radu: Răspîndirea marxismului în Romînia în perioada 1900—1917. (In: Din istoria filozofiei în Romînia, București, 1960, III, p. 271—322).

b. Perioada 1901—1907

1067. IACOȘ, I., PETRIȘOR, V.: Organizațiile profesionale muncitorești din vechea Romînie în perioada 1899—1904. *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 79—98.
1068. HUREZEANU, D.: Influența primei revoluții ruse din 1905—1907 asupra țărănimii din Romînia și căile ei de pătrundere la sate. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 15—34; 3, p. 53—69.
1069. HUREZEANU, D.: Relațiile agrare din Romînia la începutul secolului al XX-lea și atitudinea mișcării socialiste față de țărănime. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 41—76.

c. Răscoala țăranilor din 1907

1070. ALEXANDRESCU, M.: Procesul țăranilor răsculați în anul 1907 din comunele Lacul lui Baban, Dealul-Lung și Odobasca. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 86—92.
1071. CĂLINESCU, G.: Tudor Arghezi și 1907. *Contemporanul*, 1959, 11, p. 1 și 2.

1072. JECEV, Nicolae: Ecoul răscoalei din 1907 în Bulgaria. *S.M.I.M.* 1960, 11, p. 307—320.
1073. MATEI, G.: Отклики на крестьянское восстание 1907 г. в международном рабочем движении. [Ecouri privind răscoala țărănească din anul 1907 în mișcarea muncitorească internațională]. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 531—540).
1074. TEODORESCU—BRANIȘTE, Tudor: Cei 11.000. [Răscoala din 1907]. *Contemporanul*, 1960, 11, p. 1 și 7.

d. Perioada 1908—1914

1075. — Discuții pe marginea capitolului „Întărirea politicii de reacțiune a guvernelor burghezo-moșierești după răscoala din 1907. Mișcarea muncitorească (1907—1912)". Problemele tratului „Istoria Romîniei". *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 151—152.
1076. EȘEANU, L.: Greva docherilor din portul Galați din 21 iunie — 14 iulie 1911. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 62—69.

e. Romînia în timpul primului război mondial (1914—1918)

1077. BOLD, Emilian: Contribuții la cunoașterea situației din Moldova, în timpul retragerii (1917—1918). *A.U.C.*, St. soc., 1959, V, p. 49—62.
1078. CONSTANTINESCU, N. N., BOZGA, V.: Situația clasei muncitoare în perioada participării Romîniei la primul război mondial. *P. Ec.*, 1959, XII, 7, p. 121—140.
1079. DAICOVICIU, C., BANYAI, L., CHERESTEȘIU, V.: La Transilvanie pendant la première guerre mondiale et son union avec la Roumaine. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 541—566).
1080. DAICOVICIU, C., BANYAI, L., CHERESTEȘIU, V., LIVEANU, V.: Lupta revoluționară a maselor, factor hotărîtor în unirea Transilvaniei cu Romînia. *Studii*, 1958, XI, 6, p. 21—56; în limba maghiară: *Korunk*, 1959, 18, 1, p. 9—44.
1081. KOVACS, Iosif: Date cu privire la lupta țărănimii din Transilvania în toamna anului 1918. *An. I.I.Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 313—344.
1082. LIVEANU, V.: Unele probleme privind Romînia în timpul primului război mondial în lumina lucrărilor lui V. I. Lenin. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 45—76.
1083. TĂUTU, Nicolae: Cătălina. (Adevărata viață a eroinei Ecaterina Teodoroiu). București, Ed. militară, 1959, 16×12, 127 p.

f. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie (1917) și influența ei asupra Romîniei. Participări romînești la Revoluția din Octombrie

1084. CHERESTEȘIU, V.: Pătrunderea ideilor Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în masele din Transilvania. *An.I.I.Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 241—282.
1085. CORUI, Aurel: Lupta țărănimii bănățene pentru pămînt și libertate sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. *R.A.*, 1960, III, 2, p. 66—78.
1086. — Documente privitoare la influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie asupra mișcării muncitorești din țara noastră. *R.A.*, 1959, II, 2, p. 3—45.
1087. GALL, János: Transilvănenii în mișcarea revoluționară a prizonierilor din Rusia (1917—1919). *An.I.I.Cluj*, 1958—1959, I—II, p. 283—301.
1088. GÖLLNER, Carol: Die Stelung der deutschen Hermanstädter Sozialdemokratischen Zeitungen „Die Wahrheit" und „Der Kampf" zu der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution. *Forschungen*, 1959, 1, p. 208—209.
1089. LUPESCU, I, Influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie asupra mișcării muncitorești din țara noastră. *P.A.P.*, 1960, VI, 11, p. 2—3.
1090. SCERBACOV, I. N.: Voluntari romîni în Armata Roșie pe frontul de est în 1918—1919. *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 44—52.

5. Romînia în perioada dintre primul și al doilea război mondial (1917—1938)

a. Generalități

1091. DRĂGAN, Nicolae: Die Arbeiter der Mediascher „Westen" — Fabrik im Kampf gegen die kapitalistische Ausbeutung. (1923—1944). *Forschungen,* 1960, 3, p. 128—132.

1092. DRĂGAN, Nicolae: Die Dynamik des kapitalistischen Gewinnes in der Mediascher „Westen"-Fabrik (1923—1944). *Forschungen,* 1959, 1, p. 145—172.

1093. PINTEANU, T., RIMNICEANU, C.: Unele documente și articole privind lupta antimonarhică a Partidului Comunist din Romînia [1932—1940]. *A.I.I.P.,* 1959, V, 1, p. 137—151.

1094. ROMAN, Aurel: Din istoria luptelor revoluționare ale muncitorilor textiliști de la fabrica de postav „Buhuși" (1917—1944). București, Ed. științifică, 1959, 20×15, 264 p.

1095. STANCIU, Gh.: Aspecte ale procesului pauperizării țărănimii muncitoare între cele două războaie mondiale. *P.Ec.,* 1959, XII, 5, p. 86—95.

1096. SURPAT, Gh.: Pauperizarea clasei muncitoare între cele două războaie mondiale în Romînia burghezo-moșierească, Autoreferat. București, Ed. Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1960, 20×14, 32 p.

b. Perioada 1917—1921

1097. BUNEA, A., TOMUȚA, G.: Frămîntări în rîndurile tineretului muncitor din Transilvania în perioada anilor 1917—1922. *An.I.I.Cluj,* 1958—1959, I—II, p. 345—370.

1098. CHERESTEȘIU, Victor: Clasa muncitoare din Romînia și revoluția proletară din Ungaria (1919). *A.I.I.P.,* 1959, V, 2, p. 23—36; în limba maghiară, cu titlul, A romániai munkásosztály és az 1919-es magyarországi proletárforradalom. *Korunk,* 1959, 18, 4, p. 517—532.

1099. KERTÉSZ, M.: Revolta soldaților din regimentul 88 infanterie din Maramureș (iulie 1919). *R.A.,* 1960, III, 1, p. 107—115.

1100. LIVEANU, V.: A propos des événemenst de Bucarest de 13 decembre 1918. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 567—582).

1101. LIVEANU, V.: 1918. Din istoria luptelor revoluționare din Romînia. București, Ed. Politică, 1960, 20×13, 680 p. (Institutul de Istoria Partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.). (Ed. și în limba maghiară). — *Rec.:* I. Mihály, cu titlul, 1918 munkásmozgalmak történetéből. *Korunk,* 1960, XIX, 10, p. 1275—1276.

1102. LIVEANU, V.: Mișcarea muncitorească din București în anii 1917—1921. *Studii,* 1959, XII, 5, p. 159—185.

1103. MARIN, V.: Revolta Batalionului II din Regimentul 107 infanterie în august 1919. *A.I.I.P.,* 1959, V, 2, p. 100—106.

1104. MUREȘAN, Hilde: Lupta femeilor din Transilvania în perioada 1917—1919, *An. I.I.Cluj,* 1958—1959, I—II, p. 303—311.

1105. VAIDA, A. G., BIRDEANU, N.: Pavilonul revoluționar la catarg. (Din lupta revoluționară a marinarilor romîni din anii 1917—1920). București, Ed. militară, 1959, 20×15, 180 p.

1106. VAJDA, L., FODOR, L., PIRCĂLAB, F.: Aspecte ale luptei muncitorimii din Cluj și împrejurimi în anul 1920. *P. Muz.,* 1960, p. 270—297.

1107. ZAHARIA, Ec.: Despre catastrofa minieră de la Anina (1920), *R.A.,* 1959, II, 2, p. 146—157.

c. Crearea Partidului Comunist din Romînia (1921)

1108. — Marea Revoluție Socialistă din Octombrie — începutul unei ere noi în istoria omenirii. Avîntul revoluționar în Romînia. Crearea P.C.R. — victorie istorică a leninismului asupra oportunismului și reformismului în mișcarea muncitorească din Romînia. București, Ed. politică, 1959, 20×13, 72 p. (Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., 3).

1109. — Studierea istoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a societății sovietice — sarcina principală a istoricilor din U.R.S.S. și țările de democrație populare. *A.I.I.P.*, 1959. V, I, p. 180—183.
Vezi și: *Istoria P.M.R.*, nr. 69—177.

d. Perioada 1923—1928

1110. CIMPONERIU, E.: Date privind acapararea industriei naționale de către monopolurile străine cu sprijinul claselor stăpînitoare din Romînia burghezo-moșierească. (Constituirea societății U.D.R. după primul război mondial). *Studii* 1959, XII, 2, p. 103—116.

1111. — Contribuții la istoria capitalului străin în Romînia. De la sfîrșitul primului război mondial pînă la ieșirea din criza economică din 1929—1933. Autori: Costin Murgescu, N. N. Constantinescu (redactori responsabili) Radu Paul... [București], Ed, Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 592 p. (13 scheme, 3 tab.).

e. Perioada 1929—1933

1112. AXENCIUC, V., OPREA, A.: Criza economică din industria Romîniei în anii 1929—1933. *L.C.*, 1959, XXXIX, 5, p. 63—77.

1113. DEAC, A.: Solidaritatea internațională a celor ce muncesc cu conducătorii eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933, în procesul de la București — Craiova (1933—1934). *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 29—49; în limba rusă, cu titlul: Международная солидарность с руководителиями героических боев железно-дорожников и нефтяников в 1933 году (Процесс Бухарест-Крайова). (În: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences o historiques Stockholm. Bukarest, 1960, p. 605—630).

1114. FIROIU, Dumitru, V.: Legea circulației bunurilor agricole din anul 1929 — expresie a politicii antițărănești dusă de Partidul Național-Țărănist. *S.U.B.B.* Iurisprudentia, 1960, III, 2, p. 19—27.

1115. HURMUZ, V., LUPU, N.: Procesul conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 5—28.

1116. IOSA, M., RUSENESCU, M.: Din acțiunile oamenilor muncii pentru apărarea conducătorilor eroicelor lupte din ianuarie-februarie 1933. *Studii*, 1959, XII, 3, p. 5—23.

1117. MUNTEANU, N. G.: Congresul Sindicatelor Unitare din 1929 — moment important în istoria mișcării sindicale revoluționare din țara noastră. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 110—126.

1118. — Partidul Comunist din Romînia — conducătorul eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. *A.I.I.P.*, 1959, V 1, p. 20—49.

1119. PETROVICI, N., TOACĂ, I.: Luptele minerilor de la Lupeni din 1929. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 49—73.

1120. RĂDULESCU, N.: 25 de ani de la procesul luptătorilor ceferiști și petroliști. *L. C.*, 1959, XXXIX, 7, p. 79—87.

1121. VAGU, P.: Industria petroliferă romînească în perioada crizei economice din 1929—1933. *P. Ec.*, 1959, XII, 9, p. 83—88.

1122. VARGA, Vasile A.: Din luptele revoluționare ale clasei muncitoare din Romînia în perioada anilor 1929—1933. Autoreferat. București, Lit. și Tip. Învățămîntului, 1959, 29×21, 33 p. (lito). Universitatea „C. I. Parhon" — București, Facultatea de istorie).

1123. VASILICHI, G.: Румынская Коммунистическая Партия организатор и руководитель героической борьбы железнодорожников в 1933 году. [Partidul Comunist din Romînia, organizator şi conducător al eroicelor lupte ale ceferiştilor din anul 1933]. (În: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 583—604).

1124. — 30 de ani de la greva minerilor de la Lupeni [1929]. Bucureşti, E.S.I.P., 1959, 20×15, 16 p.

f. Perioada 1934—1938

1125. BANU, V.: [Asociaţia] Amicii U.R.S.S. [1934]. *Tribuna*, 1959, III, 35, p. 1.

1126. BÁNYAI, László: A Gyimes-völgyi parasztok harca 1934-ben. [Lupta ţăranilor din Valea Ghimeşului în anul 1934]. *Korunk*, 1959, XVIII, 11, p. 1595—1602.

1127. PRUNEA—FOX, F.: „Amicii U.R.S.S.". O pagină din istoria prieteniei romîno-sovietice. *Veac nou*, 1959, XV, 40, p. 4.

1128. CALIMACHI, Scarlat: Mişcarea de solidaritate din Romînia cu Gh. Dimitrov, acuzator al fascismului la procesul de la Leipzig. *A.I.I.P.*, 1959, V, 1, p. 103—114.

1129. GEORGESCU, Titu: „Liga Muncii, organizaţie de masă legală condusă de P.C.R. (1933—1934). *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 83—99.

1130. GEORGESCU, Titu, FODOR, Ladislau: Răscoala ţăranilor din Valea Ghimeşului (1934). Bucureşti, Ed. Politică, 1960, 20×13, 160 p. (ilustr., facs.). (Institutul de Istorie a Partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.). (Ed. şi în limba maghiară).

1131. POPESCU, Radu: Sînt 25 de ani de atunci. [Asociaţia „Amicii U.R.S.S."]. *Veac nou*, 1959, XV, 43, p. 4.

1132. ROŞU, B.: Greva muncitorilor fabricii de vagoane „Astra" — Arad din iulie-august 1936. *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 62—78.

6. Romînia sub regimul dictaturii fasciste (1938—23 august 1944)

1133. — Aspecte din lupta ţărănimii muncitoare conduse de partid pe valea Dăbîcii (reg. Cluj). [1936—1945]. *P. Muz.*, 1960, p. 314—316.

1134. BĂLTEANU, B.: Aspecte ale deservirii economice a Romîniei de către Germania hitleristă (1940—1944). *Studii*, 1959, XII, 6, p. 5—34.

1135. BĂLTEANU, B.: Influenţa bătăliei de la Stalingrad asupra situaţiei politice din Romînia. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 1, p. 66—106.

1136. BENDITER, H.: Contribuţii la cunoaşterea Moldovei în preajma lui 23 August 1944. *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 97—111.

1137. BOGDAN, C.: Agravarea situaţiei materiale a clasei muncitoare din Romînia în timpul celui de al doilea război mondial. *P. Ec.*, 1959, XII, 9, p. 49—62.

1138. HOMENCO, S.: Greva muncitorilor metalurgişti de la fabrica „Goldenberg" din Bucureşti, ianuarie-februarie 1939. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 96—109.

1139. PETROVICI, N.: Unele documente privind starea de spirit şi acţiuni ale maselor populare din ţara noastră în perioada premergătoare insurecţiei armate de la 23 August 1944. *A.I.I.P.*, 1959, V, 4, p. 139—149.

1140. TRANDAF, V.: Noi documente privitoare la greva muncitorilor din Valea Jiului (1941). *R.A.*, 1959, II, p. 84—116.

1141. VARGA, V. A.: Atitudinea guvernului romîn burghezo-moşieresc faţă de tratativele anglo-franco-sovietice din anul 1939. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 51—72.

1142. — 15 ani de la masacrarea luptătorilor antifaşişti în închisoarea de la Rîbniţa. Scrisoarea tovarăşului Gh. Gheorghiu-Dej trimisă din lagărul de la Tg. Jiu. *Studii*, 1959, XII, 2, p. 13—14.

IV. *Romînia de după 23 August 1944. Anii regimului democrat popular și ai Republicii Populare Romîne*

1. Perioada 23 august 1944 — 30 decembrie 1947

a. Generalități

1143. CHIRIȚĂ, Gr.: Contribuții la cronologia primei etape a revoluției populare din Romînia. (23 aug. 1944—30 dec. 1947). *Studii*, 1959, XII, 4, p. 325—359.
1144. COVACI, M.: Contribuția muncitorilor din Valea Prahovei, sub conducerea P.C.R., la lupta pentru răsturnarea dictaturii fasciste și zdrobirea trupelor hitleriste. *A.I.I.P.*, 1959, V, 4, p. 73—91.
1145. DÁNOS, Miklós: Igy történt. A felszabaditók nyomában. Riportok. A rajzok Cseh Gusztáv munkája. [Așa s-a întîmplat. Pe urmele eliberatorilor. Reportaje. Desenele lui Gustav Ceh]. Bukarest, Ifjusági Könyvkiadó, 1960, 20×13, 120 p.
1146. FIROIU, Dumitru V.: Folosirea parlamentului de către puterea democrat-populară în prima etapă a revoluției populare din țara noastră (noiembrie 1946 — decembrie 1947). *S.U.B.B.*, Iurisprudentia, 1959, Ser. III, fasc. 2, p. 25—53.
1147. FLORIAN, Radu: Revoluția populară din țara noastră — confirmare deplină a teoriei marxist-leniniste a revoluției. *C.F.*, 1959, VI, 4, p. 65—85.
1148. LUPȘA G., MOLNAR, Al., ANGHEL, Gh.: Rezolvarea marxist-leninistă a problemei naționale în Romînia. *C. St.*, Ser. Filosofie, 1959, p. 7—40.
1149. NICHITA, Paraschiva, ȚUȚUI, Gh.: Leninismul, călăuză în lupta P.C.R. pentru trecerea de la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice la revoluția socialistă. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 56—81.
1150. RAUSSER, Vasile: Aspecte ale politiii economice a Partidului Comunist Romîn în prima etapă a revoluției populare. *P. Ec.*, 1959, XII, 8, p. 58—82.
1151. ȚUȚUI, Gh., POPESCU, Al.: Zdrobiți de popor. (Falimentul partidelor burghezo-moșierești. 1944—1947). București, Ed. politică, 1959, 20×13, 120 p. — *Rec.*, Oct. Chețan, cu titlul: Pagini din lupta poporului nostru împotriva forțelor reacțiunii. *C.F.*, 1960, VII, I, p. 233—236.
1152. UDREA, T.: Rolul comitetelor țărănești în făurirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, sub conducerea partidului comunist romîn. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 237—280.

b. 23 August 1944. Insurecția armată condusă de P.C.R.

1153. ARDELEANU, I., PETROVA, L.: Expoziția „pregătirea și înfăptuirea insurecției armate din august 1944". *Studii*, 1959, XII, 4, p. 375—383.
1154. BIRLĂDEANU, N.: Din lupta maselor populare din Turnu-Severin pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și victoria insurecției armate. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 173—188.
1155. CONSTANTINESCU-IAȘI, P.: Eliberarea Romîniei de sub jugul fascist și însemnătatea ei istorică. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 21—33; în limba franceză, La liberation de la Roumanie du joug fasciste et la portée istorique et cei événement. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 631—648).
1156. CREȚU, N.: Partidul Comunist Romîn — organizatorul și conducătorul insurecției armate din August 1944. *L. C.*, 1959, XXXIX, p. 15—27.
1157. DAVICU, Savel: Acțiuni ale maselor populare din Moldova, sub conducerea organizațiilor P.C.R. în lupta pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 19—39.
1158. — Documente privind pregătirea și înfăptuirea sub conducerea P.C.R., a insurecției armate de la 23 August 1944. *A.I.I.P.*, 1949, V, 4, p. 120—138.
1159. — Documente privitoare la lupta maselor muncitoare, sub conducerea P.C.R. împotriva războiului antisovietic și a ocupației hitleriste și pentru pregătirea condițiilor care au dus la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 august 1944. *R.A.*, 1959, II, 1, p. 3—34.

1160. — Ecouri internaţionale la insurecţia armată din 23 august 1944. *P.I.*, 1960, 16, p. 14—21.
1161. FLORIAN, R.: Insurecţia armată de la 23 August 1944 — începutul revoluţiei populare în ţara noastră. *A.I.I.P.*, 1959, V, 4, p. 21—50.
1162. MATEI, Gh., BĂLTEANU, B.: Din lupta P.C.R. pentru pregătirea şi înfăptuirea insurecţiei armate de la 23 august 1944. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 119—143.
1163. MOŢ Gh., ŞTEFĂNESCU, V.: Din contribuţia tineretului din ţara noastră, în frunte cu uteciştii, la lupta P.C.R. pentru victoria insurecţiei armate de la 23 August 1944. *A.I.I.P.*, 1959, V, 4, p. 106—119.
1164. MUNTEANU, Nora: Acţiuni de masă conduse de Partidul Comunist Romîn în perioada pregătirii insurecţiei armate. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 145—172.
1165. ROHAN, H.: Bucureşti, 1944, oraşul insurecţiei armate. *Luceafărul*, 1959, II, 16, p. 8—9.

c. Aniversarea zilei de 23 August 1944

1166. AGIRBICEANU, I.: După 23 August 1944. [Realizări în anii puterii populare]. *Steaua*, 1959, X, 8, p. 10—13.
1167. BARANGA, Aurel: După şaisprezece ani [23 aug. 1944]. *Teatrul*, 1960, V, 8, p. 1—4.
1168. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: A XV-a aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist. Expunere făcută la sesiunea solemnă a Marii Adunări Naţionale din 22 august 1959. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20×13, 32 p. (Ed. şi în limba germană şi maghiară); *A.I.I.P.*, 1959, V, 4, p. 5—20; *Studii*, 1959, XII, 4, p. 5—20.
1169. GURGHIANU, Aurel: Poema lui august. [16 ani de la eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist]. *Steaua*, 1960, XI, 8, p. 3—5.
1170. — In întîmpinarea marii sărbători naţionale [23 august 1944]. *L. C.*, 1959, XXXIX, 6, p. 3—9.
1171. — Pe drumul vieţii noi, socialiste [23 August]. *L. C.*, 1959, XXXIX, 8, p. 3—14.
1172. P[ORŢEANU], Al.: 15 ani de la eliberarea Romîniei de sub jugul fascist în presa şi publicaţiile din ţara noastră [Prezentarea bibliografică a materialelor]. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 428—450.
1173. ŞT[EFĂNESCU], L.: Sesiunea ştiinţifică [a Institutelor de ştiinţe sociale ale Academiei R.P.R.] consacrată celei de a XV-a aniversări a eliberării Romîniei de sub jugul fascist. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 361—365.
1174. — Sub steagul socialismului şi al păcii [23 august]. *L. C.*, 1960, XL, 8, p. 3—12.

d. Contribuţia Romîniei la războiul antihitlerist (23 aug. 1944 — 9 mai 1945)

1175. ATANASIU, V.: Luptele armatei I romîne pe teritoriul Cehoslovaciei. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 205—224.
1176. BEJANCU, Gh.: Garnizoana Băneasa. [Din luptele ostaşilor romîni împotriva armatelor hitleriste]. *Albina*, 1960, 62, 660, p. 2.
1177. BÎRZA, V.: Eroi căzuţi în războiul antihitlerist. Figuri de luptători pentru libertate şi socialism. 1. Sublocotenentul Mircea Miloş. 2. Constantin Belghiru. 3. Ilie Cotora. 4. Moise Bunica. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 4, p. 165—173.
1178. CIACHIR, N., LOGHIN, L.: Aspecte ale frăţiei de arme romîno-sovietice pe frontul antihitlerist. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 189—203.
1179. CIACHIR, N., LOGHIN, L.: Frăţia de arme romîno-sovietică. Bucureşti, Ed. M.F.A., 1959, 24×16, 163 p. — *Rec.*: I. Apostol, *Studii*, 1959, XII, 4, p. 402—405.
1180. CUPŞA, I., BĂLTEANU, B.: Contribuţia Romîniei la lupta pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste. *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 123—145.
1181. HUZA, Ion: Din contribuţia marinarilor romîni la zdrobirea fascismului german. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 101—110.
1182. LEONIDA, Ion: Un episod eroic din războiul antihitlerist. Lupta de la Păuliş. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 225—236.

1183. MIHALACHE, Marin: Amintiri din luptele pentru eliberarea Ungariei. *Luceafărul*, 1960, III, 7, p. 12.
1184. OLTEANU, I.: Despre activitatea unor grupuri de partizani sovietici şi romîni, care au luptat pe teritoriul Slovaciei în perioada august 1944—februarie 1945. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 4, p. 136—151.
1185. TECLU, Iacob: Participarea armatei romîne la războiul antihitlerist. *A.I.I.P.*, 1959, V, 4, p. 51—72.
1186. URSACHE, C.: Aviaţia romînă în lupta împotriva fascismului german. *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 147—174.
1187. VASILIU—RĂŞCANU, C.: Alături de eroica armată sovietică, în luptele pentru eliberarea patriei. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4605, p. 3.
1188. VASILIU—RĂŞCANU, C.: Bucureştiul în vîltoarea lui August 1944. File din istoria patriei. *St. T.*, 1960, XII, 8, p. 16—18.
1189. — 15 ani de la victoria asupra fascismului şi ziua independenţei de stat a Romîniei. [Bucureşti]. Ed. Ministerul Învăţămîntului şi Culturii, Direcţia generală a aşezămintelor culturale, 1960, 24×17, 15 p.

e. Lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular (23 aug. 1944—6 martie 1945)

1190. CETERCHI, Ioan: Unele aspecte ale puterii politice în perioada 23 August 1944 — 6 martie 1945 în Romînia. *S.U.B.B.*, Iurisprudentia, 1960, III, fasc. 2, p. 7—17.
1191. CICALĂ, I., EGYED, A.: Lupta oamenilor muncii sub conducerea P.C.R., pentru refacerea economică a regiunii Cluj şi sprijinirea frontului antihitlerist (octombrie 1944, mai 1945). *Studii*, 1959, XII, 4, p. 303—324.
1192. LÖRINCZ, L.: Борьба Румынской рабочей партии за слом буржуазно — по мещичьего государственного аппарата и создание социалистического государственного аппарата в Румынии. [Lupta Partidului Muncitoresc Romîn pentru dărîmarea aparatului de stat burghezo-moşieresc şi făurirea aparatului de stat socialist în Romînia]. *R.S.S.*, 1960, IV, 1 ,p. 91—118.
1193. NECŞA, T.: Aspecte din lupta pentru instaurarea unor autorităţi locale democratice. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 281—302.
1194. PÎRCĂLAB, F., TIMOFI, Gh.: Din lupta muncitorilor din Cluj şi împrejurimi, sub conducerea comuniştilor, pentru apărarea de distrugere şi evacuări de către fascişti a întreprinderilor şi instituţiilor în perioada 23 August — 12 octombrie 1944. *A.I.I.P.*, 1959, V, 4, p. 92—105; în limba maghiară, cu titlul, A kolozsvari munkások harca a fasiszta megszállok ellen. *Korunk*, 1959, XVIII, 10, p. 1401—1408.
1195. RUSENESCU, M.: Lupta maselor populare din Bucureşti conduse de Partidul Comunist Romîn pentru instaurarea puterii populare (23 aug. 1944 — 6 martie 1945). *Studii*, 1959, XII, 5, p. 187—210.
1196. SAVU, Al.: Lupta maselor populare, sub conducerea P.C.R., pentru răsturnarea primului guvern cu majoritatea reacţionară (Sănătescu). *A.I.I.P.*, 1959, V, 6, p. 25—48.

f. Aniversarea zilei de 6 Martie 1945

1197. RĂDULESCU, N.: 6 Martie 1945. Un eveniment memorabil în istoria patriei. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4775, p. 1 şi 3: *T.L.*, 1960, X, 3, p. 3—8.
1198. — 15 ani de la instaurarea puterii populare, 6 martie 1945—6 martie 1960. [Bucureşti, E.S.I.P.], 1960, 24×16, 16 p.

2. Proclamarea Republicii Populare Romîne şi perioada 1948 pînă în zilele noastre

a. Generalităţi

1199. — Republica Populară Romînă văzută de peste hotare. Cu un cuvînt înainte de acad. Mihai Ralea. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20×13, 188 p.

b. Aniversări ale proclamării R.P.R. (30 decembrie 1947)

1200. — La a 12-a aniversare a Republicii Populare Romîne: 1. S.V. *Drăgoi*, 2. Ion *Iancovescu*, 3. Acad. prof. Miron *Nicolescu*, 4. Miron Radu *Paraschivescu*, 5. Acad. Raluca *Ripan*, 6. I. *Ross*. *V.R.*, 1959, XII, 12, p. 6—11.

1201. — A XII-a aniversare a proclamării Republicii Populare Romîne. Bucureşti, E.S.I.P., 1959, 20×14, 15 p.

c. Etapele construcţiei socialiste în R.P.R. Planificarea economiei naţionale

1202. — Comunicatul Direcţiei Centrale de Statistică asupra îndeplinirii planului de stat al R.P.R. pe anul 1958. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4489, p. 1—2.

1203. — Comunicatul Direcţiei Centrale de Statistică asupra îndeplinirii planului de stat al Republicii Populare Romîne din anul 1959. *R.S.*, 1960, IX, 1, p. 3—10; *Scînteia*, 1960 XXIX, 4743, p. 1 şi 2; 4744, p. 1, 5.

1204. — Creşterea continuă a bunăstării materiale şi culturale a oamenilor muncii — obiectiv principal al planului şesenal (1960—1965). [Bucureşti], Ed. Ministerului Învăţămînului şi Culturii, Direcţia generală a aşezămintelor culturale, 1960, 24×17, 16 p.

1205. DOBRESCU, Emil: Baza tehnică materială a socialismului şi dezvoltarea ei în perioada şesenalului. *L.C.*, 1960, XL, 9, p. 9—22.

1206. — Economia Romîniei între anii 1944—1959. Sub redacţia: Prof. univ. I. Rachmuth. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 30×21, 649 p. (43 grafice). — *Rec.*: Tr. Giura, cu titlul: O încercare reuşită de a oglindi realizările epocale ale construcţiei socialismului în R.P.R. *C.F.*, 1959, VI, 6, p. 227—232; S. Dumitrescu şi A. Oprea, cu titlul, O lucrare economică utilă. *L.C.*, 1959, XXXIX, 12, p. 101—108; I. Oleinik, cu titlul: Bazele economice ale socialismului în Romînia. *P.P.S.*, 1960, III, 6, p. 86—88; M. Horovitz, cu titlul, O sinteză ştiinţifică a experienţei construirii economiei socialiste în R.P.R. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 385—392; N. Davideanu, *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 164—167.

1207. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Cu privire la realizarea sarcinilor trasate de Congresul al II-lea al P.M.R. în domeniul dezvoltării economiei naţionale şi creşterii bunăstării oamenilor muncii precum şi propunerile de noi măsuri pentru ridicarea nivelului de trai al poporului muncitor. Raport prezentat la plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din 13—14 iulie 1959. Bucureşti, Ed. Politică, 1959, 20×13, 48 p.

1208. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Expunerea... la plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 decembrie a. c. [cu privire la planul de stat pe anul 1960]. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4699, p. 1—2.

1209. — Jahre der Wende. [Reportagen]. Vorwort von Ernst Breitenstein. Bukarest, Jugendverlag, 1959, 20×13, 174 p.

1210. JOSA, M., DAICHE, P.: Dezvoltarea industriei din Bucureşti după naţionalizarea principalelor mijloace de producţie. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 211—230.

1211. MĂNESCU, Manea, IŢICOVICI, I.: Dezvoltarea economică a Romîniei în cei 15 ani de la eliberare. *Studii*, 1959 XII, 4, p. 49—69.

1212. MĂNESCU, M., MURGESCU, C.: Le développement économique et social de la République Populaire Roumaine pendant les années 1948—1950. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e congrés des sciences historiques Stockholm, Bucarest, 1960, p. 649—678).

1213. MOLDOVAN, Roman, RAUSSER, Vasile: Planul de stat pe anul 1960 — un pas înainte pe drumul dezvoltării socialiste a economiei naţionale. *P. Ec.*, 1959, XII, 12, p. 3—22.

1214. — Politica neabătută de ridicare a nivelului de trai al oamenilor muncii. *L.C.*, 1959, XXXIX, 7, p. 3—15.

1215. RACHMUTH, I.: Planul de dezvoltare a economiei naţionale pe anii 1960—1965 şi schiţa planului economic de perspectivă pe 15 ani. *V.R.*, 1960, XIII, 7, p. 69—77.

1216. RALEA Mihai.: 15 ani de mari realizări ale poporului nostru. *C.F.*, 1959, VI, 4, p. 9—35.
1217. — Un act de mare însemnătate pentru construirea socialismului în patria noastră [din 28 martie 1959, privitor la lichidarea rămăşiţelor oricăror forme de exploatare a omului de către om]. *P.Ec.*, 1959, 4, p. 12—23.
1218. — Un deceniu de dezvoltare socialistă a Romîniei. Răspunsurile tov. Petre Borilă la întrebările puse de redacţia revistei cehoslovace „Hospodarské Noviny". *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4424, p. 1—2.
1219. — Un măreţ program de luptă pentru dezvoltarea economiei socialiste. [Planul de stat pe anul 1960]. *L.C.*, 1959, XXXIX, 12, p. 3—16.

C. RELAŢII (ISTORICE) ROMÎNO-RUSE

1220. CONSTANTINESCU—IAŞI. P.: Un romîn în Gruzia acum 250 ani. [Mihail Ştefanovici, discipol al lui Antim Ivireanu, trimis să întemeieze acolo o tipografie]. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 231—232.
1221. GEORGESCU, Vlad: Relaţiile romîno-ruse oglindite în documentele Muzeului romîno-rus. *In.C.*, 1960, XIII, 11, p. 40—42.
1222. MIHORDEA, V.: Cîteva mărturii privitoare la relaţiile ruso-romîne în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 273—281.
1223. STOICESCU, N.: Constructori ruşi de iazuri în secolul al XVII-lea în Ţara Romînească şi Moldova. *S.M.I.Med.*, 1959, III, p. 373—378.
1224. — Studii privind relaţiile romîno-ruse şi romîno-sovietice. Sesiunea comună a istoricilor romîni şi sovietici, iunie 1958. Bucureşti, I. P., 1960, 20×13, 300 p. (Academia R.P.R. Institutul de studii romîno-sovietic).
1225. VIANU, Al.: Iluministul rus V. F. Malinovski în Ţările Romîne [consul, 1801—1802]. *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 165—180.

D. ISTORIE UNIVERSALĂ

1226. COMŞA, Eugen: Cu privire la activitatea arheologilor ucrainieni. *S.C.I.V.*, 1959, X, 1, p. 161—163.
1227. CORFUS, I.: Conferinţa de la Poznan consacrată originii statului kievian (10—11 ian. 1958). *Studii*, 1959, XII, 6, p. 151—152.
1228. ENEA, Constantin: Războiul de eliberare naţională dus de poporul ucrainean între anii 1648—1654 şi Bogdan Hmelniţki, în cronicele din ţara noastră. *S.U.B.B.*, Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 23—44.
1229. SIRUNI, H. Dj.: Le spathaire Nicolae Milescu et son role dans les rélations des arméniens avec Pierre le Grand. *S.A.O.*, 1959, II, p. 207—216.
1230. — Studierea istoriei Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie şi a societăţii sovietice — sarcină principală a istoricilor din U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară. [Consfătuirea istoricilor din U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară, ţinută la Moscova în decembrie 1958]. *A.I.I.P.*, 1959, V, 1, p. 180—183.
1231. BARBU, N. I.: Aspecte din viaţa romană în scrisorile lui Cicero. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×16,... p. — Rec.: Radu Albala, *V.R.*, 1960, XIII, 7, p. 162—165.
1232. BORDEANCHE, G.: Intre mit şi istorie. Problema Atlantidei. [Incercări de localizare şi reconstituire istorică a insulei]. *S.Cl.*, 1959, 1, p. 217—224.
1233. CHIŢULESCU, Georgeta, CHIŢULESCU, Traian: Şapte monumente celebre ale arhitecturii antice. „Cele şapte minuni". Prefaţa de acad. Em. Condurachi. Bucureşti, Ed. Tehnică, 1960, 24×17, 120 p. (fig., h.).
1234. LASCU, Nicolae, DAICOVICIU, Hadrian: Crestomaţie pentru istoria universală veche. Partea I-a. Orientul antic. Bucureşti, Ed didactică şi pedagogică, 1960, 29×21, 329 p. (lito). (Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj).

1235. PROTASE, D.: Sclavii în opera lui Euripide şi concepţia sa despre sclavaj. *S.Cl.*, 1959, 1, p. 77—90.
1236. ROCHOW, Ilse: O îndreptare de text în cronica lui Theophanes (de Boor, p. 392, 12). [În lb. română şi germană]. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 119—120.
1237. COLUMBEANU, S.: Istoria economiei feudale occidentale în lumina unor lucrări recente. *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 183—198.
1238. CONSTANTINESCU, Fl.: Aspecte ale expansiunii imperiului otoman în veacurile XIV—XVI în lumina unor lucrări noi. *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 197—207.
1239. DAN, Mihail: Sub flamura Taborului. Bucureşti, Ed. Tineretului, 1959, 22×16, 344 p. — Rec.: S. Goldenberg, *S.U.B.B.*, Historia, 1959, Ser. IV, fasc. 1, p. 129—131.
1240. IANCOVICI, S.: Cîteva date necunoscute despre Stoian Inge Vaivoda [haiduc bulgar, trecut în Moldova, unde a trăit între 1806—1821]. *Studii*, 1960, XIII, 1, p.121—127.
1241. IONESCU—NIŞCOV, Tr.: Mişcarea revoluţionară husită în istoriografia universală. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 153—179; 1960, XIII, 4, p. 269—297.
1242. LORINŢ, Florica: Oamenii Nordului. Cuvînt înainte de Francisc Pall. [Bucureşti], Ed. Tineretului, 1959, 20×13, 288 p. (ilustr., 1 h.). (Pagini de istorie universală).
1243. MUREŞAN, Camil: Focul ocrotit de ape. (Revoluţia burgheză din Ţările de Jos). [Prefaţă de Dumitru Almaş]. [Bucureşti], Ed. ştiinţifică, 1960, 20×13, 180 p. (ilustr., portr., 1 h). (Pagini de istorie universală).
1244. PALL, Fr.: La structure sociale de la France d'après le traité de droit féodal de Beaumanoir. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e Congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest. 1960, p. 181—206).
1245. RĂMUREANU, Ioan: Creştinarea sîrbilor sub împăratul Vasile I Macedoneanul. *St.Teol.*, 1960, XII, 1—2, p. 4—28.
1246. RĂMUREANU, Ion: Începutul creştinării sîrbilor sub împăratul bizantin Heracliu. *St. Teol.*, 1959, XI, 9, p. 164—181.
1247. VIANU, Tudor: O problemă a periodizării Renaşterii. *A.U.P.*, Filol., 1959, VIII, 15, p. 169—174.
1248. ALMAŞ, Dumitru: Căderea Bastilei. Revoluţia burgheză din Franţa (1789—1794). Cuvînt înainte: Acad. Mihai Ralea, Bucureşti, Ed. tineretului, 1959, 20×13, 720 p. (ilustr., facs.). (Pagini de istorie universală).
1249. CURUZ, Petre V.: Romîni pe baricadele Comunei din Paris. *St. T.*, 1959, XI, 7, p. 20—21.
1250. MACIU, Vasile: Centenarul unităţii Italiei la Institutul Gramsci din Roma. *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 172—175.
1251. BODNĂRAŞ, Emil: [Cuvîntarea la şedinţa festivă a Adunării de Stat a R.P. Ungare cu prilejul sărbătorilor privind a 40-a aniversare a proclamării R. Sovietice Ungare]. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4479, p. 3.
1252. MACÁK, András: A mai bolgár történetirás. [Istoriografia bulgară de azi]. *Korunk*, 1959, XVIII, 10, p. 1507—1508.
1253. MACIU, V.: Conferinţa ştiinţifică de la Berlin despre imperialismul german şi al doilea război mondial [14—19 dec. 1959]. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 155—159.
1254. TEODORU, Anghel: A fost necesară bombardarea atomică a Hiroşimei? Pagini din istoria relaţiilor internaţionale. *P.I.*, 1960, 17, p. 79—83.

VI. ECONOMIE POLITICĂ

1. PROBLEME GENERALE

1255. MIHĂESCU, H.: Economia agricolă la Columella. *S.Cl.*, 1959, I, p. 91—104.
1256. PĂCURARU, I.: Contribuţii la clasificarea ramurilor economiei naţionale. *R.S.*, 1959, VIII, 3, p. 9—22.

2. ISTORIA ŞI CRITICA DIFERITELOR DOCTRINE ECONOMICE

1257. CONSTANTINESCU, Olga: Critica teoriei reacţionare „Romînia — ţară eminamente agricolă", *P.Ec.*, 1959, XII, 7, p. 19—33.
1258. DUMITRESCU, S.: Caracterul reacţionar al concepţiilor lui V. Madgearu despre dezvoltarea economică a Romîniei. *P.Ec.*, 1960, XIII, 5, p. 72—84.
1259. HOROWITZ, M.: Caracterul fascist al pseudoteoriei lui Mihail Manoilescu despre relaţiile economice internaţionale *P.Ec.*, 1960, XIII, 10, p. 81—98.

3. ECONOMIA POLITICĂ A CAPITALISMULUI

1260. ALBU, A. D.: Pauperizarea proletariatului şi apărătorii ideologici ai capitalismului. *L.C.*, 1960, XL, 9, p.66—78.
1261. ANGHEL, I.: Învăţătura leninistă despre locul istoric al imperialismului. *P. Ec.*, 1959, XII, p. 41—55.
1262. DUMITRESCU, S.: Apologia economiei capitaliste „planificate" şi realitatea. *L.C.*, 1960, XL, 11, p. 82—90.
1263. IVANCIU, N.: Teoria leninistă a imperialismului şi capitalismului monopolist de azi. *L.C.*, 1960, XL, 4, p. 68—80.
1264. MECU, C., MARINESCU, R.: Modul de producţie capitalist. Bucureşti, Ed. politică, [1960], 20×13, 84 p.

4. ECONOMIA POLITICĂ A SOCIALISMULUI

1265. CHEPEŞ, Gh., APOSTOL, Gh. P.: Interacţiunea forţelor de producţie şi a relaţiilor de producţie în procesul desăvîrşirii construcţiei socialismului în ţara noastră. *C.F.*, 1960, VII, 5, p. 7—38.
1266. CREŢOIU, Gh.: Unele aspecte ale rentabilităţii producţiei în economia socialistă. [Cu privire specială asupra economiei R.P.R.]. *P.Ec.*, 1960, XIII, 11, p. 67—82.
1267. MALINSCHI, V.: L'enseignement léniniste sur l'édification de l'économie socialiste. *R.S.S.*, 1960, IV, 2, p. 161—174.
1268. ROZEN, A., BELU, Gh.: Conferinţa ştiinţifică de la Varşovia a economiştilor din ţările socialiste consacrată problemelor balanţei economiei naţionale. [19—22 oct. 1959]. *P.Ec.*, 1959, XII, 12, p. 126—134.

5. ISTORIA ECONOMICĂ

1269. — Documente privitoare la istoria economică a Romîniei. Comitetul de redacţie: Ion Paraschiv, acad. prof. Andrei Oţetea prof. Manea Mănescu ... *Oraşe şi tîrguri*. 1776—1861. Moldova. Seria A. vol. 2. Redacţia volumului: Gh. Ungureanu, Gh. Dăscălescu, M. Gheorghiu ... Bucureşti, Ed. Direcţia Generală a Arhivelor statului din R.P.R. 1960, 24×17, IX+553 p. (1 pl., 1 fasc.)
1270. — Documente privitoare la istoria economică a Romîniei. Comitetul de redacţie: Ion Paraschiv, acad. prof. Andrei Oţetea, prof. Manea Mănescu. *Statistică*. Ţara Romînească şi Moldova, Seria B. vol. 1. Redacţia volumului: Prof. Manea Mănescu, Gh. Ungureanu, M. Regleanu ... Bucureşti, Ed. Direcţia Generală a Arhivelor statului, 1960, 24×17, 319 p. (12 facs.).
1271. FOTINO, Coralia: Unele date social-economice din Arhiva creditului Funciar Rural. *S.M.I.M.*, 1960, II, p. 321—328.
1272. — Istoria economiei naţionale a R.P.R. Formaţiile precapitaliste. Note provizorii de curs pentru studenţii anului I. Bucureşti, Lit. şi Tip. Inv., 1960, 29×21, 306 p. (litо). (Institutul de ştiinţe economice „V. I. Lenin", Bucureşti).
1273. KIRIŢESCU, C.: Primele încercări de creare a sistemului de credit capitalist în Romînia. *F.C.*, 1959, V, 12, p. 64—74.

1274. NĂSTASE, M.: Unele aspecte ale dezvoltării capitalismului monopolist de stat în Romînia burghezo-moşierească. *F.C.*, 1959, V, 9, p. 51-65.
1275. PARPALĂ, O.: Exportul de produse agricole şi dezvoltarea unilaterală a agriculturii Romîniei burghezo-moşiereşti. *P.Ec.*, 1960, XIII, 11, p. 97—114.
1276. SMĂRĂNDESCU, V.: Date cu privire la formarea capitalului financiar în Romînia burghezo-moşierească. *P.Ec.*, 1959, XII, p. 116—123.
1277. — Texte din literatura economică în Romînia. — Secolul XIX. Vol. I. Dionisie Fotino, Constantin Radovici din Goleşti, Constantin Caracaş, Teodor Diamant, Nicolae Suţu, Nicolae Bălcescu, Alexandru G. Golescu, Vasile Mălinescu, Ion Ionescu de la Brad, Dionisie Pop Marţian, Ion Ghica, Enric Winterhalder, Bogdan Petriceicu Haşdeu, Mihail Kogălniceanu, P. S. Aurelian, Alexandru D. Xenopol, Deputaţii clăcaşi din comisia proprietăţii de la 1848, Deputaţii pontaşi din Divanul ad-hoc al Moldovei de la 1857. Lucrare întocmită de G. Zane. [Bucureşti], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, XXXV+476 p.

VII. CONSTRUIREA COMUNISMULUI ÎN U. R. S. S.

1278. — Însemnătatea internaţională a planului de şapte ani privind dezvoltarea economiei sovietice pe drumul comunismului. *P. Ec.*, 1959, XII, 1, p. 3—15.
1279. CALIMACHI, Scarlat: Un călător prin U.R.S.S. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 108 p.
1280. SEVERIN, A.: Economia U.R.S.S. în plin avînt al construcţiei desfăşurate a comunismului. *P. Ec.*, 1960, XIII, 11, p. 19—32.
1281. SÎRBU, M.: U.R.S.S. în economia mondială. *Nat.*, 1959, XI, 3, p. 21—34.

VIII. CONSTRUIREA SOCIALISMULUI ÎN R. P. R.

1. Generalităţi

1282. ALEXIU, P., VOINEA, D.: Dezvoltarea proporţională a economiei naţionale a Republicii Populare Romîne. *L. C.*, 1960, XL, 8, p. 13—28.
1283. APOSTOL, Gheorghe, P.: Dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului — obiectiv central al desăvîrşirii construirii socialismului în ţara noastră. *V.R.*, 1960, XIII, 8, p. 98—106.
1284. BĂNULESCU, Ştefan: Drum în Cîmpie. Reportaje. [Prefaţă de Eusebiu Camilar]. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 152 p. (8 pl.).
1285. BARAT, E., ISCOVICI, P.: Creşterea bunăstării populaţiei R.P.R. *R. S.*, 1960, IX, 5—6, p. 28—40.
1286. COŞOVEI, Traian: Semnul din larg. [Bucureşti], Ed. tineretului, 1960, 20×15, 336 p.
1287. DAVIDSOHN, I.: Pe drumul construcţiei socialiste în ţara noastră. *A.U.C.*, St. soc., 1960, VI, p. XIII—XX.
1288. DJAMO, Nicolae, Velcea, Ion, DEICĂ, Petre: Economia R.P.Romîne în plin avînt. *Nat.*, 1960, XII, 5, p. 15—27. (2 h.).
1289. — Imagini din Romînia. [Album]. Bucureşti, Ed. Meridiane, 1960, 33×23, [249] p. (ilustr.). (Ed. şi în limb. engleză, franceză, germană şi rusă).
1290. — Însufleţiţi de măreţele idei ale lui Lenin, oamenii muncii din Republica Populară Romînă construiesc socialismul. *A.I.I.P.*, 1960, VI, 2, p. 5—21.
1291. IUREŞ, Ştefan, ROMAN, Carol: Carpaţii sînt munţi tineri. Bucureşti, Ed. tineretului, 1959, 20×16, 200 p. (Ed. şi în limb. germană, maghiară şi sîrbă).
1292. MĂNESCU, Manea, RAUSSER, Vasile: Aspecte ale ritmului dezvoltării economiei Republicii Populare Romîne. *P. Ec.*, 1959, XII, 6, p. 3—19.

1293. — Muncim înfrățiți pentru înflorirea patriei. București, Ed. politică, 1959, 20×13, 119 p.
1294. PĂCURARU, I.: Ritmul rapid de dezvoltare a economiei naționale a R.P.R., *R.S.*, 1960, IX, 5—6, p. 45—50.
1295. POP, Simion: Anul 15. București, Ed. tineretului, 1959, 21×15, 171 p. — *Rec.:* Remus Luca, *V.R.*, 1959, XII, 12, p. 167—169.
1296. STROIA, I.: Legea dezvoltării planice, proporționale, a economiei naționale și folosirea ei de către statul nostru democrat-popular. *P. Ec.*, 1959, XII, 11, p. 14—29.
1297. — Te slăvim, țară nouă! Culegerea de reportaje, București, E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 408 p. — *Rec.:* N. Ciobanu, cu titlul: Virtuțile reportajului, *Iașul L.*, 1960, XI, 9, p. 51—54. — Gh. Bejancu, cu titlul: Imaginea emoționantă a patriei socialiste și a oamenilor ei. *Pr. N.*, 1960, V, 7—8, p. 23—25.
1298. — Un bilanț al înfăptuirii: economia R.P.R. în 1960. *Orizonturi*, 1960, IX, 115, p. 91—96.
1299. ZEIGHER, Simion: Pe calea creșterii continue a bunăstării celor ce muncesc. *P. Ec.*, 1960, XIII, 7, p. 58—76.

2. CONSTRUIREA SOCIALISMULUI ÎN DIFERITE REGIUNI ȘI ORAȘE ALE ȚĂRII. DESCRIERI ECONOMICO-GEOGRAFICE

(în ordinea alfabetică a regiunilor și orașelor)

1300. GHEORGHIU Marius: Noi regiuni și centre industriale, pe harta R. P. Romîne *Nat.*, 1960, XII, 3, p. 21—31.
1301. — Oameni și locuri din Banat, *S.B.*, 1960, XI, 8, p. 22—32.
1302. BANU, A. C., RUDESCU, L.: Delta Dunării, Evoluția, viața și bogățiile ei. Ed. a 2-a. București, I. P. 2, 1959, 20×13, 101 p. (ilustr.).
1303. VOICU, L.: File din marea prefață socialistă a Moldovei. *Orizonturi*, 1959, VIII, 94, p. 46—50.
1304. ISTRATI, Ion: Pe Trotuș în sus. *V.R.*, 1959, XII, 2, p. 75—87.
1305. CALIMANDRIC, A., UNGURAȘU, Gh.: Dezvoltarea regiunii Bacău în anii puterii populare. *L.C.*, 1959, XXXIX, 7, p. 45—55.
1306. — Dezvoltarea economică și social-culturală a regiunii Baia Mare. 1944—1959. Baia Mare, Întrepr. „Cloșca", 1959, 20×15, 96 p. (Ed. și în limba maghiară).
1307. TOMPA, Ștefan: Regiunea Cluj în anii puterii populare. *L.C.*, 1959, XXXIX, 8, p. 88—98; în limba maghiară, cu titlul, Kolozsvár tartomány fejlödése a népi hatalom éveiben. [Dezvoltarea regiunii Cluj în anii puterii populare]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 997—1011.
1308. — Regiunea Constanța în cei XV ani de la eliberarea patriei noastre. Constanța, Ed. „Carnetul agitatorului", 1959, 20×14, 87 p.; cu titlul, 15 ani de viață nouă în regiunea Constanța. [Album]. [București, C. P. Casa Scînteii, 1960], 33×24, [66] f. (ilustr., portr.).
1309. VOICU, L.: Litoral, 1960. De-a lungul diademei de stațiuni a Mării Negre. *Orizonturi*, 1690, IX, 111—112, p. 40—49.
1310. — Regiunea Galați în anii puterii populare. [Galați—Brăila, I. P. Brăila, 1960], 34×23, 160 p. (ilustr.).
1311. HENȚIU, N., GHELCA, T.: Dezvoltarea sectorului social-cultural în Regiunea Hunedoara. *R.S.*, 1960, IX, 10, p. 32—41.
1312. DAVIDEANU, N.: Aspecte privind realizările social-culturale în regiunea Iași în anii puterii populare. *R.S.*, 1960, IX, 7, p. 34—42.
1313. RUSU, D., ȘANDRU, I., TODOSIA, M.: Aspecte privind dezvoltarea economică a regiunii Iași în cei 15 ani de la eliberarea Romîniei de sub jugul fascist (1944—1959). *B.I.P.L.* 1959, V, fasc. 1—2, p. 423—434.
1314. RUSU, D., TODOSIA, M., TACU, Al.: Unele aspecte ale dezvoltării economiei Regiunii Iași în anii regimului de democrație populară. *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, 1, p. 41—59.

1315. SAVU, Alexandru: Prin Maramureș. (Ediția a 2-a). București, I,P., [Craiova], 1959, 20×13, 48 p. (ilustr., 2 h.).
1316. — Regiunea Pitești în imagini. [Album]. [București, I.P.2, 1959], 30×21. 88 f. (ilustr.). ET
1317. DJAMO, Nicolae: Privire asupra industriei regiunii Ploiești. *Nat.*, 1960, XII, 1, p. 32—40.
1318. — Regiunea Ploiești. [Album]. București, E.S.P.L.A., [1960], 31×24, 12 p. (72 ilustr.).
1319. — Regiunea Timișoara în cei 15 ani de la eliberare. Timișoara, I.P., 1959, 20×15, 88 p.
1320. — Orașul Stalin [Brașov]. Romînia. [Album]. [București], Ed. Oficiul național de turism „Carpați", [1959], 21×17, [35] p. (ilustr.). (Ed. și în limba germană).
1321. BOTEZ, Demostene: Bucureștiul și țara. [Aspecte de ieri și de azi]. — *Iasul L.*, 1959, X, 11, p. 7—11; 12 p. 11—14.
1322. LIMAN, Horia: Timpurile și anotimpurile Bucureștiului. [București], Ed. tineretului, 1960, 20×14, 152 p. (18 ilustr. portr., facs.).
1323. BIROU, Virgil: Călătorie în pustă. [Comuna Lenauheim, raionul Jimbolia]. *S. B.*, 1960, XI, 3, p. 5—21.
1324. EROS, István: Új úton Gyergyóremete. [Remetea-Gheorgheni pe o cale nouă]. *Korunk*, 1959, 18, 1, p. 103—115.
1325. CORLACIU, Ben.: Prin Tulcea de azi. *Iașul* L., 1959, X, 11, p. 16—22.

IX. RELAȚII INTERNAȚIONALE

1. PROBLEME GENERALE PRIVIND SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ. RELAȚII ECONOMICE INTERNAȚIONALE

1326 — Declarația Marii Adunări Naționale a R.P.R. cu privire la Apelul Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 31 octombrie 1959 adresat parlamentelor tuturor țărilor lumii în problema dezarmării generale și totale. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4719, p. 1.
1327. — Probleme internaționale actuale. Culegere de articole. București, Ed. politică, [1960], 20×13, 128 p.
1328. — Zece ani de activitate a Consiliului de ajutor economic reciproc. *P.Ec.*, 1959, 4, p. 3—11.

2. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ȘI POLITICA EXTERNĂ A R.P.R.

1329. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Situația internațională și politica externă a Republicii Populare Romîne. Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 30 august 1960. București, Ed. politică, 1960, 20×13, 24 p.; *Scînteia*, 1960, XXX, 4926, p. 1—2. (Ed. și în limb. germană, maghiară, sîrbă și ucraineană).
1330. IVASCU, George: O politică internațională de pace și colaborare între popoare [a R.P.R.] *L.C.*, 1959, XXXIX, 8, p. 116—127.
1331. STANCIU, A.: Contribuția R.P. Romîne la lupta pentru dezarmare. *P.I.*, 1960, 14, p. 21—26.

3. RELAȚIILE POLITICE ȘI ECONOMICE ÎNTRE R.P.R. ȘI U.R.S.S.

1332. LIU, Nicolae: O carte românească necunoscută despre U.R.S.S. [„U.R.S.S. după 15 ani" de Barbu Zaharescu și Vasile Savetov]. *S.C.B.*, 1960, III, p. 322—326.

1333. MĂNESCU, Manea, NOVAC, Mauriciu: Ajutorul frăţesc al Uniunii Sovietice, factor important pentru dezvoltarea economiei noastre naţionale. *P.Ec.*, 1959, XII, 8, p. 125—141.

1334. MĂRGINEANU, I.: Importanţa ajutorului economic al U.R.S.S. şi a colaborării economice cu ţările socialiste pentru construirea socialismului în R.P.R. *P. Ec.*, 1960, XIII, 12, p. 18—34.

4. PARTICIPAREA ROMÎNIEI LA O.N.U.

1335. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Cuvîntare rostită la a 15-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U., 27 septembrie 1960. Bucureşti, Ed. politică, 1960, 20×13,, 40, p.; *Scînteia*, 1960, XXX, 4950, p. 1—3.

1336. — Ecoul cuvîntării rostite de tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej la cea de a 15-a sesiune a Adunării generale a O.N.U., în rîndul oamenilor muncii din ţara noastră. *Scînteia*, 1960, XXX, 4950, p. 1; 4951, p. 1; 4952, p. 1 şi 5; 4953, p. 1 şi 3; 4954, p. 1 şi 3; 4955, p. 1; 4956, p. 1 şi 3; 4957, p. 1; 4958, p. 1, 4959, p. 1; 4960, p. 1 şi 3.

1337. — Ecoul internaţional al cuvîntării rostite de tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej la cea de a 15-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. *Scînteia*, 1960, XXX, 4950, p. 3; 4951, p. 4; 4953, p. 5; 4954, p. 4; 4955, p. 4; 4956, p. 4; 4957, p. 4; 4960, p. 4; 4961, p. 4; 4963, p. 4.

1338. GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe: Expunere cu privire la lucrările sesiunii Adunării Generale a O.N.U. şi la activitatea delegaţiei R.P. Romîne — 2 noiembrie 1960. Bucureşti, Ed. politică, 1960, 20×13, 64 p.; *Scînteia*, 1960, XXX, 4981, p. 1—2 şi 4; 4982, p. 1 şi 3. (Ed. şi în limb. engleză, franceză, germană, maghiară, rusă, sîrbă, spaniolă şi ucraineană).

1339. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Cuvîntarea în problema reprezentării Chinei în O.N.U. [în şedinţa din 6 oct. 1960]. *Scînteia*, 1960, XXX, 4958, p. 1.

1340. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Omenirea merge înainte spre socialism, spre pace. Declaraţia făcută corespondenţilor ziarului „Izvestia". *Scînteia*, 1960, XXX, 4952, p. 1.

1341. — Întîlnirea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej şi a membrilor delegaţiei R.P. Romîne la O.N.U. cu un grup de cetăţeni americani de origine romînă. *Scînteia*, 1960, XXX, 4961, p. 1.

1342. — Propunerile delegaţiei R.P. Romîne la O.N.U. în problema înţelegerilor regionale ... şi promovarea ideilor păcii în rîndurile tineretului. *P.I.*, 1960, 17, p. 41—53.

1343. RĂDULESCU, Gogu: Contribuţia delegaţiei romîne la lucrările comisiei Economice O.N.U. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4527, p. 2.

5. RELAŢII DINTRE R.P.R. ŞI ALTE ŢĂRI

1344. — Comunicatul comun romîno-austriac cu privire la vizita delegaţiei guvernamentale romîne în Austria. *Scînteia*, 1960, XXX, 4976, p. 4.

1345. — Tratative economice romîno-franceze. *Scînteia*, 1959, XXIX, nr. 4478, 4484 şi 4486.

1346. — Declaraţia guvernului R.P.R. în legătură cu încheierea Tratatului de pace cu Germania. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4424, p. 1.

1347. — Răspunsul guvernului R.P.R. la nota guvernului U.R.S.S. din 2 martie cu privire la Tratatul de pace cu Germania şi lichidarea regimului de ocupaţie în Berlinul Occidental. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4473, p. 1.

1348. — Prietenia frăţească romîno-polonă. [Zece ani de la semnarea tratatului de prietenie]. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4431, p. 4.

1349. — Prietenia frăţească romîno-ungară. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4479, p. 3; 4480, p. 3.

6. INTERNAȚIONALISM PROLETAR

Organizații internaționale și sărbători internaționale

1350. CARAIOAN, Pompiliu: Din folclorul lui 1 Mai. *Veac Nou*, 1959, XV, 17, p. 2.
1351. LIMAN, Horia: 1 Mai în Bucureștiul de altă dată [1890—1939]. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4512, p. 5.
1352. — Măreața demonstrație a oamenilor muncii din capitală [la 1 Mai 1959]. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4513, p. 1, 5 și 7.
1353. — A 50-a aniversare a zilei de 8 Martie, Ziua internațională a femeii. București, Ed. Consiliul național al femeilor din R.P.R. 1960, 20×14, 16 p. (Ed. și în limb. germană și maghiară).

7. LUPTA PENTRU PACE

1354. — Adunarea festivă consacrată celei de-a 10-a aniversări a mișcării mondiale pentru pace [20 apr. 1959]. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4504, p. 1.
1355. BORILĂ, Petre: Pacea — baza politicii noastre. *P.P.S.*, 1959, II, 6, p. 3—10,
1356. CERNEA, A.: 15 ani de luptă consecventă pentru pace. [Poziția Romîniei pe arena internațională]. *P.I.*, 1959, 12, p. 3—9.
1357. LOGHIN, A., ALMĂȘAN, C.: Coexistența pașnică — cerință vitală a contemporaneității. *L.C.*, 1960, XL, 3, p. 54—68.
1358. — Politica de pace a Partidului și Guvernului — expresie vie a năzuințelor poporului nostru. [București], Ed. Consiliul Național al Femeilor din R.P.R., 1960, 24×17, 13 p.
1359. — R.P.R. în primele rînduri ale luptei pentru pace și destinderea internațională [Conferință]. Craiova, Ed. *S.R.S.C.*, Filiala Craiova și Comitetul regional de luptă pentru pace, 1959, 20×14, 16 p.

8. SITUAȚIA POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ A ȚĂRILOR SOCIALISTE

1360. POP, Simion: Despre înaintarea comună a țărilor socialiste spre comunism. *P.Ec.*, 1960. XIII, 10, p. 18—33.
1361. ROMAN, Zoltan: Compararea pe plan internațional a productivității muncii din țările socialiste. *R.S.*, 1960, XI, 1, p. 26—38.
1362. DIMITRIU, Vasile: R.P. Bulgaria, un drum de luptă și victorii. [București], Ed. politică, 1960, 20×13, 168 p. (ilustr., 1 h.).
1363. DUMITRESCU, Alexandru, DIACONU, Ioana: Cinci zile prin R.P. Bulgară. *Nat.*, 1959, XI, 6, p. 125—136.
1364. ȘTEFAN, C.: Succesele economiei R.P. Bulgaria pe drumul socialismului. *P.Ec.*, 1959, XII, 9, p. 34—48.
1365. BIRĂESCU, Traian Liviu: Itinerar ceh. Note de drum. *S.B.*, 1960, XI, 7, p. 26—33.
1366. JUGA, I, PICIORUȘ, V.: Avîntul economic și cultural al Chinei Populare. *L.C.*, 1959, XXXIX, 10, p. 74—82.
1367. PORUMBACU, Veronica: Pagini din Corea. [București], E.S.P.L.A., 1960, 16×10, 124 p. (5 ilustr.).

9. SITUAȚIA POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ A ȚĂRILOR CAPITALISTE ȘI COLONIALE

1368. ANGHEL, I.: Clasa muncitoare din Europa occidentală în luptă împotriva „integrării". *P.Ec.*, 1960, XIII, 5, p. 85—99.
1369. BADRUS, Gh.: Ascuțirea dezvoltării inegale a țărilor capitaliste după al doilea război mondial. *P.Ec.*, 1959, XII, 1, p. 100—119.
1370. COSTIN, G., TUDOR, Fl.: Aspecte actuale ale contradicțiilor dintre țările capitaliste. *P.Ec.*, 1959, XII, 3, p. 91—107.
1371. — Date despre înrăutățirea situației oamenilor muncii în țările capitaliste în 1959, *P.Ec.*, 1960, XIII, 8, p. 108—119.

1372. DOLGU, Gh.: Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și lupta de eliberare a popoarelor din țările coloniale și dependente. *P.Ec.*, 1960, XIII, 11, p. 33—48.
1373. — Economia țărilor capitaliste dezvoltate. (Industrie, investiții și capacități de producție, agricultură, comerțul exterior). Raport asupra pieței capitaliste în anul 1959, [București, Ed. Camera de comerț, 1960], 29×21, 72 p. (graf.).
1374. POSTOLACHE, T.: Situația țărilor capitaliste europene, în lumina publicațiilor economice ale O.N.U. *L.C.*, 1959, XXXIX, 9, p. 70—81.

X. STATISTICĂ. DEMOGRAFIE. RECENSĂMÎNT

1375. HAȘIGAN, D.: Statistica în operele lui Nicolae Bălcescu. Din istoria statistică. *R.S.*, 1960, IX, 5—6, p. 71—80.
1376. MĂNESCU, Manea: Centenarul statisticii românești. [1859—1959]. *R.A.*, 1959, II, 1, p. 58—90.
1377. ONICĂ, Petre: Recensămintele populației din Romînia din anii 1899 și 1912. *R.S.*, 1960, IX, 4, p. 46—59.
1378. UNGUREANU, Gh.: Catagrafia locuitorilor Moldovei din anul 1820. *R.S.*, 1959, VIII, 7, p. 55—63 (2 tab.).
1379. BIJI, M.: Drumul statisticii în cei 15 ani de la eliberarea țării noastre. *R.S.*, 1959, VIII, 8, p. 7—14.
1380. FEREMBAC, I., MADA, I., LUNGU, Gh.: Natalitatea și sporul natural al populației R.P.R. *R.S.*, 1959, VIII, 3, p. 51—58.
1381. HEGYI, György: A Román Népköztársaság lakosságának alakulása. [Populația Republicii Populare Romîne]. *Korunk*, 1959, XVIII, 11, p. 1626—1630.
1382. ISCOVICI, P.: Dezvoltarea populației R.P.R. pe drumul socialismului. *R.S.*, 1959, VIII, 8, p. 50—58.
1383. LEVENTE, Mihail: Politica economică și socială a partidului, confirmată de modificările intervenite în structura populației Republicii Populare Romîne. *V.R.*, 1960, XIII, 3, p. 109—118.
1384. LUPAN, M.: Despre unele schimbări în structura demografică a populației R.P.R. Pe marginea rezultatelor definitive ale recensămîntului populației. *C.F.*, 1960, VII, 4, p. 268—278.
1385. MADA, I.: Creșterea în perspectivă a numărului populației R.P.R. *R.S.*, 1960, IX, 5—6, p. 64—70.
1386. — Mișcarea naturală a populației pe regiuni și medii. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1959, 4, p. 7—17; 1960, 1, p. 5—16; 3, p. 5—16; 4, p. 5—17.
1387. MUREȘAN, P.: Repartizarea populației R.P.R. pe grupe de vîrstă. (Piramida vîrstelor), *R.S.*, 1960, IX, 4, p. 61—63.
1388. PANAITE, L., CHIȚU, M.: Contribuții la cunoașterea evoluției populației urbane din regiunea Stalin [Brașov] în ultimii 30 de ani. *A.U.P.*, Șt. nat., 1959, 22, p. 207—216.
1389. BOROȘ, Tr., PAINĂ, N., IVANCIUC, E.: Mortalitatea infantilă în orașul Cluj în perioada 1951—1958. *R.S.*, 1959, VIII, 11, p. 47—54.
1390. ISCOVICI, Paul: Structura social-economică a populației în lumina recensămîntului din 1956. *P. Ec.*, 1960, XIII, 2, p. 79—90.
1391. MADA, I., LUNGU, Gh.: Tabelele de moralitate a populației R.P.R. pe anul 1956. *R.S.*, 1960, IX, 3, p. 21—27.
1392. — Populația R.P.R. pe regiuni și medii la recensămîntul din 21 februarie 1956 și la 1 iulie 1958 și 1959. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1959, 4, p. 5—6.
1393. — Recensămîntul populației din 21 februarie 1956. Rezultate generale. București, Ed. Direcția centrală de statistică, 1959, 30×20, XXXIII+1082 p. (10 h. și diagr.). *Contemporanul*, 1960, 5, p. 2; Rec.: M. Biji, cu titlul: Cifre grăitoare. Pe marginea primului volum despre recensămîntul populației din 1956 — V. Aroneanu *R.S.*, 1960 IX, 2, p. 56—62.

1394. — Recensămîntul populației din 21 februarie 1956. Structura social-economică a populației. Populația activă, populația pasivă; grupe sociale: Ramuri, sub ramuri de activitate. [București], Ed. Direcția Centrală de Statistică, [1960], 31×23, CXX+1023 p.

1395. — Statistica generală a R.P.R. în anul 1958. *An. St.*, 1959, p. 5—375.

1396. — Breviar statistic al R.P.R. 1960. București, Ed. Direcția Centrală de Statistică. 1960, 14×10, 235 p. (12 graf., 1 h.) (Ed. și în limb. engleză și rusă).

XI. FINANȚE

1. PROBLEME GENERALE

1397. AUREL, V.: Evoluția investițiilor și fondurilor fixe în R.P.R. (Caracterizări statistice). *R.S.*, 1960, IX, 11, p. 14—27.

1398. KIRIȚESCU, C.: Primele încercări de creare a sistemului de credit capitalist în Romînia. *F.C.*, 1959, V ,12, p. 64—74.

1399. POPOVICI, Milan: Aspecte din istoria finanțelor orașului București. București, Ed. științifică, 1960, 20×14, 240 p.; cu același titlu. *F.C.*, 1959, V. 10, p. 76—87.

1400. TULPAN, Ion: Finanțele Republicii Populare Romîne în cei 15 ani de la eliberare. *F.C.*, 1959, V, 8. p. 3—19.

1401. — Volumul investițiilor în sectorul socialist [din agricultură] în anii 1955—1960 [în] milioane lei — prețuri la 1 ianuarie 1959. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 4, p. 51.

1402. — Investiții în sectorul socialist pe ramuri ale industriei în anii 1956—1960 [în] milioane lei — prețuri de la 1 ianuarie 1959. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 4, p. 53.

1403. SĂVEANU, N.: Orientarea investițiilor în perioada 1960—1965. *P.Ec.*, 1960, XIII, 9, p. 19—34.

2. BUGETE

1404. CRAIU, Ion: Bugetul de stat al Republicii Populare Romîne — buget al construcției pașnice a socialismului. *P.Ec.*, 1959, XII, 1, p. 25—40.

1405. POPOVICI. Milan: Bugetele locale în anii de democrație populară. *F.C.*, 1959. V, 12. p. 43—51.

1406. CRAIU, Ion: Bugetul de stat pe anul 1960. *P.Ec.*, 1960, XIII, 2, p. 3—19.

1407. VIJOLI. Aurel: Raportul asupra proiectului bugetului de stat al R.P.R. pe anul 1960, *F.C.*, 1960, VI, 1, p. 3—13; *Scînteia*, 1959, XXIX, 4717, p. 2.

1408. VIJOLI, Aurel: Raportul cu privire la proiectul bugetului de stat pe anul 1961. *Scînteia*, 1960, XXX, 5024, p. 2; 5025, p. 1.

3. BĂNCI ȘI CREDITE

1409. — Finanțe și creditul R.P.R. București, Lit. și Tip. Inv., 1960, 29×21, 618 p. (Institutul de științe economice „V. I. Lenin" București).

4. FINANȚELE ȚĂRILOR SOCIALISTE

1410. NĂSTASE, M.: Consfătuirea de la Moscova a reprezentanților băncilor centrale ale țărilor socialiste [oct. 1959]. *P. Ec.*, 1959, XII, 12, p. 134—142.

1411. SUTĂ, T.: Cercetarea selectivă a veniturilor populației în țările socialiste. *R.S.*, 1960, IX, 10, p. 56—61.

5. FINANȚELE ȚĂRILOR CAPITALISTE

1412. VĂCĂREL, Iulian: Finanțele statelor capitaliste. Curs universitar. București, Lit. și Tip. Inv., 1960, 29×21, 560 p. (litо). (Institutul de științe economice „V. I. Lenin", București).

XII. PROBLEMELE MUNCII ȘI ALE SINDICATELOR

1. PROBLEME GENERALE. CODUL MUNCII. DREPT MUNCITORESC

1413. FLITAN, Constantin: Probleme de drept muncitoresc în legătură cu reorganizarea prin divizare (totală sau parțială) a organizațiilor socialiste de stat. *S.C. Juridice*, 1960 V, 1, p. 117—138.
1414. MILLER, L.: Legislația uzuală a muncii. București, Ed. științifică, 1960, 20×14, 632 p.
1415. RIPEANU, Gr.: Unele probleme în legătură cu protecția muncii în dreptul penal ai R.P.R. (Extras dintr-un studiu intitulat „Protecția muncii în dreptul penal al R.P.R.", ce se pregătește pentru a fi publicat în broșură). *A.U.P.St.J.*, 1959—1960, VIII—IX, 13—14, p. 129—140.
1416. WITZMAN, M.: Dreptul muncitoresc în anii puterii populare. *Justiția N.*, 1959, XV, 4, p. 673—686.
1417. — Zece ani de la adoptarea codului muncii. *S.C.Juridice*, 1960, V, 2—3, p. 479—492.

2. MIȘCAREA SINDICALĂ ÎN R.P.R.

1418. HOMENCO, S., IACOȘ, I.: Aspecte ale reorganizării mișcării sindicale din țara noastră. Primul Congres general liber al sindicatelor unite din Romînia (26—30 ianuarie 1945). *A.I.I.P.*, 1960, VI, 3, p. 77—97.
1419. — Hotărîrea conferinței Uniunii sindicatelor din întreprinderile și instituțiile agricole, 6—7 august 1960. București, Ed. politică, 1960, 14×10, 28 p.
1420. — Hotărîrea conferinței Uniunii sindicatelor din instituții administrative de stat și sfaturi populare. 25—26 iulie 1960. București. Ed. politică, 1960, 14×10, 31 p.
1421. — Hotărîrea conferinței Uniunii sindicatelor din comerțul de stat și cooperația de consum. 31 iulie — 1 august 1960. București, Ed. politică, 1960, 14×10, 31 p.
1422. — Hotărîrea conferinței Uniunii sindicatelor din instituțiile de învățămînt și cultură, 4—5 august 1960. București, Ed. politică, 1960, 14×10, 24 p.
1423. — Hotărîrea conferinței Uniunii sindicatelor din întreprinderile de transporturi și telecomunicații, 21—22 iulie 1960. București, Ed. politică, 1960, 14×10, 23 p.
1424. MOISESCU, Anton: Un bilanț cu care ne putem mîndri. [Aportul sindicatelor la succesele obținute de poporul romîn]. *MSM*, 1959, 10, p. 6—9.

3. SITUAȚIA MATERIALĂ ȘI CULTURALĂ A OAMENILOR MUNCII. ASIGURĂRI SOCIALE

1425. AVRAM, Ion.: Lupta Partidului Muncitoresc Romîn pentru continua îmbunătățire a sistemului tarifar de salarizare a muncitorilor. *A.U.P.F.*, 1960, VIII, 12, p. 79—100.
1426. GHEORGHIU-DEJ, Gh.: Raport ținut [la] ședința plenară al C.C. al P.M.R. din 13—14 iulie 1959 [privind situația materială și culturală a oamenilor muncii]. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4576, p. 1—2—3.
1427. LONGHIN. V.: Superioritatea asigurărilor de persoane în R.P.R. față de asigurările burgheze. *Justiția N.*, 1959, XV, 6, p. 1065—1074.

1428. MĂNESCU, Manea, BELU, G., ZARA, M.: Rise in working people's material and cultural standards. *R.S.S.*, 1959, III, 2, p. 177—201.
1429. — Realizări înfăptuite în sectorul social-cultural, în cei 15 ani de la eliberarea patriei noastre. București, E.S.I.P., 1959, 22×17, 16 p.
1430. ROZEN, A.: Creșterea venitului național, baza ridicării nivelului de trai al oamenilor muncii din R.P.R. *P.Ec.*, 1959, XII, 3, p. 21—35.
1431. SOREANU, V.: Asigurările de stat în Republica Populară Romînă. [București, Lit. și Tip. Inv., 1959], 29×21, p. 115—126. (Extras).

XIII. STAT ȘI DREPT

1. PROBLEME GENERALE. ISTORIA STATULUI ȘI DREPTULUI. BIOGRAFII ALE UNOR OAMENI DE DREPT ȘI DE STAT

1432. BADALE, Teodor: Funcția cultural-educativă a statului nostru democrat popular Autoreferat. București, Ed. Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R., 1960, 20×14, 48 p.
1433. CETERCHI, I.: Funcțiile statului nostru de democrație populară în perioada de trecere de la capitalism la socialism. *C.F.*, 1959, VI, 4, p. 87—103.
1434. — Studii juridice. (Vol. I). București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 592 p. (Academia R.P.R., Institutul de cercetări juridice).
1435. — 15 ani de dezvoltare a științei juridice în Romînia democrat-populară. *S.C.Juridice*, 1959, IV, 2, p. 493—521.
1436. — Cincisprezece ani de dezvoltare revoluționară a dreptului democrat-popular. *S.C.Juridice*, 1959, IV, 1, p. 9—31.
1437. CRONȚ, Gheorghe: Dreptul bizantin în Țările Romîne. Îndreptarea legii din 1652. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 57—82.
1438. CRONȚ, Gheorghe: Editarea izvoarelor vechiului drept romînesc. *Studii*, 1960, XIII, 5, p. 201—208.
1439. GEORGESCU. Valentin Al.: Trăsăturile generale și izvoarele codului Calimachi. Contribuția lui Vasile Conta la studiul izvoarelor acestui cod. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 73—106.
1440. CIULEI, Gheorghe: Damaschin Bojincă, jurist progresist din sec. al XIX-lea. *S.B.*, 1959, X, 1, p. 88—92.
1441. — 75 de ani de la nașterea lui Petru Groza. Un strălucit fiu al poporului nostru. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4700, p. 3.
1442. — Un an de la moartea lui Petru Groza. Un fiu eminent al țării noastre. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4415, p. 1.
1443. CERNEA, Emil: Din concepțiile politice și juridice ale lui Alexandru Papiu Ilarian (1827—1877). *A.U.P.St.J.*, 1959—1960, VIII—IX, 13—14, p. 53—66.
1444. VINTU, I.: M. Kogălniceanu. Aspecte ale activității și concepției politico-juridice *S.C.Juridice*, 1959, IV, 2, p. 407—458.

2. CONSTITUȚIA R.P.R.

1445. — Constituția Republicii Populare Romîne. București, Impr. Centrală, 1959, 21×15, 51 p.
1446. TANCO, Teodor: Aspecte privind aplicarea principiului centralismului democratic în construcția socialistă de stat. *S.U.B.B.* Iurisprudența, 1960, III, fasc. 2, p. 53—63.

3. ORGANELE SUPERIOARE ȘI LOCALE ALE PUTERII DE STAT. ALEGEREA LOR

1447. BENDITER, I.: Despre președintele de republică ca organ suprem al puterii în unele state socialiste. *Justiția N.*, 1959, XV, 1, p. 30—44.

1448. BENDITER, I.; DVORACEK, M.: Exercitarea de către sfaturile populare a funcției de apărare a drepturilor și intereselor legale ale cetățenilor. *A.U.C.*, St. soc., 1959, V, 199—212.

1449. FIROIU, Dumitru V.: Folosirea parlamentului de către puterea democrat-populară în prima etapă a revoluției populare din țara noastră (noiembrie 1946 — decembrie 1947). *S.U.B.B.*, Iurisprudența, 1959, III, fasc. 2, p. 25—53.

1450. — Lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale a R.P.Romîne. [București, 30—31 aug. 1960]. *Scînteia*, 1960, XXX, 4926, p. 1 și 2; 4927, p. 1—3 și 4; 4928, p. 1—3; 4930, p. 1, 3 și 4; 4931, p. 1, 3 și 4; 4932 p. 1, 3 și 4; 4933, p. 3; 4934, p. 2.

1451. PRISCĂ, N.: Sfaturile populare — organele locale ale puterii de stat în Republica Populară Romînă. Autoreferat. Cluj, Lit. Tip. Inv., 1960, 29×21, 26 p.

1452. STOICA, Mircea: Comisiile permanente ale sfaturilor populare, rolul și importanța lor. *S.U.B.B.*, Iurisprudența, 1959, III, fasc. 2, p. 77—92.

1453. TĂNASE, Al.: Rolul sfaturilor populare în dezvoltarea democratismului socialist. *C.F.*, 1960, VII, 6, p. 31—61.

4. ORGANELE JUSTIȚIEI. PROCURATURA. CONTROLUL DE STAT. ARBITRAJUL DE STAT

1454. — Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem al R.P.R. pe anul 1959. București, Ed. științifică, 1960, 20×14, 488 p.

1455. — Din activitatea Asociației Juriștilor din R.P.R. *Justiția N.*, 1959, XV, 6, p. 1117—1123.

1456. FLORESCU, D., POPESCU, D.: Arbitrajul de Stat și procesul arbitral în R.P.R. [București], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 456 p.

5. DREPT. LEGISLAȚIE

1457. NEGOIȚĂ, Al.: Răspunderea penală în „Cartea romînească de învățătură" (1646). *Justiția N.*, 1960, XVI, 1, p. 153—160.

1458. JACOTĂ, Mihai: Observații asupra izvoarelor dreptului internațional privat romîn. *Justiția N.*, 1960, XVI, 5, p. 842—860.

1459. ALBU, Ioan: Unele probleme juridice privind folosirea rațională și planificată a pămîntului în R.P.R. *S.U.B.B.*, Iurisprudența, 1959, III, p. 147—157.

1460. BRĂDEANU, S.: Planul cooperatist al lui Lenin și aspectele juridice ale transformării socialiste a agriculturii în Republica Populară Romînă. *S.C. Juridice*, 1960, V, 1, p. 41—81.

1461. CIOBANU, Dan: Aspecte în legătură cu patrimoniul țăranilor colectiviști. *L.P.*, 1960, VI, 9, p. 38—53.

1462. FEKETE, Gheorghe: Conținutul social și juridic al proprietății în diferite orînduiri sociale. *S.U.B.B., Iurisprudența*, 1960, III, fasc. 2, p. 89—100.

1463. — Indreptarul legislației uzuale, vol. 4. Texte oficiale cu modificări pînă la data de 1 ianuarie 1960. București, Ed. științifică, 1960, 24×17, 656 p. (Ministerul Justiției).

1464. — Probleme juridice privind agricultura în R.P.R. de Iosif Christian, Salvator Brădeanu, Zeno Oprea ... București, Ed. științifică, 1959, 20×14, 292 p

1465. — Probleme privind dezvoltarea și apărarea proprietății socialiste în dreptul Republicii Populare Romîne. [București,] Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×17, 276 p. (Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de cercetări juridice). — *Rec.:* I. Albu, I. Ceterchi, V. I. Cîmpianu ... *S.U.B.B.*, Iurisprudența, 1960, III, fasc. 2, p. 171—179.

6. APARATUL DE STAT. ÎMPĂRȚIREA ADMINISTRATIVĂ A ȚĂRII

1466. — Lege pentru îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Romîne. *Scînteia*, 1960, XXX, 5027, p. 2.
1467. LÖRINCZ, L.: Învățătura marxist-leninistă despre sfărîmarea aparatului de stat exploatator și aplicarea ei în Romînia. *C.F.*, 1959, VI, 5, p. 9—33.
1468. DRĂGANU, Tudor: Împărțirea administrativ-teritorială a principalelor state capitaliste. *S.U.B.B.*, Iurisprudența, 1959, III, fasc. 2, p. 65—76.

XIV. ARMATA

1469. — Arta militară a moldovenilor în perioada domniei lui Ion Vodă „cel cumplit". București, Ed. militară, 1959, 20×14, 108 p. (5 pl.).
1470. APOSTOL, I.: Muzeul militar central [din București]. *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 185—194.
1471. CIACHIR. N., LOGHIN, Leonida: Frăția de arme romîno-sovietică. București, Ed. militară, 1959, 20×14, 163 p.
1472. MĂRGINEANU, Ion: Povestea unei neuitate fapte de arme. De vorbă cu [Gheorghe Stan] tovarășul de luptă al eroului Eftimie Croitoru. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4732, p. 1 și 2.
1473. ROGHINSKI, S. V.: Operațiile principale desfășurate de forțele armate sovietice în Marele Război pentru Apărarea Patriei. *Studii*, 1960, XIII, 3, p. 85—121.

XV. ȘTIINȚELE NATURII

1. PROBLEME GENERALE. BIOGRAFII ALE OAMENILOR DE ȘTIINȚĂ

1474. — Lucrări privitoare la ocrotirea naturii apărute în țara noastră. *O.N.*, 1960, 5, p. 165—172.
1475. MILCU, Șt.: Științele naturii și tehnice în slujba construirii socialismului [în ultimii 15 ani]. *L.C.*, 1959, XXXIX, 8, p. 68—80.
1476. ȘTEFAN, I M.: Știința privește spre viitor. Din istoria și practica previziunii științifice în domeniul științelor naturii. [Prefață de Ion N. Bălănescu]. Desene de Ion Drugă. [București]. Ed. tineretului, 1960, 20×13, 412 p. (fig.).
1477. MOTAȘ, C.: Figuri de naturaliști. București, Ed. științifică, 1960, 20×13, 340 p. (ilustr., portr., fasc.).
1478. ABAFÁY, Gusztáv: János Bolyai. *Steaua*, 1960, XI, 1, p. 69—72; în limba maghiară, cu titlul: Rólunk álmodott. [Despre noi a visat. (Aniversarea a 100 de ani de la moartea lui Ioan Bólyai)]. *Ut.*, 1960, XV, 4 (587), p. 7.
1479. FARCZÁDY, Elek: A Bólyai-kultusz története és a marosvásárhelyi Bólyai-Múzeum. [Istoricul cultului Bólyai și muzeul Bólyai din Tîrgu-Mureș]. *Korunk*, 1960, XIX, 1, p. 56—64.
1480. MIHĂILEANU. N. N.: Opera lui Bólyai János. *G.M.F.*. Ser. A. 1960, XII, 6, p. 286—291.
1481. VOICU, L.: János Bólyai. O viață dramatică închinată unei opere care a revoluționat știința. *Orizonturi*, 1960, IX, 109, p. 32—44.
1482. FORSTNER, Silvestru: Douăzeci și cinci de ani de la moartea botanistului romîn Marcel Brîndză. *Nat.*, 1959, XI, 6, p. 52—57.
1483. — Dimitrie Călugăreanu. 1868—1937. Din istoria biochimiei în R.P.R. [cu] lista lucrărilor profesorului Dimitrie Călugăreanu. *S.C. Biochim.* 1959, II, 4, p. 467—470.
1484. BOLOGA, Valeriu L.: Învățatul fizician Aurel Ciortea (1872—1929). Medalion. *Tribuna*, 1959, III, 53, p. 8.

1485. GUGIUMAN, I., DONIȘĂ, I.: Grigore Cobîlcescu și activitatea sa geografică. *A.U.C.*, Șt. naturale, 1959, V, fasc. 1, p. 235—240.
1486. ANDONIE, Gheorghe Șt.: Profesorul inginer Dionisie Germani, 1877—1948. [Cu o listă a lucrărilor sale]. *Ht.*, 1959, IV, 5, p. 141—147.
1487. LECCA, Aurel: Un romîn în Africa. [Dimitrie Ghika-Comănești]. Prefață de conf. univ. I. Rădulescu. Ilustrații de T. Brînză. [București], Ed. tineretului, 1960, 20×14, 192 p. (ilustr., h.).
1488. RAICOVICIANU, G., TARNAVSCHI, Ion T.: Profesorul doctor Dimitrie Grecescu (1841—1910). *Nat.*, 1960, XII. 5, p. 86—90.
1489. STRATAN, I.: Ioan Heuffel — cercetător al florei Banatului și Transilvaniei. *Nat.*, 1959, XI, 2, p. 73—75.
1490. PREDA Victor, Valeriu BOLOGA: Concepțiile despre evoluție ale naturalistului sibian dr. Carl Friedrich Jickeli (1850—1925) *C. F.*, 1959, VI, 6, p. 153—170.
1491. POMPEIU, Dimitrie: Opera matematică. [Prefață de S. Stoilov. Studiu introductiv de S. Marcu]. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×17, XXXI+535 p. (fig., 1 portr.).
1492. TEODORESCU, N.: Opera matematică a lui Dimitrie Pompeiu. *A.R.S.*. Mat. fiz., 1960, XIV, 4, p. 3—10.
1493. SAVUL, Mircea: Petru Poni și însemnătatea operei lui în domeniul mineralogiei. *Nat.*, 1960, XII, 6, p. 5—12.
1494. ANDONIE, George: St. Alexandru Proca (1897—1955). [Cu] Lista lucrărilor lui Proca. *G.M.F.*, Ser. A., 1959, XI, 9, p. 516—528.
1495. — Iuliu Prodan (1875—1959). [Cu o bibliografie de] Emil Pop: Lucrările academicianului Iuliu Prodan. *S.C. Biol.*, 1959, X, 2, p. 183—193.
1496. PUȘCARIU, Val.: Emil Racoviță și ocrotirea naturii. *O.N.*, 1960, 5, p. 11—31. (1 h.).
1497. CHIRICUȚĂ, Anton: Opera lui Anghel Saligny în domeniul construcțiilor portuare. *R.T.*, 1959, VI, 9, p. 374—381.
1498. CRIȘAN, Ion: A. Saligny [1854—1925]. [București], Ed. tineretului, 1959, 20×13. 176 p. (9 ilustr., portr., fasc.).
1499. — Omagiu lui Traian Săvulescu cu prilejul împlinirii a 70 de ani. Comitetul de redacție: Vera Bontea, acad. Al. Codarcea, acad. I. S. Gheorghiu... [București], Ed. Academiei R.P.R., 1959, 29×21. XL+1180 p. (Academia Republicii Populare Romîne).
1500. — Academicianul Ioan Tănăsescu: 1892—1959. [Cu bibliografia]: Lucrări științifice în ordinea apariției. *S.C.Ch.*, 1960, XI, 1, p. 183—192.
1501. — Emanoil C. Teodorescu. [1866—1949]. Studiu introductiv de prof. N. Sălăgeanu. [București], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 20×14, 50 p. (fig.).
1502. POP, Emil: Emanoil C. Teodorescu (1866—1949). *R.I.S.*, 1960, II, 2, p. 66—69.
1503. IONESCU—BUJOR, Constantin: Activitatea profesorului Gheorghe Țițeica la Gazeta matematică. *G.M.F.*, Ser. B., 1959, X, 6, p. 323—327.
1504. POSTELNICU, T.: Comemorarea profesorului Gh. Țițeica [la Facultatea de matematică și fizică a univ. „C. I. Parhon" cu ocazia împlinirii a 20 de ani de la moartea sa]. *G.M.F.*, Ser. A., 1959, XI, 4, p. 239—244.
1505. ANDONIE, Gheorghe St.: Florin Vasilescu (1897—1958). Figuri de matematicieni. *G.M.F.*, Ser. A., 1959, XI, 3, p. 160—165.
1506. RĂDULESCU, Ion, GIȘTESCU, Petre: G. Vîlsan, un remarcabil geograf romîn, *Nat.*, 1960, XII, 4, p. 5—12.

2. MATEMATICA

1507. CIMPAN, Florica: O traducere în romînește din 1793 a aritmeticii lui Manuil Glizonios Hiotul. *A.U.C.*, Mat.-fiz.-chim., 1960, VI, fasc. I, p. 203—209.
1508. POPA, I., GHEORGHIEV, Gh.: Studiul istoriei matematicii în U.R.S.S. *G.M.F.*, Ser. A., 1959, XI, 11, p. 641—646.
1509. POPOVICI, Tiberiu: 15 ani de la eliberarea patriei noastre. [Realizări în domeniul matematicii]. *S.C.M.*, 1959, X, 1, p. 8—15.

3. ŞTIINŢE FIZICO-MATEMATICE

1510. — Cincisprezece ani de cercetări de fizică în Republica Populară Romînă. *S. C.* Fizică, 1959, X, 3, p, 383—385.
1511. VESCAN, Teofil: Scurt îndreptar bibliografic. Contribuţia fizicienilor ieşeni la propăşirea ştiinţei în ultimul secol (1860—1960). *S.C.S.I.*, Fiz. tehn., 1960, XI, fasc. 1, p. 59—77.

4. ASTRONOMIA. METEOROLOGIA

1512. DISSESCU, C. A.: Contribuţii la istoricul Institutului meteorologic cu prilejul împlinirii a 75 de ani de existenţă. *M.H.G.A.*, 1959, IV, 4, p. 7—12.
1513. MOTRONEA, I.: Avîntul meteorologiei în anii puterii populare. *M.H.G.A.*, 1959, IV, 3, p. 10—11.

5. ŞTIINŢE CHIMICE

1514. ABABI, V.: Implinirea unui veac de învăţămînt chimic la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi (1860—1960). *R.C.*, 1960, XI, 12, p. 687—690.
1515. FLORESCU, Mihail: Dezvoltarea cercetărilor ştiinţifice în domeniul chimiei. *L.C.*, 1959, XXXIX, 1, p. 39—50.
1516. RIPAN, Raluca: La a 15-a aniversare a eliberării patriei noastre. [Activitatea Institutului de chimie al Filialei Cluj a Academiei R.P.R.]. *S.C. Chim.* 1959, X, 1, p. 9—16.

6. GEOGRAFIE. GEOLOGIE

1517. BĂCĂUARU, Ion: Cercetări asupra aşezărilor omeneşti dintre Milcovăţi, Cîlnişte şi Argeş. *P.G.*, 1959, VI, p. 109—127. (1 h.).
1518. — Date noi pentru geografia ţării noastre rezultate din colaborarea între geografii romîni şi geografii sovietici. *Nat.*, 1959, XI, 4, p. 51—80.
1519. HERBST, C., IANOVICI, F., MANESCU, M.: Monografia geografică a Republicii Populare Romîne şi sprijinul geografilor sovietici pentru realizarea ei. *A.R.S.*, G.G., 1960, XIV, 2, p. 110—116. (1 h.).
1520. MIHĂILESCU, Vintilă: 85 de ani de la înfiinţarea Societăţii geografice romîne. *Nat.*, 1960, XII, 3, p. 17—21.
1521. — Monografia geografică a Republicii Populare Romîne în două volume. Redacţia principală: Acad. I. P. Gherasimov (U.R.S.S.), C. Herbst (R.P.R), N. F. Ianiţki (U.R.S.S.) ... [Vol.] I, Geografia fizică. [Vol.] 2. Partea I-a, Geografia economică pe ramuri. [Bucureşti], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 29×21, 742 p. (fig., h., graf., tab.) (1); 512 p. (fig. h.). (2).
1522. PAPACOSTEA—PAJURĂ, C.: Ioan Rus — un geograf ardelean. Contribuţii la istoricul începuturilor învăţămîntului nostru geografic. *Nat.*, 1960, XII, 3, p. 89—91.
1523. TOŞA TURDEANU, Ana: Primele hărţi romîneşti. *CB.*, 1960, XIII, 9—10, p. 67—69.

7. ŞTIINŢE BIOLOGICE

1524. GHIŢĂ, S.: Răspîndirea şi influenţa darwinismului în Romînia. *C.F.*, 1959, VI, 6, p. 129—152.
1525. IONESCU, Mihai: 15 ani de realizări ale biologiei romîneşti. *A.R.S.—B.*, 1959, XIII, 3, p. 5—11.
1526. MACOVSCHI, Eugen: Dezvoltarea biochimiei în R.P.R. după 23 august 1944. *S.C. Biochim.*, 1959, II, 3, p. 232—235.
1527. MOTAŞ, Constantin: Speologia în R.P. Romînă. Probleme, realizări, perspective. Bucureşti, E.S.I.P., [1960], 24×17, 16 p. (ilustr.); *Nat.*, 1960, XII, 4, p. 43—58.

1528. STUGREN, Bogdan: Probleme filozofice ale istoriei biologiei. *S.C. Biol.*, 1959, X, 1, p. 171—173.
1529. — 15 ani de cercetări biologice în Cluj. *S.C. Biol.* 1959, X, 1, p. 7—12.

8. ANTROPOLOGIE. PALEONTOLOGIE

1530. — Cronica ştiinţifică a activităţii antropologice în ţara noastră pe anul 1959. *P. Antr.*, 1960, V, p. 267—270.

XVI. TEHNICA. INDUSTRIA

1. PROBLEME GENERALE. BIOGRAFII DE INGINERI OAMENI DE ŞTIINŢĂ. INDUSTRIALIZAREA SOCIALISTĂ

1531. BĂLAN, Şt.: Pentru progresul tehnico-ştiinţific în economia naţională. [Zece ani de la înfiinţarea A.S.I.T.]. *L.C.*, 1959, XXIX, 4, p. 25—36.
1532. CARAFOLI, Elie: Dezvoltarea cercetărilor ştiinţifice în Institutul de mecanică aplicată al Academiei R.P.R. *S.C.Mec.A.*, 1960, XI, 6, p. 1345—1360.
1533. — Cercetări de mecanică aplicată în anii regimului democrat-popular. *S.C.Mec.A.*, 1959, X, 3, p. 649—653.
1534. GHEORGHIU, Nicolae: Zece ani de la înfiinţarea Institutului de studii şi proiectări energetice. *En.*, 1960, VIII, 1, p. 1—5.
1535. ANDONIE, George Şt.: Constantin I. Budeanu [1886—1959]. *G.M.F.*, Ser. A. 1959, XI, 4, p. 244—247.
1536. ANTONIU, Ion S.: Academician C. I. Budeanu [1886—1959]. Necrolog. *B.I.P.B.*, 1959, XXI, fasc. 1, p. 193—196.
1537. ANDONIE, George Şt.: Inginerul Gogu Constantinescu. (La 40 de ani de la apariţia teoriei sonicităţii). *Ht.*, 1960, V, 9, p. 285—296.
1538. — Industrializarea socialistă în R.P.R. Expunere bibliografică. *C.B.*, 1959, XII, 12, p. 9—13.
1539. VRŢELI, George: Industrializarea socialistă în R.P.R. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959, 20×15, 175 p. — *Rec.:* M. Gheorghiu, cu titlul: O lucrare despre industrializarea socialistă a R.P.R. *P.A.*, 1960, XIII, 3, p. 126—130.

2. INDUSTRIA. RAMURI ALE INDUSTRIEI. ELECTRIFICAREA

1540. — Dezvoltarea industriei socialiste în R.P.R. [Cuvînt introductiv de Mihail Florescu]. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959, 24×17, 600 p.
1541. — Dezvoltarea industriei romîneşti în cei 15 ani care au trecut de la eliberarea ţării (I). [Bucureşti], E.S.I.P., 1959, 24×17, 16 p.
1542. — Producţia principalelor produse industriale în anii 1955—1960. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1959, 4, p. 20—36; 1960 4, p. 20—40.
1543. SCARLAT, C.: Industria Republicii Populare Romîne în plin avînt. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20×13, 132 p. (ilustr. 23 graf.) — *Rec.:* C. Ştefan, *P.Ec.*, 1959, XII, 12, p. 105—108. (Ed. şi în limb. germană şi maghiară).
1544. — Dinamica producţiei globale a industriei socialiste pe ramuri în anii 1956—1960. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 4, p. 17—19.
1545. — Productivitatea muncii în industria socialistă pe principalele ramuri în anii 1957—1960. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 4, p. 41—42.
1546. SENCOVICI, Al.: Dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului şi sarcinile industriei bunurilor de consum. *L.C.*, 1960, XL, 10, p. 14—25.
1547. BANU, Florea: Aspecte ale dezvoltării industriei chimice din R.P.Romînă. *Nat.*, 1959, XI, 5, p. 39—50.
1548. FLORESCU, Mihail: Dezvoltarea industriei chimice în cei 15 ani de la eliberare. *R.C.*, 1959, X, 8, p. 435—442.

1549. VELEA, Ion: Aspecte ale dezvoltării industriei chimice. *P.Ec.*, 1959, XII, 5, p. 32—45.
1550. BUDEANU, C., JUSTER, Ed., STĂNESCU, E.: Cercetări şi studii de teren executate în R.P.R. pentru lucrări energetice între anii 1949—1959. *Ht.*, 1960, V, 10, p. 325—329.
1551. — Dezvoltarea energetică a ţării noastre după 23 august 1944. *S.C.E.*, 1959, IX, 3, p. 365—368.
1552. MARCU, Bernard: Aspecte din dezvoltarea energeticii industriale în R.P.R. după 23 august 1944. *En.*, 1959, VII, 9, p. 374—376.
1553. SUDER, Mihai, Industrializarea şi valorificarea superioară a lemnului. *L.C.*, 1959, XXXIX, 2, p. 60—72.
1554. — Dezvoltarea industriei de mase plastice în R.P.R. *R.C.*, 1959, X, 7, p. 373—375.
1555. ANAVI, Ádám: Új motorok bölcsője — Resica. [Reşiţa — leagănul noilor motoare (referiri şi la primele motoare fabricate la Reşiţa, 1846—1872)]. *Ut.*, 1960, XV, 34 (617), p. 8—9.
1556. POPA, Gherasim: Progresul tehnic în industria construcţiilor de maşini [din R.P.R.]. *L.C.*, 1959, XXXIX, 11, p. 3—16.
1557. ASZODY, János: Égővíz. [Petrolul]. Bucureşti. Tudományos Könyvkiadó, 1959, 21×15, 440 p. (8 pl.). — *Rec.:* Victor Bocskói, cu titlul, Petróleum és világtörténelem. [Petrolul şi istoria universală]. *Korunk*, 1960, XIX, 6, p. 753—755.
1558. FLORESCU, Mihail: Dezvoltarea industriei de petrol în anii regimului democrat-popular. *P.G.*, 1959, X, 8, p. 321—329.
1559. IONESCU, Nicolae: Dezvoltarea industriei petrolifere în anii puterii populare. *P.Ec.*, 1959, XII, 6, p. 20—32.
1560. — 100 de ani de industrie petroliferă în Romînia. 1857—1957. Bucureşti, Ed. tehnică, 1959, 26×24, 36 p.
1561. SAIZU, I., ŞANDRU, D.: Din istoricul Fabricii „Textila Roşie", Iaşi (1886—1944). *R.A.*, 1960, III, 1, p. 62—92.
1562. ŞANDRU, D., SAIZU, I, TACU, P.: Dezvoltarea industriei textile ieşene în anii regimului de democraţie populară. *R.A.*, 1960, III, 2, p. 31—58.
1563. COSAŞU, Radu. Lumină. Din cronica Hidrocentralei „V. I. Lenin" Bucureşti, Ed tineretului, 1960, 20×14, 176 p. (6 ilustr.).
1564. DĂNILĂ, Nicolae: Centrale electrice din ţara noastră. Bucureşti, I. P. Craiova, 1959, 20×13, 56 p.
1565. OSTAP, C., SAVIUC, V.: 60 de ani de la punerea în funcţiune a centralei electrice din Iaşi. *En.*, 1960, VIII, 5, p. 234—239.

XVII. AGRICULTURA. PROBLEME AGRICOLE

1. PROBLEME GENERALE. ALIANŢA CLASEI MUNCITOARE CU ŢĂRĂNIMEA MUNCITOARE. BIOGRAFII DE AGRONOMI OAMENI DE ŞTIINŢĂ

1566. COZMA, I.: Agricultura Republicii Populare Romîne pe drumul socialismului. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20×13, 120 p. — *Rec.:* V. Pătrăşcoiu, *P. Ec.*, 1959, XII, 12, p. 113—116, (Ed. şi în limb. germană şi maghiară).
1567. — Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Romîne pentru lichidarea rămăşiţelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură, în scopul ridicării continue a nivelului de trai material şi cultural al ţărănimii muncitoare şi al dezvoltării construcţiei socialiste. Bucureşti, Ed. politică, 1959, 16×12, 16 p.; *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4485, p. 1; 4486, p. 1 şi 3.
1568. GOLOGAN, I., POPOVICI, I.: 30 de ani de activitate a staţiunilor experimentale agricole Iaşi şi Tg. Frumos. *P.A.*, 1960, XII, 8, p. 65—69.
1569. GOGIOU, M.: Partidul Muncitoresc Romîn conducătorul şi organizatorul transformării socialiste a agriculturii în Republica Populară Romînă. *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 37—58.

1570. IONIȚĂ, Gh.: Politica Partidului Muncitoresc Romîn de transformare socialistă a agriculturii. *L.C.*, 1959, XXXIX, 8, p. 40—52.
1571. LEVENTE, M.: Dezvoltarea agriculturii R.P.R. pe drumul socialismului. *R.S.*, 1960, IX, 5—6, p. 14—27.
1572. LEVENTE, Mihail: Metoda grupărilor statistice în analiza economică a agriculturii. (Din experiența statisticii agriculturii din Republica Populară Romînă). (Comunicare prezentată la Tokio la a 32-a sesiune a Institutului internațional de statistică din 30. V. — 9. VI. 1960) *P. Ec.*, 1960, XIII, 7, p. 111—121.
1573. — Lucrări științifice. București. Ed. agrosilvică, 1960, 24×17, 511 p. (fig.). (Institutul agronomic „Prof. Ion Ionescu de la Brad", Iași).
1574. MALINSCHI, Vasile: Lupta Partidului Muncitoresc Romîn pentru rezolvarea problemei agrare. *P. Ec.*, 1959, XII, 8, p. 40—57; în limba franceză, La lutte du Parti Ouvrier Roumain pour la solution du problème agraire. *R.S.S.*, 1959, III, 2, p. 155—175.
1575. MURGESCU, Costin: Transformarea socialistă a agriculturii parte integrantă a construcției noastre socialiste. *C.F.*, 1959, VI, 2, p. 7—26.
1576. NICA, S., IONIȚĂ, Gh.: V. I. Lenin despre alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. *P. Ec.*, 1960, XIII, 4, p. 22—37.
1577. NICA, S., PARPALĂ, O.: Zece ani de la rezoluția Plenarei C.C. al P.M.R., din 3—5 martie 1949 [cu privire la transformarea socialistă a agriculturii]. P. Ec., 1959, XII, 2, p. 18—33.
1578. — O politică consecventă de construire a socialismului [cu privire la Decretul pentru lichidarea rămășițelor formelor de exploatare de la sate]. *L.C.*, 1959, XXXIX, 4, p. 3—12.
1579. PRIADCENCU, Al., CANDELĂ, V.: Realizările în agricultura R.P.R. în perioada 1944—1959. *A.R.S.* — *A.Z.*, 1959, XIII, 4, p. 5—20.
1580. — Probleme ale dezvoltării și consolidării agriculturii socialiste. Colectivul de redacție: Ing. E. Alexe, ing. M. Stancu, Costin Murgescu, redactor. principal ... [București] Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 387 p. (Academia R.P.R., Institutul de cercetări economice).
1581. — Zonele de producție agricolă din Republica Populară Romînă. *R.I.A.*, 1960, 1, p. 42—54.
1582. — 15 ani de realizări în agricultură. București, E.S.I.P., 1959, 22×17, 16 p.
1583. — 15 ani de realizări ale științelor agricole în Transilvania. *S.C.A.*, 1959, X, p. 7—11.
1584. — 30 de ani de activitate. [Stațiunea experimentală agricolă Mărculești] 1929—1959. București, Ed. institutului de cercetări agronomice, 1959, 20×15, 108 p.
1585. CSENGERI, E., BĂDINA, Ovidiu, POPOVICI, L.: Ion Ionescu de la Brad și unele probleme ale predării științelor agricole în școală. [București], Ed. de stat didactică și pedagogică, 1959, 20×13, 92 p.
1586. KOVÁCS, József: Ion Ionescu de la Brad, a mezőgazdaság úttörője. [Ion Ionescu de la Brad, pionerul agriculturii]. *Korunk*, 1959, 18, 2, p. 258—264.

a. Gospodării agricole de stat. G.A.S.

1587. ANDERCO, I.: Activitatea gospodăriilor agricole de stat, la nivelul cerințelor construcției socialiste. *L.C.*, 1959, XXXIX, 5, p. 40—52.
1588. — Hotărîrea C.C. al P.M.R., și a Consiliului de Miniștri al R.P.R. cu privire la unele măsuri pentru îmbunătățirea conducerii și controlului de partid și a activității economice în gospodăriile agricole de stat. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4484, p. 1.
1589. SCHIOPU, Bucur: Dezvoltarea agriculturii și sarcinile gospodăriilor agricole de stat. *L.C.*, 1960, XL, 5, p. 41—54.
1590. TRANDAF, V., MATEI, P.: Gospodăria agricolă de stat „Alexandru Sahia" (Mănăstirea) în documente. *R.A.*, 1959, II, 1, p. 192—226.

b. Gospodării agricole colective. G.A.C.

1591. CHIRCULESCU, I.: Creşterea proprietăţii obşteşti, baza dezvoltării gospodăriilor agricole colective. *L.C.*, 1959, XXXIX, 9, p. 43—55; în limba maghiară, A kollektív gazdaság fejlődésének alapja. Bukarest, Mezőgazdasági és Erdészeti Állami Könyvkiadó, 1959, 20×13, 72 p.

1592. CIHOVSCHI, Leonaş, L.: Îndrumarea de către stat a gospodăriilor agricole colective şi relaţiile acestora cu instituţiile, întreprinderile şi organizaţiile economice şi cooperatiste. [Bucureşti], Ed. agro-silvică, [1960], 20×13, 24 p.

1593. COSTEA, Ion D.: Graiul faptelor. Din munca şi viaţa colectiviştilor. Bucureşti, Ed. politică, 1960, 20×13, 72 p., (ilustr.). (Ed. şi în limb. germană şi maghiară).

1594. CURATU, GH., MIRZAC, Gh.: A munka szervezése és javadalmazása a kollektív gazdaságokban. [Organizarea şi retribuirea muncii în G.A.C.]. Bukarest, Mezőgazdasági és Erdészeti Állami Könyvkiadó, 1960, 20×13, 92 p.

1595. — Date statistice cu privire la dezvoltarea sectorului socialist al agriculturii R.P.R. în perioada 1949—1959. *R.S.*, 1959, VIII, 4, p. 67—71.

1596. — Gradul de socializare şi cooperativizare a agriculturii pe regiuni la 1 aprilie 1960 [în] procente. [Tablou statistic] ... la 1 iulie 1960... la 31 decembrie 1960. *B.S.T.*, 1960, 1, p. 46—47; 2, p. 46—47; 4, p. 43.

1597. GRUICI, C., HARTIA, S.: Întărirea economico-organizatorică a gospodăriilor agricole colective. Bucureşti, Ed. agro-silvică de stat, 1960, 20×14, 296 p. — *Rec.:* D. Dumitriu, cu titlul: Despre o lucrare privind consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole colecitve. *P. Ec.*, 1960, XIII, 8, p. 120—124.

1598. IONIŢĂ, Gh., DUMITRIU, D.: Probleme actuale ale întăririi economico-organizatorice a unităţilor agricole socialist-cooperatiste din ţările de democraţie populară din Europa [şi din patria noastră]. *P. Ec.*, 1959, 4, p. 108—123.

1599. — Planificarea, organizarea şi retribuirea muncii în gospodăriile agricole colective. Bucureşti, Ed. agro-silvică de stat, 1960, 20×13, 32 p.

1600. — Statutul model al gospodăriei agricole colective. Votat de Congresul fruntaşilor din gospodăriile agricole colective din Republica Populară Romînă la 23 mai 1953. Aprobat de Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Romîn şi de Consiliul de Miniştri al Republicii Populare Romîne la 27 mai 1953. Ed. a 3-a. [Bucureşti], Ed. agro-silvică de stat, 1959, 14×10, 32 p.; ed. 6-a, 1960, 44 p.

1601. — Unităţi socialiste din agricultură în anii 1955—1960 (la sfîrşitul anului). [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 1, p. 43; 4, p. 44.

1602. — Din experienţa gospodăriilor agricole colective din regiunea Baia Mare. Baia Mare, Întrepr. orăş. „Cloşca", 1959, 20×15, 48 p. (Ed. şi în limba maghiară). —

1603. HARTIA, S., DULEA, M.: Constanţa — prima regiune colectivizată. Bucureşti, Ed. politică, 1960, 20×13, 540 p. (fig., h.).
XXVII, p. 300—301.

1604. HARTIA, S.: Monografia G.A.C. „Victoria" (Regiunea Constanţa). Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959, 20×15, 148 p. — *Rec.:* M. Zaharia, *A.I.C.A.*, Ser. B., 1959, XXVII, p. 300—301.

1605. POPESCU, Cornel: Spornică e munca, bogată e viaţa colectiviştilor din Ceacu. La zece ani de la înfiinţarea gospodăriei agricole colective „Gheorghe Dimitrov", Bucureşti, Ed. politică, 1959, 20×13, 76 p.

1606. STAN, I., PREOTEASA, C.: Gospodăria agricolă colectivă „Jiul" din Dobrogea. Bucureşti, Ed. agro-silvică de stat, 1959, 20×13, 112 p.

1607. — Drumul străbătut în zece ani de ţăranii muncitori din comuna Laslea — regiunea Stalin. [Bucureşti], E.S.I.P., 1959, 24×17, 16 p.

1608. — 10 ani de realizări în G.A.C. „Victoria" din Lenauheim. Bucureşti, Ed. agro-silvică de stat, 1959, 20×15, 204 p.

1609. BEKE, György: Tizenhét esztendő. Mártonfalvi tudósítás. [Cincisprezece ani din viaţa satului Metiş-Agnita], Bukarest, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1959, 17×12, 180 p.

1610. GÖLLNER, Carol: Aus der Geschichte der Kollektivwirtschaft von Neppendorf [Turnişor]. *Forschungen*, 1959, 2, p. 115—128.
1611. — 10 év a bőség útján. [10 ani pe drumul belşugului (la gospodăriile agricole colective]. Bukarest, Mezőgazdasági és Erdészeti Állami Könyvkiadó, 1959, 20×13, 20 p.

c. Întovărăşiri agricole

1612. — Cooperativizarea agriculturii pe regiuni la 31 decembrie 1959... la 1 aprilie 1960... la 1 iulie 1960. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1959, 4, p. 42—43; 1960, 1, p. 44—45; 2, p. 44—45.
1613. LAZĂR, T.: Aspecte din activitatea întovărăşirilor agricole. *P. Ec.*, 1960, XIII, 2, p. 121—128.

2. MECANIZAREA ŞI ELECTRIFICAREA AGRICULTURII. S.M.T.

1614. — Parcul de tractoare şi maşini agricole principale din agricultură în anii 1955—1960 (la sfîrşitul anului) [în] bucăţi. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 4, p. 44—45.
1615. TOPOR, V. V.: S.M.T. — un puternic sprijin în dezvoltarea agriculturii pe drumul socialismului, *P. Ec.*, 1959, 3, p. 63—78.
1616. — Volumul lucrărilor efectuate pe staţiunile de maşini şi tractoare în anii 1955—1960. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 4, p. 45.

3. AGROTEHNICĂ. PEDOLOGIE

1617. — Metode agrotehnice pentru sporirea producţiei agricole în Moldova. (Cercetări, rezultate şi recomandări). I. Gologan, redactor principal. Colectivul de coordonare: I. Popovici, V. Cosciug, I. Costache... [Bucureşti,] Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 561, p. (fig., h.).
1618. — Probleme actuale de biologie şi ştiinţe agricole. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 30×21, 783 p. (7 pl., 1 h.). — *Rec.:* Z. Stănescu, *P. A.*, 1961, XIII, 4, p. 83—87.
1619. — Progrese ale agrobiologiei noastre în anii puterii populare. *Nat.*, 1959, XI, 4, p. 81—95.
1620. STANCU, Marin: Principalele realizări ale ştiinţei şi practicii agricole din R.P.R. în ultimii 15 ani, *P. A.*, 1959, XI, 8, p. 14—22.

4. SILVICULTURĂ. HORTICULTURĂ. VITICULTURĂ

1621. BLAJ, Const.: Pădurile din R.P.R. Evoluţia suprafeţei şi importanţa lor economică. *A.U.C. St. naturale*, 1959, V, fasc, 1, p. 215—226.
1622. MAVRIC, Ştefan: 15 ani de mari realizări în cultura pădurilor patriei noastre. *R. Păd.*, 1959, LXXIV, 8, p. 452—456.

5. ZOOTEHNIE

1623. POPESCU, Barbu: Probleme ale dezvoltării sectorului zootehnic în gospodăriile agricole de stat. *L.C.*, 1959, XXXIX, 10, p. 39—51.

XVIII. TRANSPORT ŞI COMUNICAŢII

(Aeronautica şi biografii de ingineri-aviatori)

1624. — Începuturile drumului de fier în Romînia. Materiale pentru istoria C.F.R. *R.C.F.*, 1960, VIII, 4, p. 211—213.
1625. PARASCHIV, I.: Din istoricul căilor ferate din Romînia. *R.A.*, 1960, III, 2, p. 93—108.
1626. POPA, Ilie: Muzeul căilor ferate. *R.C.F.*, 1960, VIII, 8, p. 377—382.

1627. — Volumul mărfurilor transportate pe calea ferată pe grupe de mărfuri în anii 1956—1960 [în] mii tone. [Tablou statistic], *B.S.T.*, 1960, 1, p. 62; 2, p. 62; 3, p. 68; 4, p. 64.
1628. EMINET, Rolland: Drumurile din patria noastră de-a lungul veacurilor. Bucureşti, [Ed. ştiinţifică], 1959, 20×13, 64 p. (fig., 1 h.).
1629. — Călători transportaţi de către organizaţiile de transport de deservire generală în anii 1955—1960 [în] mii călători. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 1, p. 58—61; 2, p. 58—61; 3, p. 64—67; 4, p. 60—63.
1630. — Mărfuri transportate de către organizaţiile de transport de deservire generală în anii 1955—1960 [în] mii tone. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 1, p. 54—57; 2, p. 54—57; 3, p. 60—63, 4, p. 56—59.
1631. — Transportul orăşenesc de călători în anii 1955—1960. [Tablou statistic]. *A.S.T.*, 1960, 1, p. 79—89; 2, p. 79—89; 3, p. 85—95; 4. p. 81—91.
1632. CARAFOLI, Elie: Contribuţii romîneşti la aeronautica mondială. *Contemporanul*, 1959, 27, p. 7.
1633. STĂNESCU, S. H.: Transporturile aeriene romîne la 15 ani după eliberarea ţării şi perspectivele de viitor. *R.T.*, 1959, VI, 8, p. 359—363.
1634. — O jumătate de veac în slujba aviaţiei. [Sărbătorirea a 50 de ani de activitate pe tărîmul aviaţiei şi aerodinamicii şi a 70 ani de viaţă a profesorului Ion Stroescu]. *R.T.*, 1950, VI, 6, p. 261—263.
1635. ALBU, S.: 50 de ani de la primul zbor în Ţara Romînească [Aurel Vlaicu]. Evocările unui contemporan. *Orizonturi*, 1959, VIII, 101, p. 106—112.
1636. CARAFOLI, Elie: Aurel Vlaicu — pionier al aviaţiei romîneşti. Ediţia a 2-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti, C. P. Casa Scînteii, 1960, 20×13, 63 p. (ilustr., portr.).
1637. GHEORGHIU, Constantin, C.: Aurel Vlaicu, un precursor al aviaţiei romîneşti. Cu un cuvînt înainte de dr. Petru Groza şi o prefaţă de acad. Elie Carafoli. [Bucureşti], Ed. tehnică, 1960, 24×17, 272 p. (fig., portr., facs., 2 pl., 1 tab.).
1638. — 50 de ani de la zborul primului avion romînesc construit de inginerul Aurel Vlaicu. [Bucureşti], Ed. Ministerul Învăţămîntului şi Culturii, Direcţia generală a aşezămintelor culturale, 1960, 24×17, 16 p.
1639. — Traian Vuia (1872 — 2 sept. 1960). *St. T.*, 1960, XII, 9, p. 44—45.

XIX. POŞTA ŞI TELECOMUNICAŢII. FILATELIE

1640. DENGEL, Ludovic: Poşta rusă în Ţările Romîne. *Fil.*, 1959, VIII, 5, p. 5—6.
1641. POPP, Traian: 86 ani de la apariţia primelor cărţi poştale romîneşti. *Fil.*, 1959, VIII, 2, p. 6—7.
1642. — Poşta austriacă în Ţările Romîne. *Fil.*, 1959, VIII, 3, p. 2—3 şi 7.
1643. RATEŞ, N.: Prima agenţie telegrafică din Romînia. *Pr. N.*, 1959, IV, 9, p. 41—44.
1644. WERTHEIMER—GHIKA, J.: Aspecte grafice ale peceţilor poştei din Muntenia în secolul al XIX-lea. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 268—271.
1645. — Activitatea poştei şi telecomunicaţiilor în anii 1955—1960. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 1, p. 64; 2, p. 64; 3, p. 70; 4, p. 66.
1646. — Catalogul mărcilor poştale romîneşti. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959, 20×13, LVI + 232 p. (ilustr.).
1647. SOARE, Ion: 10 ani comerţ filatelic de stat [în R.P.R.]. *Fil.*, 1959, VIII, 2, p. 1 şi 2.

XX. COMERŢ. APROVIZIONARE

1. PROBLEME GENERALE

1648. — Dezvoltarea comerţului socialist în Republica Populară Romînă. *Orizonturi*. 1960, IX, 105, p. 96—100.

1649. — Vînzările de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist în anii 1955—1960 [în] milioane lei — prețurile perioadei respective. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 3, p. 72—75; 4, p. 72—76.
1650. — Vînzările de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist pe regiuni în anii 1959 și 1960 [în] milioane lei — prețurile perioadei respective. [Tablou statistic]. *B.S.T.*, 1960, 1, p. 66—74; 2, p. 66—74; 3, p. 76—80.

2. COOPERAȚIE. COOPERATIVE DE CONSUM

1651. — Congresul al III-lea al cooperației de consum din Republica Populară Romînă. București, 5—7 decembrie 1958. București, Ed. politică, 1959, 20×13, 299 p.
1652. HAȘIGAN, D., IVĂNESCU, I, LUSTIG, E.: Statistica activității cooperației de consum. București, Ed. științifică, 1960, 20×15, 292 p. — *Rec.:* L. Albu, *R.S.*, 1960. IX, 8, p. 60—63.
1653. NEGREA, A., TÓTH, I.: Rolul cooperației de consum în schimbul de mărfuri dintre oraș și sat. (Cu unele aspecte din Regiunea Cluj). *S.U.B.B.*, Philos. — oecon, 1960, III, fasc. 1, p. 169—193.

3. COMERȚ EXTERIOR

1654. ABRAHAM, M.: Comerțul exterior al R.P.R. în plin avînt. *P.I.*, 1959, 10, p. 47—56.
1655. — Date statistice cu privire la circulația mărfurilor în țările socialiste. *R.S.*, 1960, IX, 11, p. 59—61.
1656. NEGURĂ, I.: Indicatorii statistici ai dinamicii comerțului exterior. *R.S.*, 1960, IX, 11, p. 37—50.
1657. RĂDULESCU, Gogu: Comerțul exterior al R.P.Romîne. *Contemporanul*, 1959, 26, p. 1 și 2.

XXI. ISTORIE LOCALĂ. URBANISM. GOSPODĂRIE LOCALĂ

1. PROBLEME GENERALE

1658. BOCHIȘ, I., PĂRĂLUȚĂ, M., SPIRIDON, V.: Pentru orientarea științifică în cercetarea monografică. *L.C.*, 1959, XXXIX, 11, p. 70—80.
1659. HALÁSZ, Kálmán: A lakásépítés lendülete a Román Népköztársaságban. [Avîntul construcțiilor de locuințe în R.P.R.]. *Korunk*, 1959, 18, 3, p. 380—383.
1660. LOCAR, M., EVOLCEANU, P.: Reconstrucția socialistă a orașelor din Republica Populară Romînă. *Arhit.*, 1959, VII, 2, p. 5—7.

2. MONOGRAFII DE ORAȘE ȘI SATE

1661. BERINDEI, Dan: Dezvoltarea urbanistică și edilitară a orașului București în perioada regulamentară și în anii Unirii (1831—1862). *Studii*, 1959, XII, 5, p. 133—158.
1662. BRATU, Daniela: Hărți necunoscute ale Bucureștiului. [Documente în legătură cu planurile și așezarea Capitalei patriei noastre trimise de bibliotecile din Moscova, Paris și Viena]. *Luceafărul*, 1959, II, 18, p. 16.
1663. BREZEANU, Barbu: Imagini ale Bucureștilor de altădată în creația lui N. Grigorescu. *A.P.*, 1959, VI, 5, p. 41—42.
1664. — București, capitala Republicii Populare Romîne a împlinit 500 de ani. București, E.S.I.P., 1959, 20×15, 16 p.
1665. — București. Scurt istoric. Sub redacția prof. Florian Georgescu. București, Ed. Muzeul de istorie a orașului București, 1959, 20×14, 160 p. (ilustr., portr., fasc.).

1666. CERNOVODEANU, Paul: Cele mai vechi menţiuni ale oraşului Bucureşti în cartografia europeană. *C.B.*, 1959, XII, 9, p. 25—26.
1667. CERNOVODEANU, Paul, VĂTĂMANU, Nicolae: Contribuţii la vechea topografie a Bucureştilor: ostrovul Dîmboviţei (sec. XVI—XVII). *Studii*, 1959, XII, 6, p. 115—132. (1 h.).
1668. CHIRCĂ, H.: Comentariu istorico-filologic asupra hrisovului din 20 septembrie 1459 [curpinzînd prima menţiune documentară despre oraşul Bucureşti]. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 5—7.
1669. CIOBANU, Valeriu: Bucureşti în opera Hortensiei Papadat-Bengescu. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 469—474.
1670. DÉZNAI, Victor: Fővárosunk építéstörténete kialakulása. [Dezvoltarea Capitalei noastre din punct de vedere a istoriei arhitecturii]. *Korunk*, 1959, XVIII, 9, p. 1248—1259.
1671. — Documente privind istoria oraşului Bucureşti. Comitetul de redacţie: Florian Georgescu, redactor responsabil, Paul I. Cernovodeanu, Ioana Cristache Panait. [Bucureşti], Ed. Sfatul Popular al Capitalei, Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti, [1960], 20×14, VIII+341 p.
1672. FĂNESCU, Mihail: Arhiva Societăţii de Credit Funciar Urban din Bucureşti (1874—1948). Contribuţii la istoria oraşului Bucureşti, *R.A.*, 1960, III, 2, p. 109—127.
1673. GEORGESCU, Florian: Pagini din trecutul Bucureştilor. [Bucureşti], Ed. Muzeul de istorie a oraşului, 1959, 20×15, 44 p.
1674. GEORGESCU, Florian, NICOLAU—GOLFINI, M.: Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti. 500 de ani de la întemeierea oraşului Bucureşti. *C. B.*, 1959, XII, 3, p. 12—17.
1675. HĂULICĂ, Dan: Literatura unei aniversări: 500 de ani de existenţă documentară a oraşului Bucureşti. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 431—444.
1676. IONAŞCU, Ion: Aspecte demografice şi sociale din Bucureşti la 1752. *R. A.*, 1959, II, 2, p. 117—145.
1677. IONAŞCU, I.: Bucureştii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959, 24×16, 239 p. (CXX pl.). — *Rec.*: N. Stoicescu, *Studii*, 1959, XII, 6, p. 181—183.
1678. IONAŞCU, I.: Date statistice noi despre Bucureşti în anii 1810—1811, culese din arhivele Moscovei. *R. A.*, 1959, II, 1, p. 175—191.
1679. IONAŞCU, I.: Planul cartografic inedit al oraşului Bucureşti în anul 1770. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 113—131.
1680. JOSA, M., DAICHE, P.: Dezvoltarea industriei din Bucureşti după naţionalizarea principalelor mijloace de producţie. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 211—230.
1681. MAICU, Horia: Fővárosunk tegnap és holnap. [Capitala noastră de ieri şi de mîine]. *Korunk*, 1959, XVIII, 9, p. 1261—1270.
1682. MAICU, H.: 500 de ani de existenţă documentară a oraşului Bucureşti, *Arhit.*, 1959, VII, 5, p. 3—15.
1683. MONOLESCU, Radu: Aspecte din istoria negoţului bucureştean în sec. al XVI-lea. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 25—69.
1684. MARTINESCU, Pericle: Bucureşti, oraş îndrăgit. [500 de ani de existenţă documentară a oraşului Bucureşti]. *Orizonturi*, 1959, VIII, 102, p. 30—37.
1685. MATEESCU, V.: Populaţia oraşului Bucureşti în secolele XIX şi XX. *R. S.*, 1959, VIII, 9, p. 57—61.
1686. MIHALACHE, D.: Date cu privire la începuturile industriei din oraşul Bucureşti. *R. S.*, 1959, VIII, 9, p. 50—56.
1687. MIHALACHE, D.: Dezvoltarea oraşului Bucureşti în anii puterii populare. *R. S.*, 1959, VIII, 8, p. 67—73.
1688. MIHALACHE, D.: Industria din oraşului Bucureşti la ancheta industrială din 1901—1902. *R. S.*, IX, 9, p. 47—59.
1689. OLTEANU, Şt.: Meşteşugurile din Bucureşti în secolele XVI—XVII. *Studii*, 1959, 5, p. 71—112.
1690. ONCESCU, Nicolae: Bucureşti — cadrul fiziogeologic în care s-a dezvoltat în decursul celor 500 de ani de existenţă. *Nat.*, 1959, XI, 5, p. 30—38.

1691. PANAIT, I.: Şedinţa festivă de comunicări ştiinţifice închinată sărbătoririi oraşului Bucureşti. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 241—246.
1692. PANAITESCU, P. P.: Ştefan cel Mare şi oraşul Bucureşti. *Studii*, 1959, XII, 5, p. 9—23.
1693. PAPADIMA, Ovidiu: Viaţa socială a Bucureştilor în prima jumătate a secolului al XIX-lea şi folclorul bucureştean. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 445—454.
1694. PAŞA, I.: Bucureştenii în vremea lui Mihai Viteazul. *P.A.P.*, 1959, V, 9, p. 14—15.
1695. PAVEL, Amelia: Imagini din istoria Bucureştilor reflectate în arta plastică. *A. P.*, 1959, VI, 5, p. 16—19.
1696. PETRESCU, Cezar: Bucureştiul în literatură. *Contemporanul*, 1959, 37, p. 2.
1697. PIRU, Elena: Bucureştii în vremea lui Caragea în evocarea lui Ion Ghica. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 455—467.
1698. POP, Augustin Z. N.: Bucureştiul scriitorilor de la 1848. *Tribuna*, 1959, III, 38, p. 8.
1699. POPOVICI, Milan: Aspecte din istoria finanţelor oraşului Bucureşti. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1960, 21×15, 240 p. — *Rec.:* Nicolae Marcu, *F. C.*, 1960, VI, 10, p. 82—87.
1700. ŞERBAN, C.: Breslele bucureştene în secolul XVIII. *Studii*, 1959, XII, 6, p. 55—89.
1701. STĂNESCU, Fr., GHERGHEL, R.; CIOBOTARU, D.: Bucureşti — capitala patriei noastre. 1459—1959. *Nat.*, 1959, XI, 5, p. 9—29.
1702. VOICU, L.: De la Podul Mogoşoaia, la Calea Victoriei. *Orizonturi*, 1959, VIII, 101, p. 56—65.
1703. BĂLAN, Teodor: Din istoricul Cîmpulungului Moldovenesc. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1960, 20×13, 344 p. — *Rec.: Studii*, 1960, XIII, 3, p. 254—257.
1704. PETRILA, Tiberiu, POPESCU, Demetru, PORUMBESCU, Marin: Constanţa şi împrejurimile ei. Desene şi schiţe: Bîrsan Sorin şi Said-Lutfi. [Bucureşti], Ed. ştiinţifică, 1960, 16×12, 319 p. (ilustr., plan, 1 h.).
1705. OANCEA, D. I.: Contribuţii la studiul monografic al oraşului Roman. *P. G.*, 1959, VI, p. 129—145.
1706. BIRAESCU, Traian Liviu: Din zori pînă-n noapte. [90 de ani de existenţă a primelor tramvaie din ţară, tramvaiele timişorene]. *S. B.*, 1959, X, 8, p. 28—33.

XXII. MEDICINĂ. SĂNĂTATEA PUBLICĂ

1. PROBLEME GENERALE. BIOGRAFII DE MEDICI OAMENI DE ŞTIINŢĂ

1707. CIULEI, Şt. Gh.: Despre vizita în Rusia, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, a unei delegaţii de farmacişti romîni. *Farm.*, 1959, VII, 2, p. 175—178.
1708. GEORGESCU, I.: Cartea veche medicală romînească. *V. Med.*, 1960, VII, 7, p. 627—631.
1709. MANOLIU, V.: Aspects de la littérature concernant l'histoire de la pharmacie roumaine. Comunication présentée au Congrès International d' Histoire de la Pharmacie, Dubrovnik, Août, 1959. [Bucarest], Ed. par la Société des Sciences Médicales de la République Populaire Roumaine, 1959, 20×13, 10 p.
1710. KREINDLER, A.: Viaţa şi opera profesorului dr. Dumitru Bagdasar. Bucureşti, I. P. 3, 1960, 20×13, 36 p. (ilustr., portr.).
1711. BARBU, Zeno: 25 de ani de la moartea lui Ion Cantacuzino. *R. Med.*, 1959, V, 1, p. 100—103.
1712. IZSAK, S.: Importanţa doctorului Constantin Caracaş (1773—1828) pentru istoria farmaciei din ţara noastră. *Farm.*, 1960, VIII, 8, p. 597—604.
1713. SPIELMANN, Iosif: Din istoria fiziologiei evoluţioniste în patria noastră. (Concepţia nervistă a lui Georgescu—Deleanu şi Károly Lechner). *C. F.*, 1959, VI, 6, p. 171—191.
1714. — Acad. prof. dr. Iuliu Haţieganu (1885—1959). *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4620, p. 5; 4621, p. 3.
1715. BOLOGA, Valeriu L.: Iuliu Haţieganu (1885—1959). *Tribuna*, 1959, III, 38, p. 3.
1716. DOCZI, Pál: La moartea unui medic-profesor. (Amintirea lui Iuliu Haţieganu). *R. Med.*, 1959, V, 4, p. 462—465; în limba maghiară, A tanító és gyógyító orvos Iuliu Haţieganu emlékezete. *Korunk*, 1959, XVIII, 12, p. 1818—1821.

1717. GOIA, Ioan: Un maestru al medicinei romînești. [Prof. dr. Iuliu Hațieganu]. *Tribuna*, 1960, IV, 18, p. 10.
1718. BOLOGA, Emil I., JIGA, Caius, T.: Contribuții la cunoașterea personalității și operei doctorului Samoil Köleséri (1663—1732). *R. Med.*, 1959, V, 4, p. 449—451.
1719. — La a 60-a aniversare a academicianului A. Kreindler. *S. C. Neurol.*, 1960, V, 2—3, p. 105—107.
1720. — Academicianul N. Gh. Lupu la 75 de ani. *Spit.*, 1959, LXXII, 2, p. 97—100.
1721. BENETATO, Gr.: C. I. Parhon la 85 de ani. *S.C.F.*, 1960, V, 1, p. 289—291.
1722. NEAMȚU, Al.: Date noi privitoare la Ioan Piuariu-Molnar. *Studii*, 1960, XIII, 1, p. 83—90.
1723. BRĂTESCU, Gh.: Contribuția doctorului Al. Sutzu la pătrunderea spiritului filozofic în știința noastră medicală. *C. F.*, 1959, VI, 3, p. 93—101.
1724. BRĂTESCU, G.: Dimitrie Ulea, precursor al orientării materialiste în neurologia romînească. *N.P.N.*, 1960, V, 2, p. 171—175.

2. MEDICINĂ. IGIENĂ. SERVICIUL SANITAR

1725. BARBU, G., HUTTMANN, A.: La première pharmacie municipale de la ville de Brașov. Communication présentée au Congrès International d'Histoire de la Pharmacie, Dubrovnik, Août 1959. [Bucarest], Ed. par la Societé des Sciences Médicales de la République Populaire Roumaine, 1959, 20×13, 21 p.
1726. BARBU, G., MANOLIU, V.: Din hrisoavele vremii. [Din istoricul așezămintelor medicale din București]. *Muncitorul San.*, 1959, XI, 40, p. 3.
1727. BOLOGA, Valeriu L.: Medicina în vechea Dacie. *Luceafărul*, 1960, III, 16, p. 12.
1728. BOLOGA, Valeriu L.: Ueber ein vermutliches Wundstreupulver, gefunden in der Instrumentkassette eines dakischen Priesterarztes, ca. 106 u. Z. Bericht erstattet am Internationalen Kongress für Geschichte der Pharmazie, Dubrovnik, August 1959. [Bukarest], Gesellschaft der Medizinischen Wissenschaften in der Rumänischen Volksrepublik, 1959, 20×13, 12 p.
1729. BOLOGA, V., ELEKES, Elisabeta: Încercare de revizuire și precizare a datelor întemeierii primelor farmacii din Ardeal (secolul al XV—XVI-lea). *Farm.*, 1960, VIII, 9, p. 653—658.
1730. BRĂTESCU, G.: Organizarea sanitară a Moldovei în perioada Unirii Țărilor Romîne. *R. M. Ch.*, 1960, LXIV, 3, p. 661—665
1731. CIULEI, Șt. Gh.: Recherches sur l'histoire de la pharmacie de l'hôpital „St. Spiridon" de Jassy. Communication présenté au Congrès International d'Histoire de la Pharmacie, Dubrovnik, Août 1959. [Bukarest], Ed. par la Societé des Sciences Médicales de la République Populaire Roumainne, 1959, 20×13, 6 p.
1732. CRIȘAN, V.: Considerații istorice asupra Spitalului de neuropsihiatrie din Sibiu (1862—1934). *N.P.N.*, 1960, V, 5, p. 467—472.
1733. FĂRSIROTU, Z.: La pharmacie roumaine au cours de XX-ème siècle (1900—1959). Communication présentée au Congrès International d'Histoire de la Pharmacie, Dubrovnik, Août, 1959. [Bucarest], Ed. par la Societé des Sciences Médicales de la Republique Popoulaire Roumaine, 1959, 20×13, 20 p.
1734. GHELERTER, Iuliu: O sută de ani de presă medicală romînească. *R. Med.*, 1960, VI, 1, p. 97—104.
1735. HUTTMANN, A., BARBU, G.: Medicina în Orașul Stalin ieri și astăzi. Orașul Stalin, Ed. Societății științelor medicale din R.P.R., 1959, 24×17, 172 p. (190 fig.). — *Rec.*: G. Nussbächer, *Forschungen*, 1960, 3, p. 195.
1736. — L'Institut d'Hygiène et de Santé Publique de la R.P.R. Bucarest, Ministère de la Santé et des Prévoyances Sociales, 1959, 24×17, 28 p.
1737. — Institut de médecine et de pharmacie de Bucarest. Bucarest, Ministère de la Santé et des Prévoyances Sociales, 1959, 24×17, 30 p.
1738. — Institutul de medicină Timișoara. Activitate științifică. 1955—1959. Autoreferate. [Prefață de prof. dr. Ștefan Gîrbea]. Timișoara, I. P., 1960, 24×17, 563. p.

1739. — Institut de physiologie normale et pathologique „Prof. Dr. D. Danielopolu". Bucarest, Académie de la République Populaire Roumaine, 1960, 20×14, 32 p. (ilustr., portr.). (Ed. şi în limb. engleză şi rusă).
1740. IZSAK, S.: Ecoul descoperirilor bacteriologice ale lui Robert Koch în presa medicală romînească contemporană. *M.P.E.*, 1960, V, 4, p. 295—302.
1741. IZSAK, S.: La première pharmacopée roumaine. Communication présentée au Congrès International d'Histoire de la Pharmacie, Dubrovnik, Août, 1959. [Bucarest], Ed. par la Societé des Sciences Médicales de la République Populaire Roumaine, 1959, 20×13, 12 p.
1742. MOLDOVEANU, Aug., ANDRIEŞ, Gh.: De l'histoire de la pharmacie de l'Hopital Brîncovenesc. Communication présentée au Congrès International d'Histoire de la Pharmacie, Dubrovnik, Août, 1959. [Bucarest], Ed. par la Societé des Sciences Médicales de la République Populaire Roumaine, 1959, 20×13, 10 p.
1743. — Ocrotirea sănătăţii în Republica Populară Romînă. Bucureşti, Ed. Ministerul Sănătăţii şi Prevederilor Sociale, 1959, 26×23, 137 p. (ilustr., portr.). (Ed. şi în limb. engleză şi franceză).
1744. PRUTEANU, Paul: Contribuţii la istoricul înfiinţării spitalelor militare din Iaşi şi Galaţi. Sprijinul rusesc pentru înfiinţarea şi înzestrarea lor. *A. R. S. Med.*, 1960, 1, p. 3—18.
1745. VĂTĂMANU, N.: Băile din Bucureşti în veacurile al XVI-lea — al XVII-lea. *Ig.*, 1960, IX, 4, p. 357—364.
1746. VITA, Zsigmond: Înfiinţarea spitalului judeţean din Aiud şi dezvoltarea lui în secolul al XIX-lea. *R. Med.*, 1960, VI, 3, p. 388—393.
1747. — 15 ani de cercetări ştiinţifice în domeniul medicinii. *S. C. Med.*, 1959, X, 2, p. 151—155.

XXIII. EDUCAŢIA FIZICĂ. SPORT

1748. BOLOGA, Valeriu I.: Începuturile fazei ştiinţifice în medicina culturii fizice la noi. *S. C. Med.*, 1960, XI, 1, p. 183—189.
1749. — Educaţia fizică în I.M.F. Bucureşti, 1950—1960. Bucureşti. [Lit. I.M.F.], 1960, 20×14, 75 p. (Institutul de medicină şi farmacie, Bucureşti).
1750. — Mişcarea noastră sportivă în cei 15 ani de la eliberare. *C.F.S.*, 1959, XII, 3, p. 129—139.
1751. — Sportul în Republica Populară Romînă. [Album]. Bucureşti, Ed. Meridiane, [1960], 31×31, [122] p. (ilustr.). (Ed. şi în limb. engleză, franceză, italiană şi rusă).

XXIV. CULTURA. ÎNVĂŢĂMÎNTUL

1. PROBLEME GENERALE

1752. ARDELEANU, Vichentie: Legăturile [culturale] frăţeşti dintre naţionalităţile din Banat în lumina operei lui Dositei Obradovici. *S. B.*, 1959, X, 3, p. 84—92.
1753. BREAZU, Marcel: Politica leninistă a partidului clasei muncitoare din Romînia în problemele construcţiei culturale. *C. F.*, 1959, VI, 4, p. 105—131.
1754. BUGNARIU, Zoe, ZACIU Mircea, CURTICEANU, Mircea: Cîteva aspecte ale luptei pentru o cultură democratică în periodicele ardelene dintre cele două războaie. *S.U.B.B.*, Philologia, 1959, Ser. IV, fasc. 2, p. 95—114.

a. Revoluţia culturală

1755. BĂNCILĂ, Octavian: Aspecte ale revoluţiei culturale în R.P.R. *A.U.P.F.*, 1960, VIII, 12, p. 101—124.
1756. BREAZU, M.: L'édification de la culture dans la République Populaire Roumaine. (In: Nouvelles études d'histoire, XI-e Congrès des sciences historiques Stockholm. Bucarest, 1960, p. 679—709).

1757. JÁRAI, Rezső: Kulturális forradalom falun. [Revoluția culturală la sate]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 1032—1038.
1758. MUREȘAN, Lucia: Influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie asupra culturii democrate din țara noastră. (1917—1921). *C. F.*, 1959, VI. 5, p. 175—191.
1759. VIANU, Tudor: Cultura republicană. [Progresele realizate pe tărîm cultural în cei 12 ani de la proclamarea Republicii]. *G. L.*, 1960, VII, 1, p. 1 și 3.

b. Intelectualii. Munca intelectualilor în R.P.R.

1760. DAICOVICIU, Constantin: Sarcinile intelectualității noastre. În întîmpinarea Congresului al III-lea al P.M.R. *Tribuna*, 1960, IV, 24, p. 1 și 6.
1761. VIANU, Tudor: Intelectualii și socialismul. *G. L.*, 1959, VI, 20, p. 1 și 6.

c. Academia R.P.R.

1762. RIPAN, Raluca: Orientarea cercetărilor în Filiala din Cluj a Academiei R.P.R. *Steaua*, 1960, XI, 4, p. 91—95.

d. Relații culturale între R.P.R. și alte țări

1763. IONAȘCU, Traian: Dezvoltarea relațiilor culturale, o cale spre colaborare, în cadrul coexistenței pașnice, a țărilor cu sisteme social-economice diferite din regiunea balcanică. *S. C. Juridice*, 1960, V, 2—3, p. 245—267.
1764. DAICOVICIU, C.: Sesiunea Asociației Italia-Romînia. Milano, ianuarie 1960, *Studii*, 1960, XIII, 2, p. 235—236.
1765. LIVEZEANU, Octav: Întîlnirea prietenească de la Milano [în scopul promovării relațiilor culturale dintre Italia și Romînia, 8—10 ian. 1960]. *Contemporanul*, 1960, 4, p. 8.
1766. — Institutul de studii romîno-sovietice. Filiala Iași. 10 ani de activitate științifică. Iași, Ed. Institutul de studii romîno-sovietice, 1959, 20×13, 62 p.

e. Societăți științifico-culturale

1767. — Asociația științifică a inginerilor și tehnicienilor din R.P.R. Organizare și activitate, 1957. București, Ed. Asociația științifică a inginerilor și tehnicienilor din R.P.R., 1959, 24×17, 112 p.
1768. — Societatea de științe naturale și geografie din R.P.R. la împlinirea a zece ani de activitate, 1949—1959, *Nat.*, 1959, XI, 4, p. 5—16.
1769. — Societatea de studii clasice din R.P.R. [Înființarea, membri fondatori etc.]. *S. Cl.*, 1959, 1, p. 247—254.
1770. TUDOSIU, I.: 10 ani de activitate a Societății Medicale din R.P.R. *Muncitorul san.*, 1959, X, 15, p. 2.

f. Învățămînt. Probleme generale

1771. BÁNYAI, L.: Înflorirea învățămîntului în limbile naționalităților conlocuitoare din țara noastră. *Contemporanul*, 1959, 273, p. 3.
1772. — Rapport sur le mouvement educatif en 1959—1960 présenté à la XXIII-e Conférence internationale de l'instruction publique. Genève, juillet, 1960. — Raport on the educational movement in 1959—1960 submitted to the 23-rd international Conference on Public Education. Geneva, july, 1960. [București, Meridiane, 1960], 24×16, 35 p. (Ministère de l'Enseignement et de la culture de la R.P.R.).
1773. SAIZU, I.; TACU, Al.: Aspecte ale dezvoltării învățămîntului în Regiunea Iași, în anii regimului de democrație populară. *S.C.S.I.—I.*, 1960, XI, fasc. 1, p. 113—125.
1774. TAKÁCS, Lajos: Az egységes iskola — az új nemzedék testvériségének kohója [Școala unică în slujba înfrățirii noii generații]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 985—991.

g. Istoria învățămîntului

1775. ALEXANDRESCU, E.: Începuturile învățămîntului în orașul București. *R. S.*, 1959, VIII, 9, p. 62—68.
1776. ANDRONIC, Al., ANTOHI, I.: Gh. Asachi și unele probleme referitoare la introducerea învățămîntului practic în Moldova. *R. A.*, 1960, III, 1, p. 194—203.
1777. BERINDEI, Dan: Învățămîntul în anii Unirii Țărilor Romîne (1856—1862). *R. Ped.*, 1959, VIII, 1, p. 76—92.
1778. GHIȚĂ, S.: Momente din lupta pentru introducerea spiritului științific în școala românească. *R. Ped.*, 1959, VIII, 6, p. 62—77.
1779. GRIGORAȘ, N.: Introducerea alfabetului latin în școlile din Moldova. (Discuțiile din Consiliul școlar,1856—1860). *R. A.*, 1960, III, 1, p. 126—133.
1780. TURCU, C.: Din cultura vechilor dieci moldoveni. *R. A.*, 1960, III, 2, p. 201—212.

2. PEDAGOGIE. EDUCAȚIE COMUNISTĂ. CADRE DIDACTICE

1781. STOIAN, Stanciu: Dezvoltarea pedagogiei științifice în anii puterii populare. *R. Psihol.*, 1959, V, 3, p. 27—44.
1782. STOIAN, Stanciu: Sarcinile științei pedagogice în lumina celui de al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Romîn. *R. Ped.*, 1960, IX, 4, p. 3—23.

3. ÎNVĂȚĂMÎNT ELEMENTAR ȘI MEDIU

1783. BORCA, Ion Gh., BLIDEANU, Eugen: Școala de 8 ani, o nouă etapă în ridicarea nivelului cultural al întregului popor. *R. Ped.*, 1960, IX, 4, p. 24—32.
1784. — Înfăptuiri în domeniul politehnizării școlii de cultură generală. București, Ed. de stat didactică și pedagogică, 1959, 20×13, 140 p. (fig.).

4. ÎNVĂȚĂMÎNTUL PROFESIONAL, TEHNIC ȘI ARTISTIC

1785. — Raportul delegației Ministerului Învățămîntului și Culturii din R.P.R., care a participat la lucrările primului seminar internațional pentru învățămîntul profesional din țările socialiste ținut la Berlin în mai 1960. Delegația R.P.R.: Ing. Rizescu Emil [și] ing. Precupețu Paul. București, Lit. și Tip. Inv., 1960, 24×17, 120 p. (litо.). (10 tab., graf.).

5. ÎNVĂȚĂMÎNTUL SUPERIOR

a. Probleme generale

1786. BĂLAN, Ștefan: Dezvoltarea învățămîntului superior în anii regimului democrat-popular. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 8—15.
1787. — Cu privire la activitatea catedrelor de științe sociale în semestrul I al anului școlar 1959—1960. [Consfătuirea cadrelor didactice și a conducerii institutelor de învățămînt superior din centrele universitare București, Cluj, Iași și Timișoara]. *R.I.S.*, 1960, I, 2, p. 66—74.
1788. DAICOVICIU, C.: Problemele vieții universitare. *Tribuna*, 1959, III, 1, p. 8.
1789. LIVESCU, J.: Universitățile — locare ale științei și culturii înaintate. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 21—31.
1790. MURGULESCU, Ilie: Perspective măreațe învățămîntului superior. *V.S.*, 1960, V, 13, p. 1 și 5.
1791. POP, A.: Învățămîntul ideologic al cadrelor didactice, factor important în ridicarea conținutului învățămîntului superior, *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 55—62.
1792. — Unele probleme ale activității catedrelor de materialism dialectic și socialism științific din învățămîntul superior [Consfătuirile cadrelor didactice din București și Cluj, febr. 1960]. *C. F.*, 1960, VII, 2, p. 259—265.

b. Universități

1793. MIHOC, G.: Specialități și domenii de cercetare la Facultatea de matematică-fizică din București, *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 75—79.

1794. — Adunarea cadrelor didactice din institutele de învățămînt superior din Cluj. [Încheierea lucrărilor de unificare a universităților Babeș și Bolyai]. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4565, p. 1 și 2.

1795. BIRSĂNESCU, Șt.: Universitatea „Al. I. Cuza" și contribuția ei la dezvoltarea învățămîntului din țara noastră. *R. Ped.*, 1960, IX, 5, p. 69—80.

1796. — Centenarul Universității „Al. I. Cuza" — Iași. Festivitățile de la Iași consacrate sărbătoririi centenarului Universității „Al. I. Cuza". *R.I.S.*, 1960, II, p. 9—42; *Scînteia*, 1960, XXX, 4976, p. 1 și 3; 4977, p. 5; 4978, p. 3; 4979, p. 3.

1797. — Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași. 1860—1960. Vol. 1—2. București, [I. P. Oradea], 1960, 24×17, 332 p. (1); 395 p. (2). (ilustr., portr., facs.).

1798. CREANGĂ, I.: Centenarul Universității din Iași. *Iașul L.*, 1960, XI, 10, p. 7—10; *Scînteia*, 1960, XXX, 4974, p. 1 și 3.

1799. GRĂMADĂ, Ilie: O sută de ani de activitate a Universității din Iași. *Iașul L.*, 1960, XI, 10, p. 28—31.

1800. ISTRATE, G.: La centenarul universității. *A.U.C.*, St. soc., 1960, VI, p. XXI—XXVIII.

1801. KAKASSY, Endre: Universitas studiorum. [Aniversarea Universității din Iași]. *Korunk*, 1960, XIX, 12, p. 1510—1513.

1802. NEGRU, Radu: Pagini din istoria centrului universitar ieșean. *Iașul L.*, 1960, XI, 10, p. 38—43.

1803. POPA, N. I.: Publicații științifice și tradiții progresiste. [Munca științifică a Universității din Iași oglindită în publicațiile periodice]. *Iașul L.*, 1960, XI, 10, p. 32—35.

1804. SPERANȚIA, Eugeniu: La centenarul Universității din Iași. *Steaua*, 1960, XI, 9, p. 15—18.

1805. ȘTEFĂNESCU, Liviu: Sesiunea științifică jubiliară a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (28—30 octombrie 1960). *Studii*, 1960, XIII, 6, p. 175—178.

1806. ȚAȚOMIR, Nicolae: Facultatea de drept — Facultatea de științe juridice. Centenarul Universității „Al. I. Cuza". *Iașul L.*, 1960, XI, 5, p. 39—42.

1807. — Universitatea „Al. I. Cuza" Iași. 1860—1960. Lucrarea alcătuită de un colectiv compus din: Conf. Const. Cihodaru, conf. Const. Ciopraga, prof. I. Davidsohn. [București, Ed. științifică, 1960], 29×21, 148 p. (ilustr., portr., facs.). (Ed. și în limb. engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă și rusă).

1808. VOICU, L.: Acum 125 de ani a luat ființă Academia Mihăileană de la Iași. Pagini din lupta pentru promovarea învățămîntului în limba română. *Orizonturi*, 1960, IX, 108, p. 49—57.

1809. XENOPOL, A. D.: Începuturile Universității ieșene. Texte și documente. (Dintr-un studiu al lui A. D. Xenopol). *Iașul L.*, 1960, XI, 10, p. 24—27.

c. Alte institute de învățămînt superior

1810. — Cincizeci de ani de învățămînt agronomic superior în Iași. 1908—1958. Iași, Institutul agronomic „Prof. Ion Ionescu de la Brad", 1959, 24×17, 151 p.

1811. DAVIDESCU, D.: Învățămîntul agronomic în slujba transformării socialiste a agriculturii. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 32—36.

1812. STANCU, Marin: La 50 de ani de la înființarea Institutului agronomic „Prof. Ion Ionescu de la Brad" din Iași. (Text prescurtat după conferința ținută cu ocazia a 50 de ani de la înființarea Institutului...) *P.A.*, 1959, XI, 2, p. 60—63.

1813. ANTONIU, C.: Învățămîntul artistic superior în anii de după eliberare. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 42—47.

1814. MĂNESCU, M., NICOLAESCU, M.: Pregătirea cadrelor superioare de economiști în țara noastră. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 48—54.

1815. GEORGESCU, Valentin Al.: Dezvoltarea învățămîntului juridic în Principatele Române în perioada Unirii. Cu prilejul a 100 de ani de la înființarea facultăților juridice din București și Iași. *S. C. Juridice*, 1959, IV, 2, p. 522—542.

1816. BARBU, Gh.: Les débuts de l'enseignement pharmaceutique dans les principautés danubiennes. Communication présentée au Congrès International d'Histoire de la Pharmacie, Dubrovnik, Août 1959. [Bucarest], Ed. par la Societé des Sciences Médicales de la République Populaire Roumaine, 1959, 20×13, 14 p.
1817. BARBU, G., PĂTRU, G.: Date noi cu privire la începuturile învățămîntului sanitar în țara noastră. *Munca San.*, 1960, VIII, 2, p. 119—121.
1818. FĂRȘIROTU, Z.: Contribution à l'histoire de la Faculté de pharmacie de Bucarest. Communication présentée au Congrès International d'Histoire de la Pharmacie. Dubrovnik, Août 1959. [Bucarest]. Ed. par la Societé des Sciences Médicales de la République Populaire Roumaine, 1959, 20×13, 15 p.
1819. ȚURAI, I.: Învățămîntul medical din R.P.R. și aportul lui la dezvoltarea științei medicale și la apărarea sănătății poporului. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 37—41.
1820. APOSTOLESCU, Aurelia: Unele probleme ale învățămîntului tehnic superior. *L. C.*, 1960, XL, 3, p. 30—41.
1821. DINCULESCU, C.: Dezvoltarea învățămîntului superior tehnic în R.P.R. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 16—20.
1822. DOMȘA, Alexandru: Zece promoții de ingineri. [Un deceniu de activitate al Institutului politehnic din Cluj]. *Tribuna*, 1959, III, 20, p. 6.

d. Studențimea universitară

1823. — A II-a Conferință a Uniunii asociațiilor studenților din R.P.R. București, 19—22 februarie 1959. București, Ed. politică, 1959, 20×13, 256 p.; *Scînteia*, 1959, XXIX, 4453—4456 și 4459.
1824. — Adunarea studenților din institutele de învățămînt superior din Cluj [cu ocazia unificării universităților Babeș și Bolyai]. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4566, p. 2.
1825. AUNEANU, Manole: Studenții [Universității „Al. I. Cuza" din Iași]. *Iașul L.*, 1960, XI, 10, p. 44—49.
1826. MOCANU, C.: Despre lupta studențimii din Romînia împotriva fascismului și războiului hitlerist. (Lucrare prezentată la Conferința internațională care a avut loc în zilele de 23—24 oct. 1959 la Greifswald (R. D. Germană) pe tema luptei studențimii din Europa împotriva fascismului și militarismului). *A.I.I.P.*, 1959, V, 5, p. 29—43.
1827. — Statutul asociațiilor studenților din Republica Populară Romînă. [București, Atel. grafice nr. 4], 1959, 12×8, 43 p.
1828. TAKÁCS, L.: Întărirea unității și frăției dintre tineretul studențesc al patriei noastre. *R.I.S.*, 1959, I, 1, p. 63—67.

6. ÎNVĂȚĂMÎNT POPULAR. UNIVERSITĂȚI POPULARE. ÎNVĂȚĂMÎNT SERAL

1829. CERGHIT, I., MOREA, V.: Unele probleme privind desfășurarea învățămîntului seral de cultură generală. *L. C.*, 1960, XL, 2, p. 61—70.
1830. MIHALACHE, D., HOMATĂ, Gh.: Universitățile populare și educarea socialistă a oamenilor muncii. *L. C.*, 1959, XXXIX, 11, p. 59—69.

7. ACTIVITATE CULTURAL-EDUCATIVĂ ȘI POLITICĂ. CĂMINE CULTURALE, CLUBURI

1831. — Din activitatea cultural-educativă de masă în R.P.R. București, Ed. Ministerul Învățămîntului și Culturii, Direcția generală a așezămintelor culturale, [1960], 30×21, [66] p. (ilustr., portr.).
1832. ANDRAȘ, Carol, ARDELEANU, Ion: Din activitatea clubului minerilor din Lupeni. București, Ed. politică, 1960, 20×13, 63 p.
1833. GHEORGHIU, T.: Munca culturală în sprijinul agriculturii socialiste. [București], Ed. Ministerul Învățămîntului și Culturii, Direcția generală a așezămintelor culturale, 1960, 20×13, 72 p. (fig.).

XXV. LINGVISTICA

1. LINGVISTICA GENERALĂ

1834. — Contribuții la bibliografia studiilor din filologie romanică și germanică. 1944—1959. *R.F.R.G.*, 1959, III, 1—2, p. 280—289.
1835. GRAUR, Al.: Lingvistica generală în cei 15 ani care au trecut de la eliberarea țării noastre. *S.C.L.*, 1959, X, 3, p. 309—314.
1836. IORDAN, Iorgu: Dezvoltarea studiilor de lingvistică în R.P.R. după 23 August 1944. *L.R.*, 1959, VIII, 4, p. 15—25.
1837. MIHĂILĂ, G.: Din activitatea Asociației slaviștilor din Republica Populară Romînă (1958—1959). *R. Sl.*, 1960, 4, p. 407—409.
1838. — 15 ani de activitate în domeniul filologiei romanice și germanice (1944—1959). *R.F.R.G.*, 1959, III, 1—2, p. 9—12.

2. LIMBA ROMINĂ. BIOGRAFII DE LINGVIȘTI

1839. BĂNĂȚEANU, Vlad: Armenii în toponimia românească și toponimicile românești de origine armeană. *S.C.L.*, 1960, XI, 2, p. 201—217.
1840. BLÉDY, G.: Un dicționar latin-romîn din secolul al XVIII-lea printre manuscrisele bibliotecii Brukenthal. *S.C.L.*, 1960, XI, 3, p. 377—379.
1841. BUDAI-DELEANU, Ion: Prefața la lexiconul românesc-nemțesc. [Cu o prezentare de] Elena Stîngaciu. *L.R.*, 1960, IX, 2, p. 35—46.
1842. CORLĂȚEANU, N.: În jurul unei controverse filologice. (Raporturile dintre „Codicele Voronețean" și „Lucrul apostolesc" al lui Coresi). *S.C.L.*, 1960, XI, 3, p. 443—457.
1843. COTEANU, I.: Lexicografia și lexicologia românească după 23 august 1944. *L. R.*, 1959, VIII, 4, p. 46—57.
1844. CUCIUREANU, Șt.: Italienisme la Petru Maior. *S.C.S.I.*, Filol., 1959, X, fasc. 1—2, p. 53—67.
1845. DRIMBA, Vladimir: Un fragment inedit din Cazania I a lui Coresi. *S.C.L.*, 1960, XI, 4, p. 871—881.
1846. GEORGIEV, Vladimir: Dakisches Substrat in der rumänischen Lautlehre. *S.C.L.*, 1960, XI, 3, p. 481—484.
1847. GEORGIEV, Vladimir: Raporturile dintre limbile dacă, tracă și frigiană. *S. Cl.*, 1960, 2, p. 35—58 (ih.).
1848. GIUGLEȘ, G., ORGHIDAN, N.: Branul în lumina toponimiei. *C.L.*, 1959, IV, 1—2, p. 127—151.
1849. GUȚU—ROMALO, V.: Stabilirea datei de separație a aromînei de dacoromînă cu ajutorul glotocronologiei. *S.C.L.*, 1959, X, 4, p. 573—585.
1850. HANEȘ, Petre: Gramatica lui Ienăchiță Văcărescu. *L. Lit.*, 1960, IV, p. 75—91.
1851. IORDAN, Iorgu: Între istorie, filologie și lingvistică. [Editarea textelor vechi]. *L. R.*, 1960, IX, 2, p. 22—28.
1852. ISTRATE, G.: Gramatica lui Radu Tempea. *A.U.C.*, St. soc., 1960, VI, p. 17—34.
1853. IVĂNESCU, G.: Elemente maramureșene în limba tipăriturilor lui Coresi. *S.C.S.I.*, Filol. 1959, X, fasc. 1—2, p. 19—31.
1854. PAMFIL, Viorica: În legătură cu editarea textelor noastre chirilice. *C.L.*, 1959, IV, 1—2, p. 201—207.
1855. PANCRATZ. Arnold: Der siebenbürgisch-sächsische Anteil an der rumänischen Geschichte — und Sprachforschung. *Forschungen*, 1959, 2, p. 19—43.
1856. PĂTRUȚ, I.: Dezvoltarea lingvisticii românești. 15 ani de activitate științifică. *Tribuna*, 1959, III, 33, p. 8.
1857. PETROVICI, Emil: Institutul de lingvistică [Filiala Cluj]. *Tribuna*, 1959, III, 7, p. 8; *Steaua*, 1960, XI, 8, p. 67—68.
1858. PETROVICI, E.: Problema limitei sud-vestice a teritoriului de formare a limbii românești. *L.R.*, 1960, IX, 1, p. 79—83. (1 h.).

1859. PETROVICI, Emil: Problema romînilor „apuseni". În legătură cu toponimicul pešter din sud-vestul Serbiei. *S.C.L.*, 1960, XI, 2, p. 195—199.
1860. RĂDULESCU, Maria: Originalul slav al Evangheliei cu învățătură al diaconului Coresi. Versiuni și redacții ale colecției de omilii a patriarhului Ioan Caleca. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×17, 107 p. — *Rec.:* Elena Șerban, *L.R.*, 1960, IX, 2, p. 112—115; Zamfira Mihail, *S.C.S.I.*, Filol., 1960, XI, 1, p. 148—150.
1861. ROSETTI, Al.: Despre criptograma din Psaltirea Scheiană. *S.C.L.*, 1960, XI, 1, p. 103.
1862. ROSETTI, Al.: Dezvoltarea studiilor de fonetică, fonologie și istorie a limbii după 23 august 1944. *S.C.L.*, 1959, IX, 3, p. 315—332.
1863. ROSETTI, Alexandru: Istoria limbii române. Vol. I. Limba latină. Ediția a 3-a, revăzută și adăugită. București, Ed. politică, 1960, 20×14, 228 p.
1864. RUSSU, I. I.: Limba traco-dacilor. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 24×17, 159 p. (1 pl.). — *Rec.:* N. Dunăre, cu titlul: Prima monografie românească despre limba traco-dacilor. *S. B.*, 1959, X, 12, p. 64—67; C. Poghirc, *S.C.L.*, 1960, XI, 2, p. 275—283; Henri Jaquier, cu titlul, Limba traco-dacilor, *Steaua*, 1960, XI, 2, p. 62—64.
1865. SALA, Marius: Cu privire la etimologia toponimicului Beiuș. *S.C.L.*, 1960, XI, 3, p. 699—700.
1866. SECHE, Mircea: Schiță de istorie a lexicografiei române. *L.R.*, 1959, VIII, 6, p. 3—19; 1960, IX, 1, p. 67—78; 2, p. 78—89.
1867. STRUNGARU, Diomid: Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească. *R. Sl.*, 1960, 4, p. 289—307. Rezum.
1868. MACREA, D.: Lingviști și filologi români. București, Ed. științifică, 1959, 20×13, 236 p. — *Rec.:* Iorgu Iordan, *LR.*, 1960, IX, 5, p. 96—101; George Munteanu, cu titlul: Spre alcătuirea unei istorii a lingvisticii și filologiei românești, *Steaua*, 1960, XI, 1, p. 77—80.
1869. GRAUR, Al.: Constantin Balmuș (1898—1957). *S. Cl.*, 1959, 1, p. 257—258.
1870. BYCK, J.: Constandina Căplescu. [1930—1959. Necrolog]. *L.R.*, 1959, VIII, 6, p. 95—96.
1871. — Lucrările academicianului Alexandru Graur. *S.C.L.*, 1960, XI, 3, p. 815—834; *St. Cl.*, 1960, 2, p. 11—30.
1872. JURCHESCU, Livia: Paul Iorgovici. Figuri și fapte din trecutul Banatului. *S, B.*, 1959, X, 11, p. 84—86.
1873. PĂTRUȚ, I.: Academicianul Emil Petrovici. (Cu prilejul împlinirii a 60 de ani). *R. Sl.*, 1960, 4, p. 35—39.
1874. GAFIȚEANU, D.: Alexandru Philippide (1 mai 1859 — 12 august 1933). *L. R.*, 1959, VIII, 3, p. 3—11.
1875. IORDAN, Iorgu: Alexandru I. Philippide (1859—1933). Personalitatea lui umană și științifică. *V. R.*, 1960, XIII, 2, p. 72—82.

3. ALTE LIMBI

1876. POPESCU, Ion Apostol: Un document litteraire roumano-armenien datant de 1719. *S.A.O.*, 1959, II, p. 246—247.
1877. WOLFF, Johann: Die Erforschung der Banater deutschen Mundarten im Lichte des Aufsatzes „Der fränkische Dialekt" von Friedrich Engels. *Forschungen*, 1960, 3, p. 149—159.
1878. MIHAESCU, H.: Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului Roman. [București], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 331 p. (3 h.). (Academia Republicii Populare Române, comisia pentru studiul formării limbii și poporului român, 3). — *Rec.:* Sorin Stati, *S.C.L.*, 1960, XI, 4, p. 957—963.
1879. MARTON, Gyula: Magyar nyelvtudomány a Román Népköztársaságban. [Lingvistica maghiară în R.P.R.]. *Korunk*, 1959, XVIII, 9, p. 1335—1340.
1880. SZABÓ, T. Attila: A XVII—XVIII. századi erdélyi jobbágyszökések névtörténeti vonatkozásainak ismeretéhez. [Contribuții la fuga iobagilor transilvăneni în sec. XVII—XVIII. Aspecte onomastice]. *S.U.B.B.*, Philologia, 1959, IV, fasc. 2, p. 42—54.

1881. — Activitatea în domeniul slavisticii din Republica Populară Romînă în perioada 1944—1958. *R. Sl.* 1959, III, p. 3—9.
1882. MIHĂILĂ, G.: Slavistica romînească după 1944 şi sarcinile ei actuale. (Lucrări de lingvistică). *R. Sl.*, 1960, 4, p. 5—34.
1883. PETROVICI, Emil: Dezvoltarea studiilor de slavistică în ţara noastră în ultimii 15 ani. *S.C.L.*, 1959, X, 3, p. 333—341.

XXVI. ISTORIA LITERATURII. LITERATURA

1. PROBLEME GENERALE. TEORIA LITERARĂ

1884. BĂLEANU, Andrei: Conţinut şi formă în artă. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959, 17×12, 232 p. — *Rec.:* D. Costea, cu titlul: Unele consideraţii asupra problemei conţinutului şi formei în artă. *Iaşul L.*, 1959, X, 11, p. 47—62; Al. Husar, *S.C.S.I., Filologie*, 1959, X, fasc. 1—2, p. 179—183.
1885. BANYAI, László: Irodalomtanitás és hazafias nevelés. [Învăţămîntul literaturii şi educaţia patriotică]. *Ig. S.*, 1959, VII, 2, p. 236—242.
1886. BENIUC, Mihai: Leninismul şi problemele dezvoltării literaturii şi artei. *L. C.*, 1960, XL, 4, p. 53—67; *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 1, p. 7—23.
1887. BRATU, Savin: Lenin şi metodologia istoriei literare. (Învăţăminte ale articolelor despre Tolstoi). *V. R.*, 1960, XIII, 4, p. 43—60.
1888. BREAZU, Marcel: Cunoaşterea artistică. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1960, 20×15, 316 p. — *Rec.:* V. Moglescu, cu titlul, Un studiu despre cunoaşterea artistică şi modalităţile ei. *C. F.*, 1960, VII, 6, p. 193—202.
1889. CROHMĂLNICEANU, Ovid, S.: Pentru realismul socialist. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1960, 14×10, 128 p. (Mica bibliotecă critică, 67).
1890. DIMA, Al.: Concepţia marxist-leninistă despre istoria literară şi esenţa ei: principiul partinic. *A.U.C.*, St. soc., 1960, VI, p. 73—81.
1891. GALAN, V. Em.: Unele probleme ale realismului socialist şi revizionismul. *L. C.*, 1959, XXXIX, 2, p. 73—90.
1892. NOVICOV, Mihai: Principiul leninist al particularităţii şi lupta ideologică de azi în literatură. *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 1, p. 25—34.
1893. — Probleme actuale ale literaturii realist-socialiste. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 320 p. — *Rec.:* S. Damian, cu titlul: Critica literară şi contemporaneitatea; *G. L.*, 1960, VII, 35, p. 2; Radu Enescu, cu titlul: Actualitate şi partinitate. *Tribuna*, 1960, IV, 33, p. 2; 34, p. 2; V. Moglescu, cu titlul: La stadiul actual al problemelor şi soluţiilor. *V. R.*, 1960, XIII, 10, p. 141—146.
1894. VITNER, Ion: Meridiane literare. [Bucureşti], *E.S.P.L.A.*, 1960, 20×13, 392 p.

2. LITERATURA ROMÎNĂ. ISTORIE ŞI CRITICĂ LITERARĂ

a. Probleme generale. Biografii de scriitori (contribuţii biografice)

1895. BARIŢIU, George: Articole literare. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, 14×10, 169 p. — *Rec.:* Lidia Bote, cu titlul: Ideile literare ale lui Bariţiu. *Tribuna*, 1960, IV, 12, p. 7.
1896. — Bilanţul unui deceniu de activitate [a Institutului de istorie literară şi folclor al Academiei R.P.R. 1949—1959]. *S.C.I.L.F.*, 1859, VIII, 1—2, p. 397—400.
1897. BRATU, Savin, DUMITRESCU, Zoe: Contemporanul şi vremea lui. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, 20×13, 339 p. — *Rec.:* D. Hurezeanu. *A.I.I.P.*, 1959, V. 6, p. 121—125; Oct. Cheţan, cu titlul, Pe marginea lucrării: Contemporanul şi vremea lui. *C. F.*, 1951, VI, 5, p. 266—276.
1898. CĂLINESCU, G.: La 15 ani [de literatură, 23 aug. 1944 — 23 aug. 1959]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 7—12.

1899. CIOBANU, Valeriu: Ediţiile de clasici romîni în ultimul deceniu. [Cu o bibliografie, pe colecţii, a ediţiilor de clasici]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 203—230.
1900. CIOBANU, Valeriu: Relaţii literare romîno-ruse în epoca feudală. *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 2, p. 293—308.
1901. CIUCHINDEL, C.: Presa literară [23 aug. 1944—23 aug. 1959]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 187—201.
1902. ENACHE, I.: Caracterul şi rolul social-politic reacţionar al concepţiei poporaniste. *C.F.*, 1960, VII, 1, p. 147—162.
1903. FLOREA, Rodica: Literatura noastră peste hotare [23 aug. 1944 — 23 aug. 1959, urmată de o bibliografie a traducerilor din literatura romînă, pe ţări]. S.C.I.L.F., 1959, VIII, 1—2, p. 285—312.
1904. IOSIFESCU, Silvian: Probleme privind studierea marxistă a unor curente literare. *L.C.*, 1960, XL, 12, p. 70—80.
1905. NOVICOV, Mihai: Pe drumul realismului socialist. [Oglindirea în literatura celor 15 ani (23 aug. 1944— 23 aug. 1959) a liniilor fundamentale de dezvoltare socialistă a ţării]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 13—40. *Iaşul L.*, 1960, XI, 10, p. 68—73.
1906. ORNEA, Z,: Confruntări şi delimitări cu privire la sămănătorism şi poporanism. *Iaşul L.*, 1960, XI, 10, p. 68—73.
1907. PARFENE, Constantin: Însemnătatea „Daciei literare" în dezvoltarea culturii romîneşti. *S.C.S.I.*, Filol., 1960, XI, 1, p. 13—30.
1908. PIRU, Al.: Identificări. [Traduceri romîneşti de opere literare străine pînă la 1850]. *L. Lit.*, 1960, IV, p. 303—309.
1909. SIMION, Eugen: Studii monografice despre creaţia unor scriitori [G. M. Zamfirescu, G. Topîrceanu, Zaharia Stancu, Cezar Petrescu]. *L.C.*, 1959, XXXIX, 9, p. 106—118.
1910. SÖNI, Pál: Az irodalmi intézmények szerepéről. [Despre rolul instituţiilor literare. (Comparaţie între activitatea de 10 ani a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. şi unele asociaţii înainte de 1940)]. *Korunk*, 1959, 18, 3, p. 408—413.
1911. VIANU, Tudor: Asupra caracterelor specifice ale literaturii romîne. (Comunicarea făcută la Colocviul de civilizaţii, literaturi şi limbi romanice din Bucureşti, 14—21 septembrie 1959). *Steaua*, 1960, XI, 1, p. 43—56; în limba franceză, Sur les caractères specifiques de la littérature roumaine. Bucarest, Lit, şi Tip. Inst., 1959 30×21, 27 p. (lito).
1912. VIRGOLICI, T.: Critica literară [în perioada 23 Aug. 1944 — 23 aug. 1959]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 173—185.
1913. VIRGOLICI, Teodor: Ideile leniniste despre literatură şi artă în presa romînească dinainte de eliberare. *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 1, p. 35—51.
1914. IOSIFESCU, S.: Grigore Alexandrescu. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1960, 14×10, 132 p. (Mica bibliotecă critică, 65).
1915. MINDRA, V.: O întîlnire între Ibsen şi Alecsandri? *G.L.*, 1960, VII, 37, p. 6.
1916. DRAGOMIRESCU, M. I.: Dimitrie Anghel. (Contribuţii la o monografie). *L. Lit.*, 1960, IV, p. 113—154.
1917. CROHMĂLNICEANU, Ovid S.: Tudor Arghezi. [Bucureşti], E.S.P.L.A., [1960], 20×13, 336 p.
1918. — A 80-a aniversare a naşterii acad. Tudor Arghezi. *Contemporanul*, 1960, 6, p. 3; 7, p. 3; 21, p. 1—3 şi 7. (Semnează: A. E. Baconsky, Geo Bogza, Marcel Breslaşu, G. Călinescu, Eugen Jebeleanu, Dumitru Micu, George Munteanu, Cezar Petrescu, Eugen Simion); *CB.*, 1960, XIII, 5, p. 32—36. (Anonim şi N. Georgescu—Tistu); *G.L.*, 1960, VII, 15, p. 1; 21, p. 1—2 şi 5—6; 22, p.1 şi 5; 32, p. 8. (Semnează: T. Arghezi, Camil Baltazar, Maria Banuş, Liviu Călin, Matei Călinescu, Dumitru Corbea, Ov. S. Crohmălniceanu, Luc—André Marcel, V. Mîndra, Mihail Petroveanu, Dimos Rendis, Ion Marin Sadoveanu, Tudor Vianu); *Iaşul L.* 1960, XI, 5, p. 5—6. (Anonim); *Luceafărul*, 1960, III, 5, p. 4; 6, p. 4; 9, p. 11; 10, p. 2, 6 şi 7; 11, p. 12. (Semnează: Baruţu T. Arghezi, I. D. Bălan, Zoe Dumitrescu—Buşulenga, Mihu Dragomir, T. Arghezi); *Neue Lit.*, 1960, XI, 2, p. 113—118. (Semnează: Paul Schuster); *Scînteia*, 1960, XXIX, 4839, p. 1 şi 2. (Conţine:

Scrisoarea adresată de C.C. al P.M.R., Consiliul de miniştri al R.P.Romîne şi Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R.; solemnitatea de la Prezidiul Marii Adunări Naţionale şi conferirea ordinului „Steaua R.P.Romîne" cl. I; apoi semnează art. omagiale: Mihai Beniuc şi Paul Georgescu); *S.B.*, 1960, XI, 6, p. 53—72. (Semnează: Simion Dima, Al. Jebeleanu, Teodor Vîrgolici); *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 2, p. 209—221. (Semnează: Stancu Ilin); *Steaua*, 1960, XI, 5, p. 11—26. (Semnează: D. Panaitescu—Perpessicius, Henri Jaquier, Aurel Rău, Matei Călinescu); *Tribuna*, 1960, IV, 20, p. 1, 2, 5—8; 21, p. 6—7; 24, p. 3. (Semnează: Ion Agîrbiceanu, Baruţu T. Arghezi, Lidia Botea, Gh. Bulgăr, D. Cesereanu, Victor Felea, Petre Pascu, Romulus Rusan, Ion Şerdeanu, Mircea Zaciu); *V.R.*, 1960, XIII, 5, p. 3—53, 64—110, 130—160, 172—208. (Semnează: Geo Bogza, Al. Philippide, Aurel Baranga, F. Aderca, Alfred Margul Sperber, F. Szemlér, Dumitru Corbea, Mihail Sevastos, Camil Baltazar, Nina Cassian, Ieronim Şerbu, Eugen Barbu, Al. Andriţoiu, Radu Bucov Emelian, I. Fodor, Bachelard, Giuseppe Petronio, Şerban Cioculescu, Ov. S. Cromălniceanu, Dumitru Micu, Mihail Ralea, Geo Şerban, Tudor Vianu).

1919. — Tudor Arghezi. Indice bibliografice de recomandare. Bucureşti, Ed. Biblioteca centrală de stat, 1960, 20×14, 36 p.

1920. VATAMANIUC, D.: Poezia lui Mihai Beniuc. Fragmente. *S.C.I.L.F.*, 1960, IX, 2, p. 223—258.

1921. REGMAN, Cornel: Geo Bogza. Pe drumul realismului socialist. *V.R.*, 1960, XIII, 3, p. 88—108.

1922. PROTOPOPESCU, L.: Date noi în legătură cu bibliografia lui Ion Budai-Deleanu. Izvoare externe inedite. *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 183—192.

1923. — 140 de ani de la moartea poetului [I. Budai-Deleanu]. I. Iosif Pervain: Versuri inedite din „Ţiganiada". 2. Pompiliu Teodor: Date noi despre Budai-Deleanu. *Tribuna*, 1960, IV, 32, p. 9.

1924. — Acad. G. Călinescu la 60 de ani. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4558, p. 2; 4562, p. 2.

1925. — Sărbătorirea academicianului George Călinescu [29 iunie 1959, cu prilejul împlinirii a 60 ani]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 404—421.

1926. IVĂNESCU, G., URSU, N. A.: Un scriitor muntean de la Sfîrşitul secolului al XVIII-lea: Ioan Cantacuzino. *S.C.S.I.*, Filol., 1959, X, fasc. 1—2, p. 135—140.

1927. MIRODAN, Al.: 10 ani de la moartea lui N. D. Cocea (1881—1949). *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4442, p. 2.

1928. VINEA, Ion: N. D. Cocea. Gînduri şi amintiri. *Steaua*, 1960, XI, 12, p. 50—51.

1929. DUŢU, Al.: Biblioteca lui George Coşbuc. Date privitoare la lectura şi cultura poetului. *S.C.B.*, 1960, III, p. 181—207.

1930. CIOCULESCU, Şerban: Ion Creangă. 70 de ani de la moartea marelui scriitor. *G.L.*, 1960, VII, 2, p. 1 şi 3.

1931. MILICESCU, Emilia Şt.: Barbu Delavrancea. Studiu bibliografic. [Bucureşti], *E.S.I.P.*, 1959, 20×13, 212 p. (10 ilustr., portr., facs.). — *Rec.:* Al. Săndulescu, cu titlul, Între spirit ştiinţific şi „preluare în bloc", *G.L.*, 1960, VII, 20, p. 6.

1932. KAKASSY, Endre: A fiatal Eminescu. [Tînărul Eminescu]. Bukarest, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1959. 20×13, 272. p.

1933. — 110 ani de la naşterea lui M. Eminescu. *Contemporanul*, 1960, 3, p. 1 şi 2 (Semnează: G. Călinescu); *G.L.*, 1960, VII, 3, p. 1 şi 3; 35, p. 6 (Semnează: T. Vianu, Dumitru Corbea); *Luceafărul*, 1960, III, 2, p. 1 şi 10; 17, p. 4. (Semnează: T. Arghezi, Zoe Dumitrescu, C, G. Nicolescu, Augustin Z. N. Pop, E. Cazacu); *L.R.*, 1960, IX, 4, p. 43—53. (Semnează: Ladislau Gáldi); *Tribuna*, 1960, IV, 2, p. 1, 7 şi 8. (Semnează: I. Agîrbiceanu, Z. N. Pop).

1934. — 70 de ani de la moartea lui Mihail Eminescu. *G.L.*, 1959, VI, 25, p. 1 şi 5; 26, p. 3. (Semnează: Mihai Beniuc, Tudor Vianu, Mihai Gafiţa, Al. Philippide); *Iaşul* L., 1959, X, 11, p. 93—94. (Semnează: Teodor Bălan); *Tribuna*, 1959, III, 3, p. 6. (Semnează: D. Florea—Rarişte).

1935. CĂLINESCU, G.: Nicolae Filimon. Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959, 20×13, 271 p.

1936. CIOPRAGA, Constantin: Calistrat Hogaş. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 264 p. (2 ilustr., 2 portr., 1 facs.).

1937. BRATU, Savin: Ibrăileanu, omul. București, Ed. tineretului, 1959, 20×13, 464 p. facs., 9 ilustr., portr.). — *Rec.*: N. Barbu, cu titlul: G. Ibrăileanu, omul și opera. *Iașul L.*, 1960, XI, 7, p. 70—77; Ion Tiba. *S.C.S.I.*, Filol., 1959, X, facs. 1—2, p. 175—179; Leon Baconsky, cu titlul, Moment Ibrăileanu, *Steaua*, 1960, XI, 3, p. 64—67.

1938. PIRU, Al.: Opera lui G. Ibrăileanu. București, E.S.P.L.A., 1959, 20×13, 264 p.

1939. RĂU, Aurel: Emil Isac. *Steaua*, 1959, X, 3, p. 27—34.

1940. FLOREA, Rodica: Poezia lui Nicolae Labiș. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 553—575.

1941. TOMOZEI, Gheorghe: 25 de ani de la nașterea lui Nicolae Labiș [1935—1936], *Luceafărul*, 1960, III, 24, p. 4.

1942. NAUM Th. A.: Gheorghe Murnu (1870—1958). *S.Cl.*, 1959, 1, p. 255—256.

1943. DEȘLIU Dan: D. Th. Neculuță, primul poet muncitor din literatura romînă. Cu prilejul aniversării a 100 de ani de la naștere. *L.C.*, 1960, XL, 1, p. 59—67.

1944. DRAGOMIR Mihu: In legătură cu data nașterii lui D. Th. Neculuță. *G.L.*, 1959, VI, 28, p. 2.

1945. DRAGOMIR, Mihu: Locul lui D. Th. Neculuță în poezia noastră. (Comunicare ținută la Academia R.P.R. în ședința festivă din 30. XII. 1959, cu ocazia a 100 de ani de la nașterea poetului). *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 517—529.

1946. KAKASSY, Endre: Odobescu, a mult század harcos humanistája. [Odobescu, umanistul combatant al secolului trecut]. *Korunk*, 1959, 18, 4, p. 597—601.

1947. VIANU, Tudor: Alexandru Odobescu. [București] E.S.P.L.A., 1960, 14×10, 164 p. (Mica bibliotecă critică, 66).

1948. — Camil Petrescu. Bibliografie de recomandare. București, Ed. Biblioteca centrală de stat, 1960, 20×14, 44 p.

1949. VATAMANIUC, D.: I. Popovici—Bănățeanul. București, E.S.P.L.A., 1959, 16×12, 216 p. (1 portr.).

1950. OPREA, Al.: Amintirea lui Liviu Rebreanu. *G.L.*, 1959, VI, 37, p. 1 și 6.

1951. CORNEA, Paul: O ipoteză nouă asupra paternității „Cîntării Romîniei". Un veac de la moartea lui Alecu Russo. *V.R.*, 1959, XII, 3, p. 94—103.

1952. DIMA, Al.: Alecu Russo. Bibliografie de recomandare. București, Ed. Ministerul Învățămîntului și Culturii, 1960, 20×13, 56 p. (portr.).

1953. ȘERBAN, Geo: Personalitatea lui Alecu Russo. *Steaua*, 1959, X. 2, p. 66—75.

1954. SADOVEANU, Mihail: Mărturisiri. [Prefață de Savin Bratu]. [București], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, XLVI+641 p.

1955. — A 80-a aniversare a nașterii lui Mihail Sadoveanu. *Contemporanul*, 1960, 44, p. 1—3, 6—7. (Semnează: Otilia Cazimir, N. Dunăreanu, Vasile Sadoveanu, Maria Kavkova, Eugen Luca, George Ivașcu, G. Călinescu, Marcel Breslașu, Constantin Mitru); 46, p. 1 și 3. (Conține: ședința festivă de la Academia R.P.R.); *Gaz. învăț.*, 1960, XII, 585, p. 4—5. (Semnează: Coralia Călin, Savin Bratu, Dumitru Micu, Maria Buiculescu); *Gaz. lit.*, 1960, VII, 37, p. 1 și 2; 38, p. 6; 41, p. 6; 42, p. 6; 43, p. 2, 6. (Semnează: Savin Bratu și Dina Georgescu); 44, p. 1—6 și 8. (Semnează: Eugen Barbu, Savin Bratu, I. Byck, Eusebiu Camilar, Liviu Călin, Șerban Cioculescu, Al. Dima, Victor Eftimiu, Mihai Gafița, Paul Georgescu, Alecu Ivan Ghilia, Silvian Iosifescu, Ion Marin Sadoveanu, A. Sadețki, Jindra Hușkova, Profira Sadoveanu, Eugen Simion); 45, p. 1 și 6; 46, p. 1, 5 și 8. (Semnează: Maria Banuș, Geo Bogza, Mihai Gafița, Athanase Joja, G. Vigorelli, D. Javarone, G. B. Angioletti, I. Fodor, B. Köpeczi, Georg Maurer, Mihail Petroveanu, Slavcio Vasev); 47, p. 2 și 5. (Semnează: Mircea Mancaș, —); *Iașul L.*, 1960, XI, 11, p. 5—6, 9—16, 21—26, 29—39, 44—59, 64—107. (Semnează: Al. Andriescu, N. Barbu, Dan Bădărău, Otilia Cazimir, Const. Ciopraga, V. Harea, Al. Husar, Aurel Leon, Radu Negru, Al. Piru, N. I. Popa, M. Sevastos, Corneliu Struzu, Sandu Teleajen); *In.C.*, 1960, XIII, 11, p. 33. (Semnează: Valeriu Rîpeanu); *Luceafărul*, 1960, III, 21, p. 1 și 9; 22, p. 1—3, 8—9, 11—12 (Semnează: I. D. Bălan, Const. Ciopraga, Victor Eftimiu, Dan Hăulică, Iorgu Iordan, Ion Istrati, Ion Lăncrănjan, Mihu Dragomir, Alecu Ivan

Ghilia, Dragoș Vicol, Marcea Pompiliu, C. Mitru, G. C. Nicolescu, Vasile Nicolescu Valeriu Rîpeanu, Sandu Teleajen, Teodor Vîrgolici); 23, p. 1—2. (Semnează: Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Nicolae Jianu, Horia Oprescu, Ion Pas, Petru Vintilă); *Neue Lit.*, 1960, XI, 6, p. 25—32. (Semnează: Oscar Walter Cisek); *P.N.*, 1960, V, 10, p. 24—30. (Semnează: Const. Antip, Savin Bratu); *S. B.*, 1960, XI, 11, p. 3—5, 8—26, 29—48, 50—64. (Semnează: Cezar Apreotesei, Camil Baltazar, Ignat Bociort, M. Bucur, Eusebiu Camilar, N. Dunăreanu, Rodica Florea, Leonard Gavriliu, Mircea Şerbănescu, Teodor Vîrgolici, H. Zalis); *Scînteia*, 1960, XXX, 4983, p. 1 şi 2. (Conţine: Scrisoarea adresată de C.C. al P.M.R., Consiliul de miniştri al R.P.Romîne şi Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R.; apoi şedinţa festivă de la Academia R.P.R. şi semnează articole omagiale: Mihai Ralea, Paul Georgescu şi Zaharia Stancu); *Steaua*, 1960, XI, 10, p. 8—19, 23—65, 70—133. (Semnează: Ion Agîrbiceanu, Virgil Ardeleanu, Lucian Blaga, Teofil Buşecan, Charles Camproux, Şt. Cazimir, G. Dimisianu, N. Dumbrăveanu, V. Fanache, Constantin Fedin, Victor Felea, Miluţă Gheorghiu, I. Igiroşianu, G. Illyés, Ion Istrati, Henri Jacquier, Ionel Jianu, L. Lörinczi, Cezar Petrescu, Dumitru Radu Popescu, Ion Apostol Popescu, Aurel Rău, Ion Marin Sadoveanu, M. Sevastos, M. Solohov, Petre Stoica, Mircea Tomuş, M. Triteanu, Gioncarlo Vigorelli, Ion Vinea); *Teatrul*, 1960, V, 11, p. 48—51. (Semnează: Profira Sadoveanu); *T.L.*, 1960, X, 11, p. 80—84. (Semnează: S. Bratu); *Tribuna*, 1960, IV, 38, p. 1 şi 3; 39, p. 3; 40, p. 5; 41, p. 1 şi 3. (Semnează: Dumitru Isac); 42, p. 2—3, 43, p. 1—9, 11—12; 44, p. 5. (Semnează: Ilie Balea, Al. Căprariu, Dumitru Isac, Ion Lungu, Ion Maniţiu, Dumitru Mircea, I. Agîrbiceanu, Otilia Cazimir, Profira Sadoveanu, I. Nagy, Ion Oarcăşu, Vasile Rebreanu, Miron Scorobete, Elena Stan-Enescu, F. Szemlér, Ion Şerdeanu, Ion Vlad, Mircea Zaciu); 47, p. 1 şi 3. (Semnează: Mircea Zaciu); *Veac nou*, 1960, XVI, 44, p. 8—9. (Semnează: Demostene Botez, Eusebiu Camilar, Alexandru Sever, Geo Şerban); *VR.*, 1960, XIII, 11, p. 5—14, 59—102, 105—125, 134—152, 160—272. (Semnează: I. Agîrbiceanu, Maria Banuş, Lucian Blaga, Savin Bratu, Şerban Cioculescu, Ştefan Ciubotărașu, Ov. S. Crohmălniceanu, Ilya Ehrenburg, I. Kojevnikov, Boris Polevoi, G. Karaslavov, Oldrich Vyhlidal, S. Domokos, K. Heitman, Ida Garsonio, N. Dunăreanu, Victor Eftimiu, Ivan Al. Ghilia, Silvian Iosifescu, Ion Lăncrănjan, Remus Luca, Lucia Mantu, I. Nagy, Panaitescu-Perpessicius, Cezar Petrescu, Al. Philippide, Al. Piru, Veronica Porumbacu, Marin Preda, Mihail Ralea, Ion Marin Sadoveanu, Profira Sadoveanu, Vasile Sadoveanu, Teodor Vîrgolici, Marin Bucur, Al. Săndulescu, H. Fabian, Elena Piru, B. Elvin, Cornelia Ştefănescu, Milu Milescu, Barbu Brezianu, M. Sevastos, Eugen Stănescu, D. I. Suchianu, Tudor Teodorescu-Braniște, N. Tertulian).

1956. — 15 ani de la moartea lui Mihail Sebastian. [Cu o bibliografie]: Din lucrările despre viaţa şi opera lui M. Sebastian *C.B.*, 1960, XIII, 5, p. 45—47.

1957. IOSIF, Mira: La aniversarea lui Mihail Sorbul. *Teatrul*, 1960, V, 10, p. 41—47.

1958. SORBUL, Mihai: Debuturile mele... Amintiri de ieri şi de azi. *Luceafărul*, 1960, III, 20, p. 9; 22, p. 11.

1959. PLATON, Maria: Ion Trivale, critic literar. *S.C.S.I.*, Filol., 1960, XI, 1, p. 45—55.

1960. ŢIRIOI, Nicolae: V. Vlad Delamarina. *S.B.*, 1960, XI, 9, p. 69—71.

1961. BOJIN, Al.: Alexandru Vlahuţă. Studiu biobibliografic. [Bucureşti], E.S.I.P. 1959, 24×17, 552 p. (fasc., ilustr., portr.).

b. Istorie şi critică literară. Poezia în general

1962. CIOBANU, N.: Pagini din poezia antirăzboinică şi antifascistă. *Iaşul L.*, 1960, XI, 8, p. 47—52.

1963. FISCHER, Liliana: Semnificaţia umanistă a procesului tehnic în poezie [perioada 23 aug. 1944—23 aug. 1959]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 153—172.

1964. TEODORAN, Eugen: Eminescu şi Arghezi. Miniaturi critice. *S.B.*, 1960, XI, 2, p. 71—73.

c. Istorie și critică literară. Proza în general

1965. BUCUR Marin: Problemele satului reflectate în roman [în perioada 23 aug. 1944—23 aug. 1959]. Cu bibliografia temei. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 41—57.
1966. MICU, Dumitru: Evoluția romanului romînesc pe făgașul realismului socialist. *L.C.*, 1959, XXXIX, 8, p. 99—115.
1967. MICU, Dumitru: Romanul romînesc contemporan. 1944—1959. Realizări, experiențe, direcții de dezvoltare. București, E.S.P.L.A., 1959, 20×13, 439 p. — *Rec.:* Traian Liviu Birăescu, cu titlul, Un studiu despre romanul romînesc contemporan. *S.B.*, 1959, X, fasc. 1—2, p. 52—56; Virgil Ardeleanu, *Steaua*, 1960, XI, 4, p. 73—75; Ion Lungu, cu titlul, Primordialitatea criteriului tematic. *Tribuna*, 1960, IV, 15, p. 2; 16, p. 2.
1968. PĂCURARIU, D.: Un romancier necunoscut din veacul trecut. [C. A. Rosetti, autorul romanului „Omul muntelui"]. Note în legătură cu începuturile romanului romînesc. *VR.*, 1959, XII, 12, p. 142—145.
1969. STANCIU, Ilin: Nuvela și povestirea [în literatura romînă din perioada 23 aug. 1944—23 aug. 1959]. Cu bibliografia temei *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 93—125.
1970. VATAMANIUC, D.: Romanul timpurilor trecute. [Cu bibliografia temei]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 59—91.

d. Istorie și critică literară. Drama în general

1971. ALTERESCU, Simion: Concepția materialistă în noua dramă istorică. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 123—136.
1972. CIOCULESCU, Șerban: Intîia noastră comedie originală: „Sfatul familii". (Manuscrisul la Muzeul literaturii romîne din București, înregistrat cu numărul 1099/958). *VR.*, 1960, XIII, 12, p. 146—164.
1973. TORNEA, Florin: Primii noștrii dramaturgi. Ediție îngrijită și glosar de Al. Niculescu, Antologie, studiu introductiv și note bibliografice de Florin Tornea. București, E.S.P.L.A. 1960, 20×13, LIV+530 p. (16 ilustr., portr., facs.).
1974. VELEA, Stan: Dramaturgia [romînească, 23 aug. 1944—23 aug. 1959]. Cu bibliografia temei. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 127—151.

e. Istorie și critică literară. Satira în general

1975. STROESCU, Sabina C.: Funcția socială a satirei în literatura populară [romînă. Aspecte din lupta poporului cu arma satirei împotriva exploatării și misticismului]. *R.F.*, 1959, IV, 1—2, p. 243—251.

f. Istorie și critică literară. Diferiți scriitori

1976. VATAMANIUC, D.: Cronica transilvană a lui I. Agîrbiceanu. Fragment de monografie. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 577—602.
1977. ARGHEZI, Tudor: Tablete de cronicar. București, E.S.P.L.A., 1960, 21×14, 336 p. (1 pl.). — *Rec.:* Traian Liviu Birăescu, *S.B.*, 1960, XI, 8, p. 52—56; A. E. Baconsky, *Steaua*, 1960, XI, 7, p. 29—32.
1978. CAZIMIR, Otilia: Prietenii mei scriitorii. București. E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 176 p.
1979. RUSU, I.: Colecțiile documentare George Coșbuc și Liviu Rebreanu la Arhiva statului din Năsăud. *P. Muz.*, 1960, p. 102—109.
1980. MOLCUȚ, Eufrosina: Aspecte progresiste și limite în concepția lui Delavrancea despre artă. *A.U.P.*, Filol. 1959, VIII, 15, p. 139—157.
1981. VATAMANIUC, D.: B. P. Hașdeu și „Junimea". Scriitori și curente. *VR.*, 1960, XIII, 7, p. 78—90.
1982. MUNTEANU, George: Asupra reconsiderării lui I. Heliade Rădulescu. *Steaua*, 1959, X, 4, p. 78—98; 5, p. 53—61.
1983. TEODORESCU Al.: C. Negruzzi, epica de inspirație istorică. *S.C.S.I.*, Filol., 1959, X, fasc. 1—2, p. 69—92.

1984. POPESCU, Ion A.: Corespondența din casa memorială „Ion Pop Reteganul". *P. Muz.*, 1960, p. 298—305.
1985. POPOVICI, Gheorghe: Din corespondența primită de Ioan Pop Reteagul și legăturile lui cu scriitorii contemporani. *L. Lit.*, 1960, IV, p. 311—316.
1986. DRĂGAN, Mihail: Sadoveanu memoralist. *S.B.*, 1960., XI, 12, p. 52—55.

g. Literatura germană în R.P.R.

1987. HAUSL, Hugo: Unsere Aufgabe: eine aktive Wirklichkeitsschau. Zur Entwicklung des deutschen Schrifttums in der R.V.R., *Neue Lit.*, 1959, X, 1, p. 9—16.
1988. STĂNESCU, Heintz: Cu privire la dezvoltarea istoriografiei și criticii literare la naționalitatea conlocuitoare germană din R.P.R. *A.U.P.*, Filol., 1959, VIII, 15, p. 291—304.
1989. STĂNESCU, Heintz: Zum Kampf um die Entwicklung der sozialistischen Literatur bei der deutschen Minderheit in der Rumänischen Volksrepublik. *Forschungen*, 1960, 3, p. 99—116.
1990. VALEA, Lucian: Franz Liebhard — sexagenar. *S.B.*, 1959, X, 8, p. 93—95.
1991. GÖLLNER, Carl: Anton Kurz élettörténetéhez. [Date cu privire la viața lui Anton Kurz]. *Korunk*, 1959, XVIII, 10, p. 1518—1521.

h. Literatura maghiară în R.P.R.

1992. CSEHI, Gyula: Jegyzetek a hazai magyar riport másfél évtizedéről. [Cincisprezece ani de reportaj maghiar în țara noastră. (1945—1959)]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 1022—1031.
1993. SZABÓ, György: Ovidius költészetének visszhangja az erdélyi magyar irodalomban. [Ecourile poeziei lui Ovidiu în literatura maghiară din Transilvania]. *S.U.B.B.*, Philologia, 1959, IV, fasc. 2, 129—138.
1994. GELLÉRT, Oszkár: Találkozások Adyval. [Întîlniri cu Ady (1902—1935)]. *Ig. S.*, 1959, V, 11, p. 708—720.
1995. VINCZE, Géza: Ady és az orosz forradalmi mozgalmak. [Ady și mișcările revoluționare ruse (din 1905 și 1907)]. *Korunk*, 1959, 18, 2, p. 204—215.
1996. — Asztalos István [1909—1960. Necrolog]. *Scînteia*, 1960, XXIX, 4775, p. 3; *Steaua*, 1960, X, 3, p. 21—23; Tribuna, 1960, IV, 10, p. 1 și 11.
1997. RAICU, Lucian: Insemnări despre creația lui Asztalos István. *VR.*, 1960, XIII, 8, p. 122—132.
1998. BALOGH, Edgár: Benedek Elek. Zum 100. Geburtstag. *Neue Lit.*, 1959, X, 2, p. 115—117.
1999. ENGEL, Károly: Benedek Elek és a román nép. [Benedek Elek și poporul romîn]. *Korunk*, 1959, XVIII, 9, p. 1329—1335.
2000. MIKÓ Imre: Debreczeni Márton, a bányász és a költő. [Martin Debreczeni, minerul și poetul]. *Korunk*, 1960, XIX, 8, p. 949—954.

3. LITERATURA RUSĂ ȘI SOVIETICĂ. ISTORIE ȘI CRITICĂ LITERARĂ

2001. ROMAN, Filip [Theodorescu, Barbu]: Literatura rusă și sovietică în limba romînă. 1830—1959. Contribuții bibliografice. Introducere la Tamara Gane. București, E.S.I.P., 1959, 24×16, 519 p. — *Rec.*: Geo Șerban, cu titlul, Comentariu la o bibliografie. *S.B.*, 1960, XI, 10, p. 41—46.
2002. GANE, Tamara: Traduceri din literatura sovietică [23 aug. 1944—23 aug. 1959]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 231—255.
2003. PLATON, Maria: C. Dobrogeanu-Gherea despre scriitorii realiști ruși. *A.U.C.*, St. soc., 1959, V, p. 231—235.
2004. FANACHE, V.: Cehov în romînește. *Steaua*, 1960, XI, 1, p. 34—39.
2005. NICOLESCU, Tatiana: Dramaturgia lui Cehov în Romînia. *L. Lit.*, 1960, IV, p. 155—172.
2006. — Tchékhov en Roumanie. 1895—1960. Bibliographie littéraire sélective. Présentation bibliographique par George Baiculescu (rédacteur principal), Alexandru et Angela Duțu et Dorothea Sasu-Țimarmann. Introduction par Tatiana Nicolescu. Bucarest, Editions de l'Académie de la Republique Populaire Roumaine, 1960, 20×14, 131 p. (1 portr., 2 ilustr.).

2007. — 100 de ani de la naşterea lui A. P. Cehov. 1. Mihai Novicov: Dramaturgia lui Cehov. 2. Tatiana Nicolescu: Opera lui A. P. Cehov în Romînia. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 3—4, p. 475—516.
2008. NICOLESCU, Tatiana: Opera lui Gogol în Romînia. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, 20×13, 204 p.
2009. NICOLESCU, Tatiana: Aprecieri asupra operei şi personalităţii lui L. N. Tolstoi în presa noastră muncitorească de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. *R.St.*, 1960, 4, p. 173—186.
2010. NICOLESCU, Tatiana: Personalitatea lui L. N. Tolstoi şi opinia publică romînească din vremea sa *A.U.P.*, Filol. 1959, VIII, 15, p. 191—209.
2011. NICOLESCU, Tatiana: Tolstoi pe scenele noastre. 50 de ani de la moartea lui Tolstoi. *Teatrul*, 1960, V, 12, p. 66—71.

4. LITERATURA MAGHIARĂ DIN R.P.U.

2012. KISS, Géza: La 50 de ani de la moartea lui Mikszáth [1847—1910]. *Steaua*, 1960, XI, 8, p. 77—79.
2013. PASCU, Petre: Mikszáth Kálmán, 1847—1910. *VR.*, 1960, XIII, 9, p. 155—157.
2014. SASU, Dorothea: Petőfi a román irodalomban. [Petőfi în literatura romînă]. *Korunk*, 1960, XIX, 9, p. 1049—1057.
2015. LÁSZLÓ, Gyula: Geschichtliche und archäologische Angaben zu dem Sagenkreis um Petőfis Grab. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 323—332). (fig).

5. ALTE LITERATURI

2016. BARBU, N. I.: În jurul traducerilor din clasicii greci şi latini. Studiile clasice în R.P.R., *S. Cl.*, 1960, 2, p. 403—411.
2017. BULGĂR, Gh.: Bimilenarul Ovidiu în Romînia. *S. Cl.*, 1959, 1, p. 225—228.
2018. BULGĂR, Gh.: Ovidiu şi peisajul dobrogean. *S. Lit. Univ.*, 1960, II, p. 69—77.
2019. DRIMBA, Ovidiu: Ovidiu, poetul Romei şi al Tomisului. Prefaţă de acad. Tudor Vianu. [Bucureşti], Ed. tineretului 1960, 20×13, 328 p. (16 ilustr., 1 plan).
2020. MARINESCU—HIMU, Maria: Un elenist braşovean la începutul veacului al XVIII-lea [Ştefan Bergler]. *S. Cl.*, 1960, 2, p. 365—372.
2021. PIRU, Elena: Traduceri din literatura universală [în perioada 23 aug. 1944—23 aug. 1959]. *S.C.I.L.F.*, 1959, VIII, 1—2, p. 257—284.
2022. VIANU, Tudor: Studii de literatură universală şi comparată. Bucureşti, ESPLA, 1960, 20×14, 256 p .— *Rec.:* Radu Enescu, cu titlul: Umanism militant. *Tribuna*, 1960, IV, 45, p. 2. T. Priboi, *VR.*, 1960, XIII, 12, p. 177—179.
2023. BOECKH, Joachim G.: Poemul „Zlatna" de Martin Opitz. *R.F.R.G.*, 1959, III, 1—2, p. 39—56.
2024. BRAESCU, Ion: Henri Barbusse despre Romînia. *A.U.P.*, Filol., 1959, VIII, 15, p. 239—351.
2025. GOLDMAN, Elvira: Barbusse în Romînia. *S.C.S.I.*, Filol., 1960, XI, 1, p. 57—74.
2026. SASU—ŢIMERMAN, Dorothea: Les „Mille et Une Nuite" dans la littérature roumaine. *S.A.O.*, 1959, II, p. 189—205.
2027. SCHLEZAK, Dieter: Friedrich Schillers Werk in Rumänien. *Volk-Kultur*, 1959, XI, 11, p. 7.

XXVII. ARTA

1. PROBLEME GENERALE

2028. OPRESCU, G.: Artele plastice, muzica şi teatrul în perioada dintre 1944—1951. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 11—15.

2029. OPRESCO, Georges: Caractères communs du développement de l'art chez les peuples romans. Bucarest, Lit. şi Tip. Inv., 1959, 30×21, 16 p. (lito). (Colloque international de civilisations, littératures et langues romanes. Bucarest, 14—19 septembre 1959).

2. TEORIE. ISTORIA ARTELOR. MUZEE DE ARTĂ

2030. BREZIANU, Barbu: Rolul şi contribuţia lui Dimitrie Bolintineanu la dezvoltarea artelor frumoase în Principatele Romîne. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 249—266.
2031. NICOLESCU, Corina: Începuturile artei feudale din ţara noastră în lumina ultimelor descoperiri arheologice. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 47—59.
2032. VĂTĂŞIANU, Virgil: Istoria artei feudale în ţările romîne. vol. I. Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 30×22, 1020 p. (ilustr.). — *Rec.:* Emil Lăzărescu, *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 286—309; V. Vătăşianu, cu titlul: Discuţii şi completări pe marginea unei recenzii. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 278—285; Corina Nicolescu, *Studii*, 1960, XIII, 4, p. 299—308.
2033. DITRÓI, E.: Muzeul de artă din Cluj în sediul nou. *P. Muz.*, 1960, p. 126—135 (fig.).
2034. GRIGORAŞ, N.: Începuturile „Muzeului de pictură" din Iaşi. *Iaşul L.*, 1959, X, 12, p. 81—86.
2035. — Les Musées de la ville de Bucarest. Édité par l'Office national de tourisme „Carpaţi", [1960], 20×20, [62] p. (ilustr.). (Ed. şi în limb. engleză, germană şi rusă).
2036. LUPU, Nicolae: Aus der Thätigkeit des Bruckenthal-Museums in Hermannstadt [1948—1959]. *Forschungen*, 1959, 2, p. 164—170.
2037. MIHALACHE, Marin: Muzeele din Bucureşti. Bucureşti, Ed. Meridiane, 160, 18×12, 240 p. (ilustr.).
2038. — Muzeul de artă brîncovenească Mogoşoaia. [Prezentare şi ilustraţii]. Bucureşti. Muzeul de artă al R.P.R., Secţia de artă feudală [1960], 24×16, 30 p. (ilustr., portr.).
2039. — Muzeul profesor dr. N. Minovici. Bucureşti. Artă populară-etnografie. [Prezentare şi ilustraţii]. Bucureşti, Ed. Sfatul popular al raionului I. V. Stalin, [1960], 16×11, [14] p.
2040. — Muzeul Zambaccian. [Bucureşti], Ed. Sfatul popular al raionului I. V. Stalin, [1960], 16×12, [15] p. (ilustr., portr.).

3. ARHITECTURA. MONUMENTE ISTORICE. BIOGRAFII DE ARHITECŢI

2041. MAICU, H.: Noua sală a Palatului R.P.R. *Arhit.*, 1960, VIII, 3, p. 8—28.
2042. MARCU, Duiliu: Arhitectură. 50 lucrări executate sau proiectate de la 1912 la 1960. Un cuvînt înainte de acad. Tudor Vianu. Desene originale ale autorului. Figuri redesenate după desenele autorului de Adrian Oprea şi colectivul său şi de Georgeta şi Traian Chitulescu. [Bucureşti], Ed. tehnică, 1960, 28×22, 610 p. (ilustr., 20 pl., 1 portr.).
2043. MOŞINSCHI, C.: Studii pentru reconstrucţia Căii Victoriei. *Arhit.*, 1959, VII, 6, p. 5—11.
2044. NAGY, Margit: Unele aspecte din istoria construirii palatului Bánffy din Cluj. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 105—121.
2045. NĂSTASE, Dumitru: Restaurarea monumentelor de artă medievală în Republica Populară Romînă. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 143—170.
2046. SOLOMON, Z.: Caractere specifice ale arhitecturii industriale. [Prefaţă de prof. arh. L. Adler]. Bucureşti, Ed. tehnică, 1960, 24×17, 128 p. (fig., 1 pl.).
2047. ŞERBĂNESCU, Nicolae: Mărturii istorice despre monumentele religioase din Bucureştii de altădată. *B.O.R.*, 1960, LXXVIII, 1—2, p. 83—116.
2048. DAMIAN, Ascanic: Academicianul arhitect Duiliu Marcu. La 75 de ani de viaţă şi 50 de ani de activitate. *Arhit.*, 1960, VIII, 3, p. 34—35.
2049. CAFFÉ, Mihail: Arhitectul Ion Mincu. [Desenele lui Mihail Caffé]. [Bucureşti], Ed. ştiinţifică, 1960, 20×13, 315 p. (ilustr., fasc.).

4. ARTE PLASTICE (PICTURĂ, SCULPTURĂ, GRAFICĂ, CERAMICĂ, GRAVURĂ, DESEN). BIOGRAFII DE ARTIȘTI PLASTICI

2050. — Artele plastice în Romînia după 23 August 1944. Sub îngrijirea acad. G. Oprescu. Colectivul de redacție: Mircea Popescu, redactor responsabil, Eugen Schileru, Radu Bogdan... București, Ed. Academiei R.P.R. 1959, 30×21,, 194 p. (126 ilustr.). (Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de istoria artei). — *Rec.:* Al. P[orțeanu], *Studii*, 1959, XII, 4, p. 396—402.

2051. BĂNĂȚEANU, Tancred: Ceramica din Glogova — regiunea Craiova. București, Ed. Muzeul de artă populară al R.P.R., 1960, 24×17, 76 p. (Muzeul de artă populară al R.P.R., Studii și cercetări).

2052. BARNEA, I.: Un cronograf romîn ilustrat din secolul al XVIII-lea [1758]. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 184—195 (fig.).

2053. BOGDAN, Radu: „Pădurea de fagi". Un tablou de Ion Andreescu. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 125—171. (4 pl.).

2054. BOGDAN, Radu: Tendințe și orientări în pictura romînească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 111—142.

2055. CERNOVODEANU, Paul I.: Casa zugravului Pîrvul Mutul din București (1657—1735). *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 195—198.

2056. CHIHAIA, Pavel: Observații asupra portretelor lui Mircea cel Bătrîn și Doamnei Mara, de la Brădet. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 253—258.

2057. COMARNESCU, Petru: A szocialista realizmus mai képzőművészetünkben. [Realismul socialist în arta noastră plastică contemporană]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 1039—1062.

2058. — * Cronica ilustrată a unei lumi apuse. Text de Horia Liman, prezentare artistică de Eugen Taru. București, Ed. politică, 1959 — *Rec.:* Paul Constantin, cu titlul: Tradițiile militante ale graficii romînești. *A. P.*, 1960, VII, 4, p. 31—36.

2059. DUMITRESCU, Florentina: Un exemplar reprezentativ de sculptură în lemn din Moldova în secolul al XVIII-lea. [Tîmpla bisericii Sf. Gheorghe din Iași]. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 247—253.

2060. — Expoziția Ștefan Dimitrescu. 1886—1933. Responsabil organizatoric al expoziției și redactor al catalogului: Beatrice Bednarik. Cuvînt înainte de Lucian Dragomirescu. București, Ed. Muzeul de artă al R.P.R., 1959, 20×15, 55 p. (14 ilustr., portr.; *C. St. Muz.*, 1959—1960, p. 113—118.

2061. FRUNZETTI, Ion: Pictorii și Unirea Țărilor Romîne. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 81—96.

2062. GIURESCU, Dinu C.: Date asupra picturii istorice romînești în epoca feudală [1415—1821]. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 61—79 (fig).

2063. JIANU, Ionel: Arta plastică romînească după 23 August 1944. *V. R.*, 1959, XII, 8, p. 192—198.

2064. IRIMIE, Cornel: Neue Untersuchungen über die Hinterglasmalerei in Siebenbürgen. *Forschungen*, 1959, 2, p. 140—142.

2065. LIEBHARD, Franz: Ein Gang durch zwei Jahrhunderte Banater Malerei [XVIII—XX]. *Volk-Kultur*, 1959, XI, 3, p. 13—16.

2066. — Maeștri ai picturii universale în muzeele din Romînia [Album]. Prefață de acad. G. Oprescu. București, Ed. Meridiane, 1960, 29×24, XXX + 120 f. (ilustr.). (Ed. și în limb. engleză, franceză, germană și rusă).

2067. OPREA, Petre: Ileana, societate pentru răspîndirea gustului artistic din Romînia (1897—1899). *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 202—207.

2068. PAVEL, Amelia: Probleme ale ilustrației de carte contemporane romînești la literatura clasică. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 55—74.

2069. ULEA, Sorin: Portretul funerar al lui Ion — un fiu necunoscut al lui Petru Rareș — și datarea ansamblului de pictură de la Probota. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 61—70.

2070. ULEA, Sorin: Portretul unui ctitor uitat al mănăstirii Sucevița: Teodosie Barbovski, mitropolitul Moldovei. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 241—249.

2071. — Voroneț. Fresques des XV et XVI siècles. [Album. Texte de Petru Comarnescu]. Photos en couleurs: Dan Grigorescu. Bucarest, Editions en langues étrangères, 1959, 26×23, 33 p. (ilustr., 80 plă). (Ed. și în limb engleză, germană și rusă).

2072. OPREA, Petre: Concursurile lui I. Andreescu pentru ocuparea unei catedre de desen şi caligrafie (1870—1871). *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 266—268.
2073. OPRESCU, G.: Ion Andreescu. *A.P.*, 1959, VI, 3, p. 15—20. — Octav Băncilă. Bucureşti, E.S.I.P., 1959, 24×16, 16 p.
2074. FULICEA, Virgil: Aurel Ciupe la şaizeci de ani. *Steaua*, 1960, XI, 6, p. 91—94.
2075. EFTIMIU, Victor: N. Dărăscu. *A.P.*, 1959, VI, 5, p. 22—23.
2076. BREZOIANU, Barbu: Nicolae Grigorescu. Bucureşti, Ed. tineretului, 1959, 20×13, 228 p. (Colecţia Oameni de seamă).
2077. — N. Grigorescu. Text de Petru Comarnescu. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1959, 16×12, 22 p. (5 ilustr.).
2078. OPREA, Petre: Preciziuni asupra primei perioade din activitatea sculptorului Ştefan Ionescu Valbudea. *C. St. Muz.*, 1959 — 1960, p. 27—33.
2079. BREZOIANU, Barbu: Rectificări la datele biografice ale pictorului Constantin Lecca. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 239—241.
2080. COMARNESCU, Petru: Ştefan Luchian. Bucureşti, Ed. tineretului, 1960. 20×13, 272 p. (20 ilustr.).
2081. DEAC, Mircea: Luchian. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, 16×12, 10 p. (5 ilustr.).
2082. COMARNESCU, Petru: Pictorul Teodor Pallady şi Iaşii. Însemnări pe marginea unei recente lucrări. *Iaşul L.*, 1960, XI, 7, p. 54—57.
2083. FRUNZETTI, Ion: Petraşcu la Veneţia, sol al realismului nostru. *A. P.*, 1960, VII, 5, p. 13—15.
2084. COMARNESCU, Petru: Camil Ressu la optzeci de ani. *Iaşul L.*, 1960, XI, 5, p. 72—77.
2085. EFTIMIU, Victor: Camil Ressu (Comunicare ţinută în şedinţa festivă a Academiei R.P.R. cu ocazia sărbătoririi acad. C. Ressu cu prilejul împlinirii vîrstei de 80 de ani). *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 45—53.
2086. RADOVICI, E.: N. Tonitza. *Steaua*, 1960, XI, 3, p. 51—54.
2087. BORGHIDA, István: Vida Géza, Avas és Máramaros szobrásza. [Gheza Vida, sculptorul Ţării Oaşului şi al Maramureşului]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 1063—1071.

5. ARTE APLICATE. ARTE DECORATIVE

2088. AVRAMESCU, Elena, FLORESCU, Florea Bobu: Broderiile la romîni. Desenatori: Lucia Olteanu, Victoria Tănase şi Aurel Likwar. Bucureşti, E.S.I.P., 1959, 29×21, 177 p. (h., 78 ilustr.).
2089. DUNĂRE, Nicolae: Textile populare romîneşti din munţii Bihorului. Desene: Ana Gaia şi N. Dunăre. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, 24×17, 128 p. (ilustr.,).
2090. FLORESCU, Florea Bobu: Geneza costumului popular romînesc. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 19—44.
2091. FLORESCU, Florea Bobu: Portul popular din Ţara Vrancei. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1959, 24×17, 72 p.
2092. IRIMIE, Cornel: Portul popular din zona Branului. Desenele de Iuliana Dancu. Bucureşti, Ed. Meridiane, 1960, 24×17, 68 p. (ilustr., h., 4 pl.).
2093. MARICA, Viorica: Teme antice în opera argintarului Sebastian Hann [din Sibiu, 1644—1713]. (In: Omagiu lui Const. Daicoviciu. Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 359—376). (fig.).
2094. MUSICESCU, Maria Ana: Un epitaf de la Miron Barnovski. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 238—241.
2095. NĂSTUREL, Petre S.: Date noi asupra unor odoare de la Mănăstirea Putna (II). *R. St.*, 1960, 4, p. 267—288.
2096. NĂSTUREL, Petre S.: O dveră [văl] necunoscută de la Argeş şi rostul acelora de la mănăstirile Putna şi Slatina. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 198—202.
2097. OŢETEA, Georgeta: Probleme decorative în arta populară din Mărginime (Sibiu). *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 45—71.
2098. PETRESCU, Paul: Costumul popular romînesc din Transilvania şi Banat. Planşe de Florentina Dumitrescu şi Hedviga Formagiu. Hărţi: Tadeu Arsenie. Bucureşti, Ed. didactică şi pedagogică, 1959, 30×21, 144 p. (ilustr., h, 62 pl.).
2099. PETRESCU, Paul, STAHL, Paul Henri: Decorul în arhitectura populară romînească. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 75—109.

2100. ŞTEFĂNESCU, Ioana: Meşteşuguri săteşti în regiunea Ploieşti. *P. G.*, 1959, VI, p. 253—260. (1 h.).
2101. ZDERCIUC, Boris: Contribuţii la studiul scoarţelor maramureşene. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 227—238.

6. MUZICĂ. OPERĂ. BIOGRAFII DE MUZICIENI

2102. ARIEŞANU, Ion: Flori la Lugoj. [50 de ani de existenţă a corului „Ion Vidu" din Lugoj]. *S. B.*, 1960, XI, 11, p. 90—92.
2103. — Aspecte actuale din activitatea instituţiilor muzicale. 1. Orchestre simfonice. 2. Teatre de operă. 3. Teatre de operetă. *Muzica*, 1960, X, 5, p. 5—17.
2104. BREAZUL, G.: Contribuţii la cunoaşterea trecutului muzicii noastre. *Muzica*, 1959, IX, 11, p. 23—33 (2 pl.).
2105. COSMA, Viorel: Trei sferturi de veac de la înfiinţarea primei trupe de operă autohtonă permanentă. *Muzica*, 1960, X, 12, p. 31—32. (1 pl.).
2106. — Creaţia enesciană. *Muzica*, 1960, X, 8, p. 13—19.
2107. DUMITRESCU, Ion: Muzica în Bucureştiul de ieri şi de azi. [Bucureşti], Ed. muzicală, 1959, 16×12, 72 p.
2108. GHIRCOIAŞIU, Romeo: O colecţie de piese corale din secolul XVI: Odae cum harmoniis de Johannes Honterus. Din trecutul muzicii noastre. *Muzica*, 1960, X, 10, p 22—26.
2109. ŞERBAN, C.: Despre vătăşia lăutarilor din Ţara Romînească în secolul al XVIII-lea. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 226—228.
2110. ZOTTOVICEANU, Elena: Din activitatea muzicală a primelor cluburi muncitoreşti [1890—1906]. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 218—220.
2111. COSMA, Viorel: Figuri de lăutari. [Bucureşti], Ed. muzicală, 1960, 16×12, 232 p. (ilustr., portr., facs.).
2112. — Alfred Alessandrescu [1893—1959]. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4452, p. 3.
2113. DUMITRESCU, Ion: Amintirea lui Alfred Alessandrescu. *G. L.*, 1959, VI, 10, p. 7.
2114. CONSTANTINESCU, Paul, DRĂGOI, Sabin, DUMITRESCU, Ion: Constantin Brăiloiu [1893—1958. Necrolog]. *Muzica*, 1959, IX, 1, p. 26—28.
2115. PASCU, G.: 100 de ani de la naşterea lui Titus Cerne (1859—1910). *Iaşul L.*, 1959, X, 11, p. 89—91.
2116. RUSU, Liviu: Ioan D. Chirescu în slujba muzicii corale. Bucureşti, Ed. muzicală, 1959, 16×12, 132 p. (ilustr., portr., note muz.).
2117. NICULESCU—BASU, George: Florica Cristoforeanu. *Muzica*, 1960, X, 3, p. 40—41.
2118. SBIRCEA, G.: Hariclea Darclée. Centenar. *Muzica*, 1960, X, 6, p. 20—21.
2119. VOICU, L.: „Sublimă Tosca..." O pagină din viaţa cîntăreţei Hariclea Darclée. 60 de ani de la premiera mondială. *Orizonturi*, 1960, IX, 104, p. 94—96.
2120. DRĂGOI, Sabin V.: Cum am învăţat şi folosit limba muzicală romînească. *R. F.*, 1959, IV, 3—4, p. 7—36.
2121. — George Enescu despre principiile sale de creaţie. *Muzica*, 1960, X, 4, p. 24—27.
2122. MISSIR, Nicolae: George Enescu şi Eduard Caudella. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 233—239.
2123. — Muzeul George Enescu. [Album]. Bucureşti, I. P. 4, 1960, 19×17, [18] p. (ilustr,, portr., facs.). (Ed. şi în limb. engleză, franceză, germană şi rusă).
2124. TUDOR, Andrei: George Enescu. Viaţa în imagini. Bucureşti, Ed. muzicală, 1959, 16×12, 33 p. (35 ilustr., portr., facs.).
2125. LAKATOS, Şt.: Un elev al lui Chopin în ţara noastră: Carol Filtsch. *Muzica*, 1959, 15, p. 30—33.
2126. — Concepţia pedagogică şi de creaţie a lui D. G. Kiriac, oglindită în corespondenţa cu I. D. Chirescu. Din experienţa muzicienilor noştri. *Muzica*, 1960, X, 12, p. 28—30.
2127. MISSIR, Nicolae: O scrisoare necunoscută a lui Béla Bartók adresată lui D. G. Kiriac. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 271—273.
2128. ZOTTOVICEANU, Elena: Două scrisori inedite ale lui D. G. Kiriac. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 254—256.
2129. HOFFMAN, Alfred: Un mare interpret romîn al muzicii lui Chopin: Dinu Lipatti. Referat ţinut la primul congres internaţional de muzicologie „Fr. Chopin", Varşovia, febr. 1960. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 109—121. (fig.).

2130. MARICA, George M.: Iacob Mureşeanu, 1812—1887. *Tribuna*, 1959, III, 2, p. 5.
2131. FONI, Fernanda: Rolul lui Gavril Musicescu în dezvoltarea artei corale romînești. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 1, p. 217—232.
2132. DUMITRESCU, Ion: În amintirea lui Theodor Rogalski. Cuvînt rostit la deschiderea concertului comemorativ din 29 ian. a. c. la Ateneul R.P.R. *Muzica*, 1959, IX, 1, p. 29—30.
2133. SECĂREANU, Nicolae: Amintiri despre S. Zaleschi. Din istoria teatrului nostru liric. *Muzica*, 1960, X, 8, p. 28—31.

7. TEATRU. DANSURI POPULARE. BIOGRAFII DE ACTORI

2134. ALTERESCU, Simion: Care este cea mai veche clădire de teatru din Romînia? *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 242—244.
2135. ANTONIU, Costache: Teatrul şi actorul în socialism. *L. C.*, 1959, XXXIX, 8, p. 81—87.
2136. — Consfătuirea oamenilor de teatru. [Bucureşti, 19—20 noiembrie 1959]. 1. Cu privire la unele aspecte ale dramaturgiei originale contemporane. (Raportul Secţiei de dramaturgie a Uniunii Scriitorilor — raportor Aurel Baranga). 2. Creaţia noastră dramatică şi teatrală şi necesitatea creşterii nivelului ei artistic. (Raportul Direcţiei teatrelor, raportor Mircea Avram). 3. Cerinţe la o nouă etapă a teatrului nostru. *Teatrul*, 1959, IV, 12, p. 3—30.
2137. COSTA—FORU, Anca: Două piese de teatru originale din prima jumătate a secolului al XIX-lea [de Teohari Glădescu, 1836 (Tîrgovişte) şi Alexandru Gavra, 1843 (Arad)]. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 207—218. (fig.).
2138. COSTA—FORU, Anca: Scenografia originală în ultimii cincisprezece ani. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 137—148.
2139. FLEGONT, Olga: Cîteva mărturii despre spectacolele străvechi din ţinuturile carpato-dunărene. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 167—183.
2140. FLOREA, Mihai: Despre începuturile teatrului romînesc cult în Moldova. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 149—166.
2141. FLOREA, Mihai: Un ziar rusesc de la 1844 despre teatrul romînesc din Principate. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 245.
2142. FULESI, Victor: Teatrul minerilor. Petroşani, Ed. Teatrul de stat „Valea Jiului", 1960, 20×14, 84 p.. (ilustr., portr.).
2143. — Muzeul Teatrului Naţional I. L. Caragiale. Cu un cuvînt înainte în limbile romînă, rusă şi franceză. Bucureşti, Atel. Grafice nr. 4, 1959, 22×12, 63 p.
2144. OPREA, Petre: Societatea „Cercul artistic" şi rolul ei în mişcarea artistică de la finele secolului trecut. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 1, p. 238—242.
2145. POPESCU, Ana Maria: Începuturile teatrului cult în Ţara Romînească. Primele trei decenii ale secolului al XIX-lea. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 141—157. (fig.).
2146. POTOPIN, Ion: Însemnări despre Teatrul de stat din Reşiţa. *S. B.*, 1960, XI, 7, p. 60—66.
2147. BALACI, Em.: Observaţii în legătură cu unele transformări în jocul popular romînesc. *R. F.*, 1959, IV, 1—2, p. 45—55.
2148. GIURCHESCU, Anca: Cîteva probleme legate de aspectul contemporan al jocului popular romînesc. *R. F.*, 1960, V, 3—4, p. 65—72.
2149. GIURCHESCU, Anca: Despre ciclurile de joc din Ardeal. *R.F.*, 1959, IV, 1—2, p. 260—275.
2150. NEGREA, V.: Birlic. Portrete şi mărturii. *Teatrul*, 1960, V, 3, p. 68—73.
2151. VASILIU, Mihai: Ion Brezeanu. [Bucureşti], E.S.P.L.A., 1959, 20×13, 276 p. (4 ilustr., portr.).
2152. RADNEV, M.: Aura Buzescu. Portrete şi mărturii. *Teatrul*, 1960, V, 2, p. 52—58.
2153. NEGREA, V.: George Calboreanu. Portrete şi mărturii. *Teatrul*, 1959, IV, 12, p. 50—55.
2154. BRĂDĂŢEANU, Virgil: Grigore Manolescu. Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, 20×12, 222 p. (8 ilustr.). — *Rec.*: Mihai Florea, cu titlul: Un mare artist şi o monografie cu lipsuri. *Teatrul*, 1959, IV, 12, p. 95—96.
2155. SADOVEANU, Ion Marin: Ion Manolescu. *Teatrul*, 1960, V, 1, p. 82—83.
2156. ŞOIMARU, Tudor: Grigore Manolescu. [Bucureşti], Ed. tineretului, [1960], 20×13, 368 p. (facs., ilustr. portr.).

2157. — Vladimir Maximilian [artist al poporului, 1882—1959]. *Scînteia*, 1959, XXIX, 4634, p. 4.
2158. FLOREA, Mihai: Arta actorului Matei Millo. *S.C.I.A.*, 1960, VII, 2, p. 123—139. (fig.).
2159. FLOREA, Mihail: Matei Millo — anii de formație. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 183—194.
2160. EFTIMIU, Victor: Alexandru Moissi. *Teatrul*, 1960, V, 5, p. 90—92.
2161. ALTERESCU, Simion: Nottara, actor romantic — Nottara, actor realist. *S.C.I.A.*, 1959, VI, 2, p. 175—181.
2162. NOTTARA, C. I.: Amintiri. Ediție îngrijită, prefațată și adnotată de Mihai Vasiliu. [București], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 304 p. (4 ilustr., portr.).
2163. ROMANESCU, Aristizza: 30 de ani. Amintiri. Evocare de Lucia Sturdza-Bulandra. Prefață de Mircea Mancaș. Note și anexe de Mihai Vasiliu. [București], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, XIX + 204 p. (4 pl., portr.).
2164. VITA, Zsigmond: Solymosi Elek eszmei öröksége. [Moștenirea spirituală a lui Alexe Solymosi (actor militant pentru prietenia romîno-maghiară, 1847—1914)]. *Korunk*, 1959, 18, 5, p. 748—750.
2165. STURDZA-BULANDRA, Lucia; Amintiri... Amintiri... Ediția a 2-a revăzută și adăugită. [București], E.S.P.L.A., 1960, 20×13, 392 p. (12 ilustr., portr.).

8. FOTOGRAFIA. CINEMATOGRAFIA

2166. — Al doilea salon internațional de artă fotografică al R.P.R. București, 1959. [Cuvînt înainte de Spiru Constantinescu]. București, Ed. Ministerul Învățămîntului și Culturii [și] Asociația artiștilor fotografi din R.P.R., 1959, 22×17, 64 p. (ilustr.).
2167. ORBÁN, Lajos: A szines fényképezés kolozsvári úttörője. [Inițiatorul clujan al fotografiei în culori (Francisc Veress)]. *Korunk*, 1959, XVIII, 7—8, p. 1183—1185.
2168. BULLA, A., MANOLIU, V.: Începuturile cinematografiei medicale românești. *V. Med.*, 1959, VI, 9, p. 855—860.
2169. — Catalogues des filmes de l'archive roumaine. București, Lit. și Tip. Inv., 1959, 24×17, 75 p.
2170. MORARU, M.: Documente privitoare la cinematografia din țara noastră (1904—1905). *R. A.*, 1959, II, 1, p. 227—232.

9. ALTE MUZEE

2171. ALBU, P.: Muzeul comunal din Lupșa. *P. Muz.*, 1960, p. 11—28 (fig.).
2172. DUNĂRE, N.: Considerații asupra expoziției de bază a Muzeului etnografic al Transilvaniei. *P. Muz.*, 1960, p. 110—125.
2173. KÓS, K.: Muzeul comunal din Rimetea, *P. Muz.*, 1960, p. 29—39 (fig.).
2174. MILEA, Z., POP, M., ȚIGĂRA, I.: Prezentarea orînduirii capitaliste la Muzeul raional din Turda. *P. Muz.*, 1960, p. 49—56.
2175. PASCU, V.: Muzeul raional din Gherla. *P. Muz.*, 1960, p. 40—48. (fig.).
2176. PODEA, I., DRĂGĂNUȘ, O.: Muzeul regional Stalin și monumentele de arhitectură legate de activitatea sa. [Brașov], Ed. Sfatul popular al regiunii Stalin, Muzeul regional, 1959, 20×14, 216 p.
2177. STUGREN, B., CÎMPEANU, I.: Tezaurul științific din Muzeul raional de științe naturale Aiud. *P. Muz.*, 1960, p. 136—143. (fig.).

XXVIII. BISERICĂ. RELIGIE

2178. POPESCU-NEVEANU, Paul: Morală și religie. București, [Ed. științifică], 1960, 20×13, 152 p.
2179. — Știință și religie. Sub redacția: Andrei Roth, Călina Mare, Ion Irimie. [București], Ed. științifică, 1960, 20×13, 259 p.
2180. FLORIN, B.: Contribuții la dezvoltarea dreptului bisericesc romîn în veacul XX. *St. Teol.*, 1959, XI, 9—10, p. 556—574.

2181. IZVORANU, Stelian: Elemente de drept bisericesc în legiuirile veacului XVIII şi XIX pînă la Regulamentul Organic. *St. Teol.*, 1959, XI, 1—2, p. 61—72.
2182. MIHAIL, Paul: Din corespondenţa episcopului Melchisedec. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 5—6, p. 493—505.
2183. PĂCURARIU, Mircea: Bibliografia articolelor privind istoria bisericii romîne din „Revista teologică" de la Iaşi. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 3—4, p. 400—412.
2184. PĂCURARIU, Mircea: Traduceri romîneşti din literatura teologică rusă pînă la sfîrşitul secolului XIX. *St. Teol.*, 1959, XI, 9, p. 182—212.
2185. ŞESAN, Milan: Introducerea limbii romîne în biserică. *St. Teol.*, 1959, XI, 1—2, p. 57—60.

XXIX. TIPAR. ISTORIA CĂRŢII. BIBLIOGRAFIE. BIBLIOTECONOMIE

1. PRESA. BIOGRAFII DE ZIARIŞTI

2186. BABICI, Ion: Patruzeci de ani de la apariţia revistei „Lupta de clasă" (seria I-a). *Pr. N.*, 1960, V, 6, p. 9—13.
2187. BAICULESCU,George: O revistă puţin cunoscută din prima jumătate a sec. XIX: „Album ştiinţific şi literar". (Bucureşti, 1847). *S.C.B.*, 1960, III, p. 153—160.
2188. BRĂTESCU, G.: Centenarul presei medicale romîneşti [100 de ani de la apariţia revistei „Medicul romîn"]. *V.Med.*, 1959, VI, 11, p. 1013—1017.
2189. BUGNARIU, Zoe, ZACIU, Mircea CURTICEAN, Mircea: Cîteva aspecte ale luptei pentru o cultură democratică în periodicele ardelene dintre cele două războaie. *S.U.B.B.*, Philologia, 1959, IV, fasc. 2, p. 95—114.
2190. BULGĂR, Gh: O contribuţie la dezvoltarea stilului publicistic: „Romînia", primul nostru cotidian (1 ian. — 31. dec. 1888). *L. Lit.*, 1960, IV, p. 27—38.
2191. CORNEA, Paul: O gazetă acum 130 de ani. [Aniversarea apariţiei primei gazete din ţara noastră, „Curierul romînesc"]. *G.L.*, 1959, VI, 12, p. 1 şi 6; 13, p. 12.
2192. ESCHENAZI, I.: Ziarul „Amicii U.R.S.S.", organ al Asociaţiei „Amicii U.R.S.S.", anul I, nr. 1, 1934. *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 114—121.
2193. FANACHE, V.: Preocupări ideologice şi literare în revista „Manifest". [Iaşi, oct. 1934 — ian. 1936[. *Steaua*, 1960, XI, 6, p. 78—81.
2194. — „Februarie (15—16)" Organul Comitetului raionul din Verde al Partidului Comunist din Romînia, Secţiunea Bucureşti. *A.I.I.P.*, 1959, V, 2, p. 107—113.
2195. GEORGESCU—BUZĂU, Gh.: Aspecte ale pregătirii ideologice prin literatură şi presă a actului unirii ţărilor romîne [1820—1859. Gazetele şi gazetarii timpului.] *Pr.N.*, 1959, IV, 1, p. 8—11.
2196. PANTAZI, Radu: Din istoricul luptei presei muncitoreşti din Romînia împotriva ideologiei burgheze. (Cambaterea poporanismului). *C.F.*, 1959, VI, 4, p. 175—186.
2197. PETRIŞOR, V.,, PINTEANU, T.: „Lupta de clasă" (seria I) organ al secţiunii Bucureşti al Partidului Socialist. *A.I.I.P.*, 1959, V, 3, p. 127—138.
2198. SCERBAKOV, I.: Ziarul comuniştilor romîni din Samara. [Steagul Roşu]. *Scînteia*, 1959, XXVIII, 4530, p. 4.
2199. ŞERBĂNESCU, I.: Propaganda marxism-leninismului în presa [din R.P.R.]. *Pr.N.*, 1959, IV, 2, p. 6—10.
2200. STĂNESCU, M. C.: „Romînia Muncitoare", organ al muncitorilor romîni de la Paris (1925—1928). A.I.I.P., 1959, V, 5, p. 53—61.
2201. TÓTH, Sándor: Adalékok a Korunk történetéhez. [Contribuţii la istoria revistei Korunk]. *Korunk*, 1960, XIX, 9, p. 1082—1090.
2202. VLAD, Ion: Viaţa romînească. (Schiţă monografică). *Steaua*, 1959, X, 7, p. 63—79.

2203. VRANCEA, Ileana: Un preţios izvor de documentare pentru literatură. Răsfoind presa comunistă din ilegalitate. *G.L.*, 1960, VII, 35, p. 6.
2204. DINU, Gheorghe: Tudor Arghezi — ziaristul. *Pr.N.*, 1960, V, 5, p. 22—23.
2205. POPESCU, Radu: Tudor Arghezi — gazetar. *V.R.*, 1960, XIII, 5, p. 111—129.
2206. SANDU, A.: Cezar Bolliac [ziaristul]. *Pr. N.*, 1959, IV, 1, p. 12—15.
2207. BRAGA, Mircea: „Socialismul şi intelectualii noştri". Din începuturile activităţii lui N. D. Cocea. *Tribuna*, 1960, IV, 17, p. 3.
2208. COSTEA, Ion: Zece ani de la moartea lui N. D. Cocea [1880—1949. Activitatea lui ca ziarist]., *Pr. N.*, 1959, IV, 1, p. 38—39.
2209. METEA, Octavian; Cîteva insemnări despre Iulian Grozescu [ziarist progresist]. *S.B.*, 1960, XI, 3, p. 72—74.
2210. GEORGESCU, Saşa, RĂDULESCU, C.: I. G. Valentineanu [1834—1898, ziarist]. *Pr. N.*, 1959, IV, 1, p. 12—14.
2211. STĂNESCU, Marin: Gh. M. Vasilescu-Vasia [ziarist]. *Pr.N.*, 1959, IV, 3—4, p. 36—38.

2. TIPAR. BIOGRAFII DE TIPOGRAFI. MANUSCRISE. EDITURĂ. DIFUZAREA CĂRŢII

2212. BRATU, Daniela: Tiparul rusesc şi romînesc din scolele XVI—XVII. *Luceafărul*, 1959, II, 3, p. 5.
2213. PANAITESCU, P. P.: Începuturile scrisului în limba romînă. *S.M.I. Med.*, 1960, IV, p. 117—189.
2214. POPP, Gheorghe: Tipar romînesc în Georgia. (250 de ani de la înfiinţarea primei tipografii în Georgia. 1709—1959). *C.B.*, 1959, XII, 11, p. 15—17.
2215. — Referate prezentate la conferinţa internaţională de poligrafie de la Budapesta din octombrie 1959. Bucureşi, I.D.T., 1960, 24×17, 121 p. (fig.).
2216. MOLIN, Virgil: Coresi, editor şi tipograf. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 3—4, p. 307—321. (2 tab.).
2217. PALL, Francisc: Cu privire la activitatea de tipograf a lui Coresi (o ştire nouă). *S.C.B.*, 1960, III, p. 267—272.
2218. TEODORESCU, Barbu: Personalitatea diaconului Coresi şi rolul lui în cultura romînească. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 3—4, p. 287—306.
2219. GÖLLNER, Carl: Johannes Honterus. Bukarest, [Hermannstadt, Poligraphisches Unternehmen], 1960, 20×13, 36 p. (fig.).
2220. FECIORU, D.: Catalogul manuscriselor din biblioteca Patriarhiei romîne. *St. Teol.*, 1959, XI, 5—6, p. 345—387; 7—8, p. 474—489; 9—10, p. 590—606; 1960, XII, 1—2, p. 93—122; 3—4, p. 232—256; 5—6, p. 436—455; 7—8, p. 562—579.
2221. * STREMPEL, G.: Copişti de manuscrise romîneşti pînă la 1800. Vol. I. Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1959 — *Rec.*: Dan Zamfirescu, cu titlul: Insemnări pe marginea unei cărţi despre copişti de manuscrise. *B.O.R.*, 1960, LXXVIII, 1, p. 165—170.
2222. ZANE, Elena, G.: Disgrafiile în manuscrisele lui N. Bălcescu. *S.C.B.*, 1960, III, p. 253—266.
2223. — Cartea în Republica Populară Romînă. Bucureşti, Casa Scîntei, 1959, 21×10, 156 p. (ilustr., portr.). (Ed. şi în limba germană).
2224. DUMA, Aurel: Unele probleme ale activităţii editoriale. *L.C.*, 1959, XXXIX, 4, p. 36—52.
2225. MARIAN, Paul: Lăcaşul nostru de cultură [Casa Scînteii]. *Pr. N.*, 1960, V, 5, p. 16—19.

3. BIBLIOTECONOMIE. BIBLIOTECI

2226. — Activitatea multilaterală a Bibliotecii Academiei R.P.R., oglindită în cifre. *Orizonturi*, 1960, IX, 111—112, p. 107—109.

2227. — Activitatea unei biblioteci sindicale, acum o jumătate de secol. Din istoricul bibliotecilor noastre. *C.B.*, 1959, XII, 12, p. 38—39.

2228. — Bibliotecarii despre munca lor. Bucureşti, Ed. Direcţia generală a aşezămintelor culturale,, Direcţia bibliotecilor, 1960, 29×21, 188 p. (Ministerul Inv. şi Cult.).

2229. BOTEZ, Viorica,, BOTEZ, Gr.: Rezolvarea unui deziderat al bibliotecii publice din Moldova în primii ani după Unirea Ţărilor Romîne. *Iaşul L.*, 1959, X, 1, p. 99—102.

2230. CINDEA, V.: Caracterul biblioteconomic al bibliotecilor academice. *S.C.B.*, 1960, III, p. 89—121.

2231. CIORTEA, Tudor: Secţia muzicală a Bibliotecii centrale de stat. *C.B.*, 1960, XIII, 9—10, p. 58—60 şi 66.

2332. DIMA DRĂGAN, Corneliu: Bibliotecile publice romîneşti din Ţara Romînească între anii 1840—1864. Din istoricul bibliotecilor noastre. *C.B.*, 1959, XII, 4, p. 43—46.

2233. DIMA DRĂGAN, Corneliu: Completări şi precizări asupra studiului „Bălcescu, E. Winterhalder şi biblioteca Magazinului istoric" de Nicolae Liu. *S.C.B.*, 1960, III, p. 280—282.

2234. DIMA DRĂGAN, Corneliu: O carte revoluţionară în biblioteca Colegiului naţional „Sf. Sava". Din istoricul bibliotecilor noastre. *CB.*, 1959, XIII, 12, p. 40—42.

2235. DIMA DRĂGAN, Corneliu: O lucrare de biblioteconomie de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. [Raportul d-lui D. Constantinescu, directorul revistei „Convorbiri Didactice" şi revizor la Vîlcea, cu privire la regulamentul Bibliotecilor populare]. *CB.*, 1960, XIII, 3, p. 46—48.

2236. — Două documente despre începuturile marilor noastre biblioteci. [Din istoricul Bibliotecii Academiei R.P.R. şi a Bibliotecii Ateneului romîn]. *C.B.*, 1959, XII, 2, p. 42—43.

2237. GEORGESCU TISTU, N.: O bibliotecă militară la Iaşi în 1846. [Biblioteca de stat înfiinţată de hatmanul Dimitrie Strudza pentru uzul militarilor]. *S.C.B.*, 1960, III, p. 73—88.

2238. GRUIA, Ştefan: Bibliotecile de stat pentru lectură publică în cei 15 ani de la eliberare. *S.C.B.*, 1960, III, p. 23—35.

2239. LUPU, Ioan: Un bibliofil romîn din prima jumătate a veacului al XIX-lea: căpitanul Constantin Oltelniceanu. *S.C.B.*, 1960, III, p. 129—152.

2240. PĂRNUŢĂ, Gh.: Ştiri noi despre primele biblioteci şcolare. *S.C.B.*, 1960, III, p. 291—299.

2241. SIMONESCU, Dan: Biblioteca unui unionist: M Kogălniceanu. *C.B.*, 1959, XII, 2, p. 29—32.

2242. STREMPEL, G.: Sectorul de manuscrise şi documente din Biblioteca Academiei R.P.R., *C.B.*, 1959, XII, 11, p. 43—46.

2243. TOMESCU, Mircea: Bibliologie, bibliografie, biblioteconomie. Precizări lexicologice. Mic dicţionar de bibliologie. *C.B.*, 1960, XIII, 12, p. 37—39.

2244. VITA, Zsigmond: Tudományos könyvtárak. [Biblioteci documentare (din Transilvania)]. *Korunk*, 1960, XIX, 12, p. 1536—1539.

4. BIBLIOGRAFII. CATALOAGE DE EDITURI

2245. — Adîncirea crizei generale a capitalismului după cel de-al II-lea război mondial. Indice bibliografic de recomandare. Bucureşti, Ed. Biblioteca centrală de stat, 1960, 20×14, 30 p.

2246. AVRAMESCU. Aurel: Cercetarea şi documentarea ştiinţifică. *S.C.B.*, 1960, III, p. 37—48.

2247. AVRAMESCU, Aurel, CINDEA, Virgil: Introducere în documentarea ştiinţifică. [Prefaţă de acad. Horia Hulubei]. [Bucureşti], Ed. Academiei R.P.R., 1960, 24×17, 520 p. (fig., portr., facs., 1 pl.).

2248. BARBULESCU, Daniela: Indreptări la bibliografia romînească veche. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 11—12, p. 1118—1130.

2249. — Bibliografia lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră de la 1 mai 1959 pînă la 1 mai 1960. *LR.*, 1960, IX, 4, p. 99—110.
2250. BRATU, Daniela: Completări la bibliografia românească veche. *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 3—4, p. 395—399.
2251. BUGEANU, Dan, FOCHI, Adrian: Bibliografia folclorului românesc pe anul 1957. *R.F.*, 1959, IV, 3—4, p. 129—229.
2252. — Catalog general analitic [al Bibliotecii Academiei R.P.R.]. Vol. 1. 1948—1957. București, Ed. Academiei RPR, 1960, 20×14, 1134 p.
2253. — Catalogul lucrărilor apărute în Editura politică între anii 1944—1959. București, Ed. politică, 1959, 20×13, 200 p.
2254. — Catalog 1958. Cărți în limbile maghiară, germană, sîrbă, ucraineană, idiș, [București], Ed. Direcția difuzării cărții, [1959], 20×15, 47 p.
2255. -- Dezvoltarea sectorului socialist al agriculturii în regiunea Iași (1949—1959). Indice bibliografic. Iași, Ed. Biblioteca centrală regională, Serviciul bibliografic-metodic, [1960], 30×22, 75 f. (lito).
2256. — Din lupta țăranilor pentru o viață mai bună. Indice bibliografic de recomandare. București, Ed. Biblioteca centrală de stat, 1959, 20×14, 40 p.
2257. DUȚU, Al.: O formă a bibliografiei militante în timpul Unirii [Țărilor Române „Revista revistelor" în presa vremii]. *C.B.*, 1959, XII, 1, p. 11—14.
2258. — Editura de stat pentru literatură și artă. București, catalog 1949—1959. Traduceri din literatura universală. București, 1960, 19×10, 120 p.
2259. — Filozofie — Economie politică. Extras de catalog. București, Ed. Academiei RPR, 1960, 20×9, 16 p. (Ed. și limba germană).
2260. FISCHER, I.: Bibliografia clasică românească (1947—1957)... (1958—1959). *S.Cl.*, 1959, 1, p. 229—245; 1960, 2, p. 413—430.
2261. FOCHI, Adrian: Bibliografia folclorului românesc pe anul 1958. *R.F.*, 1960, V, 3—4, p. 98—183
2262. HALEVY—MAYER, A.: Notes biobibliographiques concernant l'histoire des études orientales en Roumaine. *S.A.O.*, 1959, II, p. 119—125.
2263. — Împotriva superstițiilor și a misticismului. Indice bibliografice de recomandare. București, Ed. Biblioteca centrală de stat, 1959, 20×14, 34 p.
2264. — Istorie — Științe juridice. Extras de catalog. București, Ed. Academiei RPR, 1960, 20×9, 32 p. (Ed. și în limba germană).
2265. — Literatura clasică rusă tradusă în limba română. Indice bibliografic de recomandare. București, Ed. Biblioteca centrală de stat, 1960, 20×14, 66 p.
2266. MOLIN, Virgil: Încă două exemplare din Liturghierul de la 1508 și un nou exemplar din Evanghelierul macarian (1512). Mențiuni bibliografice, *B.O.R.*, 1959, LXXVII, 2, p. 231—237.
2267. PANCRATZ, A.: Bibliographie 1944—1957 [für Volks — und Landeskunde Siebenbürgens und des Banats]. *Forschungen*, 1959, 1, p. 226—247.
2268. PATACHI, Liviu: Cărți vechi românești în Țara Hațegului de pe o listă din 1857. *S.C.B.*, 1960, III, p. 282—287.
2269. — Politica partidului — izvorul victoriilor poporului muncitor. (Expunere bibliografică). *CB.*, 1960, XIII, 7, p. 12—15.
2270. POP, Augustin Z. N.: Bibliografia românească veche, operă de colaborare națională, *S.C.B.*, 1960, III, p. 215—251.
2271. P[ORȚEANU], Al.: 15 ani de la eliberarea României de sub jugul fascist în presa și publicațiile din țara noastră. [Prezentarea bibliografică a materialelor]. *Studii*, 1959, XII, 4, p. 428—450.
2272. RĂDUICĂ, Georgeta: Contribuții la bibliografia periodicelor românești. *S.C.B.*, 1960, III, p. 306—310.
2273. ROMAN, Filip [=Theodorescu, Barbu]: Literatura rusă și sovietică în limba română. 1830—1959. Contribuții bibliografice. Introducere de Tamara Gane. București, ESIP, 1959, 24×17, 520 p.
2274. — Să cunoaștem și să respectăm legile statului. Indice bibliografic de recomandare. București, Ed. Biblioteca centrală de stat a RPR. 1960, 20×14, 40 p.
2275. VIANU, Tudor: Bibliografie și documentare. *S.C.B.*, 1960, III, p. 17—22.

INDICE DE AUTORI

(cifrele indică **numărul de ordine din Bibliografie**)

Ababi, V. 1514
Abafáy, Gusztáv, 209, 1478
Abdalla, Kalanga, 781
Abraham, M. 1654
Adam, I. 907
Adăniloaie, Nichita, 291, 946, 947, 1020, 1028, 1051
Adăscălitei, V., 425, 948
Adonie, Gheorghe Șt., 1486, 1505
Agîrbiceanu, I., 1166
Albala, Radu, 311, 823, 1231
Albu, A. D., 1260
Albu, Ioan, 1459
Albu, L., 1652
Albu, P., 2171
Albu, S., 1635
Alexandrescu, A. D., 461, 480
Alexandrescu, E., 1775
Alexandrescu, M., 1070
Alexandrescu, Petre, 586, 587, 671
Alexandrescu-Darsca, M., 782
Alexiu, P., 1282
Almaș, Dumitru, 454, 455, 915, 949, 1243, 1248
Almășan, C., 1357
Alterescu, Simion, 1971, 2134, 2161
Aluaș, I., 193
Anavi, Adam, 1555
Anderco, I., 1587
Andonie, George, 1494
Andraș, Carol, 1832
Andrei, V., 380
Andrieș, Andi, 950
Andrieș, Gh., 1742
Andronic, Al., 446, 1776
Anghel, Alexandru, 1029
Anghel, Gh., 1148
Anghel, I., 1261, 1368
Anghelescu, Constantin C., 1030
Anghelescu, N., 741
Anineanu, Marta, 908, 1031
Antohi, I., 1776
Antonescu, Iulian, 707
Antoniu, C., 1813, 2135
Apostol, Gh. P., 188, 1265, 1283
Apostol, I., 952, 1470
Apostol, Mihai, 916, 1039
Apostolescu, Aurelia, 1820
Ardeleanu, I., 1153, 1832
Ardeleanu, Vichentie, 1752
Ardeleanu, Virgil, 1967
Arghezi, Tudor, 1919, 1977
Arieșanu, Ion, 2102
Aroneanu, V., 1393
Arvay, Iosif, 917
Aszody János, 1557
Atanasiu, V., 1175
Auneanu, Manole, 1825
Aurelian, P. S., 1277
Avram, Ion, 1425
Avram, Mircea, 2136
Avramescu, Aurel, 2246, 2247
Avramescu, Elena, 2088
Axenciuc, V., 1112

Babici, Ion, 70, 100, 2186
Băcăuaru, Ion, 1517
Baconsky, Leon, 1937, 1977
Bădărău, Dan, 953
Bădina, Ov., 210, 1585
Badrus, Gh., 1369
Baiculescu, George, 2187
Balaci, Em., 2147
Bălan, C., 325
Bălan, Ștefan, 1531, 1786
Bălan, Teodor, 1703
Bălănescu, Ion, 240, 1476
Balaure, Fl., 64
Bălcescu, Nicolae, 456, 821, 1277
Băleanu, Andrei, 1884
Balogh, Edgar, 954, 1998
Bălteanu, B., 1134, 1135, 1162, 1180
Bănățeanu, Tancred, 2051
Bănățeanu, Vlad, 1839
Băncilă, Octavian, 1755, 2073
Banu, A. C., 1302
Banu, Florea, 1547
Banu, V., 1125
Bănulescu, Ștefan, 1284
Bányai, L., 5, 453, 1079, 1080, 1126, 1771, 1885
Baranga, Aurel, 1167, 2136
Barat E., 1285
Barbu, G., 1725, 1726, 1735, 1816, 1817
Barbu, N. I., 1231, 1937, 2016
Barbu, Zeno, 1711
Bărbulescu, C., 1, 444
Bărbulescu, Daniela, 2248
Bărcăcilă, Al., 631, 756

Bardos, Gertrude, 381
Bariţiu, George, 1895
Barnea, I., 332, 375, 632, 633, 708, 709, 710, 753, 770, 783, 822, 2052
Badale, Teodor, 1432
Bednarik, Beatrice, 2060
Beke György, 1609
Bejancu, Gh., 1176, 1297
Belu, Gh., 1268, 1428
Bellu Nicolae, 243, 244
Benditer, H., 1136, 1447, 1448
Beniuc, Mihai, 1886
Benkö, Samu, 245
Benetato, Gr., 1721
Berciu, D., 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 588, 589, 671
Bercu, I., 71
Berindei, Dan, 293, 935, 936, 955, 956, 1020, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1661, 1777
Berza M., 279, 757, 819
Betz, Arthur, 634
Bichir, Gh., 490, 491, 492, 744
Biji, M., 1379, 1393
Bîlciurescu, Virg. 710
Bîrăescu, Traian Liviu, 1365, 1706, 1967, 1977
Bîrdeanu, N., 1105
Bîrlădeanu, N., 1154
Bîrlea Ovidiu, 426
Birou, Virgil, 1323
Bîrsănescu, Şt., 1795
Bîrză, U., 1177
Bitiri, M., 493, 494
Blaj, Const., 1621
Blédy, G., 1840
Blideanu, Eugen, 1783
Bochiş, I., 1657
Bocskói, Victor, 1557
Bodea, Cornelia, 918, 919, 920, 957, 958, 1037
Bodnăraş, Emil, 1251
Bodor, Andrei, 635
Bodor, Gh., 409
Boeckin, Ioachim G., 2023
Boeraş, Fl., 382, 396
Bogdan, C., 1137
Bogdan, Damian, P., 273, 324
Bogdan, George, 590
Bogdan, Radu, 2050, 2053, 2054
Bogza, V., 1078
Boicu, L., 871, 872, 910, 937, 1038
Bojin, Al., 1961
Bold, Em., 333, 1077
Bologa, Emil I., 1718
Bologa, Valeriu L., 636, 1484, 1490, 1715, 1727, 1728, 1729, 1748,
Bolomey, Al. Paul, 562
Bolşacov, A. A., 784
Boncu, C., 959, 1039
Borca, Ion Gh., 1783
Bordenache, Gabriela, 462, 495, 637, 638, 639, 646, 657, 1232
Borgeanu, C., 189
Borghida, István, 2087
Borilă, Petre, 1218, 1355
Boroş, Tr., 1389
Bote, Lidia, 281, 1895
Boţescu, D., 79
Botez, Demostene, 451, 1321
Botez, Gr., 2229
Botez, Viorica, 2229
Botezatu, D., 547
Brădăţeanu, Virgil, 2154
Brădeanu, S., 1460
Brăescu, Ion, 2024
Braga, Mircea, 2207
Brătescu, Gh., 211, 1040, 1723, 1724, 1730, 2188
Bratu, Daniela, 1662, 2212, 2250
Bratu, Sovin, 1052, 1887, 1897, 1937
Breazu, Marcel, 1763, 1756, 1888
Breazul, George, 960, 961, 2104
Brezeanu, Barbu, 1663, 2030
Brezoianu, Barbu, 2076, 2079
Bucur, Marin, 1965
Bucur, Mircea, 283
Budai-Deleanu, Ion, 1841
Budeanu, C., 1550
Bugeanu, Dan, 2251
Bugnariu, Zoe, 1754, 2189
Bujor, Expectatus, 591, 640, 641, 642, 705
Bujor, M. Gh., 6
Bulandra-Sturdza, Lucia, 2163, 2165
Bulgăr, Gh., 2017, 2018, 2190
Bulla, A., 2168
Bunea, Aurelia, 962, 1053, 1097
Buzdugan, Gh., 334
Byck, J., 1870

Caffé, Mihail, 2049
Calimandric, A., 1305
Călinescu, G., 963, 1071, 1898
Callimachi, Scarlat, 36, 1128, 1279
Camariano, Nestor, 291, 873
Camilar, Eusebiu, 1284
Candelă, V., 1579
Capesius, Bernhard, 855
Caproşu, I., 317
Caracaş, Constantin, 1277, 1712
Caracaş, S., 290
Carafoli, Elie, 1532, 1632, 1636, 1637
Caroian, Pompiliu, 1350
Cazimir, Ottilia, 1978
Ceacalopol, Gloria, 611
Cerghit, I., 1829
Cernea, A., 1356

Cernea, Emil, 1443
Cernea, Mihail, 8, 190, 921
Cernovodeanu, Paul I., 336, 458, 824, 1666, 1667, 2055
Ceterchi, Ioan., 1190, 1433
Chepeș, Gh., 191, 1265
Cherestești, Victor, 246, 259, 260, 453, 1079, 1080, 1084, 1098
Chețan, Oct., 212, 238, 1052, 1151, 1897
Chihaia, Pavel, 2056
Chirică, H., 325, 763, 1168
Chirică, S., 264
Chircev, A., 241
Chirculescu, I., 1591
Chiricuță, Anton, 1497
Chirilă, Eugen, 337, 643
Chiriță, Gr., 72, 100, 1143
Chișvasi-Comșa M., 712, 716
Chițimia, Ion Constantin, 309
Chițu, M., 1388
Chițulescu, Georgeta, 1233
Chițulescu, Traian, 1233
Chivu, Stoica, 40, 49, 966
Ciachir, N., 1178, 1179, 1471
Cicală, I., 1191
Cihodaru, C., 785
Cihovschi, Leonaș N., 1592
Cîmpan, Florica, 1507
Cîmpeanu, I., 2177
Cîmpina, B. T., 786
Cimponeriu, E., 73, 74, 1110
Cîndea, V., 2230, 2247
Ciobanu, Dan, 1461
Ciobanu, N., 1297, 1962
Ciobanu, Valeriu, 427, 1669, 1899, 1900
Ciobotaru, D., 1701
Cioculescu, Șerban, 311, 1930, 1972
Ciompec, G., 428
Ciopraga, Const., 823, 967, 1936
Ciortea, Tudor, 2231
Ciuchindel, C., 1901
Ciulei, Gheorghe, 1440, 1707, 1731
Ciurdariu, M., 277
Ciurea, D., 307, 825
Coja, M., 671
Columbeanu, S., 874, 875, 968, 1237
Coman, C. N., 876
Comănescu, I., 383
Comarnescu, Petru, 2057, 2077, 2080, 2082, 2084
Comșa, Eugen, 338, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 644, 711, 753, 1226
Comșa, M., 713, 714, 715, 716, 717, 718, 771
Comșa-Chișvasi M., 753
Condurachi, Em., 278, 339, 340, 447, 449, 463, 464, 473, 592, 645, 646, 719, 969, 1233
Conea, Ion, 787
Constantin, Fl., 969
Constantin, Petre, 192
Constantinescu, A., 876
Constantinescu, Florin, 826, 1238
Constantinescu, N. N., 82, 122, 461, 563, 720, 721, 748, 772, 783, 788, 789, 796, 854, 1054, 1055, 1078, 1111
Constantinescu, Olga, 1257
Constantinescu, Paul, 2114
Constantinescu, Spiru, 2166
Constantinescu, St., 732
Constantinescu-Iași, P., 247, 248, 261, 449, 450, 802, 970, 1155, 1220
Constantiniu, Fl., 856
Conta, Vasile, 213
Copoiu, N., 76, 115
Coptil, L., 133
Corfus, I., 1227
Corlaciu, Ben., 1325
Corlățeanu, N., 1842
Corivan, N., 384, 938, 939, 971, 972, 973
Cornea, Paul, 1951, 2191
Corui, Aurel, 1085
Cosașu, Radu, 1563
Cosma, Viorel, 974, 975, 2105, 2111
Coșovei, Traian, 1286
Costa-Foru, Anca, 2137, 2138
Costache, M., 61
Costea, D., 1884
Costea, Ion, 1593, 2208
Costin, G., 1370
Coteanu, I., 1843
Covaci, M., 1144
Covaci, N., 922
Covács, I., 1060
Cozma, I., 1566
Crăciun, I., 308
Craiu, Ion, 1404, 1406
Creangă, I., 1798
Crețoiu, Gh, 1266
Crețu, N., 976, 1156
Crișan, I., 596, 1498
Crișan, I. H., 506, 507, 593, 647
Crișan, V., 1732
Cristache-Panait, Ioana, 877
Cristea, Maria, 548
Cristescu, Maria, 594
Cristescu, V., 385
Crohmălniceanu, Ovid S., 1889, 1957
Cront, Gheorghe, 758, 1437, 1438
Csanda, Sándor, 288
Csehi, Gyula, 1992
Cselényi, Béla, 857
Csengeri, E., 1585
Csetri, Elek, 878, 879
Cuciureanu, St., 1844
Cupșa, I., 1180
Curatu, Gh., 1594

Curticăpeanu, V., 453, 1056
Curticeanu, Mircea, 1754, 2189
Curuz, Petre, 1249
Cușnir-Mihailovici, Clara, 77

Daiche, P., 1210, 1680
Daicoviciu, C., 249, 250, 262, 320, 448, 449, 450, 451, 453, 465, 648, 719, 1079, 1080, 1760, 1764, 1788
Daicoviciu, H., 278, 466, 595, 596, 597, 598, 599, 649, 650, 1234
Damian, Ascanic, 2048
Damian, N., 385
Damian, S., 1893
Danciu, Margareta, 1057
Dănilă, Nicolae, 1564
Dănilă, St., 508
Dankanits, A., 509
Dános, Miklós, 1145
Davicu, Savel, 78, 79, 1157
David, N., 914
David, T. L., 651
Davideanu, N., 1206, 1312
Davidescu, D., 1811
Davidescu, M., 682
Davidsohn, I., 194, 1287
Deac, A., 2, 80, 81, 1113
Deac, Mircea, 2081
Deică, Petre, 1288
Demény, Ludovic, 289, 790, 791, 792
Denghel, Ludovic, 1640
Deșliu, Dan, 1943
Déznai, Victor, 1670
Diaconu, Gh., 722, 748, 793, 794, 795, 796, 797
Diaconu, Ioana, 1363
Diaconu, Petre, 723, 724, 725, 732, 773, 774
Diamant, Teodor, 1277
Dima, Al., 1890, 1952
Dima, Drăgan Corneliu, 2232, 2233, 2234, 2235
Dimian, Iirimia, 341
Dimitriu, S., 600, 671
Dimitriu, Vasile, 1362
Dinculescu, C., 1821
Dinu, Gheorghe, 2204
Dinu, M., 510, 511, 512
Dissescu, C. Al., 1512
Ditrói, E., 2033
Djamo, Nicolae, 1288, 1317
Dmitriev, P. G., 301
Dobrescu, Emil, 1205
Dobroiu, E., 603
Dóczi, Pál, 1716
Dolgu, Gh., 1372
Domșa, Alexandru, 1822
Donat, Ion, 290, 827
Donisă, I., 1485
Dörner, Egon, 86, 513, 652, 726, 940
Drăgan Mihail, 1986
Drăgan, Nicolae, 1091, 1092
Drăganu, Tudor, 1468
Drăgănuș, O., 2176
Dragne, F., 87
Dragnev, D. M., 301
Drăgoi, Sabin, 2114, 2120
Dragomir, Ioan T., 514, 727, 728
Dragomir, Mihu, 1944, 1945
Dragomir, N., 977
Dragomir, Silviu, 760, 859
Dragomirescu, M. I., 1916
Drîmba, Ovidiu, 2019
Drîmba, Vladimir, 1845
Dulea, M., 205, 1603
Duma, Aurel, 2224
Dumitrescu, Alexandru, 1363
Dumitrescu, Florentina, 2059, 2098
Dumitrescu, Hortensia, 515, 516, 517
Dumitrescu, Ion, 2107, 2113, 2114, 2132
Dumitrescu, S., 1206, 1258, 1262
Dumitrescu, Vladimir, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523
Dumitrescu, Zoe, 1052, 1897
Dumitriu, D. 1597, 1598
Dunăre, Nicolae, 410, 411, 412, 1964, 2089, 2172
Dutescu, B., 215
Duțu, Al., 978, 1292, 2257
Duzinchevici, Gh., 386, 387, 1041
Dvoracek, M., 1448

Eftimie, Victoria, 587, 653, 654
Eftimie, V., 671
Eftimie, Victor, 979, 2075, 2085, 2160
Egyed, A., 909, 1958, 1191
Elekes, Elisabeta, 1729
Emil, S., 3
Eminet, Rolland, 1628
Enache, I., 1902
Enea, Constantin, 1228
Enescu, Radu, 1893, 2022
Engel, Károly, 1999
Erös, István, 1324
Erös, László, 252
Esanu, I., 79, 89, 90, 1076
Eschenazi, Paul, 2192
Evolceanu, P., 1660
Fanache, V., 2004, 2193
Fancsali, 288
Fănescu, Mihail, 980, 1672
Farczády, Elek, 1479
Fărsirotu, Z., 1733, 1818
Fătu, Mihai, 91
Fecioru, D., 2220
Fedorov, G. B., 655

Fedotova, A., 132
Fekete, Gheorghe, 1462
Felea, I., 93
Ferembac, I., 1380
Ferenczi, I., 509, 656, 729, 730
Firoiu, Dumitru, V., 1114, 1146, 1449
Firu, I., 828
Fischer, I., 2260
Fischer Liliana, 1963
Flegont, Olga, 2139
Flitan, Constantin, 1413
Floca, Octavian, 343, 601
Florea, Mihai, 2140, 2141, 2154, 2158, 2159
Florea, Rodica, 7, 1903, 1940
Florescu, Adrian, 524, 525, 526, 527, 528, 568, 731
Florescu, D., 1456
Florescu, Florea Bobu, 657, 2088, 2090, 2091
Florescu, G. G., 982, 1042
Florescu, Gr., 658, 659, 732
Florescu, Marilena, 528
Florescu, Mihail 1515, 1540, 1548, 1558
Florescu, R., 659, 732
Florian, Radu, 195, 1147, 1461
Florin, B., 2180
Floru, Eugen, 733
Fochi, Adrian, 430, 2251, 2261
Fodor, Ladislau, 94, 100, 157, 1106, 1130
Foit, Grigore, 344
Foni, Fernanda, 2131
Forni, Giovanni, 660
Forstner, Silvestru, 1482
Fotino, Coralia, 1271
Fotino, Dionisie, 1277
Frenkian, Avram M., 326, 661
Frunzetti, I., 983, 2061, 2083
Fülesi, Victor, 2142
Fulicea, Virgil, 2074

Gafiteanu, D., 1874
Galan, V. Em., 1891
Gáll, János, 1087
Gane, Tamara, 2001, 2002, 2273
Gellért, Oszkár, 1994
Georgescu, Florian, 95, 458, 1673, 1674
Georgescu, I., 1703
Georgescu, I., 1708
Georgescu, Sașa, 1027, 2210
Georgescu, Titu, 25, 96, 97, 98, 99, 100, 164, 1130, 2237
Georgescu, Valentin Al., 1439, 1815
Georgescu, Vlad, 1221
Georgescu-Buzău, Gh., 454, 455, 456, 910, 984, 2195
Georgiev, Vladimir, 1846, 1847
Ghelca, T., 1311
Ghelerter, Iuliu, 1734
Gheorghiev, Gh., 1508
Gheorghiu, Constantin, C., 1637
Gheorghiu, Marius, 1300, 1539
Gheorghiu, Nicolae, 1534
Gheorghiu, T., 1833
Gheorghiu-Dej, Gh., 12, 24, 33, 41, 42, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 160, 1168, 1207, 1208, 1329, 1335, 1338, 1339, 1340, 1426
Gheran, Elena, 923
Gherghel, R., 1701
Ghica, Ion, 1277
Ghinea, N., 290
Chircoiașiu, Romeo, 2108
Ghiță., S., 216, 1524, 1778
Gîrbea, Stefan, 1738
Gîștescu, Petre, 1506
Giura, Tr., 1206
Giurchescu, Anca, 2148, 2149
Giurescu, Const. C., 798, 985
Giurescu, Dinu C., 2062
Gogiou, M., 62, 1569
Gogoneață, M., 213, 217, 218,
Goia, Ioan, 1717
Goldberger, Nicolae, 101, 253
Goldenberg, S., 829, 830, 831, 1239
Goldman, Elvira, 2025
Golenka, K. V., 345
Golescu, Alexandru, G., 1277
Göllner, C., 219, 220, 832, 986, 1088, 1610, 1991, 2219
Gologan, I., 1568
Gonciaru, C., 388
Gonța, Alexandru I., 833, 941
Gostar, Nicolae, 529, 596, 662
Grămadă, Ilie, 1799
Graur, Alexandru, 451, 1835, 1869
Grecescu, C., 310, 311
Grigoraș, N., 291, 309, 799, 1779, 2034
Grindea, D., 221
Grosu, Mitu, 431
Groza, Petru, 1637
Gruia, Stefan, 2238
Gruici, C., 1597
Guboglu, M., 265, 294, 295, 296, 389
Gugiuman, I., 1485
Gulian, G. I., 8
Gündisch, Gustav, 834, 835
Gurghianu, Aurel, 1169
Gutu-Romalo, V., 1849

Haas, N., 489, 531, 776
Haimovici, S., 489, 549, 550, 551, 552, 553
Hajós, József, 222, 223
Halász, Kálmán, 1659

Halevy, Mayer, A., 266, 2262
Haneș, Petru, 1850
Hanga, Vladimir, 761
Hausl, Hugo, 1987
Hartia, S., 1597, 1603, 1604
Hortuchi, N., 530, 561
Hașdeu, Bogdan Petriceicu, 1277
Hașigan, D., 1375, 1652
Hăulică, Dan, 9, 1675
Hegui, György, 1381
Hentiu, N., 1311, 519
Herbst, C., 1519
Herseni, Traian, 239
Hîncu, Dumitru, 282, 987
Hoffmann, Alfred, 2129
Holban, M., 800
Homată, Gh., 1830
Horedt, K., 346, 532, 533, 534, 735
Horovitz, M., 26, 1206, 1259
Horváth, Emil, 102
Hristodol, Gh., 267
Hulubei, Horia, 2247
Hurezeanu, Damian, 907, 1044, 1052, 1068, 1069, 1897
Hurmuz, V., 103, 1115
Husar, Al., 1884, 1055
Hutira, E., 63
Huttmann, A., 1725, 1735
Huza, Ion, 1181

Iacoș, I., 104, 105, 106, 107, 1067, 1418
Iancovici, S., 881, 882, 883, 1240
Ianovici, F., 1519
Ianat-Frunză, M., 432
Iliescu, Octavian, 347, 348, 350, 351, 352, 600
Iliescu, Radu, 196
Imreh, István, 321, 924
Ioachim, A., 988
Ionașcu, Ion, 459, 748, 860, 1674, 1676, 1678, 1679
Ionașcu, Traian, 1763
Ionescu, Barbu, 718
Ionescu, Dimitrie G., 801
Ionescu, E., 10
Ionescu, Gh., 925
Ionescu, I., 467
Ionescu, Ion, de la Brad, 1277
Ionescu, Mihai, 1525
Ionescu, Nicolae, 1559
Ionescu, Vasile, 9, 108, 109, 110
Ionescu — Bujor, Constantin, 1503
Ionescu — Nișcov, Tr., 836, 1241
Ioniță, Gh., 1570, 1576, 1598
Iordache, A., 11
Iordan, Iorgu, 313, 314, 1836, 1851, 1868, 1875
Iorgu, S., 671

Iosa, M., 1116, 1210
Iosif, Mira, 1957
Iosifescu, Silvian, 1904, 1914
Irimie, Cornel, 413, 414, 2064, 2092
Irimie, Ion, 2179
Isac, V., 298
Iscovici, P., 1285, 1382, 1390
Istrate, G., 1800, 1852
Istrati, Ion, 1304
Iticovici, I., 1211
Iureș, Ștefan, 1291
Ivanciu, N., 1263
Ivanciuc, E., 1389
Ivănescu, G., 1853, 1926
Ivănescu, I., 1652
Ivascu, George, 1330
Izsák, S., 1712, 1740, 1741
Izvoranu, Stelian, 2181

Jacota, Mihai, 1458
Jaquier, Henri, 1864
Járai, Rezsö, 1757
Jecev, Nicolae, 1072
Jianu, Ionel, 2063
Jiga, C. T., 297, 1718
Joja, Crizantema, 224
Josa, M., 1680
Juga, I., 1366
Jurchescu, Livia, 1872
Jurchescu, Liviu, 453
Juster, Ed., 1550

Kallós, N., 193, 197, 254
Kakassu, Endre, 911, 989, 1801, 1932, 1946
Kántor, St., 198
Kertész, M., 100, 1099
Kiritescu, C., 912, 1273, 1398
Kiss, Géza, 2012
Kós, K., 2173
Kovács, Elena, 559
Kovács, Géza, 861, 884
Kovács, Iosif, 1081, 1586
Kreindler, A., 1710

Lakatos, St., 2125
Lascu, N., 664, 1234
László, Gyula, 2015
Lazăr, T., 1613
Lăzărescu, Emil, 2032
Lăzărescu, I., 312
Lecca, Aurel, 1487
Lehr, L., 837
Lenin, V. I., 1, 5, 13, 14, 15, 16, 444
Leon, Alexandru, 987
Leonida, Ion, 1182

Leonte, Ileana, 838
Lespezeanu, I., 802
Levente, Mihail, 1383, 1571, 1572
Liebhard, Franz, 2065
Liman, Horia, 1322, 1351, 2058
Limona, D., 299, 390 839, 862
Limona, E., 299, 390, 839, 862
Liu, Nicolae, 1332
Liveanu, V., 113, 114, 115, 1080, 1082, 1100, 1101, 1102
Livescu, I., 1789
Livezeanu, Octav, 1765
Locar, M., 1660
Loghin, A., 1357
Loghin, I., 1178, 1179
Loghin, Leonida, 1471
Longhin, V., 1427
Lörincz, L., 1192, 1467
Lörinț, Florica, 1242
Luca, Remus, 1295
Lucacoi, P., 225
Luchian, Octavian, 353
Lungeanu, M., 116
Lungu, Gh., 1380, 1391
Lungu, Ioan, 226, 227, 1967
Lungu, Tr., 926
Lupan, M., 1384
Lupaș, I., 927
Lupescu, I, 1089
Lupșa, G., 1148
Lupu, Ion, 885, 2239
Lupu, M.A., 907
Lupu, N., 103, 354, 355, 368, 469, 603, 1115, 2036
Lustig, E., 1652

Macák, András, 1252
Maciu, Vasile, 300, 1250, 1253, 991, 992
Macovei, A., 293
Macovei, Gloria, 536
Macovschi, Eugen, 1526
Macrea, D., 1868
Macrea, M., 287, 602, 603, 604, 665, 666, 667, 668, 736, 737
Macrea, Pompiliu, 995
Mada, I., 1380, 1385, 1391
Magyari, András, 863
Maicu, Horia, 1681, 1682, 2041
Mălinescu, Vasile, 1277
Malinschi, Vasile, 993, 1267, 1574
Mancaș, Mircea, 2163
Mănescu, Manea, 101, 122, 994, 1211, 1212, 1292, 1333, 1376, 1428, 1519, 1814,
Manolescu, Radu, 840, 1683
Manoliu, V., 1709, 1726, 2168
Manu, Emil, 1052
Marcu, Bernard, 1552
Marcu, Duiliu, 451, 2042
Marcu, L., 457, 802
Marcu, N., 123, 228, 907, 1699
Marcu, S., 1491
Mărcuș, Ion, 391
Mare, Călina, 2179
Mărgineanu, I., 1334
Mărgineanu, Ion, 1472
Marian, Paul, 2225
Marica, George, M., 2130
Marica, Viorica, 2093
Marin, V., 157, 1103
Marinescu-Himu, Maria, 2020
Marinescu, R., 1264
Martinescu, Pericle, 996, 1684
Martinovici, Trifu, 803
Márton, Gyula, 1879
Mătasă, Gh., 537
Mateescu, Corneliu, N., 356, 538, 657
Mateescu, V., 1685
Matei, Gh., 1061, 1073, 1162
Matei, I., 269
Matei, M.D., 471, 783, 739, 775, 804
Matei, P., 1590
Mavric, Stefan, 1622
Maximilian, C., 531, 539, 540, 541, 548, 553, 605, 606, 740, 776
Mecu, C., 1264
Mehmet, Mustafa, A., 805
Mesrobeanu, Anton, 997
Metea, Octavian, 2209
Metzulescu, Stelian, 379
Micu, Dumitru, 1966, 1967
Mihăescu, M., 1255
Mihai, A., 942
Mihăiescu, H., 542
Mihail, Paul, 2182
Mihăilă, Gr., 1837, 1882
Mihăileanu, N.N., 1480
Mihăilescu, V., 1520
Mihalache, D., 1686, 1687, 1688, 1830
Mihalache Marin, 169, 174, 1183, 2037
Mihalik, Alexander, 886
Mihály, I., 1101
Mihoc, G., 1793
Mihordea, V., 1222
Milcu, St., 1475
Milea, Z., 2174
Milicescu, Emilia, St., 1931
Miller, 1, 1414
Mîndra, V., 1915
Mioc, Damaschin ,763, 841
Mirodan, Al., 1927
Mironescu, N. Al., 430
Miroș, L., 229
Mirzac, Gh, 1594
Missir, Nicolae, 2122, 2127
Mititelu, Ion, 335

Mitran, Georgeta, 1055
Mitrea, Bucur, 357, 358, 359, 360, 361, 472, 607, 608, 609, 633, 741, 753, 777, 778,
Mocanu, C., 27, 124, 125, 126, 127, 156, 181, 183, 1826
Mocioiu, N. I., 1046
Moglescu, V., 1888, 1893
Mogoșanu, Florea, 543, 544
Mohor, N. A., 301
Moisescu, Anton, 1424
Moissi, Alexandru, 2160
Moisuc, Elena, 302
Molcuț, Eufrosina, 1980
Moldovan, Liviu, 806
Moldovan, Roman, 1213
Moldoveanu, Aug., 1742
Moldoveanu, I., 998
Molin, Virgil, 2216, 2266
Molnár, Al., 1148
Moraru, M., 2170
Morariu, Tiberiu, 451
Morea, V., 1829
Morintz, Sebastian, 467, 489, 545, 742, 743, 744, 745
Moroșan, I. N., 560
Mosoo, A., 27
Mosinschi, C., 2043
Mosneguțu, Silvia, 999
Moț. Gh., 182, 183, 1163
Motaș, Constantin, 1477, 1527
Motronea, I., 1513
Munteanu, Gheorghe, 1868, 1982
Munteanu, Nora, 1164
Munteanu, N. G., 128, 129, 1117
Mureșan, Al., 392
Mureșan, Camil, 1000, 1243
Mureșan, Hilde, 1104
Mureșan, P., 1387
Mureșan, Lucia, 1758
Murgescu, Costin, 1111, 1212, 1575,
Murgulescu, Ilie, 1790
Musicescu, Maria Ana, 2094

Nagy, Margit, 2044
Nanu, Mihail, 1001
Năstase, Dumitru, 2045
Năstase, M., 1274, 1410
Năsturel, Petre, S., 2095, 2096
Natanson, I., 199
Naum, Th. A., 1942
Neacșu, Ioan, 887
Neagoe, Fl., 230
Neamțu, Al., 888, 928, 1722
Neamțu, V., 807
Neamu, E. 132
Necrasov, O., 489, 546, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554
Necșa, T., 1193
Neculce, Ion, 313, 314
Neculce, V., 133
Negoiță, Al., 1047, 1457
Negrea, A., 1653
Negrea, V., 2150, 2153
Negru, Radu, 1802
Negruți, Ecaterina, 1048
Negulescu, C., 393
Negură, I., 1655
Nica, S., 64, 1576, 1577
Nicheta, Paraschiva, 1149
Nicolaescu, D., 553
Nicolaescu, M., 1814
Nicolaescu-Plopșor, 531, 548, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565
Nicolaescu-Plopșor, Dardu, 554, 610, 611, 733
Nicolau-Golfini, M., 1674
Nicolaescu, Corina, 779, 2031, 2032
Nicolescu, Tatiana, 2005, 2008, 2009, 2010, 2011
Niculescu, Al., 1973
Niculescu-Basu, George, 2117
Nițu, Anton, 612, 746, 747, 808
Nottara, 2162
Novac, Mauriciu, 1333
Novicov, Mihai, 134, 175, 1892, 1905
Nubar, H., 362
Nussbächer, G., 1735

Oancea, D. I., 1705
Oláh, Tibor, 1002
Oleiniuk, I., 1206
Olteanu, I., 1184
Olteanu, St., 803, 842, 1689
Oncescu, Nicolae, 1690
Onică, Petre, 1377
Opitz, Martin, 2523
Oprea, A., 1112, 1206, 1950
Oprea, Ion, M., 135, 136
Oprea, Petre, 890, 2067, 2072, 2078, 2144
Oprescu, G., 451, 2028, 2029, 2050, 2066, 2073
Oprescu, Paul, 231, 255
Orbán, Lajos, 2167
Ornea, Z., 232, 236, 907, 1906
Ostap, C., 1565
764, 891, 892, 893, 894, 1003,
Otetea, Andrei, 17, 263, 291, 293, 450, 764, 891, 892, 893, 894, 1003, 1004, 1005, 1020
Otetea, Georgeta, 415, 2097

Păcurariu, D., 1968
Păcurariu, Mircea, 2183, 2184
Păcuraru, I., 1256, 1294

Păcuraru, Ion, 256
Painâ, N., 1389
Pall, Fr., 323, 809, 1242, 1244, 2217
Palauzov, Spiridon, Nicolaevici, 446
Pamfil, Viorica, 1854
Panait, Ioana, 929, 1691
Panaite, L., 1388
Panaitescu, P. P., 277, 287, 309, 311, 765, 810, 811, 812, 823, 1692, 2213
Panaitescu-Perpessicius, D., 1006
Pancratz., A., 2267
Pantazi, Radu, 233, 237, 1066, 2196
Papacostea, Şerban, 826, 865, 866
Papacostea-Pajură, C., 1522
Papadima, Ovidiu, 434, 436, 1693
Papastate, C. D., 1007, 1008
Părăluţă, M., 63, 1658
Paraschiv, I., 303, 394, 395, 396, 1625
Parfene, Constantin, 1907
Părnuţă, Gh., 843, 930, 2240
Parpală, O., 1275, 1577
Paşa Ioan, 813, 1694
Pascu, G., 2115
Pascu, Petre, 2013
Pascu, St., 453, 780, 1009
Pascu, V., 2175
Patachi, Liviu, 2268
Pataki, I., 844
Pătru, G., 1817
Pătruţ, I., 1856, 1873
Paul, Constantin, 2058
Păun, Octavian, 315
Păunescu, Al., 561, 562
Pava, R., 322, 845
Pavel, Amelia, 1695, 2068
Pecurariu, D., 689
Petre, C., 201
Petrescu, Cezar, 1696
Petrescu, I., 397
Petrescu, P., 416, 417, 2098, 2099
Petrescu-Dîmboviţa, M., 474, 563, 566, 567, 568
Petric, Aron, 454, 455
Petrila, Tiberiu, 1704
Petrişor, V., 106, 107, 141, 1067, 2197
Petrova, I., 1153
Petrovici, E., 719, 1857, 1858, 1859, 1883
Petrovici, N., 1119, 1139
Pervain, Iosif, 1923
Picioruş, V., 1366
Pinteanu, T., 141, 142, 143, 150, 1093, 2197
Popa, I., 1803
Popa, Victor., 913
Popescu, Al., 238, 1151
Popescu, Ana Maria, 2145
Popescu, Barbu, 1623
Popescu, Cornel, 1605
Popescu, D., 476, 748, 1456
Popescu, Dorin, 569, 616
Popescu, Em., 615, 671, 672, 675
Popescu, Gr., 1020
Popescu, Ion, 1984
Popescu, Ion Apostol, 1876
Popescu, Mircea, 2050
Popescu, O., 914
Popescu, Radu, 1131, 2205
Popescu-Doreanu, Nicolae, 1786
Popescu-Neveanu, Paul, 2179
Popovici, Gheorghe, 1985
Popovici, I., 1568
Popovici, L., 1585
Popovici, Milan, 1399, 1405, 1699
Popovici, Paul, 202
Popovici, Tiberiu, 1509
Popovici, Valerian, 944
Porţeanu, Al., 11, 1011, 1012, 1172, 2050, 2271
Porumbacu, Veronica, 1367
Porumbescu, Marin, 1704
Postelnicu, T., 1504
Postolache, T., 1374
Potopin, Ion, 2146
Precupeţu, Paul, 1785
Preda, Constantin, 340, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 609, 617, 618, 619, 620, 745, 749, 671
Preda, Elvira, 270
Preda, Viktor, 1490
Preoteasa, C., 1606
Priadcencu, Al., 1579
Priscă, N., 1451
Proca, St. Alexandru, 1494
Prodan, D., 846
Protase, D., 622, 667, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 750, 1235
Protopopescu, L., 1922
Prunea-Fox, F., 1127
Pruteanu, Paul, 1744
Puni, S., 28, 68, 203
Puşcariu, Val., 1496

Rachmuth, I., 1206, 1215
Radovici, Constantin, din Goleşti, 1277
Radovici, E., 2086
Radovan, P., 45, 59
Radnev, M., 2152
Radu, Paul, 1111
Raicovicianu, G., 1488
Raicu, Lucian, 1997
Ralea, Mihai, 240, 1013, 1199, 1216, 1248
Rateş, N., 1643
Raţă, V., 82, 146, 147, 990, 1063
Rausser, Vasile, 1150, 1213, 1292

Raducă, Georgeta, 2272
Rădulescu, A., 682
Rădulescu, C., 1027, 2210
Rădulescu, Gogu, 1343, 1657
Rădulescu, Ilie, 145, 204, 205, 1487
Rădulescu, Maria, 1860
Rădulescu, N., 280, 1120, 1197
Rămureanu, Ioan, 1245, 1246
Răşcanu, V., 1014
Rău, Aurel. 1939
Regleanu, M., 398, 898
Regman, Cornel, 1921
Rîmniceanu, C., 142, 1055, 1093
Ripan, Raluca, 1516, 1762
Rîpeanu, Gr., 1415
Rîpeanu, Valeriu, 1015
Rizescu, Emil, 1785
Rizescu, I., 311
Robea, Mihail, 439
Rochow, Ilse, 1236
Roghinski, S. V., 1473
Rohan, H., 1165
Roman, Aurel, 1094
Roman, Carol, 1291
Roman, Filip, 2001, 2273
Roman, P., 489
Roman, Valter, 18
Roman, Zoltan, 1361
Römer, Alexander, 440
Rosetti, Al., 751, 1861, 1862, 1863
Rosetti, D. V., 569, 570, 621, 814, 822
Roşca, Al., 241
Roşu, B., 148, 1132
Roşianu, I., 206
Rotaru, Marin, 683
Roth, Andrei, 234, 2179
Rózsa, Jenő, 235
Rózsa, A., 1268, 1430
Rudescu, L., 1302
Rusenescu, M., 1116, 1195
Russen, E M, 301
Russu, G. I., 571, 622
Russu, I. I., 328, 329, 622, 623, 624, 684, 685, 686, 1864
Rusu, Al., 399
Rusu, Andrei, 456
Rusu, D., 1313, 1314
Rusu, Ion, 400
Rusu, I., 1979
Rusu, Liviu, 2116
Rusu, Mircea, 572, 573, 574, 604, 668, 752, 854

Sabău, Ioan, 815, 899, 900, 901
Sadoveanu, Ion Marin, 2155
Sadoveanu, Mihail, 1954
Saizu, I., 1561, 1562, 1773
Sala, Márius, 1865
Sălăgeanu, M., 1501
Sandu, A., 1027, 2206
Săndulescu, Al., 1931
Sasu, Dorothea, 2014, 2026
Sauciuc-Săveanu, Teofil, 687
Săveanu, N., 1403
Saviuc, V., 1565
Savu, Al., 1196, 1315
Savul, Mircea, 1493
Sbîrcea, George, 418, 2118
Scarlat, C., 1543
Scerbacov, I. N., 1090, 2198
Schileru, Eugen, 2050
Schiopu, Bucur, 1589
Schlezak, Dieter, 2027
Secăreanu, Nicolae, 2133
Seche, Mircea, 1866
Sencovici, Al., 1546
Serafinceanu, I., 945
Simion, Eugen, 1909
Simion, G., 368
Simonescu, D., 310, 317, 1017, 2241
Sipoş, H., 19
Sîrbu, M., 1281
Siruni, H., Dj, 848
Slobozianu, Horia, 688
Smărăndescu, V., 1276
Soare, Ion 1647
Solomon, Z., 2046
Sőni, Pál, 1910
Sorbul, Mihail, 1958
Soreanu, V., 1431
Soveja, M., 382
Sovietov, P. V., 301, 649
Sperantia, Eugeniu, 1804
Spielmann, Iosif, 1713
Spiridon, V., 1658
Spiru, Ion, 369, 575
Stahl, H. H., 457
Stahl, Paul, Henri, 419, 2099
Stan, A., 932, 1018
Stan, I., 1606
Stanciu, A., 1331
Stanciu, Gh., 1095
Stanciu, Ilie, 1969
Stancu, Marin, 1620
Stănescu, E., 20, 271, 1550
Stănescu, Fr., 1701
Stănescu, Heintz, 1988, 1989
Stănescu, M. C., 149, 150, 2200
Stănescu, Marin, 176, 2211
Stănescu, S. H., 1633
Stănescu, Z., 1618
Stati, Sorin, 1878
Steţănescu, St., 272
Stîngaciu, Elena, 1841
Stoian, Gh., 213
Stoian, Iorgu, 626, 627, 690, 691, 692, 693, 694, 695,

Stoian, Stanciu, 1781, 1782
Stoica, Mircea, 1452
Stoicescu, N., 460, 767, 768, 851, 1223, 1677
Stoide, C. A., 286
Stratan, I., 1489
Strempel, G., 2221, 2242
Stroescu, Sabina, C., 1975
Stroia, I., 1296
Strungaru, Diomid, 1867
Stugren, B., 1528, 2177
Suder, Mihai, 1553
Sulkovska, Irena, 852
Surdu, Bujor, 902
Surpat, Gh., 1096
Sută, T., 1411
Suțu, Nicolae, 1277
Szabó, T. Attila, 1880
Szabó, György, 1993
Szabó, N., 401
Szász, Carol, 402
Székely, Zoltán, 370, 478, 576, 577

Șandru, D., 1561, 1562
Șandru, I., 1313
Șchiopu, Ursula, 242
Șerban, C., 295, 316, 847, 864, 867, 868, 869, 1700, 2109
Șerban, Elena, 1860
Șerban, Geo, 1953, 2001
Șerban, M., 622
Șerbănescu, I., 2199
Șerbănescu, Nicolae, 2047
Șesan, Milan, 2185
Șoimaru, Tudor, 2156
Ștefan, C., 1364, 1543
Ștefan, Gh., 689, 719, 753
Ștefan, I. M., 1476
Ștefanache, C., 1019
Ștefănescu, Ioana, 2100
Ștefănescu, Liviu, 10, 21, 151, 1805
Ștefănescu, Ștefan, 318, 453, 763, 766, 816, 850
Ștefănescu, V., 152, 183, 1163
Ștefanovici, Mihail, 1220

Tacu, Al., 1314, 1773
Tacu, P., 1562
Tadeu, Arsenie, 2098
Takács, Lajos, 1774, 1828
Talos, Ion, 441
Tănase, Al., 1453
Tănase, Victoria, 2088
Tănăsescu, Ioan, 1500
Tanco, Teodor, 1446
Tarnavschi, Ion T., 1488
Tăutu, Nicolae, 1083
Teclu, Iacob, 1185
Telbicova — Velcova, M., 422
Telbicov, K., 422
Teodor, Pompiliu, 452, 453, 1923
Teodoran, Eugen, 1964
Teodorescu, Al., 1983
Teodorescu—Brânișteanu, Tudor, 1074
Teodorescu, Emanoil C., 1501, 1502
Teodorescu, N. 1492
Teodorescu, Anghel, 1254
Teodoru, Dan, 746, 747
Theodorescu, Barbu, 2001, 2218, 2273
Tiba, Ion, 1937
Timaru, C., 403
Timofi, Gh., 1194
Toacă, I., 110, 1119
Todosia, M., 1313, 1314
Toma, Gheorghe, 285
Toma, N., 914
Tomescu, Mircea, 2243
Tomozei, Gheorghe, 1941
Tompa, Ștefan, 1307
Tomuța, G., 1097
Topalu, T., 143
Topalu, V., 153
Topor, V. V., 1615
Tornea, Florin, 1973
Tóth, I., 1653
Tóth, Sándor, 2201
Totoiu, I., 853
Toșa, Turdeanu, Ana, 331 1049, 1523
Trandaf, V., 154, 404, 1140, 1590
Treiber—Netoliczka, L., 421
Trofin, Virgil, 185
Tudor, Andrei, 2124
Tudor, D., 330, 700, 701, 702, 703, 704, 705
Tudor, Fl., 1370
Tudosiu, I., 1770
Tulpan, Ion, 1400
Turcu, C., 1780

Țațomir, Nicolae, 1806
Țeposu—David, L., 696, 697, 698
Țigăra, Ion, 371, 680, 699, 2174
Țirioi, Nicolae, 1960
Țintă, A. 870, 903
Țurai, I., 1819
Țuțui, Gh., 1149

Udrea, Tr., 460, 1152
Ulea, Sorin, 2069, 2070
Unc, Gh., 155, 156,
Ungurașu, Gh., 1305
Ungureanu, Gh., 292, 396, 405, 406, 407, 1021, 1378
Untaru, G., 789
Ursache, C., 1186
Ursu, N. A., 1926

Văcărel, Iulian, 1412
Vagu, P., 1121
Vajda, L., 157, 1106
Vaida, L., 157, 1106
Valea, Lucian, 1990
Varga, László, B., 257
Varga, Vasile A., 253, 258, 445, 1064, 1122, 1141
Vasilichi, Gheorghe, 39, 101, 158, 1123
Vasiliu, Mihai, 2162, 2163
Vasiliu—Răşcanu, C., 1187, 1188
Vatamaniuc, D., 1920, 1949, 1970, 1976, 1981
Vătămanu, Nicolae, 1667, 1745
Vătăşianu, Virgil, 817, 854, 2032
Velcea, Ion, 1288
Velea, Ion, 1549
Velea, Stan, 1974
Velichi, Constantin, 904, 1950
Verbină, I., 319
Verdeş, I., 818
Vescan, Teofil, 1511
Vianu, Al., 306, 905, 906, 1023, 1225
Vianu, Tudor, 1024, 1247, 1759, 1761, 1911, 1947, 2019, 2022, 2275
Vijoli, Aurel, 1397, 1407, 1408
Vincze, Géza, 1995
Vinea, Ion, 1928
Vinogradov, V., 1025
Vîntu, I., 1444
Vîrgolici, Teodor, 1912, 1913
Vîrtosu, Emil, 376, 377, 378, 769
Vita, Zsigmond, 1746, 2164, 2244
Vitner, Ion, 1894
Vlad, Constantin, 208
Vlad, G., 68
Vlad, Ion, 2202
Vlad, Matei, 947
Vlad, Z., 671
Vlăduţiu, Ion, 423
Vlasiu, Ion, 956
Vlasiu, Marina, L., 293
Vlassa, N., 578, 579, 580, 681
Voicu, L., 479, 1303, 1309, 1481, 1702, 1808, 2119
Voicu, Ştefan, 35
Voinea D., 1282
Vrancea, Ileana, 443, 2203
Vrteli, George, 1539
Vulpe, Alex., 581, 582, 583, 584
Vulpe, Radu, 284, 628, 629, 630,706

Wertheimer—Ghika, J., 1644
Winkler, Iudita, 372, 373, 274, 668
Winterhalder, Enric, 1277
Witzman, M., 1416
Wolff, Iohann, 1877

Xenopol, Alexandru D., 1277, 1809

Zaciu, Mircea, 1754, 2189
Zaharia, Ec., 408, 1107
Zaharia, Emilia, 747, 754
Zaharia, Eugenia, 585
Zaharia, M., 1604
Zaharia, N. N., 562, 565
Zamfira, Mihail, 1860
Zamfirescu, Dan, 2221
Zamoşteanu, Ioana, 808
Zamoşteanu, Mihai, 612, 808
Zane, Elena, 2222
Zane, G., 934, 1026, 1277
Zara, M., 1428
Zderciuc, Boris, 424, 2101
Zeigher, Simion, 1299
Zirra, Vlad, 467, 755
Zottoviceanu, Elena, 2110, 2128

BIBLIOGRAFIA ISTORICĂ A ROMÎNIEI PENTRU ANII 1959 ŞI 1960

TABLA DE MATERII

Pag.

Introducere 1
Lista periodicelor (cu prescurtările lor) 2
Bibliografia istorică 7

I. *Marxism-leninism* 7
1. Operele clasicilor marxism-leninismului 7
2. Lucrări despre clasicii marxism-leninismului şi despre operele lor 7
3. Lucrări ale activiştilor de seamă ai partidelor comuniste şi muncitoreşti şi despre opera lor 8
4. Lucrări privind marxism-leninismul 8

II. *Partide comuniste şi muncitoreşti* 8
1. Probleme generale. Invăţătura marxist-leninistă despre partid .. 8
2. Istoria mişcării muncitoreşti internaţionale. Istoria socialismului 9
3. Partidul Comunist al Uniunii Sovietice 9
4. Partidul Muncitoresc Romîn .. ..
a. Probleme generale. Programul şi statutul 9
b. Construcţia de partid. Congrese. Viaţa de partid 10
c. Conducerea de către partid în diferite ramuri de activitate .. 11
d. Istoria P.M.R. Biografii 11
5. Lupta împotriva revizionismului în mişcarea muncitorească şi social-democraţia de dreapta 16

III. *Situaţia tineretului în general. Organizaţii democratice de tineret* .. 16
1. Situaţia tineretului în R.P.R. şi istoria lui 16

IV. *Filozofie. Materialism dialectic şi istoric* 16
1. Probleme generale. Materialism dialectic şi istoric 16
2. Istoria filozofiei şi a teoriilor social politice. Filozofia premarxistă 17
3. Ideologia burgheză contemporană 19
4. Psihologia 19
5. Etică. Morală proletară 19

V. *Istorie* 19
A. Probleme generale (Situaţia ştiinţei istorice. Istoriografia. Concepţii istorice) 19
B. *Istoria Romîniei* 20
I. Probleme generale. (Situaţia ştiinţei istorice. Istoriografia. Concepţii istorice. Periodizarea istoriei Romîniei. Viaţa şi activitatea unor istorici) 20
II. Izvoare istorice: documente, cronici, memorii. Texte şi despre texte 21
III. Ştiinţele auxiliare ale istoriei 23
a. Istoria scrisului. Paleografie — diplomatică, epigrafie — inscripţii 23
b. Numismatică 24
c. Sigilografie 25
d. Heraldică 25
e. Arhivistică 25
f. Etnografie. Folclor 27

Pag.

IV. Opere de sinteză. Manuale. Lucrări generale tratînd rezumativ mai multe epoci. Muzee de istorie 28
I. Istoria veche și arheologia 29
1. Generalități 29
2. Comuna primitivă 30
3. Statul sclavagist dac 34
4. Statul sclavagist roman (sec. I—III) 36
5. Epoca prefeudală 39
II. Istoria medie 41
1. Generalități 41
2. Feudalismul timpuriu (sec. X—XIII) 41
3. Feudalismul dezvoltat (sec. XIV—XV) 42
4. Feudalismul în condițiile dominației otomane (sec. XVI—XVII) 43
5. Instaurarea regimului turco-fanariot și habsburgic (sec. XVIII — 1774) 45
6. Destrămarea feudalismului și formarea relațiilor capitaliste (1774—1847) 45
III. Istoria modernă și contemporană 47
1. Generalități 47
2. Romînia în anii 1848—1878 48
a. Revoluția din 1848 48
b. Perioada 1849—1858 48
c. Formarea statului național romîn (1859) 49
d. Perioada 1860—1876 52
3. Romînia în perioada capitalismului premonopolist (1878—1900). Mișcarea muncitorească 53
a. Generalități 53
b. Perioada 1878—1900 54
4. Romînia în perioada imperialismului (1900—1917) .. 54
a. Generalități 54
b. Perioada 1901—1907 54
c. Răscoala țăranilor din 1907 54
d. Perioada 1908—1914 55
e. Romînia în timpul primului război mondial (1914—1918) 55
f. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie (1917) și influența ei asupra Romîniei. Participări romînești la Revoluția din Octombrie 55
5. Romînia în perioada dintre primul și al doilea război mondial (1917—1938) 56
a. Generalități 56
b. Perioada 1917—1921 56
c. Crearea Partidului Comunist din Romînia (1921) .. 57
d. Perioada 1923—1928 57
e. Perioada 1929—1933 57
f. Perioada 1934—1938 58
6. Romînia sub regimul dictaturii fasciste (1938 — 23 august 1944) 58
IV. Romînia de după 23 august 1944. Anii regimului democrat popular și ai Republicii Populare Romîne .. 59
1. Perioada 23 august 1944 — 30 decembrie 1947 59
a. Generalități 59
b. 23 August 1944. Insurecția armată condusă de P.C.R. 59
c. Aniversarea zilei de 23 August 1944 60

Pag.

d. Contribuția Romîniei la război antihitlerist (23 aug. 1944—9 mai 1945) 60
e. Lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular (23 aug. 1944—6 martie 1945) 61
f. Aniversarea zilei de 6 Martie 1945 61
2. Proclamarea Republicii Populare Romîne și perioada 1948 pînă în zilele noastre 61
a. Generalități 61
b. Aniversări ale proclamării R.P.R. (30 decembrie 1947) 62
c. Etapele construcției socialiste în R.P.R. Planificarea economiei naționale 62

C. Relații (istorice) romîno-ruse 63

D. Istorie universală 63

VI. *Economie politică* 64
1. Probleme generale 64
2. Istoria și critica diferitelor doctrine economice 65
3. Economia politică a capitalismului 65
4. Economia politică a socialismului 65
5. Istoria economică 65

VII. *Construirea comunismului în U.R.S.S.* 66

VIII. *Construirea socialismului în R.P.R.* 66

1. Generalități 66
2. Construirea socialismului în diferite regiuni și orașe ale țării. Descrieri economice geografice (în ordinea alfabetică a regiunilor și orașelor) 67

IX. *Relații internaționale* 68
1. Probleme generale privind situația internațională. Relații economice internaționale 68
2. Relațiile internaționale și politica externă a R.P.R. 68
3. Relațiile politice și economice între R.P.R. și U.R.S.S. 68
4. Participarea Romîniei la O.N.U. 69
5. Relații dintre R.P.R. și alte țări 69
6. Internaționalism proletar. Organizații internaționale și sărbători internaționale 70
7. Lupta pentru pace 70
8. Situația politică și economică a țărilor socialiste 70
9. Situația politică și economică a țărilor capitaliste și coloniale 70

X. *Statistică. Demografie. Recensămînt* 71

XI. *Finanțe* 72
1. Probleme generale 72
2. Bugete 72
3. Bănci și credite 72
4. Finanțele țărilor socialiste 72
5. Finanțele țărilor capitaliste 73

XII. *Problemele muncii și ale sindicatelor* 73
1. Probleme generale. Codul Muncii. Drept muncitoresc 73
2. Mișcarea sindicală în R.P.R. 73
3. Situația materială și culturală a oamenilor muncii. Asigurări sociale 73

		Pag.
XIII.	*Stat și Drept*	74
	1. Probleme generale. Istoria statului și Dreptului. Biografii ale unor oameni de drept și de stat	74
	2. Constituția R.P.R.	74
	3. Organele superioare și locale ale puterii de stat. Alegerea lor	74
	4. Organele justiției. Procuratura. Controlul de stat. Arbitrajul de stat	75
	5. Drept. Legislație	75
	6. Aparatul de stat. Impărțirea administrativă a țării	76
XIV.	*Armata*	76
XV.	*Științele naturii*	76
	1. Probleme generale. Biografii de ingineri, oameni de știință.	76
	2. Matematica	77
	3. Științe fizico-matematice	78
	4. Astronomia. Meteorologia	78
	5. Științele chimice	78
	6. Geografie. Geologie	78
	7. Științe biologice	78
	8. Antropologie. Paleontologie	79
XVI.	*Tehnica. Industria*	79
	1. Probleme generale. Biografii de ingineri, oameni de știință. Industrializarea socialistă	79
	2. Industria. Ramuri ale industriei. Electrificarea	79
XVII.	*Agricultura. Probleme agricole*	80
	1. Probleme generale: Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. Biografii de agronomi oameni de știință	80
	a. Gospodării agricole de stat G.A.S.	81
	b. Gospodării agricole colective. G.A.C.	82
	c. Intovărășiri agricole	83
	2. Mecanizarea și electrificarea agriculturii. S.M.T.-uri	83
	3. Agrotehnică. Pedologie	83
	4. Silvicultură. Horticultură. Viticultură	83
	5. Zootehnie	83
XVIII.	*Transport și comunicații* (Aeronautica și biografii de ingineri-aviatori)	83
XIX.	*Poșta și telecomunicații. Filatelie*	83
XX.	*Comerț. Aprovizionare*	84
	1. Probleme generale	84
	2. Cooperație. Cooperative de consum	85
	3. Comerț exterior	85
XXI.	*Istorie locală. Urbanism. Gospodărie locală*	85
	1. Probleme generale	85
	2. Monografii de orașe și sate	85
XXII.	*Medicină. Sănătatea publică*	87
	1. Probleme generale. Biografii de medici oameni de știință	87
	2. Medicină. Igienă. Serviciul sanitar	88
XXIII.	*Educația fizică. Sport*	89
XXIV.	*Cultura. Invățământul*	89
	1. Probleme generale	89
	a. Revoluția culturală	89
	b. Intelectualii. Munca intelectualilor în R.P.R.	90

Pag.

c. Academia R.P.R. 90
d. Relații culturale între R.P.R. și alte țări 90
e. Societăți științifico-culturale 90
f. Învățământ. Probleme generale 90
g. Istoria învățământului 91
2. Pedagogie. Educație comunistă. Cadre didactice 91
3. Învățământ elementar și mediu 91
4. Învățământul profesional, tehnic și artistic 91
5. Învățământul superior 91
a. Probleme generale 91
b. Universități 91
c. Alte institute de învățământ superior 92
d. Studențimea universitară 93
6. Învățământul popular. Universități populare. Învățământ seral .. 93
7. Activitate cultural-educativă și politică. Cămine culturale, cluburi 93

XXV. *Lingvistica* 94

1. Lingvistica generală 94
2. Limba romînă. Biografii de lingviști 94
3. Alte limbi 95

XXVI. *Istoria literaturii. Literatura.* 96

1. Probleme generale. Teoria literară 96
2. Literatura romînă. Istorie și critică literară 96
a. Probleme generale. Biografii de scriitori (contribuții biografice) 96
b. Istorie și critică literară. Poezia în general 100
c. Istorie și critică literară. Proza în general 101
d. Istorie și critică literară. Drama în general 101
e. Istorie și critică literară. Satira în general 101
f. Istorie și critică literară. Diferiți scriitori 101
g. Literatura germană în R.P.R. 102
h. Literatura maghiară în R.P.R. 102
3. Literatura rusă și sovietică. Istorie și critică literară 102
4. Literatura maghiară în R.P.U. 103
5. Alte literaturi 103

XXVII. *Arta* 103

1. Probleme generale 103
2. Teorie. Istoria artelor. Muzee de artă 104
3. Arhitectura. Monumente istorice. Biografii de arhitecți 104
4. Arte plastice (pictură, sculptură, grafică, ceramică, gravură, desen). Biografii de artiști plastici 105
5. Arte aplicate. Arte decorative 106
6. Muzică. Operă. Biografii de muzicieni 107
7. Teatru. Dansuri populare. Biografii de actori 108
8. Fotografia. Cinematografia 109
9. Alte muzee 109

XXVIII. *Biserică. Religie* 109

XXIX. *Tipar. Istoria cărții. Bibliografie. Biblioteconomie* 110

1. Presa. Biografii de ziariști 110
2. Tipar. Biografii de tipografi. Manuscrise. Editură. Difuzarea cărții 111
3. Biblioteconomie. Biblioteci 111
4. Bibliografii. Cataloage de edituri 112
Indice de autori 114

EGYETEMI KÖNYVTÁR SZEGED. FOLYÓIRATOK 64 - 1965

Intrepr. Poligr. Cluj 9659/1962

ERATA

pag.	*rîndul*	*în loc de*	*se va citi*	*din vina*
25	1 de sus	Dózsa	Doja	tipografiei
122	14 de sus	Alba Iuila	Alba Iulia	autorului
190	4 de jos	priprietari	proprietari	autorului
259	22 de sus	Şteafn	Ştefan	autorului
260	8 de jos	Solimon	Soliman	autorului
266	12 de jos	suveranitate	suzeranitate	autorului
314	27 de sus	Arhivele din	Arhivele din Moscova	autorului
346	17 de jos	Intitulat	Institutul	autorului
347	12 de sus	tratului	tratatului	autorului
348	15 de jos	1918	Az 1918-as	autorului
350	20 de jos	deservirii	aservirii	autorului
363	9 de jos	moralitate	mortalitate	autorului
374	3 de jos	Tizenhét	Tizenöt	autorului
391	9 de sus	1935	1956	autorului

Anuarul Institutului de istorie din Cluj, V, 1962.

Lei 10